

**UNIVERSITATE DE STAT
DIN MOLDOVA**



HR EXCELLENCE IN RESEARCH

**CONFERINȚA NAȚIONALĂ
CU PARTICIPARE
INTERNAȚIONALĂ
„INTEGRARE PRIN
CERCETARE ȘI INOVARE”**

Științe juridice și economice

10-11 noiembrie 2022

**DEDICATĂ ZILEI
INTERNAȚIONALE
A ȘTIINȚEI PENTRU
PACE ȘI DEZVOLTARE**

Chișinău, 2022



**UNIVERSITATEA
DE STAT DIN MOLDOVA**



HR EXCELLENCE IN RESEARCH

**Conferința științifică națională
cu participare internațională
„INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE”
dedicată Zilei internaționale a Științei
pentru Pace și Dezvoltare**

10-11 noiembrie 2022

Științe juridice și economice

Chișinău, 2022

CZU 082=135.1=161.1

I-58

Conferința științifică națională cu participare internațională
„INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE”
dedicată Zilei internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare
10-11 noiembrie 2022

Responsabil de ediție:

*Aurelia HANGANU, dr. hab., conf. univ., prorector pentru activitate științifică și relații
internaționale*

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

"Integrare prin cercetare și inovare", conferință științifică națională cu participare internațională (2022; Chișinău). Conferința științifică națională cu participare internațională "Integrare prin cercetare și inovare", dedicată Zilei internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 10-11 noiembrie 2022 / comitetul științific: Igor Șarov [et al.]; comitetul de organizare al conferinței: Raisa Crețu [et al.]. – Chișinău: CEP USM, 2022 – . – ISBN 978-9975-152-48-8.

Științe juridice și economice. – 2022. – 414 p.: fig. – Texte: lb. rom., rusă. – Antetit.: Univ. de Stat din Moldova. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 50 ex. – ISBN 978-9975-62-472-5.

082=135.1=161.1

I-58

ISBN 978-9975-62-472-5

Conferința științifică națională cu participare internațională
„INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE”
dedicată Zilei internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare

Comitetul științific:

Igor Șarov	Universitatea de Stat din Moldova, rector, dr., conf. univ.
Aurelia Hanganu	Universitatea de Stat din Moldova, prorector, dr. hab., conf. univ.
Georgeta Stepanov	Universitatea de Stat din Moldova, președintele Consiliului științific, dr.hab., prof.univ.
Vitalie Sochircă	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Biologie și Pedologie, dr., conf. univ.
Corneliu Iașu	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România, prorector, dr., prof.univ.
Ciprian Palaghianu	Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România, decan, dr. ing.
Viorica Gladchi	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Chimie și Tehnologie Chimică, dr., conf. univ.
Serghei Brînză	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Drept, dr.hab., prof. univ.
Tudorel Toader	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România, rector, dr., prof.univ.
Adrian Stoica-Constantin	Universitatea „Ovidius” din Constanța, România, decanul Facultății de Drept și Științe Administrative, dr., prof.univ.
Liliana Dmitroglu	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Fizică și Inginerie, dr., conf. univ.
Marius Ștef	Universitatea de Vest din Timișoara, România, decan al Facultății de Fizică, dr., conf.univ.
George Culea	Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, România, Facultatea de Inginerie, dr., prof.univ.
Sergiu Matveev	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Istorie și Filosofie, dr., conf. univ.
Viorel Vizureanu	Universitatea din București, România, decan al Facultății de Filosofie din București, dr., prof.univ.
Victoria Bulicanu	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării, dr., conf. univ.
Milena Yankova	Universitatea Neofit Rilski din Blagoevgrad, Bulgaria, dr., lector univ.
Ludmila Usatâi	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Litere, dr., conf. univ.
Valeriu Ungureanu	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Matematică și Informatică, dr., conf. univ.
Vladimir Guțu	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, dr. hab., prof. univ.
Iuliana Marta Vicol	Universitatea „Petre Andrei” din Iași, România, dr.
Valentin Cosmin Blândul	Universitatea din Oradea, România, dr., prof.univ.
Conțiu Tiberiu Șoitu	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România, dr., prof.univ.
Constantin Ciorbă	Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, dr.hab., prof.univ.
Alexandru Solcan	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, dr., conf. univ.
Vakhtang Maisaia	Universitatea Internațională din Caucaz, dr., prof.univ.
Maria Hămuraru	Universitatea de Stat din Moldova, decan al Facultății de Științe Economice, dr., conf. univ.
Irina Teodora Manolescu	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România, dr., conf.univ.

COMITETUL DE ORGANIZARE AL CONFERINȚEI:

Raisa Crețu, șef Secție	Secția Managementul activității de cercetare și protecția elaborărilor științifice
Tatiana Bulimaga, șef Secție	Secția Relații internaționale
Marianna Savva, specialist principal	Secția Managementul activității de cercetare și protecția elaborărilor științifice
Lilia Dogoter	directorul Bibliotecii Centrale Universitare
Ghenadie Sîrbu, dr.	director Editură USM
Aurelia Crivoi, dr.hab., prof. univ.	responsabili Atelierul biologie și ecologie
Steliana Clapco, dr., conf. cercet.	
Ilie Boian, dr., conf. univ.	responsabil Atelierul Geoștiințe și silvicultură
Elena Tutovan, dr., conf.univ.	responsabili Atelierul Chimie și tehnologie chimică
Vladislav Blonschi, dr., lector univ.	
Tatiana Pașa, lector univ.	Responsabil Atelierul Matematică și informatică
Natalia Nedeoglo, dr., conf.univ.	Responsabil Atelierul Fizică și inginerie
Veaceslav Sprincean, dr., lector univ.	Responsabil Atelierul științifico-practic „Tehnologii fizice avansate cu aplicarea UVS în monitorizarea și modelarea factorilor de mediu”, Ediția a III-a
Dumitru Dodul, dr., conf.univ.	Responsabil Atelierul Filosofie și antropologie
Elena Varzari, dr., conf. univ.	Responsabili Atelierul Litere
Cristina Grossu-Chiriac, dr., conf. univ.	
Dorina Gurev, dr., conf.univ.	Responsabili Atelierul Drept penal
Stanislav Copețchi, dr., conf.univ.	
Svetlana Slusarenco, dr., conf. univ.	Responsabili Atelierul Drept public
Oleg Pantea, dr., conf. univ.	
Lilia Gribincea, dr., conf.univ.	Responsabili Atelierul Drept internațional
Valentin Roșca, dr., lector univ.	
Tatiana Tabuncic, dr., conf.univ.	Responsabili Atelierul Drept privat
Natalia Chibac, dr., lector univ.	
Elena Belei, dr., conf.univ.	Responsabili Atelierul Drept procedural
Igor Dolea, dr.hab., prof.univ.	
Galina Lușmanschi, dr., conf.univ.	Responsabil Atelierul Științe economice
Laura Tugarev, dr., lector univ.	Responsabil Atelierul Comunicare și teoria informării
Mariana Tacu, dr., conf.univ.	Responsabil Atelierul Jurnalism și procese mediatice
Tatiana Ciobanu, dr., conf.univ.	Responsabili Atelierul Științe politice și administrative
Victoria Bevziuc, dr., lector univ.	
Carolina Budurina-Goreacii, dr., lector univ.	Responsabil Atelierul Relații internaționale
Angela Potâng, dr., conf. univ.	Responsabili Atelierul Psihologie
Galina Pravițchi, dr., lector univ.	
Olga Bondarenco, dr., lector univ.	
Maia Șevciuc, dr, prof. univ.	Responsabili Atelierul Științe ale educației
Viorica Reaboi-Petrachi, dr., lector univ.	
Nadejda Butnari, lector univ.	
Vladimir Guțu, dr.hab., prof.univ.	Responsabili Atelierul Curriculumul pentru educația nonformală în dezvoltare
Carolina Țurcanu, dr., conf.cercet.	
Stela Milicenco, dr., conf. univ.	Responsabili Atelierul Sociologie și asistență socială
Tatiana Spataru, dr. hab.,prof.univ.	
Nicolae Bragarenco, dr., conf.univ.	Responsabili Atelierul Educație fizică – între tradițional și modern
Andrei Salcoci, asist.univ.	

CONCEPTUL DE „INFRAȚIUNE COMISIVĂ PRIN OMISIUNE” ÎN DREPTUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

THE CONCEPT OF ”THE COMMISSIVE” CRIME BY IN THE CRIMINAL LAW OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

*Serghei BRÎNZA, ORCID: 0000-0001-5937-3926
Universitatea de Stat din Moldova*

CZU: 343.23:343(478)(094.4)

e-mail: decan.dreptusm@yahoo.com

În funcție de caracterul preceptului prevăzut de norma de incriminare, infracțiunile se clasifică în: 1) comise; 2) omise. În cazul infracțiunilor comise, subiectul comite o faptă care este interzisă de o normă de incriminare prohibitivă (*vetitum*). De exemplu, sunt comise infracțiunile prevăzute la art.145, 171, 186 etc. din Codul penal al Republicii Moldova. În cazul infracțiunilor omise, subiectul nu comite o faptă care este ordonată de o normă de incriminare onerativă (*jussum*). De exemplu, sunt omise infracțiunile prevăzute la art.162, 313, 364 etc. Cod penal al Republicii Moldova. Totodată, în funcție de caracterul – activ sau pasiv – al comportamentului manifestat de subiectul infracțiunii, deosebim infracțiuni săvârșite prin: 1) acțiune; 2) inacțiune (omisiune). De exemplu, sunt săvârșite prin acțiune infracțiunile prevăzute la art.155, 201, 233 etc. Cod penal al Republicii Moldova. Sunt săvârșite prin inacțiune infracțiunile prevăzute la art.249, 354, 372 etc. Cod penal al Republicii Moldova.

Cele două criterii de clasificare a infracțiunilor nu trebuie confundate, întrucât se referă la contexte diferite. De aceea, nu trebuie să ne surprindă că în art.17 Cod penal al României se folosește conceptul „infracțiune comisivă prin omisiune”. Conform acestui articol, „infracțiunea comisivă care presupune producerea unui rezultat se consideră săvârșită și prin omisiune, când: a) există o obligație legală sau contractuală de a acționa; b) autorul omisiunii, printr-o acțiune sau inacțiune anterioară, a creat pentru valoarea socială protejată o stare de pericol care a înlesnit producerea rezultatului” [1]. La baza acestei prevederi, se află paradigmă prevăzută de art.11 Cod penal al Regatului Spaniei: „Delictelor sau abaterilor care constau în producerea unui rezultat se vor considera comise prin omisiune numai atunci când neevitarea rezultatului acestora, prin încălcarea unei îndatoriri juridice speciale a autorului, echivalează, conform textului de lege, cu cauzarea acestuia. În atare scop, omisiunea va fi echivalentă cu acțiunea: a) atunci când există o obligație specifică legală sau contractuală de a acționa; b) atunci când autorul omisiunii a creat, printr-o acțiune sau o omisiune precedentă, o ocazie de risc pentru valorile juridice protejate” [2].

Referitor la art.17 Cod penal al României, G. Antoniu a remarcat: „Noul Cod penal introduce o dispoziție nouă reglementând situația infracțiunii comise săvârșită prin omisiune. O atare completare a noului Cod penal nu a fost cerută de doctrină nici de jurisprudență, problema în sine fiind rezolvată în doctrina penală într-un mod definitiv și indiscutabil. Se ridică firesc întrebarea de ce a fost nevoie de o atare reglementare în situația când nici tradițiile legislației române, nici doctrina și nici jurisprudența nu a simțit necesitatea unei asemenea reglementări?” [3]. În aceeași ordine de idei, M.-K. Guiu menționează: „Doctrina română a susținut, până la intrarea în vigoare a Codului penal din 1936, teza [că infracțiunea de omor se poate realiza numai prin comisiune, prin „acte de natură pozitivă”, niciodată prin omisiune (inacțiune)]. În acest sens, comentatorii Codului penal român din 1864 arătau că, pentru a pedepsi omorul prin omisiune, este nevoie de o prevedere expresă a legii, și că, în lipsa unei asemenea prevederi, judecătorii nu pot pedepsi această faptă, chiar dacă represiunea pare dreaptă ori este cerută de conștiința publică” [4].

Având în vedere aceste opinii critice, suntem de părerea că în Codul penal al Republicii Moldova nu este necesară o dispoziție de genul celei de la art.17 din Codul penal al României. Ca argument vom reproduce părerea lui C. Nicorici: „Ceea ce pare a fi o figură juridică simplă și adecvată realității sociale se transformă, la o analiză atentă, într-un labirint de concepte și interpretări juridice. Este poate una dintre cele mai paradoxale norme, reprezentând pentru unii autori o extindere nejustificată a răspunderii penale corelată cu o restrângere a drepturilor individului, în timp ce pentru alții este o garanție a respectării principiului legalității incriminării” [5]. Alta trebuie să fie calea de a garanta respectarea principiului legalității incriminării. Din art.14 CP RM rezultă clar că infracțiunea poate fi comisă prin acțiune sau inacțiune. În acest articol nu se stabilește condiția că o inacțiune intră sub incidența legii penale numai dacă aceasta este prevăzută expres în definiția legală a unei infracțiuni. În unele norme de incriminare (de exemplu, în art.145, 151, 166 etc. Cod penal) nu se prevede expres posibilitatea săvârșirii infracțiunii pe calea inacțiunii. Și totuși, infracțiunile, prevăzute la art.145, 151, 166 etc. Cod penal, pot fi comise pe calea inacțiunii. În acest context, prezentăm următoarea poziție a lui C. Nicorici: „Considerăm că adevărata provocare pe care reglementarea legală a comisiunii prin omisiune o aduce este legată de interpretarea verbelor tipice din structura infracțiunilor, mai exact dacă era necesară o astfel de clauză pentru a include omisiunea improprie în tipicitatea oricărui verb sau aceasta s-ar fi putut deduce din legătura de cauzalitate existentă între omisiune și rezultatul produs” [5].

Suntem de părerea că noțiunile „infracțiune comisivă” și „infracțiune omisivă” au, în dreptul penal al Republicii Moldova, o semnificație pur teoretică. Această stare de lucruri trebuie să rămână neschimbată. Este imperios ca în legea penală autohtonă să fie definită noțiunea de *inacțiune*. În eventualitatea în care ar exista o astfel de definiție, indiferent dacă infracțiunea este comisivă sau omisivă, în procesul de califi-

care a acesteia, pe calea interpretării normei de incriminare, s-ar stabili dacă *verbum regens* din norma de incriminare corespunde tiparului din definiția respectivă sau nu.

Definiții ale noțiunii de inacțiune (omisiune) pot fi identificate în: §2 Cod penal al Republicii Austria; alin.(2) art.20 Cod penal al Republicii Croația; alin.(1) §13 Cod penal al Republicii Estonia; alin.(2) Secț.3 din Capitolul 3 Cod penal al Republicii Finlanda; alin.(1) §13 Cod penal al Republicii Federale Germania, etc. Însă, din punctul nostru de vedere, mai reușită este definiția propusă în Secț.112 Cod penal al Republicii Cehe: „Prin conduită se înțelege inclusiv omisiunea de a acționa, atunci când făptuitorul avea obligația de a acționa, potrivit unui act normativ, unei hotărâri oficiale sau unui contract, sau ca rezultat al acceptării voluntare a unei obligații de a acționa, sau în cazul în care o astfel de obligație specială derivă dintr-o conduită anterioară periculoasă a acestuia sau când era obligat să acționeze, din alte motive, prin raportare la circumstanțe” [6]. Considerăm că această definiție cuprinde întreaga listă de izvoare ale obligației de a acționa. Or, așa cum susține C. Nicorici, „în prezent, conceptul de obligație de a acționa rămâne unul relativ vag și incoerent, nefiind pe deplin compatibil cu principiul legalității incriminării. Până când acest obstacol va fi depășit este foarte dificil să avem siguranță, coerență și principii în ceea ce privește răspunderea penală pentru omisiune” [7].

În consecință, propunem ca art.14 CP RM să fie completat cu alin.(1¹) care ar avea următoarea dispoziție: „*Infracțiunea este săvârșită prin inacțiune, dacă făptuitorul nu a acționat, deși: a) avea posibilitatea de a acționa și b) avea obligația de a acționa, potrivit unui act normativ, unei hotărâri oficiale sau unui contract, sau ca rezultat al acceptării voluntare a unei obligații de a acționa, sau în cazul în care o astfel de obligație specială derivă dintr-o conduită anterioară periculoasă a acestuia sau când era obligat să acționeze, din alte motive, prin raportare la circumstanțe*”.

Referințe:

1. Codul penal al României din 17.07.2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.
2. *Codul penal al Regatului Spaniei*. [Accesat 02.07.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Spania-RO.html>
3. ANTONIU, G. Observații critice cu privire la noul Cod penal. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria „Științe Juridice”*, 2010, nr.2, pp.7-18. ISSN 1844-7015.
4. GUIU, M.-K. Omorul prin omisiune. În: *Dreptul românesc la 100 de ani de la Marea Unire. Dimensiuni și tendințe: Comunicări prezentate la sesiunea anuală de comunicări științifice*. București: Academia Română. Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”, 2018, pp.399-404. ISBN 978-606-39-0247-5.

5. NICORICI, C. *Fundamentul teoretic al comisiunii prin omisiune*. [Accesat 02.07.2022] Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/fundamentul-teoretic-al-comisiunii-prin-omisiune/>
6. *Codul penal al Republicii Cehe*. [Accesat 02.07.2022] Disponibil: <https://cod-expenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cehia-RO.html>
7. NICORICI, C. *Relevanța omisiunii penale improprie în common law*. [Accesat 02.07.2022] Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/relevanta-omisiunii-penale-improprie-in-common-law/>

ÎN CE MĂSURĂ PREVEDEREA DE LA lit.c) alin.(1) art.36 AL CONVENȚIEI DE LA ISTANBUL ESTE IMPLEMENTATĂ ÎN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA?

EXTENT TO WHICH art. 36(1)(c) OF THE ISTANBUL CONVENTION IS IMPLEMENTED IN THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA?

Vitalie STATI, ORCID: 0000-0003-1371-4961

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.24:343(478)(094.4)

e-mail: stativitalie71@gmail.com

Prin Legea nr.144/2021 a fost ratificată Convenția de la Istanbul (în continuare – C.I.). La lit.c) alin.(1) art.36 din această convenție părților li se recomandă să incrimineze „determinarea unei alte persoane să se angajeze în acte neconsimțite de natură sexuală cu un terț” [1]. În Raportul explicativ la C.I., găsim următoarea interpretare a acestei prevederi: „[...] lit.c) acoperă situațiile în care victima este determinată fără consimțământ să efectueze sau să se conformeze actelor de natură sexuală cu sau de către o altă persoană decât făptuitorul. În relațiile de abuz, victimele sunt adesea forțate să se angajeze în acte sexuale cu o persoană aleasă de făptuitor. Scopul lit.c) este de a acoperi scenariul în care făptuitorul nu este persoana care efectuează actul sexual, ci care determină victima să desfășoare activități sexuale cu o terță persoană, cu condiția ca această conduită să aibă vreo legătură cu comportamentul intenționat care trebuie incriminat în temeiul art.36 al Convenției” [2]. Semnificația prevederii analizate din C.I. devine mai clară dintr-un fragment al unui studiu de impact la un proiect adoptat de Adunarea Națională a Republicii Franceze: „În cele mai multe cazuri, terțul este informat despre constrângere și poate fi urmărit penal în calitate de coautor al agresiunii sexuale. Cu toate acestea, în câteva cazuri rare, este posibil să nu fie conștient de faptul că persoana este implicată în activitate sexuală cu el sub constrângere” [3]. În Codul penal al Republicii Franceze, art.222-22-2 este dovada implementării prevederii de la lit.c) alin.1 art.36 al C.I.: „Constituie, de asemenea, o agresiune sexuală constrângerea unei persoane prin violență, amenințare sau surprindere de a se supune unui abuz sexual din partea unui terț” [4]. Un doctinar francez caracterizează astfel fapta respectivă: „Este cazul agresiunii sexuale «prin intermediar», prevăzut de noul articol 222-22-2 din Codul penal, care introduce o formă de participare la săvârșirea unei astfel de infracțiuni, a cărei probare prefigurează dificultăți” [5].

Pornind de la aceste premise, ne întrebăm: în ce măsură prevederea de la lit.c) alin.(1) art.36 al C.I. este implementată în Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM)? Răspunsul la această întrebare presupune cinci ipoteze (în raport cu care vom folosi următorii termeni: *princeps* – *i.e.* persoana care alege un terț cu care

o determină pe victimă să se angajeze în acte neconsimțite de natură sexuală; *terț* – i.e. persoana aleasă și inițiată de către princeps, cu care victima este determinată de către acesta din urmă să se angajeze în acte neconsimțite de natură sexuală):

1) *terțul este pasibil de răspundere penală, comite infracțiunea cu intenție și în comun cu princeps*. În această ipoteză, atestăm săvârșirea în coautorat de către princeps și terț a uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.171 sau 172 CP RM. Cu această ocazie, amintim că, în caz de coautorat, este suficientă executarea parțială a laturii obiective a infracțiunii. În ipoteza analizată, princeps constrânge victima, în timp ce terțul fie întreține cu victima raportul sexual, fie comite cu aceasta actul de homosexualitate sau își satisface cu victima pofta sexuală în forme perverse;

2) *terțul nu este pasibil de răspundere penală (din cauza vârstei, iresponsabilității sau din alte cauze prevăzute de CP RM), iar princeps săvârșește infracțiunea prin intermediul lui*. În ipoteza în cauză este funcțională teoria autorului mediat, consacrată în alin.(2) art.42 CP RM. Recurgând la această teorie, conchidem că princeps (care apare în postura de autor mediat) urmează să răspundă ca autor al uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.171 sau 172 CP RM. La rândul său, terțul (care apare în postura de autor imediat) nu poate fi considerat subiect al infracțiunii. Mai mult, lui princeps urmează să i se rețină la calificare agravanta „de două sau mai multe persoane”, consemnată la lit.c) alin.(2) art.171 CP RM sau, respectiv, la lit.c) alin.(2) art.172 CP RM;

3) *terțul nu este pasibil de răspundere penală (din cauza vârstei, iresponsabilității sau din alte cauze prevăzute de CP RM) și săvârșește, în comun cu princeps, fapta prevăzută de legea penală*. În context, este de menționat că ipoteza săvârșirii unei fapte de către o persoană care este pasibilă de răspundere penală, în comun cu o persoană care nu este pasibilă de răspundere penală, este inspirată de teoria participației improprii. Coautoratul impropriu în modalitatea „intenție – lipsă de vinovăție” se regăsește în agravanta „de două sau mai multe persoane”, consemnată în partea specială a CP RM, în cazul în care fapta, prevăzută de legea penală, este săvârșită de către doi autori imediați – dintre care unul este pasibil de răspundere penală, iar celălalt nu este. (Precizez că, în ipoteza examinată, lipsa de vinovăție a terțului se exprimă în reținerea în raport cu acesta a unor cauze de neimputabilitate) Ca urmare, la fel ca în ipoteza precedentă, princeps urmează să răspundă în baza lit.c) alin.(2) art.171 CP RM sau, respectiv, în baza lit.c) alin.(2) art.172 CP RM;

4) *terțul comite fapta fără vinovăție, adică se află în situația descrisă în art.20 CP RM*. Această ipoteză este puțin probabilă în condițiile săvârșirii unui viol sau a unor acțiuni violente cu caracter sexual. Totuși, o astfel de ipoteză nu poate fi exclusă cu totul. Precizez că, în ipoteza analizată, lipsa de vinovăție presupune lipsa laturii subiective a infracțiunii. Nu este clar dacă lipsa de vinovăție în această accepțiune intră sub incidența cauzelor datorită cărora fapta nu este pasibilă de răspundere penală, în sensul alin.(2) art.42 CP RM. Analiza art.35 CP RM mă face să am dubii în acest sens. Ca urmare, consider că, în ipoteza examinată, princeps ar trebui să răspundă în baza art.171 sau 172 CP RM, fără însă a i se reține la calificare agravanta „de două sau mai multe persoane”;

5) *terțul comite fapta din imprudență*. Nu este clar dacă manifestarea imprudenței intră sub incidența cauzelor datorită cărora fapta nu este pasibilă de răspundere penală, în sensul alin.(2) art.42 CP RM. Analiza art.35 CP RM mă face să am dubii în această privință. Ca urmare, la fel ca în ipoteza precedentă, princeps ar trebui să răspundă în baza art.171 sau 172 CP RM, fără însă a i se reține la calificare agravanta „de două sau mai multe persoane”.

Din ultimele două ipoteze analizate rezultă concluzia că prevederea de la lit.c) alin. (1) art.36 al C.I. este implementată nu în toată plinătatea în CP RM. De aceea, cu titlu *de lege ferenda*, se impune modificarea alin.(2) art.42 CP RM. De asemenea, merită atenție art.52 Cod penal al României [6] (în care este reglementată participația improprie (inclusiv în modalitatea „intenție – imprudență”)) și § 1a din Capitolul 6 Cod penal al Regatului Suediei [7] (în care este incriminată agresiunea sexuală săvârșită din neglijență). O eventuală completare a CP RM cu norme care s-ar inspira din asemenea modele ar avea în vizor atât comiterea nemijlocită, cu intenție, de către princeps a violului sau a acțiunilor violente cu caracter sexual la care terțul, din neglijență, contribuie cu acte de executare, cât și fapta terțului care nu-și dă seama că victima este constrânsă de către princeps, deși trebuia și putea să-și dea seama.

Referințe:

1. *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. [Accesat 01.07.2022] Disponibil: <https://rm.coe.int/168008482e>
2. *Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*. [Accesat 01.07.2022] Disponibil: <https://rm.coe.int/1680a48903>
3. *Projet de loi autorisant la ratification de la convention du conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre les violences à l'égard des femmes et la violence domestique. Étude d'impact*. [Accesat 01.07.2022] Disponibil: <https://www.assemblee-nationale.fr/14/projets/pl1026-ei.asp>
4. *Codul penal al Republicii Franceze*. [Accesat 01.07.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>
5. TOUILLIER, M. L'interprétation stricte de la loi pénale et l'article 7 de la Convention européenne de sauve-garde des droits de l'homme et des libertés fondamentales. In: *Revue des droits et libertés fondamentaux*. ISSN 2258-1308. [Accesat 01.07.2022] Disponibil: <http://www.revuedlf.com/cedh/linterpretation-strict-de-la-loi-penale-et-larticle-7-de-la-cesdh-article/>
6. Codul penal al României din 17.07.2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.
7. *Brottsbalk (1962:700)*. [Accesat 01.07.2022] Disponibil: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700

CLASIFICAREA PARTICIPANȚILOR LA INFRAȚIUNE

CLASSIFICATION OF PARTICIPANTS IN CRIME

Gheorghe GLADCHI, ORCID: 0000-0001-9786-1111
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

CZU: 343.237:343(094.4)

e-mail: ggladchi@yahoo.com

Potrivit art. 42 alin. (1) Cod penal, participanții sunt persoanele care contribuie la săvârșirea unei infracțiuni în calitate de autor, organizator, instigator sau complice. Din aceste reglementări, rezultă că legiuitorul distinge categoriile de participanți în funcție de conținutul contribuției acestora la săvârșirea în comun a aceleiași infracțiuni, având în vedere, în primul rând, caracterul acțiunilor realizate de participanți. În acest sens, precizăm că contribuția reală a participantului este determinată atât de rolul acestuia în comiterea infracțiunii, cât și de intensitatea realizării acțiunilor sale, precum și de alte circumstanțe. Astfel, legea noastră penală clasifică participanții după rolul lor funcțional, adică caracterul acțiunilor realizate de ei, precum și gradul de participare al acestora în comiterea infracțiunii. Această clasificare permite a da o apreciere juridică exactă fiecărui participant, a determina aportul acestuia în producerea rezultatului infracțional și de a-i stabili o pedeapsă echitabilă care ar corespunde caracterului și gradului faptei săvârșite.

Cooperarea mai multor persoane, în cazul participației penale, înseamnă că toți participanții își aduc contribuția la săvârșirea uneia și aceleiași infracțiuni. Dar, totodată, aportul real al fiecărui participant poate fi diferit, întrucât este determinat de rolul participantului în comiterea infracțiunii, intensitatea realizării acțiunilor sale, precum și de alte împrejurări. Rolurile participanților pot fi diferite în funcție de caracterul acțiunilor sale, iar în cazul în care rolurile sunt aceleași, adică caracterul acțiunilor realizate de ei este același, atunci aportul participantului la săvârșirea în comun a unei infracțiuni, se stabilește în funcție de gradul participării acestuia, intensitatea conduitei sale. De pildă, două persoane participă la comiterea unei infracțiuni în calitate de autori, în același timp, una din aceste două persoane, în plus, dirijează acțiunile celeilalte. Rolul unei astfel de persoane este mult mai activ, gradul de intensitate al acțiunilor acesteia fiind mai mare, ceea ce se va lua în considerare de către instanța de judecată la stabilirea pedepsei, deși calificarea acțiunilor ambelor persoane este aceeași.

Așadar, legiuitorul nostru clasifică participanții la infracțiune după semnele obiective. Doar aceste semne oferă posibilitatea de a stabili caracterul și gradul interdependenței participanților la săvârșirea aceleiași infracțiuni. Cu alte cuvinte, în funcție de acțiunile realizate de fiecare participant la săvârșirea în comun a uneia și aceleiași infracțiuni, acesta poate avea calitatea de autor, organizator, instigator sau complice.

Acțiunile organizatorului, instigatorului sau complicelui trebuie calificate conform dispozițiilor art. 42 Cod penal și art. din Partea specială a Codului penal care prevede

răspunderea pentru infracțiunea comisă de aceștia. Este de precizat că acțiunile organizatorului, instigatorului sau complicelui trebuie calificate, în mod obligatoriu, făcând trimitere la aliniatul concret al art. 42 Cod penal, cu excepția acelor cazuri, când aceștea concomitent au avut calitatea de autori ai infracțiunii [1, p.153].

Totodată, una și aceeași persoană poate îmbina mai multe calități de participant. Astfel, autorul, în același timp, poate îndeplini rolul unui alt participant, în situația în care la săvârșirea infracțiunii participă, în mod obligatoriu, un alt coautor, iar instigatorul poate fi și complice. Precizăm însă, că aceeași persoană nu poate îmbina calitatea de organizator, pe de o parte, și de complice sau instigator, pe de altă parte, întrucât activitatea primului rol cuprinde și acțiunile celorlalte două roluri [1, p.154]. Dacă o persoană a participat la săvârșirea unei infracțiuni având simultan calitatea de organizator și autor sau de instigator și complice etc., atunci atare situație trebuie confirmată prin materialele cauzei penale.

În teoria dreptului penal a fost exprimată și o altă opinie privind aprecierea acțiunilor persoanelor care contribuie la comiterea aceleiași infracțiuni, în funcție de gradul participării lor la săvârșirea infracțiunii. Potrivit acestei clasificări, participanții pot fi principali și auxiliari. Participanți principali sunt organizatorii, iar auxiliari – ceilalți participanți [2, p.134; 3, p.397; 4, p.294]. Considerăm că opinia respectivă merită o atenție cuvenită, întrucât rolul organizatorului, în toate cazurile, este luat în considerare de către instanța de judecată la stabilirea pedepsei, iar în unele cazuri, influențează asupra calificării infracțiunii (art. 282, art. 283, art. 284 Cod penal). Totodată, după cum s-a menționat *supra*, comportamentul participantului poate fi diferit în funcție de gradul de participare a acestuia la săvârșirea infracțiunii, inclusiv, și în cadrul aceluiași tip de participanți și, mai mult, nu întotdeauna rolul cel mai activ revine organizatorului.

Așa de exemplu, un complice a pus la dispoziție o lopată pentru săpare sub gardul care înconjura un depozit, în scopul realizării unei sustrageri planificate din timp, iar altul a fabricat un pistol pentru cazul în care agentul de pază al depozitului va opune rezistență. Ambii participanți sunt complici, rolul lor fiind același, dar se deosebesc între ei, în funcție de gradul participării și intensitatea conduitei lor la comiterea infracțiunii respective. Rolul celui de-al doilea complice va fi mai important în producerea rezultatului infracțional, deși ambii participanți au îndeplinit un rol auxiliar, potrivit susținătorilor opiniei relatate *supra* [5, p.253].

Desigur, suntem de acord că organizatorul are o contribuție substanțială în comiterea infracțiunii, comparativ cu ceilalți participanți, dar nu poate să nu fie luat în considerare și acel fapt, că autorul este cel mai activ dintre participanți. Astfel, deși gradul participării fiecărui participant, într-o măsură mai mare, este determinat de rolul acestuia, totuși, în unele cazuri gradul de participare depinde de conduita reală a participantului, de aportul său la comiterea în comun a aceleiași infracțiuni. Prin urmare, caracterul și gradul participării la infracțiune sunt categorii interdependente și indispensabile. De aceea, pentru a stabili rolul fiecărui participant concret este mult mai întemeiat, sub aspect teoretic, dar și practic, a lua în considerare atât caracterul, cât și gradul participării aces-

tuia în săvârșirea infracțiunii. De aceea, la stabilirea pedepsei pentru participație, instanța de judecată trebuie să țină cont, în mod obligatoriu, de contribuția fiecărui participant la săvârșirea infracțiunii, adică de caracterul și gradul participării persoanei în comiterea infracțiunii, aportul acesteia în realizarea scopului infracțiunii, influența contribuției acesteia asupra caracterului și volumului daunei produse sau care putea fi produsă (art. 83 Cod penal).

Reținem, de asemenea, că legea penală enumeră participanții, începând cu autorul, deoarece, anume autorul este elementul-cheie în participația penală, este acea persoană care realizează intenția infracțională a participanților. Conduita acestuia influențează asupra aprecierii juridice a acțiunilor celorlalți participanți. Acțiunile celorlalți participanți sunt interdependente de rolul autorului în procesul comiterii infracțiunii, întrucât doar autorul realizează latura obiectivă a infracțiunii, anume acțiunile acestuia, nemijlocit produc rezultatul infracțional. În lipsa autorului, nu poate fi vorba despre complice sau instigator. În astfel de cazuri, participația penală nu există. Poate fi instigat doar autorul la săvârșirea nemijlocită a infracțiunii, poate fi ajutat sau înlesnit în orice mod, de asemenea, doar autorul infracțiunii.

Referințe:

1. *Российское уголовное право. Общая часть*: Учебник. Под ред. Г.А. ЕСАКОВА. Москва: Проспект, 2021. 400 с. ISBN 978-5-392-34081-1.
2. БУРЧАК, Ф.Г. *Соучастие, социальные, криминологические и правовые проблемы*. Киев: Вища школа, 1986. 208 с.
3. *Курс уголовного права. Общая часть*. Том 1: *Учение о преступлении*. Под ред. Н.Ф. КУЗНЕЦОВОЙ, И.М. ТЯЖКОВОЙ. Москва: Изд-во «Зерцало», 1999. 592 с. ISBN 5-8078-0039-7.
4. *Уголовное право Российской Федерации. Общая часть*. Под ред. Р.Р. ГАЛИАКБАРОВА. Саратов: Изд-во Саратовской гос. асад. права, 1997. 432 с. ISBN 5-7485-0087-6.
5. *Уголовное право Российской Федерации. Общая часть*: Учебник. Под ред. А.И. ПАРОВА, 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Юристъ, 2004. 496 с. ISBN 5-7975-0697-1.

CANTITATEA (PROPORȚIILE) ÎNLOCUITORILOR DE DROGURI

QUANTITY (PROPORTIONS) OF DRUG SUBSTITUTES

Ludmila DUMNEANU, ORCID: 0000-0002-0195-8267

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.575:340.5

e-mail: bpap.lspinu@gmail.com

În alin. (1) și (2) art. 217¹ și alin. (1) art. 217⁴ CP RM, proporțiile mici caracterizează cantitativ obiectul material al infracțiunii. În dispoziția de la lit. f) alin. (3) art. 217¹ și lit. f) alin. (2) art. 217⁴ CP RM, se folosește sintagma „în proporții mari”. În dispoziția de la lit. d) alin. (4) art. 217¹ și lit. c) alin. (3) art. 217⁴ CP RM este utilizată sintagma „în proporții deosebit de mari”. În art. 217⁶ CP RM nu sunt circumstanțiate proporțiile substanțelor care constituie obiectul material al infracțiunii. Aceasta înseamnă că substanțele în cauză se pot caracteriza prin proporții mici, prin proporții mari sau prin proporții deosebit de mari, acesta de fapt constituie *obiectivele* acestei cercetări. O asemenea diferențiere se va lua în calcul la individualizarea pedepsei stabilite de art. 217⁶ CP RM.

Scopul acestui demers este prezentarea tabloului cu referire la modelul statelor privind stabilirea cantităților unor substanțe cu caracter intermediar până la etapa de oferire a calității de drog.

Într-un mod asemănător, Secț. 289 Cod penal al Republicii Cehe prevede, *inter alia*: „(2) Guvernul va stipula printr-un act normativ definiția substanțelor toxice, în sensul secțiunilor 283, 284 și 286, și ce înseamnă o cantitate mai mare de substanțe narcotice, psihotrope și produse care conțin substanțe toxice”; (3) Guvernul va stipula printr-un act normativ care sunt plantele și ciupercile considerate plante și ciuperci care conțin substanțe narcotice sau psihotrope și ce înseamnă o cantitate mai mare de astfel de substanțe, în sensul Secțiunii 285”. [1] La rândul său, alin.(2) art. 269 Cod penal al Republicii Lituania stabilește: „Cantitatea de substanțe narcotice sau psihotrope care trebuie considerate mici, mari și foarte mari se determină pe baza recomandărilor aprobate de Ministerul Sănătății al Republicii Lituania” [2].

Cu această ocazie, reiterăm că nici CPCD, nici Guvernul nu au competența de a reglementa infracțiunile, pedepsele și regimul de executare a acestora. Totuși, competența de a stabili cantitățile substanțelor narcotice, psihotrope și precursorilor nu se subsumează competenței de a reglementa o infracțiune.

Diferențierea răspunderii penale în funcție de cantitatea substanțelor care reprezintă obiectul material al infracțiunilor legate de traficul de droguri/circulația de droguri este în concordanță cu lit. a) alin. (2) art. 4 din Decizia-cadru 2004/757/JAI a Consiliului UE din 25.10.2004 de stabilire a dispozițiilor minime privind elementele constitutive

ale infracțiunilor și sancțiunile aplicabile în domeniul traficului ilicit de droguri (în versiune consolidată): „Fiecare stat membru ia măsurile necesare pentru ca infracțiunile menționate la articolul 2 alineatul (1) literele (a), (b) și (c) să fie pasibile de sancțiuni penale privative de libertate având o durată maximă de cel puțin cinci până la zece ani, în situațiile următoare: [...] infracțiunea implică cantități mari de droguri; [...]” [3].

Spre deosebire de România, alte state membre ale UE promovează ideea conținută în dispoziția de la lit. a) alin. (2) art. 4 din Decizia-cadru 2004/757/JAI a Consiliului UE din 25.10.2004 de stabilire a dispozițiilor minime privind elementele constitutive ale infracțiunilor și sancțiunile aplicabile în domeniul traficului ilicit de droguri (în versiune consolidată).

De exemplu, în Codul penal al Republicii Bulgaria este îmbinat criteriul pericolului pe care îl prezintă substanța și criteriul cantității de substanțe. În alte state membre ale UE este învederat doar criteriul cantității de substanțe.

Cum se stabilește cantitatea (proporțiile) înlocuitorilor de droguri?

În acest plan, atrage atenția Nota 3 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 79/2006: „Cantitățile mici, mari sau deosebit de mari ale anozagelor substanțelor stupefiante sau psihotrope corespund cantităților calculate ale substanțelor stupefiante sau psihotrope enumerate”. Este de precizat că această notă din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 79/2006 contravine alin. (8) art. 134¹ CP RM, „[î]n cazul sustragerii, însușirii, extorcării sau al altor acțiuni ilegale cu [...] etnobotanice sau analogi [...], proporțiile acestora – mici, mari sau deosebit de mari – se determină conform cantităților mici, mari sau deosebit de mari stabilite de Guvern”. Liste de etnobotanice și analogi pur și simplu nu există. Mai mult, nici măcar nu se așteaptă elaborarea unor astfel de liste. În acord cu alin. (7) art. 134¹ CP RM, Guvernul aprobă, modifică și completează exclusiv listele de substanțe stupefiante, de substanțe psihotrope și de precursori.

Prevederea din Nota 3 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 79/2006 mai comportă o carență. *Supra*, atunci când am analizat sistemul de control analog, am consemnat că, spre deosebire de legislațiile Canadei, Republicii Italiene, Republicii Letonia, Marelui Ducat al Luxemburgului, Noii Zeelande și Statelor Unite ale Americii, legislația Republicii Moldova conține doar definiția noțiunii de *analog*, nu și prevederi referitoare la criteriile de raportare a unei substanțe la un grup în care substanțele au o structură chimică similară. În lipsa unor criterii normative, expertul va stabili pe căi obscure proporțiile analogilor.

În cazul etnobotanicelor, problema determinării proporțiilor este și mai confuză. Aceasta datorită Notei 2 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 79/2006: „Cantitățile includ amestecurile substanțelor stupefiante și/sau psihotrope cu precursori, adaosuri (preparate medicamentoase, acizi, glucoză, crohmală, făină etc.), aflându-se în orice stare de agregare”. Întrebarea este: odată ce componentele psihoactive (prafuri, plante, ierburi, diverse părți de plante, substanțe chimice) alcătuiesc doar o anumită parte din etnobotanice, de ce componentele care nu implică psihoactivitate (glucoză, crohmală, făină etc.) ar trebui să conteze la stabilirea cantității de ansamblu a etnobotanicelor?

Cum se procedează în alte state? Utilizând *metoda comparativă și analitică*, vom parcurge acest segment în panorama juridică a diferitelor state.

Nota 4 la art. 260 din Codul penal al Georgiei [5] prevede: „Alineatele doi și patru din acest articol se aplică oricărei cantități de substanță psihoactivă nouă”. Nota 5 la același articol stabilește: „Circumstanțele agravante prevăzute la alin. (3) (a), 5 (a) și 6 (a) din prezentul articol nu se aplică în cazul substanțelor psihoactive noi”.

Observăm că art. 260 din Codul penal al Georgiei exclude posibilitatea răspunderii diferențiate în funcție de proporțiile ce caracterizează analogii și substanțele psihoactive noi: nu contează dacă este traficat ilegal 1 g de analogi sau de substanțe psihoactive noi ori 10 kg de astfel de substanțe. În ambele cazuri, se va aplica aceeași răspundere. Din aceste considerente, nu este recomandabilă recepționarea modelului georgian de stabilire a proporțiilor analogilor și ale etnobotanicelor.

Concluzionăm că așa cum am menționat anterior, optăm pentru completarea Listei substanțelor psihoactive interzise și a plantelor care conțin astfel de substanțe, depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora, aprobate prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 79/2006, cu Tabelul II¹ „Substanțele psihoactive interzise cu statut provizoriu”. În acest tabel, pentru fiecare substanță psihoactivă interzisă cu statut provizoriu urmează a se indica proporțiile mici, mari și deosebit de mari. În acest mod, ar putea fi asigurată respectarea principiului legalității.

Cantitatea mică, cantitatea mare și cantitatea deosebit de mare ar trebui să fie stabilite pentru fiecare dintre substanțele înscrise în tabelele nr. I-III din Anexa la Legea României nr. 143/2000.

Referințe:

1. *Codul penal al Republicii Ceha*: Coord.: T. TOADER. Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cehia-RO.html
2. *Codul penal al Republicii Lituania*. Coord.: T. TOADER. Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Lituania-RO.html
3. Decizia-cadru 2004/757/JAI a Consiliului UE din 25.10.2004 de stabilire a dispozițiilor minime privind elementele constitutive ale infracțiunilor și sancțiunile aplicabile în domeniul traficului ilicit de droguri (în versiune consolidată). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004F0757-20171122&from=RO>
4. *Уголовный кодекс Российской Федерации*. Disponibil: pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102041891
5. *Criminal Code of Georgia*. Disponibil: matsne.gov.ge/en/document/download/16426/157/en/pdf

ДЕСТРУКТИВНАЯ МЕДИАПРОПАГАНДА: ВЗГЛЯД КРИМИНОЛОГИИ И ПСИХОЛИНГВИСТИКИ

MEDIA DESTRUCTIVE PROPAGANDA: THE CRIMINOLOGICAL AND PSYCHOLINGUISTIC VIEW

Лилия ГЫРЛА, ORCID: 0000-0002-4979-3027
Молдавский государственный университет

CZU: 343.346.8:343.9

e-mail: liliagyrla@gmail.com

На сегодняшний день *пропаганда* как устойчивая системная и проверенная методика воздействия на сознание людей становится предметом исследования как в криминологической науке, так и в психолингвистике. В представленном докладе осуществлена попытка систематизации современных трактовок такого понятия как «пропаганда», имеющее значение не только в процессе исследования причин и условий совершения преступлений в медийном пространстве (телевидение, радио, интернет-контент, печатные издания и т.д.), но и для последующей разработки мер по выявлению и предупреждению случаев применения деструктивной пропаганды, основанной на злоупотреблении психолингвистических приемов, в целях негативного воздействия на людей на их систему нравственных ценностей и базовые инстинкты.

К преступлениям экстремистского, военного и террористического характера в медиaproстранстве, совершаемых путем пропаганды относятся преступления, предусмотренные ст.140, ст.176¹, ст.279², ст.341, ст.346, ст.347 УК РМ. С точки зрения лингвистических конструкций, в уголовно-правовых запретах, содержащихся в Особенной части Уголовного кодекса Республики Молдова пропаганда не всегда встречается в «чистом виде», как это имеет место с названием ст.140 УК РМ (Пропаганда войны), чаще всего, законодатель прибегает к терминам «призывы», «надругательство», «разжигание», «подстрекательство», «оправдание».

В современной науке пропаганда обычно определяется как целевая деятельность по распространению определенной информации, подчеркивается идейная составляющая такой информации [1, с.100; 2, с.10-11; 3, с.39; 4, с.5]. Полагаем, что, будучи идеологически-окрашенным посланием, адресованным «потребителю», пропагандистская информация охватывает намеренно отобранную информацию в виде фактических данных, доводов, аргументов и контраргументов. Любой пропагандистский материал содержит некое «*идейное послание*». Однако в процессе пропагандистской деятельности информация о событии не доводится до адресата целиком, а лишь определенная ее часть с целью изменить отношение и социальное поведение людей.

Периодическая печать представляет собой самое уязвимое звено, которое испытывает на себе пропагандистскую деятельность. Особенно сильно зависимость от источников и потоков информации проявляется в периоды военных конфликтов, а также становится очевидным, кто осуществляет контроль за периодической печатью. Методы, избираемые пропагандистами, обычно одинаковы независимо от направления и идеологической нагрузки. Пропаганда осуществляется посредством психологического воздействия, включая путем внушения и манипуляции [5, с.365]. Для эффективности пропаганды, воздействие должно быть достаточно *длительным и системным*, но даже при этом условии результат может проявиться через продолжительное время.

Деструктивная пропаганда всегда токсична, агрессивна и культивирует вражду, дифференциацию и рознь, разжигает общественные конфликты, обостряет низменные мотивы и чувства ненависти. В итоге, деструктивная пропаганда выполняет две функции: навязывает аудитории нужные убеждения и способствует сплочению людей. Современная пропаганда строится в основном на апелляции к эмоциям и чувствам аудитории с опорой на бессознательное. Методология пропаганды сначала охватывает этап так называемой психологической подготовки аудитории, и уже после его «готовности» вводится ключевое пропагандистское послание, которое, по сути, должно запустить эффект, ожидаемый пропагандистом.

По нашему мнению, криминологическим фактором, способствующим быстрой и экстенсивной инфильтрации пропагандируемых преступных идей, является место совершения подобных преступлений – *медиапространство* (интернет-ресурсы и иные медийные источники), влекущее за собой оперативную ассимиляцию нужных идей соответствующими группами, чаще молодежными (стремящихся к идеализированию, легко возбудимыми, сильными физически, а, соответственно, удобными для суггесторов), и изменение их мировоззрения и, как следствие, поступков.

Наличие обратной связи в медиапространстве (возможность комментирования, вступления в полемику с неограниченным количеством лиц, допустимость неограниченного тиражирования путем репостов публикаций и передачи ссылок на них), удобный медиаконтент и интерфейс определенных сайтов, модные молодежные темы, ведущие в совокупности к созданию ощущения собственной значимости «потребителя» такой информации и к убежденности, что он сам единолично может изменить мир, по сути, формируют благоприятный плацдарм для совершения преступлений.

По данной категории дел обязательным является проведение комплексной экспертизы с привлечением психологов и лингвистов. Выделяются лингвистические и психологические признаки пропаганды экстремизма и дискриминационного отношения по отношению к человеку, а также лингвистические и психологические признаки унижения человеческого достоинства по дискриминационному признаку [6, с.159].

В компетенции эксперта-психолога находится рассмотрение ряда вопросов, раскрывающих наличие признаков оказания психологического воздействия на лиц в определенных преступных целях. В свою очередь, в компетенции эксперта-лингвиста находится рассмотрение вопросов, направленных на определение того, имеются ли в представленном на исследование материале призывы или нет, а также установить, имеются ли в анализируемом тексте речевые акты, содержащие оскорбления.

В военной пропаганде выделяют своих и чужих, свои наделяются особыми качествами, тогда как чужие выставляются в самом неблагоприятном и оскорбительном свете. Одним из ведущих мотивов военной пропаганды является месть и истребление врага как долг и священная обязанность. Широко используется техника оправдания насилия над врагом.

Именно желание спастись, стремление обезопасить себя, чувство мести формируют в массовом сознании людей готовность быстро отреагировать на призыв сопротивляться нашествию врага. Это не обычные политические лозунги, а глубоко осмысленные, эмоционально-окрашенные, весьма болезненные, основанные на личном опыте, послания. Такой призыв находит отклик в сердцах самых разных людей, которых объединяет ненависть к противнику.

В военной пропаганде образ врага всегда упрощен, стереотипизирован, его профиль вычурно смешон. Будучи применен принцип двойных стандартов выставляются противоположные качества, собственные войны и население наделяются героизмом, а сторона противника охарактеризована как виновная, лгущая, зверская и беспощадная. Враг всегда обесценивается, прокламируется отсутствие человеческого лица. Двойной стандарт применяется и в призыве убивать: так убийство «своего героя» являет собой непростительное событие, тогда как убийство врага – это поступок похвальный, выпадающий из общепринятого морально-этического ограничения убивать.

Литература:

1. ЛИВШИН, А.Я., ОРЛОВ, И.Б. Пропаганда и политическая социализация. В: *Отечественная история*, 2008, № 1, сс. 99-105.
2. БОГОМОЛОВ, И.К. *Образ противника в русской периодической печати 1914-1915 гг.*: Автореферат дисс. ... канд. ист. наук. Москва: Российский гуманитарный университет, 2015. 32 с.
3. СВЕЧНИКОВА, С.В. Тоталитаризм и пропаганда. В: *Ученые записки Орловского государственного университета*. 2018, №1 (78), сс.39-42.
4. ИВАНОВ, А.А. *Коммуникативное пространство войны: пропаганда и общественные настроения*: Учебно-методическое пособие (Рекомендовано учебно-методической комиссией Института истории Санкт-Петербургского государственного университета Протокол от 17.04.2017 № 06/78-04-9). СПб., 2017. 72 с.

5. БЕЛЯНИН, В.П. *Психолингвистика* [Электронный ресурс]: Учебник. 4-е изд. Москва: ФЛИНТА, 2016. 415 с. ISBN 978-5-9765-0743-2.
6. АБИТОВ, И.Р., ХАНЗАФАРОВА, Д.Л. Особенности дифференциальной диагностики пропаганды неполноценности и унижения человеческого достоинства при производстве экспертизы материалов, связанных с противодействием экстремизму и терроризму. В: *Казанский педагогический журнал*, 2016, №3, сс.156-161.

DESPRE CONFISCAREA EXTINSĂ, INTERPRETAREA EXTENSIVĂ ȘI EFECTUL RETROACTIV AL LEGII PENALE

ON EXTENDED CONFISCATION, EXTENSIVE INTERPRETATION AND RETROACTIVE EFFECT OF CRIMINAL LAW

Mariana GRAMA (TIMOTIN), ORCID: 0000-0002-2633-5381
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.272:343(478)(094.5)

e-mail: marianagrama@mail.ru

S-a tot vorbit ultimul timp despre confiscarea extinsă, ba mai mult, chiar și s-au aprobat modificări la articolul corespunzător din Codul penal, doar că ideea a fost ca de obicei nu rea... însă, nu este clar, de ce chiar neapărat de fiecare dată pentru a implementa o idee trebuie să sfidăm regulile de drept? Or, există legități, norme, reguli care nu ar trebui încălcate, atunci când implementăm o idee aparent bună. În viziunea noastră, unele sintagme ale textului art.106¹ CP RM adoptat de legiuitor la 21 iulie 2022 [1] sunt abuzive, pentru că acum a devenit o modă să tot fie pornite dosare penale pe componența de îmbogățire ilicită, doar dacă aparent există o suspiciune de bănuială rezonabilă că persoana s-a îmbogățit ilicit. Dacă citim Nota informativă care a însoțit Proiectul de modificare a legii, vedem că legiuitorul nostru nu prea a fost inspirat, atunci când a modificat art.106¹ CP RM, pentru că practic a copiat prevederea similară din Codul penal al României.

Art. 106¹ CP RM a fost modificat cu scopul de a fi aplicat. La alin. (2) citim: „Confiscarea extinsă se dispune, dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

a) valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată în ultimii 5 ani înainte de săvârșirea infracțiunii depășește cu mai mult de 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărâre de Guvern, veniturile dobândite licit de aceasta. Dacă este comisă o infracțiune continuă, **este luată în considerare și perioada până la sfârșitul activității infracționale;**

b) instanța de judecată **își formează convingerea** că bunurile respective pot proveni din activități ilicite. Convingerea instanței **se poate baza inclusiv** pe diferența dintre veniturile dobândite licit și valoarea bunurilor dobândite în aceeași perioadă;

c) au fost săvârșite infracțiunile indicate la alin. (1) pentru care legea prevede o pedeapsă maximă, pedeapsa închisorii pe **un termen mai mare de 4 ani**”.

Nu numai o dată s-a scris și s-a vorbit despre efectul retroactiv al legii penale, dar cu toate acestea, din necunoaștere sau din alte motive, nu se ține cont de prevederile legale, atunci când se aplică legea, în special, de organul de urmărire penală, ulterior și de către instanța de judecată. Este cunoscut că efectul retroactiv al legii penale este o manifestare a principiului umanismului. Putem oare spune aceasta și despre o lege mai aspră care se aplică retroactiv? De unde, în general, astfel de porniri care contravin legislației și principiilor legale? Oare populismul este mai puternic și mai important decât legea?

Legislațiile penale moderne, atunci când vorbesc despre acțiunea legii penale în timp, consacră expres, în normele legale, principiul activității legii penale, ceea ce face și legiuitorul moldav în art. 8 CP RM. Este cunoscut că acest principiu este o consecință a principiului legalității incriminărilor și pedepselor înscris în Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948. Același lucru este prevăzut și în art.7 al CEDO. În același context, se expune și art.22 din Constituția Republicii Moldova.

Aceste prevederi, ca și argumente, au fost deja expuse în sesizarea nr. 60a/2014[2] pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită), în care autorul susține că aplicarea retroactivă a unei norme noi care agravează situația persoanei este contrară principiului neretroactivității legii penale. Potrivit acestuia, în cazul confiscării extinse legea permite o interpretare incertă și inadmisibilă în procesul penal, dat fiind faptul că condiția dobândirii bunurilor pe o perioadă de 5 ani înainte și după săvârșirea infracțiunii, până la data adoptării sentinței, oferă instanței posibilitatea de a confisca bunurile dobândite anterior săvârșirii infracțiunii. În acest mod, sunt afectate stabilitatea și securitatea raporturilor juridice. Este o abordare cu care suntem, în totalitate de acord, pentru acel moment.

Cu referire la modificarea recentă a normei art.106¹ CP RM avem mai multe neclarități. În primul rând, la lit.a) cu privire la sintagma „*înainte de săvârșirea infracțiunii*” apare întrebarea – când infracțiunea dată este considerată săvârșită? Dat fiind că este o componentă de infracțiune formală, reiese că, odată cu comiterea faptei prejudiciabile infracțiunea este consumată. Acest moment coincide cu săvârșirea infracțiunii? Or, dacă infracțiunea dată este săvârșită într-o formă prelungită sau continuă? De la care moment atunci se va face calculul celor 5 ani înainte de săvârșirea infracțiunii? Din momentul în care s-a sesizat organul de urmărire penală? Coincide acest moment cu momentul săvârșirii infracțiunii? În același timp, sintagma „*este luată în considerare și perioada până la sfârșitul activității infracționale*”, din propoziția 2 lit.a) la fel este confuză. În acest sens, cât de mare poate fi această perioadă: 5 ani, mai mult sau mai puțin de 5 ani?

La lit.b) sintagmele „*și formează convingerea*” și „*se poate baza inclusiv*” la fel lasă loc pentru interpretări care, în viziunea noastră, ar putea fi extensive și defavorabile.

Despre așa-numită intima convingere a judecătorilor s-a scris mai mult și de multe ori am văzut cum în baza intimei convingeri și fără probe suficiente au fost persoanele condamnate. Mai mult, expresia: „Convingerea instanței *se poate baza inclusiv* pe diferența dintre veniturile dobândite licit și valoarea bunurilor dobândite în aceeași perioadă”, înseamnă oare că convingerea se poate forma și fără existența acestei diferențe? Ori existența acestei diferențe totuși este principală?

La fel, nu este clar de ce la lit.c) legiuitorul a optat pentru sintagma „*un termen mai mare de 4 ani.*” De ce nu 2 sau 5 ani, adică infracțiune ușoară sau mai puțin gravă? Termenul de 4 ani îl găsim în legislația României, noi în schimb avem în art.16 CP RM clasificarea infracțiunilor, care, după noi, putea fi luată în considerație. Nu era mai simplu de specificat în alin.(1) art 106¹ CP RM articolul și alineatul concret din articol sancțiunea căruia depășește maximumul de 4 ani de închisoare și a nu include deloc lit.c)

în acest articol? După noi, prevederea dată complică lucrurile, în sensul că organul de urmărire penală și instanța de judecată încă o dată în plus trebuie să consulte legea penală să se convingă că norma incriminată conține o pedeapsă mai mare de 4 ani de închisoare. Ori, la un moment, toate alineatele acestor articole ar putea fi modificate în sensul depășirii termenului de 4 ani? În rest, nu prea este clară logica acestei prevederi. Nu am găsit o explicație nici în Nota informativă care a însoțit Proiectul de modificare.

În viziunea noastră, în general, existența măsurii de siguranță – confiscarea extinsă este una bine-venită, însă oricât de nobil nu ar fi scopul acestei prevederi, ea trebuie să fie una foarte clară și care nu ar genera atât de multe interpretări, în special, extensive și defavorabile. Or, art.3 alin.(2) CP RM expres prevede că interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale este interzisă. Mai mult, în *Hotărârea S.W. împotriva Regatului Unit* din 22 noiembrie 1995, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că orice infracțiune trebuie să fie clar definită prin lege; o astfel de cerință este îndeplinită, atunci când o persoană poate cunoaște redactarea ordinului relevant și, dacă este necesar – prin interpretarea acesteia de către instanță, pentru ce acțiuni sau omisiuni poate fi urmărită penal (paragr. 35).

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în *Hotărârea Soldatenko împotriva Ucrainei* din 23 octombrie 2008, a remarcat că principiul general al securității juridice este o condiție extrem de importantă, atunci când este vorba de privarea de libertate și a subliniat că articolul 5 §1 din Convenția din 1950 pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale nu se referă doar la dreptul național, ci și la „calitatea legii”, impunând ca legea să corespundă statului de drept. „Calitatea legii” înseamnă că atunci când o lege națională prevede posibilitatea privării de libertate, o astfel de lege trebuie să fie suficient de accesibilă, clar formulată și previzibilă în aplicarea sa, pentru a elimina orice risc de arbitrar (paragr. 111).

Respectarea cerințelor de claritate și previzibilitate ale normelor de incriminare este deosebit de importantă, având în vedere specificul dreptului penal și consecințele condamnării penale, întrucât urmărirea penală este supusă unor eventuale ingerințe excesive în drepturile și libertățile omului.

Referințe:

1. Monitorul Oficial, nr. 246-250 din 05.08.2022 <https://monitorul.gov.md/ro/monitorul/view/pdf/2544/part/1#page=6>
2. Hotărârea nr.6 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (*confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită*) (*Sesizarea nr. 60a/2014*), 16 aprilie 2015 <https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h616042015ro7aa42.pdf>
3. Sesizarea nr. 84g din 13 iunie 2022 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor articolului 330² alin. (1), (2) din Codul penal https://www.constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/84g_2022.06.13.pdf

TURISMUL SEXUAL: NOVELĂ ÎN MATERIA INCRIMINĂRII PENALE

SEX TOURISM: A NOVELTY IN CRIMINAL LAW

Stanislav COPEȚCHI, ORCID: 0000-0003-1822-4953

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.54:338.48

e-mail: scopetchi@yahoo.com

Tot mai frecvent, atât în teorie, cât și în diverse rapoarte practice, dar și în conținutul unor instrumente juridice internaționale întâlnim noțiunea „turism sexual”. De consemnat că această noțiune, în cele mai dese cazuri, este utilizată, atunci când vizează un minor, și mai puțin un adult. Turismul sexual este un fenomen conex fenomenului exploataării sexuale a minorilor.

Iată cum este definit turismul sexual: „exploatarea sexuală comercială a copiilor de către adulții care vin din unele localități/țări în altele și unde se folosesc de copii întru satisfacerea propriilor necesități sexuale” [1, p.34]; „turismul sexual reprezintă călătoriile în diferite țări sau continente cu intenția de a se angaja în activități sau relații sexuale în schimbul banilor în țările în care munca sexuală este legală” [2, p.10].

Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploataării sexuale și a abuzurilor sexuale, semnată la 25 octombrie 2007 la Lanzarote [3], nu definește fenomenul turismului sexual. În același timp, așa cum se observă în doctrină, „în scopul combaterii turismului sexual, Convenția stabilește că indivizii pot fi trași la răspundere penală pentru unele infracțiuni comise peste hotare, atunci când făptașul se reîntoarce în țara sa de reședință” [4, p.14]. Constatăm că această regulă este consacrată la alin. (1) art.25 din Convenție, având suportul în principiul personalității legii penale (*alias* – principiul cetățeniei active).

Totodată, turismul sexual este reglementat în Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor, a exploataării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile și de înlocuire a Deciziei-cadru 2004/68/JAI a Consiliului. Astfel, potrivit pct.29 din Preambulul Directivei „[t]urismul sexual cu implicarea copiilor ar trebui să fie înțeles drept exploatarea copiilor de către una sau mai multe persoane care călătoresc din mediul lor obișnuit către o destinație din afara granițelor unde au contacte sexuale cu copii” [5].

În legislația unor state, atestăm norme care interzic, sub sancțiunea unei pedepse penale, activități ilicite aferente turismului sexual. Aceste norme deslușesc esența turismului sexual prin redarea expresă a formelor sale de manifestare pornind de la conținutul divers al faptei prejudiciabile.

De exemplu, art.323B din Codul penal al Greciei, intitulat „Călătorii în scopul întreținerii de raporturi sexuale sau alte acte sexuale cu minori (turism sexual)” stabilește

răspunderea pentru „organizarea, finanțarea, direcționarea, supravegherea, promovarea sau intermedierea, în orice mod sau cu orice mijloc, a călătoriilor în scopul săvârșirii de către participanți a întreținerii de raporturi sexuale sau alte acte sexuale cu minori” [6]. Pentru săvârșirea uneia dintre aceste fapte, făptuitorul riscă o pedeapsă cu închisoare de până la zece ani. Aceeași normă interzice penal „participarea la călătoriile sus-indicate, în același scop” [6]. De această dată, făptuitorul este pasibil de pedeapsa închisorii de cel puțin un an.

Un conținut, pe alocuri diferit, îl are art.208AB din Codul penal al Maltei care, reglementează răspunderea pentru fapta de promovare a turismului sexual. În concret, la alin.(1) din acest articol este incriminată „fapta persoanei care diseminează orice materiale publicitare ce promovează posibilitatea comiterii oricăreia dintre infracțiunile prevăzute la art.204, 204A-204C [*i.e., îndemnarea persoanelor minore să practice prostituția (art.204); instigarea prin mijloace violente a persoanelor minore să practice prostituție sau să participe la acte de pornografie (art.204A); îndrumarea persoanelor minore să practice prostituția (art.204B); participarea la activități sexuale cu persoane minore (art.204C)*], inclusiv, art.208A(1) și 208A(1A) [*i.e., fotografii, filme etc. indecente reprezentând persoane minore*] sau este implicată în organizarea detaliilor de călătorie în scopul comiterii oricăreia dintre infracțiunile respective” [7]. Răspunderea este agravată atunci când: „făptuitorul periclitează în mod conștient sau din neglijență viața persoanei minore; infracțiunea implică violență sau vătămarea corporală gravă a persoanei; infracțiunea este săvârșită cu implicarea unui grup infracțional; făptuitorul abuzează de o poziție recunoscută de încredere, autoritate sau influență asupra persoanei minore” [7].

Observăm că manifestările ilegale ce caracterizează fenomenul turismului sexual sunt considerate infracțiuni, în special, în statele în care acest fenomen este răspândit. Precizăm că turismul sexual este un fenomen relativ tânăr, motiv pentru care puțini legiuitori încă s-au preocupat de reglementarea sa penală.

Nici în legislația Republicii Moldova nu întâlnim noțiunea „turism sexual”. Corespunzător, activitățile ilicite aferente turismului sexual (*e.g.* promovarea, organizarea, intermedierea călătoriilor în scopul săvârșirii unor raporturi sexuale sau a altor acte sexuale cu minorii ori participarea efectivă la aceste călătorii) nu sunt sancționate penal sau contravențional. În același timp, într-un raport de țară privind drepturile omului pe anul 2020 în Republica Moldova „[t]ara este o destinație pentru turismul sexual cu copiii” [8, p.29]. Același lucru este punctat într-un alt raport elaborat sub auspiciul Consiliului Europei [9, p.26].

Acest lucru determină ca și legiuitorul moldav să se preocupe în perspectivă de incriminarea unor forme ale turismului sexual (*e.g.* promovarea, organizarea, intermedierea călătoriilor în scopul săvârșirii unor raporturi sexuale sau a altor acte sexuale cu minorii ori participarea efectivă la aceste călătorii). La ziua de azi, legiuitorul autohton (de altfel, în mare parte, și cel străin) este orientat, mai cu seamă, spre proliferarea exploataării sexuale și a abuzului sexual a minorilor. Considerăm că și alte acte – conexe exploataării și abuzării sexuale – trebuie luate în seamă. În această categorie intră și ma-

nifestările turismului sexual. Interzicerea acestor manifestări, inclusiv pe cale penală, ar împiedica o eventuală exploatare a minorilor; or, în cele mai dese cazuri, manifestările turismului sexual constituie adevărate premise ale unei exploatări și abuzări sexuale. Tocmai de aceea pare oportună intervenția legiuitorului de a preveni săvârșirea unei fapte penale, de o gravitate înaltă, prin incriminarea, la o fază incipientă, a unei alte fapte ilicite, cu un grad de pericol social mult mai redus.

Apropo, potrivit art.21 din Directiva sus-enunțată, „[s]tatele membre [ale Uniunii Europene] i-au măsuri adecvate pentru a împiedica sau interzice [evid. ns.]: a) diseminarea materialelor care promovează oportunități de săvârșire a oricăreia dintre infracțiunile menționate la articolele 3-6 [infracțiuni referitoare la abuzul sexual, infracțiuni referitoare la exploatarea sexuală; infracțiuni referitoare la pornografia infantilă și infracțiuni referitoare la ademenirea copiilor în scopuri sexuale]; și b) organizarea pentru alte persoane, în scopuri comerciale sau nu, a unor călătorii în vederea săvârșirii oricăreia dintre infracțiunile menționate la articolele 3-5 [infracțiuni referitoare la abuzul sexual, infracțiuni referitoare la exploatarea sexuală și infracțiuni referitoare la pornografia infantilă]” [5].

Avându-se în vedere vectorul Republicii Moldova în plan politic, concretizat în tendința de a adera la UE, se impune ca legiuitorul moldav să adapteze cadrul normativ intern la reglementările UE, inclusiv, în materia incriminărilor penale. Poate din acest considerent, dar și ținând cont de evoluția criminalității în sfera abuzurilor și exploatării sexuale a minorilor, considerăm că fenomenul turismului sexual ar trebui să fie luat „sub lupa” reglementărilor penale.

Referințe:

1. CATANĂ, T., IONIȚĂ, D., GORCEAG, L. *Ghidul avocatului care acordă asistență juridică garantată de stat victimelor traficului de ființe umane*. Chișinău, 2020. 104 p.
2. BORDENIUC, L. Turismul sexual. În: *Materialele Simpozionului național studențesc „Student, știință, societate”* (Petroșani, 7 mai 2021), pp.10-16.
3. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, semnată la 25 octombrie 2007 la Lanzarote. <https://rm.coe.int/168046e1d9> [Accesat la 21.08.2022].
4. DUMBRĂVEANU, V., ȚĂRUȘ, C., TRIBOI, C. et. al. *Psihosociologia relației copil – profesionist în domeniul social: suport de curs*. Chișinău: Bons Offices, 2016. 272 p.
5. Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind combaterea abuzului sexual asupra copiilor, a exploatării sexuale a copiilor și a pornografiei infantile și de înlocuire a Deciziei-cadru 2004/68/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0093> [Accesat la 21.08.2022].

6. *Codul penal al Greciei*. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Grecia-RO.html> [Accesat la 21.08.2022].
7. *Codul penal al Republicii Malta*. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Malta-RO.html> [Accesat la 21.08.2022].
8. *Rapoarte de țară privind drepturile omului pentru anul 2020: Moldova*. 39 p. <https://md.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/210/2020-HHR-MOLDOVA-RO.pdf> [Accesat la 21.08.2022].
9. BERKOWITZ, N. *Cercetarea practicii judiciare privind cazurile de exploatare sexuală și abuz sexual asupra copiilor în Republica Moldova*. Chișinău, 2020. 70 p.

CONSIMȚĂMÂNTUL VICTIMEI – CAUZĂ CARE ÎNLĂTURĂ CARACTERUL PENAL AL FAPTEI

CONSENT OF THE VICTIM – EXTENUATING CAUSE THE CRIMINAL CHARACTER OF THE ACT

Daniel MARTIN, ORCID: 0000-0002-9472-1081
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.988:343.211

e-mail: dmartin@aci.md

Instituția consimțământului victimei în Dreptul penal nu este un domeniu nou de cercetare, acestei problematici fiindu-i consfințite multiple doctrine, concepte, idei din timpurile cele mai străvechi. Totuși, subiectul dat incită în permanență discuții teoretice și generează abordări noi.

Istoriceste, consimțământul victimei își găsește reglementare încă în dreptul roman. După Ulpian, „*Valenti non fit injuria: nulla injuria est quae in volentem fiat*” (nicio nedreptate nu i se poate face aceluia care voiește fapta) [1, p. 389].

Ulterior, conceptul a fost preluat și transpus în legislația mai multor state, ce-i drept sub diferite forme, având diverse conotații juridico-penale.

Doctrina autohtonă la fel a abordat problematica consimțământului victimei și importanța juridico-penală a acestuia. Domeniului dat i-au acordat atenția distinctă cercetătorii V. Grosu [2], M. Vidaicu [3], iar R.G. Ionuș a realizat și un studiu monografic în acest sens [4].

În general, în dreptul penal consimțământul victimei, ca și lipsa de consimțământ, are semnificație multiplă și reprezintă: fie un semn calificativ al infracțiunii, fie o circumstanță atenuantă, fie o cauză justificativă sau care înlătură caracterul penal al faptei.

Legislația Republicii Moldova a asimilat expres doar prima semnificație a consimțământului victimei, și anume, acesta regăsindu-se în unele componente ale infracțiunii (ex. în art. 148, 179 Cod penal). Specificăm că consimțământul victimei ca și semn al componentei de infracțiune fie diminuează semnificativ prejudiciabilitatea faptei, atribuind componenta de infracțiune la una cu circumstanțe atenuante (ex. art. 148 Cod penal), fie delimitează două componente de infracțiune distincte (ex. raportul sexual cu o persoană care nu a atins vârsta de 16 ani va fi calificat sau potrivit art. 174 Cod penal, dacă a fost exprimat acordul, sau potrivit art. 171 sau 172 Cod penal, după caz, dacă este contrar voinței persoanei), fie delimitează ilicitul penal de faptele legale (ex. pătrunderea în locuința persoanei cu acordul acesteia nu poate fi calificată drept violare de domiciliu).

Deși expres nu este reflectat în Codul penal al Republicii Moldova, este clar că semnificația consimțământului victimei ca și circumstanță atenuantă la fel a fost asimila-

tă de legislația autohtonă, or, în acord cu alin. (2) art. 76 Cod penal, lista circumstanțelor atenuante este una deschisă și instanțele de judecată pot reține situația în cauză ca și circumstanță atenuantă. Această problemă a fost abordată în doctrina autohtonă [5].

Dimpotrivă, consimțământul victimei ca și cauză care exclude caracterul penal al faptei nu se regăsește în legislația penală autohtonă, fapt care ne face să escaladăm această problemă, fiind convinși de necesitatea modificării Codului penal al Republicii Moldova în acest sens.

Spre deosebire de legislația civilă, care în art. 312 Cod civil definește consimțământul drept o manifestare, exteriorizată, de voință a persoanei de a încheia un act juridic, ce penal nu formulează definiția consimțământului. Aceasta este domeniul științei și teoriei și, recunoaștem, au fost formulate multiple noțiuni doctrinare ale consimțământului victimei, fiecare din care scot în vileag anumite semne, trăsături esențiale ale instituției în cauză.

Fără a ne opri asupra noțiunii consimțământului victimei, vom invoca unele idei privind necesitatea introducerii acestuia ca și cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

În doctrina română s-a specificat că consimțământul, în calitate de cauză justificativă, se referă la situația când persoana consimte (devenind, dacă n-ar consimți, subiect pasiv al infracțiunii) ca altul să aducă atingere bunurilor și intereselor sale, bunuri sau interese asupra cărora legea îi permite să-și exercite dreptul de dispoziție [6, p. 103].

S-ar părea că, odată ce persoana consimte să-i fie lezate anumite drepturi personale sau să-i fie cauzate anumite prejudicii, acea valoare socială este scoasă de sub protecția penală și deci fapta nu poate fi considerată drept o infracțiune, iar o reglementare expresă în acest sens nu e necesară.

Această ipoteză este veridică însă doar în anumite cazuri. Astfel, acceptăm că persoana care a acceptat să i se ia gratuit un bun care îi aparține, nu este la adăpostul Legii penale și nici nu ar trebui să se pună problema răspunderii penale a făptuitorului, pentru că, în lipsa caracterului ilicit al obținerii bunului, fapta nu poate fi considerată o sustragere, deci o infracțiune.

Problema se schimbă, atunci când caracterul ilicit al faptei nu depinde întru totul de voința persoanei titulare a dreptului vătămat.

Astfel, cum ar trebui de procedat, atunci când persoana consimte sau solicită să-i fie cauzate anumite vătămări integrității corporale? Este bine-cunoscut că anumite curente religioase acceptă cauzarea suferințelor fizice persoanei prin exorcizare, care se face cu acordul acesteia.

Actualmente, pornind de la prevederile art. 152 Cod penal al Republicii Moldova, făptuitorul ar putea fi tras la răspundere penală pentru vătămarea intenționată medie a integrității corporale (în cazul survenirii respectivelor vătămări), indiferent de faptul dacă victima a acceptat sau nu vătămarea. Ar fi oare aceasta justificat?

Credem că persoana dispune nu doar de dreptul la apărarea valorilor sociale, dar și de dreptul de a renunța la apărarea anumitor valori, cu condiția că aceste valori îi aparțin,

titularul poate dispune de ele și se respectă anumite condiții. Tragerea la răspunderea penală a persoanei care a acceptat consimțământul titularului valorii sociale în asemenea situații pare a fi injustă.

Evident, consimțământul victimei nu trebuie să opereze în toate cazurile în calitate de cauză care înlătură caracterul penal la faptei. Astfel, chiar și acceptul victimei, nu ar putea justifica cauzarea daunei vieții acesteia sau dacă aceasta ar fi contrar ordinii publice. Legea penală trebuie să determine limitele și condițiile în care consimțământul victimei ar putea exclude caracterul penal al faptei.

În acest sens, merită atenția prevederile Codului penal al României, care, în art. 22, determină condițiile și limitele consimțământului persoanei vătămate [7].

Introducerea în Codul penal a unei norme generale privind consimțământul victimei ar fi justificată pentru a preciza mai bine drepturile individului de a dispune de unele valori pe care ordinea juridică le condece ca expresie a libertății de care se bucură într-un stat de drept, libertate care reprezintă ea însăși o valoare socială.

Având în vedere că în practică se pot întâlni multiple cazuri când victima acceptă cauzarea sie însăși a unui prejudiciu, pentru a nu lăsa la discreția interpretării necesitatea tragerii la răspundere penală a făptuitorului, considerăm că este imperios de a completa lista cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei cu o cauză nouă – consimțământul victimei.

Pentru a asigura o securitate și siguranță juridică nu doar titularului dreptului vătămat sau periclitat, dar și celui care, la rugămintea persoanei, acceptă vătămarea respectivului drept, aceasta urmează a fi realizat în termene cât se poate de proxime.

Referințe:

1. ȘTEFĂNOAIA, M. *Drept penal*. Partea generală. Vol. 1. București: Universul juridic. 2020. 619 p. ISBN 978-606-39-0651-0.
2. GROSU, V. Consimțământul victimei: justificare sau răspundere penală? În: *Revista Națională de Drept*. 2005, nr. 12.
3. VIDAICU, M. Consimțământul victimei în dreptul penal. În: *Studia Universitatis. Revista științifică a Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe sociale”*. Drept, 2007, nr. 3. pp. 201-206. ISSN 1857-2081.
4. IONUȘ, R.G. *Implicații juridico-penale asupra consimțământului victimei*: Monografie. Chișinău, 2011. 232 p. ISBN 978-9975-71-154-8.
5. IONUȘ, R.G. Consimțământul victimei – circumstanță de atenuare a pedepsei penale. În: *Revista Națională de Drept*. 2010, nr.11, pp. 38-41.
6. NICOLA, M. *Cauzele justificative în dreptul penal*. Studii juridice. București: C.H. Beck. 2018. 304 p. ISBN 978-606-18-0814-4.
7. Codul penal din 17 iulie 2009. [Accesat 30 august 2022] Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223635>.

SOLUȚIILE INSTANȚEI DE JUDECATĂ ÎN IPOTEZA APLICĂRII AMNISTIEI

THE COURT'S SOLUTIONS IN THE HYPOTHESIS OF THE APPLICATION OF AMNESTY

Gheorghe RENIȚĂ, ORCID: 0000-0003-2722-009X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.15:343.293

e-mai: renitageorge1490@gmail.com

Prin definiție, conform art. 107 alin. (1) Cod penal, amnistia este actul ce are ca efect înlăturarea răspunderii penale sau a pedepsei, fie reducerea pedepsei aplicate sau comutarea ei.

Așadar, amnistia poate genera următoarele efecte alternative: 1) înlăturarea răspunderii penale; 2) reducerea pedepsei; 3) comutarea pedepsei.

În baza art. 66 lit. o) din Constituție, Parlamentul adoptă acte privind amnistia. Această prevedere își găsește concretizare în art. 72 alin. (3) lit. o) din Constituție, conform căruia Parlamentul reglementează, prin lege organică, acordarea amnistiei.

Prin urmare, Parlamentului îi revine sarcina de a stabili ce efecte (din cele trei enumerate *supra*) va genera amnistia și în ce condiții. Această alegere trebuie să fie determinată de rațiuni de politică penală și, desigur, avându-se în vedere „principiile fundamentale ale preeminenței dreptului, și anume, legalitatea (inclusiv transparența), interzicerea arbitrarului, nediscriminarea și egalitatea în fața legii” [1].

Cu titlu exemplificativ, ne vom referi la cea mai recentă lege referitoare la amnistie, *i.e.*: Legea nr. 243 din 24 decembrie 2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova [2].

Potrivit art. 1 alin. (1) din Legea nr. 243/2021, „prezenta lege se aplică condiționat și exclusiv persoanelor bănuite, învinuite și inculpate, precum și persoanelor condamnate, care sunt caracterizate pozitiv pe parcursul executării pedepsei, al perioadei de probațiune sau al termenului de probă și sunt evaluate psihologic ca prezentând risc de recidivă mediu sau redus, dacă persoanele respective cad sub incidența prevederilor art. 2-5, 7, 8”.

După ce a stabilit cercul de subiecți, art. 2 alin. (1) din Legea nr. 243/2021 dispune că procesele penale în privința infracțiunilor săvârșite până la adoptarea prezentei legi, pentru care Codul penal prevede drept pedeapsă principală maximă o pedeapsă nu mai aspră decât pedeapsa cu închisoare pe un termen de șapte ani, încetează la faza de urmărire penală sau la cea de judecare a cauzei, cu excepțiile prevăzute de prezenta lege.

De asemenea, alin. (2) al articolului în discuție prevede că procesul penal în privința infracțiunilor ușoare, mai puțin grave și grave, săvârșite până la adoptarea prezentei legi de persoane care, la data comiterii infracțiunii, nu atinseseră vârsta de 18 ani, încetează la faza de urmărire penală sau la faza de judecare a cauzei.

Din alin. (3) al aceluiași articol, aflăm că încetarea procesului penal conform alin. (1) și (2) art. 2 din Legea nr. 243/2021 are loc cu acordul scris al persoanei bănuite, învinuite sau inculpate.

Legislatorul a reglementat și situația când persoana refuză încetarea procesului penal în baza amnistiei, spre exemplu, susține că este nevinovată și pledează pentru pronunțarea unei sentințe de achitare. Chiar și în această ipoteză, conform art. 2 alin. (4) din Legea nr. 243/2021, instanța de judecată poate hotărî încetarea procesului penal dacă, în urma cercetării judecătorești, vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii a fost confirmată și inculpatul întrunește criteriile stabilite la art. 1 și nu cade sub incidența art. 6 din Legea nr. 243/2021 (articol care stabilește cazurile în care amnistia nu se aplică).

Textul „poate hotărî încetarea procesului penal” din articolul citat a fost contestat în fața Curții Constituționale. Astfel, un judecător a ridicat o excepție de neconstituționalitate și a afirmat că „nu este clar când instanța de judecată poate aplica amnistia și poate înceta procesul penal în ipoteza în care cauza a fost judecată în lipsa inculpatului. În acest caz, nu este cunoscută poziția inculpatului, *i.e.* dacă dorește sau nu să-i fie aplicată amnistia” [3].

Curtea Constituțională a constatat că autorul excepției a abordat, în acest caz, de fapt o problemă de aplicare și interpretare a dispozițiilor referitoare la amnistie, care ține de competența instanțelor de judecată. Prin urmare, Curtea a declarat inadmisibilă excepția de neconstituționalitate.

Sub acest aspect, în lipsa inculpatului nu va fi posibilă încetarea procesului, fără ca să se analizeze probatoriul. Instanța va trebui să se pronunțe dacă persoana este vinovată sau nu. Prin urmare, dacă în urma cercetării judecătorești se va constata că inculpatul este vinovat de comiterea infracțiunii/infracțiunilor incriminate, atunci instanța de judecată va trebui să aplice, *mutatis mutandis*, prevederile art. 2 alin. (4) din Legea nr. 243/2021 și să dispună încetarea procesului penal. Cuvântul „poate” din acest articol sugerează ideea că instanța de judecată ar avea o marjă discreționară. Totuși, această marjă discreționară nu este absolută/nelimitată, ea este circumscrisă condițiilor de aplicare a amnistiei. Altfel spus, instanța va aplica amnistia dacă va constata că sunt întrunite condițiile prevăzute de lege.

În continuare, este de remarcat că art. 3, 4, 5 și 8 din Legea nr. 243/2021 stabilesc cazurile când persoanele condamnate sunt absolvite de la executarea pedepsei. Nu în ultimul rând, art. 7 al aceiași legi reglementează reducerea pedepsei închisorii în ipoteza în care nu poate opera absolvirea de pedeapsă. Pentru astfel de situații, judecătorul de instrucție va pronunța o încheiere.

Generalizând, constatăm că aplicarea amnistiei, conform condițiilor Legii nr. 243/2021, în cauzele penale pendinte, implică încetarea procesului penal.

Conform art. 1 alin. (4) din Legea nr. 243/2021, aplicarea amnistiei față de persoanele bănuite, învinuite se decide de procuror, la faza de urmărire penală, iar față de persoanele inculpate – de instanța de judecată, la faza de judecare a cauzei.

Cu privire la aplicarea amnistiei la faza de judecare a cauzei, un judecător a ridicat o excepție de neconstituționalitate și a invocat că nu este clar când instanța de judecată poate aplica amnistia și poate pronunța (i) o sentință de încetare a procesului penal sau (ii) o sentință de condamnare cu stabilirea pedepsei și cu liberarea de executarea ei. Potrivit acestuia, textul „cu stabilirea pedepsei și cu liberarea de executarea ei în cazul amnistiei conform art. 107 din Codul penal” din art. 389 alin. (4) pct. 2) (sentința de condamnare) din Codul de procedură penală trebuie declarat neconstituțional. Acesta a mai susținut că art. 391 (sentința de încetare a procesului penal) din Codul de procedură penală ar trebui să prevadă expres că instanța de judecată pronunță o sentință de încetare a procesului penal în cazul în care a intervenit amnistia. S-a notat că în cazul în care a fost ridicată excepția, procurorul a solicitat condamnarea inculpatului. În opoziție, apărătorul inculpatului a pledat pentru aplicarea amnistiei și încetarea procesului penal.

Și de data aceasta, Curtea Constituțională a constatat că autorul excepției a ridicat de fapt o problemă de aplicare și interpretare a dispozițiilor referitoare la amnistie, care ține de competența instanțelor de judecată. Astfel, Curtea a declarat inadmisibilă excepția de neconstituționalitate [4].

În acest sens, într-adevăr, conform art. 389 alin. (4) pct. 2) Cod de procedură penală, în cazul aplicării amnistiei, instanța de judecată pronunță o sentință de condamnare cu stabilirea pedepsei și cu liberarea de executarea ei.

În schimb, potrivit art. 391 alin. (1) pct. 6) Cod de procedură penală, instanța de judecată pronunță o sentință de încetarea a procesului în cazul în care există alte circumstanțe care exclud sau condiționează pornirea urmăririi penale și tragerea la răspundere penală.

În același timp, art. 275 Cod de procedură penală stabilește circumstanțele care exclud urmărirea penală. În particular, conform pct. 4) din acest articol, „urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată, și va fi încetată în cazurile în care: (...) 4) a intervenit (...) amnistia”.

Așadar, din analiza coroborată a art. 275 pct. 4) și, respectiv, a art. 391 alin. (1) pct. 6) Cod de procedură penală rezultă că instanța de judecată încetează procesul penal în cazul aplicării amnistiei.

În aceste condiții, se atestă un paralelism legislativ între art. 389 alin. (4) pct. 2) și art. 391 alin. (1) pct. 6) Cod de procedură penală, care trebuie soluționat în favoarea persoanei, adică să se aplice amnistia și să se înceteze procesul penal.

Mai mult, potrivit art. 332 alin. (5) Cod de procedură penală (articol intitulat „încetarea procesului penal în ședința de judecată”), „în cazul prevăzut la art. 275 pct. 4), încetarea procesului penal nu se admite fără acordul inculpatului. În acest caz, procedura continuă în mod obișnuit”.

Diferența dintre această soluție și, corelativ, cea de la art. 391 alin. (1) pct. 6) Cod de procedură penală în cazul aplicării amnistiei rezidă în etapa la care operează și, totodată, în prezența sau în lipsa acordului persoanei. Mai exact, art. 332 alin. (5) Cod de procedură penală poate fi aplicat (în coroborare cu art. 2 alin. (1), (2) și (3) din Legea nr.

243/2021) cu acordul inculpatului, fără a mai examina probatoriul, adică fără a judeca fondul cauzei. În contrast, art. 391 alin. (1) pct. 6) Cod de procedură penală este incident (în coroborare cu art. 2 alin. (4) din Legea nr. 243/2021) în cazul în care persoana nu a solicitat aplicarea amnistiei, însă instanța a ajuns la concluzia, după cercetarea judecătorească, că persoana este vinovată de comiterea infracțiunii incriminate și întrunește condițiile amnistiei.

În concluzie, soluțiile instanței de judecată în ipoteza intervenirii amnistiei sunt nuanțate și sunt configurate de mai multe împrejurări (etapa, lipsa/prezența acordului persoanei etc.), dar nu de o aplicare mecanică a silogismului, în funcție de primul text de lege citit.

Referințe:

1. Opinion on the provisions relating to political prisoners in the amnesty law of Georgia, Adopted by the Venice Commission at its 94th Plenary Session (Venice, 8-9 March 2013). CDL-AD(2013)009. Disponibil: <https://bit.ly/3An1Zpu>
2. Legea nr. 243 din 24 decembrie 2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 325-333.
3. Decizia Curții Constituționale nr. 95 din 12 iulie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 41g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 2 alin.(4) din Legea nr. 243 din 24 decembrie 2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova (aplicarea amnistiei și încetarea procesului penal). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 238-244.
4. Decizia Curții Constituționale nr. 96 din 12 iulie 2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 42g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 389 alin. (4) pct. 2) din Codul de procedură penală (sentința de condamnare în cazul aplicării amnistiei). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 238-244.

PROBLEME DE INTERPRETARE A NOȚIUNII „DIFERENȚĂ SUBSTANȚIALĂ” ÎN CAZUL ÎMBOGĂȚIRII ILICITE

PROBLEMS OF INTERPRETING THE NOTION OF “SUBSTANTIAL DIFFERENCE” IN THE CASE OF ILLEGAL ENRICHMENT

Petru VÎRLAN, ORCID: 0000-0001-9416-1427
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.352.4

e-mail: v.petru15@gmail.com

Sintagma „valoare care depășește substanțial mijloacele dobândite” prevăzută la art. 330² sub denumirea marginală de *îmbogățire ilicită continuă* să fie subiect al numeroaselor cercetări științifice, precum și obiecte din jurisprudența Curții Constituționale. Spre regret, sau deopotrivă că este în atenția publicului, acest text de lege nu a suferit modificări de la data adoptării acestuia, dimpotrivă, continuă să fie în vigoare până în prezent, chiar dacă majoritatea opiniilor ne îndeamnă spre ideea precum că această sintagmă trebuie supusă unor intervenții legislative, și de ce nu, de a prelua un exemplu de la alte țări, care la fel incriminează această infracțiune, însă această valoare este stabilită unor criterii exhaustive, și de la care nu poți devia. În drept, nu este clară cât de substanțială trebuie să fie depășirea mijloacelor dobândite de către subiectul deținător, în așa mod încât să fie aplicabilă această sintagmă operabilă de către legiuitor. Curtea Constituțională în hotărârea sa [1] exemplifică clar în pct. 99 precum că *în prezent legislația penală a Lituaniei indică nemijlocit în componența de infracțiune „mărimea sumei” valorii bunurilor a cărei depășire, dacă nu poate fi justificată, constituie infracțiune*. A fortiori, Curtea a mai constatat că legiuitorul a reglementat în legea penală noțiunile de *proporții deosebit de mari, proporții mari, daune considerabile și daune esențiale* stabilite de limitele art. 126 CP al RM. Respectiv, este lesne de înțeles din argumentele Curții Constituționale că textul „valoare care depășește substanțial mijloacele dobândite” este formulat imprevizibil. Urmărim aceeași problemă și în Avizul Direcției generale juridice a Secretariatului Parlamentului la proiectul care stă la baza adoptării art.330² CP RM nr. 503 din 29.10.2013 [2], prin care se menționează la pct. 3) *„de asemenea sintagma în mod substanțial, considerăm că este o expresie ambiguă, susceptibil de interpretare, deoarece va permite organului de anchetă să aprecieze în mod discreționar valoarea bunurilor dobândite licit de persoana condamnată”* Prin urmare, Centrul Național Anticorupție vine cu propunerea să se specifice în ce condiții depășirea veniturilor dobândite licit va fi considerată substanțială. Subsecvent, doctrinarii la fel exprimă această opinie, și vin cu titlu de *lege ferenda* pentru a înlătura respectivele carențe, un prim punct de pornire ar fi inserarea în Capitolul XIII al Părții generale a Codului penal al Republicii Moldova a unei norme cu caracter explicativ, care ar defini înțelesul sintagmei „diferență substanțială”, astfel încât dispozițiile de la art. 106¹ alin.(2) și art. 330² CP RM ar deveni

clare și previzibile, punând destinatarul normei în situația de a-și putea ordona condusă [3]. Într-adevăr, cum am enunțat anterior, exemplul Republicii Lituania în art. 189¹ stipulează suma fixă datorită căreia facilitează incriminarea infracțiunii de îmbogățire ilicită organelor de drept, și nu lasă o interpretare, ori nu face trimitere la vreo normă de trimitere sau normă de blanchetă (ca în cazul Republicii Moldova). O altă opinie similară o împarte un alt doctrinar, prin care vine cu ideea de soluționare a problemei în cauză ne-o sugerează o inițiativă în vederea ajustării mărimii în cauză realităților sociale din Republica Moldova, s-ar putea lua în considerare, de exemplu, prevederea de la lit.a) art.226³ din Codul fiscal al Republicii Moldova: „Subiecți ai estimării prin metode indirecte sunt persoanele fizice rezidente, cetățeni ai Republicii Moldova, care, în perioada unui an fiscal, începând cu 1 ianuarie 2012, obțin proprietăți (bunuri imobiliare, valori mobiliare, mijloace de transport, mijloace bănești) ce depășesc cumulativ suma de un milion de lei” Eventual, pot fi propuși alți parametri valorici. Important este ca aceștia să fie stabiliți în textul legii penale (de exemplu, într-un alineat aparte la art.330² CP RM) [5].

Suținând aceste opinii, ajungem la concluzia precum că totuși textul de lege „valoare care depășește substanțial mijloacele dobândite” este unul interpretabil și în continuare rămâne a fi discutabil în raport cu principiile dreptului penal care prevede drept interpretarea extensiv defavorabilă este interzisă, totodată legea penală se remarcă a fi una laconică și care nu ar fi trebui să lase un „gol” al interpretărilor. Într-o altă accepțiune, regăsim în lucrarea dată un alt exemplu prin care este operabilă latura obiectivă a infracțiunii sub denumirea marginală de îmbogățire ilicită care se prezintă în felul următor, din practica internațională, care reglementează diferit problema în cauză, este practica Indiei care prin intermediul jurisprudenței (Krishnanand vs Madhya Pradesh, 1977) a stabilit un mecanism clar de calcul al termenului „substanțial: în cazul în care persoana publică deține bunuri a căror valoare depășește 10% din venitul legal dobândit, atunci se consideră a fi întrunită latura obiectivă din componența de infracțiune a îmbogățiri ilicite [5]. Suținem și această părere, prin care la fel este stabilită o sumă fixă care permite atribuirea unor proporții pentru incriminarea infracțiunii, în așa mod ca organele care aplică legea penală să se ghideze în mod birocratic conform acesteia. Iarăși, o să ne permitem să repetăm că stabilirea unui quantum fix pe latura obiectivă a diferenței substanțiale care depășește substanțial mijloacele dobândite.

Cu titlu de concluzie alienăm spre final ideea precum în contextul analizei subiectului sintagmei în cadrul infracțiunii îmbogățirii ilicite, considerăm că aceste propuneri de lege ferenda în ipoteza în care ar fi acceptate de legiuitor, ar exclude posibilitatea unor interpretări arbitrare și a posibilei confuzii în cazul calificării faptelor de îmbogățire ilicită, deoarece un argument relevant este că în practică prezenta normă este foarte greu de aplicat de la introducerea în Codul penal a unei noi pedepse pentru îmbogățirea ilicită, procurorii pe cazurile date recunosc că au rezerve în privința cauzelor penale bazate pe acest articol. De altfel, sintagma „valoare care depășește substanțial mijloacele dobândite” este și în prezent în varianta în vigoare a art.330² CP RM. Această prevedere bravează

interdicția de interpretare extensivă defavorabilă, statuată la art.3 alin. (2) CP al RM. În atare condiții, până la o eventuală perfecționare, fiecare caz de aplicare a răspunderii în baza acestui articol va constitui drept un imbold de a crea îndoieli privind respectarea principiului legalității, principiu fundamental stipulat inclusiv în legea supremă a statului.

Referințe:

1. Hotărârea nr. 6 din 16.04.2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=533> (accesat la 02.09.22)
2. Avizul Direcției generale juridice a Secretariatului Parlamentului la proiectul adoptării art.330² CP RM nr. 503 din 29.10.2013 Disponibil: <https://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=80266e9a-e944-45a5-982e-ce377a02668f> (accesat la 02.09.22)
3. EȘANU, A. Îmbogățirea ilicită (art. 330² CP RM): Impedimente de tragere la răspundere penală. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2021, nr. 2(57), p. 17.
4. Codul penal al Republicii Lituania cu modificările editoriale: nr. 101 din 19.07.2022 Disponibil: <https://www.infolex.lt/ta/66150:str189-1> (accesat la 02.09.22)
5. STATI, V. Reglementarea răspunderii pentru infracțiunile prevăzute la art.330² „Îmbogățirea ilicită” din Codul penal: controverse, soluții. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.92, p. 5.
6. STATI, V. Reflecții asupra unor proiecte legislative privind interpretarea termenului „substanțial”, utilizat în art. 330² din Codul penal al Republicii Moldova. În: *Актуальные научные исследования в Современном Мире*, 26-27 august 2016, ediția 8(16), p. 142. Disponibil: <https://pps.kaznu.kz/kz/Main/FileShow2/70980/81/3/1750/0//> (accesat la 02.09.22)

BUNĂSTAREA ANIMALELOR ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI DIN UCRAINA. ANALIZA JURIDICO-PENALĂ PRIVIND TRATAREA CU CRUZIME A ANIMALELOR ÎN CONTEXTUL STĂRII DE RĂZBOI

ANIMAL WELFARE DURING THE WAR IN UKRAINE. LEGAL AND CRIMINAL ANALYSIS OF CRUEL TREATMENT OF ANIMALS AMID THE STATE OF WAR

Elena CONDORACHI, ORCID: 0000-0002-1224-7030

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.58:355.4(470:477)

e-mail: elena.kondoraki@gmail.com

Cum putem să protejăm animalele pe timp de război, când nu putem proteja oamenii? Din acest motiv, animalele devin victimele uitate ale războiului, oamenii lăsându-și animalele de companie în soarta războiului, iar multe adăposturi de animale și sanctuare refuză evacuarea animalelor. Tragedia războiului și pagubele provocate de acesta obligă societatea la o acțiune de clasificare a priorităților, fapt absolut normal și inevitabil, dar din cauza acestei liste de priorități suferă și alte ramuri ale societății noastre umane (știința, natura, învățământul, relațiile interumane, empatia etc.). Republica Moldova a găzduit refugiații din Ucraina chiar din la prima zi de invazie, autoritățile locale cât și cele centrale au gestionat criza refugiaților, adăpostându-i, atât pe ei cât și animalele acestora de companie, în centre special amenajate.

Fondul Internațional pentru Bunăstarea Animalelor (*International Fund for Animal Welfare, IFAW*) oferă ajutor de urgență animalelor din Ucraina, afectate de război, astfel IFAW a organizat unicul așa-numit „cort albastru” la hotarul dintre Ucraina și Polonia [1]. Echipa IPAW formată din medici veterinari, dar și voluntari, au ajutat refugiații și animalele acestora de companie, care traversau vama prin punctul Medyka, Polonia, oferind acces nonstop la hrană pentru animalele de companie, îngrijirea veterinară de triaj și provizii alimentare pentru animale. De asemenea, IFAW, în afară de eforturile depuse pentru bunăstarea animalelor refugiaților din Ucraina, de asemenea, a legat parteneriate cu Polonia, România și Republica Moldova, prin susținerea grădinilor zoologice și a sanctuarelor, pentru evacuarea animalelor aflate în primejdie, în caz de necesitate.

Referințe:

1. <https://www.ifaw.org/international/news/emergency-aid-ukraine>, data accesării -26.08.2022.

UNELE PRECIZĂRI PRIVIND OBIECTUL MATERIAL AL VÂNATULUI ILEGAL

SOME CLARIFICATIONS ON THE SUBSTANCE OF ILLEGAL HUNTING

Anastasia BOLDESCU, ORCID: 0000-0003-3263-0552
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.77:342.9(478)

e-mail: nastea.braniste@mail.ru

În viziunea lui A.S. Kurmanov, ouăle de păsări nu pot să reprezinte obiectul material al vânatului ilegal [1, p.11]. Fiind de aceeași părere, E.M. Snítko menționează că „ouăle nu pot forma obiectul material al infracțiunii în cauză, întrucât nu se încadrează în categoria „animale și păsări sălbatice” și nu pot fi urmărite și pândite. Cu toate acestea, dobândirea unui număr mare de ouă de păsări [...], distrugerea cuiburilor de păsări sau a vizuinilor provoacă pagube ireparabile naturii și duc la scăderea numărului de păsări și a populației de animale, perturbând echilibrul ecologic” [2, p.19-20]. Pe bună dreptate, este inadmisibilă confundarea ouălor de păsări cu păsările înseși. Dacă ar fi să facem o paralelă, atunci nu poate fi echivalată o persoană cu embrionul (fătul) uman, care este doar o probabilitate de viață. Însă, contrazicându-se, E.M. Snítko propune incriminarea dobândirii ilegale de ouă și a distrugerii ilegale a cuiburilor de păsări sau a vizuinilor în articolul consacrat vânatului ilegal [2, p.20]. După ce a afirmat că ouăle nu pot să constituie obiectul material al vânatului ilegal, acest autor vine cu inițiativa extinderii noțiunii de vânat ilegal asupra dobândirii ilegale de ouă și a distrugerii ilegale a cuiburilor de păsări sau a vizuinilor.

Trebuie să recunoaștem că faptele, a căror incriminare este recomandată de E.M. Snítko, sunt prevăzute în legile penale ale unor state. De exemplu, alin.(1) §181 lit.f) din Codul penal al Republicii Austria prevede: „Fapta persoanei care, prin încălcarea unei dispoziții legale sau a unui mandat emis de o autoritate publică, omoară, deține exemplare dintr-o specie de animale sălbatice protejate sau *distruge formele de dezvoltare a acestora sau le îndepărtează din natură (evid. ns.)* sau fapta persoanei care distruge, deține sau îndepărtează din natură exemplare dintr-o specie de plante sălbatice protejate se pedepsește cu închisoare de până la 2 ani, cu excepția cazului în care acțiunea se referă doar la un număr nesemnificativ de exemplare și are doar urmări nesemnificative asupra stării de conservare a speciei” [3]. Însă, denumirea §181 lit.f) din Codul penal al Republicii Austria este „Afectarea cu intenție a efectivului de animale sau plante”. Potrivit alin.(1) art.334 din Codul penal al Regatului Spaniei, „persoana care capturează specii pe cale de dispariție, desfășoară activități care împiedică sau *obstrucționează reproducerea (evid. ns.)* sau migrația, contravenind legilor sau dispozițiilor generale privind protecția speciilor din fauna silvestră, comercializează sau face trafic cu acestea sau cu

cadavrele acestora, va fi pedepsită cu pedeapsa închisorii de la 4 luni la 2 ani sau amendă de la 8 la 24 luni și, în orice caz, cu decăderea specială din exercitarea dreptului de a vâna sau pescui pe o perioadă de la 2 la 4 ani” [4]. Previzăm că vânatul ilegal este incriminat în art.335 din Codul penal al Regatului Spaniei.

Așadar, nici legiutorul austriac, nici cel spaniol, nu incriminează, în cadrul normei cu privire la vânatul ilegal, dobândirea ilegală de ouă și distrugerea ilegală a cuiburilor de păsări sau a vizuinilor.

În Republica Moldova, asemenea fapte sunt prevăzute de Codul contravențional al Republicii Moldova (CCo RM). Astfel, alin.(1) art.128 CCo RM stipulează răspunderea pentru „încălcarea prevederilor actelor normative privind folosirea și protecția fondului cinegetic, privind vânatul și *alte feluri de folosire a resurselor cinegetice*” (evid. ns.) [5]. În același timp, art.129 CCo RM prevede răspunderea pentru „distrugerea sau deteriorarea intenționată a vizuinilor, mușuroaielor de furnici, *cuiburilor de păsări și altor locuri de viață a faunei de pe terenurile fondului forestier*” (evid. ns.) [5]. Precizăm că alin.(2) art.128 CCo RM prevede răspunderea pentru „vânătoarea fără autorizație (licență), fără carnet de vânător sau fără permis de deținere sau port și folosire a armei de vânătoare, depășirea normelor stabilite de recoltare a vânatului, precum și vânătoarea în locurile interzise și în perioadele de prohibiție, folosirea armelor, uneltelor și metodelor interzise” [5].

În mod aparent, aceasta ar veni în contradicție cu lit.g) pct.35 din Anexa nr.1 la Legea nr.439 din 27.04.1995 a regnului animal (în continuare – Legea nr.439/1995): „Se consideră vânătoare ilicită (braconaj): [...] strânsul ouălor, devastarea cuiburilor, adăposturilor bizamilor (ondatrelor) și ale altor animale, răscolirea vizuinilor, precum și alte acțiuni care împiedică reproducerea animalelor și păsărilor folositoare” [6]. În același context, menționăm că, într-o lucrare, la examinarea laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.233 CP RM, se face referire la norma precitată, sugerându-se astfel că acțiunile descrise în ea ar trebui calificate în baza art.233 CP RM [7].

Prevederi asemănătoare sub anumite aspecte cu lit.g) pct.35 din Anexa nr.1 la Legea nr.439/1995 se conțin la: lit.c) alin.(1) art.12 din Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21.05.1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică („Statele membre iau măsurile necesare pentru a institui un sistem de protecție riguroasă a speciilor de animale enumerate în anexa IV litera (a) în aria lor de extindere, interzicând: [...] distrugerea deliberată sau culegerea ouălor din natură; (d) deteriorarea sau distrugerea ariilor de reproducere sau de odihnă”) [8]; art.5 din Directiva 2009/147/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30.11.2009 privind conservarea păsărilor sălbatice („Fără a se aduce atingere articolelor 7 și 9, statele membre iau măsurile impuse pentru a stabili un sistem de protecție pentru toate speciile de păsări menționate la articolul 1, interzicând în special următoarele: [...] (b) distrugerea sau producerea de daune în mod deliberat asupra cuiburilor sau ouălor sau eliminarea cuiburilor; (c) culegerea ouălor din natură și păstrarea acestora, chiar dacă sunt goale; [...]”) [9]. Totuși, din niciuna dintre aceste prevederi nu reiese că dobândirea ilegală de ouă sau distrugerea

ilegală a cuiburilor de păsări sau a viziunilor trebuie considerate exemple de vânat ilegal. Nu reiese o astfel de concluzie nici din lit.g) pct.35 din Anexa nr.1 la Legea nr.439/1995. Pur și simplu, noțiunea de braconaj din pct.35 din Anexa nr.1 la Legea nr.439/1995 este mai largă decât noțiunea de braconaj din art.233 CP RM și din alin.(2) art.128 CCo RM. În art.233 CP RM se consideră braconaj exclusiv vânatul fără autorizația corespunzătoare fie în perioada interzisă, fie în locurile interzise, fie cu unelte și metode nepermise. Mai sus, am specificat formele de braconaj care intră sub incidența alin.(2) art.128 CCo RM. Alte forme de braconaj, specificate în pct.35 din Anexa nr.1 la Legea nr.439/1995, nu intră sub incidența art.233 CP RM și a alin.(2) art.128 CCo RM. În prezența unor astfel de forme, pot fi aplicate alin.(1) art.128 sau art.129 CCo RM.

În concluzie, ouăle de păsări, cuiburile de păsări și viziunile de animale nu pot să reprezinte obiectul material al vânatului ilegal.

Referințe:

1. КУРМАНОВ, А.С. *Незаконная охота: уголовно-правовые и криминологические аспекты*: Автореферат дисс. канд. юрид. наук. Казань, 2002. 24 с.
2. СНЫТКО, Е.М. *Уголовная ответственность за браконьерство*: Автореферат дисс. канд. юрид. наук. Москва, 2004. 28 с.
3. *Codul penal al Republicii Austria*. [Accesat: 30.06.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html>
4. *Codul penal al Regatului Spaniei*. [Accesat: 30.06.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Spania-RO.html>
5. Codul contravențional al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.3-6.
6. Legea nr.439 din 27.04.1995 a regnului animal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr.62-63.
7. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Partea specială*. [Accesat: 01.07.2022]. Disponibil: <https://cj.md/wp-content/uploads/2019/01/Codul-Penal-al-Republicii-Moldova-Partea-special%C4%83-comentariu.pdf>
8. *Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21.05.1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică*. [Accesat: 01.07.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=celex:31992L0043>
9. *Directiva 2009/147/CEA Parlamentului European și a Consiliului din 30.11.2009 privind conservarea păsărilor sălbatice*. [Accesat: 01.07.2022]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32009L0147>

FORMELE UNITĂȚII INFRAȚIONALE DIN PERSPECTIVA CONVENȚIEI EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

THE UNITY OF CRIME FORMS FROM THE PERSPECTIVE OF THE EUROPEAN CONVENTION OF HUMAN RIGHTS

Cristina PAPANAGA, ORCID: 0000-0002-9516-1207

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.23:341.231.14

e-mail: avo.cristina.papanaga@gmail.com

Introducere. Atât în practica legislativă, cât și în jurisprudență, instituția unității de infracțiune ocupă un loc aparte, datorită consecințelor pe care le atrage vizavi de răspunderea penală a subiectului activ, dar și prin diversitatea aspectelor prin care se caracterizează. Însă legea penală a Republicii Moldova nu cuprinde dispoziții clare privind conceptul unității infracționale, și nici dispoziții care să reflecte sfera de cuprindere a formelor acestuia. Unitatea de infracțiune este tratată insuficient în legislația națională, fiind rezervate în acest sens doar câteva articole, cu mențiunea formelor corespunzătoare din Partea generală a Codului penal al Republicii Moldova: infracțiunea continuă (art. 29 Cod penal) și infracțiunea prelungită (art. 30 Cod penal), fără a fi prevăzută lista exhaustivă a formelor infracțiunii unice, limitându-se la deducerea acestora din Partea specială a Codului penal [1].

Din acest motiv, este indispensabilă recurgerea nemijlocită la prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului [2], în care se regăsesc și sunt caracterizate amănunțit formele unității de infracțiune: infracțiunea continuă și infracțiunea prelungită. Or, conținutul autonom reflectă caracterul prioritar al CEDO în această materie, reliefată atât de principiile consacrate, cât și de drepturile și garanțiile aplicate.

Discuții și rezultate. *Ab initio*, remarcăm Ghidul privind art. 7 din CEDO: Nicio pedeapsă fără lege: principiul legalității infracțiunilor și pedepselor, care în Capitolul IV, lit. b) denumit „Infracțiunile continue” [3, p. 18], reliefează condițiile aplicării infracțiunii continue, pedepsele aplicabile în cazul comiterii acestora, precum și prezența sau lipsa aplicării retroactive a legii penale în cazul inculpaților.

Dacă ne referim la Ghidul privind art. 10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului: libertatea de exprimare, în Capitolul IV, lit. b), denumit „Protecția reputației și a drepturilor altora” [4, p. 32-33], este menționat drept exemplu de infracțiune unică hărțuirea continuă, manifestată prin apariția abuzivă în presă a fotografiilor private ale persoanelor vizate.

Nu mai puțin relevante sunt dispozițiile Ghidului practic cu privire la condițiile de admisibilitate, prevăzute la Capitolul II, denumit „Inadmisibilitate legată de competența Curții”, lit. c), pct. 3) „Situații particulare” [5, p. 61].

Un compartiment aparte reprezintă aplicabilitatea unor termene particulare în cazul situațiilor continue referitoare la dreptul la viață, la domiciliu și la respectarea bunurilor.

Un alt compartiment relevant tematicii abordate în Ghid este aplicarea regulii termenului de 6 luni în cauzele privind condițiile de detenție, mai cu seamă Curtea atribuie caracterul continuu condițiilor precare de detenție în care se află reclamantul.

În cazul în care există o întrerupere mai mare de 3 luni între perioadele de detenție, Curtea nu le consideră „situație continuă” (*Shishanov c. Republicii Moldova*, pct. 68-69 [6]). În mod similar, arestările consecutive repetate, care sunt urmate de trimeri în judecată, condamnări și pedepse privative de libertate, imediat după infracțiunile săvârșite de reclamant, nu constituie o „situație continuă”, chiar dacă reclamantul a beneficiat de perioade de libertate timp de doar câteva minute (*Gough c. Regatului Unit*, pct. 133-134 [7]).

Meritoriu este cazul *Şahin Alpay c. Turciei* [8], în care s-a analizat continuarea arestării preventive a reclamantului, și la pct. 194-195, Curtea a considerat că orice continuare a arestării preventive a reclamantului ar implica o prelungire a încălcării art. 5 § 1 și o încălcare a obligației statului pârât de a respecta hotărârea Curții. În consecință, Curtea a considerat că statul pârât trebuie să se asigure că arestarea preventivă a reclamantului încetează cât mai curând posibil. Într-un alt punct de vedere [9], se discută despre abuzul de putere, și anume, în cazul în care restrângerea unui drept prevăzut în Convenție constituie o situație continuă, pentru ca aceasta să nu contravină art. 18, scopul său principal trebuie să rămână scopul prevăzut de Convenție pe toată durata acesteia. Prin urmare, Curtea va evalua care este/sunt scopul/scopurile urmărit/urmărite pe toată durata acesteia. În special, întrucât evaluarea scopului predominant poate să varieze în timp, Curtea va stabili dacă, la un moment dat în cursul aplicării restrângerii în litigiu, un scop ascuns l-a înlocuit pe cel prevăzut sau a devenit predominant (*Merabishvili c. Georgiei (MC)*, 2017, pct. 308 și 351 [10]; și *Navalnyy c. Rusiei (MC)*, 2018, pct. 171 [11]). Drept măsuri identice repetitive, în cele mai des întâlnite cazuri, servesc arestările preventive. În acest sens, Curtea a punctat cauza *Merabishvili c. Georgiei (MC)* [10], când a evaluat care erau scopurile urmărite de-a lungul întregii sale perioade și care era cel predominant. Conform Curții, „Nu a existat nici o probă că, până la scoaterea reclamantului din celulă în vederea audierii, respectiv o perioadă de aproape 7 luni, autoritățile au urmărit un scop ascuns”.

În concluzie, închegând ideile menționate mai sus, constatăm cu certitudine că formele unității infracționale sunt tratate într-un spectru mult mai larg în ghidurile practice publicate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, ce descriu amplu dispozițiile Convenției Europene a Drepturilor Omului, comparativ cu legislația Republicii Moldova, în care le sunt rezervate doar câteva articole.

Or, ghidurile privind jurisprudența infracțiunilor unice, publicate de Curte, servesc drept sursă de informare a specialiștilor și practicienilor din domeniul dreptului penal privind hotărârile și deciziile fundamentale pronunțate de către aceasta. Ghidurile analizate în lucrare rezumă jurisprudența privind art. 5, 6, 7, 10, 18 și 46 CEDO, structurând

precedentele recente și relevante în domeniu, evidențiind omisiunile și încălcările continue și prelungite săvârșite de către statele pârâte.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18-04-2002. În: *Monitorul Oficial*, nr. 72-74. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125325&lang=ro.
2. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf.
3. Ghid privind art. 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Nici o pedeapsă fără lege: principiul legalității infracțiunilor și pedepselor. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Actualizat la 31 august 2018, 26 p. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_7_ROM.pdf.
4. Ghid privind art. 10 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Libertatea de exprimare. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Prima ediție – 31 decembrie 2020, 132 p. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_10_ROM.pdf.
5. Ghid practic cu privire la condițiile de admisibilitate. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Actualizat la 30 aprilie 2020, 102 p. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/admissibility_guide_ron.pdf.
6. *Shishanov împotriva Republicii Moldova*. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-163333%22%5D%7D>.
7. *Gough împotriva Regatului Unit*. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-147623%22%5D%7D>.
8. *Şahin Alpay împotriva Turciei*. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-181866%22%5D%7D>.
9. Ghid privind art. 18 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului: Limitarea folosirii restrângerii drepturilor. Actualizat la 31 august 2020, 36 p. Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_18_ROM.pdf.
10. *Merabishvili împotriva Georgiei (MC)*, 2017. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-178753%22%5D%7D>.
11. *Navalnyy împotriva Rusiei (MC)*, 2018. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-187605%22%5D%7D>.

„KAIROS PLANET” – OMISIUNE SAU EROARE DE CALIFICARE

„KAIROS PLANET” – OMISSION OR LEGAL ERROR

Cristina CHIHAI, ORCID: 0000-0003-2830-3014
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.72:343(478)(094.4)

e-mail: chihai_cristina@yahoo.com

La etapa digitalizării serviciilor și produselor, rețeaua Multi Level Marketing (MLM) a cunoscut o dezvoltare prodigioasă. În anul 2014, a fost înființată compania „Kairos Planet”, care s-a catalogat ca un program Multi Level Marketing bazat pe închirierea spațiului calculatorului [1].

Piramida „Kairos Planet” a fost cunoscută și în Republica Moldova. Așadar, în perioada anului 2016, Z.A.I., C.V. și Z.A. au implementat o schemă frauduloasă de acumulare a banilor de tipul piramidelor financiare, care presupune obținerea unor venituri ilicite din atragerea cât mai multor investiții de la persoane fizice. În acest scop, persoanele spuneau că acționează în numele companiei străine „Kairos Planet”, deși nu erau angajați al acesteia, nu aveau încheiat vreun contract de prestare a serviciilor sau împuterniciri de a o reprezenta. Prin măsuri de promovare a produselor companiei „Kairos Planet”, cum ar fi plasarea informațiilor pe rețelele de socializare, organizarea de diferite seminare. Prin diferite metode de influențare și de manipulare, persoanele recrutate au fost induse în eroare, precum că în urma activării pachetelor companiei, procurate la un preț care varia de la 125 la 2.777 dolari SUA, vor beneficia de posibilitatea legală de a obține câștiguri bănești stabile din darea în chirie a memoriei calculatoarelor personale. În funcție de prețul pachetului procurat, persoanele vor acumula lunar bani virtuali, care timp de câteva luni vor acoperi costul investiției și vor avea posibilitatea de a-i extrage de pe conturile deschise în instituțiile financiare. Primind sumele bănești și pentru a crea o aparență a legalității activității desfășurate, persoanele au creat în numele deponenților conturi personale și le-au transferat valută internă. Cele trei persoane au însușit mijloacele bănești permise, utilizându-le în scopuri personale sau repartizându-le în continuare persoanelor care făceau parte din structura creată. Așadar, cele trei persoane au cauzat victimelor daune în proporții considerabile [2-12].

În drept, atât primele instanțe, cât și instanțele de apel au calificat acțiunile comise de Z.A.I., Z.A. și C.V. în baza art. 190 Cod penal, adică escrocherie (în redactarea Legii nr. 179 din 26 iulie 2018). Observăm că, prin prisma art. 10 CP, instanțele de fond și de apel au calificat acțiunile celor trei inculpați care au avut loc în anul 2016 potrivit art. 190 CP în redactarea Legii nr. 179/2018 [2-3; 5-8; 10]. În cazul inculpatului Z.A.I., Curtea Supremă de Justiție a casat decizia instanței de apel, din motivul că instanțele de fond

au încadrat faptele Z.A. potrivit conținutului legal al art. 190 CP, în redactarea Legii nr. 179/2018 [4].

Totuși, în cazul inculpatului Z.A., avocatul a contestat cu recurs decizia instanței de apel, solicitând casarea acesteia pe motiv că fapta comisă trebuie calificată potrivit art. 263¹ Ccontr., care este o componență specială. În acest caz, Curtea Supremă de Justiție a casat decizia instanței de apel și a dispus rejudecarea cauzei de către aceeași instanță de apel, în alt complet de judecată. În acest sens, Curtea Supremă de Justiție a reținut că, *inter alia*, instanțele de fond nu au examinat: (i) învinuirea formulată în baza art. 190 CP (în redactarea Legii nr. 179/2018) coroborat cu art. 8, 10 și 118 alin. (2) CP; (ii) solicitarea apărării de a recalifica acțiunile lui Z.A. potrivit art. 263¹ din Ccontr. [9]. Totuși, Curtea de Apel Chișinău nu și-a expus asupra acestei cereri a apărării și l-a condamnat pe Z.A. pentru comiterea escrocheriei (în redacția Legii nr. 985 din 18 aprilie 2002) [10]. Această decizie a fost menținută de Curtea Supremă de Justiție prin Decizia din 30 septembrie 2020. Instanța de recurs a respins argumentele recurentului cu privire la necesitatea reîncadrării faptelor inculpatului în baza art. 263¹ Ccontr., susținând că instanța de apel a constatat în acțiunile inculpatului prezența tuturor elementelor constitutive ale infracțiunii prevăzute de art. 190 alin. (2) lit. b) CP, în acest sens nefiind semnalate careva erori [11]. Recursul în anulare declarat de avocatul condamnatului Z.A. a fost respins prin Decizia din 17 mai 2021 [12].

Analizând cele trei cauze deduse judecății, reținem că inculpații au organizat și au desfășurat o piramidă financiară în anul 2016. Acești trei inculpați au recrutat persoane și le-au promis că vor obține câștiguri lunare ca rezultat al procurării pachetelor companiei și dării în chirie a memoriei calculatoarelor personale. Observăm că atât Procuratura, cât și instanțele de judecată au fost tentate să califice acțiunile inculpaților potrivit art. 190 CP fie alin. (1), fie alin. (2) lit. b). Considerăm că calificarea efectuată de Procuratură și, ulterior, de instanțele judecătorești este incompletă, deoarece s-a lăsat fără apreciere juridico-penală una dintre cele mai relevante circumstanțe faptice – organizarea unei scheme piramidale.

Așadar, în cazul unor asemenea practici financiare, normele speciale sunt art. 241¹ CP sau art. 263¹ Ccontr. (în funcție de modalitatea faptică de comitere). Art. 241¹ alin. (1) CP incriminează practicarea ilegală a activității financiare fără înregistrare și fără autorizare în modul prevăzut de legislație (în redactarea până la modificările introduse de Legea nr. 225 din 15 decembrie 2017). Potrivit art. 8 CP, caracterul infracțional al faptei și pedeapsa pentru aceasta se stabilesc de legea penală în vigoare la momentul săvârșirii faptei. În acest caz, nu poate fi reținut efectul retroactiv al Legii nr. 225/2017, deoarece nu sunt prezente condițiile prevăzute de art. 10 CP. În cauzele deduse judecății, suntem în prezența acțiunii de practicare a activității financiare (manifestată prin organizarea piramidei financiare), urmată de inacțiunea de neînregistrare în modul prevăzut de lege. În acest caz, cei trei inculpați nu au înregistrat compania „Kairos Planet” la Agenția Servicii Publice, fapt confirmat prin extrasele din Registrul de stat al persoanelor juridice. De asemenea, conform Anexei nr.1 la Legea nr. 160/2011 nu este prevăzut niciun

act permisiv (licență/autorizație) pentru activitatea în discuție. Totuși, art. 241¹ alin. (1) CP este aplicabil și în cazul în care activitatea financiară practică fără înregistrare nu este susceptibilă de licențiere sau autorizare. În continuare, observăm că mijloacele financiare investite de către deponenți în cadrul piramidei și sustrate de către inculpați nu apar în calitate de element obligatoriu al laturii obiective a infracțiunii prevăzute de art. 241¹ alin. (1) CP. Prin urmare, daunele în proporții considerabile nu sunt absorbite de infracțiunea de practicare ilegală a activității financiare, fiind acoperite de infracțiunea de escrocherie. În acest caz, acțiunile inculpaților din cauzele deduse judecării urmau a fi calificate potrivit art. 241¹ alin. (1) CP în concurs cu art. 190 alin. (1) CP (în redactarea Legii nr. 179/2018).

Referințe:

1. <https://bit.ly/3QjuUAB> [Accesat: 29.08.2022].
2. Sentința Judecătorei Orhei (sediul Rezina) din 23 august 2019. Dosarul nr. 1-25/2019. [Accesat: 29.08.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3erloON>.
3. Decizia Curții de Apel Chișinău din 18 februarie 2020. Dosarul nr. 1a-2052/19. [Accesat: 29.08.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3TBfkmG>.
4. Decizia Curții Supreme de Justiție din 6 aprilie 2021. Dosarul nr. 1ra-296/21. [Accesat: 29.08.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3Bee5Tr>.
5. Sentința Judecătorei Orhei (sediul Rezina) din 22 noiembrie 2019. Dosarul nr. 1-137/2019. [Accesat: 29.08.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3CXNDyw>.
6. Decizia Curții de Apel Chișinău din 3 martie 2020. Dosarul nr. 1a-2375/2019. [Accesat: 29.08.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3wXtmp8>.
7. Sentința Judecătorei Orhei (sediul Rezina) din 30 noiembrie 2018. Dosarul nr. 1-597/18. [Accesat: 29.08.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3QhsTVq>.
8. Decizia Curții de Apel Chișinău din 11 martie 2019. Dosarul nr. 1a-2406/18. [Accesat: 29.08.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3KJV9ix>.
9. Decizia Curții Supreme de Justiție din 2 iulie 2019. Dosarul nr. 1ra-1298/19. [Accesat: 29.08.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3enS77B>.
10. Decizia Curții de Apel Chișinău din 26 noiembrie 2019. Dosarul nr. 1a-1551/19. [Accesat: 29.08.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3Qgcj8G>.
11. Decizia Curții Supreme de Justiție din 30 septembrie 2020. Dosarul nr. 1ra-903/20. [Accesat: 29.08.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3q7TPfX>.
12. Decizia Curții Supreme de Justiție din 17 mai 2021. Dosarul nr. 4-1re-74/2021. [Accesat: 29.08.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3qcRLTQ>.

**DREPTUL LA VIAȚĂ A FIINȚEI UMANE NENĂSCUTE *VERSUS*
DREPTUL LA AUTODETERMINARE ȘI REPRODUCERE****THE RIGHT TO LIFE OF THE UNBORN *VERSUS* THE RIGHT TO
SELF-DETERMINATION AND REPRODUCTION**

Silvia BALCAN, ORCID: 0000-0002-8755-705X

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.121.1:[341.231 + 342.7:613.880]

e-mail: silviabalcan@mail.ru

Reproducerea umană a generat în orice etapă de dezvoltare a omenirii subiecte de discuții cu dileme de moralitate și legalitate, inclusiv vizavi de dreptul femeii și drepturile feteșilor. Dreptul la autodeterminare fiind considerat un drept individual, ce implică inclusiv și libertatea de a dispune de propriul corp, în ultima perioadă a devenit chiar și prochimă de dezbateri politice în multe țări europene, fapt ce a coincis cu revoluția sexuală și noi curente culturale. Acest articol vine să exploreze dimensiunile dreptului femeii la libertatea asupra propriului corp, inclusiv confluența acestui drept cu drepturile fetale.

Profesorul Ioan Muraru susține că „dreptul persoanei de a dispune liber de corpul său este o veche revendicare feministă, strâns legată de libertatea sexuală cu evitarea riscului maternității. În timp această libertate a cuprins în conținutul său dreptul de a folosi anticoncepționale, dreptul la avort, transsexualismul (problemă încă discutabilă juridic în unele sisteme de drept), dreptul de a dona organe sau țesuturi pentru transplanturi sau alte experiențe medicale și de inginerie genetică”[1]. Ne aliniem acestei opinii, considerând totodată că șirul acestor drepturi care în timp devine unul mult mai vast, urmează să genereze respectiv și obligații, iar în situația în care se suprapun cu alte drepturi, să se realizeze un arbitraj.

Or, în lipsa existenței unui echilibru între drepturile și interesele femeii și cele ale unei viitoare vieți, au apărut și o mulțime de disensiuni privitor la întreruperea la cerere a sarcinii și, respective, aferent legalizării avorturilor.

În literatura de specialitate, întreruperea cursului sarcinii are denumirea de „avort”. Potrivit *Dicționarului explicativ al limbii române*, prin avort se înțelege „Întreruperea accidentală sau provocată a gravidității înainte ca fătul să poată trăi în afara organismului matern” [2, p.78], iar la nivel medico-legal, avortul se definește ca „întreruperea cursului normal al sarcinii în primele 28 de săptămâni (după acest timp se consideră naștere prematură)”[3, p.251].

Din punct de vedere filosofico-moral, avortul este perceput ca o interferență în cursul natural al vieții, iar la nivel de legalitate în multe țări, inclusiv în Republica Moldova, această intervenție este permisă până la o anumită perioadă a gravidității și ținând cont de particularitățile de sănătate ale femeii însărcinate. La moment, în țara noastră, dreptul

femeilor la avort este garantat prin orice întrerupere a sarcinii solicitată în primele 12 săptămâni, norma legală fiind prevăzută la alin. (2) art. 32 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.1995 [4]. La anumite indicații medicale, expres prevăzute de Ministerul Sănătății, și sociale este permis chiar și avortul tardiv (Anexele 1 și 2 la Standardul privind întreruperea sarcinii în condiții de siguranță) [5].

Susceptibilitatea aferentă avortului impune necesitatea existenței unei rațiuni vizavi de echilibrul între drepturile sexuale și reproductive ale persoanei, ce s-ar impune a fi exercitate cu responsabilitate și bună-credință și cele ale vieții intrauterine, evitându-se tratarea acestuia ca o metodă contraceptivă rezultată dintr-o democrație excesivă.

Suntem solidari cu doctrinarul Nicolae Voiculescu atunci când afirmă că „Avortul reprezintă o problemă etico-morală deosebit de complexă, care, din punct de vedere legal, se află la confluența dintre vocația dreptului la viață al fătului, autonomia personală a mamei, libertatea de religie, gândire și conștiință a medicului implicat în procedură și acțiunile/abținerile corespunzătoare autorităților statale pentru asigurarea exercițiului drepturilor sexuale și reproductive”[6].

Existența acestui paradox aferent interdicției avortului, pe de o parte, în scopul protecției dreptului la viață a unui copil nenăscut (pentru care, în perioada intrauterină, viața este dependentă de mamă pentru parcurgerea cursului de la potențialitate la realitate) și, respectiv, legalitatea limitării dreptului la autodeterminare sau dreptul de a dispune de propriul corp a mamei, care este o persoană independentă și pentru care viața deja este o realitate, generează multiple probleme pentru știința juridică care și urmează să găsească echilibrul între aceste drepturi fundamentale.

Considerăm că viabilitatea fetală ar putea fi percepută ca o extremitate a personalității de la care să intervină protecția juridico-penală a ființei umane, iar drept urmare, dreptul penal național ar fi imperios să-și extindă aria de norme, inclusiv noțiuni, definiții pentru ca viabilitatea fătului să fie linia de demarcație de la care începe protecția persoanei, și nu procesul de naștere care este de fapt un proces biologic de trecere a ființei umane de la viața intrauterină la cea extrauterină.

Vom remarca poziția Curții Europene a Drepturilor Omului că la acest subiect nu este una certă, fapt constatat și de doctrinarul Isabela-Mihaela Dihoru, care în studiul său enunță că în hotărârile sale „Curtea arată, de asemenea, că dacă s-ar admite că articolul 2 din Convenție se aplică și fetoșilor și că protecția acordată prin acest articol ar trebui, în lipsă de orice limitare expresă, să fie considerată ca fiind absolută, ar trebui să se deducă că avortul este interzis, chiar și atunci când continuarea sarcinii ar pune în pericol viața mamei. Acest lucru ar însemna că viața care urmează să se nască este considerată mai importantă decât cea a femeii însărcinate” [7].

Drept consecință, vom statua că, nimicirea unei vieți umane, chiar și la etapa de dezvoltare intrauterină, nu poate fi justificată doar din perspectiva respectării unui drept sau pentru beneficiul moral al femeii. Considerăm inadmisibil ca avortul să fie perceput ca un drept absolut sau o metodă de contracepție, deși nu suntem împotriva avortului terapeutic. În Republica Moldova, recerînța protecției juridico-penale a vieții intrauterine

rezultă imperios din declinul demografic existent, iar legislatorul este cel care urmează să traseze linia de echilibru între drepturile mamei și dreptul la viață al copilului nenăscut al acesteia.

Referințe:

1. BUTNARU, I. Dreptul de a dispune de sine însăși – componentă a vieții intime a persoanei. În: *Revista Științe Juridice Universitare*, 2015, nr.1-2.
2. DEX. Coordonatori Ion COTEANU, Luiza SECHE, Mircea SECHE. Ediția II. București, 1998, p.1159.
3. BACIU, Gh. *Curs de medicină legală (pentru Facultățile de drept)*. Chișinău, 2013. 303 p.
4. Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28-03-1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr.34.
5. *Standardul privind întreruperea cursului sarcinii în condiții de siguranță*. Aprobabil prin Ordinul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova nr.766 din 18.08.2020. Disponibil: <https://msmps.gov.md/legislatie/ghiduri-protocoale-standarde/> [Accesat: 28.08.2022] [Accesat: 28.08.2022].
6. VOICULESCU, N. *Universul Juridic Premium*, 2020, nr. 11. *Avortul: o dimensiune controversată a exercitării drepturilor sexuale și reproductive*. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gm4tgmzvgqyq/avortul-o-dimensiune-controversata-a-exercitarii-drepturilor-sexuale-si-reproductive> [Accesat: 28.08.2022].
7. DIHORU, I. *Statutul fetei în legislațiile lumii: o protecție efectivă a drepturilor fetei versus drepturile mamei*. Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/statutul-fetei-in-legislatiile-lumii-o-protectie-efectiva-a-drepturilor-fetei-versus-drepturile-mamei> [Accesat: 30.08.2022].

INCESTUL: ÎNTRE NORMELE RELIGIOASE ȘI CELE DE DREPT

INCEST: BETWEEN RELIGIOUS AND LEGAL RULES

Dănuț Gheorghiu CAIA, ORCID: 0000-0003-0540-3055
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.54:215

e-mail: dancaia@yahoo.com

Incestul a fost și este o faptă blamată în numeroase culturi. Această legătură anormală este descurajată atât de creștinism, cât și de legiuitorii penali. Textele biblice cataloghează incestul ca fiind un păcat de o gravitate aparte. Scrierile cu caracter prohibitiv din *Biblie* se referă, în primul rând, la interzicerea relațiilor sexuale în linie directă, adică acele relații dintre părinți și copii („Goliciunea tatălui tău și goliciunea mamei tale să n-o descoperi! Că este mama ta, să nu-i descoperi goliciunea”).

De asemenea, în viziunea *Scripturii*, nici relația cu mama vitregă nu este permisă, întrucât, conform credințelor religioase, prin căsătorie bărbatul și femeia devin un singur trup („Goliciunea femeii tatălui tău să n-o descoperi, că este goliciunea tatălui tău!”). Pedepsa pentru această activitate contrară învățaturii dogmatice era moartea („Cel ce se va culca cu femeia tatălui său, acela goliciunea tatălui său a descoperit; să se omoare amândoi, căci vinovați sunt”). Paginile *Bibliei* vorbesc și despre relațiile sexuale dintre frați, și acestea fiind interzise. În optica *Vechiului Testament*, incestul nu se rezumă doar la relațiile sexuale dintre copii și părinți sau frați și surori, extinzându-se și cu privire la rudele de gradul al treilea, mai exact mătușile și unchii. Vom observa că acest tip de relații incestuoase (care au loc cu mătușile sau unchii) nu intră sub sfera de incidență a ilicitului penal, întrucât nu se pliază pe obiectul juridic care se dorește a fi protejat prin incriminarea incestului.

Un exemplu elocvent care să ilustreze incestul în *Biblie* este povestea păcatelor fiicelor lui Lot. Conform poveștii biblice, Lot a fost un om drept, credincios și neprihănit care a fost salvat de doi îngeri din calea atrocităților ce au cuprins Sodoma. După cele întâmplate în cetate, Lot a locuit împreună cu cele două fiice într-o zonă de munte din Țoar, un oraș mic din ținutul Iordanului. Aceștia duceau o viață austeră lipsită de bunăstarea cu care erau obișnuiți în Sodoma. Fiicele lui Lot erau îngrijorate de faptul că nu își vor putea duce mai departe seminția, întrucât nu aveau cu cine să se reproducă. Animate de această teamă și-au îmbătat tatăl și au întreținut, pe rând, relații sexuale cu el, astfel dând naștere moabiților și amoniților. Am putea afirma că această istorisire este prima „speță” cu privire la incest care a fost adusa la cunoștința publicului creștin. Situația căsătoriilor încheiate între frați și surori a fost prezentă în numeroase pasaje istorice, mai ales în familiile regale care nu doreau să-și împartă averile cu persoane care nu fac parte din familie. Spre exemplu, Cleopatra, ultima regină a Egiptului, s-a căsătorit cu doi

dintre frații ei. Mai mult decât atât, ea însăși a fost rodul incestului, părinții reginei fiind frate și soră.

Ce înseamnă „raport sexual”? Modalitatea de realizare a elementului material în cazul infracțiunii de incest (adică activitatea prin care această infracțiune se săvârșește în practică) este „raportul sexual consimțit”. Raportul sexual reprezintă conjuncția dintre organul sexual masculin și cel feminin. Această activitate este una consimțită (adică la care persoana și-a dat consimțământul), aspect important care trebuie avut în vedere, atunci când ne raportăm la incest.

Dacă raportul sexual din cadrul incestului este neconsimțit, atunci vom avea o infracțiune de viol în formă agravantă, așa cum prevede Codul penal al României prin art. 218 alin. (3) lit. b).

Încă un aspect care trebuie avut în vedere în acest caz este faptul că violul săvârșit împotriva unei rude în linie directă, frate sau soră, nu intră în concurs cu infracțiunea de incest. De ce? Pentru că aceste infracțiuni au obiecte juridice diferite. Obiectul juridic din cadrul structurii unei infracțiuni reprezintă valoarea social protejată prin norma de incriminare. Este important de reținut faptul că nu există infracțiune fără obiect juridic. În cazul infracțiunii de viol, valoarea protejată este libertatea sexuală a persoanei, adică dreptul de a decide cu privire la propria viață sexuală. Violul în Codul penal este plasat în Capitolul VIII. Infracțiuni contra libertății și integrității sexuale. Incestul, pe de altă parte, are ca obiect juridic protejarea relațiilor sociale privind conviețuirea socială. În cazul incestului legiuitorul a ales să nu incrimineze ca modalitate de realizare a elementului material actul sexual oral sau anal. Această decizie are ca rațiune faptul că prin incriminarea activității incestuoase nu se urmărește ocrotirea moralității relațiilor sexuale, ci evitarea nașterii unor copii cu malformații care ar putea rezulta în urma incestului. Personal nu putem fi de acord cu această optică penală, întrucât, în opinia noastră, atât un raport sexual (activitate susceptibilă să procreeze), cât și un act sexual oral sau anal (săvârșit între rude în linie directă, frați sau surori) este apt să zdruncine armonia familială.

Considerăm că legiuitorul ar fi trebuit să-și îndrepte atenția și asupra imoralității activității, nu să își limiteze viziunea doar cu privire la consecințele incestului în sens pragmatic. Ceea ce trebuie să reținem este faptul că actul sexual oral sau anal consimțit, săvârșit între frați sau între părinți și copii (nepoți și bunici, strănepoți și străbunici etc.) nu este pedepsit. Această idee poate părea tulburătoare și contrară valorilor nutrite de mentalul colectiv, dar conform logicii penale din spatele incriminării, anumite activități de natură sexuală sau erotică (relațiile homosexuale, perversiunile sexuale etc.) nu se pliază pe obiectul juridic care se dorește a fi protejat. Merită menționat și faptul că nu prezintă relevanță dacă raportul sexual este protejat sau nu (în sensul utilizării unor mijloace de contracepție care să prevină apariția unui copil), infracțiunea de incest fiind prezentă și în această situație.

De asemenea, nu ne interesează dacă unul dintre parteneri suferă de o boală care să nu permită concepția, infracțiunea reținându-se. Mai trebuie menționat faptul că

infracțiunea se va reține, indiferent dacă s-a produs un rezultat sau nu (spre exemplu, nașterea unui copil).

Ce înseamnă „rude în linie directă”? Textul incriminator ne indică cine sunt subiecții activi ai infracțiunii de incest: rudele în linie directă, frate sau soră. Subiectul activ al infracțiunii reprezintă acele persoane care au săvârșit în mod nemijlocit sau au participat la săvârșirea infracțiunii, deci subiect activ nu va fi doar autorul, ci și coautorul, instigatorul sau complicele. În literatura de specialitate, în cazul infracțiunii de incest, avem de-a face cu pluralitatea naturală. Pluralitatea naturală este o formă a pluralității de infractori care rezultă din natura faptei săvârșite și care presupune activitatea comună a două sau mai multor persoane (un alt exemplu elocvent care să ilustreze acest tip de pluralitate este bigamia). Ambii parteneri ai raportului sexual incestuos vor avea calitatea de subiect activ. Un aspect interesant constă în faptul că cei doi subiecți activi vor fi autori ai incestului, nu coautori.

Cu referire la incest, doctrina Dreptului penal este diversă și contradictorie. Și componentele infracțiunii de incest în România și în Republica Moldova conțin atât asemănări, cât și deosebiri. Divergențe cu atât mai mult există, cu cât această infracțiune se comite din ce în ce mai des. Aproape zilnic, din păcate, auzim la televizor sau citim în presă cum tații, bunicii, unchii, frații își violează sau conving pentru a întreține relații sexuale cu ficele, nepoatele, surorile. Este un fenomen frecvent pentru zilele noastre, din păcate, prea frecvent. Din aceste considerente, până a purcede la o analiză juridico-penală, este util să analizăm nu doar infracțiunea, ci chiar și fenomenul din punctul de vedere al normelor morale, dar și religioase.

INVESTIGAREA CRIMINALISTICĂ A INFRAȚIUNILOR DE CONTRABANDĂ CU VALUTA ÎN NUMERAR PRIN DELIMITAREA DINTRE FAPTA PENALĂ ȘI NEPENALĂ

CRIMINAL INVESTIGATION OF CASH SMUGGLING CRIMES THROUGH THE DELIMITATION BETWEEN CRIMINAL AND NON-CRIMINAL OFFENSES

Dumitru CUCU, ORCID: 0000-0001-8766-5707

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.983:343.37

e-mail: dumitru.lawyer@gmail.com

Scopul prezentei lucrări este aplicarea mijloacelor și metodelor de investigare criminalistică a faptei prevăzute de art. 248 Cod penal (contrabanda), cu obiect material, valorile valutare, mijloacele de plată în numerar, întru atingerea scopului procesului penal în general și în particular aflarea adevărului obiectiv. Inclusiv, se urmărește diferențierea faptei penale de fapte nepenale la încălcarea procedurii de vămuire a numerarului în valuta națională și valuta străină [1].

Persoanele fizice rezidente și nerezidente au dreptul: 1) la intrarea în Republica Moldova, de a introduce nelimitat numerar în monedă națională, precum și numerar și cecuri de călătorie în valută străină; 2) la ieșirea din Republica Moldova, de a scoate numerar în monedă națională, precum și numerar și cecuri de călătorie în valută străină în sumă totală ce nu depășește 10.000 de euro (sau echivalentul lor) de persoană/călătorie, fără a prezenta organelor vamale documentele confirmative (*actelor vamale ce confirmă introducerea mijloacelor bănești în Republica Moldova; și/sau permisiunilor pentru scoaterea mijloacelor bănești din Republica Moldova, eliberate de băncile licențiate, și/sau a autorizațiilor pentru scoaterea mijloacelor bănești din Republica Moldova, eliberate de Banca Națională a Moldovei*). 3) la ieșirea din Republica Moldova, de a scoate numerar în monedă națională, precum și numerar și cecuri de călătorie în valută străină în sumă totală de peste 10.000 de euro (sau echivalentul lor), însă care nu depășește 50.000 de euro (sau echivalentul lor) de persoană/călătorie, cu condiția prezentării organelor vamale a documentelor confirmative pentru suma ce depășește 10.000 de euro (sau echivalentul lor) [2].

Urmează a fi divizată modalitatea de investigare a infracțiunii de contrabandă cu numerar și valută străină în funcție de subiectul infracțiunii, fapta comisă de persoana fizică și fapta comisă de persoana juridică. Per ansamblu, modalitatea de investigare a infracțiunii de contrabandă cu asemenea obiect material este unitară, însă avansarea în detaliile investigației diferă în funcție de subiectul infracțiunii, persoana fizică sau juridică.

Investigațiile organului de urmărire penală urmează să fixeze în calitate de scop al acțiunilor de urmărire penală investigarea, stabilirea inechivocă și probarea laturii

subiective ale faptei penale de contrabandă. Infrațiunea de contrabandă se poate săvârși doar în forma de intenție directă. Organul de urmărire penală urmează, în mod obligatoriu, să țină cont de următoarele recomandări existente și elaborate de știința criminalistică, care cu precădere urmează a fi determinate la etapa inițială de investigații: 1. Forma de vinovăție și atitudinea făptuitorului față de fapta propriu-zisă, aceasta fiind un semn calificativ în lipsa căruia nu putem decât stabili lipsa elementelor infrațiunii; 2. Particularitățile cu impact semnificativ asupra responsabilității făptuitorului și specificul responsabilității, ocupația persoanei acuzate, inclusiv oricare circumstanțe care îi caracterizează personalitatea; Determinarea dacă acționează în nume propriu sau este în conexiunea cu anumite rețele de contrabandă; 3. Mărimea și caracterul daunelor cauzate de fapta penală (proporțiile) [3]; 4. Apartenența exactă a valorilor valutare (dreptul de proprietate) în raport cu persoana care trece frontiera vamală, nu în puține cazuri mijloacele pot să nu aparțină persoanei, persoana poate fi folosită doar ca curier; Urmează a fi determinată apartenența valorilor valutare, nu de puține ori persoana care traversează frontiera vamală obține pe căi ilegale mijloacele bănești (furt, șantaj, extorcare etc.).

Obiectivele organului de urmărire penală trebuie să determine exact locul de săvârșire a infrațiunii și regimul lui juridic, obiectul material al faptei, este supus declarării bunul dacă este supus declarării și nu a fost declarat, atunci urmează să exercite un amplu exercițiu intelectual, pentru stabilirea motivelor reale care au dus la nedeclararea bunurilor organului vamal. Aceste obiective trebuie să fie atinse prin intermediul acțiunilor de urmărire penală ca să se ajungă la stabilirea adevărului pe caz și răspunsul la întrebarea principală „din care motive nu s-au declarat mărfurile în vamă”. Or, exportul ilegal de capital este tipic pe toată perioada reformei și transformărilor. Un rol destul de important în aceste investigații îl joacă intuiția și experiența pozitivă a organului de investigații în domeniul infrațiunilor economice.

În practica criminalistică, s-a statuat opinia că infrațiunea de contrabandă este un proces complex care parcurge trei etape: 1. Pregătirea; 2. Comiterea; 3. Mușamalizarea. Conform art. 248 alin. (1) Cod penal, printre acțiunile de comitere a infrațiunii de contrabandă se includ:

1. tănuire de controlul vamal;
2. ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop;
3. folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală;
4. nedeclarare sau declarare neautentică în documentele vamale [4, p. 3].

Acțiunile de urmărire penală, care trebuie întreprinse de organul de urmărire penală, în cadrul cercetării faptei penale de contrabandă cu valori valutare, urmează a fi determinate în această ordine: 1. Cercetarea la fața locului; prezintă unele particularități în funcție de locul pe unde s-au ascuns valorile valutare (mijloc de transport, garnitură de tren etc.), locul pe unde s-a trecut frontiera vamală, port, aeroport, trecere terestră a frontierei de stat și vamale; de regulă, se face prin cercetarea materială a spațiului de control vamal, în practică se purcede la ridicarea materialului video a procesului de trecere a frontierei vamale; în funcție de particularitățile locului faptei, se alege tactica corespunzătoare.

punzătoare; 2. Audierea persoanei care a trecut frontiera vamală cu mijloacele valutare deținute asupra sa; Acțiune de urmărire penală esențială și cu profunde implicații tactice pentru investigare; 3. Audierea martorilor (colaboratori vamali, personal însoțitor, pasageri ș.a.); 4. Ridicarea și examinarea documentelor de însoțire a mijloacelor financiare (documente bancare, contabile, vamale etc.) [5, p. 358-359]; 5. Solicitarea de asistență juridică internațională în materie penală.

O deosebită importanță prezintă versiunile elaborate în baza declarațiilor suspectului referitor la circumstanțele infracțiunii scopurile și modalitățile comiterii ei la alibiul bănuțului [6, p. 329]. Indiferent de poziție, recunoaștere integrală, parțială sau de contestare bănuțului, învinuțului i se va solicita de a declara tot ce știe despre fapta comisă [7, p. 395]. Un aspect important urmează a fi punctat pe procedeul relatării libere și consecutive ale faptelor.

Urmate aceste recomandări și aplicate procedeele logicii formale ale experienței pozitive, putem trage concluzia – a comis persoana fapta de contrabandă, sau suntem doar în prezența unui incident neplanificat.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18-04-2002. Publicat: 14-04-2009 în *Monitorul Oficial*, nr. 72-74, art. 195.
2. Legea privind reglementarea valutară nr. 62-XVI din 21.03.2008, art. 29. Publicată: 09-12-2016 în *Monitorul Oficial*, nr. 423-429, art. 496.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14-03-2003. Publicat: 05-11-2013 în *Monitorul Oficial*, nr. 248-251, art. 699.
4. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova privind practica judiciară în cauzele referitoare la contrabandă, eschivarea de la achitarea plăților vamale și contravențiile vamale. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2011, nr.2-3, p.23; Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18-04-2002, art. 195.
5. Курс криминалистики в трех томах. Том III. Санкт-Петербург, 2004. О.Н. КОПШУНОВ, А.А. СТЕПАНОВ, сс. 358-359. ISBN 5-94201-327-6.
6. *Tratat de Criminalistică*. Mihai GHEORGHIȚA. Chișinău, 2017. ISBN 978-9975-53-834-3.
7. *Criminalistica*. Simion DORAȘ. Chișinău, 2011. ISBN 978-9975-53-015-6.

CONFISCAREA EXTINSĂ ÎN LUMINA LEGII nr. 190 DIN 21.07.2022: PROBLEME ȘI PERSPECTIVE

EXTENDED CONFISCATION IN THE LIGHT OF LAW no. 190 OF 21.07.2022: THE PROBLEM AND THE PERSPECTIVE

Mihai GARABA, ORCID: 0000-0002-9225-3181
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.272:343(478)(094.4)

e-mail: mihaigaraba@protectlex.md

Relațiile sociale în continuă dezvoltare au demonstrat că apărarea societății împotriva anumitor infracțiuni nu poate fi asigurată, în mod efectiv, doar prin aplicarea pedepșelor sau altor măsuri de ordin penal, indiferent din ce categorie ar face parte.

Săvârșirea faptelor prevăzute de legea penală poate pune în pericol, pe lângă valorile sociale fundamentale apărute de legea penală, anumite realități sociale sau umane, unde aplicarea pedepsei sau a sancțiunilor penale să nu aibă efectul scontat.

Prin săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, se pun în evidență anumite împrejurări din realitatea socială, care sunt implicate în cauzalitatea acesteia și care dacă nu sunt combătute, există pericolul săvârșirii de noi fapte prevăzute de legea penală, de ex.: starea de nepregătire profesională a făptuitorului care a comis infracțiunii din culpă datorită acestei nepregătiri poate constitui sursa unor noi fapte prevăzute de legea penală [1, p. 64].

La o anumită etapă a evoluției juridice, s-a pus problema aplicării altor mijloace substitutive pedepsei penale, mai eficiente, care să provină din rândul măsurilor de siguranță.

Măsurile de siguranță reprezintă, în primul rând, unele dispoziții cu caracter juridic represiv, ordonate de organele judiciare contra delincvenților, pentru infracțiunile comise și în interesul apărării sociale [2, p. 10].

Măsurile de siguranță au, în principal, caracter preventiv, pentru că sunt destinate să preîntâmpine, prin înlăturarea stărilor de pericol, săvârșirea de noi fapte prevăzute de legea penală, fie de către cel față de care s-a luat măsura de siguranță, fie chiar de alte persoane.

Respectiv, **scopul și obiectivul** prezentului studiu îl constituie determinarea gradului de eficiență practică a aplicării instituției confiscării extinse ca măsură de siguranță, în urma modificărilor operate prin Legea nr. 190 din 21.07.2022, determinarea eventualelor probleme de aplicabilitate a confiscării extinse, precum și stabilirea nivelului de eficiență practică în aplicarea măsurii de siguranță supusă analizei.

Referindu-ne la metodologia cercetării, evidențiem că un rol determinant în ansamblul cercetării efectuate, l-a avut metoda istorico-evolutivă, sistemică, sociologică, logică și comparativă.

Confiscarea profiturilor obținute pe cale infracțională a devenit, treptat, obiectivul central al sistemelor de drept penal, urmărindu-se, implicit, reducerea săvârșirii infracțiunilor generatoare de profit ilicit. Astfel, activitatea autorităților este direcționată nemijlocit spre definirea unor instrumente legale și eficiente în scopul descoperirii și confiscării bunurilor obținute ilicit, pentru a reduce tendința infractorilor de a se implica în asemenea acte infracționale.

Confiscarea extinsă este măsura de siguranță cu caracter personal, ce constă în trecerea silită și gratuită în patrimoniul statului a unor bunuri, în cazurile și în condițiile prevăzute de lege, care se poate dispune în cazul condamnării unei persoane pentru comiterea unei infracțiuni de o anumită gravitate susceptibilă de a procura un folos material, atunci când instanța își formează convingerea că bunurile respective provin din activități infracționale.

Un aspect de o importanță deosebită rezidă în faptul că instituția confiscării extinse are o strânsă legătură cu dreptul european și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, reprezentând o măsură de siguranță care scoate în evidență problematica aplicării în practică a acestei instituții în diferite state europene.

Pentru prima dată în legislația națională instituția confiscării extinse a apărut odată cu adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova la data de 23 decembrie 2013 a Legii nr. 326 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, publicată în *Monitorul Oficial*, nr.47-48 din 25 februarie 2014 [3]. Prin articolul III pct.3 al legii indicate, Codul penal al Republicii Moldova, art. 98 alin.(2) a fost completat cu litera e) cu următorul cuprins „Confiscare extinsă”, iar prin pct.4) a fost completat cu articolul 106¹ Cod penal al Republicii Moldova.

Normele legale în materia confiscării extinse au fost modificate, și nu se mai regăsesc în redacția anterioară. În acest sens, ținem să menționăm că prin Legea nr. 190 din 21.07.2022 privind modificarea unor acte normative [4], Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002 (republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74, art. 195), a fost modificat art. 106¹ Cod penal.

Prin modificările operate, constatăm că: s-a mărit numărul infracțiunilor pentru care este prevăzută măsura confiscării extinse, a fost cuantificată valoarea bunurilor supuse confiscării extinse, care trebuie să depășească cu mai mult de 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărâre de Guvern, veniturile dobândite licit, a fost indicată expres perioada dobândirii bunurilor, și anume, cu 5 ani înainte de săvârșirea infracțiunii, fiind exclusă sintagma „după săvârșirea infracțiunii” fiind făcută referire și la infracțiunea continuă, și la momentul consumării acesteia, s-a indicat expres că măsura confiscării extinse se poate aplica, dacă au fost săvârșite infracțiunile indicate la alin. (1) pentru care legea prevede o pedeapsă maximă, pedeapsa închisorii pe un termen mai mare de 4 ani, ceea ce nu era prevăzut anterior. La fel, au fost incluse două alineate noi care permit confiscarea extinsă și de la terții de rea-credință, fiind pus accentul prioritar pe confiscarea banilor și ulterior a celorlalte bunuri.

Astfel, scopul principal al modificării, operate la art. 106¹ Cod penal prin Legea nr. 190 din 21.07.2022, a fost anume remedierea situației de imperfecțiune legislativă a normei.

Potrivit Notei informative la proiectul de lege pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985/2002 [5], condiția prevăzută la art. 106¹ alin. (2) lit. b) Cod penal în redacția de până la 05 august 2022, potrivit căreia „*instanța de judecată constată, în baza probelor prezentate în dosar, că bunurile respective provin din activități infracționale de natura celor prevăzute la alin. (1)*”, urma a fi întrunită cumulativ cu condiția prevăzută la art. 106¹ alin. (2) lit. a) Cod penal în redacția de până la 05 august 2022, – „*valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată timp de 5 ani înainte și după săvârșirea infracțiunii, până la data adoptării sentinței, depășește substanțial veniturile dobândite licit de aceasta*” și, respectiv, îngreuna în mod nejustificat aplicarea confiscării extinse. Așadar, s-a optat pentru modificarea prevederilor art. 106¹ Cod penal, anume pentru a simplifica aplicarea în practică a normei respective.

Astfel, în condițiile în care persoana este condamnată pentru o infracțiune săvârșită din interes material, iar aceasta dobândește anumite bunuri în mod ilegal ca o sursă generatoare de profit, considerăm că bunurile respective ar putea fi confiscate în folosul statului, în cazul în care nu este răsturnată prezumția îmbogățirii ilicite și a provenienței mijloacelor financiare.

În acest context, este necesar de operat cu prezumția stării de fapt, precum că urmarea condamnării unei persoane, diferența dintre patrimoniul real și veniturile legale ale acestuia, provin din săvârșirea altor infracțiuni generatoare de profit.

În concluzie, menționăm că suntem de acord cu scopul modificării legislative operate la art. 106¹, fiind unul de interes major, și anume, combaterea corupției și a dobândirii ilicite a bunurilor pe cale infracțională, idee pe care o susținem. Însă nu împărtășim aceeași viziune cu privire la temeiul pentru care autorul Notei informative a solicitat modificarea art. 106¹ Cod penal, sub aspectul prezumției că bunurile obținute ilegal de condamnat provin din săvârșirea infracțiunilor generatoare de profit.

Atragem atenția asupra faptului că aplicarea în practică a modificării operate la art. 106¹ alin. (2) lit. b) Cod penal ar putea aduce atingere prezumției nevinovăției prevăzută în Constituția Republicii Moldova, or, potrivit art. 21 al Constituției RM, „*orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale*”.

Complementar, art. 8 alin. (2) și (3) CPP al Republicii Moldova, stabilesc că nimeni nu este obligat să dovedească nevinovăția sa. Concluziile despre vinovăția persoanei de săvârșirea infracțiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri.

Prin urmare, aplicarea în practică a art. 106¹ Cod penal ar putea genera dificultăți instanței de judecată sub aspectul atentării asupra prezumției nevinovăției persoanei, și anume, că bunurile obținute de condamnat, provin din săvârșirea infracțiunilor generatoare de profit.

O altă problemă, care ar putea apărea în momentul aplicării art. 106¹ Cod penal de către instanțele judecătorești, se referă la cercul de participanți asupra cărora poate fi aplicată instituția confiscării extinse, or, s-a extins cercul de persoane cărora le pot fi confiscate bunurile, dar care de fapt nu au nicio tangență cu activitatea infracțională propriu-zisă.

Având în vedere faptul că prezentul raport vizează doar modalitățile de cercetare empirică prin prisma modificărilor operate la art. 106¹ Cod penal al Republicii Moldova, prin Legea nr. 190 din 21.07.2022, cert este că tematica raportului ar trebui să rămână obiectul unor dezbateri și cercetări în perspectiva de lucru de viitor, autorul având drept scop reliefaarea unor dimensiuni clare și previzibile pentru elaborarea și implementarea eficientă, în condițiile practicii judiciare naționale și internaționale analizate.

Referințe:

1. Revista științifico-practică, „Vector European”, 2021, nr. 1. Chișinău, p. 64.
2. MORARU, V. Măsurile de siguranță în dreptul penal al Republicii Moldova: unele propuneri *de lege ferenda*. În: *Revista Națională de Drept*. 2008, nr. 3, p.10.
3. Legea nr. 326 din 23.12.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Publicată în *Monitorul Oficial* din 25 februarie 2014, nr. 47-48.
4. Legea nr. 190 din 21.07.2022 publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 246-250 din 05 august 2022.
5. Nota informativă la proiectul de lege pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985/2002.

EVOLUȚIA ISTORICĂ A INFRAȚIUNII DE VIOL

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE RAPE

Georgiana DOBOȘ, ORCID: 0000-0002-5077-2485
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.541:34(498)(091)

e-mail: georgiana.dobos95@gmail.com

Violul este o infracțiune veche, cunoscută și pedepsită încă din Evul Mediu. Autorii unor asemenea fapte erau pedepsiți în funcție de averea pe care o dețineau, și de poziția lor socială, precum și în funcție de cât de bogate erau femeile pe care le exploatau sexual. Violatorii care comiteau astfel de fapte erau de multe ori mutilați și schingiuiți.

Se spune că încă de pe vremea lui Ștefan cel Mare, acei barbari care atentau la fetele virgine și le violau erau aspru pedepsiți, prin tăierea scârbăvnicului mădular.

Acest fapt ne este amintit prin textul de lege: „Velcare sau velcine va îndrăzni a se năpusti asupra tinerelor fete cu ștrumeleagul învârtoșat, predepsit va fi de lege prin tăierea scârbăvnicului mădular și aruncarea lui la rețe”.

Să nu uităm că poate cel mai cunoscut text de lege, asemănător cu cel de pe vremea lui Ștefan cel Mare, care sancționa violatorii, provine din perioada lui Nicolae Mavrocordat, cel ce a fost în mai multe rânduri domnitor al Moldovei și Țării Românești, între anii 1709 și 1730, face referire tot la faptul că: „Celui ce va fi prins cu ștrumeleagul învârtoșat primprejurul părților fătătoare ale muierii i se va tăia scârbăvnicul mădular, întru veșnica lui nefolosință”.

Încercăm, prin cercetările efectuate privind evoluția istorică a infracțiunii de viol, să reflectăm mai mult asupra a trei Coduri penale, acestea fiind: Codul penal al României din 1864, Codul penal Carol al II-lea din 1936 și Noul Cod penal din 2014.

Dacă ne vom apleca asupra infracțiunii de viol, în Noul Cod penal, vom observa că această infracțiune ne este ilustrată în Titlul I, la „Infracțiuni contra persoanei” la Cap. VIII. la „Infracțiuni contra libertății și integrității vieții sexuale” care face referire la raportul sexual, actul sexual, anal sau oral, forțat, cu penetrare, cu o anumită persoană, comis prin constrângere, fără a-i da posibilitatea persoanei de a se apăra sau de a-și exprima acordul, se pedepsește cu închisoare de la 3 la 10 ani.

Spre deosebire de Noul Cod penal, dacă vom merge în sens opus, la cel mai vechi Cod penal, la Codul penal al României din 30 octombrie 1864, vom observa că infracțiunea de viol este incriminată și în acest Cod, doar, că într-o formă modificată, regăsind-o de această dată în Titlul IV la: „Crime și delictes in contra particularilor, la Cap. V. „Atentate in contra bunelor moravuri” unde vom observa faptul că infracțiunea de viol este înlocuită cu: „Atentatul contra pudoarei, cu violență” având următorul text de lege, evidențiat la art. 264 „Oricine va comite un atentat in contra pudoarei, indeplinit

sau cercat, cu violenta, în contra unui individ de sex barbațesc sau femeesc, se va pedepsi cu maximul închisorei. Dacă crima s'a comis în contra persoanei unui copil mai mic de 15 ani impliniti, culpabilul se va pedepsi cu maximul recludiunei".

În Codul penal Carol al II-lea din 1936, în Titlul XI la: „Infrațiuni contra pudoaiei și a bunelor moravuri” în Cap. I „Infrațiuni contra pudoaiei” la art.419, ne este subliniat violul, care este evidențiat în următorul conținut „comite delictul de viol și se pedepsește cu închisoare corecțională de la 2 la 5 ani și interdicție corecțională de la 3 la 5 ani” facându-se referite la două posibilități, ambele punând în centrul atenției bărbatul. În primul alineat, vom observa că bărbatul, despre care vorbeam anterior, printr-un comportament violent sau prin amenințare are puterea de a constrânge orice fel de persoana, atât de sex feminin cât și de sex masculin, să întrețină cu el un raport sexual. În cel de al doilea alineat, suntem eclipsați de latura întunecată a bărbatului care profită de slăbiciunea victimei, aceasta din urmă aflându-se într-o stare de inconștiență, neavând posibilitatea de a se mai apăra și nici de a-și mai exprima voința, autorul întreține cu ea un raport sexual, în afara căsătoriei.

În continuare, legiuitorul ne asigură că în ambele cazuri, dacă victima este minoră sau dacă are vârsta mai mică de 14 ani, sau dacă prin producerea actului sexual, a rămas gravidă, ori i s-a transmis o boală venerică, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 10 ani și interdicția corecțională de la 3 la 5 ani.

Legiuitorul ne mai evidențiază prin art. 218 alin.(4) din Noul Cod penal faptul că dacă actul sexual a avut ca urmare moartea victimei, pedeapsă este închisoarea de la 7 la 18 ani și interzicerea exercitării unor drepturi. Este sancționat violul care a avut ca urmare moartea victimei, această urmare adiacentă este mai gravă decât cea urmărită ori acceptată. Violențele au fost exercitate în vederea săvârșirii violului, nu a uciderii victimei.

Dacă a existat intenția de a ucide victima violului, se reține concurs între infrațiunea de viol și cea de omor calificat.

Acest fapt este reglementat în Codul penal al Romaniei din 1864 la art. 266, care evidențiază faptul că, cei care din acțiunile lor au avut ca rezultat moartea victimei, vor fi pedepsiți cu munca „silnică pe vieață” cât și în Codul penal Carol al II-lea din 1936, art.426.

În concluzie: Viață sexuală reprezintă o latură deosebit de importantă a vieții persoanei, în a cărei normală desfășurare și manifestare sunt interesați atât indivizii cât și societatea în ansamblul său. Desfășurarea normală a vieții sexuale a unei persoane presupune ca relațiile sexuale la care aceasta participă să nu-i pună în pericol viața, integritatea corporală, sănătatea fizică și psihică, libertatea și demnitatea. Pentru satisfacerea acestor interese, viața sexuală a persoanei trebuie să se desfășoare după anumite norme, a căror respectare asigură apărarea unor valori morale și juridice de maximă importanță: libertatea și moralitatea vieții sexuale a persoanei.

Libertatea individuală a oricărei persoane se referă, printre altele, și la dreptul acesteia de a decide asupra propriei sale vieți sexuale, acest drept fiind un drept ab-

solut, a cărui exercitare nu este limitată decât de necesitatea respectării unor norme morale elementare, a regulilor de conviețuire socială și a inviolabilității sexuale a persoanei.

Referințe:

1. VLĂDOIU, N.M. *Drept penal român. Partea specială: Curs universitar*. București: Universul juridic, 2014. 372 p. ISBN 978-606-673-480-6.
2. Codul penal din 30 octombrie 1864. În: *MO* din 2 decembrie 1864.
3. PETIT, E., ZOTTA, C. *Codul penal Carol al II-lea din 1936*. București: Editura ziarului „Universul”. 234 p.
4. *Codul penal și Legea pentru punerea în aplicare*. București: C.H. Beck, 2016. 205 p. ISBN 978-606-18-0585-3.

EXPERIENȚA SLOVENIEI ȘI A POLONIEI PRIVIND INFRAȚIUNEA DE DOBÂNDIRE A CREDITULUI/ ÎMPRUMUTULUI PRIN ÎNȘELĂCIUNE

THE EXPERIENCE OF SLOVENIA AND POLAND WITH THE CRIME OF OBTAINING CREDIT/LOAN THROUGH FRAUD

Andrei STRATAN, ORCID: 0000-0002-1590-7209

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.37:340.5(497.4 + 438)

e-mail: andrei.stratan95@gmail.com

În *legislația Sloveniei*, infracțiunea analogică celei de la art.238 CP RM [1] (dobândirea creditului, împrumutului sau despăgubirii/indemnizației de asigurare prin înșelăciune) este intitulată „Fraudă prin obținerea creditelor sau a prestațiilor”, fiind reglementată la art.231 Cod penal. Comparativ cu prevederile art.238 CP RM, în acord cu prevederile art.231 Cod penal al Sloveniei [2], în calitate de bunuri obținute pe cale infracțională pot evolua nu doar banii ca expresie a împrumutului luat, ci și banii ca expresie a unei imobilizări financiare, a unei subvenții sau a unei oricare alte prestații destinate desfășurării unei activități economice.

Totodată, spre deosebire de legiuitorul moldav, mijloacele bănești, ca expresie a despăgubirii și a indemnizației de asigurare, nu pot apărea în postura de bunuri obținute prin săvârșirea acestei infracțiuni. Suntem de acord cu un asemenea model legislativ. Prezentarea unor informații false în scopul obținerii unei despăgubiri/indemnizații de asigurare nu poate fi incriminată alături de prezentarea unor informații false în scopul obținerii unui credit sau a unui împrumut. Or, în esență, cele două fapte au natură juridică diferită. Astfel, dacă în cazul prezentării unor informații false, în scopul obținerii unui credit sau a unui împrumut, făptuitorul urmărește drept obiectiv final folosința temporară a banilor obținuți, atunci în cazul prezentării unor informații false în scopul obținerii unei despăgubiri/indemnizații de asigurare, făptuitorul nu poate urmări un asemenea scop. E cu neputință ca despăgubirea/indemnizația de asigurare să fie obținută în scop de folosință temporară. Aceasta e obținută cu titlu permanent. Deci, despăgubirea/indemnizația de asigurare este sustrasă, făptuitorul uzitând de înșelăciune. Iar așa cum remarcă just V.Stati, „ipoteza în cauză intră sub incidența art.190 CP RM” [3, p.12-14]. Prin urmare, scopul final distinct urmărit de făptuitor face diferența între cele două fapte. În aceste condiții, cele două fapte nu au cum să se regăsească în conținutul uneia și aceleiași norme. Tocmai de aceea, legiuitorul sloven, pe bună dreptate, apreciază suma indemnizației/despăgubirii de asigurare drept obiect material al infracțiunii de înșelăciune. Precizăm că, în legislația Sloveniei (dar și în multe alte legislații), într-o normă specială, este reglementată înșelăciunea în sfera asigurărilor. O asemenea normă este necesară și pentru cadrul nostru incriminator. În același timp, este mai mult ca nece-

sară intervenția legiuitorului în direcția excluderii asigurătorului din categoria victimelor infracțiunii prevăzute la art.238 CP RM.

În calitate de victimă a infracțiunii prevăzute la art.231 Cod penal al Sloveniei figurează *creditorul*. Legiuitorul sloven nu indică expres entitatea pasibilă să apară în calitate de victimă a infracțiunii, folosind o formulă generică aptă să cuprindă mai multe tipuri de victime.

În ceea ce privește latura obiectivă, din perspectiva reflectării conținutului faptei prejudiciabile, sesizăm o abordare mult mai largă a legislatorului sloven. În concret, este îmbrățișată teza, potrivit căreia fapta prejudiciabilă se poate concretiza nu doar în formă activă (*i.e.* prin prezentarea unor date false sau incomplete), dar poate lua și o formă pasivă (*i.e.* prin ascunderea unor fapte). Detaliat este redat conținutul mijlocului de săvârșire a infracțiunii (informației prezentate de către făptuitor creditorului): „date false sau incomplete privind soldul activelor, bilanțurile, profiturile, pierderile sau orice alt element relevant pentru aprobarea împrumutului sau a unei alte prestații” [2]. În planul tratamentului sancționator, legiuitorul sloven este mult mai indulgent, prescriind următoarele pedepse cu caracter alternativ: amenda și închisoarea de până la trei ani.

La alin.(2) art.231 Cod penal al Sloveniei este consacrată răspunderea penală pentru folosirea împrumutului sau a unei alte prestații (din cele prevăzute la alin.(1)) în alte scopuri decât în cele convenite cu creditorul. De remarcat că o asemenea faptă nu intră sub incidența legii penale moldave. Subscriem acestei poziții legislative, întrucât considerăm că unei asemenea fapte îi lipsește pericolul social înalt (aidoma unei fapte penale).

În **legislația Poloniei**, răspunderea pentru obținerea ilegală a împrumutului sau a altor prestații financiare este stabilită la art.297 Cod penal [4]. Respectivul articol conține două infracțiuni în varianta-tip. La alin.(1) art.297 Cod penal este prevăzută conduita activă a făptuitorului constând în prezentarea victimei a unui document contrafăcut/falsificat. La alin.(2) al aceluiași articol este incriminată conduita pasivă a făptuitorului exprimată în „nenotificarea victimei cu privire la orice situație care ar putea avea un impact asupra opririi sau reducerii cuantumului sprijinului financiar acordat” [4]. Deci, ca și în cazul legiuitorului sloven, cel polonez folosește abordarea *lato sensu* la desemnarea înșelăciunii folosite de făptuitor în procesul obținerii, pe cale frauduloasă, a mijloacelor bănești. Probabil, legiuitorul nostru ar trebui să se inspire, și să reflecte, în conținutul art.238 CP RM, forma pasivă de exprimare a înșelăciunii. În caz contrar, pentru săvârșirea unei asemenea fapte, este exclusă aplicabilitatea art.238 CP RM. În anumite condiții, cele comise vor putea fi încadrate în baza art.196 CP RM. Avem în vedere ipoteza în care victimei i se cauzează un prejudiciu sub forma daunelor materiale în proporții mari. În lipsa unei asemenea urmări, poate fi antrenată, în exclusivitate, răspunderea conform art.106 Cod contravențional [5]. În opinia noastră, acest gol legislativ trebuie „astupat”. Considerăm că cuantumul urmării prejudiciabile cauzate trebuie să fie acel semn ce ar justifica criminalizarea faptei ilicite investigate. În niciun caz, acest rol nu ar trebui să-l joace forma înșelăciunii uzitate de făptuitor.

În altă privință, conform legislației Poloniei, în postura de bunuri obținute prin săvârșirea faptei penale pot apărea: „împrumutul, avansul în numerar, garanția, scrisoarea de garanție, acreditivul, subvenția sau oricare altă prestație financiară, instrumentul de plată ori contractul de achiziții publice” [4]. Observăm că în această postură pot evolua nu doar suma împrumutului sau mijloacele bănești ca expresie a altor prestații financiare, ci și alte prestații (de altă natură (*i.e.* nonfinanciare)). De pildă, ca rezultat al furnizării unor informații false, făptuitorul poate obține un contract de achiziții publice. Potrivit legislației Republicii Moldova, un asemenea comportament nu poate fi încadrat în baza art.238 CP RM. În același timp, nu este exclusă angajarea răspunderii în baza unei alte norme (*e.g.* în baza art.361 CP RM).

Pornind de la această viziune legislativă, constatăm că și cercul victimelor acestor infracțiuni este unul suficient de larg. Astfel, victimă a infracțiunilor analizate poate fi nu doar banca, dar și „orice altă unitate organizatorică care efectuează activități similare băncii sau un organ sau o instituție care dispune de fonduri publice”.

Merită atenție clauza de impunitate prevăzută la alin.(3) din același articol, aceasta fiind pusă în acțiune atunci când: „înainte de pornirea urmării penale făptuitorul a împiedicat utilizarea mijloacelor financiare obținute sau făptuitorul a renunțat la subvenție sau la contractul de achiziții publice ori a acoperit pretențiile părții vătămate” [4].

În ordinea juridică națională, nu este consemnat un atare temei special de liberare de răspundere penală. Credem că prezența în textul art.238 CP RM a unui temei similar, liberator de răspundere penală, nu ar avea același efect descurajant, ca în cazul legislației Poloniei. Din contra, prezența acestuia ar putea determina o escaladare a fenomenului dobândirii prin înșelăciune a creditului sau a împrumutului. În conjunctura legislativă actuală, desistarea activității infracționale prin nefolosirea mijloacelor bănești obținute, prin înșelăciune, din contul victimei (fără ca organele de resort să cunoască despre faptul săvârșirii infracțiunii prevăzute la art.238 CP RM) ar putea constitui o circumstanță atenuantă. Aceasta deoarece lista circumstanțelor atenuante este una deschisă [6, p.56]. În același timp, acoperirea pretențiilor părții vătămate (*i.e.* repararea pagubei pricinuite) va constitui, fără tăgadă, circumstanță atenuantă, întrucât este consemnată expres în lista acestor circumstanțe.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129, republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
2. Codul penal al Sloveniei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovenia-RO.html> [Accesat la 28.08.2022].
3. STATI, V. Analiza unei erori admise la modificarea art.238 din Codul penal prin Legea nr.180 din 2014. În: *Materialele Conferinței științifice naționale*

cu participare internațională „*Integrare prin cercetare și inovare*”. Chișinău: CEP USM, 2015, pp.12-14.

4. Codul penal al Poloniei. <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Polonia-RO.html> [Accesat la 28.08.2022].
5. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6.
6. POPESCU, D. *Circumstanțele atenuante și agravante în dreptul penal al Republicii Moldova*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015. 170 p.

**CALCULATORUL – OBIECT MATERIAL AL INFRAȚIUNILOR
PREVĂZUTE LA art.259 DIN CODUL PENAL****COMPUTERS AS MATERIAL OBJECTS OF THE OFFENCES PROVIDED
FOR IN art. 259 OF THE CRIMINAL CODE**

*Alexandru STRÎMBEANU, ORCID: 0000-0002-7746-6541
Universitatea de Stat din Moldova*

CZU: 343.146:004.38(094.4)

e-mail: avocatstrimbeanu@yahoo.ro

Obiectul material secundar al infracțiunilor prevăzute la art.259 CP RM îl reprezintă, printre altele, calculatorul. Noțiunea de „calculator (computer)” nu este definită în legislația Republicii Moldova. În alte state, o asemenea noțiune este definită chiar în legea penală. Spre exemplu, conform alin.(1) art.337B din Codul penal al Republicii Malta, prin „computer” se înțelege „un dispozitiv electronic cu funcții logice, aritmetice și de memorie, lucrând cu impulsuri electronice sau magnetice și include toate datele intrate, rezultate, prelucrarea, păstrarea, software și funcții de comunicare legate la sau având legătură cu un computer într-un sistem digital sau rețea de computere” [1]. În Codul penal al statului Arkansas, în alin.(2) §5-41-102, este formulată următoarea definiție: «Computer» înseamnă un dispozitiv electronic care îndeplinește o funcție logică, aritmetică sau de memorie prin manipularea unui impuls electronic sau magnetic, și care include orice intrare, ieșire, procesare, stocare, software sau facilitate de comunicare care este conectată sau legată de acel dispozitiv într-un sistem sau o rețea” [2]. Potrivit art.205.4735 Codul penal al statului Nevada, prin „computer” se înțelege „un dispozitiv electronic care îndeplinește funcții logice, aritmetice și de memorie prin manipulări ale impulsurilor electronice sau magnetice, și care include toate echipamentele legate de computer într-un sistem sau o rețea” [3].

Din aceste definiții legislative, care nu se deosebesc mult una de cealaltă, aflăm că se consideră calculator dispozitivul electronic care: 1) îndeplinește funcții logice, aritmetice sau de memorie; 3) presupune manipularea de impulsuri electronice sau magnetice pentru îndeplinirea oricăreia dintre aceste funcții; 4) include echipamente legate într-un sistem sau o rețea.

Definițiile doctrinare ale noțiunii de „calculator” ne ajută să deslușim alte caracteristici ale dispozitivului electronic analizat. Astfel, N.Niță și V.Dobrin menționează: „Calculator/computer/sistem de calcul/ordinator, este o mașină de prelucrat date și informații, conform unei liste de instrucțiuni, numită program [...]”. În prezent, un calculator electronic este un sistem de echipamente hardware și programe software cu ajutorul cărora utilizatorul execută operațiunile uzuale asupra datelor sale: introducerea, prelucrarea, furnizarea de situații finale” [4]. După T. Anghel, „calculator (computer), denumit și sistem de calcul (*computer sistem*), este o mașină capabilă să accepte date structurate (ca

intrări), să le prelucreze conform unei liste de instrucțiuni numită program și să furnizeze rezultatele (ca ieșiri)” [5, p.59-60]. L. Vasiliu exprimă părerea că „un calculator este compus din partea de echipament (numită și hardware) și un set de programe informatice. Majoritatea sistemelor sunt realizate dintr-un număr de subsisteme. Un calculator poate fi văzut, din punct de vedere al echipamentului (hardware), ca un sistem constând din cinci subsisteme funcționale – intrare (input), control, procesare aritmetică și logică, memorie și ieșire (output)” [6]. În opinia lui V.N. Loktiuhin, calculator constituie „sistemul electronic folosit pentru automatizarea procesului de calcul și de prelucrare algoritmică a informațiilor prin executarea unui program stocat în dispozitiv” [7, p.5].

Analiza acestor definiții ne ajută să identificăm alte patru caracteristici ale calculatorului: 1) acesta include două părți principale: a) partea fizică (hardware); b) partea logică (software); 2) calculatorul procesează datele în conformitate cu un program (o secvență de comenzi care trebuie executate în privința datelor pentru a rezolva o problemă); 3) calculatorul funcționează datorită interacțiunii următoarelor subsisteme: intrare (input); control; procesare aritmetică și logică; memorie și ieșire (output); 4) calculatorul reprezintă un sistem. Ultima dintre aceste caracteristici reprezintă o sinteză a celorlalte trei. Calculatorul este nu doar un sistem de calcul, ci și un sistem informatic. G. Zlati afirmă: „Sistemul informatic este: 1. un dispozitiv; 2. ce asigură prelucrarea automată a datelor; 3. cu ajutorul unui program informatic. Spre exemplu, este evident că un computer corespunde acestei definiții” [8]. Această viziune își găsește confirmarea în definiția din art.2 al Legii nr.20 din 03.02.2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice: „sistem informatic – orice dispozitiv izolat sau ansamblu de dispozitive interconectate ori aflate în legătură care asigură ori dintre care unul sau mai multe elemente asigură, prin executarea unui program, prelucrarea automată a datelor” [9]. Fără doar și poate, calculatorul este un dispozitiv care asigură, prin executarea unui program, prelucrarea automată a datelor.

Aceste considerente ne determină să punem la îndoială oportunitatea prezenței în dispoziția de la alin.(1) art.259 CP RM a sintagmelor „informația din calculatoare” și „dereglarea funcționării calculatoarelor”, odată ce în aceeași dispoziție sunt prezente sintagmele „informația din [...] sistemul informatic” și „dereglarea funcționării [...] sistemului informatic”. Comparația cu dispozițiile similare din unele legi penale străine face ca această îndoială să devină mai mare: „Cel care, ca urmare a comiterii uneia din infracțiunile prevăzute la §1, împiedică, integral sau parțial, *funcționarea corectă a sistemului informatic (evid. ns.)* în cauză sau a oricărui alt sistem informatic [...]” [10] (§3 art.550 Codul penal al Regatului Belgiei); „Împiedicarea sau modificarea funcționării unui sistem de prelucrare automată de date (*evid. ns.)* [...]” [11] (art.323-2 Codul penal al Republicii Franceze); „Persoana care, prin orice mijloc, fără autorizație și în mod grav, *împiedică sau întrerupe funcționarea unui sistem informatic (evid. ns.)* care are legătură cu un altul, prin introducerea, transmiterea, distrugerea, ștergerea, deteriorarea, alterarea, eliminarea sau facerea datelor informatice inaccesibile, dacă rezultatul produs este grav [...]” [12] (alin.2 art.264 Codul penal al Regatului Spaniei).

În concluzie, propunem excluderea textelor „din calculatoare,” și „calculatoarelor,” din dispoziția alin.(1) art.259 CP RM.

Referințe:

1. *Codul penal al Republicii Malta*. [Accesat: 04.07.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Malta-RO.html>
2. *2010 Arkansas Code. Title 5 – Criminal Offenses*. [Accesat: 06.03.2022] Disponibil: <https://law.justia.com/codes/arkansas/2010/title-5/subtitle-4/chapter-41/subchapter-1/5-41-102/>
3. *2009 Nevada Code. Title 15 – Crimes and punishments*. [Accesat: 06.03.2022] Disponibil: <https://law.justia.com/codes/nevada/2009/title-15/chapter-205/unlawful-acts-regarding-computers-and-information-services/>
4. NIȚĂ, N., DOBRIN, V. *Principalele forme de manifestare a criminalității informatice în contextul actual al dezvoltării tehnologice și al globalizării*. [Accesat: 04.07.2022] Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/principalele-forme-de-manifestare-a-criminalitatii-informaticice-in-contextul-actual-al-dezvoltarii-tehnologice-si-al-globalizarii/>
5. ANGHEL, T. *Dicționar de informatică*. București: Corint Books, 2017. 447 p. ISBN 978-606-793-178-5.
6. VASIU, L. *Informatică juridică și drept informatic. Suport de curs pentru frecvență redusă*. [Accesat: 06.03.2022] Disponibil: file.ucdc.ro/cursuri/8_4_dt4752_Informatica_juridica_Vasiu_Lucian.pdf
7. ЛОКТИЮХИН, В.Н. *Архитектура компьютера*. Кн.1: *Структура персонального компьютера*. Рязань: Ряз. гос. ун-т им. С.А. Есенина, 2008. 136 с. ISBN 978-5-88006-549-3.
8. ZLATI, G. *Art.35 din Legea 161/2003 – problematica definițiilor*. [Accesat: 06.03.2022]. Disponibil: <https://www.penalmente.eu/2011/06/03/art-35-din-legea-1612003-problematica-definitiiilor/>
9. Legea nr.20 din 03.02.2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.11-12.
10. *Codul penal al Regatului Belgiei*. [Accesat: 04.07.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Belgia-RO.html>
11. *Codul penal al Republicii Franceze*. [Accesat: 04.07.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>
12. *Codul penal al Regatului Spaniei*. [Accesat: 04.07.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Spania-RO.html>

PROXENETISMUL ȘI TANGENȚA ACESTUIA CU UNELE CONTRAVENȚII

PIMPING AND ITS COMMON POINTS WITH SOME CONTRAVENTIONS

Diana HAMĂC, ORCID: 0000-0001-9496-1707
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.545

e-mail: diana_hamac@yahoo.com

Proxenetismul – infracțiune care are ca pilon de bază și ca punct penal de început contravenția de practicare a prostituției. Infracțiunea de proxenetism reprezintă o nulitate imposibilă fără contravenția prevăzută la art. 89 Cod contravențional.

În această lucrare, **scopul primordial** este de a identifica și a descrie tangența infracțiunii de proxenetism cu contravenția fără de care, în principiu, această infracțiune nu poate fi calificată drept posibilă. Astfel, urmare a analizei doctrinei, situației per total a legislației, am putut crea o poziție structurată asupra acestei problematice.

Deși persoana care practică prostituția – prostituata – este recunoscută drept victimă a infracțiunii de proxenetism, ea ca persoană care este direct și nemijlocit antrenată de a practica prostituția poartă după sine pentru cele comise răspundere contravențională. Mai mult, poate fi apreciat critic statutul său de victimă, or aceasta benevol se dedică acestei activități, nefiind stingherită de proxenet, fapta care s-ar cataloga, în general, la altă componență de infracțiune.

La art.89 alin.(1) Cod contravențional, se indică următoarele: „Practicarea prostituției se sancționează cu amendă de la 12 la 26 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 10 la 20 de ore”. Practicarea prostituției ca și orice altă faptă contravențională, sancționată de Codul contravențional, este compusă din următoarele elemente constitutive: 1) obiectul; 2) latura obiectivă; 3) subiectul; 4) latura subiectivă.

Codul contravențional al RM atribuie contravenției de practicare a prostituției grupului contravențiilor administrative stipulate în Capitolul VII, ce atentează la sănătatea populației, sănătatea persoanei, starea sanitar-epidemiologică.

Prin urmare, obiectul juridic generic al acestei contravenții îl formează sănătatea populației, sănătatea persoanei și starea sanitar-epidemiologică. Considerăm că includerea contravenției de practicare a prostituției în Cap. VII trebuie analizată și, de ce nu, ajustată la noile realități cotidiene, deoarece prin practicarea prostituției în primul rând sunt lezate normele de conviețuire socială care fac parte componentă a ordinii publice. Astfel, este necesar de a analiza poziția și ideea de a include contravenția de practicare a prostituției în Capitolul XIX Cod contravențional, în care sunt reflectate contravențiile ce atentează la ordinea publică și la securitatea publică.

În sensul celor enunțate, este justificat de a percepe că obiectul juridic special al contravenției de practicare a prostituției prevăzute de art. 89 Cod contravențional, are un caracter multiplu, fiind format din: a) relațiile de conviețuire socială, care includ în sine un sistem de reguli ce guvernează viața sexuală a persoanei în conformitate cu normele moralei existente în societate; b) demnitatea persoanei ce practică prostituția; c) sănătatea populației.

În această ordine de idei, se deduce că, în art. 89 Cod contravențional, nu sunt stipulate acțiunile sau inacțiunile care formează latura obiectivă a contravenției de practicare a prostituției.

În literatura de specialitate, sunt cumulate și înscrise mai multe opinii în privința la trăsăturile caracteristice ale acestui comportament social deviant, în baza cărora acțiunile persoanei urmează a fi calificate drept acțiuni de practicare a prostituției. Astfel, în principiu și este posibilă conturarea problemei de bază a definirii activității de practicare a prostituției și de includere a acesteia în contextul infracțiunii de proxenitism.

O opinie relevantă cu privire la semnele obligatorii ale laturii obiective ale contravenției administrative analizate cuprinde: sistematicitatea întreținerii relațiilor sexuale și obținerea unui câștig în urma întreținerii relațiilor sexuale o găsim în alt Comentariu la Codul cu privire la contravențiile administrative al Federației Ruse (sub redacția I. Kozlov), care menționează că, din sensul art. 6.11 al acestui Cod, care prevede răspunderea administrativă pentru practicare a prostituției, reiese că prostituția reprezintă un gen de activitate, care se manifestă prin întreținerea sistematică a relațiilor sexuale dezordonate în scopul obținerii unui câștig material. Câștigul este semnul obligatoriu al laturii obiective, în cazul în care acest semn nu persistă, atunci nu există prostituția ca contravenție administrativă [1].

Doctrinarii Gh. Nistoreanu, A. Boro, au evidențiat poziția precum că elementul material al laturii obiective constă în acțiunea de procurare fie a mijloacelor de existență, în general, fie numai a principalelor mijloace de existență, prin practicare de raporturi sexuale cu diferite persoane.

Așadar, elementul material al acestei infracțiuni are o alcătuire complexă și se realizează prin două acțiuni strâns legate între ele, și anume, o acțiune de procurare a mijloacelor de existență, care indică scopul, finalitatea activității incriminate și o altă acțiune, aceea de practicare de raporturi sexuale, care indică mijlocul de realizare a acestei finalități, elementul material se caracterizează deci prin două acțiuni conjugate, una scop și alta mijloc. Acțiunea scop constă fie în procurarea integrală a mijloacelor de existență, fie numai a principalelor mijloace de existență. Prin mijloace principale de existență se înțeleg cele care satisfac necesitățile esențiale ale vieții, cum sunt: locuința, îmbrăcăminte și hrana. Pentru existența infracțiunii, este suficient oricare dintre aceste modalități alternative. Acțiunea mijloc constă în practicare de raporturi sexuale. Din natura acțiunii se constituie finalitatea urmărită de făptuitor; rezultă că nu este vorba de raporturi sexuale izolate și întâmplătoare, ci de o activitate cu caracter de obișnuință, în-deletnicire. În continuare, doctrinarii G. Nistoreanu, A. Boro, susțin că pentru cele două

acțiuni menționate ca să constituie elementul material al infracțiunii, este necesară îndeplinirea unei cerințe esențiale, și anume, aceea ca raporturile sexuale să fie practicate nu cu aceeași persoană, ci cu persoane diferite. Continuitatea relațiilor cu aceeași persoană face să existe o prezumție de afecțiune și sclipiri de tandrețe între parteneri, un element al unei „relații” stabile, care apropie aceste relații de acelea de concubinaj și care exclude ideea de simplu comerț cu viața sexuală, caracteristică pentru prostituție [2].

Un aspect interesant în acest context ar fi situația în care persoana care practică prostituția îndeamnă sau determină alte persoane la practicarea prostituției. În acest sens, se creionează situația potrivit căreia această persoană va răspunde atât administrativ cât și penal, or contravenția de practicare a prostituției și infracțiunea de proxenetism sunt fapte distincte care vor fi incriminate paralel.

O problemă destul de discutabilă apare la calificarea acțiunilor persoanei care organizează prestarea serviciilor sexuale contra plată în regim on line, așa-numitele videochatururi despre care la moment apar tot mai multe controverse.

De asemenea, în contextul prezentei lucrări și în tangență cu cele expuse *supra*, S. Brînză, doctor habilitat în drept, a specificat că art.220 CP RM nu poate fi aplicat în cazul îndemnului sau determinării la prestarea serviciilor sexuale on-line ori al înlesnirii prestării unor astfel de servicii, ori al tragerii de foloase de pe urma prestării serviciilor sexuale on-line de către o altă persoană, în cazul prestării serviciilor sexuale on-line, răspunderea poate fi aplicată pentru producerea, comercializarea, difuzarea sau păstrarea produselor pornografice, în baza art. 90 Cod contravențional [3].

Concluzionând și analizând cele expuse în prezenta lucrare, putem desluși un element extrem de important. Și anume, faptul că nu pot exista proxenetismul și infracțiunea de proxenetism fără contravenientul-prostitutată și contravenția de prostituție, sunt două elemente-cheie care nu pot să existe separate. Deși evoluează aspectele privind videochaturile și încadrarea juridică a acestora rămâne a fi una defectuoasă, un lucru rămâne a fi cert – prostituția este elementul-cheie „indispensabil” al proxenetismului ca fenomen și ca element separat. Astfel pentru a combate proxenetismul, în primul rând, trebuie create pârgii și programe de conștientizare a pericolului prostituției, doar în așa mod proxenetismul se va iradia din lista defectuoasă a infracțiunilor din Republica Moldova.

Referințe:

1. Под ред. КОЗЛОВА Ю.М. *Комментарии к кодексу РФ об административных правонарушениях.*
2. BOROI, AL., NISTOREANU, Gh. *Drept penal.* Partea specială. Ediția a II-a. București: All Beck 2002, p. 487.
3. BRÎNZĂ, S. Din nou despre interpretarea noțiunii de prostituție în practica judiciară a Republicii Moldova. În: *Dreptul*, nr. 21 din 3 iunie 2016, p. 1.

INTEGRAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN MEDICINĂ: ASPECTE LEGALE

INTEGRATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MEDICINE: LEGAL ASPECTS

Constantin PISARENCO, ORCID: 0000-0003-0618-5360
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

CZU: 349:61:007.52

e-mail: constantin.pisarenco@gmail.com

Introducerea sistemelor de inteligență artificială în medicină este una dintre cele mai importante tendințe actuale în domeniul sănătății la nivel mondial. Tehnologia inteligenței artificiale schimbă, în mod fundamental, sistemul global de asistență medicală, permițând o reproiectare radicală a sistemului medical, dezvoltarea de noi medicamente, îmbunătățirea calității serviciilor de asistență medicală, reducând în același timp costurile pentru aceste servicii [1].

Inteligența artificială este înțeleasă ca una dintre direcțiile tehnologiei informaționale, care se ocupă cu studiul și dezvoltarea de sisteme (mașini) dotate cu capacitățile inteligenței umane: capacitatea de a învăța, raționamentul logic etc. Se disting următoarele tipuri de inteligență artificială: 1. Superinteligenta artificială, care este capabilă să reproducă abilitățile maxime ale unui om și chiar să le depășească (*Artificial Super Intelligence, ASI*). 2. Inteligența artificială puternică sau inteligența artificială generală (*Artificial General Intelligence, AGI*) este mai puțin inteligentă decât ASI, fiind capabilă să efectueze cel puțin aceleași acțiuni ca și un om. 3. Inteligența artificială slabă sau îngustă (ANI) este concepută pentru a realiza o gamă restrânsă de sarcini strict definite. Spre deosebire de ASI și AGI, în cazul ANI nu este posibil un comportament autonom sau o dezvoltare independentă dincolo de controlul uman.

În primul trimestru al anului 2022, firmele cu capital privat au investit miliarde de dolari în domeniul sănătății. O treime din această sumă a fost alocată unuia dintre cele mai promițătoare domenii din medicină – integrarea și dezvoltarea inteligenței artificiale [2].

Înțelegerea juridică a inteligenței artificiale, în ciuda istoriei aplicării sale practice, se află într-un stadiu incipient. Capătă o valoare semnificativă și importanță deosebită reglementarea juridică a inteligenței artificiale în medicină [3].

În medicină, inteligența artificială utilizează algoritmi și programe pentru a aproxima cunoștințele umane în analiza datelor medicale complexe. **Scopul principal** al aplicațiilor legate de sănătatea umană este de a analiza relația dintre metodele de prevenire sau de tratament și rezultatele acestui tratament. Programele de inteligență artificială au fost elaborate și aplicate pentru a diagnostica procese, a întocmi protocoale de tratament, a elabora medicamente, a monitoriza starea pacientului și a oferi posibilitatea de completa fișele medicale prin voce.

Exercitarea profesiei medicale se realizează pe baza angajamentului de a acorda îngrijiri atente și conștiincioase conform standardelor cunoștințelor medicale. Personalul medical are obligația de diligență, de a face tot ce este posibil prin utilizarea tuturor mijloacelor și metodelor în interesul pacientului, în strictă conformitate cu standarde de acordare a serviciilor medicale.

Încălcarea acestor standarde atrage responsabilitatea personalului medical, de la răspunderea disciplinară și până la răspunderea penală a subiectului care se face vinovat de consecințele produse. Astfel, răspunderea poate să survină și pentru instituția medicală în care s-a comis abaterea. În esență, activitatea personalului medical, implică existența unei datorii profesionale, în vederea îndeplinirii profesionale și doar în interesul pacientului a acțiunilor sau inacțiunilor personalului medical, iar neîndeplinirea acestei datorii prin acțiune sau inacțiune care îmbracă forma unei vinovății, fie prin încrederea în sine sau neglijența, apariția unui prejudiciu material sau moral și existența legăturii de cauzalitate între fapta personalului medical și consecințele prejudiciabile produse, duc la apariția celor mai aspre forme de răspundere, și anume, a răspunderii penale.

Dezvoltarea și punerea în aplicare a inteligenței artificiale are consecințe ambigue. Potrivit directorului general al OMS, dr. Tedros Adhanom Ghebreyesus: „Ca toate noile tehnologii, inteligența artificială are un potențial enorm de a îmbunătăți sănătatea a milioane de oameni din întreaga lume, dar, ca orice tehnologie, poate fi folosită atât în bine, cât și în rău” [4].

Săvârșirea unei infracțiuni ar putea fi cauzată de o greșeală comisă în timpul creării inteligenței artificiale, sau de o modificare ulterioară a inteligenței artificiale ca urmare a accesului neautorizat la sistemul acesteia sau de posibilitatea unei decizii infracționale integrate inițial în sistemul de inteligență artificială.

Astăzi, în medicină, inteligența artificială îndeplinește funcția de „a doua opinie” pe care medicul are libertatea de a o lua în considerare, atunci când pune diagnoza sau stabilește tratamentul. Dacă diagnoza și/sau tratamentul stabilit de către medic coincide cu ceea ce sugerează inteligența artificială, medicul este și mai convins că a luat o decizie corectă.

Însă dacă analizăm situația în care medicul pune un diagnostic și prescrie un tratament pe baza unei erori a inteligenței artificiale, și această decizie este diferită de opinia inițială a medicului, atunci medicul va fi considerat pe deplin responsabil pentru decizia luată [5].

Situația se schimbă dramatic dacă, pentru anumite categorii de boli, standardele medicale ar putea să prevadă că deciziile inteligenței artificiale sunt autonome. Într-o astfel de situație, se pune imediat întrebarea cine ar trebui să fie considerat responsabil, dacă algoritmul a făcut o greșeală și dacă viața sau sănătatea pacientului a fost afectată (utilizator, producător, vânzător, proprietar, hacker sau inteligență artificială).

În țările UE se analizează posibilitatea acordării inteligenței artificiale a statutului de „persoană electronică”. În țările CSI, a căror lege penală se bazează pe o abordare antropocentrică, doar persoană fizică poate fi subiectul.

Caracteristicile specifice (tactica de investigare) a infracțiunilor în care subiectul sau cvasisubiectul este inteligența artificială determină necesitatea efectuării expertizelor complexe: examinări medico-legale, științifico-tehnice (expertiza asupra: componentelor hardware ale sistemului informatic; produselor software; informaționale/a datelor informatice stocate în sistemul informatic; rețelei informatice și componentelor acesteia) etc.

În momentul de față, programele de inteligență artificială sunt dezvoltate și implementate în medicină cu scopul de a pune diagnoza, de a stabili tratamentul și pentru monitorizarea stării pacientului. Dezvoltarea și punerea în aplicare a inteligenței artificiale necesită reglementarea unui cadru legal care va minimaliza riscurile medicale și juridice, și creșterea încrederii societății în aceste decizii. Crește necesitatea reglementării răspunderii penale nu numai pentru persoana fizică, ci și pentru persoana electronică.

Referințe:

1. *Artificial intelligence in medicine*. ZDRAW.expert Medtech portal. 18.05.2022. [Accesat 27.08.2022]. Disponibil: <https://zdrav.expert/>
2. MADELINE, Shi. Who are the most active PE investors in healthcare? In: *News & Analysis driven by the PitchBook Platform*. June 2, 2022. [Accesat 27.08.2022]. Disponibil: <https://pitchbook.com/news/articles/most-active-pe-investors-healthcare>
3. PISARENCO, C.S., PISARENCO, S.V. The use of artificial intelligence in respiratory medicine: the basis and medico-legal risks. In: *Proceedings of the Congress of the XXXth National Congress on Respiratory Diseases with International Participation, Moscow, 2020*, no. 183, p. 113. ISBN 978-5-901450-19-2.
4. Medicine and artificial intelligence – a dangerous relationship? In: *UN News. Global view Human destinies*. [Accesat 27.08.2022]. Disponibil: <https://news.un.org/ru/story/2021/06/1405512>
5. TRETYAKOVA, E.P. Using artificial intelligence in healthcare: Allocating liability and risks. In: *Digital Law*, 2(4), pp. 51-60. [Accesat 27.08.2022]. Disponibil: <https://doi.org/10.3844/2686-9136-2021-2-4-51-60>

EVOLUȚIE INTERPRETATIVĂ A CRITERIILOR „ENGEL”

INTERPRETIVE EVOLUTION OF THE ”ENGEL” CRITERIA

Mircea ROȘIORU, ORCID: 0000-0002-5965-5461
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.13:347.91/95

e-mail: mrosioru@gmail.com

De-a lungul timpului, principiul *ne bis in idem* a fost analizat de către teoreticieni din două perspective: prima, cea de drept procedural – nimeni nu trebuie să fie urmărit de două ori pentru aceeași faptă și, a doua, de drept substanțial (material) – nimeni nu trebuie să fie sancționat de două ori pentru aceeași infracțiune. Remarcăm că componenta de drept substanțial este într-o perpetuă explorare, doctrinarii și instanțele judiciare fiind în căutarea formulei ideale care să asigure neincidența principiului *ne bis in idem*, atunci când se pune în discuție calificarea juridică a unor fapte concurente.

În prezenta cercetare, ne propunem să realizăm testul conformității cadrului legal național cu cel internațional. Astfel, la nivel național, principiul *ne bis in idem* este transpus în art.7 alin.(2) Cod penal și în art.22 alin.(3) Cod de procedură penală.

În contextul internațional, elementul „idem”, inerent platformei de drept substanțial, se referă conform art.4 din Protocolul nr.7 adițional la CEDO, la „aceeași infracțiune”, care implică, în aparență, relevanța criteriului încadrării juridice a faptelor. Abordări similare se regăsesc în art.14§7 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, art.54 din Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen, care utilizează noțiunea de „*aceleași fapte*”, precum și în art. 50 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (2012/C 326/02) [1]. Odată cu acordarea Republicii Moldova a statutului de țară candidată la aderarea la Uniunea Europeană, este evident că procesul de armonizare a cadrului legal național la cel comunitar va fi o condiție *sine-qua-non*.

Apelând la metoda comparativă, observăm că, din perspectivă redacțională a principiului *ne bis in idem*, nu există mari divergențe între cadrul legal național și cel internațional, or se operează cu noțiunea identică de „*aceleași faptă*”.

Este de notorietate că CEDO este un organism viu, iar CtEDO prin jurisprudența sa, are menirea de a asigura dezvoltarea și îmbunătățirea aplicabilității acestei. Astfel, la o primă etapă, pentru a determina dacă, în raport cu un individ, a existat anterior o „*acuzare penală*”, CtEDO a conturat în jurisprudența sa trei criterii, convențional numite criteriile „Engel”.

Primul criteriu Engel se referă la aprecierea dacă dispoziția legii incriminatorii este o dispoziție de drept penal, conform dreptului național. Această apreciere nu este una determinată, în esență ea reprezentând doar punctul de plecare în determinarea incidenței principiului *ne bis in idem* [2].

Cel de-al doilea criteriu Engel urmărește să identifice sfera destinatarilor dispoziției incriminatorii care prevede sancționarea faptei. Interferența acestui criteriu este analizată în baza a trei elemente. Primul element rezidă în aprecierea *cercului destinatarilor* dispoziției incriminatorii. Un al doilea element este configurat de *finalitatea sancțiunii* aplicabile în temeiul normei penale. Un ultim element determinat de jurisprudența recentă a CtEDO evocă și aspectul dacă sancționarea încălcării are drept obiectiv *apărarea unor valori și a unor interese a căror protecție este garantată, în mod obișnuit, de normele de drept penal*. Aceste trei elemente trebuie apreciate cumulativ.

În final, cel de-al treilea criteriu Engel se referă la *natura și la gradul de severitate al sancțiunii* pe care eventual o poate suporta persoana. Caracterul penal al normei care sancționează comportamente infracționale cu pedeapsa închisorii, fie cu cea a arestului este unul general-prezumptiv. La aceeași categorie se ancorează și unele pedepse în formă de amendă [3] sau, după caz, muncă neremunerată în folosul comunității ori în cazul sancțiunilor pe care statele le înscriu în cazierelor judiciare [4].

Aplicabilitatea criteriilor doi și trei este apreciată drept alternativă de către CtEDO și, doar în ipoteza în care nu se poate da o soluție clarificatoare pe speță, se poate trece la testul aplicării cumulate a acestor din urmă două criterii.

În timp, pe fundalul dezvoltării jurisprudenței sale, CtEDO a venit cu noi raționamente logico-juridice în materie de art.4 din Protocolul nr.7 adițional la CEDO, astfel criteriile „Engel”, din perspectiva identității noțiunii de „aceeași faptă”, a venit cu noi elemente definitorii, după cum urmează:

- elementul *idem* al principiului *ne bis in idem* trebuie înțeles ca o a doua infracțiune care decurge din „fapte identice” [5] sau din „fapte care sunt în mod substanțial aceleași” [6] ori din „fapte care sunt în esență aceleași” [7];

- cea de-a doua infracțiune să nu cuprindă fapte suplimentare sau, după caz, fapte care au fost anterior ancorate în „rechizitoriu”, ori să vizeze aceeași perioadă de timp infracțională [8];

- în cazul infracțiunilor omisive, a doua infracțiune, care rezultă din fapte identice sau care sunt în esență aceeași faptă ca și prima, să constituie un set de circumstanțe factuale concrete, care implică același făptuitor și sunt indisociabil legate între ele în timp și spațiu [8];

- acțiunile penale *idem* trebuie să fie axate pe identitatea situației de fapt și nu pe identitatea interesului juridic protejat. Noțiunea de interes juridic protejat de o normă specifică și obiectivul pe care îl urmărește această normă sunt, în practică, susceptibile să fie tranzitive reciproc. Acestea sunt două calificări care se referă la același aspect – obiectul și scopul unei anumite norme [9].

Principiul *ne bis in idem* reprezintă reperul criteriilor evocate în prezentul studiu și are menirea de a evita aplicarea simultană și neîntemeiată a mai multor articole din Codul penal aceleiași persoane, în privința unei singure fapte materiale săvârșite.

Incidența principiului trebuie făcută doar prin aplicarea testului conformității. O propunere de lege *ferenda* prin care să se clarifice sfera circumstanțelor care vor exclude concursul de calificări este inadmisibilă.

Divergențele sau, mai degrabă, vidul de interpretare a aplicabilității principiului *ne bis in idem* în situațiile de calificări juridice a faptelor cu aceeași identitate, aceeași substanță, urmează a fi acoperit de instanțele naționale prin exercitarea obligației pozitive de aplicare directă a prevederilor CEDO și a jurisprudenței CtEDO (*principiul subsidiarității*).

Referințe:

1. KARAKOSTA, C. *Ne bis in idem*: une jurisprudence peu visible pour un droit intangible. In: *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, 2008, no.73, pp. 26-27. Disponibil la 02.08.2022, <https://www.rtdh.eu/fr/journal/revtrimdrh/2008-73/ne-bis-in-idem-une-jurisprudence-peu-visible-pour-un-droit-intangible/index.html#page/25>.
2. Marea Cameră a CtEDO. Hotărârea *Engel și alții împotriva Țărilor de Jos*, 8 iunie 1976 (§ 82). Disponibil la 23.07.2022, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{"itemid":\["001-57478"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{).
3. CtEDO. Hotărârea în cauza *Ziliberberg împotriva Moldovei* din 1 februarie 2005. Disponibil la 24.07.2022, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"appno":\["61821/00"\],"itemid":\["001-112694"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
4. CtEDO. Hotărârea în cauza *Žugić împotriva Croației*, 31 mai 2011 (§ 68). Disponibil la 25.07.2022. <https://jurinfo.jep.gov.co/normograma/compilacion/docs/pdf/CASE%20OF%20ZUGIC%20v.%20CROATIA.PDF>.
5. CtEDO. Hotărârea în cauza *Sergey Zolotukhin împotriva Rusiei*, 10 februarie 2009 (§ 78-84). Disponibil la 08.08.2022, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"appno":\["14939/03"\],"itemid":\["001-91222"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
6. CtEDO. Hotărârea în cauza *Goulandris și Vardinogianni împotriva Greciei*, 16 iunie 2022 (§ 68-72). Disponibil la 06.08.2022, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"kpthesaurus":\["572","9","545","546","212","415","166","274","442"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER","DECGRANDCHAMBER"\],"itemid":\["001-218074"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
7. CtEDO. Hotărârea în cauza *Galović împotriva Croației*, 30 noiembrie 2021 (§ 107-112). Disponibil la 06.08.2022, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"kpthesaurus":\["572","9","545","546","212","415","166","274","442"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER","DECGRANDCHAMBER"\],"itemid":\["001-211592"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
8. CtEDO. Hotărârea în cauza *A și B împotriva Norvegiei*, 15 noiembrie 2016 (§ 106). Disponibil la 08.08.2022, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"appno":\["24130/11"\],"itemid":\["001-168972"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).

9. Concluziile Avocatului General dl Michal Bobek, 2 septembrie 2021 în cauza C-117/20 bpost SA împotriva Autorité belge de la concurrence, pct.140-141. Disponibil la 09.08.2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:62020CC0117&from=NL>.

**DREPTURILE REPRODUCTIVE – DREPTURI
FUNDAMENTALE ALE OMULUI. ABORDĂRI DOCTRINARE
DE ANSAMBLU**

**REPRODUCTIVE RIGHTS – FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS.
OVERALL DOCTRINAL APPROACHES**

*Ion GUCEAC, ORCID: 0000-0002-9497-4628
Universitatea de Stat din Moldova*

CZU: 342.7:613.880

e-mail: guceacion@gmail.com

Prezentul studiu are drept scop afirmarea doctrinară și consolidarea legislativă a drepturilor reproductive în calitatea lor de drepturi fundamentale ale omului, facilitând o mai bună cunoaștere și înțelegere a conținutului acestor drepturi.

În literatura juridică din Republica Moldova, problematica drepturilor reproductive, deocamdată, rămâne o zonă prea puțin cercetată și dezbătută în studiile juridice. Cercetările de până acum arată că în afara câmpului de interes științific rămân multe întrebări legate de definirea conținutului drepturilor reproductive ale omului, a mecanismului și a limitelor realizării acestor drepturi, stabilirea locului lor în sistemul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Din analiza unor publicații științifice privitor la drepturile reproductive, constatăm poziții ambigue, soldate și cu lipsa unei viziuni doctrinare clare asupra acestui subiect. În condițiile unui ritm „amețitor de dezvoltare a tehnicilor medicale din domeniul genetica și reproducerii umane asistate”, cercetătorii înaintează o serie de întrebări: „Care este limita? Unde ar trebui să ne oprim? Care sunt consecințele unei legislații insuficiente sau superficiale în aceste domenii?” [1, p.217].

O parte dintre autori, corelând drepturile reproductive cu dreptul la viață, consideră că este imposibil să se facă referire la drepturile reproductive ale omului ca o categorie de drepturi subiective distincte. În schimb, se consideră că este necesar să fie distinse alte categorii, precum „sănătatea reproducerii”, „capacități de reproducere”, ca obiecte de reglementare normativă a activității de reproducere. În acest context se consideră că drepturile reproductive au un caracter condiționat și nu pot fi apreciate ca o categorie aparte de drepturi subiective, cu atât mai mult, acestea nu pot fi incluse în categoria drepturilor fundamentale ale omului [2, p.11]. Alți autori, deși menționează despre unele drepturi reproductive (dreptul de a avea acces la inseminarea artificială și alte tehnici de reproducere medicală asistată), preferă să le includă în „seria drepturilor și obligațiilor părintești” [3, p.88]. Într-o altă opinie, drepturile reproductive sunt evaluate

ca fiind dreptul tuturor cetățenilor de a decide liber și independent cu privire la aspectele legate de nașterea copiilor, de a avea acces la informațiile și îngrijirile medicale necesare. Promovarea drepturilor reproductive presupune ca statul să-și asume responsabilitatea pentru promovarea unei politici demografice, bazată, în primul rând, pe schimbarea poziției în ierarhia instituțiilor sociale și pe revigorarea tradițiilor spirituale și morale ale familiei, a valorii vieții umane, a maternității și a paternității [4, p.16]. Unii autori consideră că drepturile reproductive sunt o manifestare a drepturilor la procreare, inclusiv la luarea deciziei privind conceperea unui copil, planificarea numărului de copii, determinarea intervalelor dintre nașterile lor, utilizarea tehnologiilor moderne de reproducere în cazul în care conceperea în mod natural nu este posibilă [5, p.10].

Desigur, aceste explicații nu pot fi considerate ca fiind exhaustive, conținutul acestei categorii, în viziunea noastră, fiind mai amplu. Astfel, drepturile reproductive pot fi privite ca un ansamblu de drepturi, inclusiv libertatea de alegere a comportamentului reproductiv; dreptul la protecția sănătății reproductive și la respectarea drepturilor reproductive; acces la asistență medicală gratuită în limita volumului garantat; dreptul la neamestec în materie reproductivă: dreptul la libertatea de a decide cu privire la nașterea copiilor fără discriminare, amenințări și violență; dreptul la inviolabilitatea vieții intime, familiale și private, păstrarea informației ce constituie secret profesional medical; dreptul la consiliere gratuită în probleme ce țin de planificarea familială.

Deși nu operează cu noțiunea de drepturi reproductive, Constituția Republicii Moldova conține dispoziții care asigură protecția acestor drepturi. Astfel, în conformitate cu articolul 48 din Constituție, familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului. Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor [6]. Atragem atenția asupra a două aspecte constituționale importante: în primul rând, vorbim despre încheierea căsătoriei de către reprezentanții diferitelor sexe și, în al doilea rând, aceasta prevede egalitatea în drepturi a soților în relațiile de familie, care trebuie luată în considerare, atunci când aceștia decid în exercitarea anumitor drepturi reproductive.

Principiul constituțional al protecției familiei, maternității și copiilor este dezvoltat și în legislația ramurală a Republicii Moldova. Astfel, Legea privind sănătatea reproducerii stabilește „cadrul legal în domeniul ocrotirii sănătății reproducerii populației în scopul asigurării drepturilor fundamentale ale omului la ocrotirea sănătății și la asistență medicală”. Legislatorul definește (art. 2) „drepturile la reproducere” ca drepturi bazate pe recunoașterea dreptului tuturor cuplurilor heterosexuale și al indivizilor de a decide liber și responsabil asupra numărului de copii pe care doresc să îi aibă, asupra intervalului dintre sarcini și asupra momentului când vor să aibă copii, precum și dreptul la folosirea metodelor de contracepție, la acces la servicii de calitate de ocrotire a sănătății reproducerii, la educare și informare în acest domeniu [7].

În Legea cu privire la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familială, drepturile reproductive sunt interpretate ca drepturile persoanei la ocrotirea sănătății sale reproductive, luarea liberă a deciziilor referitoare la nașterea copiilor în căsătorie

sau în afara căsătoriei, precum și la asistența medico-socială, inclusiv la informare și consultanță în acest domeniu [8]. Capitolul II din această lege consacră mai multe drepturi reproductive, cum ar fi: dreptul la luarea liberă a deciziei referitoare la reproducere; dreptul la informație asupra sănătății sale reproductive și planificării familiale; dreptul la beneficierea de servicii de ocrotire a sănătății reproductive și de planificare familială; dreptul minorilor la ocrotirea sănătății reproductive și la educație sexuală; dreptul la donarea celulelor sexuale; dreptul la însămânțare artificială și fecundare în vitro; dreptul la utilizarea metodelor de contracepție; dreptul la confidențialitate în realizarea drepturilor la reproducere. Nu putem trece cu vederea nici Codul civil, care consacră o instituție nouă numită „Respectul datorat ființei umane și drepturilor ei inerente”, care la capitolul drepturi ale personalității recunoaște că în condițiile legii, orice persoană fizică are dreptul la viață, la sănătate, la integritate fizică și psihică ... la respectarea vieții intime, familiale și private ... precum și la alte asemenea drepturi recunoscute de lege [9].

De menționat că, la nivel național, majoritatea țărilor percep drepturile reproductive ale omului ca fiind oportunități garantate, încurajate de stat în domeniul reproducerii populației. Totuși credem că este extrem de important să fie stabilit cu rigurozitate sensul constituțional al drepturilor reproductive ale omului, fapt ce le-ar transpune într-un alt plan de valori în plan național, cum ar fi, de exemplu, instituirea unui mecanism special de reglementare normativă și implementare a legislației în domeniu. În consecință, constituționalizarea drepturilor reproductive ale omului nu ar face decât să genereze un grad mai înalt de protecție, deoarece orice act normativ, care ar afecta un aspect sau altul al procesului complex de reproducere umană, ar putea fi estimat din punctul de vedere al corespunderii cu Legea Fundamentală, în cazul în care devine obiectul unei sesizări în ordinea procedurii constituționale.

În unele constituții pot fi identificate dispoziții consacrate protecției acestor drepturi. De exemplu, în Constituția Sloveniei (art. 55 Libertatea de alegere în privința procreării) se menționează despre libertatea oricărei persoane de a fi liberă să decidă dacă va avea copii sau nu. Potrivit Constituției, statul garantează mijloacele pentru exercitarea acestei libertăți și creează condițiile care să permită părinților să decidă să aibă copii [10, p.558]. Constituția Irlandei (art. 40) obligă statul să recunoască dreptul la viață al fătului și, ținând cont de dreptul egal la viață al mamei, să garanteze respectarea în legile sale, asigurând, în măsura în care acest lucru este posibil prin legile sale, apărarea și respectarea acestui drept [11, p.792]. Constituția Ungariei (art. L) obligă statul să încurajeze angajamentul de a avea copii [12, p.787]. În Constituția Republicii Moldova (art. 49) se menționează despre sarcina statului de a facilita, prin măsuri economice și prin alte măsuri, formarea familiei și îndeplinirea obligațiilor ce îi revin, să ocrotească maternitatea, copiii și tinerii, stimulând dezvoltarea instituțiilor necesare.

Actualmente, așa cum menționam *supra*, în legislația Republicii Moldova drepturile reproductive sunt interpretate ca drepturile persoanei la ocrotirea sănătății sale reproductive, luarea liberă a deciziilor referitoare la nașterea copiilor în căsătorie sau în afara căsătoriei, precum și la asistența medico-socială, inclusiv la informare și consultanță în

acest domeniu. Aceasta mărturisește despre interesul legislatorului național, de a enunța o definiție a drepturilor reproductive ale omului. În același timp, dezvoltarea tehnologiilor biomedicale va impune dreptul în calitatea acestuia de instrument de reglementare a relațiilor sociale să răspundă explicit și altor provocări majore ale timpului nostru, inclusiv în materia drepturilor reproductive.

În aceste condiții, avem nevoie de un „punct de cotitură” în proiectarea și fundamentarea argumentelor capabile să favorizeze cercetarea științifică amplă și fără precedent a drepturilor reproductive, având grijă să asigurăm respectarea unor drepturi naturale ale omului, cum ar fi: respectul demnității umane, dreptul la autodeterminare, dreptul la viață, dreptul la integritate fizică și psihică etc. Aceasta ne va asigura o legislație adaptată la evoluția rapidă a progreselor înregistrate în diverse domenii științifice (medicină, genetică), obținând, în ultimă instanță, protecția eficientă a omului – valoare supremă garantată de stat.

Referințe:

1. STĂNILĂ, L. Despre clone și alte copii reușite. Problema „SAVIOR SIBLINGS”. În: *Revista de științe juridice*, 2015, nr. 2, pp. 214-237. ISSN: 1454-3669.
2. РОМАНОВСКИЙ, Г.Б. *Теоретические проблемы права человека на жизнь: Конституциона-правовое исследование: Автореферат дисс. ...* докт. юрид. наук. Москва, 2006, сс. 1-57.
3. IONESCU, Iu. Căsătoria cuplurilor de același sex: o problemă juridică? În: *Noua Revistă de Drepturile Omului*. 2005, nr. 2, pp. 73-91.
4. ХАЗОВА, О.А. Репродуктивные права в России: пределы законодательного регулирования. В: *Конституционное право: восточноевропейское обозрение*. 2001, № 4, сс. 15-24.
5. ПЕРЕВОЗЧИКОВА, Е.В. *Конституционное право на жизнь и репродуктивные права человека: Автореферат дисс. ...* канд. юрид. наук. Казань, 2006, сс. 1-28.
6. Constituția Republicii Moldovadin 29-07-1994. În: *Monitorul Oficial*, nr. 78 din 29-03-2016.
7. Lege nr. 138 din 15-06-2012 privind sănătatea reproducerii. În: *Monitorul Oficial*, nr. 205-207 din 28.09.2012.
8. Lege nr. 185 din 24-05-2001 cu privire la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familială. În: *Monitorul Oficial*, nr. 90-91 din 02.08.2001.
9. Cod nr. 1107 din 06-06-2002. Codul civil al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial*, nr. 82-86 din 22-06-2002.
10. Constituția Republicii Slovenia. În: *Codex constituțional: constituțiile statelor membre ale Uniunii Europene*. Prof. univ. dr. Ștefan DEACONU (coord.). București: Monitorul Oficial R.A., 2015, în 2 vol., vol. II, pp. 539-589. ISBN 978-973-567-909-5.

11. Constituția Irlandei. În: *Codex constituțional: constituțiile statelor membre ale Uniunii Europene*. Prof. univ. dr. Ștefan DEACONU (coord.), vol. I., pp. 749-801.
12. Constituția Ungariei. În: *Codex constituțional: constituțiile statelor membre ale Uniunii Europene*. Prof. univ. dr. Ștefan DEACONU (coord.), vol. II, pp. 773-837.

Articol elaborat în cadrul Proiectului: „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”. Cifrul: 20.80009.1606.15. Laboratorul de cercetare științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare”, Facultatea de Drept, USM.

NICOLAE STEINHARDT ȘI SUBIECTUL RENOVĂRII ȘTIINȚEI JURIDICE

NICOLAE STEINHARDT AND THE RENEWAL OF SCIENCE

Elena ARAMĂ, ORCID: 0000 - 0002 - 6406 - 3743
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 340.12:342.4

e-mail: aramaelena@gmail.com

(Citindu-l pe Nicolae Steinhardt: *Principiile clasice și noile tendințe ale dreptului constituțional*, Mănăstirea Rohia, Polirom, 2008).

La finele sec. al XIX-lea – începutul sec. XX, succesele științelor naturale (fizica, matematica) puneau oricum în stare de inferioritate științele socioumane, care nu se puteau mândri cu succese peotriva celor din științele exacte. În acest context, se punea problema depășirii stării respective prin eforturile de renovare a științelor socioumane. Renovarea științei juridice este o chestiune care a fost deseori invocată, de aceea persistă opinia îndreptățită că ea este ca și permanent prezentă în lucrările savanților juriști.

Printre autorii care și-au făcut un nume în domeniu, trebuie amintiți autorii francezi Leon Duguit și François Geny care considerau că știința juridică trebuie reînnoită, metodele – schimbate, căci viața socială la începutul secolului al XX-lea suportase schimbări majore: se formase o masă mare de muncitori salariați, proletari, a căror unică sursă de existență era forța brațelor de muncă și relațiile angajatorilor cu angajații trebuiau reevaluate. Concomitent, a avansat tehnica și tehnologiile, de aceea apăreau situații ce nu mai puteau fi soluționate pe baza vechilor paradigme, cu utilizarea metodelor anterior acceptate.

În teza sa de doctorat susținută în 1936 în fața unei comisii formate din profesorii Mircea Djuvara (președinte), Paul Negulescu, Anibal Teodorescu, George Plastara și Aristide Basilescu (membri) [1, p. 5], Nicolae Steinhardt a pus problema științei juridice care trebuie să se opună pozitivismului, din motiv că pozitivistii cer cercetărilor științifice, după părerea lui Steinhardt, să renunțe la ideile de bază ale rațiunii și civilizației pentru a începe cu fiecă prilej toată discuția de la început. Dar, opinia Steinhardt, n-ar fi posibilă o disciplină științifică, dacă în fiecare clipă ar trebui refăcute toate șirurile de gândire care au dus la formularea noțiunilor ei.

Dimpotrivă, considera Steinhardt, savantul nu trebuie să abandoneze ideile de bază ale civilizației și rațiunii, ci să impună recunoașterea necesității judecăților ce stau la baza științei dreptului, inclusiv a metodei inductive raționale. În lucrarea *Novum Organum* Fr. Bacon considera analiza, comparația, observația și experimentul ca stând la baza metodei inductive și Steinhardt atrăgea atenția că Bacon îndemna să renunțăm la prenoțiuni, nu la noțiuni, apelând astfel la autoritatea autorului englez [2, p. 208-209].

În sprijinul acestei atitudini conservatoare Nicolae Steinhardt face trimitere la renumitul decan de la Nancy, François Geny, pe care-l numește jurist modern, care este de partea tradiției și nu admite că tot ceea ce s-a făcut în trecut este radical fals și că tot edificiul vechi trebuie distrus [3, p. 178].

Steinhardt socotea că atribuirea unui caracter îndoielnic și discutabil noțiunilor juridice fundamentale este numai un efect al întregii revizuirii a ideilor, pornită de știința socială a veacului al XX-lea – de sociologie. În Tratatul său de *Drept constituțional*, publicat în 1911 și considerat a fi cea mai reușită expunere a poziției sale, Leon Duguit a considerat că timpul construcției juridice individualiste, subiectiviste și metafizice a trecut și că este cazul ca aceste construcții să fie excluse din jurisprudență, anume conceptele metafizice de substanță, subiect de drept și drept subiectiv, ca fiind sursă de controverse epuizante și sterile, necesitatea de a se debarasa de abstracțiuni și a nu abuza de logica formală.

Metoda propusă de Duguit era metoda sociologică și experimentală și ea urma, în opinia autorului francez, să renoveze știința dreptului. Dar, scria Fr. Geny, recunoscând doar dreptul obiectiv, Leon Duguit recunoaște existența unor reguli care se impun tuturor și prin aceasta trece la filozofie, împotriva căreia se ridică. Faptele indică o anumită ordine în raporturile dintre oameni, dar nu indică o regulă de drept, dreptul obiectiv al lui Duguit nu e decât un ansamblu de reguli, ce se impun omului în societate, ține în frâu voințele, deci astfel susține dreptul natural. Așadar, Duguit recurge la metafizică, dar nu recunoaște sincer acest lucru. Obligația, în sensul lui Duguit, este ceva care dacă nu se produce, generează un dezechilibru în elementele constitutive ale grupului social și provoacă o reacție socială, un efort spontan de restabilire a echilibrului.

Steinhardt se ralia opiniei acelor autori care socoteau că nu se poate da dreptului un fundament fără ajutorul metafizicii, care are noțiunile de scop, finalitate a dreptului, căci regula juridică nu este o regulă naturală, ci indică un comportament, ce face o distincție între bine și rău. Chiar solidaritatea pe care Duguit o impune ca obligație, insistând că trebuie să ne supunem, nu este un fapt observabil, ci o judecată de valoare, o alegere. Orice regulă presupune judecăți de valoare, dar fără metafizică ele nu există [4, p. 201]. Astfel este catalogată ca o idee utopică părerea că știința dreptului poate decurge doar din observarea faptelor perceptibile, fără urmă de metafizică. Deci Steinhardt considera ca un mare neajuns al operei lui Duguit respingerea dreptului natural. În argumentarea acestei teze el făcea trimitere la Fr. Geny care, în opinia sa, se situa între pozitivști și ius-naturaliști, deoarece socotea că soluțiile juridice noi și armonioase sunt acelea care se inserează în organizarea socială și respectă valorile societății. Libera cercetare științifică, teoria lui Fr. Geny, arăta că ea în niciun caz nu mergea împotriva legii, dar se baza pe precepte universale ca, spre exemplu: necesitatea de a respecta promisiunea liber acceptată, obligația de a repara dauna survenită din greșeala proprie, obligația de a nu se îmbogăți fără justă cauză pe socoteala altuia etc. Eficacitatea practică a acestor precepte poate fi ajustată doar în urma cercetării libere științifice, utilizând datele conștiinței și rațiunii, observarea faptelor concrete pot fi încadrate în aceste mari principii, căci legea, cutuma, interpretările date de autoritățile competente sunt piesele cele mai marcante ale

organizării sociale. Faptele sociale pot fi cunoscute din experiență, dar totodată trebuie studiate și conceptele, ideile, pentru că oamenii au o nevoie înăscută de reguli morale.

Geny considera că există patru tipuri de dat-uri: real, istoric, rațional și ideal, iar între ele există și o ierarhie, datul rațional este prioritar, el conține substanța proprie, specifică a dreptului, în fond dreptul este o operă rațională. Celelalte daturi nu intervin decât pentru a perfecționa direcțiile de conduită. Comparând pozițiile celor doi autori, concluzionăm că Geny lua în considerare faptele ca fiind datul real, dar nu se limita la el, spre deosebire de Duguit care respingea celelalte daturi, rațional și ideal, considerate inutile, recunoscând în exclusivitate faptele reale. Totuși, în cazul lui Duguit lucrurile nu erau așa de simple și consecvente. Steinhardt găsea o inconsecvență a operei lui Duguit ce era demonstrată prin faptul că, pe de o parte, el ignora și considera inutile reflecțiile filosofice, ataca teoria dreptului natural, iar pe de altă parte, apela la sentimentele de socialitate, justiție. În opinia lui Duguit, socialitatea este un sentiment ce există într-un grup de oameni (trib, familie, cetate, națiune), în care legătura de solidaritate ce menține integrarea socială poate fi ruptă, dacă încălcarea unei reguli economico-morale nu va fi sancționată de către drept. Sentimentul de justiție este variabil ca modalități și aplicații, dar este constant în fondul său care este proporția și egalitatea [5, p. 124]. Dar tocmai aceste sentimente se află în centrul teoriei dreptului natural.

Astfel, Duguit a admis că fără ele este imposibilă existența societăților. Deși el se adresa doar faptelor, simpla constatare a lor este insuficientă, dreptul se înalță deasupra faptelor, constata Steinhardt și făcea trimitere la Mircea Djuvara care atenționa că faptul pe care îl constatăm nu comportă niciun fel de apreciere, pe când dreptul în esență este însăși aprecierea [6, p. 139]. Tocmai pe acest fundament cercetătorul în materie juridică poate contribui la optimizarea dreptului în conformitate cu cerințele condiției umane, cu valorile unui timp istoric, cu arbitrarea competiției între drept și politică, între interese și valori.

Cu toate că aceste idei au fost discutate de generații de cercetători, ele rămân a fi în continuare actuale, căci doctrina juridică, fără a renunța la aspectul sociologic, la natura socială a dreptului, pune tot mai mult accentul pe condiția umană și reflecția filosofică asupra juridicității, ce face vizibilă misiunea umană a dreptului. Ceea ce cu trecerea timpului a demonstrat cu prisosință că știința juridică este axată nu numai pe nucleul său normativ, dar și pe valorile societății, astfel încât rămâne a fi o știință deschisă care prezintă Dreptul și Justiția (în sens de dreptate) ca valori perene la care umanitatea nu vrea, nu poate și nici nu trebuie să renunțe.

Referințe:

1. ROATIȘ, Fl. Notă asupra ediției. În: STEINHARDT, N. *Principiile clasice și noile tendințe ale dreptului constituțional*. Iași: Polirom, 2008. ISBN 978-973-46-1085-3.
2. STEINHARDT, N. *Principiile clasice și noile tendințe ale dreptului constituțional*. Iași: Polirom, 2008. ISBN 978-973-46-1085-3.

3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. DUGUIT, Léon. *Traité de droit constitutionnel*. Tome 1. Paris: Ancienne librairie Fontemoing & G, Rue de Medicis, 1. Reédité: Hachette Livre BNF en 2018. ISBN 978-2329174884.
6. DJUVARA, M. *Teoria generală a dreptului*. Vol. III. 1930. *Apud*: STEINHARDT, N. *Op. cit.*, p. 227.

Comunicare elaborată în baza Proiectului Instituțional: „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului” în cadrul Laboratorului de cercetare științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare”, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.

PLURALITATEA INSTRUMENTELOR CONCEPTUALE UTILIZABILE ÎN IDENTIFICAREA MECANISMELOR DE MODERNIZARE A GUVERNĂRII

THE PLURALITY OF CONCEPTUAL TOOLS THAT CAN BE USED TO IDENTIFY MECHANISMS FOR THE MODERNISATION OF GOVERNANCE

Rodica CIOBANU, ORCID: 0000-0001-6071-8178
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.395:327

e-mail: rod.ciobanu@gmail.com

Evaluarea parcursului societăților și a teoriilor cu referire la modul în care acestea s-au dezvoltat și au realizat progrese în timp a generat înaintarea mai multor modele explicative, raportate unor contexte sociale, politice, juridice și economice concrete ce se regăsesc în noțiuni pe larg valorificate, precum: *modernizare, reformare, schimbare, tranziție, dezvoltare*. Fiecare dintre acestea, într-un mod particular, sunt definite și dezvoltate în literatura științifică din cele mai diverse domenii și pun accent pe dimensiuni esențiale ale perioadelor prin care au trecut societățile și statele, dar și raportate acelor obiective care sunt urmărite în condițiile preferințelor conceptuale, ideologice, geopolitice etc. și obiectivelor asumate de cercetători. Pe lângă anumite distincții înregistrate în cercetările dezvoltate de autori, adecvat este să accentuăm anumite asemănări, suprapuneri și dependențe înregistrate. În acest sens, noțiunea de „dezvoltare” prezintă convergența unor perspective distincte în determinarea semnificațiilor conceptuale alocate. Din punct de vedere social, aceasta face referință la grupuri sociale și accesul acestora la servicii de bază (educație, sănătate, locuință, alimente etc.); din punct de vedere economic, se referă la oportunități ale cetățenilor de angajare și satisfacere a necesităților de bază; din punct de vedere politic, la o guvernare legitimă, capabilă să răspundă necesităților și să aducă beneficii sociale pentru populație etc. Toate aceste perspective indică că nu este posibil de a explica într-o formula simplistă ce este și ce include dezvoltarea.

Cu mult mai complex, pare a fi termenul „modernizare”, care, în opinia noastră, are multiple aspecte semnificative care se regăsesc în intensiunea acestuia. Totodată, consultarea surselor ce tratează modernizarea indică un spectru destul de complex al abordărilor, atât în formula convergentă cât și divergentă, precum și opinii contradictorii, unele susținând teoria modernizării, altele ce vin cu critici dure în raport cu un anumit model teoretic al modernizării.

Chiar dacă avem deja surse care pot fi constituite într-o istorie a cercetărilor teoretice asupra modernizării, care au fost inițiate încă în cea de-a doua jumătate a secolului trecut, totuși dezbaterile științifice continuă să pună în discuție aspecte multiple și distincte ale acesteia, iar actorii implicați în guvernarea societăților să anunțe, inițieze și să susțină procesele de modernizare. Printre autorii cunoscuți care au realizat cercetări cu

referire la modernizare se regăesc nume cunoscute la nivel european, precum M. Weber, Durkheim, R. Arron, S. Huntington ș.a. Potrivit cercetătorului G.E. Reyes [1], teoria modernizării are la origini procese prin care a trecut umanitatea după cel de-al Doilea Război Mondial. Facând referință la cercetările realizate de Alvin So [2, p.17-23], R.Liz. evidențiază trei momente ce au favorizat apariția teoriei modernizării: - ascensiunea Statelor Unite ca supraputere; - extinderea la nivel mondial și tranziția unor state la comunism (China și Coreea); - dezintegrarea coloniilor din Asia, Africa și America Latină, fapt ce a dat naștere statelor naționale ce erau în căutarea unui model adecvat de dezvoltare socioeconomică și politică, precum și pentru sporirea independenței. În această accepțiune, se accentuează procese complexe prin care trec societățile și statele ce determină modernizarea lor.

Pentru o altă categorie de autori, utilizarea termenului **modernizare** este identică sau este în exclusivitate atribuită procesului de implementare a tehnologiilor în cele mai diverse domenii de activitate ale socioumanului. În opinia noastră, noțiunea de modernizare face referință la un vast areal de acoperire și semnificații pe care le însușește, cuprinzând aspecte de natură socială, juridică, politică, economică și tehnologică în același timp. Această opinie o vom identifica și la alți autori care tratează subiectul modernizării, ce accentuează caracterul multidimensional (psihologic, intelectual, demografic, economic, politic ș.a.) al termenului, fapt ce creează dificultăți în utilizarea și realizarea practică și determină dezbatere științifice până în prezent. În general, modernizarea poate fi considerată a fi un proces complex de tranziție al unei societăți la o formă avansată de organizare, cu schimbări majore în toate sferile gândirii și activității umane. Corespunzător perspectivei psihologice, care pune în evidență aspecte esențiale ce pot fi constituite într-un fundament al modernizării, poate fi modelat proiectul de realizare practică, datorită conștientizării că aceasta (modernizarea) este „mișcarea fundamentală în valori, scopuri și așteptări” [3, p.50].

În același timp, pot fi identificate abordări argumentate ce susțin apropierea dintre **modernizare și globalizare, care în special accentuează eficiența unor** modele de organizare socială la scară largă, recunoscându-le calitatea de standarde sociale, politice și juridice (printre acestea sunt propuse pe post de exemple funcționale cele din SUA și statele membre ale Uniunii Europene) și oportunitatea ralierei și preluării acestora la nivel local (național). Unica remarcă care trebuie făcută în acest context este cea care relevă că modernizarea pune accent și pe dimensiunea normativă, iar globalizarea doar indică perspective, referindu-se la valori fundamentale care pot constitui fundament axiologic și imbold pentru transformarea și tranziția societăților spre modernizare, precum și rolul factorului cultural care poate fi un impediment al modernizării și afecta situația socială, economică și politică a statelor [4].

Teoria modernizării, chiar dacă a fost supusă criticilor, indică aspecte relevante pentru practicile de dezvoltare a statelor. În condițiile tendințelor de democratizare și modernizare a unor state care sunt orientate spre depășirea situațiilor de tranziții incerte, accentele sunt plasate pe rolul mai multor factori care sunt considerați de importanță prioritară în procesul de modernizare. Cel mai frecvent, modernizarea este tratată ca dependentă de factori de natură economică, dar care nu neapărat va fi unul decisiv. Poate

că, în unele condiții, mult mai important ar fi consensul cu referire la susținerea și promovarea unui vector de dezvoltare a societății și promovarea unor valori fundamentale în societatea aflată în fața alegerii, ori în proces de tranziție.

Formula generalizantă de analiză a dezbaterilor cu referire la modernizare generează evidențierea diferențelor de definire care devin convergente în momentul evidențierii atributelor inerente și comune modernizării. Printre acestea se remarcă faptul că:

- Modernizarea este un proces complex, de durată ce afectează toate componentele societății.

- Modernizarea este un proces al schimbărilor globale dintr-o societate care afectează cultura, tradițiile obiceiurile, practicile și ideile oamenilor despre societate, stat, drept.

- Modernizarea schimbă instituțiile de bază ale societății – inclusiv pe cele politice, dându-le formă și conținut nou.

- Modernizarea schimbă sistemul de valori din societate, eliminând practicile tradiționale lipsite de eficiență.

- Modernizarea urmează idealuri și standarde de viață mai înalte, care se regăsesc în aspirațiile persoanelor.

- Modernizarea poate fi realizată doar prin efortul conjugat al actorilor sociali, un rol important în procesul de modernizare aparținând autorităților de stat (guvernării).

Astfel, făcând abstracție de multiplele formule de definire a modernizării, vom considera că aceasta se referă la acțiuni conștientizate și asumate de schimbare într-o societate, care urmăresc modificarea formulei tradiționale de existență socială, de guvernare, participare etc. orientate spre creșterea standardelor și a calității vieții etc.

Perspectivă teoretico-metodologică a cercetării realizează tranziția de la general și abstract, la abordări particulare și studii de caz concrete, utilizând rezultatele abordărilor multidimensionale pentru structurarea unui model teoretic de modernizare care este recunoscut ca valabil pentru o realitate social-statală concretă și care oferă instrumente de realizare practică a modernizării.

Referințe:

1. REYES, E. *Four main theories of development: modernization, dependency, word-system, and globalization*. Accesat [23.05.2022] Disponibil: file:///C:/Users/User/Downloads/ecob,+37963-43125-1-CE.pdf
2. SO, A. *Social Change and Development*. Newbury Park, California: SAGE, 1991. Apud: LIZ, R. *Crecimiento Economico, Empleo y Capacitacion*. Buenos Aires, Argentina: PNUD, 1993. Apud. REYES, G.E., pp. 27-32.
3. ХАНТИНГТОН, С. *Политический порядок в меняющихся обществах*. Москва: Прогресс Традиция, 2004.
4. WEBER, M. *Etica protestantă și spiritul capitalismului*. București: Humanitas, 2007.

Articol elaborat în cadrul Proiectului: „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”. Cifrul: 20.80009.1606.15.

ANALIZA CADRULUI JURIDIC DE REGLEMENTARE AL DOMENIULUI ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE

ANALYSIS OF THE REGULATORY LEGAL FRAMEWORK OF THE FIELD OF PUBLIC ORDER AND PUBLIC SECURITY

Ianuș ERHAN, ORCID: 0000-0003-4110-8133
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 340.13:351.75(478)

e-mail: ianuserhan@yahoo.com

Cu toate că ordinea și securitatea publică este un domeniu de importanță majoră pentru Republica Moldova, fapt dovedit prin numeroasele documente de politici dedicate și atenției sporite din partea tuturor actorilor competenți, prevederile ce reglementează acest domeniu sunt dispersate în diferite acte normative, fapt ce face dificilă definirea, înțelegerea și punerea în aplicare a prevederilor date.

Doctrina menționează că „sistemele de ordine publică sunt menite să vegheze la menținerea stării de echilibru în societate, această stare are la bază normele și reglementările pe care societatea le consideră necesare pentru ca procesele și fenomenele care îi caracterizează evoluția să aibă o anumită predictibilitate, iar sensul de dezvoltare al societății să corespundă liniei de așteptare a majorității indivizilor” [1, p.19].

La rândul său, din generalizarea ideilor științifice, deducem că „**ordinea de drept**” reprezintă starea ce presupune asigurarea prin intermediul normelor juridice a condițiilor pentru desfășurarea normală a tuturor activităților sociale și se stabilește în relațiile sociale ca urmare a respectării stricte a legilor de către cetățeni și de către autoritățile statului. În contextul corelării ambilor termeni, ordinea publică reprezintă ordinea de drept privită sub aspectul desfășurării în condiții normale și organizate a activității publice.

Prin „**securitate publică**” înțelegem starea de încredere, pace și coeziune socială, lipsa de pericole și amenințări referitoare la viața, libertatea, bunăstarea și prosperitatea populației și comunității, asigurată prin acțiuni specifice de către autoritățile abilitate.

Ce ține de „**sistemul de ordine și securitate publică**”, acesta este cadrul conceptual, de reglementare, organizatoric, funcțional și relațional al ordinii și securității publice, precum și resursele alocate ordinii și securității publice.

Constituția Republicii Moldova nu definește noțiunea de „securitate publică”, dar operează cu termenul de „**ordine publică**” în câteva contexte, și anume, atunci când se face referință la atribuțiile Președintelui țării în domeniul apărării (art. 87) este prevăzut că „Președintele Republicii Moldova poate lua și alte măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice, în limitele și în condițiile legii” sau în contextul art.54 ce se referă la restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți ale persoanei, fiind determinat că exercițiul acestora „nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt

necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, **ordinii publice**, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane [...]”[2].

Astăzi, definiția legală a noțiunilor de „ordine” și „securitate publică” în legislația națională este dată de Hotărârea de Guvern nr. 354/2017 prin care a fost aprobată Strategia națională de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 [3], un document de politici, a cărui aplicabilitate a fost una temporală, implementarea căreia s-a finalizat în 2020. Totodată, considerăm că cel mai corect ar fi fost stabilirea noțiunilor date la nivel de lege, după care ar fi urmat descrierea elementelor constitutive în cadrul normativ subordonat legilor.

Un alt act normativ, Hotărârea Guvernului cu privire la Centrul Național de Coordinare Integrată a Acțiunilor de Ordine Publică se referă doar la noțiunea de „**ordine publică**” ca fiind „starea de legalitate, de echilibru și pace socială, prin care se asigură securitatea publică și a persoanei, a colectivităților și a bunurilor, sănătatea și morală publică și care permite exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, precum și funcționarea eficace a instituțiilor în statul de drept” [4].

După cum observăm din aceste prevederi, există o legătură de cauzalitate între ambele noțiuni care sunt foarte apropiate ca și esență, cât și interdependente, iar securitatea publică este realizată anume prin acele mecanisme stabilite în cadrul ordinii publice, de menținere, asigurare și, în final, restabilire a acesteia.

În afară de prevederile menționate, sunt anumite reglementări care vin să detalieze elementele constructive ale ordinii și securității publice, reieșind din cele două aspecte distincte – cel instituțional și cel funcțional.

Astfel, forțele de ordine reprezintă cadrul instituțional al sistemului de ordine și securitate publică, iar din analiza competențelor evidențiem două autorități publice cu atribuții nemijlocite în domeniul ordinii și securității publice, și anume, Poliția și Inspectoratul General de Carabinieri [5, p.65].

Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nu definește termenii dați și nici nu descrie elementele caracteristice din care sunt alcătuiți, dar determină cadrul juridic și principiile de activitate, organizarea și funcționarea, atribuțiile, împuternicirile și obligațiile Poliției.

Totodată, Legea prenotată determină că „Poliția este o instituție publică specializată a statului, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice” [6].

La rândul său, Legea cu privire la carabinieri stabilește că „Inspectoratul General de Carabinieri este o autoritate specializată a statului, cu statut militar, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin executarea atribuțiilor de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice” [7].

Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne [8], în pct. 6 stabilește expres că acesta își realizează funcțiile în anumite domenii, iar domeniul ordinii și securității publice este cel mai important și complex dintre acestea.

În afară de prevederile analizate, două acte normative codificate, care sunt de importanță majoră pentru domeniul ordinii și securității publice, la rândul lor, nu definesc termenii indicați, dar operează cu aceste noțiuni și determină acele ilegalități ce atentează la relațiile sociale din domeniul ordinii și securității publice, cât și răspunderea pentru ele.

De exemplu, Codul penal al Republicii Moldova în articolul 2 (scopul legii penale), determină că „legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga *ordine de drept*” [9]. Respectiv, ordinea publică fiind parte componentă a ordinii de drept, după cum am determinat mai sus, este ocrotită inclusiv de prevederile legislației penale. Totodată, Capitolul XIII este dedicat expres infracțiunilor contra securității publice și a ordinii publice, care determină un număr de 33 de astfel de fapte ilicite.

La rândul său, Codul contravențional [10], în Capitolul XIX, stabilește acele contravenții ce atentează la ordinea publică și la securitatea publică, cum ar fi huliganismul nu prea grav, tulburarea liniștii, încălcarea termenului de înregistrare a armelor letale și neletale sau de vizare a permisului de armă sau a permisului de deținere a armelor.

Ce tine de asigurarea ordinii publice, sunt aplicabile prevederile Legii privind întrunirile care garantează exercitarea de oricare persoană a libertății întrunirilor în modul prevăzut de Constituția Republicii Moldova și de actele internaționale la care țara noastră este parte. La rândul său, Legea indică expres că sunt interzise întrunirile prin care se urmărește:

- a) îndemnarea la război de agresiune, la ură națională, rasială, etnică sau religioasă;
- b) incitarea la discriminare sau violență publică;
- c) subminarea securității naționale sau a integrității teritoriale a țării, săvârșirea infracțiunilor, încălcarea *ordinii publice* sau organizarea tulburărilor în masă [...] [11].

Pentru restabilirea ordinii publice care presupune ansamblul de măsuri și acțiuni întreprinse în timpul evenimentelor publice pentru readucerea situației la starea de normalitate, atunci când se produc dezordini în masă cu diferite intensități, temeiul legal îl constituie dispozițiile Legii privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc [12] coroborate cu Legea privind întrunirile publice menționată *supra*. Astfel, legea menționată face distincția dintre restabilirea ordinii publice în cazul tulburărilor în masă și acțiunile individuale de tulburare a ordinii publice.

Întrucât include elemente de aplicare a forței și coercitive, cu impact direct asupra exercitării drepturilor și libertăților fundamentale, în special a dreptului la întruniri, dreptului de a manifesta, dreptului la viață, integritate corporală și sănătate, libertate de mișcare, restabilirea ordinii și securității publice trebuie să fie excepția, în cazul în care asigurarea sau alte tactici și măsuri nu mai sunt suficiente. În ordinea dată de idei, Legea operează cu câțiva termeni, cum ar fi *proporționalitatea utilizării forței*, care înseamnă că nivelul intervenției să fie strict în conformitate cu nivelul real al riposte și să înceteze

de îndată ce ea și-a atins scopul, cât și *gradualitatea în folosirea forței*, care obligă la utilizarea în mod progresiv a forțelor, procedeele și mijloacelor din dotarea poliției și carabinierilor, de la cele mai simple la cele cu violență ridicată.

Un rol deosebit, pentru domeniul ordinii și securității publice, îl constituie acatele departamentale, astfel, reglementările interne ale Poliției sunt importante pentru a cunoaște și determina caracteristicile și componentele din care este alcătuit acest domeniu. Numai, în perioada anilor 2016-2020, la nivelul IGP au fost aprobate 98 de proceduri standard de operare pe toate domeniile de activitate, iar cele mai multe fiind dedicate activităților realizate în contextul menținerii ordinii publice (patrulare, legitimare în stradă, oprirea în trafic și efectuarea controlului actelor, conducerea persoanei la sediul poliției etc.).

În concluzie, putem menționa că astăzi se impune necesitatea stabilirii la nivel legislativ a noțiunilor ce determină ordinea și securitatea publică, elementele distincte, caracteristicile, principiile, cât și organizarea întregii arhitecturi a domeniului dat, cu detalierea aspectelor dedicate în actele normative subordonate legii, fapt ce va contribui la dezvoltarea domeniului și aplicarea mai eficientă a prevederilor legale.

Referințe:

1. CUHUȚESCU, I. *Managementul ordinii publice în situații de normalitate și de criză din perspectiva de țară membră a UE și NATO*. București: Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2010.
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, republicată în *Monitorul Oficial*, nr. 78 din 29.03.2016, art. 140.
3. Hotărârea Guvernului nr. 354 din 31.05.2017 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 171-180 din 02.06.2017, art. 430.
4. Hotărârea Guvernului nr. 1206 din 02.11.2016 cu privire la Centrul Național de Coordonare Integrată a Acțiunilor de Ordine Publică, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 379-386 din 04.11.2016, art. 1303.
5. ERHAN, I. Sistemul organizațional al domeniului de ordine și securitate publică. În: *Legea și viața*. 2022, nr. 07-08 (367-368), pp. 65-81.
6. Legea nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 42-47 din 01.03.2013, art. 145.
7. Legea nr. 219 din 08.11.2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 462-466 din 12.12.2018, art. 770, data intrării în vigoare: 12.12.2018.
8. Hotărârea Guvernului nr. 693 din 30.08.2017 cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 322-328 din 01.09.2017, art. 795.

9. Codul penal al Republicii Moldova, Legea nr. 985 din 18.04.2002, republicată în *Monitorul Oficial*, nr. 72-74 din 14.04.2009, art. 195.
10. Codul contravențional al Republicii Moldova, Legea nr. 218 din 24.10.2008, republicată în *Monitorul Oficial*, nr. 78-84 din 17.03.2017, art. 100.
11. Legea nr. 26 din 22.02.2008 privind întrunirile, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 80 din 22.04.2008, art. 261.
12. Legea nr. 218 din 19.10.2012 privind modul de aplicare a forței fizice, mijloacelor speciale și a armelor de foc, publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 254-262 din 14.12.2012, art. 836.

Articol elaborat în cadrul Proiectului: „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”. Cifru: 20.80009.1606.15.

HUMAN BASED APPROACH TO INNOVATION IN THE JUSTICE SECTOR

ABORDAREA BAZATĂ PE OM ASUPRA INOVĂRII ÎN SFERA JUSTIȚIEI

Natalia CRECIUN, ORCID: 0000-0002-1936-9137
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.971:001.895:342.7

e-mail: natalia.creciun@gmail.com

Introduction. Or briefly about innovation as a current universal trend. Innovation has become a common and frequently used term in the current discourse, no matter if we are in the field of real or social sciences. Even if innovations in the real sector are more visible and have better contoured shapes, those created through research in the framework of social sciences cannot be neglected too. Interdisciplinarity promoted so strongly at the national, regional and global levels has proved that there are no boundaries for research and innovation. Thus, in search of miraculous decisions and solutions for the current issues, people all over the world tend to integrate wellbeing (social, economic and psychological as well) in social life, or, better said, in the life of every human, individually.

Purpose and objectives: if innovation in justice, then only human-based and fairly justified. Not being sure of the real degree and level of closeness of the justice sector to the world of innovations, I tend to believe that there are multiple connections - beyond such elements that reflect pure interdisciplinary innovation having primary or predominant sources in real sciences (related to digitalisation, artificial intelligence, environmental security, entrepreneurship etc.). The judiciary is about fair trial, access to justice, human rights, international standards emphasizing the user-based approach on achieving excellent courts and excellent justice. Excellence, in this sense, is explained through objective criteria, so that it is not a synonym to *perfect* but rather a system of justice based on the search, protection, promotion and guarantee of fundamental human rights and freedoms, of reasonable social expectations and of individual and social comfort of living. In these conditions, I decided to bring to light a concept which is not absolutely new for the field of justice, both in theory and practice, but which continues to be integrated in a limited number of legal systems and to generate questions and unknowns. It is the case of *therapeutic jurisprudence*.

What does therapeutic jurisprudence (TJ) mean? Connected with such personalities as David B. Wexler and Bruce J. Winick, Professors of Law, it can be explained as 'an interdisciplinary field of philosophy and practice that examines the therapeutic and anti-therapeutic properties of laws and public policies, legal and dispute resolution systems, and legal institutions.' [1]. In TJ the law is humanized, i.e., perceived as a 'therapeutic agent', with 'impact on emotional life and on psychological well-being' [2].

‘TJ supports dignity, freedom, and well-being’ [3, p.259] and has initially proved its efficiency in mental health [4] and drugs treatment cases, as practices contributing to the implementation of preventive policies in the criminal field, the judge himself/herself assuming the main role not only in the decision-making process, which presupposes evidence interpretation and ‘narrow dispute in controversy’ (as ‘traditional courts’ do), but also in managing emotional, attitudinal and behavioural aspects of life, in order ‘to help the individuals before the court to effectively deal with the problem in ways that will prevent recurring court involvement’ (as it happens in ‘problem solving courts’ resorting to TJ as a ‘theoretical foundation’) [5, p.1055]. At present, TJ technics and practices are applied in other cases, concerning domestic violence, juvenile crime (justified by the ‘immaturity’ of ‘juvenile brain development’ [6]), family disputes, parole regime [7]. The major mission of this kind of approach is ‘to adopt an «ethic of care» in relation to the wellbeing of offenders’, to reduce the ‘revolving doors’ phenomenon [8] and increase the social role of judges and of students at law, by ‘integrating behavioral science into the legal system’ [9, p.298].

Conclusion. Innovations in the justice field are needed and this is undisputable. Starting from creative practices or even from a creative idea, they should be part of the reform at national levels. Innovations must be thought in a manner that allows the human to feel happy or at least comfortable, both in terms of economic and emotional well-being. It is the case of innovations for the judiciary too. Or, nothing has changed since Protagoras: ‘Of all things the measure is Man’ [10]. TJ offers a real opportunity to look at the person as to an important element of the community. Judges and courts, in turn, together with consolidated teams of professionals (lawyers, psychologists, psychiatrists, criminalists, sociologists, social workers, probation officers, police officers) should assume rather demanding commitments. Are we ready and willing to emotionally engage so strongly in the work process and is the process worth it? I do not know. However, it would be nice to see (first of all) judges and lawyers, as well as other professionals, deploying therapeutic jurisprudence practices at least in sensitive cases (domestic violence, juvenile justice, family disputes) by showing that emotion and empathy are human and could acquire innovative and creative shape, through a human based approach.

References:

1. International Society for Therapeutic Jurisprudence. [Accessed 31.08.2022]. Available: <https://intljtj.com/>
2. WEXLER, D.B. Therapeutic Jurisprudence: An Overview. In: *17 T. M. Cooley Law Review*. 2000, vol.125. ISSN 1060-1007. [Accessed 31.08.2022]. Available: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/tmclr17&div=12&id=&page=>
3. BIRGDEN, A., PERLIN, M.L. Where the home in the valley meets the damp dirty prison: a human rights perspective on therapeutic jurisprudence and the

- role of forensic psychologists in correctional settings. In: *Aggression and Violent Behavior*. 2009, vol.14, issue 4, pp.256-263. ISSN 1873-6335. [Accessed 31.08.2022]. Available: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2009.04.002>
4. PERLIN, M.L. What is therapeutic jurisprudence? In: *New York Law School Journal of Human Rights*. 1993, vol.10, pp.623-636. ISSN 1046-4328. [Accessed 31.08.2022]. Available: https://digitalcommons.nyls.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1946&context=fac_articles_chapters
 5. WINICK, B.J. Therapeutic Jurisprudence and Problem Solving Courts. In: *Fordham Urban Law Journal*, vol.30, no.3, pp.1054-1103. ISSN 2163-5978. [Accessed 31.08.2022]. Available: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2087&context=ulj>
 6. PERLIN, M.L., LYNCH, A. `Some mother`s child has gone astray`: neuroscientific approaches to a therapeutic jurisprudence model of juvenile sentencing. In: *Family Court Review*. 2021, vol.59, no.3, pp.478-490. ISSN 1744-1617. Doi: 10.1111/fcre.12589
 7. HENSHAW, M., BARTELS, L., HOPKINS, A. Set up to fail? Examining Australian parole compliance laws through therapeutic jurisprudence lens. In: *University of Western Australia Law Review*. 2019, vol.45(1):107, pp.107-136. ISSN 0042-0328. [Accessed 31.08.2022]. Available: https://www.law.uwa.edu.au/_data/assets/pdf_file/0004/3411463/4.-Set-up-to-fail-rev.pdf
 8. ZAFIRAKIS, E. Curbing the revolving door phenomenon with mentally impaired offenders: applying therapeutic jurisprudence lens. In: *Journal of Judicial Administration*, 2010. ISSN 1036-7918. [Accessed 31.08.2022]. Available: <https://aija.org.au/wp-content/uploads/2017/08/Zafirakis1.pdf>
 9. WEXLER, D.B. Therapeutic Jurisprudence and Criminal Courts. In: *William and Mary Law Review*. 1993-1994, vol.35, issue 1, pp.278-299. ISSN 2374-8524. [Accessed 31.08.2022]. Available: <https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1781&context=wmlr>
 10. World History Encyclopedia. [Accessed 31.08.2022]. Available: <https://www.worldhistory.org/article/61/protogoras-of-abdera-of-all-things-man-is-the-meas/>

Articol elaborat în cadrul Proiectului: „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”. Cifru: 20.80009.1606.15. Laboratorul de cercetare științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare”, Facultatea de Drept, USM.

REGLEMENTAREA JURIDICĂ A GESTIONĂRII ANVELOPELOR UZATE – DEZIDERAT AL POLITICII DE MEDIU A REPUBLICII MOLDOVA

LEGISLATIVE REGULATION OF USED TIRES RECYCLE MANAGEMENT – REQUEST OF THE ENVIRONMENTAL POLICY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Pavel ZAMFIR, ORCID: 0000-0001-6772-5135
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 349.6:628.4.02:504.05(478)

e-mail: pavel.zamfir@yahoo.com

Problema gestionării eficiente a deșeurilor în Republica Moldova a fost și rămâne în vizorul legiuitorului, dar și al doctinarilor, reprezentând o combinație a sistemului moștenit din perioada sovietică și a provocărilor asociate cu tranziția spre o economie de piață, „verde”, care trebuie depășite pentru a satisface necesitățile societății contemporane într-un mediu curat și nepericulos (anterior problema gestionării deșeurilor a fost abordată în cadrul mai multor publicații [1]). Prin urmare, gestionarea deșeurilor continuă să fie o prioritate a politicii de mediu a Republicii Moldova, având drept reper Directivele UE din domeniul respectiv (în special, Directiva 2000/53/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 18 septembrie 2000 privind vehiculele scoase din uz, așa cum a fost modificată ultima dată prin Directiva (UE) 2018/849 a Parlamentului European și a Consiliului din 30 mai 2018 de modificare a Directivei 2000/53/CE privind vehiculele scoase din uz; a Directivei 2006/66/CE privind bateriile și acumulatorii și deșeurile de baterii și acumulatori și a Directivei 2012/19/UE privind deșeurile de echipamente electrice și electronice, prin transpunerea doar a prevederilor relevante ale Directivei aferente gestionării anvelopelor uzate), precum și promovarea economiei circulare, transformând provocările în posibilități și contribuind la o creșterea economică mai durabilă. Cu atât mai mult, că transpunerea și implementarea Directivei 2000/53/CE este imperativă în contextul realizării obligațiilor Republicii Moldova, ce rezultă din art. 86, Capitolul 16 „Mediul înconjurător”, Titlul IV „Cooperarea economică și alte tipuri de cooperarea sectorială”, a Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană.

Or, art. 60 din Legea privind deșeurile nr. 209 din 29.07.2016 [2] impune cerințe clare și certe, referitoare la gestionarea diferitelor categorii de deșeuri, inclusiv a anvelopelor uzate. Totodată, până în prezent, în Republica Moldova nu a fost elaborat și aprobat vreun act normativ secundar, în scopul reglementării aspectelor specifice de colectare, transport, păstrare și valorificare a anvelopelor uzate, cu atât mai mult bazat pe principiul „răspunderii extinse a producătorului”.

Între timp, gestionarea ineficientă a deșeurilor pe parcursul ultimilor ani afectează comunitățile locale, amenință, dar și afectează mediul, contribuie la emiterea emisii-

lor globale de gaze cu efect de seră. Lipsa măsurilor juridice de prevenire a formării de deșeuri provenite de la anvelopele uzate, a normelor de reglementare a raporturilor dintre multiplii participanți la procesul gestionării acestui tip de deșeuri, a drepturilor, obligațiilor și responsabilităților acestora, provoacă consecințe grave – acumularea anvelopelor uzate abandonate de-a lungul drumurilor, incinerarea anvelopelor în gospodării, fișii forestiere, câmpuri, acumularea și păstrarea anvelopelor în locuri neautorizate, stocarea lor pe teritoriul parcarilor, stațiilor de deservire tehnică auto etc. Totodată, în rezultatul incinerării acestora, se emite în atmosferă o listă extinsă de substanțe periculoase, cum ar fi bifenilul, antracenu, florantenu, pirenul, benzopirenul și multe altele. Două dintre acestea – bifenilul și benzopirenul – reprezintă substanțe cancerogene periculoase. Totodată, arderea unei tone de anvelope – provoacă eliminarea în atmosferă a circa 270 kg de fum și 450 kg gaze toxice.

Deșeurile de anvelope depuse necontrolat pe sol pot fi spălate de precipitații. Produsele fine, rezultate în urma descompunerii substanțelor organice, intră în contact cu apele râurilor și a pânzelor freatice subterane, unde formează suspensii, ducând la modificări semnificative ale acestor, prin creșterea concentrațiilor de cloruri, nitruri, sulfuri, etc. Astfel, reciclarea anvelopelor uzate reprezintă una din problemele ecologice actuale, care urmează a fi soluționată, în primul rând, prin instituirea unui cadru juridic de reglementare a gestionării anvelopelor uzate, care va permite trecerea la un model de dezvoltare circulară, eficientă din punct de vedere al resurselor și care tratează deșeurile ca o resursă valoroasă. Acțiunile întreprinse în sectorul gestionării deșeurilor provenite de la anvelopele uzate vor avea, de asemenea, un impact asupra altor sectoare, cum ar fi energia sau industria. În context, sistemul circular selectează în mod inteligent și alege tehnologii și procese care utilizează resurse regenerabile, cu performanțe mai bune, asigurând, ca componentele tehnice: plastice, polimeri și alte materiale create prin activități umane să fie posibil de refolosit cât mai eficient. Totodată, având în vedere compoziția și proprietățile sale unice și utile, folosirea repetată a anvelopelor reprezintă sursa de materie secundară prețioasă, care este rațional de prelucrat pe cale economică oportună. De aceea, rezolvarea cu succes a problemei reciclării anvelopelor constă nu în eliminarea lor din ciclul economic, dar în prelucrare, în urma căreia materialul prețios să fie returnat în procesul de producere.

Printre cauzele, care provoacă problemele descrise supra, vom enunța:

a) Lipsa măsurilor de prevenire a poluării și minimizare a generării de deșeuri de tip anvelopele uzate, incorporate în acte normative secundare.

b) Nivelul redus al colectării selective a deșeurilor (circa 7% din totalul de anvelope uzate).

c) Lipsa țințelor de colectare a anvelopelor uzate.

d) Un volum mare de anvelope uzate nu sunt luate la evidență.

e) Existența dificultăților în satisfacerea necesităților generatorilor de deșeuri în capacități de colectare și tratare a anvelopelor uzate.

f) Ratele mari de depozitare a deșeurilor în raport cu ratele mici de reciclare a de-

șeurilor de anvelope uzate, contrar ierarhiei deșeurilor și obiectivelor de reciclare stabilite de legislația națională (în special, Legea nr. 209 privind deșeurile) și la nivelul UE.

g) Înhumarea sau incinerarea necontrolată a anvelopelor uzate.

h) Riscul pentru sănătate, îndeosebi a populației care locuiește în apropierea depozitelor de acumulare a deșeurilor, cauzată de poluarea aerului, contaminarea solului și a apelor de suprafață din cauza emisiilor de gaze și a levigatului provenit din depozitele de deșeuri.

i) Lipsa unor responsabilități clar definite (încorporate în acte normative) pentru fiecare actor implicat în managementul deșeurilor la nivel de instituții de stat, asociații, sector privat, societății civile asociate fapt ce împiedică implementarea unor măsuri eficiente de gestionare a deșeurilor.

j) Statisticile privind deșeurile de anvelope uzate sunt eronate și uneori oferă o imagine greșită în ceea ce privește cantitățile de deșeuri produse, colectate și eliminate.

k) Lipsa capacităților de tratare a anvelopelor uzate, care, fiind depozitate de rând cu deșeurile municipale, prezintă un risc sporit pentru mediu și sănătatea populației.

Pentru soluționarea problemelor depistate, este strict necesar de a aproba și pune în aplicație un act normativ, capabil să reglementeze întregul spectru de măsuri de gestionare a deșeurilor provenite din anvelope uzate, care să conțină măsuri stimulative pentru dezvoltarea, inovației, având drept scop consolidarea reutilizării și prevenirii, reciclării și alte tipuri de valorificare a anvelopelor uzate.

Pentru a consolida reutilizarea și prevenirea, reciclarea și alte tipuri de valorificare a anvelopelor uzate, considerăm necesar de a include sub incidența completă principiului extins al producătorului gestionarea anvelopelor uzate prin modificarea art.12 alin. (14) din Legea nr.209/2016 privind deșeurile.

Respectiv, obiectivul actului normativ în domeniu ar constitui reducerea efectelor negative asupra mediului, determinate de activitățile de depozitare a anvelopelor uzate, prin stimularea efectuării de investiții pentru achiziționarea și punerea în funcțiune a unor instalații noi de prelucrare și valorificare a acestor deșeuri. Aceste investiții vor contribui la îndeplinirea obiectivului de reciclare a deșeurilor din volumul total de deșeuri formate în proporție de 30% stabilit pentru 2030, prevăzut în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”, și creșterea calității mediului înconjurător [3].

Referințe:

1. ZAMFIR, P. Deficiențe legislative în gestionarea deșeurilor provenite de la vehicule scoase din uz. În: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe juridice și economice*, 2021. Chisinau, Republica Moldova. ISBN 978-9975-152-48-8.
2. *Monitorul Oficial*, nr. 459-471, art. 916 din 23-12-2016.
3. *Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”*, aprobată prin HG nr. 377/2020 [Accesat 30.08.2022]. Disponibil:https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121920&lang=ro

DESCENTRALIZAREA ADMINISTRATIVĂ

ADMINISTRATIVE DECENTRALIZATION

Victor MOCANU, ORCID: 0000-0001-8769-6730

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 35.072.1:352.001.73

e-mail: mocanuv@gmail.com

Reforma administrației publice în Republica Moldova este un proces inevitabil, implementarea ei constituind una din prioritățile de bază în procesul de constituire a unui stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate de Constituția Republicii Moldova.

Un rol important în reforma administrației publice îl are și descentralizarea administrativă, care este și scopul acestei comunicări.

În opinia prof. Anibal Teodorescu, principiul autonomiei locale guvernează administrația publică locală și activitatea autorităților acesteia, care constă în „dreptul unităților administrativ-teritoriale de a-și satisface interesele proprii, așa cum cred ele de cuviință, fără amestecul puterii centrale, principiu care atrage după sine descentralizarea administrativă, autonomia fiind un drept, iar descentralizarea, un sistem care implică autonomia” [5, p.286].

Descentralizarea poate fi definită ca un proces prin care se trece de la un sistem administrativ, bazat pe subordonarea ierarhică a autorităților publice locale (investite în funcție de suprastructura de nivel național) față de cele centrale, la un sistem prin care soluționarea problemelor locale se face de cei aleși de corpul electoral local. Astfel, descentralizarea în administrația publică se prezintă ca un sistem de organizare administrativă, opus centralizării, care permite colectivităților locale sau serviciilor publice să se administreze ele însele, sub controlul statului, care le conferă personalitate juridică, le permite constituirea unor autorități proprii și le dotează cu resurse necesare pentru a administra de sine stătător o parte importantă a treburilor publice locale de către aleșii locali.

Esența descentralizării administrației constă în transferarea unor atribuții ale diverselor autorități centrale unor autorități care funcționează în unitățile administrativ-teritoriale și chiar colectivităților locale. Prin descentralizare, administrația publică devine mai eficientă și mai operativă, problemele care interesează populația nu se mai îndosariază în birourile ministeriale, ci ele se soluționează la nivele inferioare, în condiții de oportunitate și de operativitate sporită.

Descentralizarea urmărește să ofere colectivităților locale o anumită autonomie permițându-le să-și definească de sine stătător normele de acțiune și să-și aleagă modalitățile de intervenție și care conferă administrației publice locale posibilitatea de manifestare a unui grad de originalitate în desfășurarea activităților sale.

Descentralizarea cunoaște două forme: descentralizarea administrativă teritorială și descentralizarea tehnică. Descentralizarea care privește colectivitățile locale poartă denumirea de descentralizare administrativă teritorială, iar cea care are în vedere serviciile administrative publice de stat se numește descentralizare tehnică [6, p.19].

Descentralizarea administrativă teritorială este legată de recunoașterea colectivităților locale și a dreptului acestora de a se administra ele însele. Recunoașterea personalității juridice a colectivităților locale, înțelese ca elemente ale colectivității naționale, are la bază existența unor interese proprii ale acestor colectivități sau a unor probleme locale specifice. Pe de altă parte, statul nu este apt să soluționeze, prin mijloacele de care dispune și în condiții de operativitate și eficientă, ansamblul acestor probleme. De aceea, statul e cel care stabilește care dintre problemele ce intră la un moment dat în sfera administrației de stat vor fi de competența serviciilor publice statale și care vor intra în sfera de competență a autorităților publice locale. De regulă, sfera problemelor locale este stabilită sau delimitată prin Constituție ori prin lege. Existența acestor probleme specifice ale colectivităților locale presupune și existența unor mijloace materiale de realizare a acestora, cum ar fi patrimoniul propriu, un corp de funcționari care să gestioneze treburile publice, o anumită autonomie financiară care se bazează pe existența unui buget propriu etc. [4, p.56-57].

Descentralizarea serviciilor publice prevede acordarea unei autonomii relative unor servicii publice față de autoritățile administrației publice. Astfel, descentralizarea serviciilor publice constă, de fapt, în recunoașterea unei anumite autonomii și acordarea personalității juridice unor instituții sau servicii publice organizate la nivelul unităților administrativ-teritoriale.

Legislația Republicii Moldova nu conține o definiție a descentralizării. Constituția Republicii Moldova în art. 109 alin. (1) menționează că „administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității autorităților administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit”. Această prevedere este preluată în art. 3 alin. (1) din Legea nr.436/2006 privind administrația publică locală.

Legea nr.435/2006 privind descentralizarea administrativă stabilește cadrul general de reglementare a descentralizării administrative pe baza principiilor de repartizare a competențelor între autoritățile publice, domeniile de activitate ale autorităților publice locale, cooperarea autorităților publice locale și delegarea de competențe, dezvoltarea descentralizării administrative, resursele financiare și materiale ale colectivităților locale, precum și cadrul instituțional al procesului de descentralizare administrativă.

Descentralizarea administrativă în Republica Moldova are la bază următoarele principii:

a) principiul autonomiei locale, care presupune garantarea dreptului și capacității efective a autorităților publice locale de a reglementa și gestiona, conform legii, sub propria lor responsabilitate și în interesul populației locale, o parte importantă din treburile publice;

b) principiul subsidiarității, care presupune exercitarea responsabilităților publice de către autoritățile care sunt cel mai aproape de cetățeni, cu excepția cazurilor în care intervenția autorităților de nivel superior prezintă avantaje evidente ce rezultă din volumul și natura responsabilităților și din necesitatea de a asigura eficacitatea acțiunii publice;

c) principiul echității, care presupune garantarea unor condiții și oportunități egale tuturor autorităților publice locale pentru a-și atinge obiectivele în realizarea competențelor lor;

d) principiul integrității competențelor, care presupune că orice competență atribuită autorităților publice locale trebuie să fie deplină și exclusivă, exercitarea acesteia nu poate fi contestată sau limitată de o altă autoritate decât în cazurile prevăzute de lege;

e) principiul corespunderii resurselor cu competențele, care presupune corespunderea resurselor financiare și materiale alocate autorităților publice locale cu volumul și natura competențelor ce le sunt atribuite pentru a asigura îndeplinirea eficientă a acestora;

f) principiul solidarității financiare, care presupune susținerea financiară de către stat a celor mai slab dezvoltate unități administrativ-teritoriale, în special prin aplicarea unor mecanisme de repartizare financiară echitabilă;

g) principiul dialogului instituțional, care presupune informarea și consultarea de către stat, în timp util, a autorităților publice locale, în procesul de planificare și de luare a deciziilor, prin structurile lor asociative, asupra oricăror chestiuni ce le privesc în mod direct ori sunt legate de procesul descentralizării administrative;

h) principiul parteneriatului public-privat, public-public, public-civil, care presupune garantarea unor posibilități reale de cooperare între guvern, autoritățile locale, sectorul privat și societatea civilă;

i) principiul responsabilității autorităților administrației publice locale, care presupune, în limitele competențelor ce le revin, obligativitatea realizării unor standarde minime de calitate stabilite de lege la prestarea serviciilor publice și de utilitate publică de care sunt responsabile.

Concluzii. Descentralizarea corectă și eficientă este esențială în procesul reformei administrației publice locale, deoarece presupune o delimitare clară a atribuțiilor și surselor de venit ale autorităților centrale și locale după anumite reguli, astfel încât autonomia locală să fie garantată, iar autoritățile locale să poată gestiona independent problemele de interes local cu resursele materiale și financiare pe care le au la dispoziție. Descentralizarea este viitorul dezvoltării Republicii Moldova, proces ce va asigura ca cetățenii din colectivitățile locale să fie auziți și problemele cu care se confruntă să fie soluționate rapid, calitativ și eficient.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. Republicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.78/140 din 29.03.2016.

2. Legea nr.435/2006 privind descentralizarea administrativă. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. nr.29-31/91 din 02.03.2007.
3. Legea nr.436/2006 privind administrația publică locală. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 32-35/116 din 09.03.2007.
4. MOCANU, V. *Descentralizarea serviciilor publice: concepte și practici*. Chișinău: Tish, 2001. 216 p. ISBN 9975-947-11-5.
5. TEODORESCU, A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. II. București: Institutul de Arte Grafice „E. Marvan”, 1935. 598 p.
6. VIDA, I. *Puterea executivă și administrația publică*. București: Monitorul Oficial, 1994. 224 p. ISBN 973-567-058-5.

REALIZAREA DREPTULUI LA EDUCAȚIE ÎN LOCURILE PRIVATIVE DE LIBERTATE (Studiu de caz)

THE REALIZATION OF THE RIGHT TO EDUCATION IN THE PLACES OF DEPRIVATION OF LIBERTY (Case study)

Oleg PANTEA, ORCID: 0000-0002-8790-5472

CZU: 342.733:343.81

e-mail: panteaoleg@gmail.com

*„Educația este cea mai puternică armă pe care o puteți
folosi ca să schimbați lumea”. (Nelson Mandela)*

Introducere. Celebrul poet, dramaturg, romancier de origine franceză Victor Hugo [1] spunea: „Cel ce deschide o școală închide o temniță”. Hugo, prin acest faimos mesaj, voia să spună că cel ce deschide o școală ridică nivelul cultural al oamenilor și reduce astfel criminalitatea, lăsând o închisoare goală. Școala urmărește ca tânărul să părăsească băncile ei ca o personalitate corectă.

Dacă totuși au comis fapte ilicite și au ajuns în închisoare, statul trebuie să le livreze educație, cât mai adaptată, astfel încât să asigure o schimbare reală de comportament, din unul infracțional în unul prosocial. De aceea, în penitenciare nu trebuie să găsești doar gardieni, care să asigure paza perimetrelor instituției, dar și specialiști în domeniul educației, asistenței sociale, psihologiei, care să se ocupe de reintegrarea socială a deținuților. Scopul pedepsei privative de libertate este siguranța socială și resocializarea persoanelor deținute.

Rezultate și discuții. Toate locurile privative de libertate trebuie să ofere deținuților acces la programe de resocializare cât mai complete, care să răspundă nevoilor individuale, ținându-se cont de aspirațiile acestora. Regulile penitenciare europene [2, Regula 28] stabilesc dreptul la educație: „Educația deținuților trebuie integrată în sistemul național de învățământ și formare profesională, astfel încât după liberare aceștia să-și poată continua procesul de învățământ, formare profesională și aceasta trebuie să fie desfășurată sub auspiciile instituțiilor de învățământ din exterior”.

Dreptul la educație este definit în Declarația adoptată la cea de a 4-a Conferință internațională a UNESCO cu privire la educația pentru adulți [3]:

- dreptul de a citi și de a scrie;
- dreptul de a întreba și de a reflecta;
- dreptul la imaginație și la creație;
- dreptul de a citi despre mediul său și de a-și scrie memoriile;
- dreptul de a accede la resursele educative;
- dreptul de a dezvolta competențe individuale și colective.

Este o abordare de ordin general privind dreptul la educație și asigurarea acce-

sului la servicii de educație pentru toți tinerii, ca modalitate de realizare a drepturilor fundamentale ale omului. Nu sunt o excepție persoanele aflate în conflict cu legea, care au ajuns să-și petreacă o parte a vieții după gratii. Plasarea în detenție nu trebuie să determine excluderea de la educație și nu trebuie să restricționeze accesul persoanelor de acolo la programe educaționale. Abordarea dată reprezintă o latură valoroasă a educației incluzive, ca fenomen și proces sprijinit în ultima perioadă, în scopul asigurării echității sociale.

Plasarea într-un loc de detenție nu face altceva decât să degradeze oamenii, lipsa comunicării cu familia și apropiații îi desocializează, iar educația vine exact să ofere sprijin acestor probleme.

De la general la particular, explicăm conceptul de educație penitenciară. Astfel, *Dicționarul explicativ al limbii române* [4, p. 331] definește EDUCĂȚIA, *educații*, s. f. ca „Ansamblu de măsuri aplicate în mod sistematic în vederea formării și dezvoltării însușirilor intelectuale, morale sau fizice ale copiilor și ale tineretului sau, *p. ext.*, ale oamenilor, ale societății etc.; rezultatul acestei activități pedagogice; bună creștere, comportare civilizată în societate. ◇ Loc. vb. *A face educație cuiva* = a educa pe cineva...”.

Legiuitorul nostru a dedicat art. 242 Cod de executare [5, art. 242] „Educației în penitenciare”. Pentru început, alin. (1) relevă scopul muncii educative cu deținuții: „familiarizarea cu valorile social-umane, respectarea legii, dezvoltarea deprinderilor social-utile, ridicarea conștiinței și nivelului cultural”. Apoi, la următorul aliniat, alin. (2), detaliază cum se realizează acest scop: „a) aplică programe de formare ce vizează dezvoltarea personalității deținutului, formarea deprinderilor și oferirea cunoștințelor ce îi vor permite să se reintegreze în societate; b) implementează programe psihosociale care vor condiționa schimbarea comportamentală pentru îmbunătățirea capacităților condamnaților și abordarea problemelor specifice care ar fi putut să influențeze comportamentul delinvent; c) desfășoară activități culturale și sportive pentru întărirea comportamentului prosocial; d) acordă asistență psihologică în scopul reabilitării psihosociale și reintegrării în societate a condamnaților; e) acordă asistență socială condamnaților în rezolvarea problemelor legate de situația lor socială sau viața personală; f) asigură desfășurarea activităților cu caracter religios; g) desfășoară și alte activități necesare în scopul reintegrării sociale a condamnaților”.

Procesul de educație a deținuților se desfășoară diferențiat, având în vedere particularitățile individuale ale persoanei, în urma evaluării complexe și prognozării conduitei, utilizându-se forme individuale sau în grup, în baza metodelor psihopedagogice. Activitățile educative se efectuează în baza unui plan individualizat de resocializare.

Aceleași prevederi sunt stabilite în Statutul executării pedepsei de către condamnați, la pct. 406-413, Secțiunea a 31-a, „Munca educativă cu condamnații” [6, Sect. 31].

Potrivit datelor statistice prezentate de ANP (www.anp.gov.md), în cursul anului 2021 au participat la programele de educație cca 2200 ale persoane deținute, cca 1700 deținuți au fost implicați în activitățile psihologilor, iar 79 de deținuți au fost alfabetizați [7].

Din conținutul dispozițiilor normative menționate *supra*, scoatem în evidență particularitățile caracteristice ale educației în penitenciare:

- scopul educației rezidă în dezvoltarea unor deprinderi prosociale;
- procesul de educație penitenciară este anticipat de evaluarea particularităților beneficiarilor și identificarea nevoilor sociale;
- activitățile educative se planifică individualizat/diferențiat în funcție de rezultatul evaluării;
- personalul specializat al instituției de detenție va monitoriza permanent evoluția conduitei, după măsurile educative aplicate;
- educația în penitenciare este un mijloc de corijare a condamnaților;
- finalitatea intervențiilor educaționale este resocializarea deținuților eliberați și schimbarea comportamentului corespunzător aspirațiilor unei comunități disciplinate.

Prin urmare, *educația penitenciară reprezintă o totalitate de măsuri recuperatorii, aplicate persoanelor deținute în mod individualizat, în funcție de particularitățile individuale și nevoile identificate, cu scopul asigurării eficiente a integrării sociale și schimbării comportamentale prosociale.*

În același context, la nivel european, în scopul formării politicilor educaționale, dezvoltării și promovării educației penitenciare, pentru crearea rețelei de cercetare profesională, a fost fondată „Asociația Europeană pentru Educația Penitenciară” (EPEA). EPEA este o organizație formată din educatori penitenciari, administratori, cercetători și alți profesioniști, ale căror interese rezidă în promovarea și dezvoltarea educației și a activităților conexe în penitenciarele din întreaga Europă, conform recomandărilor Consiliului Europei. Asociația și-a adunat până în prezent membri din peste 40 de țări și este recunoscută ca organizație nonguvernamentală oficială, cu statut participativ la Consiliul Europei. Funcționarii Direcției reintegrare socială din cadrul Administrației Naționale a Penitenciarelor din Republica Moldova sunt membri în cadrul Asociației din anul 2017. Urmează ca conducerea penitenciarelor din Republica Moldova să încheie un Acord de cooperare cu Asociația, bazat pe facilitarea schimbului de bune practici în domeniul activităților educaționale derulate în mediul penitenciar.

Un loc aparte în educația penitenciară este dedicat copiilor aflați în detenție, răspunderea în dreptul penal a persoanelor fizice fiind de la 14 ani. Aproximativ 60 de copii se dețin în prezent în izolatoarele de urmărire penală și Penitenciarul Goian, mulți dintre ei fiind ajunși aici direct de pe băncile școlilor. Programul de educație a minorilor aflați în detenție corespunde celor trei etape ale traseului execuțional, respectiv perioada de adaptare și planificare, executarea propriu-zisă și pregătirea pentru liberare. Instruirea școlară obligatorie, formarea profesională, educația și cultura, sportul, asistența psihologică și socială sunt activitățile educative de bază de care beneficiază copiii. Nivelul de degradare a copiilor deținuți este net superior în raport cu alte categorii, de aceea statul adoptă măsuri de intervenție diferențiată pentru aceștia, educându-le un comportament pozitiv, cu respectarea legii, cultivarea disciplinei sociale, formarea unor deprinderi de viață pro-sociale.

În **concluzii**, urmare a analizei informației prezentate *supra*, susținem următoarele:

1. Scopul pedepsei privative de libertate este asigurarea siguranței sociale și reso-

cializarea persoanelor deținute. Scopul dat poate fi atins doar dacă perioada de detenție este aplicată pentru a asigura, în măsura posibilă, reintegrarea unor atare persoane în societate după eliberare.

2. Executarea pedepsei reprezintă un proces de măsuri complexe, multidisciplinar, din partea personalului locurilor de detenție.

3. Dreptul la educație este un drept fundamental garantat, respectiv locurile de detenție trebuie să ofere deținuților acces la programe de educație cât mai complete, care să răspundă nevoilor individuale.

4. Procesul de educație penitenciară are un caracter diferențiat.

5. Educația penitenciară reprezintă un ansamblu de măsuri recuperative, aplicate persoanelor deținute individualizat, în funcție de particularitățile individuale și nevoile identificate, cu scopul asigurării eficiente a integrării sociale și schimbării comportamentale prosoziale.

Referințe:

1. HUGO, V. *Mizerabilii*. Vol.I, II, III. București: CARTEX, 2017.
2. Recomandarea Comitetului de Miniștri ai statelor membre Consiliului Europei, referitoare la regulile penitenciare europene Rec (2006)2. Adoptată de Comitetul de Miniștri, la data de 11.01.2006, în timpul celei de a 952-a reuniuni a Miniștrilor Delegați. [Online] la <https://rm.coe.int/16804c8d9a>, accesat 08.08.2022.
3. Recomandarea nr. R(89) 12 a Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, adoptată la data de 13.10.1989 și expunerea de motive. [Online] la https://www.epea.org/wp-content/uploads/CoE_17-Recommendations-Romanian.pdf, accesat 08.08.2022.
4. *Dicționarul explicativ al limbii române*. DEX. București: Univers enciclopedic, 1998.
5. Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat la 24.12.2004. Publicat în: *Monitorul Oficial*, nr. 34-35 din 03.03.2005, art. 112. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 160-162 din 05.11.2010.
6. Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 583 din 26.05.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 91-94 din 16.06.2006.
7. Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2021. [Online] la <https://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>, accesat 08.08.2022.

Articolul a fost elaborat în contextul Proiectului Instituțional: „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului” în cadrul Laboratorului de cercetare științifică „Drept Public Comparat și e-Guvernare”, Facultatea de Drept. Cifrul: 20.80009.1606.15.

MECANISME DE DEBLOCARE A CRIZELOR CONSTITUȚIONALE

MECHANISMS TO OVERCOME CONSTITUTIONAL CRISES

Radu MOLDOVANU, ORCID: 0000-0002-1843-1672
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.3/.5(478)

e-mail: radumoldovanu84@yahoo.com

Subiectul analizei vizează un domeniu fundamental pentru funcționalitatea instituțiilor democratice din Republica Moldova, și anume, carențele, deficiențele și constrângerile care survin în procesul de asigurare a realizării principiului separării puterilor în stat. Această problemă este analizată în contextul mecanismelor de soluționare a conflictelor între ramurile puterii în stat.

Elementul caracteristic al sistemului constituțional din Republica Moldova constă în vulnerabilitatea stabilității funcționării instituțiilor statului. Aceste realități pot avea mai multe explicații, însă principalul factor generator este cauzat de către conflicte între ramurile puterii în stat, care au căpătat de-a lungul evoluției statale un caracter permanent, producând ca efect dezechilibre instituționale. O consecință inevitabilă a acestor conflicte suprapuse peste arhitectura constituțională a Republicii Moldova se transformă în crize constituționale.

În acest fel, sistemul constituțional este afectat de o serie de perturbări, cum ar fi crize instituționale, blocaje constituționale, lipsa unui echilibru dintre instituțiile statului; perioade îndelungate de interimat etc. În consecință, sistemul politic și instituțional este afectat, pe de o parte, de instabilitate guvernamentală, iar pe de altă parte, de majorități parlamentare fluctuante, care generează instabilitatea politică.

Realitatea constituțională a Republicii Moldova ca rezultat al unor practici vicioase a distorsionat sistemul de separație și de colaborare loială a puterilor în stat în exercitarea prerogativelor ce le revin, așa cum este prevăzut în art.6 al Constituției Republicii Moldova, contribuind la generarea unui sistem de confruntare aproape continuă și neîntreruptă între ramurile puterii în stat.

Consecințele acestor realități contribuie la o eficiență slabă a guvernării, la lipsa unei coerențe guvernamentale și la capacitatea slabă de a implementa politici pentru dezvoltarea și modernizarea Republicii Moldova.

Ipoteza de la care pornește analiza constă în faptul că mecanismele actuale constituționale nu sunt suficient de flexibile și adaptate/ajustate la consecințele pe care le generează crizele politice și conflictele între ramurile puterii de stat în contextul asigurării principiului separării puterilor în stat. Această realitate este determinată de faptul că mecanismele constituționale actuale sunt rigide și greu asigură realizarea principiului separării puterilor în stat. Din această perspectivă, este necesar de identificat mai multe mecanisme de a debloca crizele constituționale.

În sistemele constituționale contemporane, pe lângă principiul de separație a puterilor în stat, tot mai mult este utilizat și aplicat principiul echilibrului instituțional „checks and balances”. Acest concept a fost definit chiar și de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova prin Hotărârea CC nr.23 din 9 noiembrie 2011 privind interpretarea art. 116 alin. (4) din Constituție. Astfel, au fost oferite reperele conceptuale ale acestui principiu [1]. În opinia Curții Constituționale din Republica Moldova „Principiul echilibrului instituțional, cunoscut astăzi sub denumirea «checks and balances» (în trad. aproximativă din limba engleză însemnând «sistemul de frâne și contrabalante»), stă la baza democrației și presupune echilibrul puterilor și controlul lor reciproc, astfel încât puterile statale să aibă aproximativ aceeași pondere, adică să fie echilibrate, pentru a se putea limita reciproc, evitând astfel ca puterea statală să fie folosită în mod abuziv”. În viziunea Curții, principiul echilibrului instituțional ar trebui să împiedice „omnipotența legislativului, pe cea a executivului sau a judiciarului”. Principala concluzie a Curții constă în „împiedicarea hegemoniei unei puteri constituționale în detrimentul altora și evitarea încălcării ordinii constituționale stabilite prin voința neviată a poporului”.

Pornind de la premisa că orice sistem politic are nevoie de stabilitate, majoritatea absolută a statelor democratice au identificat mecanisme constituționale adecvate pentru soluționarea conflictelor de natură constituțională prin consolidarea principiului echilibrului instituțional între ramurile puterii în stat [2].

Astfel, pe parcursul evoluției constituționale, au fost identificate mecanisme eficiente și suplimentare de soluționare și deblocare a crizelor (blocajelor) instituționale. În majoritatea absolută a sistemelor constituționale, instituția responsabilă care garantează supremația Constituției și asigură realizarea principiului separării puterii de stat este autoritatea de jurisdicție constituțională. Totodată, un principiu fundamental, care derivă din principiile separației puterii în stat, a echilibrului instituțional, întâlnit în practica constituțională a statelor europene, este cel al loialității constituționale (comportament loial al instituțiilor statului în procesul de cooperare). Elementele de bază ale acestui principiu se referă la colaborarea și respectul reciproc între organele statului. Conform doctrinei europene, sunt consacrate în textele de lege, dar și actele de jurisdicție constituțională, comportamente și practici constituționale, care să faciliteze conformitatea cu regulile formale de către toate organele constituționale și respectul reciproc între acestea.

În contextul analizei, este necesar de a oferi un răspuns clar legat de următoarea întrebare: în ce măsură sistemul constituțional actual dispune sau nu de instrumente și mecanisme constituționale necesare pentru depășirea crizelor politice, guvernamentale care generează conflicte între ramurile puterii în stat? Din această perspectivă, trebuie de identificat în baza experienței statelor Uniunii Europene, dar și altor state non-UE, mecanisme de deblocare a crizelor constituționale, care ar putea fi relevante pentru sistemul constituțional al Republicii Moldova. Totodată, este necesară clarificarea și dezvoltarea conceptuală a principiului continuității și funcționalității depline a instituțiilor fundamentale ale statului. Dat fiind că jurisprudența Curții Constituționale a invocat în repetate rânduri acest principiu [3], care ar trebui să asigure aplicarea priorității a acelor prevederi constituționale care exclud situațiile de criză politică sau instituțională, este

necesară dezvoltarea și precizarea conceptuală a acestui principiu în contextul necesității dezvoltării jurisprudenței Curții Constituționale. Tot la acest subiect, este necesară clarificarea rolului și responsabilității fiecărei instituții în depășirea crizelor politice și constituționale.

Pentru a stabiliza sistemul constituțional din Republica Moldova, este necesară identificarea mai multor mecanisme suplă care să permită deblocarea rapidă a crizelor constituționale: mecanism mai ușor de declanșare a alegerilor anticipate; mecanism de autodizolvare a Parlamentului; „actualizarea legitimității” etc. În acest context, se impune clarificarea instituției dizolvării Parlamentului și declanșării alegerilor anticipate.

Referințe:

1. <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=17&l=ro>
2. Opinia nr.565/2009 a Comisiei Europene pentru Democrație prin Lege (Comisia de la Veneția). Amicus curiae brief/avizul prietenului Curții /pentru Curtea Constituțională a Moldovei privitor la interpretarea articolelor 78.5 și 85.3 ale Constituției Moldovei. http://www.constcourt.md/public/files/file/REI/comisi-avenetia/Opinia_nr.565_2009_interpretarea_articolelor_78.5_i_85.3_Constituie_RO.pdf
3. <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=avize&docid=74&l=ro>

DREPTUL LA EDUCAȚIE ȘI FERICIREA – VALORI SUPREME ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ

THE RIGHT TO EDUCATION AND HAPPINESS – SUPREME VALUES IN THE CONTEMPORARY SOCIETY

Rodica NICHITA, ORCHID: 0000-0002-0623-5578
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.733(478):341.231.14

e-mail: r.nichita2012@yandex.com

Dreptul fundamental la învățătură constituie unul dintre cele mai importante drepturi sociale ale omului. Acest drept creează premisele necesare pentru afirmarea plenară a personalității și a demnității umane, precum și pentru dezvoltarea întregii societăți. De nivelul potențialului intelectual al persoanei depinde nu numai promovarea persoanei pe scara socială și statutul ei social, dar și progresul societății în ansamblu, evoluția vieții economice, sociale și culturale. Dreptul fundamental la învățătură se manifestă a fi un act liber al indivizilor, al titularilor săi, dar, în același timp, este și un act liberator (*freedom-formingact*), în măsura în care scopul declarat al acestuia este deplina dezvoltare a personalității umane, precum și prin faptul că „prin instruire, educație și învățare, orice persoană trebuie să devină capabilă de a juca un rol util într-o societate liberă”, așa cum statuează Pactul Internațional cu privire la Drepturile economice, sociale și culturale [1].

Justificarea naturii liberale a dreptului fundamental la învățătură este pusă pe seama relației acestui drept cu demnitatea și libera dezvoltare a personalității umane. Raportându-ne la dispozițiile Constituției Republicii Moldova [2], identificăm aceste două valori supreme din enumerarea oferită de art. 35 coroborat cu art. 1 alin. (3) și art. 10 alin. (2), ca fiind în directă legătură cu dreptul fundamental la învățătură. Această relaționare conturează rolurile învățării, educației, instruirii în asigurarea demnității omului, ceea ce ne permite să afirmăm fără rezerve că dreptul fundamental la învățătură este un drept liberal, clasic, care își propune să protejeze individul de ingerințele excesive ale statului. Prin conținutul său, dreptul fundamental la învățătură nu are în vedere doar procesul de instruire și perfecționare desfășurat în forme instituționalizate, ce reprezintă un drept fundamental, inerent oricărei ființe umane, care trebuie recunoscut și garantat de stat *a priori* de la nașterea persoanei până la dispariția sa prin deces, chiar și în afara cadrului instituțiilor abilitate să exercite activități în domeniul învățământului. În acest sens, educația oferită de părinți copiilor lor în cadrul familiei se circumscrie dreptului acestora de a primi educație, ca formă primară de transmitere a aptitudinilor, obiceiurilor, bagajului informațional și cultural de la o generație la alta. În lipsa unei norme generale care să recunoască dreptul la educație, există riscul ca statul să poată nesocoti dreptul persoanelor la educație în afara cadrului instituționalizat. Cu regret, art. 35 din

Constituția Republicii Moldova nu prevede o dispoziție expresă, care să garanteze libertatea învățământului și care merită a fi completat.

Dreptul comparat al dreptului internațional al Drepturilor Omului ne oferă modele de urmat în acest sens: Constituția Belgiei [3] în art. 24 § 3, consfințește că *orice persoană are dreptul la educație cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale*; Constituția Portugaliei [4] în art. 73 alin (1) prevede că *toate personale trebuie să aibă dreptul la educație și la cultură*; Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale [5] în art. 2 al Primului Protocol Adițional statuează că *nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire [...]*. Iar Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene [6], în art. 14, stabilește că *orice persoană are dreptul la educație, precum și la accesul la formare profesională și formare continuă*. Pornind de la faptul că garantarea dreptului la învățătură este una dintre principalele misiuni ale statului, Republica Moldova și-a asumat cu prisosință această sarcină. Chiar dacă mai are restanțe la examenul de trecere de la un regim totalitar la unul democratic și necesită încă multe lecții europene pentru a se cataloga un stat de drept „veritabil”, Republica Moldova s-a angajat ferm în consacrarea și constituționalizarea acestui drept, precum și în consolidarea mijloacelor de garantare. Analizând întregul conținut al art. 35 al Constituției Republicii Moldova, se poate concluziona că filosofia socialistă asupra educației este cea care încă influențează major reglementarea acestui domeniu în legislația Republicii Moldova. Desigur, concepția socialistă este prezentă și în cadrul reglementărilor internaționale, însă acestea realizează o armonie mult mai mare între filosofia liberală și cea socialistă. Deși este clară tendința Republicii Moldova de a se integra în cadrul democrațiilor europene și de a asana cadrul normativ la standardele europene, totuși, parcursul european este anevoios, cu multe sincope, astfel încât se atestă o discrepanță sesizabilă între buchia legii și realizarea deplină a dreptului la învățătură. Or, la cei 31 de ani de la declararea Independenței, realizarea deplină a dreptului la învățătură în toate aspectele sale rămâne a fi deocamdată un deziderat și, pe alocuri, chiar dureroasă și sensibilă. Nu putem să facem abstracție de unii indicatori regretabili ce țin de abandonul școlar, precum și de incapacitatea școlarizării copiilor ce vin din familii social-vulnerabile.

În funcție de realitățile existente la etapa de dezvoltare a societății, autoritățile dispun de dreptul de a se implica în procesul de învățământ în scopul asigurării calității de formare a specialiștilor. Această prerogativă a statului este asigurată prin dispoziții art. 35 alin. (5) din Constituție, potrivit căruia instituțiile de învățământ, inclusiv cele nestatale, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii. Fiecare dintre noi, bogat sau sărac, tânăr sau bătrân, mai mult sau mai puțin școlit, poartă amprenta tuturor evenimentelor cu care a intrat în contact încă din momentul venirii pe lume. Fiecare instituție de învățământ preșcolar, școlar, gimnazial, fiecare carte, fiecare cadru didactic, fiecare dezamăgire, triumf, îndoială, vis sau iubire pe care am trăit-o, toate au avut un impact asupra noastră. Acei oameni sau evenimente, care ne-au influențat favorabil sau nu, au rămas acum în urma noastră. Numai lucrurile și oamenii care au un impact asupra noastră astăzi au importanță, dar și în zilele ce vor veni. Ceea ce am fost nu mai putem

schimba, iar ceea ce putem deveni este o oportunitate nelimitată și nemărginită. Dacă vrem ca atitudinile, rezultatele și fericirea noastră să devină depline, trebuie să practicăm disciplina dureroasă, necesară pentru „plivirea” grădinii vieții noastre. Fondatorii psihologiei pozitive susțin că formula fericirii constă din următoarele elemente: fiziologia (50%) + atitudinea (40%) + circumstanțele (10%). Compozitorul austriac Franz Schubert susținea că „fericirea derivă din noi înșine și nu dintr-un loc în care am fost odată fericiți”. Fericirea, armonia, succesul unei persoane fizice, a familiei, a societății se află într-o strânsă interdependență cu entitățile care prestează servicii de învățământ, educaționale. Astfel, educația trebuie să fie de asemenea manieră încât să garanteze, să păstreze și să transmită identitatea culturală, personală, socială, ce ar permite formarea unei personalități, a unui cetățean fericit. În acest sens, procesul de instruire, învățare, educație merită a fi revizuit, punându-se accent pe următoarele elemente: profesorul (cadru didactic); nivelul cadrului didactic (profesorului); cuvântul (cunoștințe); nivelul de percepție a cunoștințelor recepționate. Aceste elemente permit fiecărei ființe umane, trecând prin instituțiile de învățământ și procesul de instruire, predare, învățare, să-și creeze identitatea în concordanță cu necesitățile și valorile personale și profesionale. Iar rezultatul nu poate fi decât unul – împlinire sufletească, un element imperios pentru consolidarea unei societăți armonioase și fericite.

Referințe:

1. Pact Internațional, nr. 19 din 16-12-1966, cu privire la drepturile economice, sociale și culturale; Publicat la 30-12-1998 în *Tratate Internationales*, nr. 1, art. 19, disponibil la https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115566&lang=ro
2. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 27.08.1991; Constituția Regatului Belgiei, disponibilă la <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/belgia.pdf>, Constituția Republicii Portugheze, disponibilă la <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/portugalia.pdf>
3. Decizia Curții Constituționale nr. 7/2013, § 39.
4. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, disponibilă la https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
5. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, disponibilă la <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF>

SERVICIUL PUBLIC – ASPECTE CONCEPTUALE ȘI CARACTERISTICI

PUBLIC SERVICE – CONCEPTUAL ASPECTS AND CHARACTERISTICS

Svetlana SLUSARENCO, ORCID: 0000-0002-9092-0024
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 338.465

e-mail: svetlana_slusarenco@yahoo.com

În statele democratice, autoritățile publice au menirea de a promova politici orientate spre cetatean. Atât administrația publică centrală, cât și administrația publică locală își realizează sarcinile prin serviciile publice pe care le înființează pentru a satisface continuu și în mod ritmic interesele generale [1, p.4].

Problematica serviciului public constituie o componentă fundamentală, având în vedere faptul că prin modalitățile de organizare, dar și prin conținutul său, reprezintă chintesența administrației publice [2, p.291].

Pornind de la scopul sau menirea „serviciului”, termenul de *serviciu public* definește acea activitate utilă, destinată satisfacerii unei nevoi sociale. Serviciul public este utilizat și în sensul de organizație sau organism social, dar și în sens funcțional, de activitate desfășurată.

Profesorul P. Negulescu definește serviciul public, ca „un organism administrativ creat de stat, cu o competență și puteri determinate, cu mijloace financiare procurate din patrimoniul general al administrației creatoare, pus la dispoziția publicului pentru a satisface în mod regulat și continuu, o nevoie cu caracter general, a cărei inițiativă privată nu ar putea să-i dea decât o satisfacție incompletă și intermediară” [3, p.691].

Autorul Antonie Iorgovan definește serviciul public ca fiind mijlocul prin care administrația își exercită activitatea [4, p.90].

Din cele menționate *supra*, putem concluziona că termenul „serviciu public” are câteva semnificații: *în sens organic*, serviciul public este definit ca ansamblul personalului, personalul administrației; *în sens formal*, serviciul public desemnează regimul juridic aplicabil personalului administrației; *în sens material*, prin serviciul public, se subînțelege o activitate de colaborare permanentă și cu titlu profesional cu persoanele publice ale administrației [5, p. 8-9].

Definițiile formulate indică două posibile direcții de analiză a serviciului public, generate de cele două componente ale administrației publice: materială și cea formal-organizatorică [6, p. 91].

În ceea ce privește componenta materială, activitatea de satisfacere a unor interese generale îmbracă nenumărate forme, în funcție de natura cerințelor sociale, de amploarea acestora, la nivel local sau la nivel național, de ansamblul regulilor de drept aplicabile unui serviciu public, având un pronunțat caracter prestator.

Cât privește componenta formal-organizatorică, aceasta nu poate fi disociată de cea materială pentru că nu se poate imagina prestarea unui serviciu, fără a exista organismele sau agenții specializați în domeniul respectiv. Oricare dintre componentele structurii funcționale ale sistemului administrației publice – instituția publică, regia autonomă – pot realiza, într-o mai mare sau mai mică măsură, și activități de prestație, servicii publice. Dacă instituția publică se manifestă în principal ca autoritate, regia autonomă este creată tocmai pentru prestarea unor servicii publice [7, p.113].

Serviciul public înseamnă un tip de organizare, o structură de administrare, un ansamblu de agenți și de mijloace materiale, alocate în vederea împlinirii unui interes specific sau a unor scopuri specifice. Esența serviciului public constă în orice gen de activitate prestată de autorități publice în vederea satisfacerii unor interese generale, specifice, oferite în mod constant [3, p.621].

Serviciul public desemnează activitatea cu caracter continuu și regulat organizată sau autorizată de o autoritate a administrației publice în vederea satisfacerii unor necesități de interes public.

Trăsăturile esențiale ale serviciului public sunt: continuitatea, egalitatea tuturor în fața lui și necesitatea adaptării lui la nevoile utilizatorilor [8, p.4].

Autorul Victor Mocanu, evidențiază următoarele criterii de delimitare a serviciilor publice: serviciile publice sunt create de autorități ale administrației publice centrale și autorități publice locale în scopul satisfacerii intereselor generale și specifice membrilor comunității pe care le reprezintă; Serviciile publice sunt create prin lege sau pe baza legii, de o autoritate a administrației publice investită cu competența respectivă; serviciile publice sunt dotate cu funcții publice, cu atribuții, competențe, responsabilități pentru satisfacerea unor anumite interese publice; specializarea serviciului public – fiecare serviciu este creat pentru satisfacerea unui anumit sau ale unor anumite interese de ordin general, determinat de sfera de competență a serviciului (instruire, protecție socială); Serviciul public desfășoară o activitate regulată și continuă în toată perioada cât există, după un program adus la cunoștința membrilor comunității (aprovizionarea cu apă potabilă, salubritate etc.), serviciul public este oferit în mod egal pentru comunitate. Toți membrii comunității au acces egal la serviciul public de care ei au nevoie (servicii de stare civilă, serviciul de aprovizionare cu apă potabilă, servicii de salubritate etc.); actele juridice pentru prestarea serviciilor publice, de regulă, sunt acte administrative; serviciul public satisface anume acele necesități specifice ale colectivității care la etapa dată constituie interesul general al comunității date (construcția unui pod peste un râu, construcția unei piețe locale, porțiuni de drum, gazificarea localității etc.); baza materială necesară activității serviciului public este asigurată din patrimoniul public sau privat și din bugetul de stat sau din bugetul local [9, p.10].

Astfel, serviciul public reprezintă o activitate desfășurată sau supravegheată de o autoritate publică, prin care se realizează nevoi sociale de interes general. Serviciile publice sunt organizate de autoritățile publice fie centrale (Guvern, ministere), fie locale (consilii locale, primari).

Termenul de „serviciu public” se bucură de un statut privilegiat în domeniul administrației publice, atât la nivel central cât și la cel local. Acest statut privilegiat a fost acreditat serviciului public datorită faptului că el reprezintă o activitate cu un pronunțat accent social, prin intermediul căruia se realizează interesele generale și locale ale colectivităților.

Referințe:

1. MOCAN, V. *Costul și administrarea serviciilor publice locale de interes general*. P. 4. Disponibil: https://serviciilocale.md/public/publications/262110_md_studiu_mocanu_.pdf [Accesat 01.09.2022].
2. OROVEANU, M.T. *Tratat de drept administrative*. București: Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, 1994.
3. MOCANU, V. *Descentralizarea serviciilor publice*. Chișinău: Tish, 1999. 64 p.
4. NEGULESCU, P. *Tratat de drept administrativ*. București: Tipografiile Române Unite, 1925.
5. IORGOVAN, A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. II. București: Nemira, 1996.
6. DEMIAN, N. *Serviciul public*. Chișinău, 1998.
7. IORGOVAN, A. *Drept administrativ. Tratat elementar*. 1994; NEGOIȚĂ, Al. *Drept administrativ*, 1997; ALEXANDRU, Al. *Structuri, mecanisme și instituții administrative*, București, 1996.
8. NEGULESCU, P. *Tratat de drept administrative*. Vol. I. Principii generale. Ediția a IV-a. București: Institutul de Arte Grafice „E. Mârvan”, 1934.
9. ARDELEANU, M. *Drept administrativ: Suport de curs*. București, 2007.
10. MOCANU, V. *Descentralizarea serviciilor publice*.

Articolul a fost elaborat în cadrul Proiectului: „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”. Cifru: 20.80009.1606.15.

TENDINȚE PRIVIND MODIFICAREA CONCEPȚIEI CLASICE A SEPARAȚIEI PUTERII DE STAT

TRENDS OF CHANGING THE CLASSICAL CONCEPTION OF THE SEPARATION OF STATE POWER

Ion JECEV, ORCID: 0000-0002-4300-1674
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.33

e-mail:intercom_exim@mail.ru

Timp de 3000 de ani teoria separației puterilor s-a perfecționat și s-a îmbogățit cu multiple forme ale democrației în diferite state. Iar prezentarea succintă a teoriei separației puterilor în stat demonstrează o anumită elasticitate a conceptului de „putere”. Rezultă apoi că tendința instaurării statului de drept și a democrației a implicat și implică mereu căutări permanente de teorii adecvate, iar teoria separației puterilor este una dintre acestea.

Într-o asemenea viziune științifică, se impun câteva precizări privind organizarea statală a puterii, ca schemă teoretică. Astfel, după cum menționează autorul Pimentel, în actualitate discuțiile se poartă nu asupra principiului, ci asupra modului de organizare a puterilor. Puterea de stat se deplasează între trecut și viitor, pentru că, asigurând continuitatea, trebuie să respecte legi vechi, dar și să adopte legi noi impuse de voința generală, deoarece dinamica vieții sociale dictează modificări ale câmpului normativ, iar între aceste momente (trecut și viitor) se află cetățeanul [17, p.126].

Este general admis că statul, ca entitate politico-juridică și structură socială, are de îndeplinit mai multe funcții, trei dintre acestea fiind principale: funcția legislativă, funcția executivă, funcția jurisdicțională. Iar pentru exercitarea fiecărei dintre aceste funcții există, respectiv, o anumită ramură a puterii: legislativă (care este și reprezentativă), executivă și judecătorească care este încredințată unor autorități distincte [4, p.178-179], astfel menționându-se cele trei ramuri ale puterii de stat. Realitatea efectivă a acestor deziderate se concretizează în principiul separației puterilor în stat, consfințit ca un principiu fundamental în Constituție.

Deși deseori se afirmă că este vorba de funcții, împuterniciri, autorități se discută numărul puterilor [3, p.18]. Încă B.Constant clasifica puterile statului în cinci ramuri: Puterea regelui; Puterea executivă a miniștrilor; Puterea permanentă a Camerei nobililor; Puterea Camerei electivă ce reprezintă opinia publică; Puterea judecătorească [16, p.171-179].

În diferite lucrări se diferențiază de la trei până la șapte ramuri ale puterii. Cu toate acestea, se constată că în doctrinele clasice nu totdeauna atestăm prezența celor trei puteri (legislativă, executivă și judecătorească), deoarece puterea judecătorească nu întotdeauna era diferențiată ca o putere aparte, alături de puterea legislativă și cea executivă. Diferențierea puterii judecătorești ca putere separată s-a realizat mai târziu [5, p.14].

Se afirmă câte odată că de rând cu cele trei puteri există și instituția șefului statului (președinte în cadrul republicii, monarh în cadrul monarhiei constituționale), aceasta este considerată a patra putere [11, p.126]. Iar unii doctrinari afirmă că în cadrul Federației Ruse puterea președintelui este independentă și este prezentă alături de puterea legislativă, executivă și cea judecătorească. În acest sens, autorul A.Nozdraciov menționează: „... este întemeiată afirmația precum că Președintele deține atribuții ale puterii executive, dar nu face parte din aceasta”. Autorul, continuă ideea prin analogia: „arbitrul nu este jucător în teren, dar nici nu se află după linia de demarcare” [10, p.14].

Autorii unor constituții au considerat că separația celor trei ramuri ale puterii de stat nu reflectă totalmente realitatea. Astfel unele constituții a statelor Americii Latine (Niagara, anul 1987; Brazilia, anul 1988; Columbia, anul 1991 și altele) pornesc de la existența a patru puteri, suplimentar evidențiind și puterea electorală. Despre existența și a celei de a patra puteri – puterea constituantă, vorbesc specialiștii francezi ce se ocupă cu politologia comparată – J.Blanch, F.M. Virie și F.Vaghi. Această ramură a puterii este înțeleasă, mai întâi de toate, ca o împuternicire pentru stabilirea bazelor constituționale ale organizării sociale și de stat pe calea referendumului, hotărârilor adunărilor constituante, parlamentului. Despre existența puterii constituante ca ramură a puterii de stat menționează și D.Iu. Șapsugov, subliniind că „puterea constituantă de stat în ultimele decenii a căpătat din nou o actualitate politico-practică în legătură cu criza puterii, apărute într-un șir de state ale lumii contemporane” [14, p.57].

Se vorbește uneori și despre alte puteri ca, de exemplu: puterea administrativă, prin care se are în vedere puterea poporului de a administra treburile statului nemijlocit sau prin adunări constituante să adopte constituția; puterea de control, care se manifestă prin puterea unui singur partid de a guverna; puterea informațională (mijloacele de informare în masă), ca o putere ce formează opinia publică [1, p.81]. Autorul rus A.B. Vengherov susține că în cadrul statului de drept trebuie să existe și a patra putere – puterea informațională [8, p.615].

În acest sens, R.F. Abdeev, de asemenea, dezvoltă punctul de vedere privind necesitatea analizării puterii informaționale ca una din cele cinci ramuri ale puterii de stat. Alături de puterea informațională și cele trei puteri tradiționale (legislativă, executivă și judecătorească, autorul propune de analizat în calitate de a cincea ramură a puterii de stat – puterea intelectului. În opinia acestuia, puterea informațională și puterea intelectului trebuie să fie recunoscute de către celelalte puteri) [6, p.96]. Împotriva calificării puterii informaționale în calitate de ramură a puterii de stat se pronunță L.S. Mamut, în opinia căruia este dubios de a atașa atribuții statale-juridice mijloacelor de informare în masă [9, p.11-12].

Cele menționate nu sunt decât niște derivate și comprimate ale puterii de stat, văzută așa cum s-a afirmat la doctrina clasică (putere legislativă, executivă și judecătorească). Invocarea prerogativelor unei astfel de puteri ca, de exemplu, mijloacele de informare în masă (puterea „a patra” – presa) nu are niciun fundament sociopolitic sau juridic, nu derivă nici din suveranitatea națională și nici din exercitarea acestuia și este dovada unei lipse de cunoștințe elementare despre putere și despre atributele sale.

Din aceste considerente, în caz că se invocă argumentele de genul asigurarea realizării prerogativelor celei de-a patra puteri de stat, este necesară o intervenție promptă care ar curma din start orice manifestare nefondată științific și adesea rezultată din incompetență și ambiții nerealizate. Aceasta însă nu diminuează nicidecum rolul mijloacelor de informare în masă, care este enorm în condițiile edificării unui stat de drept, deoarece datorită mijloacelor de informare poporul își formează impresie despre activitatea puterilor în stat. Mai mult decât atât, autoritatea unui stat depinde de felul în care oamenii cunosc problemele cu care se confruntă acesta, măsurile ce se întreprind în vederea soluționării lor etc. Un stat este puternic, doar atunci când poporul cunoaște realitatea, poate vorbi liber despre orice aspect al ei și poate face totul în baza convingerilor sale [1, p.81].

Tendința de modificare a concepției separației puterilor tinzând spre mărirea numărului ramurilor puterii de stat, dând exemple de diferite state nu este întâmplătoare, afirmă V.E. Cirkin [13, p.80-81]. Complexitatea vieții publice poate aduce și a adus în discuție chestiunea numărului de puteri, dar mărirea infinită a puterilor ce sunt prezente în cadrul statului nu este o soluție în situația creată.

Constatăm că în doctrina juridică sunt prezente opinii conform cărora principiul separației puterilor a fost supus criticilor. Astfel Ion Deleanu susține ideea că „separația puterilor în stat” contravine principiului indivizibilității suveranității, căci, admitând existența mai multor „puteri”, distincte și independente, ar trebui să recunoaștem și posibilitatea constituirii unor „co-părți” de suveranitate ce ar urma să se atribuie fiecăreia dintre puteri [2, p.49].

Cu toate acestea, concluzionăm că la etapa contemporană de dezvoltare a societății principiul separării puterilor este caracteristic pentru toate statele democratice [7, p.230], iar separația și colaborarea puterilor ca principiu al tehnicii constituționale e destinat de a evita abuzul de putere și apariția unui regim totalitar [12, p.84], fiind o garanție contra despotismului și tiraniei [15, p.105].

Referințe:

1. ARSENI, Al. ș.a. *Constituția Republicii Moldova: comentată articol cu articol*. Vol.I. Chișinău: Civitas, 2000. 176 p.
2. DELEANU, I. *Instituții și proceduri constituționale: în dreptul român și în dreptul comparat*. București: C.H. BECK, 2006. 922 p.
3. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.-S. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II. București: All Beck, 2003. 300 p.
4. NEGRU, B., NEGRU, A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: Bons Offices, 2006. 520 p.
5. АБАШМАДЗЕ, В. *Учения о разделении государственной власти и его критика*. Тбилиси: Сабчота Сакартвело, 1972. 51 с.
6. АБДЕЕВ, Р. *Философия информационной цивилизации*. Москва: ВЛАДОС, 1994. 336 с.

7. АНДРОНИК, Н. ИВАНОВ, В.М., ТАТАР, Г.В. *Государственный суверенитет Республики Молдова*. Кишинэу: Издат. центр ULIM, 2000. 452 с.
8. ВЕНГЕРОВ, А. *Теория государства и права*. Ч. 2. Теория права. Т.1. Москва: Юристъ, 1996. 168 с.
9. МАМУТ, Л. *Метаморфозы восприятия государства*. В: *Проблемы ценностного подхода в праве: традиции и обновление*. Москва, 1996, сс.56-67.
10. НАЗДРАЧЕВ, А. Основные характеристики исполнительной власти по Конституции Российской Федерации 1993 года. В: *Государство и право*, 1996, №1, сс.12-22.
11. ФЕДОРОВ, Г. *Теория государства и права*. Кишинэу: Reclama, 2004. 569 с.
12. ХРОПАНИЮК, В. *Теория государства и права*. Москва: Дабахов, Ткачев, Димов, 1995. 384 с.
13. ЧИРКИН, В. *Основы сравнительного государствоведения*. Москва: Издательский дом «Артикул», 1997. 352 с.
14. ШАПСУГОВ, Д. *Теория права и государства*. Ростов-на-Дону: Эверест, 2003. 112 с.
15. BURDEAU, G., HAMON, Fr., TROPER, M. *Droit constitutionnel*. Paris: L.C.D.J., 1993. 782 p.
16. CONSTANT de REBEQUE, Henri Benjamin, PAGES, J-P. *Cours de politique constitutionnelle*. Paris: Nabu Press, 2010. 670 p.
17. PIMENTEL, C.-M. Le sanctuaire vide: la séparation des pouvoirs comme superstition juridique. En: *Pouvoirs, revue française d'études constitutionnelles et politiques*. 2002, no.102, pp. 119-131.

E-DOSAR JUDICIAR: ETAPĂ DE TRANZIȚIE CĂTRE JUSTIȚIA VIRTUALĂ

E-COURT FILE: STEP TOWARD VIRTUAL JUSTICE

Veronica MOCANU, ORCID: 0000-0002-2487-2677
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.97/.99:004

e-mail: veronica.mocanu1985@gmail.com

Obiectivele prezentei lucrări sunt orientate spre prezentarea cadrului de acțiuni necesare a fi asumate în Republica Moldova de către autoritățile de resort în vederea dezvoltării și implementării ideii de instanțe de judecată digitalizate. Perioada pandemică în care ne-am aflat în ultimii ani, dar și criza energetică, războiul din apropierea Republicii Moldova ne determină să dezvoltăm și să ne asumăm rapid acțiuni de reziliență, în așa fel încât în ciuda provocărilor care ne pun la încercare, să avem posibilitatea de a continua existența, a beneficia și accesa servicii. Astfel, în cele ce urmează, vom evidenția cadrul serviciilor judecătorești, care datorită rolului și posibilului impact se impune drept prioritar a fi considerat, ori justiția devine adesea deosebit de importantă, mai ales în situații de criză, când se impun ca deosebit de necesare acțiunile de menținere a ordinii publice [1], de protecție a drepturilor omului, de prevenție etc.

Practica altor state deja se impune prin exemple care ne demonstrează că următoarea etapă în evoluția sistemului de justiție este cea legată de instituționalizarea curților virtuale, iar etapa de trecere spre acestea este materializată prin existența curților digitale. Instanțele judecătorești digitale sunt instanțele care au reușit să implementeze în practica de procesare a actelor judecătorești practici digitalizate, au colaboratori și judecători care dispun de abilități digitale avansate, procesele judiciare sunt realizate prin utilizarea instrumentelor informaționale etc. Curțile virtuale reprezintă o formă mai avansată a modalității de organizare, realizarea și prestare a serviciilor judecătorești, ori acestea în mare măsură sunt transferate din mediul off-line în mediul online. Beneficiile acestor noi realități organizatorice și existențiale sunt multiple și incontestabile [2], chiar și în condiția în care acestea de multe ori sunt blamate. Instituționalizarea curților digitale oferă, pe de o parte, statului și pe de altă parte, individului social posibilitatea de a organiza și, respectiv, primi acces la justiție în format aproape instantaneu, fără cheltuieli și necesități de deplasare, cu posibilități de control și informare asupra etapelor de realizare a actului de justiție. În aceste condiții, justiția virtuală se impune drept instrumentul modern al cetățeanului modern, ori acesta este în căutarea serviciilor digitalizate, dând preferință tot mai scăzută serviciilor prin accesare fizică.

Chiar dacă curțile virtuale se impun prin acceptare tot mai crescută, prezentul articol este orientat în a prezenta cadrul de acțiuni necesare a fi întreprinse în Republica Moldova în vederea dezvoltării treptate a ideii de instanță virtuală. Având în vedere efor-

tul considerabil depus în ultimii ani în digitalizarea justiției, putem constata cu siguranță că realitatea de moment a justiției moldave se caracterizează prin existența fenomenului de instanță digitală, ori instanțele judecătorești naționale procesează informațiile judiciare în format automatizat prin utilizarea Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor, informațiile despre cererile și dosarele examinate se publică pe Portalul Național al Instanțelor de Judecată, există tipuri de ședințe de judecată care se realizează prin utilizarea aplicației de videoconferință, probele pe dosare sunt stocate în format digitalizat. Un element important asupra căruia o să atragem însă o atenție deosebită este e-Dosarul judiciar, care de fapt este elementul care în timp va asigura tranziția de la forma clasică de instanță judecătorească la cea virtuală. Ce este e-Dosar judiciar? Soluția informatică e-Dosar judiciar este parte componentă a sistemului informațional judiciar, și este concepută drept o platformă de comunicare a justițiabililor cu instanțele naționale de judecată. Din perspectivă legală, SI e-DJ este instituționalizat prin prevederile Conceptului tehnic al Sistemului informațional judiciar aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 593 din 24.07.2017, și prin prevederile Regulamentului privind organizarea și funcționarea Sistemului informațional judiciar, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 794 din 01.08.2018.

Din perspectivă tehnică, SI e-DJ a devenit funcțional începând cu anul 2019, ca rezultat al suportului oferit de către USAID prin intermediul Proiectului „Justiție Transparentă” implementat de către compania Millennium DPI Partners, LLC în Moldova.

Din perspectivă arhitecturală, e-Dosar judiciar este interconectat la Programul Integrat de Gestionare a Dosarelor fiind oferit spre utilizare justițiabililor drept instrument electronic de depunere a cererilor de chemare în judecată și a materialelor judiciare, precum și de administrare on-line a dosarelor judecătorești. În momentul publicării acestui articol, e-Dosar judiciar nu este utilizabil din perspectivă tehnică pe întreg teritoriul țării, acesta fiind în etapă de pilotare în circumscripția Judecătoriei Bălți și Ungheni, fiind propus spre utilizare doar avocaților. Având în vedere importanța practică și eventualele beneficii care pot fi culese de pe urma implementării utilizării e-Dosar judiciar, prezentul articol pledează în favoarea instituționalizării și extinderii e-Dosar judiciar pe întreg teritoriul țării, fiind oferit spre utilizare nu doar avocaților, dar și altor categorii de profesioniști și persoane fizice. În aceeași ordine de idei, vom atrage atenția asupra iminenței păstrării serviciilor în format fizic, ori modalitatea de acces a serviciilor judiciare de la distanță se poate impune doar drept o alternativă, dar nu cadru obligatoriu.

Întru evitarea unor acțiuni eronate, sau promovarea unui cadru digitalizat oportun, având la bază cercetările funcționării e-Dosar judiciar, dar și practica altor state, în procesul de dezvoltare și implementare a e-Dosar judiciar se propune a se ține cont de cel puțin următoarele recomandări:

- Utilizarea e-Dosar judiciar urmează a fi extinsă către toate categoriile de participanți procesuali și urmează a fi implimentată pe întreg teritoriul țării în termene cât mai restrinse, ori acest fapt va contribui la eficientizarea activității profesioniștilor, reducerea cheltuielilor publice și fortificarea dreptului de acces la justiție a cetățenilor Republicii Moldova.

- Acțiunile de dezvoltare ulterioară a e-Dosar judiciar urmează a fi orientate în vederea dezvoltării funcționalităților care urmează să asigure transpunerea prevederilor legale curente, dar și în vederea sporirii interactivității și atractivității aplicației. Atractivitatea soluției tehnice propuse se impune drept factor care poate atrage sau, din contra, respinge utilizatorii.

- Inițierea acțiunilor de modernizare legislativă în așa fel, încât cadrul procesual actual să fie adaptat cadrului de depunere și administrare a procedurilor judiciare prin utilizarea e-Dosar judiciar. Pentru moment, stabilim că cadrul legal este lacunar și puțin explicit în ceea ce privește utilizarea e-Dosar judiciar, fapt care poate împiedica implementarea sistemului, ori legalitatea este unul din principiile de bază care orientează activitățile din domeniul judiciar. Analizând prevederile actuale, stabilim că unicele referințe legale la e-Dosar judiciar se regăsesc doar în Conceptul și Regulamentul privind organizarea și funcționarea Sistemului informațional judiciar, actele procesuale prezentându-se drept lacunare în acest sens. Mai mult decât atât, analizând prevederile Codului de procedură civilă, identificăm o eroare de exprimare gravă (art. 171 alin. (1)) care poate crea confuzii și împiedica utilizarea e-Dosar judiciar. Constatăm că prevederile art.171 alin. (1) Cod de procedură civilă sunt eronate, nu corespund cadrului legal din subordine și contextului tehnic dezvoltat, circumstanță care poate împiedica extinderea utilizării e-Dosar judiciar. În aceeași ordine de idei, remarcăm asupra necesității clarificării cadrului funcțional și de utilizare e-Dosar judiciar în actele procesuale, ori la moment nu este clar dacă utilizatorii care depun cereri prin e-Dosar judiciar sunt supuși aceluiași rigori documentare ca și cei care inițiază și realizează acțiuni procesuale în format fizic sau nu.

Cu **titlu de concluzie**, vom atenționa că implementarea și extinderea utilizării e-Dosar judiciar urmează a fi realizată într-un format care să corespundă cadrului de necesități, ori altfel ideea implementării acestei facilități poate fi compromisă, fiind afectat astfel întreg procesul de tranziție către noua formă de realizare a justiției – justiția virtuală.

Referințe:

1. Supreme People’s Court Work Report. Addressed to the National People’s Congress by Chief Justice Qiang Zhou, 2020. [Accesat: 01.08.2022]. Disponibil: from: <http://www.court.gov.cn/zixun-xiangqing-231301.html>.
2. KUNKEL, T., RAY, B., BRYANT, K. (January 2022). *Virtual Services in Judicially Led Diversion Programs: Participant Findings*. Rulo Strategies: Arlington, Virginia. [Accesat: 01.08.2022]. Disponibil: https://www.ncsc.org/_data/assets/pdf_file/0028/72748/Virtual-Services-in-Judicially-Led-Diversion-Programs-Participant-Findings.pdf

TYPE OF PARLIAMENTARISM AND ITS POLITICAL CONSEQUENCES

FORMA PARLAMENTARISMULUI ȘI CONSECINȚELE POLITICE ALE ACESTEIA

Doina CUCIURCA, ORCID: 0000-0001-6859-7956
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.53:321.7

e-mail: cuciurcadoina@gmail.com

Traditionally, the parliament is regarded as an attribute of the modern state, an important organ of power. Parliament is the only institution that represents the political community not only as a whole, but also in all its diversity. In modern developed political systems, the unification of political interests becomes one of the priority and specific tasks of parliaments. Attempts to diminish the role and importance of the parliament, to replace it with the executive power, indicate a low level of political and legal culture in the respective state. The political life of such countries is characterized by arbitrariness, abuses, high corruption of officials, the instability of the political situation, and the decrease in the standard of living of the population.

The aim of this research is to examine the origins and consequences of the mechanisms of different types of parliamentarism, as well as the impact of types of parliamentarism on political outcomes, such as government type, stability and the ability to respond to economic and political crisis.

In the political system of the countries of the modern world, the following types of parliamentarism are emerging: 1) developed, constrained, "imitative" parliamentarism (depending on the degree of actual achievement and the strength of the functional elements of parliamentarism); 2) "rationalized", "ministerial", "split" parliamentarism (depending on the constitutional order of interaction of the parliament with other supreme organs of state power).

In the first row of the types of parliamentarism are reflected the particularities of the political regime (totalitarian, authoritarian, democratic), and in the second row – the particularities of the form of government (republic, monarchy) and of the state arrangement (unitary, federal, confederal).

Developed parliamentarism can exist and function only in a democratic society, where the basic elements of parliamentarism are fully realized, including the principle of separation of powers and the rule of law, strong traditions of parliamentarism, where there is a mature civil society and political parties which are not limited to the role of active participants in political processes, but assume political responsibility for the general situation in society.

Constrained parliamentarism is based on limiting the powers of the parliament and its indirect control over the executive. This type of parliamentarism is characteristic of societies that approach parliamentarism in its development, where democratic freedoms and the fundamental principles of parliamentarism are mostly declarative, and the degree of their implementation is incomplete, having the character of half measures [1].

The existence of *imitative parliamentarism* is characteristic to highly authoritarian regimes and to a much greater extent - totalitarian regimes, where parliamentarism can only be imitated [2]. Within such regimes, power and politics are monopolized, power can govern only on the basis of laws, adopted at its discretion, the role of representative institutions and the opposition is diminished or reduced to zero, and the autonomy of parties and civil society institutions is violated.

Rationalized parliamentarism is oriented, first of all, to the consolidation of presidential power. This measure is determined by the need to overcome the weakness and amorphous character of the executive power, generating political instability. *Rationalized* parliamentarism incorporates elements characteristic of a semi-presidential republic, it provides for a series of restrictions on the organization, status and competence of the parliament. Within this type of parliamentarism, from a structural point of view, a bicameral parliament is preferable, because bicameralism is able to ensure the functioning of the system of restrictions within the parliament. The significant restrictions concern Parliament's legislative powers. This refers, first of all, to the fact that the president of the republic, at the proposal of the government (or the joint proposal of the chambers) can submit any bill to the referendum; secondly, the Constitution defines the spheres of legislative activity, assigned exclusively to the competence of the head of state [3].

Thus, under *rationalized parliamentarism*, strong presidential power is associated with effective parliamentary control over government activity, and the government's dual accountability – to the president and parliament - is a distinctive feature of *rationalized* parliamentarism.

Ministerial parliamentarism is defined by two fundamental principles – by the status of the parliament as the supreme legislative body without limiting its legislative and control powers, and by parliamentary governance, the accountability to the parliament of the government, formed, as a rule, on the basis of a parliamentary majority. At the same time, the government is empowered with the right of legislative initiative, as well as with the right to address the head of state with measures regarding the dissolution of the parliament. It is based, in most cases, on the compatibility of being a member of the government with the exercise of the mandate of member of Parliament. This allows the government to co-opt into the government not only leaders of the ruling parties, but also other influential deputies from the parliamentary majority, thus managing to control the parliament and at the same time benefit from the massive support of the parties [4].

Split parliamentarism is characteristic especially of societies, where the relations between the parliament and the head of state are based on a strict separation of powers, their considerable autonomy, the system of checks and balances and interdependence. Within this type of parliamentarism, the legislative (representative) body of state power

can limit the actions of the head of state through laws, while the president has the right of suspensive veto over the decisions of the parliament [5].

Conclusions. Despite the existence of several varieties of modern parliamentarism, we must note, however, that in the practice of parliamentarism there are no "pure" models, that is, isolated from all the others, because each of them, along with its own characteristic features, always includes features peculiar to other types of parliamentarism.

In the contemporary world, the trend towards the creation of hybrid, mixed, transitional forms of state government is increasingly foreshadowed. The classic forms of presidential, parliamentary or federal republic systems are gradually disappearing, being replaced by semi-presidential, semi-parliamentary republics, regional states, which combine the characteristics of unitarism, federalism and autonomy. The new methods of exercising state power cause the appearance of other forms of state regimes, which include some elements of authoritarianism and democracy.

In modern Western science, a number of concepts develop, according to which the state hypothetically transforms into an eminently "technical" or "scientific" state. It is considered that in such a state power loses its traditional political qualities and turns into a complex control device, designed to ensure the reasonable activity of society under conditions of strict observance of the principles of law. In this context, it is revealed that the exercise of public power is separated from the possession of property and is no longer under its decisive influence, that the real political power is concentrated in the hands of the government elite of state officials, independent of the economically dominant class.

References:

1. ALTINKÖK, S. *Constrained parliamentarism versus semipresidentialism in the context of the principle of the separation of powers*. [Accessed 04.09.2022]. Available: <https://dergipark.org.tr>.
2. LUKYANOVA, E. *Imitation Political Regimes as a New Political and Legal Reality. Political and Legal Analysis*. [Accessed 06.09.2022]. Available: <https://ras.jes.su>.
3. SIAROFF, A. *Varieties of Parliamentarianism in the Advanced Industrial Democracies*. [Accessed 06.09.2022]. Available: <https://www.jstor.org>.
4. CHEIBUB, A.J. Constitutional parliamentarism in Europe, 1800-2019. Fusaro, Carlo: *The End of Parliamentary Government in Europe*, *VerfBlog*, 2019/11/13, <https://verfassungsblog.de> <https://www.tandfonline.com>.
5. FUSARO, C. *The End of Parliamentary Government in Europe*, [Accessed 06.09.2022]. Available: <https://verfassungsblog.de>.

ACTELE PERMISIVE DE MEDIU ȘI CONCESIUNILE – MANIFESTAREA RELAȚIILOR DE PROPRIETATE ÎN RAPORT CU OBIECTIVELE DE MEDIU

PERMISSIVE ENVIRONMENTAL ACTS AND CONCESSIONS – MANIFESTATION OF OWNERSHIP RELATIONSHIPS FOR ENVIRONMENTAL OBJECTIVES

Mircea GLADCHI, ORCID: 0000-0002-7815-083X
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

CZU: 347.77:349.6

e-mail: mircea.gladchi@gmail.com

Dorința exploatării obiectelor de mediu și utilizării lor în diferite forme de existență a omului a facilitat necesitatea abordării lor sub un context mai privat, propriu care ar presupune apartenența acestora unui singur individ sau unui grup de persoane. Datorită formelor care obiectele de mediu le înfășoară și faptului că din punct de vedere strategic, funcțional, instituțional și practic integrarea acestora în obiecte ale dreptului de proprietate creează mai multe probleme decât soluții, doctrinarii și legiuitorii au fost puși în fața unei dileme care necesita o rezolvare pragmatică. Soluția pragmatică care a fost formulată de majoritatea legislațiilor relevante în domeniul respectiv este prin acordarea de așa-numite acte permissive sau permise și concesiuni ce permit accesul la aceste obiecte persoanelor fizice sau juridice. Dreptul de proprietate analizat ca un drept concret subiectiv poate fi insuficient pentru a caracteriza raporturile date. Nu întâmplător dreptul de proprietate în unele doctrine [1, p.66] asupra resurselor naturale sunt numite drept categorie ecologic-economică. Respectiv, pentru formularea unui concept general referitor la manifestarea proprietății vizavi de aceste obiecte, este necesar de a lua în considerație mai multe specificuri caracteristice doar acestora, și anume: de mediu, economic, de sănătate, recreațional, estetice, culturale și altele. Din cauza manifestării formelor și caracterelor diverse, a fost foarte complicat de a trata acestea sub un aspect pur economic, cerând o abordare deosebită formulată prin instituții de drept noi ce ar asigura o protecție convenită în toate prerogativele de manifestare a lor.

Dacă ne referim în general, formele proprietății manifestate în raport cu obiectele de mediu pot fi explicate prin prisma a patru categorii:

- Dreptul de proprietate manifestat asupra pământului care include și plantele ce cresc pe el. Subiectul dat a fost abordat extensiv anterior de către autor, și a fost determinată importanța regimului juridic al acestui obiect definitor atât pentru instituția dreptului de proprietate, cât și pentru obiectele dreptului mediului și formele sale de protecție.
- Manifestarea prin prisma obligațiilor contractuale – transportarea obiectelor către o uzină sau prejudiciile aduse uzinei cauzate din lipsa de materie primă etc.

- Concesiunile. Manifestarea prin prisma concesiunilor, sau a contractelor de concesiune, se referă la acele raporturi dintre stat și întreprinzător în vederea efectuării unor lucrări vizavi de obiectele de mediu. De obicei, acestea se manifestă prin posibilitatea de a extrage și a folosi anumite tipuri de resurse minerale de diversă natură pe suprafețe foarte largi de teren.

- Actele permise în materie de mediu. Aici ne referim la toate formele de acte eliberate de stat în vederea manifestării acordului de a folosi sau a avea acces la resursele naturale în vederea realizării unor necesități mai puțin generale de către persoanele fizice sau juridice. Drept exemplu pot servi autorizațiile acordate pentru pescuit și altele de genul dat – autorizațiile de folosire specială a apei care poate fi manifestată prin o mulțime de acțiuni, începând de captarea apei din sursele de apă de suprafață și din cele subterane pentru alimentarea cu apă destinată consumului uman până la deversarea apelor uzate [2, art. 23].

Diferența dintre manifestarea concesiunilor și simpla acordare a actelor permise de mediu este puțin cam știrbită. În cazul în care apare întrebarea, care este diferența sau când aplicăm o formă sau cealaltă, explicația simplă este că depinde de cantitatea și valoarea lucrărilor planificate în vederea exploatarea resurselor naturale poate fi distincția dintre ceea ce necesită doar o simplă autorizație de mediu sau necesită elaborarea și proiectarea unui contract de concesiune care vine cu toate formele și procedurile prestabilite de legislație. În acest context, ținem să menționăm reglementările art. 4 din Legea nr. 121 din 05-07-2018 cu privire la concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii, care prevede că „prezenta lege se aplică concesiunilor a căror durată este de cel puțin 5 ani, dar nu mai mare de 35 de ani, a căror valoare estimată, calculată fără TVA, este egală cu sau mai mare decât următoarele praguri valorice: a) pentru contractele de concesiune de lucrări – 10 000 000 de lei” [3, art.4], de unde deducem că, pentru a apărea necesitatea de a trata o manifestare a proprietății prin prisma unei concesiuni, este necesar a fi întrunite cumulativ două condiții, și anume, condiția cu referire la perioada desfășurării lucrărilor și valoarea pecuniară a lucrărilor respective.

Actele permise de mediu, în toată splendoarea lor, constituie un domeniu foarte haotic și convulsiv de reglementări juridice. Din păcate, avem o varietate largă de reglementări ce dau naștere la diferite tipuri de acte permise de mediu ce predispun la o folosire/gestionare a resurselor naturale, care poartă diferite intenții juridice și efecte. Subiectul respectiv este atât de fragil încât chiar legislația care reglementează forma și eliberarea actelor respective este una conceptuală generală care nu prevede anumite forme specifice pentru actele permise de mediu sau cum ele ar trebui să fie interpretate. Site-ul Agenției de Mediu definește actele permise „document sau înscris constatator prin care autoritatea emitentă constată unele fapte juridice și întrunirea condițiilor stabilite de lege, atestând investirea solicitantului cu o serie de drepturi și de obligații pentru inițierea, desfășurarea și/sau încetarea activității de întreprinzător sau a unor acțiuni aferente și indispensabile acestei activități. Actul permisiv poate avea denumirea de licență, autorizație, permis, certificat, aviz, aprobare, brevet, de atestat de calificare”, care este

preluată de fapt din aceeași lege generală despre care am vorbit anterior [4, art.2]. Considerăm inoportună o astfel de abordare, cu referire la asemenea acte importante, cum ar fi autorizațiile de mediu.

Din păcate, aceste acte permissive de mediu au diferite conotații și efecte juridice, începând de la niște acte ce acordă anumite drepturi deținătorului de autorizație, cum ar fi în cazul autorizației de folosire specială a apei, până la anumite documente tehnice care mai apoi sunt utilizate drept temei de încheiere a unor contracte specifice de dare în exploatare, ca, de exemplu, actele privind perimetrul minier/geologic care este o cerință obligatorie pentru ca ulterior să fie încheiat contractul de atribuire a sectorului de subsol pentru cercetare geologică sau pentru extragerea substanțelor minerale utile.

Este necesar de a consolida funcționalitatea și interpretarea actelor de dare în exploatare a resurselor naturale, pentru a facilita atât folosirea corectă a lor, cât și protecția inevitabilă ce vine drept urmare a uniformizării legislative.

Referințe:

1. САРКИСОВ, О.Р., ЛЮБАРСКИЙ, Е.Л. *Экологическое право: Учебное пособие для студентов учреждений высшего профессионального образования*. Казань: Центр инновационных технологий, 2014. 335 с.
2. Legea nr. 272 a apelor din 23-12-2011. Publicat: 26-04-2012 în *Monitorul Oficial*, nr. 81, art. 264.
3. Legea nr. 121 din 05-07-2018 cu privire la concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii. Publicat: 17-07-2018 în *Monitorul Oficial*, nr. 309-320, art. 470.
4. Legea nr. 160 din 22-07-2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător. Publicat: 14-10-2011 în *Monitorul Oficial*, nr. 170-175, art. 494.

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND CORELAȚIA DINTRE DREPTUL FUNDAMENTAL LIBERTATEA CREAȚIEI ȘI DREPTUL LA INFORMAȚIE

SOME CONSIDERATIONS REGARDING THE CORRELATION BETWEEN THE FUNDAMENTAL RIGHT OF FREEDOM OF CREATION AND THE RIGHT TO INFORMATION

Daniel SECHER, ORCID: 0000-0003-0618-5360
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.7:342.72/.73

e-mail: daniel.secher@yahoo.com

Atât libertatea creației, cât și dreptul la informație reprezintă două valori constituționale care se află într-o strânsă legătură, fiind garantate atât de legea supremă, cât și de legislația internațională. Astfel, dreptul la libertatea creației este consacrat la art. 33 din Constituția Republicii Moldova, care la alin. (1) prevede „*Libertatea creației artistice și științifice este garantată. Creația nu este supusă cenzurii*”. De asemenea, dreptul la informație își are reglementarea în art. 34 al aceluiași act constituțional, care la alin. (1) prevede „*Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit*” [1].

Spre deosebire de libertatea creației, dreptul la informație și-a găsit mecanismul de realizare prin Legea nr. 982/2000 privind accesul la informație [2] care la art. 6 alin. (1) definește conceptul de informații oficiale „*În sensul prezentei legi, informații oficiale sunt considerate toate informațiile aflate în posesia și la dispoziția furnizorilor de informații, care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept*”.

Printre actele internaționale care confirmă recunoașterea pe plan internațional a dreptului la libertatea creației și a dreptului la informație se enumeră Declarația Universală a Drepturilor Omului [3], care la art. 19 stipulează „*Orice individ are dreptul la libertatea de opinie și de exprimare, ceea ce implică dreptul de a nu fi tulburat pentru opiniile sale acela de a căuta, de a primi și de a răspândi, fără considerații de frontieră, informații și idei prin orice mijloc de exprimare*”, iar la art. 27 parag. 1 „*Că orice persoană are dreptul de a lua parte în mod liber la viața culturală a colectivității, de a se bucura de arte și de a participa la progresul științific și la binefacerile lui*”.

În 1966 a fost adoptat Pactul internațional privind drepturile civile și politice [4] care la alin. (2) art. 19 prevede „*Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei de orice fel, fără a se ține seama de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa*”. Iar art. 15 alin. (3) din Pactul internațional

cu privire la drepturile economice, sociale și culturale [5] prevede că „Statele-părți la prezentul Pact se angajează să respecte libertatea indispensabilă cercetării științifice și creatoare”.

Având în vedere actele normative internaționale nominalizate mai sus, observăm că toate vorbesc despre dreptul fiecărei persoane de a primi informații, idei de orice fel, fără vreo imixtiune din partea autorităților statului, precum și de libertatea persoanei de a se implica fără anumite restricții în activitatea științifică și creatoare.

Aceste două drepturi fundamentale sunt tratate și în literatura de specialitate. În opinia profesorului I. Guceac, „Creația științifică și artistică poate fi privită ca un proces de creare a unor valori științifice și culturale de către om și care se evidențiază prin nouitatea, unicitatea, originalitatea lor social-istorică” [6].

În opinia autorilor V. Pușcaș și S. Cobăneanu, „Dreptul la informație este un drept fundamental, esențial pentru viața omului, deoarece dezvoltarea materială și spirituală a omului, exercitarea libertăților și, mai ales a libertăților prin care își exprimă concepțiile, opiniile, implică firesc și posibilitatea de a recepționa date și informații privind viața socială, politică, economică, științifică, culturală” [7].

Dreptul la informație și dreptul la libertatea creației reprezintă drepturi complexe, fiind strâns legate de ființa umană.

Având în vedere cele expuse *supra*, urmează să identificăm punctele de intersecție ale acestor drepturi fundamentale, precum și elementele care le fac distincte. În acest sens, subliniem următoarele trăsături comune:

- atât dreptul la libertatea creației, cât și dreptul la informație reprezintă drepturi fundamentale inerente ființei umane prin faptul că în lipsa acestora persoana nu își poate comunica rezultatele activității creative sau de a cere să ia cunoștință de unele rezultate intelectuale;
- ambele drepturi nu au un caracter absolut, deoarece pot fi supuse unor limitări care trebuie expres prevăzute de lege;
- scopul acestor drepturi este dezvoltarea individuală a persoanei prin a cunoaște și a produce cunoștințe, precum și dezvoltarea vieții economice, social-culturale.

Totuși, în pofida faptului că aceste două drepturi se află într-o interconexiune, existența ambelor este independentă.

Prin urmare, din dispozițiile constituționale observăm că ambele sunt tratate în mod separat, și nu se intercalează ca conținut. Libertatea creației, simplu spus, constă în posibilitatea individului de a produce creații științifice și artistice, prin eforturi intelectuale, iar libertatea informației presupune posibilitatea individului de a obține informația de care are nevoie pentru a obține aceste rezultate ale activității creative. Acestea fiind spuse, stabilim, pe de o parte, esența fiecăruia, iar pe de altă parte, corelația dintre acestea.

Bunăoară, persoana care intenționează să desfășoare o cercetare științifică va avea nevoie de acces la toate sursele de informații necesare, inclusiv care se află în posesia autorităților publice. Orice, îngrădire trebuie să fie prevăzută de lege și necesară într-o societate democratică pentru protecția interesului superior al statului.

În consecință, în lipsa posibilității efective de a avea acces la informație, este imposibil de a produce creații, și invers, în absența dreptului de a crea, nu poate fi comunicată informația obținută celor din jur, și crearea de materiale științifice, artistice necesare publicului.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12-08-1994. [Accesat 16.08.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro.
2. Legea nr. 982/2000 privind accesul la informație. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 28.07.2000. [Accesat 16.08.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=85986&lang=ro.
3. Declarația Universală a Drepturilor Omului nr. 12 din 10.12.1948, adoptată și proclamată de Adunarea generală a O.N.U. prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948. [Accesat 16.08.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro.
4. Pactul internațional privind drepturile civile și politice nr. 1 din 16.12.1966. Publicat la 30.12.1998 în *Tratate Internaționale*, nr. 1, art. 31. [Accesat 16.08.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro.
5. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, adoptat de către Adunarea Generală a ONU la 16 septembrie 1996. [Accesat 14.11.2019]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/356369/>.
6. GUCEAC, I. Impactul constituției asupra creației științifice și artistice. În: *Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă „Akademos”*, 2014, nr. 2(33), p. 86.
7. PUȘCĂȘ, V. și COBĂNEANU, S. Rolul Curții Constituționale în exercitarea dreptului la informație. În: *Justiția Constituțională*, 2005, nr. 4, pp.9; 152.

SERVICIUL FISCAL DE STAT – ORGAN CU ATRIBUȚII DE URMĂRIRE PENALĂ ȘI ACTIVITATE SPECIALĂ DE INVESTIGAȚII

STATE TAX SERVICE – BODY WITH CRIMINAL INVESTIGATION ATTRIBUTIONS AND SPECIAL INVESTIGATION ACTIVITY

Vlad VLAICU, ORCID: 0000-0002-0254-7187
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.193:351.71

e-mail: d.vlaicu@mail.ru

După lungi polemici teoretico-științifice despre necesitatea ducerii urmăririi penale și activităților speciale de investigații de către specialiști cu cunoștințe speciale în domeniu, similar României și altor state europene, prin Legea nr. 188 din 11 septembrie 2020 s-au introdus un șir de modificări în Codul fiscal, Codul de procedură penală, Legea privind activitatea specială de investigații și Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală, modificări care în esență au pus în sarcina SFS ducerea urmăririi penale și a activităților speciale de investigații pentru infracțiunile economice: practicarea ilegală a activității de întreprinzător; practicarea ilegală a activității financiare; pseudoactivitatea de întreprinzător; evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor; evaziunea fiscală a persoanelor fizice; transportarea, păstrarea sau comercializarea mărfurilor supuse accizelor, fără marcarea lor cu timbre de control sau timbre de acciz; fabricarea ilegală a semnelor de marcă de stat, punerea în circulație și utilizarea acestora; însușirea, înstrăinarea în cazurile nepermise de lege, tănuirea bunurilor gajate, înghețate, luate în leasing, sechestrate sau confiscate; insolvabilitatea intenționată; insolvabilitatea fictivă și falsul în documente contabile, infracțiuni reglementate de art.241-242, 244, 244¹, 250-253 și 335¹ Cod penal.

Astfel, prin modificările operate, a fost lărgit conceptul de administrare fiscală prevăzut de art. 9 Cod fiscal, introducându-se și acțiunile de urmărire penală în caz de existență a unor circumstanțe ce atestă comiterea infracțiunilor fiscale, noutatea fiind introducerea în legislația R. Moldova a termenului de „infracțiune fiscală”, subânțele gându-se infracțiunile a căror urmărire penală a fost dată în competența SFS; fiind lărgite și principiile generale de activitate a SFS prin introducerea în art. 132¹ Cod fiscal a SFS ca autoritatea administrativă ... constituită pentru constatarea și efectuarea și a urmăririi penale, și a activităților speciale de investigații; fiind atribuite SFS și funcții suplimentare, prevăzute la art. 132⁴ Cod fiscal: constatarea infracțiunilor și efectuarea urmăririi penale în privința infracțiunilor date, respectiv fiind lărgite și atribuțiile SFS prin modificarea pct.18) art.133 alin.(1) Cod fiscal, SFS urmând a reprezenta statul în instanțele de judecată și în organele de urmărire penală ca subiect de drepturi și obligații privind raporturile juridice fiscale, precum și orice alte raporturi juridice rezultate din activitatea SFS.

Întru realizarea funcțiilor sale, SFS i s-au acordat conform art. 133 alin.(4) Cod fiscal un șir de atribuții privind constatarea infracțiunilor, printre cele mai importante fiind: reținerea făptuitorului; ridicarea corpurilor delictive; solicitarea informațiilor și documentelor necesare pentru constatarea infracțiunilor; citarea persoanelor și obținerea de la ele a declarațiilor; evaluarea pagubei; efectuarea oricăror acțiuni în vederea constatării infracțiunilor; cooperarea cu instituțiile cu atribuții similare din alte state, precum și cu organismele internaționale, în scopul constatării infracțiunilor; constituirea și utilizarea de baze de date necesare pentru constatarea infracțiunilor economico-financiare și altor fapte ilicite în domeniul fiscal; primirea și înregistrarea declarațiilor și altor informații privind infracțiunile fiscale; solicitarea de date sau, după caz, documente de la orice entitate privată și/sau publică în scopul instrumentării și fundamentării constatărilor cu privire la săvârșirea unor fapte care contravin legislației; ridicarea de documente, echipamente de casă și de control, precum și sisteme informaționale/computerizate de evidență, solicitarea copiilor de pe documentele originale, prelevarea probelor, mostrelor etc., solicitarea efectuării expertizelor necesare finalizării acțiunilor de administrare fiscală; efectuarea urmăririi penale în conformitate cu normele stabilite de Codul de procedură penală; efectuarea activităților speciale de investigații aferente infracțiunilor date, în conformitate cu Legea privind activitatea specială de investigații.

În scopul implementării eficiente a sarcinilor sale, la drepturile prevăzute la art.134 Cod fiscal i s-au acordat și drepturi în scopul ducerii urmăririi penale și activităților speciale de investigații: să utilizeze mijloacele speciale sonore și luminiscente instalate pe unitățile de transport; să intre sau să pătrundă, utilizând, în caz de necesitate, mijloace speciale, în orice încăpere sau proprietate în scop de constatare și/sau urmărire penală a infracțiunilor economico-financiare; să limiteze sau să interzică temporar circulația transportului și a pietonilor pe străzi și pe drumuri, precum și accesul persoanelor pe anumite porțiuni de teren sau spre anumite locuri în scop de asigurare a efectuării unor acțiuni de constatare și/sau urmărire penală a infracțiunilor; să întreprindă acțiuni pentru efectuarea urmăririi penale; să întreprindă acțiuni pentru exercitarea activității speciale de investigații, iar la art.136 Cod fiscal i s-a acordat o nouă obligație: să acționeze în scopul investigării, constatării și urmăririi penale a infracțiunilor date în competența sa.

Luând în considerare noile atribuții, SFS avea nevoie de cadre competente, cadre ce urmau a avea un statut special, astfel modificându-se art. 137¹ Cod fiscal prin introducerea funcționarului fiscal cu statut special, funcționar care exercită atribuțiile SFS în domeniul constatării infracțiunilor, urmăririi penale și activităților speciale de investigații, acestora acordându-li-se grad special și semne specifice de identificare.

În afară de modificările de rigoare operate în Codul fiscal, prin Legea nr. 188 din 11 septembrie 2020 au fost introduse modificări și la Codul de procedură penală prin introducerea art.269² care stabilește competența SFS ca organ de urmărire penală în privința infracțiunilor menționate anterior; introducând prin art.56 Cod de procedură penală ca conducători ai organului de urmărire penală și ofițerii de urmărire penală din cadrul SFS; SFS având dreptul conform art.136 de a angaja și investigatori sub acoperire pentru

efectuarea activităților speciale de investigație; în aceeași ordine de idei, Legiuitorul incluzând SFS în art.253 Cod de procedură penală ca organ de urmărire penală; prin art. 269² acordând în competența organului de urmărire penală a SFS să efectueze urmărirea penală în privința infracțiunilor menționate anterior; iar prin art.273 a inclus SFS în lista organelor de constatare a infracțiunilor, și anume, a celor acordate prin lege în competența acestuia.

Întru exercitarea noilor atribuții, au fost introduse modificări și în Legea nr. 333/2006 privind statutul ofițerului de urmărire penală, și anume, a fost introdus SFS în lista organelor administrației publice centrale în care activează ofițeri de urmărire penală, lista expresă revăzută în art.4 al Legii menționate și i s-au acordat prin art.6 atribuții ofițerului de urmărire penală a SFS ca conducător al organului de urmărire penală.

De asemenea, au fost operate modificările de rigoare în art. 6 al Legii nr. 59/2012 privind activitatea specială de investigații prin includerea SFS ca subiect care efectuează activitatea specială de investigații.

Astfel, prin operarea modificărilor în actele normative menționate anterior și punerea în sarcina SFS a ducerii urmăririi penale și a activităților speciale de investigații pentru infracțiunile fiscale, SFS angajând ofițeri de urmărire penală și ofițeri de investigație experimentați, cu competențe nu numai în domeniul jurisprudenței, ci și cu unele competențe economice, incontestabil va duce la o mai bună gestionare a cauzelor penale, la micșorarea termenului urmăririi penale și va ridica, totodată, calitatea urmăririi penale, spre deosebire de Ministerul Afacerilor Interne și Procuratură care întâmpinau dificultăți severe, luând în considerare pregătirea cadrelor, în examinarea cauzelor date.

Referințe:

1. Codul fiscal, Legea nr.1163-XIII din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial*, ediție specială din 08.02.2007.
2. Codul de procedură penală, Legea nr.122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial*, nr.248-251 din 05.11.2013.
3. Codul contravențional, Legea nr.218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial*, nr.78-84 din 17.03.2017.
4. Legea privind activitatea specială de investigații nr.59 din 29.03.2012. În: *Monitorul Oficial*, nr.113-118 din 08.06.2012.
5. Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală nr. 333 din 10.11.2006. În: *Monitorul Oficial*, nr.195-198 din 22.12.2006.

TEORIA SI PRACTICA MEDIERII ÎN LITIGII DE MUNCĂ

THEORY AND PRACTICE OF MEDIATION IN LABOR DISPUTES

Aurica CAMENSCIC, ORCID: 0000-0001-5331-7149
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 349.22:331.109.31

e-mail: aurica.camenscic@gmail.com

Activitatea de mediere a fost practică din cele mai vechi timpuri. Istoricii situează apariția acesteia în perioada comerțului fenician (Fenicia = veche țară în Asia-Mică, pe Mediterană, cu orașele principale Tir, Sidon). Practicile din Grecia Antică și din Roma Antică au adus un înțeles adecvat termenului de „mediere”. Romanii au folosit mai multe denumiri pentru persoanele care se ocupau de acest proces, precum: *medium*, *interpolator*, *conciliator*, *interlocutor* și, în final, *mediator*. În Evul Mediu, în unele țări practica de mediere a fost interzisă, iar în altele putea fi realizată doar de către autoritățile centrale. În anumite culturi, mediatorul era considerat o *persoană sacră*, care merita un respect deosebit. A media înseamnă a interveni între părțile ostile (aflate în conflict/litigiu) și a le ghida spre schimbarea atitudinii și a percepției pe care le au una față de alta în direcția identificării modalităților ieșirii din conflict.

Medierea este o formă alternativă de rezolvare a disputelor între două sau mai multe părți ce doresc să ajungă la o înțelegere, cu ajutorul unei terțe persoane specializate în calitate de mediator. Disputele pot implica (din punctul de vedere al părților) state, organizații, comunități, indivizi. Medierea reprezintă o modalitate facultativă de soluționare a conflictelor pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane specializate în calitate de mediator, în condiții de neutralitate, imparțialitate și confidentialitate. Medierea reprezintă o modalitate de soluționare alternativă a conflictelor pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane, care are o pregătire specială în domeniu, numită mediator.

Creșterea nivelului de calitate în desfășurarea procesului de mediere a litigiilor de muncă și a rezultatelor sale poate fi realizată și prin utilizarea co-medierii, care constă în asistarea părților de către doi sau mai mulți mediatorii, constituiți în una sau mai multe echipe, în funcție de complexitatea procesului asistat. Furnizorul serviciilor de mediere poate aprecia și recomanda asistarea cazului prin co-mediere, dar aplicarea în practică se face numai în baza acceptului explicit și în cunoștință de cauză exprimat de toate părțile implicate în proces. Co-medierea se recomandă în situațiile în care cazul are un grad ridicat de dificultate (de exemplu în situațiile în care cazul este complex, există un număr mare de participanți la dispută, există dezechilibre majore de putere între părți, părțile aparțin unor categorii culturale, profesionale, de gen, orientare sexuală etc. diferite, procesul se desfășoară în sesiuni separate, părțile nu sunt sau nu se recomandă să fie în contact direct, pentru asistare sunt necesare competențe specializate pe care nu le

are un singur mediator, mediatorii trebuie să răspundă unor cerințe speciale, impuse de caracteristicile părților participante la proces sau de norme obligatorii etc.).

Medierea litigiilor de muncă exprimă o metodă de soluționare a conflictelor de muncă care se desfășoară în prezența unei a treia părți (o persoană cunoscută/familiară celor aflați în conflict sau o persoană necunoscută). Persoana în cauză este aleasă de părțile care se confruntă sau se autopropune. Este imperios ca mediatorul să dispună de experiență în domeniu, să aibă studii speciale să manifeste imparțialitate și obiectivitate. Medierea se desfășoară fie în prezența ambelor părți aflate în conflict, fie prin discuții separate cu fiecare parte. Medierea implică o formă de intervenție imparțială din partea unui terț neutru (=mediatorul), care nu poate impune o soluție, dar poate ajuta părțile să o găsească.

Esențialmente, mediatorului îi revin trei roluri de bază și anume *rolul facilitator* în care mediatorul nu dispune de *putere proprie* (de exemplu, de puterea de a impune o decizie care să fie respectată de părțile aflate în conflict); el doar *facilitează* ajungerea la soluții. *Rolul de catalizator* prin acțiunile și intervențiile sale, mediatorul grăbește soluționarea conflictului, el îi orientează mai direct pe cei implicați în conflict pentru a cădea mai repede de acord (spre deosebire de negociere, care, după cum am văzut, este lungă și anevoioasă). *Rol de consilier, de sfătuitor*: mediatorul nu formulează și nu impune decizii, ci furnizează sugestii, sfaturi, face recomandări menite să contribuie la luarea deciziilor de către cele două părți de comun acord, el este un consilier pus în slujba părților; succesul mediatorului va fi cu atât mai mare cu cât el va reuși să rămână imparțial, să genereze încrederea părților în el.

Medierea este eficientă atunci când: este solicitată de cele două părți, acest fapt sugerează că părțile sunt motivate pentru a ajunge la o înțelegere; mediatorul este reprezentantul unei alte organizații decât a celor aflate în conflict (ceea ce crește legitimitatea mediatorului); părțile aflate în conflict doresc să discute despre problema/problemele apărute; una sau ambele părți doresc să evite procedurile formale de judecată; pentru părțile aflate în conflict menținerea relației este importantă; cei aflați în dispută percep mediatorul ca fiind imparțial; părțile percep că dispun de puteri relativ egale (dacă una dintre părți are mai multă putere, mediatorul trebuie să reechilibreze balanța prin angajarea unor discuții pe terenul părții ce deține mai puțină putere); ostilitatea scăzută (se recomandă, de aceea, ca realizarea contactului dintre părți să se facă numai atunci când el este favorabil; dacă ostilitatea părților este mare, au loc întâlniri separate cu fiecare parte); mediatorul nu se mulțumește doar cu luarea în considerare a intereselor actuale ale celor aflați în dispută, ci aduce noi perspective asupra disputei, cu noi alternative (acest lucru se poate face prin fracționarea sau problemelor generale în probleme mai mici; fixarea de obiective mai înalte și mobilizarea părților în vederea atingerii lor); părțile au încredere unele în altele când sunt încurajate să facă concesii irevocabile sau când își concentrează atenția pe punctele comune, pe posibilele câștiguri mutuale.

Ineficiența procesului de mediere se impune, atunci când:

- ostilitatea între părți este foarte mare;
- există anticipat sau se creează pe parcurs neîncredere în mediator;

- cantitatea și calitatea resurselor sunt limitate și precare;
- angajamentul pentru mediere sau în favoarea ei este scăzut;
- echilibrul puterilor părților este profund afectat;
- conflictele interne au atins un înalt nivel de escaladare;
- relația dintre părți se deteriorează/perimează.

Mediatorul poate întrerupe procesul de mediere, atunci când:

- cel puțin una dintre persoanele implicate în conflict/litigiu nu respectă regulile procesului de mediere;
- cel puțin una dintre persoanele implicate în conflict/litigiu se caracterizează prin tendința de a lansa tot felul de amenințări;
- părțile implicate în conflict/litigiu repetă aceleași acuzații sau/și cerințe;
- părțile implicate în conflict/litigiu nu acceptă niciun gen de explicații;
- una dintre părți este reprezentată de o persoană neautorizată.

Medierea unui litigiu de muncă nu este recomandată, atunci când:

- una dintre părțile implicate refuză să participe la proces;
- problema de bază este, în opinia mediatorului, imposibil de mediat;
- una dintre părți este incapabilă să asculte sau este prea tulburată pentru a negocia;
- una dintre părți tinde să folosească sesiunea de mediere pentru escaladarea conflictului (pentru a amenința, pentru a colecta informații în vederea unui proces în instanță etc.);
- situația creată este de natură penală (una dintre părți ar face mai bine să se adreseze justiției sau altor foruri competente);
- problema merită să fie adusă în atenția publică, și nu „ascunsă” într-un proces de mediere (pericole pentru securitatea statului, pericole majore pentru mediu, anumite instituții sau persoane etc.);
- dezechilibrul puterilor părților este extrem de mare (una din părți dispune de un statut de putere net superior);
- una dintre părțile implicate în conflict/litigiu este indisponibilă/de negăsit.

Implicarea într-un conflict de orice natură presupune un consum emoțional real și în cazul în care se apelează la modalitatea tradițională de rezolvare a acestuia, în instanța de judecată, de cele mai multe ori, eforturile financiare și de timp sunt argumente decisive fie pentru căutarea unei rezolvări pe cale judecătorească (luând în calcul un rezultat favorabil nesigur), fie pentru renunțarea la proces din lipsa de resurse ceea ce amplifică consumul emoțional al celui care se simte nedreptățit. Prin procesul de mediere, participanții pot consimți la soluțiile pe care problemele discutate le determină. Definierea naturii disputei poate adesea clarifica metoda cea mai eficientă pentru rezolvarea problemei. Unul dintre scopurile principale ale procesului de mediere este definierea problemei, dezvoltarea opțiunilor și atingerea unor soluții acceptate de toate părțile implicate. Medierea poate funcționa nu doar ca rezolvare a unei dispute, dar și ca mod de prevenire a acesteia. Procesul de mediere poate fi utilizat și ca avantaj în negocierea

contractelor, prin identificarea intereselor ambelor părți și promovarea unei comunicări eficiente între acestea.

Medierea, într-un cadru mai larg, poate însemna prevenirea conflictelor sau dezvoltarea mecanismelor de adresare a acestora, după cum apar. Pentru desfășurarea procedurii de mediere, judecarea cauzelor civile de către instanțele judecătorești sau arbitrale va fi suspendată la cererea părților. Cursul termenului perimării este suspendat pe durata desfășurării procedurii de mediere, dar nu mai mult de 3 luni de la data semnării contractului de mediere. Cererea de repunere pe rol este scutită de taxa judiciară de timbru. În cazul în care conflictul a fost soluționat pe calea medierii, instanța va pronunța, la cererea părților, o hotărâre. Odată cu pronunțarea hotărârii, instanța va dispune, la cererea părții interesate, restituirea taxei judiciare de timbru plătite pentru investirea acesteia [5, p.11].

Oamenii utilizează medierea la nivele diferite și în multiple contexte: de la dispute minore la discuții despre pace în mod global. Cazurile care ajung la locul de muncă, de regulă, la mediatori sunt următoarele: discriminare, hărțuire, administrarea muncii, plângeri și prejudicii.

Mediatorul are dreptul la plata unui onorariu stabilit prin negociere cu partile, precum și la restituirea cheltuielilor ocazionate de mediere. Onorariul trebuie să fie rezonabil și să țină cont de natura și obiectul conflictului.

Tipurile conflictelor de muncă în acest domeniu, distingem mai multe tipuri de conflicte: conflicte individuale și conflicte colective de muncă, litigii apărute între angajator și angajat, litigii apărute între angajator și Inspekția Muncii. Conflictele de muncă se împart în două categorii: – colectiv – conflict între un grup de angajați și angajator; – individual – conflict între indivizi la locul de muncă, desfășurat fie între angajator și un angajat, fie între doi angajați. Totodată, conflictele de muncă se clasifică în conflicte de interese și conflicte de drepturi.

La rândul lor, conflictele de drepturi includ:

a) conflicte apărute în legătură cu încheierea, executarea, modificarea, suspendarea sau încetarea contractelor individuale de muncă;

b) conflicte referitoare la neîndeplinirea clauzelor contractelor colective de muncă;

c) conflicte legate de plata unor despăgubiri și acoperirea prejudiciilor, cauzate de părți, prin neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor, stabilite în contractul individual de muncă;

d) conflicte legate de constatarea nulității contractelor individuale/colective de muncă ori a unor clauze ale acestora;

e) conflicte legate de constatarea încetării aplicării contractelor colective de muncă.

Prin conflict de muncă se înțelege totalitatea divergențelor nesoluționate dintre salariați (reprezentanții acestora) și angajatori (reprezentanții acestora) privind stabilirea și modificarea condițiilor de muncă, inclusiv a salariilor, desfășurarea negocierilor colective, încheierea, modificarea și executarea contractelor colective de muncă și a convențiilor colective, refuzul de a lua în considerare poziția reprezentanților salariaților

în procesul adoptării actelor juridice ce conțin norme ale dreptului muncii, precum și divergențele referitoare la interesele economice, sociale, profesionale și culturale ale salariaților, apărute la diverse niveluri între partenerii sociali.

Cauzele generatoare ale conflictului de muncă sunt mai multe dintre care poate fi nerespectarea normelor de muncă de către angajator cu referire la salariu, cu referire la timpul de muncă, cu referire la timpul de odihnă, cu referire la diverse indemnizații, adaosuri sau compensații, cu privire la stagiul profesional; nerespectarea de către angajator a normelor cu referire la protecția și igiena muncii, nerespectarea normelor de muncă și a condițiilor contractului de muncă din partea salariatului, lipsa nemotivată de la locul de muncă; prezentarea la locul de muncă în stare de ebrietate; comiterea unei sustrageri de la locul de muncă; atitudinea iresponsabilă a salariatului față de uneltele și utilajele de la locul de muncă; refuzul administrației de a trece salariatul la o altă muncă pe motiv de boală profesională; neinformarea angajatului de către administrație despre starea condițiilor de muncă; refuzul administrației de a acorda prestațiile și indemnizațiile de asigurare pentru reabilitare medicală, pentru recuperare a capacității de muncă, pentru reabilitare profesională, pentru incapacitate de muncă; refuzul administrației de a acorda garanții și compensații salariaților care îmbină munca cu studiile; nerespectarea de către angajator a normelor referitoare la salariul minim, refuzul de a plăti adaosul salarial pentru condițiile speciale de muncă; nerespectarea disciplinei de muncă de către salariat; încălcarea normelor referitoare la munca persoanelor cu vârsta sub 18 ani; refuzul administrației ca angajatul să practice munca în cumul; refuzul angajatorului, persoană fizică, de a perfecta documentele ce confirmă prestarea muncii de către salariat.

Medierea este un proces și, ca și oricare proces, ea are o anumită ordine care a fost gândită, în așa fel încât să producă rezultate cât mai bune. Cu toate că nu se poate afirma că există un model fixat al medierii, sunt totuși anumiți pași prin care mediatorul ghidează/conduce părțile. De obicei, o mediere trece prin următoarele etape:

- Etapa 1: operațiuni de premediere;
- Etapa 2: inițierea medierii;
- Etapa 3: identificarea problemelor;
- Etapa 4: medierea propriu-zisă;
- Etapa 5: finalizarea medierii.

Medierea de obicei are un început și un sfârșit clar. Între aceste două etape, celelalte pot să se repete în mod ciclic, mediatorul ghidând/conducând părțile de mai multe ori prin aceste etape, având întoarceri înapoi de la o etapă la alta (de exemplu, de la etapa 4 la etapa 3 etc.).

Etapa 1: *operațiuni de premediere* – mediatorul desemnat/selectat urmează să se întâlnească *cu fiecare persoană în parte* (în cazurile penale, mediatorul în primul rând contactează persoana învinuită; dacă de săvârșirea infracțiunii este învinuit un copil, mai întâi de toate, trebuie de contactat reprezentantul legal al acestuia pentru a obține acordul lui și apoi de vorbit cu copilul; dacă după întâlnirea preliminară persoana învinuită dorește să încerce soluționarea cazului prin intermediul medierii, mediatorul contactează victima pentru a avea și cu aceasta o întâlnire preliminară).

Întâlnirile preliminare au drept scop:

(a) formarea la părți a unei credibilități personale și procedurale în ceea ce privește medierea;

(b) stabilirea unui raport între mediator cu părți;

(c) informarea participanților despre procesul de mediere (explicarea rolului mediatorului și a procedurii de mediere);

(d) obținerea acordului de a participa la mediere (în caz că părțile sunt de acord să medieze, mediatorul trebuie să precizeze cu ele *când* și *unde va avea loc medierea*. În cazurile penale se recomandă ca victimele să aibă prioritate la determinarea locului. Acesta ar trebui să fie totdeauna (sau pe cât de posibil și necesar) *neutru, sigur și confortabil*. În plus, mediatorul va trebui să obțină o informație sumară despre caz, să înregistreze numele și datele de contact ale părților și ale altor participanți).

Etapa 2: *inițierea medierii*. Această etapă se începe de fapt cu venirea părților la locul medierii. Mediatorul trebuie să fie cu ceva timp înainte, în așa fel încât părțile să nu fie nevoite să stea împreună în așteptarea mediatorului. De cele mai multe ori, părțile nu vor veni amândouă odată. În acest caz, mediatorul trebuie să le găsească o ocupație, astfel ca încât la venirea celeilalte părți să nu apară îndoieli în privința neutralității mediatorului. După sosirea ambelor părți, mediatorul le indică locurile lor, fără a le lăsa libertatea de a alege unde să se așeze. În așa fel se asigură că părțile se vor așeza în felul în care a fost gândit de mai înainte. După aceasta urmează declarația de introducere a mediatorului. Această declarație de obicei include următoarele: cuvântul introductiv al mediatorului și, dacă este necesar, prezentarea părților; aprecierea dorinței și acceptării părților de a coopera și a încerca să găsească o soluție la problemele pe care le au; explicarea medierii și rolului mediatorului, prezentarea și explicarea principiilor procesului de mediere; descrierea procedurii de mediere, explicarea conceptului de întâlniri separate; prezentarea aspectelor de ordin organizatoric; stabilirea regulilor de comportament (se va vorbi la indicația mediatorului, persoanele se vor asculta mutual și nu vor recurge la atacuri, insulte etc.); răspunderea la întrebările părților; încheierea contractului.

Etapa 3: *identificarea problemelor*; în cadrul acestei etape, părțile vorbesc despre ceea ce s-a întâmplat și despre emoțiile/simțămintele lor. Anume la această etapă părțile și mediatorul obțin o înțelegere deplină a problemelor care țin de conflictul lor. Aceasta este important de făcut, deoarece, de cele mai multe ori, părțile – fie nu au dorit să discute, fie chiar dacă au avut discuții de acestea nu au avut un cadru structurat care ar facilita o discuție eficientă. Un moment sensibil este cine va începe să prezinte. Mediatorul trebuie să decidă acest lucru și să-l motiveze, ca să nu trezească suspiciuni de favoritism. Oricare a fi ordinea, pentru început, invitați persoana care este prima să prezinte din perspectivă personală esența conflictului/incidentului, cum a fost afectată de acesta și să prezinte idei generale despre faptul cum crede că ar trebui de soluționat cazul. Pe parcursul relatării părții, sarcina mediatorului în continuare va fi să asculte atent și să asigure un mediu favorabil comunicărilor făcute. Partea care vorbește trebuie lăsată să facă acest lucru atât timp de cât crede că are nevoie. Atunci când prima parte termină de vorbit este recomandabil să nu puneți întrebări la această etapă chiar dacă credeți că

ele sunt necesare. În schimb, invitați cealaltă parte să vorbească. Obțineți și viziunea ei asupra ceea ce s-a întâmplat. După prezentările părților mediatorul permite acestora să-și pună întrebări și pune însuși întrebări. Este important ca mediatorul să nu uite că nu este un anchetator și să pună numai întrebările necesare. Scopul acestora este de a identifica informația care lipsește, a obține o înțelegere mai bună în ceea ce privește problemele, obstacolele posibile și oportunitățile. Întrebările la fel pot să aibă ca obiectiv să ajute părțile să înțeleagă mai bine punctul de vedere a celeilalte părți. Întrebările nu trebuie să se refere la soluții probabile. Atunci când mediatorul consideră că s-au stabilit toate conflictele (explicite sau implicite) și ceea ce dorește fiecare parte, această etapă se sfârșește. După aceasta mediatorul face un rezumat la ceea ce au spus părțile, acest rezumat fiind, de fapt, o punte de trecere spre următoarea etapă [7, p.23].

Etapă 4: *medierea propriu-zisă* prezenta părților o *formulare a problemelor* care au fost exprimate direct sau indirect și abordarea cărora ține de soluționarea conflictului. Acestea trebuie să fie formulate într-un limbaj cât mai neutru și mai simplu. Odată prezentată lista de probleme, mediatorul întreabă *dacă părțile sunt de acord cu ea și dacă este nevoie ca aceasta să fie completată și cu alte probleme*. După ce părțile au acceptat o *listă finală* de probleme, mediatorul trebuie să stabilească ordinea în care va fi discutată și soluționată fiecare problemă. Se poate ca mediatorul să întrebe care sunt opțiunile părților în acest sens, dar este mai bine dacă acesta le va recomanda părților o anumită ordine. De obicei, este bine ca discuțiile să înceapă de la problemele care ar putea stârni cele mai puține controverse și emoții. Găsirea unor soluții pentru primele probleme puse în discuție le-ar da încredere că pot să soluționeze conflictul prin intermediul medierii, chiar dacă mai au probleme complicate de soluționat. În afară de aceasta, părțile pe parcurs ar putea să devină mai flexibile în negocieri. Mediatorul pe parcursul acestei etape încurajează părțile să discute pe rând fiecare problemă identificată și să încerce să găsească una sau mai multe soluții acceptabile pentru rezolvarea acesteia. Pentru fiecare problemă mediatorul canalizează părțile pentru a putea să fie identificate nu numai pozițiile lor în privința ei, dar și *interesele reale*. Mediatorul trebuie să ajute părțile să se miște *de la poziții spre interese*. După relevarea intereselor părților pentru a încuraja negocierea mediatorul trebuie să identifice/formuleze *interesele lor comune*. În continuare mediatorul invită părțile să propună soluții pentru rezolvarea problemei identificate. Găsirea soluțiilor poate avea loc prin adresarea întrebărilor deschise părților sau prin desfășurarea unei sau mai multor sesiuni *brainstorming*. La această fază survin unele din cele mai dificile momente pentru mediator. Mediatorul însă în nici un caz nu trebuie să propună soluții, ci să se încreadă în părți pentru a-și găsi soluția. După cum am menționat mediatorul nu este arbitru și este de obligația părților să rezolve conflictul lor. După ce au fost propuse soluțiile, următoarea fază a medierii constă în negocierea lor de către părți pentru a ajunge la o soluție acceptabilă pentru ambele. În timpul negocierilor mediatorul ajută părțile să verifice dacă o soluție sau alta le este convenabilă și le va satisface nevoile lor. După ce părțile au căzut de acord în privința unei sau altei soluții mediatorul o reformulează dacă este cazul și îi întreabă dacă aceasta este soluția pe care o doresc. Negocierea poate avea loc printr-o discuție facilitată de mediator între toți par-

țipicanții la mediere sau dacă este cazul prin discuție unilaterală mediator-parte. Cu toate acestea formatul cel mai reușit este atunci când părțile negociază singure, mediatorul intervenind numai ocazional [3, p.54].

Etapa 5: *finalizarea medierii*. În urma medierii, părțile pot ajunge la un acord sau nu. Un moment important în acest sens este decizia mediatorului de a încheia negocierile și de a finaliza procesul de mediere și într-un caz, și în altul. Dacă părțile au ajuns la un acord, adică au formulat și ales soluții acceptabile pentru problemele lor, mediatorul trebuie la această etapă să concretizeze cu ele modalitatea și termenele de implementare a soluțiilor. Mediatorul *întocmește în scris un acord în care va include toate momentele vizate*. Aceasta poate avea loc fie atunci când părțile au ajuns fie la o soluționare deplină a cazului, fie la o soluționare parțială.

Acordul trebuie să fie un document care prezintă **în mod clar intențiile participanților, deciziile lor și acțiunile (sau dacă este cazul inacțiunile) pe care trebuie să le întreprindă pe viitor**. Mediatorul poate întocmi acordul în prezența părților, iar dacă acordul este complex, mediatorul poate să-l scrie după mediere și apoi să mai aibă o întâlnire cu părțile pentru a-l prezenta. **După ce acordul a fost întocmit, el trebuie să fie citit părților și să li se ofere posibilitatea să îl citească și ele. Fiecare parte trebuie să aibă câte o copie a acordului semnat de participanți**. După ce părțile au ajuns la o înțelegere, mediatorul trebuie să le explice ce urmează. De exemplu, în cazurile penale **mediatorul va anunța** organul de drept competent despre acordul la care au ajuns părțile și, respectiv, despre împăcarea lor. Părțile urmează să meargă la procuror sau dacă este cazul în instanță pentru a face declarație în privința împăcării lor. Organul de stat competent va înceta procesul în caz că legislația permite aceasta pentru cazul dat [9, p.45].

Încetarea medierii poate avea loc și fără încheierea unui acord. Pe parcursul negocierilor poate deveni clar că părțile nu pot să se înțeleagă și de aceea mediatorul trebuie să ia decizia de a termina medierea, dacă o altă soluție nu este posibilă. Oricare ar fi modalitatea de finalizare a medierii, mediatorul trebuie să felicite părțile pentru curajul pe care l-au manifestat căzând de acord să stea împreună și să discute, să găsească și să le menționeze lucruri pozitive despre felul cum s-au comportat.

Referințe:

1. SIMIONESCU, A. (coord.). *Manual de inginerie economică. Management general*. Cluj-Napoca: Dacia, 2002.
2. MITZBERG, H. *The Nature of Managerial Work*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1980.
3. SNYDER, N., GLUECK, W.F. *How Managers Plan – The Analysis of Managers' Activities*. Long Rang Planning, February 1980.
4. Ancheș, Diana-Ionela. *Medierea în viața social-politică*. București: Ed. Universitară, 2010.
5. BARROW, S., MOSLEY, R. *The Employer Brand: Bringing The best of Brand Management to People at work*. John Wiley&Soons Ltd, 2005.

6. COSTEA, C., POPESCU, C., TAȘNADI, A. *Criza e în NOI*. București: Editura ASE, 2010.
7. MOROKO, L., UNCLES, D.M. *Employer branding and market segmentation, "brand management"*. Vol.17, 3, Palgrave Macmilian, 2009.
8. ZĂPĂRȚAN, Liviu-Petru. *Negocierile în viața social-politică*. Cluj-Napoca: Eikon, 2007.
9. Drd. Av. Alina GORGHIU (coord.), et al. *Medierea – oxigen pentru afaceri*.

INTERPRETAREA CONSTITUȚIEI – COMPETENȚĂ IMPORTANTĂ A CURȚII CONSTITUȚIONALE

INTERPRETATION OF THE CONSTITUTION – IMPORTANT COMPETENCE OF THE CONSTITUTIONAL COURT

Gheorghe COSTACHI, ORCID: 0000-0003-1396-7598

Tatiana GHERGHELEGIU, ORCID: 0000-0003-4947-3055

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.4(478)(0.072)

e-mail: costachi70@mail.ru

e-mail: tatiana@agarista.com

Introducere. Potrivit *Constituției Republicii Moldova* „Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova” (art. 134 alin. (1)) [2], moment prevăzut și la art. 1 alin. (1) din *Legea cu privire la Curtea Constituțională* nr. 317/1994 [8] și la art. 2 alin. (1) din *Codul jurisdicției constituționale* [1]. În calitatea sa de unică jurisdicție constituțională, Curtea Constituțională este investită cu competențe distincte, prevăzute atât în *Constituție* (art. 135 alin. (1), cât și în *Legea cu privire la Curtea Constituțională* nr. 317/1994 (art. 4 alin. (1)) sub formă de atribuții.

Analizând aceste competențe, observăm că ele pot fi grupate în două mari categorii: atribuții ce țin de asigurarea respectării Constituției de către autoritățile statului și atribuții ce țin de asigurarea protecției Constituției. Din această ultimă categorie fac parte atribuțiile ce privesc *interpretarea Constituției și aprecierea inițiativelor de revizuire a Constituției* [6, p. 46].

În doctrina de specialitate, aceste atribuții ale Curții Constituționale, practice, nu sunt cercetate deloc, cu unele mici excepții. În pofida acestui fapt, în opinia noastră, subiectul în cauză merită o atenție distinctă, mai ales în perioada contemporană, în care, cu mare regret, sunt atestați noi factori de risc la adresa *Constituției Republicii Moldova* [4, p. 4-9; 5, p. 4-10], ceea ce nu poate să lase indiferentă societatea, nici factorii de decizie responsabili de asigurarea legalității și constituționalității în cadrul statului.

Scopul studiului. Cele menționate ne-au determinat să ne propunem o abordare succintă a competenței Curții Constituționale de a interpreta Constituția, pornind de la esența și limitele acestei activități, urmărind într-un final elucidarea rolului Curții Constituționale în asigurarea securității Constituției.

Pentru realizarea acestui scop, au fost trasate următoarele **obiective de cercetare**: elucidarea esenței atribuției Curții Constituționale de a interpreta Constituția; precizarea limitelor ce trebuie respectate de către Curte în procesul de interpretare a Constituției; argumentarea rolului Curții Constituționale în asigurarea securității Constituției prin intermediul interpretării corecte a textului constituțional.

Metode utilizate. Pentru realizarea studiului, am apelat la cele mai importante și corespunzătoare metode de cercetare științifică, precum sunt: *metoda logică* (analiza, sinteza, inducția, deducția) ca metodă de bază pentru cercetările științifice, de natură să facă posibilă studierea în profunzime a subiectului și o combinare eficientă a planului teoretic cu cel normativ și practic); *metoda sistemică* (necesară pentru analiza sistemului legislativ și constituțional ce reglementează funcțiile și competența Curții Constituționale ca unică autoritate de jurisdicție constituțională); *metoda comparativă* (necesară pentru abordarea comparativă a subiectului în Republica Moldova și alte state (în concret România), în vederea elucidării celor mai relevante experiențe și formularea de propuneri concrete de consolidare a rolului Curții Constituționale în asigurarea securității Constituției prin interpretarea corectă a acesteia).

Concluzii. Una din funcțiile recunoscute în doctrină Curții Constituționale este *funcția de elaborare a normelor de drept* [11, p. 15], prin prisma căreia Curtea Constituțională este văzută ca unica autoritate competentă să interpreteze Constituția. Ca urmare, Curtea Constituțională prin hotărârile sale formează doctrina dreptului constituțional și impune autorităților publice interpretarea Legii Supreme pe înțelesul ei. Totodată, rolul Curții Constituționale în procesul de elaborare a normelor de drept este specific, deoarece Curtea influențează asupra procesului de creație legislativă prin anularea normei de drept [10, p. 1085], ca rezultat al constatării neconstituționalității acesteia.

În opinia noastră, Curții Constituționale nu i se poate recunoaște *funcția de elaborare a normelor de drept*, întrucât astfel ea este echivalată în competență cu însuși legiuitorul, ceea ce contravine principiilor de organizare și funcționare a puterii în statul de drept. Cu toate acestea, Curtea rămâne a fi unica autoritate a statului care este învestită cu atribuția de a interpreta Constituția.

Important este de conștientizat că prin interpretare Curtea nu formează norme noi și primare, nu le modifică și nu le schimbă pe cele în vigoare (în caz contrar, ea transformându-se dintr-un „legiuitor negativ” în unul „pozitiv” [7, p. 67]). Prin interpretarea prevederilor constituționale, Curtea poate formula doar poziții de drept cărora Parlamentul le poate da un veșmânt legislativ sau care pot fi aplicate așa cum le determină Curtea [9, p. 16].

Din perspectiva dată, suntem de părere că atribuția Curții Constituționale de a interpreta Constituția se circumscrie unei alte funcții recunoscute acestei autorități – *garanțarea și asigurarea securității și stabilității constituționale* – funcție prin care se înțelege rolul Curții în interpretarea autentică a normelor constituționale și evitarea interpretării conjuncturale a acestora, sub influența diferiților factori, fapt de natură să asigure stabilitatea Constituției în litera și spiritul ei și aplicabilitatea ei în condițiile mereu schimbătoare ale realității [3, p. 48].

Totodată, este important de precizat că securitatea și stabilitatea Constituției este asigurată și prin intermediul atribuției Curții de a se *expune asupra inițiativelor de revizuire a Constituției*, întrucât doar astfel Curtea ar putea preveni și împiedica modificarea textului constituțional în diferite conjuncturi cu caracter politic, prin care se urmăresc diferite interese politice în detrimentul interesului general al societății.

Referințe:

1. Codul Jurisdicției Constituționale nr. 502 din 16-06-1995. În: *Monitorul Oficial*, nr. 53-54 din 28-09-1995 (versiune actualizată prin Legea nr. 38 din 28.02.20, MO103/14.04.20).
2. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, în vigoare din 27.08.1994. Republicată în: *Monitorul Oficial*, nr.78/140 din 29.03.2016 (versiune în vigoare din 14.01.2019 în baza modificărilor prin Legea nr. 255 din 22.11.18, MO 467-479/14.12.18).
3. COSTACHI, Gh. Misiunea justiției constituționale în statul de drept. În: *Revista Națională de Drept*. 2020, nr. 4-6. *Ediție specială* ce cuprinde materialele conferinței științifico-practice internaționale din 5 iunie 2020 „Jurisdicția constituțională din Republica Moldova: abordări, probleme și perspective”, pp. 41-52. ISSN 1811-0770.
4. COSTACHI, Gh. Securitatea constituțională în Republica Moldova la 25 de ani de existență a Legii Fundamentale. În: *Legea și viața*. 2019, nr. 8, pp. 4-9. ISSN 1810-309X.
5. COSTACHI, Gh., IACUB, I. Securitatea Constituției – obiectiv major al reformei constituționale din Republica Moldova. În: *Legea și viața*. 2020, nr. 9, pp. 4-10. ISSN 1810-309X.
6. GHERGHELEGIU, T. Curtea Constituțională – factor principal de asigurare a securității Constituției. În: *Jurnal Juridic Național: teorie și practică*. 2020, nr.6, pp. 46-49. ISSN 1810-309X.
7. IACUB, I. Interpretarea Constituției: între necesitate, limite și riscuri. În: *Revista Națională de Drept*. 2020, nr. 4-6. *Ediție specială* ce cuprinde materialele conferinței științifico-practice internaționale din 5 iunie 2020 „Jurisdicția constituțională constituțională din Republica Moldova: abordări, probleme și perspective”, pp. 53-74. ISSN 1811-0770
8. Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 317 din 13-12-1994. În: *Monitorul Oficial*, nr. 08 din 07-02-1995 (versiune actualizată prin Legea nr. 5 din 06.02.20, MO63-68/28.02.20).
9. PUȘCAȘ, V. Curtea Constituțională unicul subiect de interpretare oficială a Constituției. În: *Justiția constituțională în Republica Moldova*. 2010, nr. 3, pp. 16-21.
10. ZUBCO, V. Funcțiile Curții Constituționale. În: *Dezvoltarea constituțională a Republicii Moldova la etapa actuală. Materialele conferinței științifico-teoretice internaționale din 22-23 septembrie 2004 (mun. Bălți). Chișinău, 2004*, pp. 1085-1087. ISBN 9975-78352-X.
11. ZUBCO, V. Funcțiile Curții Constituționale. În: *Justiția constituțională*. 2004, nr. 4, pp. 15-18.

DREPTUL COPILULUI LA UN NUME

THE CHILD'S RIGHT TO A NAME

Violeta COJOCARU, ORCID: 0000-0003-3816-3318
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.7-053.2:347.189.15

e-mail: violeta.cojocaru@usm.md

Scopul articolului este de a demonstra că dreptul copilului de a-și păstra identitatea, inclusiv numele și relațiile familiale, astfel cum sunt recunoscute de lege, sunt protejate împotriva ingerințelor ilegale. Obiectivele studiului se pliază pe analiza cadrului legal național, standardelor internaționale și europene în domeniul drepturilor copilului, în special în ceea ce privește dreptul la nume. La elaborarea studiului, au fost folosite metode calitative, bazate pe analiza de conținut.

În dreptul internațional, articolul 7 din Convenția cu privire la drepturile copilului [1] prevede o protecție destul de detaliată și de nivel ridicat a dreptului copilului de a-și păstra identitatea. De asemenea, articolul garantează copilului înregistrarea imediat după naștere, asistența și protecția corespunzătoare în cazul în care un copil este lipsit, în mod ilegal, de unele sau de toate elementele identității sale. Dar, „Convenția nu dorește să sugereze că un copil are dreptul la un anumit gen de nume. Cu toate acestea, un mare număr de țări nu doar că facilitează înregistrarea numelor copiilor, dar chiar recomandă o listă cu numele cele mai des folosite” [2, p. 134].

În Republica Moldova, componentele identității personale ale copiilor sunt protejate prin prisma dispozițiilor legale ce garantează protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale acestora. Astfel, Constituția Republicii Moldova, la Titlul II „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale” [3], Legea nr. 338-XIII/1994 privind drepturile copilului la Capitolul II „Drepturile fundamentale ale copilului” [4], dar și Codul familiei la Capitolul X „Drepturile copiilor minori” [5], prevăd dispoziții menite să construiască această protecție.

Considerăm că prevederile Legii privind drepturile copilului pot fi analizate prin prisma aspectelor esențiale pentru înțelegerea noțiunii de „viață privată”. Astfel, atunci când ne referim la identitate, ca sferă a existenței individuale, în general, și a copilului – în mod special, art. 4, alin. (1) al Legii prevede: „Dreptul copilului la viață și la inviolabilitatea fizică și psihică este garantat”. Tot sub aspectul identității, articolul 5 garantează dreptul copilului la un nume și o cetățenie, iar potrivit acestuia, ele se dobândesc din momentul nașterii și cu ulterioara înregistrare a lor conform prevederilor Codului familiei.

Dreptul copilului la un nume de familie și prenume este prevăzut la art. 55 Cod familiei, care, pe lângă faptul că consfințește dreptul, inserează și cazurile care ar putea

crea situații de incertitudine în contextul lipsei acordului comun al părinților asupra numelui de familie al copilului. Astfel, potrivit alin. (2) art. 55, copilul dobândește numele de familie al părinților săi, iar în cazul în care aceștia poartă nume de familie diferite, în baza unui acord comun își vor manifesta dorința de a prelua numele de familie al mamei sau al tatălui. În acest context, alin. (3) art. 56 prevede obligativitatea schimbării numelui de familie al copilului, în contextul în care are loc schimbarea numelui de familie al ambilor părinți sau al unuia dintre ei în baza acordului comun al acestora sau la decizia autorității tutelare în lipsa unui atare acord.

În ceea ce privește prenumele, acesta poate fi simplu sau compus din două prenume, dar urmează să materializeze voința ambilor părinți, în caz contrar, intervine autoritatea tutelară și decide asupra numelui și/sau a prenumelui copilului.

Legislația Republicii Moldova prevede posibilitatea schimbării numelui de familie și prenumelui copilului care nu a atins vârsta de 16 ani în baza unei cereri comune a părinților sau a unuia dintre ei adresată oficiului Stare civilă. Totodată, alin. (2) art. 56 Codul familiei anticipează situația existenței unui litigiu între părinți privind chestiunea schimbării numelui de familie și/sau a prenumelui copilului, prin prevederea obligației oficiului Stării civile de a atrage concursul autorității tutelare în a cărei rază teritorială își are domiciliul minorul. Legiuitorul prevede și obligativitatea luării în calcul a interesului superior al copilului.

În opinia noastră, atunci când ne referim la Codul familiei, cel mai relevant rămâne a fi art. 53 care stipulează dreptul copilului de a fi protejat. Acest drept este unul destul de general, iar prevederile lui se pot referi la oricare drept al copilului, astfel încât vom considera că este la fel de aplicabil și în cazul dreptului la viață privată al copilului. În acest sens, art. 53 alin. (1) prevede că: „Copilului i se garantează apărarea drepturilor și intereselor sale legitime”.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a elaborat, prin jurisprudența sa, noțiunea de viață privată în sensul articolului 8 din Convenție – „[este] un concept larg care se extinde la o serie de aspecte legate de identitatea personală, cum ar fi numele sau imaginea unei persoane, și, în plus, include integritatea fizică și psihologică a unei persoane”.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că numele „ca mijloc de identificare a persoanelor în cadrul familiilor lor și al comunității” se înscrie în sfera dreptului la respectarea vieții private și de familie, astfel cum este consfințit prin articolul 8 din Convenție [6]. În cauza Johansson/Finlanda, autoritățile au refuzat să înregistreze prenumele „Axl Mick”, deoarece ortografia nu corespundea practicii de numire finlandeze. CEDO a acceptat că trebuie să se acorde atenția cuvenită interesului superior al copilului și că păstrarea practicii naționale de numire era în interesul publicului. Curtea a constatat însă că numele fusese deja acceptat în vederea înregistrării oficiale în alte cazuri și, prin urmare, nu putea fi considerat nepotrivit pentru un copil. De vreme ce numele era deja considerat acceptabil în Finlanda și nu se avansase argumentul că ar fi afectat negativ identitatea culturală și lingvistică a statului, CEDO a concluzionat că considerațiile de interes public nu prevalau asupra interesului de a înregistra copilul cu numele ales. Curtea a constatat, astfel, încălcarea articolului 8 din Convenție [7].

Curtea a susținut că refuzul autorităților statului de a înregistra un prenume pe motiv că este de natură să îi aducă prejudicii copilului nu încalcă articolul 8 din Convenție. În schimb, refuzul de a înregistra un prenume care nu este nepotrivit pentru un copil și care este deja considerat acceptabil poate reprezenta o încălcare a articolului 8 din Convenție.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat, de asemenea, că norma potrivit căreia numele de familie al soțului ar trebui acordat și copiilor legitimi în momentul înregistrării nașterii nu constituie, ca atare, o încălcare a Convenției. Cu toate acestea, s-a considerat că imposibilitatea de a deroga de la această normă generală era excesiv de rigidă și discriminatorie la adresa femeilor, încălcând, prin urmare, articolul 14 coroborat cu articolul 8 din Convenție.

Odată cu automatizarea și informatizarea proceselor legate de existența umană și în special în ceea ce privește interacțiunea copiilor cu tehnologiile informaționale, subiectul vieții private a devenit din ce în ce mai important în contextul protecției datelor cu caracter personal. Prin date cu caracter personal înțelegându-se acele informații care pot fi puse direct sau indirect în legătură cu o persoană fizică identificată sau identificabilă, cum ar fi, de exemplu, numele, prenumele, adresa, telefonul, imaginea etc., datele cu caracter personal, privind viața intimă, constituind o categorie separată care suscită interes spre a fi studiate.

În concluzie, dreptul copilului la un nume este garantat împreună cu dreptul de a avea o cetățenie la art. 5 al Legii nr. 338-XIII/1994 privind drepturile copilului, potrivit căruia din momentul nașterii copilul are dreptul la un nume și este înregistrat conform prevederilor Codului familiei. Statul are obligația de a proteja viața privată a copilului și a garanta dreptul la nume tuturor copiilor.

Referințe:

1. Convenția cu privire la drepturile copilului https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115568&lang=ro
2. CIUGUREANU-MIHAILUȚĂ, C., OSMOCHESCU, N. *Protecția internațională a drepturilor copilului*. Chișinău: Editura ASEM, 2009, 402 p. ISBN 978-9975-75-328-9.
3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994: http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731
4. Legea nr. 338 a Parlamentului Republicii Moldova din 15.12.1994 privind drepturile copilului. În: *Monitorul Oficial*, nr. 13-127 din 02.03. 1995.
5. Codul familiei al Republicii Moldova nr. 1316 din 26.10.2000: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94330&lang=ro
6. CEDO, Guillot/Franța, nr. 22500/93, 24 octombrie 1993.
7. CEDO, Johansson/Finlanda, nr. 10163/02, 6 septembrie 2007.

LIBERA CIRCULAȚIE A CAPITALURILOR ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

THE FREE MOVEMENT OF CAPITAL IN THE EUROPEAN UNION

Lilia GRIBINCEA, ORCID: 0000-0002-7371-5379
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.176(4-672):339.727

e-mail: liliagribincea@yahoo.com

Una dintre prioritățile Uniunii Europene o constituie promovarea dezvoltării armonioase, durabile și favorabile incluziunii pieței interne ca un spațiu în care mărfurile, persoanele, serviciile și capitalul pot circula liber și în condiții de siguranță.

Libera circulație a capitalurilor este una dintre cele patru libertăți fundamentale ale pieței unice a Uniunii Europene. Tratatul de la Maastricht a introdus libera circulație a capitalurilor ca o libertate consacrată în tratat. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene [1, art.63] prevede că sunt interzise orice restricții privind circulația capitalurilor între statele membre, precum și între statele membre și țările terțe. Sunt interzise orice restricții privind plățile între statele-membre, precum și între statele-membre și țările terțe.

Scopul acestor reglementări este eliminarea restricțiilor privind circulația capitalurilor dintre statele-membre și dintre statele-membre și țările terțe, fiind prevăzute excepții pentru anumite situații. Excepțiile se limitează, în general, la circulația capitalurilor care implică țările terțe. Sarcina de a interpreta dispozițiile referitoare la libera circulație a capitalurilor revine Curții de Justiție a Uniunii Europene. În cazurile în care statele-membre limitează nejustificat libera circulație a capitalurilor, se aplică procedura obișnuită de constatare a neîndeplinirii obligațiilor, prevăzută la art. 258-260 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

Libera circulație a capitalurilor completează celelalte trei libertăți fundamentale și contribuie la creșterea economică.

Regulamentul (UE) 2018/1672 al Parlamentului European și al Consiliului din 23 octombrie 2018 privind controlul numerarului care intră sau iese din Uniune și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1889/2005 prevede [2, art.1] un sistem de controale în ceea ce privește numerarul care intră sau iese din Uniune, în scopul de a completa cadrul juridic pentru prevenirea spălării banilor și a finanțării terorismului prevăzut în Directiva (UE) 2015/849 [3]. Astfel [2, art.3], în cazul în care numerar neînsoțit în valoare de 10 000 EUR sau mai mult intră sau iese din Uniune, autoritățile competente ale statului membru prin care numerarul intră sau iese din Uniune pot să solicite expeditorului sau destinatarului numerarului sau unui reprezentant al acestora, după caz, să facă o declarație de informare, în termen de 30 de zile. Autoritățile competente pot reține numerarul până când expeditorul sau destinatarul ori un reprezentant al acestora face

declarația de informare. Obligația de informare cu privire la numerarul neînsoțit nu se consideră îndeplinită în cazul în care declarația nu este făcută până la expirarea termenului, informațiile furnizate sunt incorecte sau incomplete sau dacă numerarul nu este pus la dispoziție pentru control. „Numerar neînsoțit” înseamnă [2, art.2 alin. (1) lit.i)] numerarul care constituie o parte a unui transport care nu este însoțit de un purtător.

Pentru situația în care numerar neînsoțit în valoare de 10 000 euro sau mai mult intră sau iese din Uniune, autoritățile competente ale statului-membru prin care numerarul intră sau iese din Uniune, pot să solicite expeditorului sau destinatarului numerarului sau unui reprezentant al acestora, după caz, să facă o declarație de informare, în termen de 30 de zile. Autoritățile competente sunt în drept să rețină numerarul până la data la care expeditorul sau destinatarul ori un reprezentant al acestora face declarația de informare. Obligația de informare cu privire la numerarul neînsoțit se consideră îndeplinită doar în cazul în care este făcută până la expirarea termenului și informațiile furnizate sunt corecte și complete, și numerarul este pus la dispoziție pentru control.

Directiva (UE) 2015/2366 a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2015 privind serviciile de plată în cadrul pieței interne, de modificare a Directivelor 2002/65/CE, 2009/110/CE și 2013/36/UE și a Regulamentului (UE) nr. 1093/2010, și de abrogare a Directivei 2007/64/CE [4, art.1], stabilește normele în conformitate cu care statele-membre disting următoarele categorii de prestatori de servicii de plată:

- instituții de credit; instituții emitente de monedă electronică;
- oficii poștale care efectuează operațiuni de virament și sunt îndreptățite, în temeiul dreptului intern, să presteze servicii de plată; instituții de plată;
- Banca Centrală Europeană și băncile centrale naționale, atunci când nu acționează în calitatea lor de autoritate monetară sau de alte autorități publice;
- statele-membre sau autoritățile lor regionale sau locale, atunci când nu acționează în calitatea lor de autorități publice.

De asemenea, Directiva (UE) 2015/2366 stabilește norme privind: transparența condițiilor și a cerințelor în materie de informare privind serviciile de plată, precum și drepturile și obligațiile utilizatorilor serviciilor de plată și, respectiv, ale prestatorilor de servicii de plată în contextul prestării de servicii de plată ca ocupație sau ca activitate comercială obișnuită.

Regulamentul (UE) 2021/1230 al Parlamentului European și al Consiliului din 14 iulie 2021 privind plățile transfrontaliere în Uniune (text codificat) (Text cu relevanță pentru SEE) [5, art.1] stabilește reguli pentru plățile transfrontaliere și pentru transparența comisioanelor de conversie monetară în interiorul Uniunii. Astfel [5, art.3], comisioanele percepute de un prestator de servicii de plată de la un utilizator de servicii de plată pentru plățile transfrontaliere în euro sunt identice cu comisioanele percepute de acel prestator de servicii de plată pentru plățile naționale corespunzătoare de aceeași valoare efectuate în moneda națională a statului-membru în care își are sediul prestatorul de servicii de plată al utilizatorului serviciului de plată.

În ceea ce privește cerințele de informare cu privire la comisioanele de conversie monetară și cursul de schimb aplicabil [5, art.4], prestatorii de servicii de plată și părțile

care furnizează servicii de conversie monetară la un bancomat (ATM) sau la punctul de vânzare, exprimă comisioanele totale de conversie monetară ca adaos procentual la cele mai recente rate de schimb valutar de referință euro disponibile, emise de Banca Centrală Europeană. Respectivul adaos este comunicat plătitorului înainte de inițierea operațiunii de plată.

Libera circulație permite investirea eficientă a capitalului și promovează utilizarea monedei euro ca monedă internațională. Libera circulație a capitalurilor a fost indispensabilă pentru evoluția Uniunii Economice și Monetare și pentru introducerea monedei euro.

Referințe:

1. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Versiunea consolidată este disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A12016E%2FTXT> Accesat la 31.08.2022.
2. Regulamentul (UE) 2018/1672 al Parlamentului European și al Consiliului din 23 octombrie 2018 privind controlul numerarului care intră sau iese din Uniune și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1889/2005. Textul este disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1672> Accesat la 30.08.2022.
3. Directiva (UE) 2015/849 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 mai 2015 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului, de modificare a Regulamentului (UE) nr. 648/2012 al Parlamentului European și al Consiliului și de abrogare a Directivei 2005/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului și a Directivei 2006/70/CE a Comisiei. Textul este disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A02015L0849-20210630&qid=1661959505800> Accesat la 30.08.2022.
4. Directiva (UE) 2015/2366 a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2015 privind serviciile de plată în cadrul pieței interne, de modificare a Directivelor 2002/65/CE, 2009/110/CE și 2013/36/UE și a Regulamentului (UE) nr. 1093/2010, și de abrogare a Directivei 2007/64/CE Textul Directivei este disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32015L2366&qid=1661960574270> Accesat la 31.08.2022.
5. Regulamentul (UE) 2021/1230 al Parlamentului European și al Consiliului din 14 iulie 2021 privind plățile transfrontaliere în Uniune (text codificat) (Text cu relevanță pentru SEE). Textul este disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32021R1230> Accesat la 31.08.2022.

CONVENȚIILE DE ARBITRAJ PATOLOGICE

PATHOLOGICAL ARBITRATION AGREEMENTS

Aurel BĂIEȘU, ORCID: 0000-0002-0218-446X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.63:341.24

e-mail: aurelbaiesu@yahoo.com

În doctrină și în jurisprudența comparată, convențiile de arbitraj stipulațiile cărora sunt incomplete, imprecise, neclare sau contradictorii sunt considerate „patologice”, termen introdus de Frédéric Eisemann, fost Secretar general al Curții de Arbitraj Internațional a Camerei de Comerț Internaționale de la Paris [1]. Acesta este un acord redactat necorespunzător, „de natură să împiedice buna desfășurare a arbitrajului” [2, p.283]. După cum relatează notoriul profesor Fernández Rozas, ne aflăm în prezența unei clauze patologice ori de câte ori „clauza este ambiguă în ceea ce privește voința părților de a se supune arbitrajului, în identificarea instituției arbitrale competente sau în ceea ce privește certitudinea renunțării la jurisdicția statală” [3].

Pot fi evidențiate două categorii principale de convenții de arbitraj patologice: pe de o parte, sunt acelea în care imprecizia se referă la însăși voința de a recurge la arbitraj, iar pe de altă parte, sunt acele convenții în care voința de a arbitra este sigură, dar metodele sale de implementare rămân confuze.

Prima categorie include convențiile cele mai „fragile”, prin aceea că pun la îndoială însăși decizia părților de a recurge la arbitraj. De exemplu, se consideră patologică convenția care prevede supunerea litigiului arbitrajului într-o manieră facultativă („părțile *pot recurge* la arbitraj...”). Deși foarte problematice, aceste clauze au fost uneori opuse cu succes competenței judecătorului ordinar sesizat de una dintre părți. Astfel, Curtea de Apel din Ontario (Canada) a trimis părțile la arbitraj în temeiul unei clauze de arbitraj care stipulează că „părțile pot trimite orice diferend în arbitraj” [4].

La fel, se atribuie la această categorie așa-numitele *clauze combinate* – acele convenții, în care părțile combină supunerea litigiului arbitrajului și desemnarea unei jurisdicții statale concomitent. În jurisprudența comparată se observă încercări sistematice, în caz de contradicție aparentă între o clauză compromisorie și o clauză ce atribuie competența unei jurisdicții statale, să dea prioritate primei față de a doua. Astfel, Tribunalul de înaltă instanță din Paris, prin decizia din 1 februarie 1979 a stabilit că „clauza compromisorie echivocă trebuie să fie interpretată considerând că, dacă părțile n-ar fi vrut să supună diferendele lor arbitrajului, ele s-ar fi limitat să treacă sub tăcere posibilitatea de a recurge la arbitri ...”. Într-o situație similară în care părțile au stipulat în două articole succesive ale contractului o clauză compromisorie a Camerei de Comerț Internaționale și competența exclusivă a jurisdicțiilor engleze, Înalta Curte (*High Court*) din Londra a salvat clauza compromisorie, hotărând că referința la jurisdicțiile engleze nu se aplică decât incidentelor susceptibile de a afecta desfășurarea arbitrajului [2, p.289-290].

Convențiile de arbitraj patologice din a doua categorie exprimă o alegere clară în favoarea arbitrajului, însă în exprimarea alegerii lor, părțile deseori nu sunt explicitate asupra caracterului ad-hoc sau instituțional al arbitrajului, asupra modalităților de constituire a tribunalului arbitral sau asupra desemnării organului care trebuie să asigure buna desfășurare a procedurii. Astfel de clauze pot da naștere la dificultăți în timpul implementării arbitrajului, iar soarta lor depinde de interpretarea făcută de instanțe (atât de arbitru, cât și de judecător) în ceea ce privește precizarea adevăratei intenții a părților. Întrebările care se ridică în privința acestora sunt în principal următoarele: au dorit cu adevărat părțile să deroge de la competența instanței de stat pentru a atribui competența unui tribunal arbitral? Este posibil ca acordul lor să fie aplicat?

Într-o cauză examinată în 2022 de un tribunal arbitral al Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova (CACI CCI RM), în contractul din care a izvorât litigiul clauza arbitrală era formulată în felul următor: *orice litigiu, rezultat din prezentul contract sau în legătură cu acesta, trebuie examinat în ordine arbitrală, stabilită pentru asemenea litigii în țara reclamantului.*

În Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor legale la soluționarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părțile au încheiat convenția de arbitraj, nr. 2 din 30.03.2015, s-a statuat: „în cazurile unei convenții de arbitraj, cu anumite inexactități sau omisiuni, dar care confirmă incontestabil voința părților de a soluționa litigiul prin arbitraj, părțile urmează să înlăture aceste deficiențe, concretizând-i conținutul. Dacă în convenție nu este indicată instituția de arbitraj sau se cere o concretizare a ei, părțile urmează să înlăture aceste inexactități” [5].

Analizând materialele cauzei, Tribunalul arbitral a constatat că, din totalitatea circumstanțelor cauzei, inclusiv comportamentul părților și elementele corespondenței lor, nu poate fi dedusă voința comună, reală și incontestabilă a părților de a supune litigiul în cauză spre soluționare CACI CCI RM. Tribunalul arbitral a relevat că expresia „ordine arbitrală”, folosită în convenția de arbitraj examinată, fără nicio precizare cu privire la tipul de arbitraj pentru care părțile au optat (ad-hoc sau instituționalizat) și fără niciun element care să identifice instituția de arbitraj, în condițiile existenței mai multor instituții permanente, nu permite de a trage concluzia că părțile au avut în vedere anume arbitrajul în cadrul CACI CCI RM. Respectiva convenție de arbitraj ar fi putut deveni operantă și valabilă numai în urma unui acord ulterior al părților în favoarea CACI CCI RM, acord ce nu s-a realizat. Dimpotrivă, pârâtul a contestat valabilitatea clauzei contractuale în cauză și, în consecință, competența CACI CCI RM de a soluționa litigiul prezent. Prin urmare, deși din conținutul convenției rezultă că părțile au avut intenția să soluționeze litigiile lor pe cale arbitrală, această convenție este inoperantă.

Concluzii. În cazul convențiilor de arbitraj patologice, arbitrii sau jurisdicțiile statale ce controlează existența și validitatea convenției de arbitraj deseori recurg la interpretări care ar permite să „salveze” convenția de arbitraj, restabilind intenția părților deformată prin ignoranța mecanismelor de arbitraj sau prin neglijența în redactarea contractelor. Totodată, în doctrină și în jurisprudență s-a remarcat că salvarea convenției

de arbitraj patologice nu trebuie să se facă cu orice preț; la interpretarea unei clauze de arbitraj patologice, trebuie de avut în vedere faptul că alegerea unui tribunal arbitral este de mare importanță, deoarece procedurile de arbitraj implică deseori costuri mai mari și căile de atac sunt limitate din cauza renunțării la instanțele de stat. O astfel de intenție de renunțare nu poate fi presupusă cu ușurință și, în consecință, interpretarea unei asemenea clauze trebuie să se efectueze cu maximă prudență.

Referințe:

1. EISEMANN, F. La clause d'arbitrage pathologique. In: *Arbitrage commercial/ Commercial Arbitration, Essais in memoriam Eugenio Minoli*, Association italienne pour l'arbitrage, UTEC, Turin, 1974, p. 129-161.
2. FOUCHARD, Ph., GAILLARD, E., GOLDMAN, B. *Traité de l'arbitrage commercial international*. Paris: Litec, 1996.
3. FERNANDEZ ROZAS, J.C. *Le rôle des juridictions étatiques devant l'arbitrage commercial international*. RCADI, 2001, tome 290, p. 118.
4. Ontario Court of Appeal, 8 juillet 1999, *Canadian National Railway Co c. Lovat Tunnel Equipment Inc*. Disponibil: <https://jusmundi.com/fr/document/decision/en-lovat-tunnel-equipment-inc-v-canadian-national-railway-company-and-grand-trunk-western-railroad-incorporated-judgment-of-the-ontario-court-of-appeal-thursday-8th-july-1999>
5. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2015, nr.6, p.4.

DECARBONIZATION BY APPROVING THE CLIMATE FRAMEWORK LAW

DECARBONIZAREA PRIN APROBAREA LEGII-CADRU PRIVIND CLIMA

Natalia ZAMFIR, ORCID: 0000-0001-6023-7091
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.232:349.6(478)

e-mail: nataly.zamfir@yahoo.com

A strong transition to net-zero greenhouse gas emissions by the middle of the century is essential for containing the risks of dangerous climate change effects. Limiting global warming to 1.5°-2°C, the central goal of the 2015 Paris Agreement, will require climate policy and legislative packages that drive transformative changes within their harmonization with the EU standards.

The Republic of Moldova has committed in 2020 in its updated Nationally Determined Contribution (NDC) the intention to achieve more ambitious reduction targets than those included in the Intended Nationally Determined Contribution (INDC) from 2015. The updated unconditional target provides for a reduction of GHG emissions by up to 70% by 2030 compared to the level of the reference year 1990, instead of 64-67% undertaken in the INDC. Regarding the conditional target, instead of the 78% undertaken in the INDC, the reduction commitment expressed above could be increased to 88% as compared to the 1990 level, provided that external support is obtained, including in form of low-cost financial resources, technology transfer, and technical cooperation, etc. [1]

In achieving more ambitious the NDC targets, it will be possible through advanced regional cooperation. In this regard, the Republic of Moldova should transpose and implement all commitments in conformity with the Association Agreement between the Republic of Moldova, of the one part, and the European Union and the European Atomic Energy Community, and their Member States (2014), and with the Treaty establishing the Energy Community (2010) [2].

The commitment to implement the European standards on climate change mitigation in the Republic of Moldova-EU AA (Annex XII) is set in following acts: i) Directive 2003/87/EC establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading; ii) Regulation (EC) no. 842/2006 on certain fluorinated greenhouse gases, replaced by Regulation (EU) no. 517/2014; iii) Regulation (EC) no. 1005/2009 on ozone-depleting substances; iv) Directive no. 98/70/EC on the quality of petrol and diesel.

Only one of the four EU acquis provided for in the Moldova-EU AA is transposed into the national legislation. Directive 98/70/EC on quality of petrol and diesel oil is fully integrated in the GD no. 1116/2002, amended in 2019. Rest of EU acquis regulations, for which the transposition deadline has already expired (in 2018-2019), are partially

transposed into the national legislation with the exception of Directive no. 2003/87/EC establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading (until 2022).

Multilateral climate, energy and environmental conventions and protocols as well as the EU policy and legislative framework contain obligations for countries to provide increasingly ambitious targets into their national climate plans, monitor, assess and report on the climate change impacts and risks, the related social and economic vulnerability, helping them to revise and improve their own policies and legislation to reach these targets.

The Republic of Moldova became an official candidate for joining the EU and the whole body of EU policies and legislation will be applicable, either directly or through the transposition.

The climate, environment and energy legislation in Moldova has been under transition period from a passive environmental approach to a new modern strategy by turning climate and environmental challenges into opportunities while taking fairness, solidarity and cost-effectiveness into consideration. This certainly provides a good opportunity for greater and more ambitious alignment with the EU.

However, this challenge requires significant changes in the structure, content as well as terminology of national policy documents and legal framework to successfully transpose implementation practices and approaches based on the international and EU standards.

Currently, a favorable legal framework has been created for the alignment with the EU standards measures in climate, environmental protection and energy areas, but some constraints can be observed:

- the multitude of strategies, programs, activity plans (many of them outdated), as well as the lack of a special legal framework causes fragmentation of responsibilities in the field, thus leading to the lack of an integrated management; the competent authorities do not have effective procedures and mechanisms to prevent and sanction legislative infringements, nor they have mechanisms for removing the negative consequences and introduction of penalties for non-compliance in this respect;

- Reaching the appropriate level of institutional, administrative and technical capacity in the field of climate, environmental protection and energy would need to reflect the volume of investments needed to implement the measures and technologies that contribute to adaptation process of EGD Agenda to domestic priorities;

- capacity needs for harmonization of EGD legislative framework and integrated relevant implementation measures is required to be available in two dimensions: conducting studies on estimating projections of anthropogenic emissions by sources and negotiating the issues at the international level, mainly to attract funds to carry out the proposed measures in development policy documents. The Republic of Moldova plans a long-term sustainable development, however, until the development paradigm changes, the Republic of Moldova will continue to rely on development partners support (EU, WB, IMF) and others multinational organizations and bilateral donors.

It is more than evident that the global mitigation policies will largely be based on market instruments and carbon pricing. This approach has been championed by the European Union and its Emissions Trading System (ETS), successfully setting emission limits and CO₂ emissions price. For the Republic of Moldova this will influence institutional and legislative change and a change of the paradigm for all of the GHG emitting installations and its operators as soon as the preparations for introduction of a carbon market start.

The legal design of EGD related Acquis is a particular challenge in command and control based legal systems, which have little experience with cooperative approaches. In conclusion, following the analysis carried out on the transposition of climate legislation, we underline that there are no legal provisions on climate change mitigation and adaptation in primary legislation, which creates some impediments in promoting new an administrative procedures for introduction of a carbon market start.

The screening process of the national legislation confirms that the Republic of Moldova initiated establishment of the MRV/MMR system at the national level. Most of the legislative acts contain requirements relevant for collection of the sectoral activity data, information on policies and measures and functioning of the system. Actually, primary and secondary legislation represent good starting point that shall be kept in process of development of the climate legislation.

The climate legislation needs to establish a basis for implementation of:

- o Decisions adopted under Paris Agreement;
- o EU Climate Law [3];
- o Governance Regulation 2018/1999[4]; Implementing Regulation (EU) 2020/1208[5] and Delegated Regulation (EU) 2020/1044[6];
- o MRV provisions of the EU ETS Directive[7], ESR[8] and LULUCF Regulation[9].

In order to establish the primary legal framework for mitigation and adaptation mechanisms in achieving net-zero GHG emissions targets set out in the policy documents are imperative to elaborate and adopt the Climate Change Law, which creates a legal framework for implementation of administrative procedures and strengthening clear institution obligations in the GHG emissions management and decarbonisation and research, innovation and competitiveness, promoting renewable energy sources.

References:

1. The Third Biennial Update Report of the Republic of Moldova to the United Nations Framework Convention on Climate Change, June 2021, p. 23. Disponibil: file:///C:/Users/WorkPC/Downloads/535782_en_bur3_en_220203_%20(1).pdf [Accesat: 22.04.2021] .
2. Law no.112/2014 Official Gazette no 112 from 2014.

3. Regulation (EU) 2021/1119 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law'). OJ L 243, 9.7.2021.
4. Governance Regulation 2018/1999 on the Governance of the Energy Union and Climate Action. OJ L 328, 21.12.2018.
5. Commission Implementing Regulation (EU) 2020/1208 of 7 August 2020 on structure, format, submission processes and review of information reported by Member States pursuant to Regulation (EU) 2018/1999. OJ L 278, 26.8.2020.
6. Commission Delegated Regulation (EU) 2020/1044 of 8 May 2020 supplementing Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council with regard to values for global warming potentials and the inventory guidelines and with regard to the Union inventory system. OJ L 230, 17.7.2020.
7. Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/EC. OJ L 275, 25.10.2003.
8. Regulation (EU) 2018/842 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 on binding annual greenhouse gas emission reductions by Member States from 2021 to 2030 contributing to climate action to meet commitments under the Paris Agreement and amending Regulation (EU) No 525/2013. OJ L 156, 19.6.2018.
9. Regulamentul (UE) 2018/841 al Parlamentului European și al Consiliului din 30 mai 2018 cu privire la includerea emisiilor de gaze cu efect de seră și a absorbțiilor rezultate din activități legate de exploatarea terenurilor, schimbarea destinației terenurilor și silvicultură în cadrul de politici privind clima și energia pentru 2030. OJ L 156, 19.6.2018.

ROLUL PRINCIPIULUI *NON-REFOULEMENT* ÎN CONSOLIDAREA MECANISMULUI INTERNAȚIONAL DE PROTECȚIE A REFUGIAȚILOR

THE ROLE OF THE PRINCIPLE *OF NON-REFOULEMENT* IN STRENGTHENING THE INTERNATIONAL REFUGEE PROTECTION MECHANISM

Valentin ROȘCA, ORCID: 0000-0003-1482-6922
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.43:341.231.14

e-mail: roscavalentin@gmail.com

Formularea, răspândirea și întreprinderea tentativelor de aplicabilitate a ideilor de plasare a ființei umane în centrul atenției și avansarea acestora la un nivel supranațional prin respectarea drepturilor și libertăților fundamentale a avut loc prin diverse acțiuni și în contextul unor evenimente specifice pentru anumite perioade istorice. Orice acțiuni întreprinse împotriva unei persoane erau considerate un act neprietenos împotriva statului. Drept rezultat, recuperarea prejudiciului pentru aceste persoane urma să fie stabilit la nivel interstatal. O situație destul de controversată. Or, rezultatul favorabil pentru victimă mereu depindea de voința/predispunerea sau capacitatea statului de a obține un rezultat favorabil într-un caz specific. Apariția unor circumstanțe care duc la condiții insuportabile și indezirabile pentru orice persoană de a fi liberă și în siguranță în țara de origine a impus necesitatea creării/adoptării unor măsuri de protecție a unei categorii specifice de persoane, care nu se mai simt în siguranță în cătunele lor. Persoane care își caută un refugiu din calea unor prigoniri și atrocități.

Consolidarea pas cu pas a sistemului de protecție a drepturilor omului în paralel influența mecanismul de protecție a refugiaților. Momentul crucial fiind adoptarea Cartei ONU în 1945 prin care s-a hotărât *de a reafirma credința în drepturile fundamentale ale omului*, fiind urmată de adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului la 10 decembrie 1948 prin care în art. 14 este consacrat *dreptul la azil* [10]. Caracterul nobil al instrumentelor privind domeniul azilului și, în special, a Convenției din 1951 privind statutul refugiaților. Acest instrument vine cu un set de standarde generale, pe de o parte, dar indispensabile pentru orice actor al dreptului internațional în contextul protecției refugiaților.

Un aspect important consacrat de către Convenția din 1951 se referă la codificarea principiului *non-refoulement (nereturnării)*, care reprezintă un concept prin care se interzice statelor să reîntoarcă un refugiat sau solicitant de azil în teritoriile în care există riscul că viața sau libertatea acestuia să fie amenințată pe motiv de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un grup social sau opinie politică [9]. În linii generale, acest principiu prevede că niciun refugiat nu trebuie să fie returnat în țara unde există posibilitate că va fi supus persecuției sau torturii [11, p. 146].

Accentuând momentul asupra termenului *refoulement*, care în conceptul inițial aplicat de către statele europene, reprezintă returnarea forțată, urmează în mod obligatoriu de a nu fi confundat cu termenii *de expulzare sau deportare* [11, p. 146] *sau extrădare*.

În opinia Comitetului Executiv al ICNUR, cea mai importantă parte componentă a statutului de refugiat și a dreptului la azil este protecția împotriva returnării în țara unde persoana are temerea de a fi persecutată. Această protecție a fost materializată în principiul *non-refoulement* [8].

Pe lângă faptul codificării principiului *non-refoulement* prin instrumente internaționale cu caracter obligatoriu sau de recomandare, acest principiu este recunoscut în calitate de normă cutumiară. În pofida faptului că sunt înregistrate un număr de state care nu sunt membre la Convenția din 1951 sau Protocolul adițional din 1967, totuși statele nesemnate sunt chemate să respecte acest principiu ținând cont de caracterul umanist al sistemului internațional de protecție a refugiaților [8].

Protecția garantată prin art. 33 al Convenției din 1951 nu trebuie să fie legată cu recunoașterea formală a statutului de refugiat, or o asemenea recunoaștere ar putea fi imposibil de realizat în cazul lipsei unor proceduri efective sau în cazul unor sosiri în masă a refugiaților în țară [11, p. 151].

Codificarea principiului *non-refoulement* nu se limitează doar la Convenția din 1951 și Protocolul din 1967. Principiul în cauză fiind codificat atât prin tratate internaționale cu caracter universal sau regional sau este consacrat prin diverse acte adoptate în cadrul organizațiilor/conferințelor internaționale¹.

Un rol important îi revine Convenției europene a drepturilor omului (CEDO) prin art. 3. Convenția citată reprezintă pilonul sistemului de protecție a drepturilor omului în cadrul CoE. În pofida consacării dreptului la azil în DUDO (1948), statele europene nu au inclus acest drept în CEDO. În lipsa unei prevederi exprese în CEDO în privința dreptului la azil sau ale altor garanții în acest sens (ex. interzicerea nereturnării) consacrarea principiului *non-refoulement* în cadrul sistemului european de protecție a drepturilor omului îi revine CtEDO și jurisprudenței sale. Astfel, Curtea a stabilit caracterul absolut al art. 3 din Convenție și nu sunt permise oarecare excepții în acest sens: „...În cazul în care condițiile dintr-o țară sunt de așa natură încât riscul de tratament grav și gravitatea aceluia tratament intră în sfera de aplicare a articolului 3 din Convenție, o decizie de a deporta, extrăda sau expulza o persoană pentru a face față unor astfel de condiții își asumă responsabilitatea în conformitate cu articolul 1 din

¹ Declarația cu privire la azilul teritorial (14 decembrie 1967); Principiile privind statutul și tratamentul refugiaților („Principiile de la Bangkok”) (1966). Art. III; Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante (10 decembrie 1984). Art. 3.; Convenția (IV) cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război (12 august 1949). Art. 45; Convenția Organizației Unității Africane (OUA) pentru reglementarea unor aspecte specifice a problemei refugiaților în Africa (1969). Art. II alin. (3); Carta Africană cu privire la drepturile omului și a popoarelor (1981). Art. 12 alin. (3); Convenția Americană cu privire la drepturile omului (1969). Art. 22 alin. (8).

Convenția statului contractant care decide acest lucru” (*Altun c. Republica Federală Germania*, nr. 10308/83; *Kirkwood c. Marii Britanii*, nr. 10479/83 [1]; *Familia Chahal c. Marii Britanii*, nr. 22414/93 § 75-76, 15 noiembrie 1996 [2]). În al doilea rând, prin jurisprudența Curtii a fost stabilit că în pofida faptului că dreptul la azil nu este codificat atât în Convenție cât și în Protocoalele adiționale „...expulzarea de către un Stat contractant ar putea da naștere la chestiuni în temeiul articolului 3 (din Convenție), și, prin urmare, să angajeze răspunderea acestui stat în temeiul Convenției...Articolul 3 implică obligația de a nu expulza persoana în cauză țara respectivă ” (*Soering c. Marii Britanii*, Series A no. 161, § 90-91, 7 iulie 1989; [3] *Cruz Varas și alții c. Suediei*, Series A no. 201, § 69-70, 20 Martie 1991; [4]: *Vilvarajah și alții c. Marii Britanii*, No. 13163/87; 13164/87; 13165/87; 13447/87; 13448/87, §103, 30 octombrie 1991; [5] *Chahal c. Marii Britanii*, nr. 22414/93, § 75-76, 15 noiembrie 1996 [6]).

Prevederile inserate în art. 3 CEDO atrag atenția asupra faptului că este o problemă comună în ce privește responsabilitatea statelor pentru „excluderea” persoanelor de pe teritoriul statelor și este bazată pe formulările exprese ale art. 3, care este examinat în comun cu art. 1, care stabilește obligația statelor – părți de a proteja orice persoană care se află sub jurisdicția sa [11, p. 156]. Art. 3 CEDO a fost interpretat drept o obligație de acordare a ajutorului umanitar în cazul încălcărilor grave ale drepturilor omului de către alte state, deși se invoca că aceasta nu stabilește un drept comun (general) pentru „dreptul de azil” [11, p. 156].

Este de remarcat că art. 33 alin. (1) al Convenției din 1951 expres indică sintagma „...expulza sau returna (*refouler*)...în nici un fel...”. În cazul dat, ar putea apărea întrebări în privința sintagmei „...în nici un fel”. În condițiile în care per ansamblu Convenția din 1951 vine cu un scop general de protecție a persoanelor care fug din calea unui pericol și au nevoie de orice formă de protecție internațională s-ar prezuma că această sintagmă nu ar trebui să ridice nici un fel de întrebare sau să inițieze discuții contradictorii.

Discuții contradictorii ar putea apărea în contextul în care art. 33 alin. (1) al Convenției din 1951 operează cu sintagma „...unde viața sau libertatea ar fi amenințate...”, pe când art. 1 în care este codificată definiția refugiatului utilizează sintagma „...temerea de a fi persecutat...”. Se susține că există o discrepanță între terminologia utilizată în aceste două articole pe motivul că prevederile art. 33 sunt mult mai vagi și nicidecum nu se încadrează în scopul Convenției care constă în protecția persoanelor care se încadrează în limitele prevederilor art. 1 al Convenției. Iar momentul forte al art. 1 constă anume în prezența unei *temeri de a fi persecutat*, care are o înțelegere mai îngustă comparativ cu eventuale *riscuri față de viața sau libertate* unei persoane.

De asemenea, se susține că art. 33 al Convenției din 1951 este răspunsul direct al comunității internaționale la necesitatea refugiaților de a intra și rămâne pe teritoriul statului de azil. Cu toate acestea, se susține că obligația de nereturnare nu este identică cu dreptul la azil [7, p.300]. Înseși prevederile art. 14 alin. (1) DUDO prevede că: „În

caz de persecuție, orice persoană are dreptul de a cauta azil și de a beneficia de azil în alte țări". Opinia în cauză este fundamentată pe faptul că principiul *non-refoulement* interzice doar măsuri care ar crea riscul ca refugiații să fie întorși în „mâinile agenților de persecuție” și, în acest context, nu este stabilită obligația față de state de a-i primi pe toți refugiații. Problema constă în aceea că, obligația de nereturnare într-o oarecare măsură constrânge, dar nicidecum nu schimbă fundamental prerogativele statelor de a reglementa intrarea/ieșirea pe teritoriul lor a cetățenilor străini. Drept rezultat, e ceva firesc de a înregistra cazuri când statul poate impune restricții la intrarea pe teritoriul său a refugiaților când este o garanție că aceștia fiind returnați nu vor ajunge în custodia agenților de persecuție [7, p. 301].

Astfel, principiul *non-refoulement* are scopul primordial să asigure că persoanele care fug din fața unei persecuții nu vor fi returnate către agenții de persecuție, iar importanța practică a acestui principiu nu se limitează doar la interzicerea expulzării nemijlocite a unui refugiat într-un loc periculos.

Referințe:

1. Case Kirkwood v. United Kingdom, No. 10479/83. [Accesat 28.08.2022] [Disponibil]: <http://www.refworld.org/cases,COECOMMHR,3ae6b6fc1c.html>.
2. Case Chahal Family v. United Kingdom, No. 22414/93 of 15 November 1996. [Accesat 28.08.2022]. [Disponibil]: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Chahal"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-58004"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
3. Case of Soering v. United Kingdom, No. 14038/88. [Accesat 28.08.2022] [Disponibil]: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Soering"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-57619"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
4. Case of Cruz Varas and Others v. Sweden, No. 15576/89. [Accesat 28.08.2022]. [Disponibil]: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["CruzVaras"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-57674"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
5. Case of Vilvarajah and Others. No. 13163/87; 13164/87; 13165/87; 13447/87; 13448/87. [Accesat 28.08.2022]. [Disponibil]: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Vilvarajah"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-57713"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
6. Case Chahal Family v. United Kingdom, No. 22414/93 of 15 November 1996. [Accesat 28.08.2022]. [Disponibil]: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Chahal"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-58004"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).
7. HATHAWAY, James C. *The Rights of Refugees under International Law*. University Press, Cambridge, 2005.
8. Note on Non-Refoulement (Submitted by the High Commissioner) Note on Non-Refoulement (Submitted by the High Commissioner) EC/SCP/2 (23 Au-

- gust 1977). [Accesat 05.09.2022]. [Disponibil]: <http://www.unhcr.org/afr/ex-com/scip/3ae68ccd10/note-non-refoulement-submitted-high-commissioner.html>.
9. Sir LAUTERPACHT, Elihu, BETHLEHEM, Daniel. *The scope and content of the principle of non-refoulement*. [Accesat 07.09.2022] [Disponibil]: <https://www.unhcr.org/419c75ce4.pdf>.
 10. Universal Declaration of Human Rights (10 December 1948). [Accesat 28.08.2022]. [Disponibil]: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>.
 11. ГАЙ, С., Гудвин-Гилл. *Статус беженца в международном праве*. ЮНИТИ, Москва 1997.

CÂTEVA REFLECȚII PE MARGINEA GESTIONĂRII PROCESULUI DE OBTINERE A STATUTULUI DE STAT CANDIDAT ȘI PAȘII URMĂTORI PENTRU LANSAREA NEGOCIERILOR DE ADERARE LA UE

SOME REFLECTIONS ON THE MANAGEMENT OF THE PROCESS TOWARDS ACQUIRING THE CANDIDATE STATUS AND THE NEXT STEPS TOWARDS INITIATING EU ACCESSION NEGOTIATIONS

Natalia SUCEVEANU, ORCID: 0000-0002-3306-484X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.231.5:061.1 EU

e-mail: natalia.suceveanu@gov.md

Republica Moldova a solicitat aderarea la UE în data de 3 martie 2022, în conformitate cu articolele 49 și 2 din Tratatul privind Uniunea Europeană [1]. Acest moment istoric a marcat o schimbare fundamentală în relațiile UE-Moldova. Pe lângă faptul că este țară asociată UE, Moldova este acum și țară candidată la aderare.

În cadrul reuniunii informale desfășurate la Versailles la 10 și 11 martie 2022, șefii de stat sau de guvern ai UE au discutat despre cererea de aderare a Ucrainei, Republicii Moldova și Georgiei și au adoptat Declarația de la Versailles. După cum se menționează la punctul 5 din Concluzii, Consiliul a invitat Comisia să își prezinte opinia cu privire la cererea Republicii Moldova [2].

Primul pas după solicitarea statutului de candidat a fost pregătirea avizului Comisiei Europene. Pentru a-și putea prezenta avizul, Comisia a transmis Guvernului Republicii Moldova un Chestionar, structurat în conformitate cu formatul negocierilor de aderare, care sunt organizate pentru a acoperi criteriile de aderare de la Copenhaga stabilite în 1993 [3].

Astfel, în aprilie 2022 Moldova a primit de la Comisie cele 2.191 de întrebări (369 pe criteriile politic și economic (Partea I a Chestionarului) și 1.822 pentru 33 de capitole ale *acquis-ului* UE (Partea a II-a a Chestionarului)) [4].

Întrebările pentru Republica Moldova au fost unele standard, adresate tuturor solicitanților anteriori, cu anumite modificări pentru a acoperi specificul național. Toate comunicările cu Comisia, precum și răspunsurile la întrebări au fost pregătite în limba engleză, deși limba română este o limbă oficială a UE. În plus, legislația națională care susține declarațiile făcute în răspunsurile la întrebări a fost furnizată Comisiei în limba engleză.

Răspunsurile prezentate de Guvernul Republicii Moldova în mai 2022 au oferit Comisiei o viziune clară asupra gradului de pregătire a țării pentru a-și asuma obligațiile care rezultă din calitatea de stat-membru și asupra capacităților administrației publice de a conduce negocierile de aderare.

După analizarea răspunsurilor, Comisia a emis Avizul său cu privire la cerere, detaliind situația din Moldova, conform criteriilor de eligibilitate de la Copenhaga, precum și evaluând credibilitatea depunerii cererii de aderare. Comisia a recomandat ca Republica Moldova să primească statutul de candidat, în condițiile parcurgerii mai multor pași [5]. În fapt, Comisia reține 9 măsuri de reforme care urmează a fi adoptate și implementate de către Republica Moldova, pentru a se putea prevala pe deplin de acest statut. Este de menționat că aceste măsuri/condiții au în vedere Avizul Comisiei după evaluarea Părții I a Chestionarului (criteriile politic și economic). O examinare completă a tuturor Capitolelor de *acquis* (Partea a II-a a chestionarului) va fi efectuată până la finele anului 2022.

După ce Comisia a emis Avizul, Consiliul a luat o decizie unanimă de a acorda Republicii Moldova statutul de candidat la 23 iunie 2022 [6]. Acest statut nu înseamnă neapărat și nu presupune automat inițierea imediată a negocierilor în vederea aderării. Procesul de aderare a Republicii Moldova la UE rămâne bazat pe criteriile de eligibilitate și condițiile stabilite de UE, se menționează în avizul Comisiei [5]. Dacă o țară candidată îndeplinește aceste criterii, negocierile pot fi lansate, după ce Consiliul European decide în unanimitate oportunitatea deschiderii acestora, pe baza avizului Comisiei. UE a stabilit practica acordării statutului de candidat și, doar după ceva timp și în condițiile îndeplinirii unor criterii suplimentare, deschiderea negocierilor de aderare. În anumite cazuri, aceasta se numără în ani, de exemplu Macedonia de Nord a primit statutul de candidat în 2005 și Albania în 2014, însă ambele au deschis negocierile de aderare în 2022. Pe de altă parte, Muntenegru a primit statutul de candidat în 2010 și a deschis negocierile de aderare în 2012, în timp ce Serbia a primit statutul de candidat în 2012 și a deschis negocierile de aderare în 2014.

Astfel, implementarea celor 9 măsuri (condiții) din Avizul Comisiei va fi un element important (dar nu exclusiv) în decizia UE de a începe negocierile de aderare cu Moldova. Pentru realizarea acestor condiții, a fost elaborat un Plan de acțiuni pentru implementarea măsurilor propuse de Comisia Europeană în Avizul său privind cererea de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană, aprobat de către Comisia Națională pentru Integrare Europeană pe data de 4 august 2022 [7].

De reținut totuși că, înainte de a începe negocierile de aderare, este de așteptat ca o țară candidată să elaboreze și să adopte un Program strategic general de adoptare a *acquis*-ului UE. Scopul principal al documentului este de a oferi o imagine de ansamblu strategică a modului, dar și a perspectivelor temporale în care Republica Moldova își propune să devină pregătită pentru lansarea negocierilor de aderare.

Programul trebuie să acopere întregul *acquis* al UE, inclusiv criteriile politic și economic, care vor face obiectul negocierilor de aderare. Acesta va integra, de asemenea, toate obligațiile Moldovei care decurg din Acordul de asociere și Agenda de asociere 2021-2027 și toate celelalte acorduri pe care Moldova le are cu UE. Documentul ar trebui să conțină, de asemenea, planuri de dezvoltare a capacităților administrative și judiciare ale țării necesare pentru implementarea *acquis*-ului UE și va sta la baza viitoarelor negocieri de aderare. Pentru a putea dezvolta acest Program, dar și a conduce negocierile de aderare, fiecare țară candidată a trebuit să dezvolte un mecanism

de coordonare bazat pe cele 35 de capitole de negociere. În prezent, Guvernul este în etapa de elaborare a mecanismului de coordonare a procesului de aderare a Republicii Moldova la UE. După aprobarea și stabilirea sistemului de coordonare pentru negocierile de aderare, următorul pas important va fi dezvoltarea unui Program de pregătire pentru negocierile de aderare.

Cererea de aderare, urmată de Concluziile Consiliului European privind acordarea statutului de candidat Republicii Moldova, reprezintă doar primii pași în procesul de aderare a Republicii Moldova la UE. Asumarea tuturor obligațiilor care rezultă din calitatea de stat membru este o condiție nenegociabilă pentru aderare, ceea ce înseamnă că legislația națională trebuie să fie armonizată cu legislația UE și să fie implementată, înainte ca Republica Moldova să devină stat-membru al UE. Guvernul va avea sarcina de a gestiona cele 35 de capitole ale *acquis*-ului UE. Zeci de mii de pagini de *acquis* UE vor trebui transpuse în legislația națională, iar câteva sute de funcționari publici vor trebui să fie implicați într-un proces de europenizare a cadrului legal și instituțional, dar și de comunicare coerentă și coordonată cu instituțiile și serviciile UE. Prin urmare, este nevoie de o consultare și o formare cuprinzătoare la nivelul autorităților publice, pentru a putea conduce și implementa procesul de aderare la diferite niveluri și în diferite etape. Viteza și seriozitatea cu care vor fi instituite și operaționalizate aceste mecanisme și instrumente vor influența inițierea activităților aferente îndeplinirii criteriilor de aderare și vor demonstra capacitatea guvernului de a fi eligibil pentru luarea de către UE a unei decizii favorabile privitor la deschiderea negocierilor de aderare cu Republica Moldova.

Referințe:

1. Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene Tratatul privind Uniunea Europeană (versiune consolidată) Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (versiune consolidată). [Accesat 05.09.2022] .Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:12016ME/TXT>)
2. Reuniunea informală a șefilor de stat sau de guvern. Declarația de la Versailles 10-11 martie 2022. [Accesat 05.09.2022]. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2022/03/11/the-versailles-declaration-10-11-03-2022/>
3. Disponibil: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/glossary/accession-criteria_en
4. Disponibil: <https://gov.md/ro/content/informatii-solicitate-de-comisia-europeana-catre-guvernul-republicii-moldova-pentru-0> Capitolele 34 „Instituții” și 35 „Alte aspecte” nu au fost acoperite de Chestionar.
5. The Commission’s Avis on Moldova. Disponibil: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/opinion-moldovas-application-membership-european-union_en

6. Council Conclusions. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/24/european-council-conclusions-23-24-june-2022/>
7. Plan de acțiuni pentru implementarea măsurilor propuse de către Comisia Europeană în Avizul său privind cererea de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană, aprobat de către Comisia Națională pentru Integrare Europeană pe data de 4 august 2022. [Accesat 06.09.2022]. Disponibil: https://www.prezidentie.md/app/webroot/uploaded/plan_cnie_04.08.2022.pdf

ASPECTE LACUNARE PRIVIND CALIFICAREA REȘEDINȚEI OBIȘNUITE A PERSOANELOR JURIDICE ÎN SISTEMUL DE DREPT CONFLICTUAL AL REPUBLICII MOLDOVA

LACUNARY ASPECTS REGARDING THE QUALIFICATION OF THE USUAL RESIDENCE OF LEGAL PERSONS IN THE CONFLICT LAW SYSTEM OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Igor ȘEREMET, ORCID: 0000-0002-9005-5974
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.9:347.962(478)

e-mail: seremet.igor1981@gmail.com

La 15.11.2018, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.133 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative în scopul transunerii multiplelor reglementări ale UE [1], printre care se regăsește Regulamentul (CE) nr.593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (*Roma I*) [2] și, respectiv, Regulamentul (CE) nr.864/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale (*Roma II*) [3], care privesc, nemijlocit, inclusiv Cartea V din Codul civil al Republicii Moldova nr.1107/2002 – *Dreptul internațional privat* [4].

Aceste modificări complexe cuprind și introducerea punctului de legătură „reședința obișnuită”, care privește nu doar persoanele fizice (inclusiv cele care desfășoară activitate profesională) dar, în special, și persoanele juridice, provocând astfel multiple probleme din lipsa regulilor exprese la interpretarea de la caz la caz a reședinței obișnuite.

După doctrinara Valeriu Babără, „Indicarea legii competente de către norma conflictuală se face pe baza «legăturii» existente între un raport juridic și un sistem de drept. Elementele prin care se stabilește legătura dintre un raport juridic cu element de extraneitate și o lege (sistem de drept) se numesc puncte sau elemente de legătură. Cu alte cuvinte, punctul de legătură reprezintă legătura concretă dintre elementele de structură ale normelor conflictuale (conținutul și legătura)” [5, p.45].

Astfel, reședința obișnuită a persoanei juridice, conform sistemului de drept conflictual al Republicii Moldova, reprezintă punct de legătură pentru următoarele principale norme conflictuale:

- în materia Obligațiilor Contractuale cu privire la:
 - ✓ *regulile generale privind determinarea legilor aplicabile condițiilor de fond ale contractelor civile, în absența alegerii convenite de părți – art.2618 Cod civil al RM;*
 - ✓ *contractele de transport – art.2619 Cod civil al RM;*
 - ✓ *contractele de asigurare – art.2621 Cod civil al RM;*
 - ✓ *regulile generale privind determinarea legilor aplicabile condițiilor de validi-*

tate de formă ale contractelor civile – art.2624 Cod civil al RM;

- în materia Obligațiilor Necontractuale cu privire la:
 - ✓ *regula generală privind determinarea legii aplicabile faptei ilicite – art.2633 Cod civil al RM;*
 - ✓ *determinarea legii aplicabile răspunderii pentru produse defectuoase – art.2634 Cod civil al RM;*
 - ✓ *determinarea legii aplicabile îmbogățirii nejustificate – art.2639 Cod civil al RM;*
 - ✓ *determinarea legii aplicabile gestiunii de afaceri – art.2640 Cod civil al RM;*
 - ✓ *determinarea legii aplicabile răspunderii precontractuale – art.2641 Cod civil al RM.*

Respectiv, prin introducerea în dreptul Republicii Moldova a noțiunii de „reședință obișnuită a persoanei juridice”, autorii modernizării Codului civil au provocat eventuale conflicte de calificări privind determinarea sistemului de drept aplicabil interpretării semnificației reședinței obișnuite ca punct de legătură, în măsura în care au omis stabilirea unor reglementări exprese privind calificarea legală.

Omisiunile subînțelese sunt cele expres prevăzute în actele comunitare menționate mai sus, și anume:

➤ Regulamentul Roma I, în sensul căruia, potrivit art.19, sunt prevăzute reglementări privind calificarea „reședinței obișnuite”, după cum urmează:

„(1) În înțelesul prezentului regulament, reședința obișnuită a societăților și a altor organisme, constituite sau nu ca persoane juridice, este situată la sediul administrației lor centrale.

Reședința obișnuită a unei persoane fizice acționând în exercitarea activității sale profesionale este locul unde această persoană își are sediul principal de activitate.

(2) În cazul în care contractul este încheiat în cadrul activității unei sucursale, a unei agenții sau a oricărei alte unități, sau în cazul în care, conform contractului, executarea acestuia incumbă unei astfel de sucursale, agenții sau unități, locul unde se află sucursala, agenția sau oricare altă unitate este considerat reședința obișnuită.

(3) În scopul determinării locului unde se află reședința obișnuită, momentul relevant îl constituie data încheierii contractului.”.

➤ Regulamentul Roma II, în sensul căruia, potrivit art.23, sunt prevăzute reglementări privind calificarea „reședinței obișnuite”, după cum urmează:

„(1) În înțelesul prezentului regulament, reședința obișnuită a societăților comerciale sau a altor organisme, constituite sau nu ca persoane juridice, se stabilește la sediul lor administrativ central.

În cazul în care faptul cauzator de prejudicii sau prejudiciul însuși are loc în cadrul activității unei sucursale, agenții sau a oricărei alte unități, locul unde se află sucursala, agenția sau unitatea în cauză este considerat locul reședinței obișnuite.

(2) În sensul prezentului regulament, reședința obișnuită a unei persoane fizice pentru activitatea sa în timpul programului de lucru este locul principal unde aceasta își desfășoară activitatea profesională”.

Sub aspect comparativ, prezintă interes alin.(4) și (5) art.2570 Cod civil al României [6], potrivit căruia, întru evitarea conflictelor de calificări, sunt prevăzute reguli de calificare legală, și anume:

- „reședința obișnuită” a persoanei juridice este statul în care aceasta își are stabilimentul principal.

- „stabilimentul principal” al unei persoane juridice este locul unde aceasta și-a stabilit administrația centrală.

Concluzii:

1. În majoritatea statelor europene (Italia, Germania, România etc.), reședința obișnuită a persoanelor juridice coincide cu sediul social, care, la rândul său, constituie punct de legătură pentru statutul organic al persoanei juridice.

2. Calificarea legală a reședinței obișnuite a persoanei juridice poate condiționa și modificarea criteriului de determinare a naționalității persoanei juridice din cel al încorporării în cel al sediului social.

3. Modernizarea din 2019 a Codului civil al Republicii Moldova, în special, al Cărții a V-a: *Drept internațional privat*, pe lângă crearea multiplelor lacune, a mai provocat și problema eventualelor conflicte de calificări privind semnificația reședinței obișnuite a persoanei juridice, în măsura în care, prin introducerea unui nou punct de legătură, s-a omis formularea unor reglementări exprese privind semnificația acestuia.

Referințe:

1. Publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.467-479, art.784 din 14.12.2018 (în vigoare din 14.01.2019, cu unele excepții).
2. Publicat în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L 177 din 4 iulie 2008.
3. Publicat în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L 199 din 31 iulie 2007.
4. Publicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.82-86, art.661 din 22.06.2002. Republicat: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.66-75, art.132 din 01.03.2019.
5. BABĂRĂ, V. *Drept internațional privat: Curs universitar*. Ediția a VI-a. Chișinău: Bons Offices, 2020. 416 p. ISBN 978-9975-87-566-0.
6. Adoptat prin Legea nr.287/2009, publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 511 din 24 iulie 2009, care a fost modificată prin Legea nr.71/2011 și rectificată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 427 din 17 iunie 2011 și în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 489 din 8 iulie 2011.

LEGALITATEA INVESTIȚIILOR ÎN ARBITRAJUL INVESTIȚIONAL

LEGALITY OF INVESTMENTS IN INVESTMENT ARBITRATION

Sorin DOLEA, ORCID: 0000-0002-4454-2763
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.63:339.727.22

e-mail: sorin@dolea.md

Jurisprudența arbitrală investițională recentă arată că, în cazul în care investițiile au fost achiziționate de investitorul străin cu încălcarea legilor statului-gazdă, tribunalul arbitral fie nu are competență să examineze revendicările investitorului, fie le consideră ca fiind inadmisibile. Momentul comportamentului ilicit joacă un rol determinant, deoarece momentul achiziționării investițiilor are impact asupra competenței tribunalului arbitral sau asupra admisibilității revendicărilor. În cazul în care comportamentul ilicit este constatat în faza de *achiziție ex-post* a investițiilor, atunci tribunalul arbitral evaluează această chestiune în faza de fond a disputei [1]. În timp ce unele Tratatate Internaționale de Investiții nu conțin prevederi cu referire la legalitatea investițiilor, altele cer în mod expres ca investițiile străine să fie făcute în *conformitate cu* legile statului-gazdă. Dintre aceste tratate, unele încorporează cerința de legalitate în definiția investiției, altele includ această cerință în dispozițiile de fond privind protecția investitorilor [2]. Exemplul clasic de ilegalitate include corupția și mita la etapa realizării investițiilor străine [3]. Cu toate acestea, nu orice investiție realizată cu încălcarea normelor interne se află în afara domeniului de protecție a tratatelor investiționale. Pentru a clarifica această chestiune, natura și gravitatea încălcării ar trebui evaluate [4]. Această abordare a fost confirmată de o serie de tribunale arbitrale care au încercat să limiteze natura încălcărilor la cele ce constituie o „*încălcare a principiilor fundamentale ale dreptului statului gazdă*”, negând acuzațiile de ilegalitate bazate pe „*încălcări tehnice*” sau „*erori minore*” a legislației statului-gazdă. Există trei temeuri juridice principale pe care se poate întemeia apărarea legalității: (i) o cerință expresă de legalitate cuprinsă în tratatul de investiții aplicabil; (ii) o cerință implicită de legalitate în virtutea sferei și scopului tratatului; iar în anumite cazuri (iii) doctrina „*mâinilor curate*” ca principiu de drept internațional. Dacă statul invocă ca apărare unele ilegalități *grave*, precum corupția și fraudă, atunci apărarea se poate întemeia și pe (iv) politici publice internaționale și transnaționale [5]. În cazurile în care tratatul investițional aplicabil conține o cerință expresă de legalitate a investițiilor, tribunalele arbitrale au examinat problema legalității investițiilor ca prin prisma competenței *ratione materiae*. În schimb, în cazurile în care tratatul investițional aplicabil nu conține o dispoziție expresă privind legalitatea investițiilor, tribunalele arbitrale au examinat legalitatea investiției ca o chestiune de admisibilitate a revendicărilor sau ca o chestiune de fond. Cu toate acestea, unele opinii consideră că, în absența unei clauze exprese de lega-

litate, aspectul legalității investițiilor poate fi analizat doar ca o problemă de fond [6]. În ceea ce privește temeiurile juridice prevăzute de Convenția ICSID, s-a afirmat că acolo unde tribunalele ICSID se bazează pe astfel de principii generale de drept internațional public, mai degrabă decât pe cerința explicită de legalitate a investiției protejate în temeiul tratatului investițional aplicabil sau cerința de legalitate implicită citită în articolul 25 din Convenția ICSID, ele pot respinge pretențiile care nu se referă la lipsa de competență în temeiul Convenției ICSID [7]. De asemenea, unele tribunale au respins afirmația că articolul 25 din Convenția ICSID este supus unei condiții „în conformitate cu legea statului-gazdă”. Principiile bunei-credințe și legalității nu pot fi încorporate în definiția articolului 25(1) din Convenția ICSID fără modificarea limbajului Convenției ICSID. Astfel, indiferent dacă o investiție poate fi *legală* sau *ilegală*, făcută cu *bună-credință* sau nu, ea rămâne totuși o investiție [8]. În ceea ce privește standardul și sarcina probei pentru investițiile ilegale, potrivit dreptului internațional, principiul *onus probandi actori incumbit* este pe larg recunoscut, în sensul că părții îi revine sarcina de a dovedi afirmațiile sale. Unii comentatori au susținut că tribunalele arbitrale au datorat de a investiga o potențială problemă de corupție *sua sponte*, nu în ultimul rând pentru a asigura caracterul executoriu al hotărârii sale [9]. La evaluarea acuzațiilor privind ilegalitatea investițiilor, inclusiv corupția ca cea mai gravă manifestare a ilegalității investiției, tribunalul arbitral trebuie să stabilească standardul de probă aplicabil. Unele tribunale au respins argumentul potrivit căruia *acuzațiile de fraudă sau alte fapte ilicite grave* necesită în mod automat un standard mai ridicat de probă. Alții au aplicat standarde de *dovezi clare și convingătoare* în ceea ce privește acuzațiile de corupție, aplicând standardul probatoriu ridicat, subliniind consecințele grave ale corupției asupra pretențiilor investitorului. Unii merg mai departe și susțin afirmația conform căreia, odată ce pârâtul prezintă suficiente dovezi de corupție sau fraudă, sarcina probei ar trebui să fie transferată reclamantului pentru a demonstra contrariul [10]. Din acest motiv, în cazul în care există un indiciu rezonabil de corupție, o modalitate adecvată de a lua o hotărâre poate fi transferarea sarcinii probei către partea opusă pentru a stabili că cerințele legale și de bună-credință au fost într-adevăr îndeplinite în mod corespunzător. O altă problemă importantă este pragul probatoriu care trebuie îndeplinit, atunci când se ridică obiecții de corupție sau fraudă. Există două abordări posibile în determinarea standardului de probă: (i) fie aplicarea standardului de probă prevăzut de legea statului gazdă, (ii) fie aplicarea unui standard autonom. Tribunalele arbitrale în arbitrajele investiționale nu au tratat problema în mod uniform în cadrul celei de-a doua abordări, totuși s-au aplicat diferite standarde. De exemplu, unele tribunale au aplicat standardul de drept obișnuit al balanței probabilităților. Alte tribunale au aplicat standardul ridicat al *probelor clare și convingătoare*, iar altele au aplicat un standard și mai înalt de *dovezi irefutabile*. Anumite tribunale au adoptat o abordare mai echilibrată, sugerând că odată ce partea care invocă ilegalitatea a atins un anumit prag *prima facie* de probă, care poate să nu fie suficient el însuși pentru a îndeplini standardul probei. Astfel, dovezile plauzibile de corupție, oferite de partea care invocă ilegalitatea, ar trebui să necesite o demonstrație adecvată de către partea care neagă acuzația [11].

Referințe:

1. DOUGLAS, Z. *The Plea of Illegality in Investment Treaty Arbitration*, ICSID Review. 2014, vol 29, no.1, p. 156.
2. POLKINGHORNE, M. *The Legality Requirement in Investment Arbitration*. In: *Journal of International Arbitration*; Kluwer Law International, 2017, vol. 34, issue 2, pp. 149-168.
3. *World Duty Free Co. Ltd. v Republic of Kenya* (ICSID Case No ARB/00/7) Award, 4 October 2006.
4. KRIEBAUM, U. Chapter V: *Investment Arbitration – Illegal Investments*, in Austrian Yearbook on International Arbitration, vol. 2010, pp. 307, 319.
5. DUMBERRY, P. *State of Confusion: The Doctrine of “Clean Hands” in Investment Arbitration After Yukos Award*. The Journal of World Investment & Trade, 17 (2016), p. 232.
6. GAILLARD, E. La corruption saisie par les arbitres du commerce international. *Revue de l'Arbitrage*, 2017 (3), p. 805, para 12.
7. BAIZEAU, D., KREINDLER, R. (eds.). *Addressing Issues of Corruption in Commercial and Investment Arbitration* (2015), vol. 13. Dossiers of the ICC Institute of World Business Law p 51, pp. 63 (emphasis added).
8. *Saba Fakes v. Republic of Turkey* (ICSID Case No. ARB/07/29) Award, 14 July 2010, para 112.
9. VAN DEN BERG, J. (ed), *Legitimacy: Myths, Realities, Challenges* (2015). Vol. 18 ICCA Congress Series pp. 451, 483.
10. MILLS, K. *Corruption and Other Illegality in the Formation and Performance of Contracts and in the Conduct of Arbitration Relating Thereto*. Vol. 3(2) Transnational Dispute Management (2006), pp. 9.
11. PARTASODES, C. *Proving Corruption in International Arbitration: A Balanced Standard for the Real World*, în vol. 25(1) ICSID Review (2010), pp. 47, 59-60.

REGLEMENTĂRILE INTERNAȚIONALE PRIVIND EGALITATEA DE GEN ÎN CONTEXTUL UMANITAR

INTERNATIONAL REGULATIONS REGARDING GENDER EQUALITY IN A HUMANITARIAN ACTIONS

Doina CAZACU, ORCID: 0000-0002-0425-189X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.231.14:316.346.2

e-mail: doina.cazacu@yahoo.com

Eforturile comunității internaționale de a soluționa conflictele pe cale pașnică, apărute între subiecții de drept internațional, din păcate, eșuează. Anul 2022, va fi cunoscut în istorie ca fiind un an în care aplicarea forței armate a reprezentat un mijloc de soluționare a diferendelor, în detrimentul mijloacelor politico-diplomatice. Conflictul armat din Ucraina reprezintă o amenințare la pacea și securitatea din Europa și întreaga lume, iar consecințele grave sunt: pierderea de vieți omenești, criza umanitară asociată cu numărul mare de persoane deplasate intern, strămutate, solicitante de azil sau altă formă de protecție internațională.

Integrarea egalității de gen consolidează, este de asemenea o abordare bazată pe drepturile omului în acțiunile umanitare, care se realizează prin respectarea și protejarea drepturilor și demnității, valori universal recunoscute ale fiecărei persoane, ca ființă umană. Prin urmare, includerea egalității de gen în acțiunile umanitare îmbunătățește impactul strategiilor și intervențiilor umanitare. Răspunsurile la întrebări, ce este genul, ce este egalitatea de gen și de ce aceste elemente sunt esențiale pentru acțiunile umanitare [1, p. 18].

Responsabilitatea față de populațiile afectate este înțeleasă ca fiind o responsabilitate reciprocă a furnizorilor de ajutor și a altor părți interesate (donatori, guverne) care s-au angajat să își folosească puterea și resursele în mod etic și responsabil pentru a „pune oamenii în centrul” acțiunilor umanitare. Actorii umanitari au datoria de a se asigura că asistența generează cele mai bune rezultate posibile pentru toate grupurile care sunt afectate de o criză.

Scopul prezentului demers științific este de a identifica reglementările internaționale privind egalitatea de gen în contextul umanitar.

Obiectivele cercetării se rezumă la o analiză generală a standardelor internaționale, a recomandărilor și documentelor de politici ale organizațiilor interguvernamentale, organizațiilor neguvernamentale internaționale, precum și ale altor actori implicați în cadrul conflictelor armate, privind asigurarea egalității de gen.

În vederea realizării prezentului studiu, analizând reglementările internaționale privind egalitatea de gen, a fost utilizată metoda logică.

Referindu-ne la noțiunile care sunt utilizate în instrumentele internaționale, se face trimitere la interzicerea discriminării pe criteriu de sex, această noțiune urmează a fi

înțeleasă ca fiind aspectele care sunt înnăscute, și reprezintă totalitatea caracteristicilor anatomofiziologice care diferențiază ființele umane în femei și bărbați. Genul/gender urmează a fi înțeles ca fiind aspectul social al relațiilor dintre femei și bărbați, care se manifestă în toate sferele vieții. Aspectele de gen sunt învățate și pot fi diferite de la o cultură la alta, de la o perioadă la alta [2, p.24].

Egalitatea de gen în context umanitar este o obligație ce reiese atât din dreptul internațional umanitar, cât și din dreptul internațional al drepturilor omului, cum ar fi: Declarația Universală a Drepturilor Omului [3]; Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice (PIDCP); Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (PESC) [4], Convențiile de la Geneva din 1949 și a Protocoloalelor Facultative din 1977 [5]; în special Convenția (IV) privind protecția civililor în timp de război) [6]; Convenția pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială [7]; Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei din 1979 și a Protocolului facultativ din 2000 [8]; Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale (CPI) din 17 iulie 1998, precum și un șir de recomandări și rezoluții ale Consiliului de Securitate al ONU (Rezoluția nr. 46/182 din 1991 [10], Rezoluția 1888 din 2009 [11] ș.a.).

Recomandarea Generală nr. 30 a Comitetului ONU privind eliminarea discriminării față de femei constată că violența împotriva femeilor și fetelor este o formă de discriminare care decurge din inegalitățile de gen, astfel cum este elaborată prin CEDAW. Atrage atenția asupra rolului conflictului în exacerbarea inegalităților de gen existente, ceea ce crește riscul violenței bazate pe gen pentru femei și fete. De asemenea, recunoaște că există continuități între violența bazată pe gen care are loc înainte, în timpul și după conflict [12].

Pentru a realiza acțiuni umanitare eficiente, echitabile și participative, este nevoie de a înțelege și a aborda nevoile specifice, prioritățile și capacitățile diverșilor beneficiari de asistență umanitară: femei, fete, bărbați și băieți.

În acțiunile umanitare realizate de către actorii umanitari (interni și internaționali) este primordial de important de a atrage atenția la nevoile specifice fiecărui beneficiar de asistență umanitară, iar factorii de impact pot fi diferiți: gen (gender), vârstă, dizabilitate, clasa socială, rasă, etnie religie, naționalitate, limba vorbită, starea economică, nivelul de educație etc.

Se constată că femeile și copiii reprezintă majoritatea oricărei populații de persoane strămutate, refugiate. Datorită unei combinații de diferiți factori, inclusiv discriminarea bazată pe gen în accesul la resurse, educație și angajare, îngrijire deficitară a sănătății reproductive și excluderea din procesele de luare a deciziilor, femeile strămutate, deplasate intern sau refugiate constituie unul dintre cele mai vulnerabile grupuri din lume [13].

Potrivit datelor preliminare, prezentate de reprezentanța UN Women în Republica Moldova, criza persoanelor deplasate ca urmare a conflictului armat din Ucraina creează și exacerbează riscuri și vulnerabilități specifice genului, și are ca rezultat acțiuni umanitare la o scară mai mare, având în vedere nevoile femeilor, fetelor, bărbaților și băieților [14].

Analizând reglementările internaționale în domeniul egalității de gen, putem concluziona că aceste instrumente au drept scop principal de a consolida drepturile și demnitatea tuturor ființelor umane. Comunitatea internațională propune conceptul de responsabilitate a statului: Statele au datoria de a susține drepturile omului și de a preveni și a răspunde la abuzurile drepturilor omului. Statele sunt obligate să prevină și să pedepsească încălcările drepturilor omului.

Referințe:

1. IASC, *Le guide des genres pour les actions humanitaires*. [Accesat: 23.08.2022]. Disponibil: https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/iasc_le_guide_des_genres_pour_les_actions_humanitaires.pdf, p. 18.
2. VOZIAN, N., TELEUCĂ, V. *Egalitatea de gen în Moldova: Ghid pe înțelesul tuturor*. Chișinău, 2019. [Accesat: 31.08.2022]. Disponibil: https://moldova.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Moldova/Attachments/Publications/2020/ABC%20on%20GE_Ghid%20final_compressed%20%281%29.pdf
3. Declarația Universală a Drepturilor Omului. [Accesat: 29.08.2022]. Disponibil: https://www.ohchr.org/en/udhr/documents/udhr_translations/rum.pdf
4. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale. [Accesat: 29.08.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115566&lang=ro
5. Lista tratatelor multilaterale la care Republica Moldova este parte: [Accesat: 30.08.2022]. Disponibil: https://mfa.gov.md/sites/default/files/lista_tratatelor_multilaterale_incheiate_de_republica_moldova_4.pdf
6. Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, în vigoare pentru Republica Moldova din 1998. [Accesat: 19.08.2021]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro
7. Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială. [Accesat: 28.08.2022]. Disponibil: <https://www.ohchr.org/fr/professionalinterest/pages/cerd.aspx>
8. Protocolul adițional la Convenția de la Geneva din 1949. [Accesat: 30.08.2022]. Disponibil: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol/>
9. Statutul Curții Penale Internaționale. [Accesat: 28.08.2022]. Disponibil: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/ADD16852-AEE9-4757-ABE7-9CDC7CF02886/283948/RomeStatuteFra1.pdf>
10. Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU nr. 584/92. [Accesat: 30.08.2022]. Disponibil: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/584/92/IMG/NR058492.pdf?OpenElement>

11. Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU nr. 534/47. [Accesat: 30.08.2022]. Disponibil: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/534/47/PDF/N0953447.pdf?OpenElement>
12. Recomandarea Generală nr. 30. [Accesat: 28.08.2022]. Disponibil: <https://www.ohchr.org/fr/professionalinterest/pages/cerd.aspxhttps://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2015/Guidebook-CEDAW-General-Recommendation-30-Women-Peace-Security-en.pdf>
13. Gender Equality in Humanitarian Assistance. [Accesat: 29.08.2022]. Disponibil: <https://cdn.sida.se/publications/files/sida61850-gender-equality-in-humanitarian-assistance.pdf>
14. Brief analysis on the gendered impacts of the crisis in Ukraine: a focus on Moldova. [Accesat: 29.08.2022]. Disponibil: <https://moldova.un.org/en/191021-brief-analysis-gendered-impacts-crisis-ukraine-focus-moldova>

UNELE REPERE PRIVIND PROCEDURILE DE INSOLVENȚĂ TRANSFRONTALIERĂ PREVĂZUTE DE REGULAMENTUL (UE) 2015/848

SOME ISSUES REGARDING CROSS-BORDER INSOLVENCY PROCEDURES SETTLED BY EU REGULATION 2015/848

Cristina BANCU, ORCID: 0000-0002-6058-6555
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.232:061.1 EU

e-mail: cristina.bancu@usm.md

Pornind de la faptul că, recent, Republica Moldova a obținut statut de țară candidată la aderare la Uniunea Europeană și situația premisă care ne obligă de a transpune în mod progresiv acquis-ul Uniunii Europene ca standarde naționale, inclusiv standardele europene armonizate, considerăm că unele aspecte juridice, propuse de Regulamentul (UE) 2015/848 al Parlamentului European și al Consiliului privind procedurile de insolvență transfrontalieră merită a fi analizate, fiindcă datorită procesului de integrare europeană, frecvența problemelor de insolvabilitate transfrontalieră va fi în creștere. În materia insolvenței transfrontaliere principalul izvor de drept la nivelul statelor-membre ale UE este Regulamentul (CE) nr. 2015/848 privind procedurile de insolvență, un act normativ care se aplică în mod direct, în țările membre fără a fi necesară transpunerea acestuia în dreptul național. TFUE permite armonizarea dreptului internațional privat al insolvenței, având în vedere prevederile art. 81 care reglementează cooperarea judiciară dintre statele membre în materie civilă. Potrivit art. 81 alin.(1) TFUE, „Uniunea dezvoltă o cooperare judiciară în materie civilă cu incidentă transfrontalieră, întemeiată pe principiul recunoașterii reciproce a deciziilor judiciare și extrajudiciare. Această cooperare poate include adoptarea unor măsuri de apropiere a actelor cu putere de lege și a normelor administrative ale statelor membre” [1].

Articolul 114 TFUE autorizează adoptarea unor măsuri la nivelul Uniunii Europene pentru armonizarea deplină sau parțială a legislațiilor naționale, fiind considerat drept justificarea legală pentru procesul european de armonizare legislativă în domeniul insolvenței [2, p.120].

Analizând domeniul de aplicare a Regulamentului UE nr. 848/2015, principala observație este aplicabilitatea sa mai extinsă la un număr mare de proceduri de insolvență. De asemenea, Regulamentul aduce o serie de inovații punctuale, destinate a ameliora funcționarea sa generală și a spori eficacitatea și eficiența procedurilor transfrontaliere în țările europene.

Potrivit art. 1 al Regulamentului UE nr. 848/2015 se aplică procedurilor colective publice, care se bazează pe o lege privind insolvența, și în care, în scopul salvării, ajustării datoriilor, reorganizării sau lichidării: (a) activele unui debitor sunt indisponibilizate

integral sau parțial și este desemnat un practician în insolvență; (b) bunurile și afacerile unui debitor sunt supuse controlului sau supravegherii de către o instanță; (c) se acordă suspendarea temporară a procedurilor individuale de executare.

În conformitate cu art. 1 alin. (1) din Regulamentul UE nr. 848/2015 și având în vedere interpretarea dată de jurisprudență (Decizia CEJ Eurofood) [3], procedurile de insolvență trebuie să prezinte patru trăsături: „proceduri colective, bazate pe insolvabilitatea debitorului, care implică cel puțin cesionarea parțială a debitorului și provoacă numirea unui lichidator”.

Art. 2 alin. (4) definește „procedurile de insolvență” drept „procedurile enumerate în Anexa A”; iar Considerentul 10, procedurile enumerate în Anexa A „care îndeplinesc condițiile stabilite în aceasta”. Astfel, termenul „procedură de insolvență” se referă la procedurile care îndeplinesc condițiile menționate la art. 1 alin. (1). Orientarea UE, bazată pe tendințele și evoluțiile reale din statele membre, tinde să extindă domeniul de aplicare al Regulamentului la procedurile de prevenire a insolvenței și procedurile hibride.

Pentru a asigura o mai bună cooperare transfrontalieră, Regulamentul oferă posibilitatea statelor-membre să încheie diferite acorduri și înțelegeri reciproce care ar facilita cooperarea transfrontalieră a mai multor proceduri de insolvență din state-membre diferite care se referă la același debitor sau societăți afiliate aceluiași grup.

În domeniul publicității, conform art. 76, Regulamentul UE nr. 848/2015 stabilește, în vederea unei mai bune informări a creditorilor și a instanțelor relevante și pentru a preveni deschiderea de proceduri paralele de insolvență, statele-membre ar trebui să aibă obligația de a publica informațiile relevante în cazurile transfrontaliere de insolvență într-un registru electronic, accesibil publicului. Pentru a facilita accesul creditorilor domiciliați în alt stat membru și al instanțelor cu sediul în alt stat membru la aceste informații, prezentul regulament ar trebui să prevadă interconectarea unor astfel de registre de insolvență prin intermediul portalului european e-Justiție. Ar trebui ca statele-membre să aibă libertatea de a publica informații relevante în mai multe registre și ca fiecare stat-membru să poată interconecta mai mult de un registru.

Concluzionând, din analiza efectuată anterior a reglementărilor Regulamentului nr. 848/2015, pot fi reduse la cinci principii-cheie:

1. Competența de a deschide o procedură de insolvabilitate „principală” este guvernată de centrul intereselor principale al debitorului („CIP”). În cadrul UE, numai instanțele din statul-membru în care un debitor își are CIP sunt competente să deschidă acțiunea principală.

2. Instanțele unui alt stat-membru pot deschide proceduri secundare sau teritoriale în cazul în care debitorul are un sediu în acel stat-membru. Aceste proceduri sunt în general limitate, astfel încât se ocupă numai de activele din acel stat-membru.

3. În cazul în care procedurile de insolvabilitate au fost deschise la instanțele unui stat-membru, acele instanțe vor avea, de asemenea, competență în ceea ce privește acțiunile care decurg direct din procedura de insolvabilitate și sunt strâns legate de aceasta.

4. Instanțele din fiecare stat-membru își aplică propriile legi în cazul procedurilor de insolabilitate deschise în acel stat-membru. Cu toate acestea, legea respectivă nu va fi aplicată în anumite circumstanțe limitate prevăzute Regulament.

5. Procedura de insolabilitate dintr-un stat-membru este recunoscută automat în toate celelalte state-membre și va avea efect în fiecare stat membru, așa cum ar avea în statul în care a fost deschisă procedura.

Adoptarea Regulamentului nr. 848/2015 a constituit un pas enorm în uniformizarea și modernizarea regulilor aplicabile insolvenței transfrontaliere. Chiar și așa, procesul de reformare al legislației referitoare la insolabilitate nu se poate considera încheiat, fiind desigur necesară continuarea acestuia pe baza studiilor comparative ale legislațiilor naționale din statele-membre ale Uniunii Europene și problemele de ordin material și procedura care intervin la aplicarea Regulamentului.

Referințe:

1. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, în vigoare 01 decembrie 2009, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF, art. 81, accesat 10.09.2022.
2. NĂSTASIE, N.M. *Cooperare, comunicare și coordonare în insolvența transfrontalieră a grupului de societăți*. București: Universul juridic, 2022.
3. Hotărârea Eurofood IFSC, C-341/04, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62004CJ0341>, accesat la 09.09.2022.
4. Regulamentul (UE) 2015/848 al Parlamentului European și al Consiliului din 20 mai 2015 privind procedurile de insolvență (reformare), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32015R0848>, accesat 10.09.2022.

REGLEMENTAREA JURIDICĂ A ACHIZIȚIILOR REALIZATE DE MISIUNILE DIPLOMATICE ALE REPUBLICII MOLDOVA ÎN STRĂINĂTATE

LEGAL REGULATION OF PROCURMENTS CARRIED OUT BY THE DIPLOMATIC MISSIONS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA ABROAD

Corneliu DONI, ORCID: 0000-0002-3965-439X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.74:351.712.5(478)

e-mail: doni.corneliu@gmail.com

Introducere. În această lucrare se analizează particularitățile achizițiilor publice realizate de către misiunile diplomatice ale Republicii Moldova în străinătate. Specificul acestor achiziții derivă din faptul că ele se desfășoară pe teritoriul altor state, iar aplicarea acolo a legislației achizițiilor publice din Republica Moldova este îngreunată. Autorul articolului studiază necesitatea aplicării legii locului la achizițiile publice organizate de misiunile diplomatice ale Republicii Moldova în străinătate.

Inițiere în problemă. Achizițiile publice, în funcție de obiect, se clarifică în achiziții de bunuri, servicii și lucrări. În cazul misiunilor diplomatice, în calitate de bunuri supuse achizițiilor servesc în mod obișnuit mijloacele de transport, mobilierul, echipamente de birou și alte consumabile. În calitate de lucrări se achiziționează lucrări de reparație și întreținere a clădirilor aflate în gestiunea misiunilor diplomatice. Iar serviciile achiziționate de misiunile diplomatice sunt servicii de transport, servicii hoteliere, servicii de curățenie și mentenanță.

În Republica Moldova, achizițiile desfășurate de autoritățile publice cad sub incidența Legii nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice, Legea nr. 74 din 21.05.2020 privind achizițiile în sectoarele energiei, apei, transporturilor și serviciilor poștale, Regulamentul cu privire la achizițiile publice de valoare mică, aprobat prin Legea nr. 665 din 27.05.2016.

Dacă este să analizăm pe rând, observăm următoarele: Legea nr. 74/2020 privind achizițiile de utilități nu este relevantă odată ce misiunile diplomatice nu activează în sectoarele de utilități. Regulamentul cu privire la achizițiile publice de valoare mică (AVM) este limitat în aplicare din motiv că permite reglementarea doar a achizițiilor a căror valoare nu depășește un prag mic stabilit pentru fiecare tip de procedură în parte. Iar Legea nr. 131/2015 privind achizițiile publice impune obligatoriu ca achizițiile să se desfășoare prin SIA RSAP (MTender), care este cunoscut și utilizat, în mare parte, de operatori economici din Republica Moldova și mai puțin de operatori economici străini, prin urmare, acesta nu permite să se ajungă la operatorii economici din străinătate care pot livra bunurile, serviciile și lucrările de care au nevoie misiunile diplomatice.

Astfel, cadrul juridic național este limitat și nu oferă soluțiile necesare achizițiilor pentru necesitățile misiunilor diplomatice străine. Or, este evident faptul că de cele mai dese ori, cele mai bune oferte în aceste cazuri pot fi înaintate de către operatori economici străini. Iar pentru a ajunge la aceștia și a crește nivelul de concurență și, respectiv, eficiență în achiziții, este necesar a ajunge la platformele de licitații din statul-gazdă al fiecărei misiuni diplomatice în parte.

Cu toate acestea, Legea nr. 131/2015 privind achizițiile publice rămâne a fi aplicabilă achizițiilor organizate de misiunile diplomatice în măsura în care achiziția de bunuri și servicii depășește 2,3 mil lei, achiziția de lucrări depășește 90 mil. de lei, iar achiziția de servicii sociale și alte servicii specifice enumerate în Anexa nr. 2 din Legea prenotată depășește 13 mil. de lei. În acest sens, conform art. 5 alin. (1) lit. n) din Legea nr. 131/2015 privind achizițiile publice, „Prevederile prezentei legi nu se aplică: [...] n) contractelor de achiziții publice încheiate de către misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova, dacă valoarea acestora nu depășește pragurile prevăzute la art. 2 alin. (3). Misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova au obligația respectării principiilor specificate la art. 7 [1].

În acest context, nu este clar cum autoritatea contractantă – misiunea diplomatică dintr-un anumit stat va efectua o achiziție în baza Legii nr. 131/2015 privind achizițiile publice, atâta timp cât operatorii economici din statul respectiv nu urmăresc sistemul național al Republicii Moldova de achiziții publice. Însă în urma verificării datelor din Sistemul informațional automatizat „Registrul de stat al achizițiilor publice” (MTender), prin care se efectuează achizițiile în baza Legii nr. 131/2015 privind achizițiile publice, autorul a constatat că lipsesc achiziții organizate de misiunile diplomatice. Astfel, constatăm că de fapt misiunile diplomatice nici nu aplică Legea nr. 131/2015 în achizițiile sale.

Urmează să analizăm în ce măsură achizițiile sub pragurile de la art. 2 alin. (3) din Legea nr. 131/2015 sunt reglementate. Achiziția de autotransporturi de misiunile diplomatice este reglementată de Cap. VI din Regulamentul privind activitatea administrativ-financiară a instituțiilor serviciului diplomatic al Republicii Moldova peste hotare aprobat [2]. Însă lipsește o reglementare normativă a modului de desfășurare a altor achiziții.

Suplimentar, remarcăm că Curtea de Conturi a Republicii Moldova a aprobat Raportul auditului conformității asupra achizițiilor publice în cadrul sistemului Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene în anii 2019-2020 și a constatat că „- planificarea achizițiilor publice nu în toate cazurile a fost bazată pe cunoașterea obiectivă a necesităților de bunuri/lucrări/servicii ale acestora, ceea ce a condus la elaborarea neconformă a planurilor de achiziții publice cu ulterioara achiziționare a unor bunuri/servicii în afara relațiilor contractuale sau divizarea achizițiilor unor bunuri/servicii” [3].

Concluzie. În urma analizei cadrului legal aplicabil achizițiilor organizate de către misiunile diplomatice, dar și a achizițiilor disponibile prin MTender, am constatat că legislația aplicabilă acestor achiziții este lacunară și lipsește un mecanism de gestionare

a acestor achiziții, fapt care afectează eficiența utilizării banilor publici. Considerăm că aplicarea sistemului național de achiziții publice nu este eficient în cazul de față, or misiunile diplomatice trebuie să aibă acces la furnizorii din statul-gazdă. Astfel, urmează a fi amendat cadrul legal în materie pentru a permite ca misiunile diplomatice să folosească sistemul de achiziție publică din statul-gazdă. În acest sens, ar putea cere suport și asistență din partea organelor din statul-gazdă care gestionează sistemul de achiziții publice.

Referințe:

1. Legea nr. 131/2015 privind achizițiile publice, publicată la 31.07.2015 în *Monitorul Oficial*, nr. 197-205, art. 402 și republicată în temeiul art. II alin.(3) lit. b) al Legii nr. 169 din 26 iulie 2018, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.321-332, art.527.
2. Regulamentul privind activitatea administrativ-financiară a instituțiilor serviciului diplomatic al Republicii Moldova peste hotare aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 987 din 11.08.2003, publicat la 19.08.2003 în *Monitorul Oficial*, nr. 182-185, art. 1031.
3. Raportul auditului conformității asupra achizițiilor publice în cadrul sistemului Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene în anii 2019-2020 aprobat prin Hotărârea Curții de Conturi nr. 38 din 19 iulie 2021.

STABILIREA CONȚINUTULUI LEGII STRĂINE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT

PROOF OF FOREIGN LAW IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Adriana DODON, ORCID: 0000-0002-4772-1177
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.9:347(478)(094.4)

e-mail: dodon_adriana@yahoo.com

Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002 [1] în Cartea a cincea reprezintă principalul sediu juridic al normelor de drept internațional privat, inclusiv al reglementărilor ce țin de mijloacele de obținere de către instanța de judecată a informațiilor cu privire la conținutul unei legi străine. Scopul prezentului articol este de a determina în ce măsură instanțele judecătorești naționale la judecarea unui litigiu cu element de extraneitate fac uz de prevederile de la art. 2579 *Cod civil* pentru stabilirea conținutului unei legi străine în calitate de *lex causae* și cum este influențată soluția dată unei cauze civile cu element de extraneitate, dacă instanța de judecată nu reușește să determine conținutul legii străine și aplică astfel legea sa națională (*lex fori*).

Potrivit art. 2579 *Cod civil* „[î]n scopul stabilirii conținutului legii străine, instanța de judecată se poate adresa pentru asistență și clarificări Ministerului Justiției, altor organe competente sau organizații din Republica Moldova și din străinătate, poate solicita avizul unui expert sau poate folosi un alt mod adecvat”. În baza art. 13 alin. (2) din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003 [2] „[î]n scopul constatării existenței și conținutului legii sau al unui act normativ străin, instanța solicită asistența organelor competente ale Republicii Moldova”. Judecătorul în temeiul rolului diriguitor pe care îl are (nefiind aplicabil principiul *jura novit curia*) [3, p.102] și părțile în temeiul principiului disponibilității pot solicita proba legii străine.

Potrivit *Codului civil*, stabilirea conținutului legii străine se poate obține prin orice mijloace de probă, or, conform art. 2579, judecătorul se poate adresa unui expert, poate solicita avizul Ministerului Justiției sau altui organ competent din țară sau din străinătate. Pe de altă parte, *Codul de procedură civilă* limitează mijloacele de stabilire a conținutului legii străine la solicitările adresate Ministerului Justiției în temeiul art. 13 din Cod, ca un mijloc probatoriu. De asemenea, nu poate fi exclusă și participarea părților la determinarea conținutului legii străine, atunci când acestea prezintă documente doveditoare a legii străine în susținerea pretențiilor sau în cazul profesioniștilor, când instanța le poate pune în sarcina lor dovedirea conținutului legii străine. Rolul activ al judecătorului în colaborare cu participarea părților a determinat o abordare mixtă a modului de stabilire a conținutului legii străine în sistemul de drept național. Dovedirea conținutului legii străine poate fi obținută prin intermediul Convenției Europene în domeniul informației asupra dreptului străin semnată la Londra la 7 iunie 1968 (în continuare – *Convenția*) [4].

Republica Moldova a ratificat Convenția prin Legea nr. 724/2001 [5] prin care a desemnat drept organ de primire și de transmitere a cererilor Ministerul Justiției.

Potrivit *Convenției*, statele-părți își furnizează informații cu privire la conținutul legii străine în domeniul civil, comercial și al organizării judiciare. Cererile de informare trebuie să provină întotdeauna de la o autoritate judecătorească în cadrul unei acțiuni judiciare. Cererea de informație trebuie să conțină autoritatea de la care aceasta emană, natura cauzei și întrebările exacte referitoare la dreptul străin. La cerere se va adăuga o expunere a datelor necesare atât pentru o înțelegere corectă, cât și pentru formularea unui răspuns exact și precis, se pot anexa copii de documente. Organul primitor va putea să formuleze el însuși răspunsul sau să transmită cererea unui alt organ care va formula răspunsul. Organul primitor căruia i-a fost adresată cererea de informații are obligația de a răspunde, cu excepția cazului când a formulat rezerve la semnarea *Convenției*, când interesele statului sunt afectate de litigiul care a determinat formularea cererii, sau când consideră că răspunsul ar fi de natură să aducă atingere suveranității sau securității sale [4]. În situația în care nu se aplică *Convenția*, solicitarea informațiilor asupra dreptului străin se face în baza principiului reciprocității, de exemplu, în privința următoarelor state, cum sunt Andorra, Armenia, Azerbaidjan, Croația, Irlanda, Monaco, San Marino sau Slovenia, țări care nu au semnat-o.

Informarea asupra conținutului legii străine poate avea loc și prin intermediul unei rețele profesionale, cum este Rețeaua judiciară europeană, care pune la dispoziția practicienilor o gamă largă de informații cu privire la normele de drept civil și comercial [6]. O altă metodă de stabilire a conținutului legii străine o constituie certificatele de cutumă obținute prin avizul unui expert. Prin „alt mod adecvat” de stabilire a conținutului legii străine putem înțelege consultarea culegerilor de texte oficiale și jurisprudență puse la dispoziție de unele edituri sau instituții ale statului străin [7, p. 42].

Din prevederile *Codului civil* și ale *Codului de procedură civilă*, instanțele judecătorești aplică legea străină în calitate de element de drept. Cu toate acestea, aplicarea dreptului străin poate fi înlăturată prin excepția de ordine publică sau fraudă la lege. În același timp, potrivit art. 2580 din *Codul civil*, „[1] legea străină se aplică în Republica Moldova independent de faptul dacă legea Republicii Moldova se aplică raporturilor de același tip în statul străin respectiv, altfel spus aplicarea legii străine este independentă de condiția reciprocității”. Potrivit art. 8 din *Convenție*, informațiile cuprinse în răspuns nu obligă autoritatea judiciară de la care emană cererea să țină cont de acesta. În caz de imposibilitate de a stabili conținutul unei legi străine, judecătorului potrivit art. 2579 alin. (5) *Cod civil* nu-i rămâne decât să aplice legea Republicii Moldova. În doctrină se cunosc și alte consecințe ale imposibilității stabilirii conținutului legii străine, cum ar fi respingerea acțiunii, aplicarea dreptului unui alt stat sau aplicarea principiilor fundamentale ale dreptului [3, p. 106-107].

În concluzie, observăm că judecătorii naționali nu utilizează acest instrument legal, or la adresa Ministerului Justiției în perioada 2012-2022 nu a fost transmisă nicio astfel de cerere. Instanțele de judecată aplică de fapt legea Republicii Moldova, descon-

siderând astfel propria normă conflictuală. De asemenea, ținem să precizăm că, potrivit art. 432 alin. (2) lit. a) din *Codul de procedură civilă*, neaplicarea de către judecător unei legi care trebuia aplicată constituie temei de declarare a recursului.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 66-75.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018 nr. 285-294;
3. MACOVEI, I. *Drept internațional privat*. București: C.H.Beck, 2011. 411 p. ISBN 978-973-115-983-6.
4. Convenția europeană în domeniul informației asupra dreptului străin. [Accesat 13.08.2022]. Disponibilă <https://www.refworld.org.ru/cgi-bin/txis/vtx/rwmain/pendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55cb059d4>.
5. Legea nr. 724/2001 pentru ratificarea Convenției europene în domeniul informației asupra dreptului străin și a Protocolului adițional la Convenția europeană în domeniul informației asupra dreptului străin. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002 nr. 1-3.
6. Rețeaua judiciară europeană. [Accesat 14.08.2022]. Disponibil: https://e-justice.europa.eu/21/RO/european_judicial_network_in_civil_and_commercial_matters;
7. IOAN-LUCA, V. Cum aflăm dreptul străin? În: *Revista Universul Juridic*, nr. 11, noiembrie 2015 p. 35-44. [Accesat 13.08.2022]. Disponibil https://www.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2016/02/06_Revista_Universul_Juridic_nr_11-2015_PAGINAT_BT_I-L_Vlad.pdf;

Articol elaborat în cadrul Proiectului: „Punerea în aplicare a normelor privind conflictele de legi în dreptul internațional privat”. Cifrul: 553.06.

REFLECȚII ASUPRA REGIMULUI CONFLICTUAL AL SUBROGAȚIEI LEGALE

REFLECTIONS ON THE CONFLICTUAL REGIME OF LEGAL SUBROGATION

Valeriu BABĂRĂ, ORCID: 0000-0003-4261-2772
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.275:347.4

e-mail: valeriubabara@gmail.com

Dreptul conflictual al Republicii Moldova reglementează regimul conflictual al subrogației legale în două texte cuprinse în Cartea a Cincea din Codul civil – art.2628 („Subrogația legală”) și art.2647 („Subrogarea”). Textele respective sunt identice din punctul de vedere al soluției conflictuale, cu precizarea că art.2628 se referă la o creanță contractuală, pe când art. 2647 la una necontractuală.

Precizăm că soluțiile conflictuale prevăzute în reglementările stabilite de art.2628 și 2647 Cod civil sunt preluate din Regulamentul (CE) nr.593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale („Roma I”) din 17.06.2008 [1] și Regulamentul (CE) nr.864/2007 al Parlamentului și al Consiliului privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale („Roma II”) din 11.07.2007 [2], ca urmare a modificărilor operate la Codul civil prin Legea nr.133 din 15.11.2018 [3].

Potrivit esenței ambelor articole la care ne referim, dacă o persoană („creditorul”) are o creanță contractuală (art.2628), respectiv necontractuală (art.2647) față de o altă persoană („debitorul”), și dacă un terț are obligația de a-l despăgubi pe creditor sau în fapt l-a despăgubit pe creditor prin stingerea obligației respective, legea care reglementează obligația terțului de a-l despăgubi pe creditor determină dacă și în ce măsură terțul este îndreptățit să exercite împotriva debitorului drepturile pe care creditorul le avea în temeiul legii aplicabile raporturilor dintre aceștia (creditor și debitor).

De fapt, prevederea respectivă stabilește un singur aspect esențial în cazul subrogației legale, și anume, legea aplicabilă dreptului de regres al persoanei („terțul”) care are obligația legală de a-l plăti pe creditor sau în fapt l-a despăgubit pe creditor, împotriva debitorului. Această lege este cea „care reglementază obligația terțului de a-l satisface pe creditor”, adică legea care obligă pe terțul plătitor (*solvens*) să plătească sau în temeiul căreia terțul „l-a satisfăcut pe creditor”.

Pentru a deveni aplicabile dispozițiile art.2628 și, respectiv, art.2647 Cod civil, urmează a fi îndeplinite două condiții, care sunt în esență comune celor două texte, după cum urmează:

1) Creanța pe care „creditorul” o are față de „debitor” poate să aibă fie un izvor contractual, adică să fie născut „în temeiul unei obligații contractuale” în art.2628, fie un izvor necontractual, fiind întemeiată pe un fapt juridic ilicit sau licit în art.2647.

2) Un „terț” să aibă obligația legală de a-l despăgubi pe creditor sau în fapt l-a despăgubit deja prin plata obligației debitorului față de creditor.

Precizăm, reglementarea respectivă acoperă două ipoteze.

a) Prima ipoteză se referă la situația în care „terțul” are o obligație legală de a-l despăgubi pe creditor. În acest caz, obligația terțului de a plăti izvorăște din lege. Terțul poate avea obligația legală de a-l despăgubi pe creditor, cu precădere în cazurile de asigurare de răspundere civilă (art.1872-1883 Cod civil). Cea mai frecventă formă de asemenea răspundere este asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru prejudicii produse terților prin accidente de vehicule.

De exemplu, victima unui accident de circulație produs în Bulgaria (creditorul) are o creanță pentru dezdăunări împotriva făptuitorului, persoană fizică din Republica Moldova (debitorul), în temeiul legii bulgare, ca lege a locului producerii prejudiciului. Făptuitorul din Republica Moldova este asigurat de răspundere civilă pentru daune auto la o societate de asigurare cu sediul în Republica Moldova (terțul). Potrivit legii Republicii Moldova, care este legea raportului juridic (contractului) dintre debitor și societatea de asigurare, aceasta din urmă îl despăgubește pe creditor. Existența și întrinderea dreptului societății de asigurare la acțiune în regres împotriva debitorului va fi supus legii care reglementează obligația societății de asigurare (terțului) de a despăgubi, respectiv legii contractului de asigurare (legea Republicii Moldova).

b) Cea de-a doua ipoteză se referă la situația în care „terțul”, care nu are o obligație contractuală sau legală să îl dezdăuneze pe creditor, dar are un interes recunoscut de lege în acest sens, l-a dezdăunat în fapt pe creditor, și drept consecință, în temeiul legii (de drept), terțul (*solvens*) se subrogă în drepturile creditorului plătit împotriva debitorului.

În dreptul Republicii Moldova, cazurile de subrogație legală (de drept) sunt reglementate în art.855 Cod civil. Astfel, potrivit textului subrogația se produce de drept: a) în folosul creditorului, chiar chirografar, care plătește unui creditor care are un drept de preferință, potrivit legii; b) în folosul dobânditorului unui bun care îl plătește pe titularul creanței însoțite de o garanție asupra bunului respectiv; c) în folosul celui care, fiind obligat împreună cu alții sau pentru alții, are interes să stingă datoria; d) în folosul moștenitorului care plătește din bunurile sale obligațiile masei succesoriale.

În continuare, apelăm la două exemple. Ca prim exemplu luăm situația de la lit.b) art.855 Cod civil. Un creditor ipotecar („creditorul”) are o creanță împotriva unei alte persoane („debitorul”), care este garantată printr-o ipotecă contractuală asupra unui bun situat în Austria, ipotecă supusă, astfel, dreptului austriac (*lex rei sitae*). Debitorul, persoană cu reședința obișnuită în Republica Moldova, vinde bunul ipotecat unui cumpărător din Italia. Contractul de vânzare-cumpărare este supus dreptului Republicii Moldova, ca lege a țării vânzătorului potrivit dispozițiilor art.2618 alin.(1) lit.a) Cod civil. Cumpărătorul bunului ipotecat („terțul”) plătește creditorului emolumentul creanței garantate prin ipotecă și se subrogă de drept, în temeiul Codului civil, în drepturile acestuia împotriva debitorului. Regimul juridic al acțiunii în regres a terțului *solvens* împotriva debitorului va fi supus legii care guvernează raportul juridic dintre debitor și terț, adică legii contractului de vânzare-cumpărare (legii Republicii Moldova), pentru că aceasta este legea care prevede subrogația legală.

Cel de-al doilea exemplu este grefat pe situația fidejursorului (art.855 lit.c) Cod civil). Dreptul fidejursorului *solvens* („terțul”), care a despăgubit pe creditor, de a se regresa împotriva debitorului este guvernat de legea contractului de garanție, dintre fidejursor și debitor.

În domeniul legii aplicabile, regresului terțului *solvens* împotriva debitorului intră în regimul acțiunii în regres, adică stabilirea condițiilor în care terțul este îndreptățit să exercite împotriva debitorului drepturile pe care creditorul le avea împotriva debitorului în temeiul legii aplicabile raporturilor dintre aceștia. În mod esențial, această lege va determina: dacă terțul are acțiune în regres (practic, interesează situațiile negative, în care dreptul de regres este prohibit); în caz afirmativ, în ce măsură (în tot sau în parte) terțul este subrogat legal în drepturile creditorului; care sunt condițiile subrogației legale și momentul când se operează.

În schimb, conținutul raportului juridic dintre creditor și debitor rămâne guvernat de legea aceluia raport juridic (contractual sau necontractual), ca o măsură de protecție a debitorului. Astfel, legea aplicabilă raportului dintre creditor și debitor va stabili drepturile materiale și apărările de fond pe care debitorul le poate invoca împotriva acțiunii în regres a terțului (inclusiv compensația).

În fine, aceeași lege va stabili dacă debitorul este liberat de obligație prin efectuarea plății în mâna creditorului inițial, în cazul în care nu a avut cunoștința de subrogare, precum și dacă terțul este îndreptățit să cesioneze dreptul său de creanță împotriva debitorului [4, p.387].

Referințe:

1. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, nr.L177 din 04.07.2008.
2. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, nr.L199 din 31.07.2007.
3. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.66-75 din 01.03.2019.
4. ALTENKIRCH, M. *Subrogation, in Rome II Regulation: Culegere de studii*. Sellier, 2011.

ДВОЙНОЕ ГРАЖДАНСТВО ИНВЕСТОРА В МЕЖДУНАРОДНОМ ИНВЕСТИЦИОННОМ АРБИТРАЖЕ

DOUBLE NATIONALITY OF THE INVESTOR IN INTERNATIONAL INVESTMENT ARBITRATION

Emre KOLUMAN, ORCID: 0000-0002-5077-7702
University of Szeged, Hungary

CZU: 342.71:341.63

e-mail: emrekoluman@koluman.av.tr

За последние несколько десятилетий мировая экономика резко выросла и развивается впечатляющими темпами. Иностранные инвестиции, поступающие в принимающее государство в виде долга или капитала, представляют собой важные финансовые ресурсы для развивающихся экономик. Государства, особенно развивающиеся страны, нуждаются в иностранных инвестициях для укрепления своей экономики и продолжения своего развития.

Право иметь гражданство и право не быть произвольно лишенным гражданства является одним из основных прав человека, закрепленных во Всеобщей декларации прав человека [4]. Термин «гражданство» является политико-правовым термином, обозначающим принадлежность к государству, и отличается от национальности как историко-биологического термина, обозначающего принадлежность к нации [5, с. 3]. Европейская конвенция о гражданстве описывает гражданство как юридическую связь между лицом и государством и не указывает на этническое происхождение лица [1].

Большинство международных инвестиций осуществляется через сложные структуры, состоящие из компаний, зарегистрированных в разных юрисдикциях и принадлежащих гражданам разных стран [6, с. 927]. Слои акционеров, как физических, так и юридических лиц, действующих из разных стран и в разных странах, делают традиционную картину компании, созданной по законам конкретной страны и имеющей центр операций в той же стране, скорее редкостью, чем обычным явлением [3, с. 18].

Не существует единого критерия, используемого всеми договорами для определения необходимой связи между юридическим лицом, которое ищет защиты в соответствии с договором, и договаривающимся государством. Договоры полагаются на тест как, а – место конституции в соответствии с законом, действующим в стране; b – место регистрации или юридический адрес; с – страна корпоративного местонахождения, например, где находится штаб-квартира или место управления, и d – реже страна контроля, чтобы определить национальность юридического лица [2, с. 174; 3, с. 19].

В инвестиционном праве есть два типа инвесторов; это физические и юридические лица. Для физических лиц инвестиционные соглашения, как правило, основывают гражданство исключительно на законах государства заявленного гражданства [2, с. 174]. Хотя инвестиционные договоры регулируются международным правом, международное право будет ссылаться на внутреннее право для целей определения гражданства.

В случае возникновения спора, согласно МЦУИС и некоторым другим инвестиционным соглашениям, только инвестор с гражданством другой стороны может предъявить иск. Таким образом, юрисдикционное требование *ratione personae* зависит от определения гражданства инвестора, а обладание гражданством принимающего государства является абсолютным препятствием для участия в арбитражном разбирательстве против этого государства.

В современном сильно глобализованном мире реальность такова, что инвестор может иметь более одного гражданства, в том числе гражданства как страны происхождения, так и страны пребывания, что может усложнить защиту инвестиций. Не все, но многие МИС содержат положения, касающиеся двойного гражданства. Некоторые из этих инвестиционных соглашений сохраняют двойное гражданство в рамках соглашения, в то время как другие исключают двойное гражданство из его сферы действия.

В случае отсутствия положения о двойном гражданстве было бы уместно посмотреть на цель государств для подписания инвестиционного соглашения с другими государствами. При толковании цели договоров должны соблюдаться правила толкования Венской конвенции о праве международных договоров, которые предписывают, что договор следует толковать в соответствии с его объектом и целью, обычно изложенными в его преамбуле. МИС должны поощрять инвестиции, разрешать споры между сторонами в арбитраже и избегать их разрешения в местном суде принимающего государства; они регулируют иностранных инвесторов и инвестиции. Итак, учитывая цель этих договоров, при ведении переговоров и заключении договора государства никогда не дают согласия на арбитраж для своего гражданина против себя. Таким образом, если будет признано, что трибуналы должны применять обычную норму эффективного гражданства и поддерживать юрисдикцию, если инвестор имеет более тесные связи со своим родным государством, это будет широкое толкование согласия государства и будет противоречить намерениям сторон.

В недавней практике инвесторы находят способы «интернационализировать» свои претензии к своим государствам путем приобретения второго гражданства, когда в договоре ничего не говорится о статусе двойных граждан.

Это решение создает важный прецедент в арбитраже, поскольку оно позволяет лицам с двойным гражданством обращаться в арбитраж против страны их собственного гражданства, когда в ДИС нет положения о двойных гражданствах. Но эта ситуация также открывает двери для манипулирования гражданством инвестора как инструмента для получения доступа к механизму урегулирования споров, со-

держателю в соответствующем ДИС. Кроме того, это подчеркивает асимметрию, которая может возникнуть при разрешении вопроса о правоспособности лиц с двойным гражданством судами, созданными в соответствии с Конвенцией МЦУИС, и другими арбитражными учреждениями или специальными комитетами.

В условиях глобализации мировой экономики претензии к государству гражданства инвестора будут продолжать расти. Необходимо единообразно решить этот вопрос; Государствам следует рассмотреть возможность решения вопроса о двойном гражданстве в инвестиционных договорах. Во-первых, все инвестиционные договоры должны предусматривать возможность применения доктрины эффективного гражданства. В этом случае можно следовать примеру Типового ДИС США, в котором содержится положение о том, что «физическое лицо, имеющее двойное гражданство, считается исключительно гражданином государства его или ее доминирующего и фактического гражданства». Кроме того, договоры должны предписывать, может ли гражданин принимающего государства предъявлять иски против своего собственного государства. Таким образом будет обеспечена юридическая определенность в инвестиционном арбитраже и предотвращено потенциальное злоупотребление гражданством со стороны индивидуальных инвесторов.

Литература:

1. European Convention on Nationality, Strasbourg, 6.11.1997, [Дата обращения: 11.05.2022] Доступно: <https://www.unhcr.org/protection/statelessness/451790842/european-convention-nationality.html>.
2. KRAJEWSKI, M., & HOFFMANN, R. *Research Handbook on Foreign Direct Investment*. Northampton. 2019.
3. OECD. Definition of Investor and Investment in International Investment Agreements. 2008 Retrieved from International Investment Law: Understanding Concepts and Tracking Innovations: [Дата обращения: 17.05.2022] Доступно: <https://www.oecd.org/daf/inv/internationalinvestmentagreements/40471468.pdf>
4. Universal Declaration of Human Rights, Paris, 10 December 1948, [Дата обращения: 11.06.2022] Доступно: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
5. WEIS, P. *Nationality and Statelessness in International Law*. Alphen aan den Rijn. 1979.
6. WISNER, R., & GALLUS, N. Nationality Requirements in Investor–State Arbitration. В S. Schill, & H. Fabri, *The Journal of World Investment & Trade* (pp. 927-945). Leiden. 2004, British Institute of International and Comparative Law [Дата обращения: 21.05.2022] Доступно: https://www.biicl.org/files/956_jwit56_wisner_&_gallus_-_nationality.pdf

ПРОБЛЕМЫ МЦУИС, СВЯЗАННЫЕ С ЮРИСДИКЦИЕЙ

ICSID PROBLEMS RELATED TO JURISDICTION

Irina IACOVLEVA, ORCID: 0000-0001-7103-1750

University of Szeged, Hungary

CZU: 341.63:339.732.4

e-mail: iacovleva379@gmail.com

В соответствии с Вашингтонской конвенцией об урегулировании инвестиционных споров между государствами и гражданами других государств (Вашингтонская конвенция 1965 г.) в 1966 году был создан Международный центр по урегулированию инвестиционных споров (МЦУИС).

МЦУИС представляет собой подразделение Группы Всемирного банка по урегулированию споров, которое предоставляет *«средства для примирения и арбитража в связи с инвестиционными спорами между Договаривающимися государствами и физическими или юридическими лицами других Договаривающихся государств в соответствии с положениями настоящей Конвенции»* [1].

В отличие от других институтов, МЦУИС играет роль только в спорах, связанных с инвестиционным арбитражем. Система МЦУИС – единственная институциональная система международного арбитража, специально предназначенная для разрешения инвестиционных споров.

Когда система МЦУИС была впервые создана, обсуждались вопросы приведения в исполнение решений и соблюдения государством решений, вынесенных против них, но это обсуждение не привело к углубленным дебатам. Предполагалось, что, поскольку арбитраж МЦУИС основан на Конвенции между государствами, договаривающиеся государства несут международное обязательство выполнять эти решения и они будут выполнять это требование добровольно [2, с. 541; 3, с. 1106].

Проблемы юрисдикции МЦУИС крайне актуальны, а допущенные ошибки могут исключить компетенцию Центра по разрешению спора. При составлении документа, определяющего МЦУИС в качестве форума для разрешения возникающих споров, необходимо тщательно проверять соответствие документа требованиям Конвенции и международного права. Отклонение от основных критериев может привести к тому, что государство, принимающее инвестиции будет ссылаться на отсутствие юрисдикции Центра. В то же время, для минимизации рисков, рекомендуется использовать Типовые положения, разработанные специалистами и опубликованные на сайте Центра, при составлении инвестиционных соглашений.

Следует отметить, что государство, которое нацелено на привлечение большего количества инвестиций в страну, должно четко закреплять возможность для обращения в МЦУИС в соответствии со статьей 25 Конвенции. В то же время, вопрос юрисдикции Центра является первостепенным для инвесторов, в связи с

тем, что неправильная ссылка или толкование предложения об арбитраже, закрепленного страной-реципиентом, может привести к снижению или полному исключению потенциальной прибыли инвестора, наряду с значительными финансовыми потерями (в том числе и в связи с объемом расходов на обращение в МЦУИС). Следует отметить, что важным аспектом при обращении в Центр и определении его юрисдикции, является также понимание адвокатом, представляющим интересы в споре, основной структуры и практики МЦУИС по определению юрисдикции. Такое понимание со стороны адвокатов позволит построить правильную структуру действий на предварительном этапе разбирательства.

Основной линией защиты государств, принимающих инвестиции, является ссылка на отсутствие юрисдикции Центра, которые основываются на статье 25 Конвенции. Самыми распространенными критериями, на которые ссылаются государства, являются наличие правового характера спора, действительность соглашения на рассмотрение спора в МЦУИС и отсутствие соответствующей Конвенции национальности инвестора. В то же время, государства могут ссылаться на то, что инвестиции не отвечают критериям оценки инвестиций или не способствовали в достаточной мере развитию принимающего государства.

Это приводит к выводу, что само понятие инвестиций, является одним из ключевых вопросов при определении юрисдикции Центра. В данном смысле, одной из основных проблем при определении данного понятия является не только не четкое определение того, что считается инвестицией, но и распространенная тавтология при определении. Большое количество определений объясняют термин самим термином, не раскрывая четкие критерии оценки, что приводит к неверным логическим рассуждениям. В целях придания понятию «инвестиций» четкого смысла, в каком этот термин понимают стороны, при заключении договоров необходимо избегать любых тавтологий и нечеткостей. Как показывает практика, неясное определение может привести к более широкой трактовке со стороны Центра, что не всегда идет на пользу той или иной стороне.

На практике, и доктрина и прецедентное право МЦУИС в большинстве случаев ссылаются на: значительную продолжительность по времени; гарантию соизмеримого возврата вложенных средств; элемент риска для обеих сторон; существенное вовлечение инвестора в проект или трансакцию; и большое значение для развития принимающего инвестиции государства (данный пункт иногда объединяется с другими) [4].

Фактор развития в последнее время становится все более неоднозначным в практике Центра, а его использование в качестве подэлемента других критериев, не позволяет унифицировать практику МЦУИС по вопросу определения инвестиций. В то же время, в преамбуле к Конвенции и отчете исполнительных директоров, закреплена концепция экономического развития. В этой связи, можно сделать вывод, что в случае, когда инвестиции не ведут к развитию государства-реципиента, то они выходят за рамки действия Конвенции. В то же время, практика Центра

является неоднозначной в этом вопросе, так как арбитражная система Центра не связана принципом *stare decisis*, что в свою очередь снижает предсказуемость исхода при обращении за разрешением спора в МЦУИС.

Таким образом, как было показано на протяжении работы, соблюдение рассмотренных выше условий и следование приведенным рекомендациям обеспечивает возникновение юрисдикции МЦУИС и позволяет сторонам передавать возникающие споры в Центр. Стороны должны учитывать эти условия уже на ранних этапах вступления в отношения, связанных с международной инвестиционной деятельностью. В то же время, выполнение сторонами этих условий может быть затруднительно в силу ряда таких причин, как разные критерии, определяющие понятие «инвестиции», вопрос о способах достижения согласия на передачу спора в МЦУИС и другие, что свидетельствует о необходимости дальнейшего совершенствования правового регулирования в данном вопросе.

Литература:

1. Конвенция об урегулировании инвестиционных споров между государствами и физическими или юридическими лицами других государств, 1965.
2. GAILLARD, Emmanuel, and PENUSHLISKI, Ilija Mitrev. *State Compliance with Investment Awards*. ICSID Review 35, 2020.
3. SCHREUER, Christoph H., MALINTOPPI, Loretta, REINISCH, August and SINCLAIR, Antony. *The ICSID Convention: A Commentary*. Cambridge, 2013.
4. *Salini Costruttori S.p.A. and Italstrade S.p.A. v. Kingdom of Morocco*. Дело МЦУИС № ARB/00/4. Решение по юрисдикции от 23.07.2001.

COOPERAREA INSTITUȚIONALIZATĂ A STATELOR ÎN VEDEREA COMBĂTERII CRIMINALITĂȚII TRANSNAȚIONALE ORGANIZATE

INSTITUTIONALIZED COOPERATION AGAINST TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME

Fredolin LECARI, ORCID: 0000-0002-3807-2427

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.123:343.9

e-mail: fredolin.lecari@gmail.com

Fenomenul criminalității transnaționale organizate apare în discuțiile doctrinarilor și practicienilor din domeniul dreptului în anii 1970. Ulterior, în anii 1990, au fost întrunite primele conferințe, au fost create grupuri de lucru având pe ordinea de zi aspecte legate de cooperarea statelor în vederea combaterii crimelor organizate ale căror consecințe afectează nu doar ordinea juridică națională, dar și cea internațională. A mai durat zece ani până statele au adoptat primul tratat universal în domeniul combaterii criminalității transnaționale organizate. La 15 noiembrie 2000, a fost adoptată Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate care a consfințit principiile cooperării internaționale în domeniu. În temeiul Convenției, a fost instituită **Conferința Statelor-Părți la Convenția ONU împotriva criminalității organizate transnaționale** pentru a îmbunătăți capacitatea statelor-părți de a combate criminalitatea transnațională organizată și pentru a promova și examina aplicarea prevederilor Convenției. Suplimentar, o serie de organizații internaționale cu caracter universal și regional, pornind de la pericolul sporit prezentat de criminalitatea transnațională organizată, și-au asumat angajamente de prevenire și reprimare a acestui flagel periculos. În prezentul demers științific ne propunem să identificăm sumar principalele organisme internaționale având competență normativă, logistică, consultativă în materia cooperării internaționale în vederea combaterii criminalității transnaționale organizate.

Organizația Internațională a Poliției Criminale (INTERPOL), constituită în temeiul Constituției adoptate la cea de-a 25-a sesiune a Adunării Generale la Viena în anul 1956, are următoarele scopuri: asigurarea și promovarea celei mai largi asistențe reciproce între toate autoritățile poliției penale, în limitele legilor existente în diferite țări și în spiritul Declarației Universale a Drepturilor Omului; stabilirea și dezvoltarea instituțiilor susceptibile de a contribui în mod eficient la prevenirea și reprimarea infracțiunilor de drept comun.

La sesiunea a 89-a din noiembrie 2021, Adunarea Generală a INTERPOL a aprobat Cadrul strategic 2022-2025 al organizației, ce a cuprins patru obiective strategice în vederea realizării misiunii INTERPOL în cele 195 de state membre, inclusiv în Republica Moldova, devenită stat membru al organizației la 28 septembrie 1994.

În temeiul celui de-al doilea scop strategic „Îmbunătățirea activității de poliție prin parteneriate”, INTERPOL își propune să devină liderul global al poliției în schimbul de informații, răspuns și coordonarea operațională pentru combaterea crimelor transnaționale.

Oficiul ONU pentru Droguri și Crimă (UNODC) a fost creat pentru a permite Organizației Națiunilor Unite să execute în mod integrat programele de luptă contra drogurilor și a crimei, abordând în același timp problemele interdependente ale controlului drogurilor, luptei împotriva terorismului internațional, în perspectiva dezvoltării durabile și a securității umane.

Astăzi, UNODC își organizează activitatea în cinci domenii normative, unul dintre care ține de consolidarea capacității statelor membre să facă față amenințărilor crimei transnaționale organizate. În acest sens, UNODC ajută statele să ratifice și să implementeze Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate și protocoalele la Convenție; promovarea bunelor practici, colectarea și diseminarea datelor statistice, identificarea noilor forme ale crimelor etc.

Mandatele suplimentare pentru activitatea UNODC provin de la Adunarea Generală a Națiunilor Unite, Consiliul de Securitate, Consiliul Economic și Social, Comisia Națiunilor Unite pentru Prevenirea Criminalității și Justiția Penală și Comisia Națiunilor Unite privind stupefiantele.

În conformitate cu Strategia UNODC pentru perioada 2021-2025 [1], Oficiul își propune să dezvolte și să implementeze cadrul juridic, politici și programe mai eficiente care abordează criminalitatea organizată transnațională, în conformitate cu Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate și cu protocoalele la aceasta și, în acest scop, urmează să fie acordat ajutor Conferinței Statelor-Părți la Convenția ONU împotriva criminalității organizate transnaționale; să fie consolidată capacitatea de implementare a reformelor instituționale și legislative la nivel național și regional în conformitate cu Convenția menționată *supra*; să fie oferit sprijin sporit pentru procesele interguvernamentale legate de criminalitatea cibernetică.

Grupul de acțiune financiară internațională (GAFI/FATF), înființat în anul 1989 în timpul Summit-ului de la Paris a Grupului G7 a devenit instituția interguvernamentală globală de supraveghere a spălării banilor și finanțării terorismului, ce stabilește standarde internaționale în domeniu implementate în peste 200 de țări și jurisdicții, elaborând o serie de recomandări și standarde, inclusiv în materia prevenirii crimei organizate, corupției și terorismului.

Comitetul de experți MONEYVAL, creat în anul 1997 este un mecanism permanent de monitorizare al Consiliului Europei, o organizație paneuropeană cu 46 de state membre, care raportează direct organului său principal, Comitetul de Miniștri. MONEYVAL are sarcina de a evalua conformitatea cu principalele standarde internaționale de combatere a spălării banilor și finanțării terorismului și eficacitatea implementării acestora, precum și sarcina de a face recomandări autorităților naționale cu privire la îmbunătățirile necesare ale sistemelor lor [2]. Comitetul evaluează eficacitatea măsurilor interne pentru combaterea spălării banilor și finanțarea terorismului în statele membre ale Consiliului

Europei care nu sunt membre ale Grupului de Acțiune Financiară Internațională (FATF) [3].

Agenția Uniunii Europene pentru Cooperare în Materie de Aplicare a Legii (EUROPOL) [4] sprijină autoritățile naționale de aplicare a legii din statele membre ale Uniunii Europene în lupta împotriva formelor grave de criminalitate internațională și a terorismului.

Centrul Sud-Est European de Aplicare a Legii (SELEC), fiind o organizație internațională de aplicare a legii, reunește resursele și expertiza autorităților de poliție și vamale ale statelor membre în combaterea mai eficientă a criminalității, inclusiv a criminalității transnaționale grave și organizate în 11 state din Europa de Sud-Est.

Unul din proiectele implementate în prezent de SELEC ține de consolidarea cooperării împotriva criminalității organizate transfrontaliere prin asigurarea unei abordări comune în lupta împotriva criminalității transfrontaliere. În același timp, proiectul se va concentra pe facilitarea cooperării și partajarea bunelor practici prin reunirea experților autorităților de aplicare a legii la nivel regional, organizațiilor internaționale și sectorului privat.

La fel, atribuții în domeniul combaterii criminalității transnaționale organizate sunt exercitate astăzi de *Fondul Monetar Internațional (FMI)*, *Banca Mondială*, *Comunitatea Statelor Independente (CSI)* ș.a.

Suplimentar, cu referire la cadrul instituțional național, timp de mai mulți ani Poliția de Frontieră a Republicii Moldova a avut o cooperare prolifică cu *Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina (EUBAM)*, care activează în RM și Ucraina începând cu anul 2005 și tot acest timp a oferit suport și asistență în consolidarea securității la frontieră. Un aspect important al acestei cooperări a privit realizarea acțiunilor comune Republica Moldova – Ucraina în vederea contracarării criminalității transnaționale organizate. În timpul acestor operațiuni, noi tendințe și domenii ale activităților ilicite internaționale au fost depistate și prevenite, inclusiv metodele și *modus operandi*.

Referințe:

1. Strategy of the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) for 2021–2025. [Accesat 20.08.2022]. Disponibil: <https://www.unodc.org/unodc/strategy/index.html>
2. <https://www.coe.int/en/web/moneyval/home> [Accesat 19.08.2022].
3. <https://www.coe.int/ro/web/chisinau/republiv-of-moldova-and-the-council-of-europe> [Accesat 22.08.2022].
4. <https://www.europol.europa.eu/about-europol:ro> [Accesat 20.08.2022].

КИТАЙСКИЕ ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ПРЕДПРИЯТИЯ ПРОТИВ ПОЛОЖЕНИЯ ВТО О ЗАПРЕТЕ СУБСИДИЙ

CHINESE STATE-OWNED ENTERPRISES VS. THE WTO'S ANTI-SUBSIDY PROVISIONS

*Shady MAWAD, ORCID: 0000-0001-9009-8061
University of Szeged, Hungary*

CZU: 341.241.8:339.96:334(510)

e-mail: mawad.shady.m@gmail.com

Ради экономического равновесия и потока международной торговли правительства обязаны осуществлять некоторые виды коммерческой деятельности, которые могут повлиять на международный рынок. Некоторые экономисты назвали субсидии оптимальным примером такого вмешательства в рынок. Однако Соглашение Всемирной торговой организации (ВТО) по субсидиям и компенсационным мерам (ССКМ) [1] устанавливает строгие правила в отношении любой финансовой помощи, выборочно предоставляемой правительством или любым государственным органом экономическому сектору, и объединяет как экспортные субсидии, так и субсидии местного содержания. Китай в рамках своего вступления в ВТО подписал это соглашение, которое стало для него обязательным, и обязался сократить субсидии секторам государственных предприятий с государственным участием.

Однако Соединенные Штаты (США), Европейский Союз (ЕС) и Япония вместе пытались противостоять китайской экономической модели в отношении субсидий, предоставляемых секторами государственных предприятий, из-за их значительного негативного воздействия на международную торговлю. В свою очередь, Китай оспорил законность американских Компенсационных пошлин (КП), наложенных на его экспорт, и заявил, что финансовый вклад или ресурсы, предоставленные ГП, не могут считаться субсидией по смыслу ССКМ, таким образом нет никакой правовой базы для навязывания КП.

Основной вопрос этой статьи заключается в следующем: «Считается ли субсидией финансовая поддержка, оказываемая через секторы ГП?». Чтобы субсидия могла быть оспорена в соответствии с ССКМ, должны быть выполнены четыре элемента, такие как а) финансовые взносы, б) правительствами или государственными органами, в) подтвержденная выгода и г) конкретность [6]. Было проведено глубокое обсуждение определения «государственного органа», поскольку оно является основной причиной конфликта. Кроме того, данные были собраны и анатомированы с помощью аналитического метода правовых исследований.

После глубокого анализа правового контекста и прецедентного права можно сказать, что Апелляционный орган ВТО заявил, что «государственный орган — это юридическое лицо, которое обладает, осуществляет или наделено го-

сударственной властью». Это решение разрешило некоторые споры, о которых идет речь, но оно не столь точно, поскольку добавлен союз «ИЛИ», который предоставляет выбор. Следовательно, «обладает или наделен государственной властью» без «осуществления» ее не соответствует цели запрета ССКМ. Более того, хотя три из вышеупомянутых элементов соблюдены, не существует единого стандарта для определения того, считают ли ГП государственным органом, а следовательно подтверждаемая помощь которого, является субсидией. Оценка должна проводиться в каждом конкретном случае. Так как государство иногда само, осуществляет хозяйственную деятельность, не используя публичную власть, и стоит наравне с другими компаниями на рынке. Поэтому точкой отсечки между ГП и государственными учреждениями или государственными организациями должны быть нефинансовые цели [3].

В декабре 2017 года ВТО провела 11-ю министерскую конференцию, на которой США, ЕС и Япония объединились, чтобы противостоять китайской экономической модели в отношении субсидий, предоставляемых ГП, из-за их значительно неблагоприятного воздействия на международную торговлю [5, стр. 23].

Разногласия начались в 2007 году, когда США начали взимать КП со всей импортируемой китайской продукции, если китайский производитель получал финансовую поддержку или субсидировал исходные материалы от ГП [4, стр. 5]. В свою очередь, Китай оспорил законность американских КП, наложенных на его экспорт, и заявил, что финансовый вклад или ресурсы, предоставленные государственным предприятием, не могут считаться субсидией по смыслу ССКМ, таким образом нет никакой правовой базы для навязывания КП. Китай утверждал, что в соответствии со статьей 1 ССКМ только фискальная поддержка, предоставляемая правительством или любым государственным органом, но не ГП, может соответствовать определению субсидии, тогда она может быть оспорена в соответствии с правилами ВТО о субсидиях [2].

Таким образом, статья направлена на изучение того, считается ли ГП государственным органом, тогда его финансовый вклад достигает уровня субсидии в смысле ССКМ. Эта цель достигается на основе прецедентного права, где мнениям Апелляционного органа и Коллегии уделяется большое внимание из-за отсутствия пояснений в ССКМ.

В заключение, рассмотрев различные точки зрения, можно сделать вывод, что не существует единого стандарта для определения того, считает ли ГП публичным органом или нет, но комплекс вопросов следует принимать во внимание гармонично, путем обсуждения каждого случая в отдельности: В какой степени это ГП контролируется правительством? Способно ли оно поручать или направлять это ГП? Так как государственный орган должен иметь право регулировать, контролировать или заведовать отдельными лицами или иным образом ограничивать их поведение. Использует ли правительство свою общественную власть для контроля над этим субъектом?

Однако невозможно опровергнуть тот факт, что решение Апелляционного органа [7] позволяет членам ВТО решать проблемы, возникающие с китайскими ГП. Но, по мнению автора, определение Апелляционного органа не является точным из-за добавления союза «ИЛИ», который представляет альтернативы и варианты. Следовательно, «обладает или наделен государственной властью» без «осуществления» ее не соответствует цели запрета ССКМ. Если принять во внимание тот факт, что само правительство иногда осуществляет хозяйственную деятельность без использования публичных полномочий, то в этом случае нельзя говорить, что это юридическое лицо является публичным органом по смыслу ССКМ, поскольку упомянутое соглашение требуется в соответствии с запретом, предусмотренным в статье 1, чтобы избежать любого благоприятного режима, полученного от государственного органа, который не существует, когда государственный орган уступает свои полномочия и стоит на равных с другими компаниями в честной экономической конкуренции.

Литература:

1. Agreement on subsidies and countervailing measures, OJ L336, 23\12\1994, p. 156.
2. CHIANG, W. *Chinese State-Owned Enterprises And WTO's Anti-Subsidy Regime*. National Chiao Tung University, 2018, <https://www.law.georgetown.edu/international-law-journal/wp-content/uploads/sites/21/2018/08/GT-GJIL180027.pdf>.
3. PUTTERMAN, L. & DONG, X.I, *China's State-Owned Enterprises: Their Role, Job Creation, and Efficiency in Long-Term Perspective*, Modern China, Sage Publications, 2000.
4. HOLZ, C. *Chinese statistics: classification systems and data sources*. Stanford University, 2013, P 5. <https://mpr.ub.uni-muenchen.de/43869/>.
5. PETER, B. *The Law and Policy of the World Trade Organization*. 2d. ed. Cambridge U. Press, 2008, p. 23.
6. Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, 15 Apr. 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1A, The Legal Texts: The Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations 275 (1999).
7. Appellate Body Report, US—Anti-Dumping and Countervailing Duties (China), WT/DS379/AB/R 11 March 2011.
8. L 1160 adopted in 23 March 1960, Report on subsidies made by Panel on subsidies and state trades, available at https://www.wto.org/gatt_docs/English/SULPDF/90730074.pdf.

CÂTEVA REPERE CONCEPTUALE PRIVIND DEFINIȚIA ACTULUI JURIDIC CIVIL

SOME CONCEPTUAL CONSIDERATIONS ON THE DEFINITION OF THE CIVIL JURIDICAL ACT

Sergiu BĂIEȘU, ORCID: 0000-0003-2343-420X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.131.21

e-mail: baies_sergiu@yahoo.om

Actul juridic civil este una dintre instituțiile-cheie ale dreptului civil. Pe bună dreptate, se afirmă că „*orice civilizație este produsul unui model cultural, adică al unei concepții despre rosturile umane. Civilizația europeană a fost edificată pe un model cultural care implică și înțelegerea realității sociale*” [1, p. 422]. **Actul juridic civil** s-a dezvoltat de-a lungul multor secole, prin reglementări caracteristice epocilor corespunzătoare. Pe parcursul ultimelor șapte decenii (1965-2020), în Republica Moldova, actul juridic civil a fost reglementat în Codul civil al RSSM din 1964, care a intrat în vigoare la 1 iulie 1965, și care utiliza termenul de convenție, ceea ce nu este echivalentul actului juridic civil, iar începând cu 12 iunie 2003, în Codul civil actual. Analiza comparată, a reglementărilor dedicate actului juridic, din aceste două coduri civile, ne permite să observăm că în perioada sovietică „**libertatea exprimării de voință**” era sugrumată, astfel încât, în raporturile cu participarea persoanelor juridice, ea depindea de acele angajamente care erau luate în cadrul congreselor partidului de guvernământ, și puțin ce aveau cu principiile ce fundamentează existența unor veritabile raporturi contractuale. Considerăm că și o asemenea atitudine față de actul juridic civil a adus economia sovietică în colaps. Vom vedea că actualul Cod civil, la reglementările dedicate actului juridic civil, pornește de la ceea ce este natural existenței actului juridic civil, și anume, asigură corespunzător aplicarea „**liberei exprimări de voință**”. Însă, până a se ajunge la o asemenea sistematizare și la apariția unui concept modern de „**act juridic civil**”, a fost necesară și implicarea științei. În unele state, precum Franța, România, dar și țările care au acceptat modelul Codului civil francez, nici până în prezent codurile civile nu au sistematizat reglementările dedicate actului juridic civil, și deci nu cuprind o reglementare generală, de principiu, a actului juridic civil. Însă, după afirmațiile profesorului Marian Nicolae, „*chiar în absența unei reglementări legale a actului juridic civil, în general, este posibilă elaborarea unei teorii a actului juridic civil, utilizând în acest scop, ca repere normative, dreptul general al contractelor ...*” [2, p. 304.]. Pe de altă parte, în Republica Moldova, după modelul

german, Codul civil cuprinde reglementări generale cu privire la actul juridic civil. Astfel și Republica Moldova se numără printre țările în care datorită procesului de generalizare și sistematizare a reglementărilor legale, conceptul general de „**act juridic civil**” iese în evidență. Prin acest concept a început să fie desemnat un anumit grup de acte comportamentale semnificative din punct de vedere juridic, care joacă un rol central în dinamica dezvoltării raporturilor juridice civile. Rolul principal în formarea acestui concept aparține doctrinarilor germani din secolul al XIX-lea. Dat fiind faptul că în fosta Uniune Sovietică știința dreptului a preluat acest concept german, Codul civil din 1964 a avut o reglementare cu caracter general dedicată actului juridic civil. În Codul civil din 2002, iar apoi în modificările, care au intrat în vigoare începând cu unu martie 2019, după modelul german, dar fiind inspirat și din Proiectul cadrului comun de referință (DCFR), s-a mers și mai departe, astfel încât astăzi Codul civil cuprinde reglementări cu caracter general dedicate actului juridic civil, precum dispoziții generale cu privire la actul juridic civil, condițiile de valabilitate ale actului juridic civil, nulitatea actului juridic civil și eficiența actelor juridice.

Observăm că în sistemul de drept continental, de principiu, am putea întâlni două concepte, pe de o parte, existența în codurile civile a unor prevederi cu caracter general dedicate actului juridic civil (din care face parte și Codul civil al Republicii Moldova), iar pe de altă parte, lipsa în codurile civile a unor astfel de reglementări (cum ar fi, spre exemplu, Codul civil francez, român etc.). În acest sens, uneori se încearcă a da prioritate unui sau altui concept. Considerăm că o astfel de încercare este inutilă, fiindcă chiar dacă, spre exemplu, în Codul civil român, nu există o „parte generală” a reglementării actului juridic civil, așa cum este în Republica Moldova, dar nu numai, Codul civil român cuprinde suficiente reglementări referitoare la forma și valabilitatea contractelor, iar în prezent art. 1325 din acest act normativ dispune că „*dispozițiile legale privitoare la contracte se aplică în mod corespunzător actelor unilaterale*”. Pe de altă parte, jurisprudența din dreapta Prutului ne dovedește că instanțele de judecată aplică aceste reguli cu adaptările necesare la actul unilateral, iar doctrina din România, demult și fundamental, tratează distinct actul juridic civil. Iată de ce am concluziona, în acest sens, că această problemă a determinării modelului optim de reglementare a actului juridic este o problemă ce ține de tradiția juridică, motiv pentru care nu ar fi corect să afirmăm că conceptul german, dar în același timp și cel din Republica Moldova, este unul mai superior decât conceptul român, dar și cel francez.

Definiția legală a actului juridic civil este dată la art. 308, conform căreia „*actul juridic civil este manifestarea de către persoanele fizice și juridice a voinței îndreptate spre nașterea, modificarea sau stingerea raporturilor juridice civile*” [3]. În plan comparat, remarcăm faptul că Codul civil al Federației Ruse definește actul juridic civil în art. 153, precizând că actul juridic civil constă din acele *acțiuni ale persoanelor fizice și persoanelor juridice îndreptate spre nașterea, modificarea sau stingerea drepturilor și obligațiilor*. Cu privire la această noțiune legală, unele surse doctrinare [4] au revendicat, în opinia noastră, pe bună dreptate, unele critici, invocând, în particular, faptul că actul

juridic civil generează nu doar drepturi și obligații, dar în unele situații generează doar o legătură juridică, fără a genera drepturi și obligații. De altfel, într-o lucrare recentă [2, p. 304-307], după ce se afirmă că există două categorii de definiții formulate în literatura de specialitate, multe formulate pornind de la definițiile legale corespunzătoare, autorul aduce trei neajunsuri definiției date actului juridic civil de prof. Gh. Beleiu, invocând printre acestea și argumentul din literatura rusă, precum că „...efectele actului juridic sunt variate, neputându-se reduce doar la cele trei categorii enumerate: crearea, modificarea sau stingerea unui raport civil concret”. În opinia prof. M. Nicolae, prin act juridic civil urmează să înțelegem *acea declarație de voință făcută, în limitele și condițiile dreptului obiectiv, de către orice persoană fizică sau juridică în scopul de a produce anumite efecte juridice, respectiv de a crea, modifica, consolida sau stinge un raport juridic concret* [2, p. 307].

În ceea ce ne privește, ținând cont de faptul că, în principiu, în majoritatea cazurilor din literatura de specialitate [5], definiția actului juridic include elementele utilizate de legiuitor în art. 308 Cod civil, vom apela și noi la noțiunea legală, aceasta având ca suport și autoritatea legii, venind cu precizările corespunzătoare.

Actul juridic civil este o manifestare de voință, parvenită de la persoane fizice sau juridice, făcută cu intenția de a produce efecte juridice, în particular a da naștere, modifica sau stinge un raport juridic civil.

Referințe:

1. VASILESCU, P. Actul civil, după Ionel REGHINI, Șerban DIACONESCU, Paul VASILESCU. *Introducere în dreptul civil*. București: Editura Hamangiu, 2013. 774 p. ISBN 978-606-678-802-1.
2. MARIAN, N. *Drept civil. Teoria generală*. Vol. II. Teoria drepturilor subiective civile. București: Solomon, 2018. 990 p. ISBN 978-606-8892-05-4.
3. Până la 1 martie Codul civil în art. 195 dispunea că „*actul juridic civil este manifestarea de către persoanele fizice și juridice a voinței îndreptate spre nașterea, modificarea sau stingerea drepturilor și obligațiilor civile*”. Putem observa că astăzi cuvintele „*drepturilor și obligațiilor civile*” au fost înlocuite cu „*raporturilor juridice civile*”. Pentru unele observații referitoare la conținutul art. 195 Cod civil, dar și unele opinii referitoare la noțiunea actului juridic civil, a se vedea: PÂNZARI, Veceaslav. Unele considerente cu privire la definirea actului juridic în Codul civil al Republicii Moldova. În: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Jurisprudenția*, nr. 0/2004.
4. СКЛОВСКИЙ, К.И. *Сделка. Общие понятия*, <https://www.youtube.com/watch?v=JUAcmkc17r0>; În opinia lui А.Г. Карапетов *actul juridic civil urmează a fi definit: ”сделкой следует признавать совершенное лицом волеизъявление (или сочетание нескольких волеизъявлений или волеизъявления и ряда дополнительных юридических фактов), которое признается правом порядком как основание для возникновения, изменения или прекращения*

гражданских прав и обязанностей (или наступления иных последствий исключительно или в том числе гражданско-правового характера) при условии, что оно специально направлено на порождение всех или некоторой части таких правовых последствий”. В: Сделки, представительство, исковая давность, постатейный комментарий к статьям 153-208 Гражданского кодекса Российской Федерации. Ответственный редактор А.Г. КАРАПЕТОВ. М-Логос, 2018, с. 35.

5. În articolul nominalizat, Veceaslav Pînzari, face trimitere la următoarele definiții ale actului juridic civil/actului juridic, întâlnite în literatura de specialitate:

„Un act de voință e zis act juridic când el are de scop direct și imediat și de obiect de a crea un raport cu alte persoane cu privire la una dintre puterile, facultățile și aptitudinile cuprinse în câmpul de drept subiectiv al autorului actului.” [CANTACAZINO, M.B. *Elementele de drept civil*. București: ALL, 1998, p. 57]

„Actul juridic reprezintă manifestarea de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice, adică de a crea, modifica ori stinge raporturi juridice civile”. [IONAȘCU, A. *Drept civil*. București: Editura didactică și pedagogică, 1963, p. 76.].

„Actul juridic este un act de voință, o acțiune, săvârșită cu intenția precisă de a produce anumite efecte juridice, dorite de persoana care a săvârșit actul și anume de a crea, a transmite, a modifica ori a stinge un drept”. [POPESCU, T.R. *Drept civil*. București: OSCAR PRINT, 1994, p. 59.].

„Prin act juridic civil se înțelege o manifestare de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice, respectiv, de a naște, modifica ori stinge un raport juridic civil concret”. [POPESCU, T.R. *Drept civil*. București: OSCAR PRINT, 1994, p. 130].

„Actul juridic civil apare ca manifestare de voință săvârșită cu intenția de a produce efecte juridice, adică de a crea, modifica sau stinge raporturi juridice civile, în temeiul și limitele stabilite de normele dreptului obiectiv”. [LUPAN, E., RĂCHIȚĂ, M., POPOSCU, D. *Drept civil. Teoria generală*. Cluj-Napoca: LITO, 1991, p. 119].

„Actul juridic este o declarație de voință recunoscută suficientă de către ordinea de drept în sensul creării, modificării sau stingerii de raporturi juridice”. [VASILESCU, P. *Relativitatea actului juridic civil. Repere pentru o nouă teorie generală a actului de drept privat*. București: Rosetti, 2003, p. 102].

„Actul juridic este manifestarea de voință săvârșită cu intenția de a naște, modifica sau stinge un raport juridic civil”. [art. 399 ”noțiunea actului juridic civil”, în Proiectul Codului civil, drept moldovean, nr. 1/2002. București: Cartier juridic, 2020].

„Actul juridic este manifestarea de voință în scopul de a produce efecte juridice, adică de a crea, a modifica sau stinge un raport juridic, în temeiul și limitele stabilite de lege”. [AVORNIC, Gh., ARAMĂ, E., NEGRU, B., COSTAȘ, R. *Teoria generală a dreptului*. București: Cartier juridic, 2004, p. 388].

„L'acte juridique est une manifestation de volonté qui est faite avec l' intention d'engendrer, de modifier ou d'eteindre un droit (COLIN, A., CAPITANT, H. *Cours élémentaire de droit civile français*. Paris: Librairie Dalloz, 1939, p.62).

„*Les actes juridiques sont des manifestations de volonté accomplies en vue de produire des effets de droit*”. [TERRÉ, F., SIMLER, Ph., LEQUETTE, Y. *Droit civil. Les obligations*. Paris: Dalloz, 1999, p. 6]. În plus, Gh. Beleiu susține că „Prin act juridic civil se înțelege o manifestare de voință, făcută cu intenția de a produce efecte juridice, respectiv, de a naște, modifica ori stinge un raport juridic civil concret” (Gh. Beleiu. *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. București: Șansa, SRL, 1992, p. 114). Mai recent, autorii Ovidiu Ungureanu și Cornelia Munteanu susțin că „actul juridic civil este acea manifestare de voință destinată să producă anumite efecte juridice (să creeze, să modifice sau să stingă un raport juridic civil) în limitele și condițiile dreptului subiectiv” (UNGUREANU, Ovidiu și Munteanu, Cornelia. *Drept civil, Partea generală, în reglementarea noului Cod civil*. București: Universul juridic, 2013, p. 169).

REGIMUL JURIDIC AL FONDURILOR ASIGURĂRII OBLIGATORII DE ASISTENȚĂ MEDICALĂ PRIN PRISMA CONSTITUȚIEI REPUBLICII MOLDOVA

THE LEGAL REGIME OF THE MANDATORY MEDICAL ASSISTANCE INSURANCE FUNDS THROUGH THE PRISM OF THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Nicolae SADOVEI, ORCID: 0000-0003-2169-1851
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 349.6:369.06:342.4(478)

e-mail: nicolae.sadovei@gmail.com

În calitate de instituție juridică operabilă în domeniul dreptului medical, asigurările obligatorii de asistență medicală funcționează sub forma unui mecanism social complex, denumit *sistem al asigurărilor obligatorii de asistență medicală* [1, p.282-283]. Asigurările obligatorii de asistență medicală funcționează, în cea mai mare parte, ca și majoritatea celorlalte tipuri de asigurări care la fel operează sub forma unor mecanisme sociale complexe și, de regulă, elementele fundamentale din diferite tipuri de asigurări coincid. În cazul asigurărilor obligatorii de asistență medicală, elementele sistemului de asigurări pot fi deduse din definiția legală a asigurărilor și, în acest sens, *Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr.1585 din 27.02.1998* [2] definește asigurarea obligatorie de asistență medicală drept un sistem autonom garantat de stat de protecție financiară a populației în domeniul ocrotirii sănătății prin constituirea, pe principii de solidaritate, din contul primelor de asigurare, a unor *fonduri bănești destinate pentru acoperirea cheltuielilor de tratare a stărilor condiționate de survenirea evenimentelor asigurate* (maladie sau afecțiuni). Așadar, riscul asigurat care formează obiectul asigurării în sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală se materializează prin totalitatea cheltuielilor pentru acordarea volumului necesar de asistență medicală și farmaceutică persoanelor asigurate și este cuprins în fondurile de asigurări. În sensul celor menționate, volumul necesar de asistență medicală și farmaceutică persoanelor asigurate formează pachetul de asigurări și este prevăzut în Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală, aprobat prin *Hotărârea Guvernului nr.1387 din 10.12.2007 cu privire la aprobarea Programului unic al asigurării obligatorii de asistență medicală* [3].

Fondurile bănești destinate pentru acoperirea cheltuielilor de tratare a stărilor condiționate de survenirea evenimentelor asigurate sunt denumite generic de către legiuitor drept *fonduri ale asigurării obligatorii de asistență medicală*. Aceste fonduri formează, la rândul lor, un sistem constituit din mai multe fonduri, care au drept scop realizarea asigurării obligatorii de asistență medicală. Ele sunt constituite și gestionate de către Compania Națională de Asigurări în Medicină în calitate de unic asigurator în cadrul sistemului, din contul mijloacelor totale acumulate, și includ cinci fonduri.

În cazul instituției asigurărilor obligatorii de asistență medicală, fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală fac parte integrantă din bugetul public național, dar se administrează independent de alte bugete componente ale bugetului public național. Aceste fonduri se elaborează, se aprobă și se administrează în conformitate cu principiile, regulile și procedurile prevăzute de *Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr.181 din 25.07.2014* [4]. Modul de constituire și administrare a fondurilor asigurărilor obligatorii de asistență medicală este reglementat prin *Regulamentul cu privire la modul de constituire și administrare a fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală*, adoptat prin Hotărârea Guvernului nr.594 din 14.05.2002 [5].

Potrivit prevederilor cumulative, care se conțin în Legea nr.181/25.07.2014, bugetul public național reprezintă în sine sinteza bugetelor constituite în cadrul sistemului bugetar și este format din bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat, fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală și bugetele locale, iar primele trei din cele enumerate aici – bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală – formează bugetul consolidat central. Relațiile dintre bugetul de stat și fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală se realizează prin transferuri de la bugetul de stat pentru asigurarea obligatorie de asistență medicală a categoriilor de persoane pentru care, conform legislației, Guvernul are calitatea de asigurat, precum și prin alte transferuri cu destinație specială pentru implementarea unor programe de sănătate.

Dacă prevederile legislației în domeniul bugetar sunt destul de clare, atunci nu se poate afirma același lucru și cu referință la norma constituțională care conține reglementări privind bugetul public național, și anume, art.131 din Constituția Republicii Moldova [6]. Potrivit Constituției, bugetul public național cuprinde bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele raioanelor, orașelor și satelor. Așadar, legea fundamentală a țării nu menționează fondurile obligatorii de asistență medicală ca fiind parte componentă a sistemului bugetului public național.

Aici se impune o remarcă, și anume, faptul că – desi într-o formă indirectă – Curtea Constituțională a Republicii Moldova s-a pronunțat asupra acestui subiect. Astfel, prin Hotărârea nr.23 din 06.09.2013 privind excepția de neconstituționalitate a punctului 18 din Regulamentul privind achiziționarea de medicamente și alte produse de uz medical pentru necesitățile sistemului de sănătate, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.568 din 10 septembrie 2009 (Sesizarea nr.24g/2013) [7], Curtea Constituțională menționează că administrarea resurselor financiare în cadrul sistemului finanțelor publice *se realizează printr-un complex întreg de planuri financiare (bugete), care împreună formează sistemul bugetar. Acesta este un sistem unitar de bugete și fonduri, care formează bugetul public național, cuprinzând: bugetul de stat; bugetul asigurărilor sociale de stat; bugetele unităților administrativ-teritoriale; fondurile asigurărilor obligatorii de asistență medicală*, iar prin Hotărârea nr.7 din 13.02.2014 pentru controlul constituționalității alin. (7) art. 88 din Codul fiscal nr.1163-XIII din 24 aprilie 1997 (Sesizarea nr.5a/2014) [8], Curtea Constituțională din nou revine la ceea ce a reținut prin Hotărârea nr.23, emisă la 6 septembrie 2013.

Chiar dacă Înalta Curte conferă, în fond, esență constituțională fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală în calitatea acestora de element al bugetului public național, acest fapt nu scutește legiuitorul de obligația de a interveni cu declanșarea procedurii complexe de revizuire și modificare a normei constituționale în cauză, pentru a integra în conținutul art.131 din Constituție și fondurile asigurărilor obligatorii de asistență medicală în calitatea acestora de parte componentă fundamentală a sistemului bugetului public național al Republicii Moldova.

Referințe:

1. SADOVEI, N. *Drept medical*. Vol. I. *Teoria generală a Dreptului medical*. Chișinău: CEP USM, 2020. 356 p.
2. Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr.1585 din 27.02.1998. Publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.38-39 din 30.04.1998.
3. Hotărârea Guvernului nr.1387 din 10.12.2007 cu privire la aprobarea Programului unic al asigurării obligatorii de asistență medicală. Publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.198-202 din 21.12.2007.
4. Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr.181 din 25.07.2014. Publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.223-230 din 08.08.2014.
5. Hotărârea Guvernului nr.594 din 14.05.2002 despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de constituire și administrare a fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală. Publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.66-68 din 23.05.2002.
6. Constituția Republicii Moldova nr.1 din 29.07.1994. Republicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.78 din 29.03.2016.
7. Hotărârea Curții Constituționale nr.23 din 06.09.2013 privind excepția de neconstituționalitate a punctului 18 din Regulamentul privind achiziționarea de medicamente și alte produse de uz medical pentru necesitățile sistemului de sănătate, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.568 din 10 septembrie 2009 (Sesizarea nr. 24g/2013). Publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.258-261 din 15.11.2013.
8. Hotărârea Curții Constituționale nr.23 din 06.09.2013 pentru controlul constituționalității alineatului (7) al articolului 88 din Codul fiscal nr. 1163-XIII din 24 aprilie 1997 (Sesizarea nr. 5a/2014). Publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.92-98 din 18.04.2014.

Această comunicare științifică a fost elaborată în cadrul Proiectului de Stat: „Protecția consolidată a drepturilor pacientului în sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală”. Cifrul: 20.80009.0807.30, realizat în cadrul Centrului Interuniversitar de Drept Medical, Universitatea de Stat din Moldova.

CORELAȚIA DINTRE INTERESUL PRIVAT ȘI CEL PUBLIC ÎN CONTRACTUL MATRIMONIAL

THE CORRELATION BETWEEN PRIVATE AND PUBLIC INTERESTS IN MARRIAGE AGREEMENTS

Valentina CEBOTARI, ORCID: 0000-0002-0025-214X

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.44:347.625

e-mail: cebotarivalentina63@gmail.com

Originea contractului matrimonial este destul de veche. În dreptul roman, contractul matrimonial a apărut în perioada căsătoriilor *sine manu*, în care soția nu cădea sub puterea soțului, ci rămânea în *patria potestas* al tatălui său de origine. La încheierea căsătoriei prin înțelegere convențională, se stabilea principiul de separație a bunurilor. Administrarea și dreptul de a dispune de veniturile din averea soției aparțineau soțului, dar el nu putea înstrăina bunurile soției, fără acordul ei sau al lui *patria potestas* [1, p.149].

Mai târziu, contractele matrimoniale (tocmelile) puteau fi făcute nu doar înainte, dar chiar și în urma celebrării căsătoriei (art. 1609 Codul Calimach), soluție permisă și sub imperiul Legiurii Caragea, chiar dacă nu era prevăzută expres. Din interpretarea dispozițiilor art. 1614 din Codul Calimach, observăm că principiul predominant era cel al mutabilității acestora, atâta vreme cât era prevăzut că: „*alcătuirile căsătorești, făcute înaintea cununiei, nu sunt oprite a se preface în vremea căsătoriei*”, cu respectarea condițiilor prevăzute în partea finală a aceluiași articol, care se referă la interzicerea lezării, prin modificările intervenite, a intereselor anumitor categorii de moștenitori ori ale creditorilor [2, p.45].

Codul civil de la 1864 a deschis o nouă epocă în istoria dreptului românesc. După modelul Codului civil francez, acesta reglementa principiul libertății convenției matrimoniale, în temeiul căruia viitorii soți puteau să adopte orice regim matrimonial sau să convină cu privire la combinarea de regimuri matrimoniale, cu singura restricție de a nu aduce atingere ordinii publice și bunelor moravuri.

În Republica Moldova a urmat o perioadă îndelungată când raporturile dintre soți erau reglementate doar de un singur regim matrimonial – regimul legal, unic și obligatoriu, care prevedea că toate bunurile dobândite de soți în timpul căsătoriei aparțin acestora cu drept de proprietate comună în devălmășie. Acest regim este și în prezent valabil, numai că începând cu anul 2001 soții au posibilitatea de a încheia un contract matrimonial. Schimbările care au avut loc în legislația familială au fost dictate de schimbările economice și sociale din societate.

Prin urmare, raporturile patrimoniale dintre soți, fiind reglementate atât de normele dreptului civil, cât și de normele dreptului familiei, adică de ramuri ale dreptului

privat conțin nu doar elemente de drept privat, dar și elemente publice. Din acest considerent, regula, conform căreia posesorii de interese private pot liber încheia contracte și stabili conținutul lor, nu este o libertate absolută, ci una limitată de dispozițiile legale imperative.

Principiul libertății contractuale se reflectă în dispoziția Codului familiei care permite, dar nu obligă soții sau viitorii soți să încheie un contract matrimonial și care le oferă posibilitatea alegerii regimului matrimonial al bunurilor ce le aparțin, după propria voință. Legiuitorul a stabilit limitări în libertatea de a încheia contractul matrimonial urmărind scopul „protecției statului care într-un mod concentrat exprimă interesele societății” [3, p.126]. Astfel, respectând interesele publice, legea nu permite încheierea contractului matrimonial de către concubini, deoarece viața în comun a două persoane de sex opus este o familie *de facto*, dar nu și *de iure*. Concubinajul în Republica Moldova nu duce la apariția raportului juridic de căsătorie și, respectiv, nu produce efecte juridice între concubini.

Libertatea încheierii contractului matrimonial în prezent este limitată nu doar prin subiecții acestuia, dar și prin alte interdicții prevăzute în scopul protecției părții „slabe” și a intereselor publice. Conform art.29 alin.(6) Codul familiei în contractul matrimonial nu pot fi incluse clauze care contravin principiilor și naturii relațiilor familiale, cum ar fi spre exemplu: unul dintre soți are doar drepturi, iar celălalt – doar obligații. O astfel de prevedere ar încălca principiul egalității în drepturi a soților în familie.

O altă interdicție prevăzută în art.29 alin.(6) Codul familiei este limitarea dreptului soțului inapt de muncă și care necesită ajutor material de a-și realiza acest drept. Normă juridică are un caracter public și are drept scop protecția nu doar a interesului privat al unuia dintre soți, dar și interesul public care se manifestă prin prevederile imperative ale Codului familiei (art. 82-83) care stabilesc obligația soților și a foștilor soți de a se întreține reciproc, atunci când unul dintre ei este inapt de muncă și nu are surse de existență. Încălcarea acestor prevederi ar fi și încălcarea principiului conform căruia membrii familiei își datorează sprijin moral și material reciproc.

În contractul matrimonial nu pot fi incluse clauze pentru reglementarea drepturilor și obligațiilor părinților față de copiii lor minori. Aceste raporturi sunt prevăzute în Capitolul 11 din Codul familiei, soții având libertatea de a-și educa copiii conform propriilor convingeri, dar cu respectarea strictă a drepturilor copiilor. Observăm că și aici este prezent elementul privat și cel public care corelează unul cu altul în măsura în care să satisfacă atât interesul privat al soților și copiilor, cât și interesul public – de ocrotire a familiei și copiilor din partea statului și a societății.

Prevederea legală privind forma contractului matrimonial este și ea îndreptată spre protecția interesului privat și a celui public. Forma scrisă și autentificată notarial este, în primul rând, o garanție pentru soții care au ales un alt regim matrimonial decât cel legal, fiind totodată și o protecție a terților care vor contracta cu unul sau ambii

soți. În unele cazuri – autentificarea notarială poate fi temei de înregistrare a bunurilor imobile, ceea ce asigură drepturile unor eventuali cumpărători, creditorii etc.

Fiecare dintre soți este obligat să informeze creditorii săi despre încheierea, modificarea sau rezilierea contractului matrimonial. În cazul neexecutării acestei obligații, soțul debitor răspunde pentru obligațiile sale indiferent de conținutul contractului. Norma juridică stabilită în art.32 Codul familiei are ca scop protecția drepturilor patrimoniale și a intereselor creditorilor, grija față de partea „slabă” care nu trebuie să suporte consecințele negative care pot apărea în urma încheierii, modificării sau rezilierii contractului matrimonial. Actualmente, norma citată, este greu de aplicat în situația în care nu avem un registru public, unde ar fi notate toate contractele matrimoniale încheiate de soți, cât și modificările și rezilierea acestora. Creditorii sunt interesați să aibă informația actuală despre cei cu care contractează, să cunoască dacă există un contract matrimonial și care este conținutul lui, deoarece modul de împărțire a bunurilor între soți determină posibilitatea executării obligației. Oferirea informației este o garanție atât pentru fiecare dintre soți, cât și pentru creditorii, adică este protejat atât interesul privat, cât și cel public.

Așadar, contractul matrimonial este garanția relațiilor patrimoniale dintre soți. În contextul lumii actuale, aflate într-o continuă schimbare, se impune tot mai mult o educație, a acestei practici vechi, care nu a luat amploare la noi, iar singura explicație ar fi lacuna informațională. Unii autori [4, p.30] însă consideră că contractul matrimonial nu poate hotărî toate problemele vieții familiale, și aceasta ar fi cauza principală pentru care mulți refuză încheierea lui.

Nu împărtășim această opinie, deoarece în multe țări (Franța, Mare Britanie, SUA, Germania etc.) legislația permite introducerea în contractul matrimonial a clauzelor care reglementează raporturile personale dintre soți. Și, fiindcă temelia oricărei familii sunt raporturile personale, iar cele patrimoniale sunt dependente de ele, clauzele patrimoniale ale unui contract matrimonial pot influența comportamentul soților în familie, responsabilitatea acestora unul față de altul, față de copii minori, cât și față de alți membri ai familiei. Mai simplu spus, clauzele contractului matrimonial, chiar și dacă nu reglementează raporturile personale nepatrimoniale, oricum pot influența durata căsătoriei și atitudinea soților față de această instituție care conform Constituției este elementul natural și fundamental al societății. Totodată, este de subliniat că încheierea unui contract matrimonial, cu consultările specialiștilor în domeniu, ar contribui la evitarea multor situații neplăcute atât în timpul căsătoriei, cât și în cazul unui eventual divorț.

În concluzie, putem afirma că contractul matrimonial este un instrument binevenit atât pentru reglementarea raporturilor patrimoniale dintre soți pe parcursul căsătoriei, cât și în caz de divorț. Întocmirea corectă a acestuia duce la responsabilizarea subiecților contractului matrimonial prin faptul că conținutul lui reflectă interesele private ale fiecăruia dintre soți și a familiei integral. Totodată, rezolvă multe din litigi-

ile care pot apărea la divorț, prin faptul că prevederile contractului sunt voința părților, ceea ce duce la dezvoltarea democrației în societate, respectarea drepturilor și intereselor membrilor familiei și a interesului public.

Referințe:

1. VOLCINSCHI, V., ȚURCAN, D., CEBOTARI, S. ș.al. *Drept privat roman*. Ediția II-a. Chișinău, 2019.
2. NICOLESCU, C.-M. Incursiune în evoluția istorică a regimurilor matrimoniale. Privire specială asupra originii și evoluției convenției matrimoniale. În: *Analele Universității din București*, 2009, nr. 1.
3. БРАГИНСКИЙ, М.И., ВИТРЯНСКИЙ, В.В. *Договорное право. Общие положения*. Москва: Статут, 1998.
4. СТАНИ, Т. Unele considerente cu privire la contractul matrimonial în R.Moldova. În: *Legea și viața*, 2010, nr.7, p.30.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПРАВА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В КОНТЕКСТЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN THE CONTEXT OF THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Tatiana BODIUL, ORCID: 0000-0003-4227-4619

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.77:007.52

e-mail: bodiulco@gmail.com

Новые сложнейшие и очень быстро возникающие и развивающиеся вызовы современности, такие, как трансформация и усложнение гетерогенности и энтропийности интернет-пространства, интенсивное развитие робототехники, технологий и юнитов искусственного интеллекта, не могут не отражаться на состоянии и развитии законодательства в самых разных сферах общественных отношений. Одной из таких сфер, требующих пристального научного внимания, является сфера интеллектуальной собственности.

Современные компьютерно-программные технологии, нейротехнологии, биотехнологии, технологии робототехники продолжают стремительно, очень интенсивно развиваться. Одной из наиболее перспективных, потенциально применимых во многих сферах общественных отношений и уже применяемых в ряде сфер и при этом наиболее неоднозначных технологий являются как раз технологии искусственного интеллекта (франц. - l'intelligence artificielle; англ. -artificial intelligence; испан. - Inteligencia artificial; итал. - intelligenza artificiale; нем. - künstliche intelligenz или artifizielle intelligenz; португал. -inteligência artificial) компьютерных или киберфизических систем с антропоморфным (человекоподобным) «интеллектом». Искусственный интеллект иначе именуется ещё «машинным разумом», «машинным интеллектом», «разумной машиной», «думающей машиной», «цифровым существом». Соответственно, носителя искусственного интеллекта (систему, объект, устройство, агента) мы далее будем именовать юнитом искусственного интеллекта. В будущем могут быть возможны какие-то юниты искусственного интеллекта, созданные преимущественно или исключительно на основе биоматериалов и биотехнологий, но сегодня речь идёт именно о сложных компьютерно-аппаратно-программных виртуальных или киберфизических юнитах (не живых в биологическом смысле).

Сегодня в науке Республики Молдова нет комплексных полномасштабных и фундаментальных научно-юридических исследований феномена искусственного интеллекта, правового положения юнитов искусственного интеллекта, особенностей разработки, производства, программирования, оборота, применения, функци-

онирования, самообучения и саморазвития, прекращения жизнедеятельности (разрушения) и утилизации юнитов искусственного интеллекта, а также реальности, отношений, процессов и проблем, со всем этим связанных; даже в зарубежных научно-правовых исследованиях, отличающихся наиболее высоким качеством, на сегодня не представлена полномасштабная теория, позволяющая сложить из явно недостаточного числа отдельных разрозненных (хотя и несколько проработанных) элементов «мозаики» целостную картину исследуемой предметно-объектной области и, в числе прочего, объясняющая линейку наиболее сложных вопросов указанного тематического горизонта искусственного интеллекта и права и сопрягаемая с фундаментальными научными исследованиями связанных с искусственным интеллектом тем в рамках других научных направлений.

В целом искусственный интеллект определяется, как свойство интеллектуальных систем выполнять творческие функции, которые традиционно считаются прерогативой человека [1]. Это наука и технология создания интеллектуальных машин, в особенности интеллектуальных компьютерных программ.

Действующее законодательство Республики Молдова связывает авторство и создание объектов права интеллектуальной собственности только с человеком, поэтому в правовом поле компьютеры, компьютерные программы и прочие формы выражения искусственного интеллекта не являются авторами и изобретателями. Такая ситуация сложилась, в частности, и потому, что искусственный интеллект не рассматривается как отдельный субъект.

С авторством произведения непосредственно связан и вопрос их оригинальности – одной из основных характеристик, подлежащих правовой охране. Согласно ст. 3 Закона РМ № 139/2010 «Об авторском праве и смежных правах» произведение – оригинальный результат творческой деятельности в области литературы, искусства и науки, вне зависимости от средств создания, конкретного способа и формы выражения, его достоинств и значения.

Искусственный интеллект действует по алгоритму и довольно часто генерирует новые произведения как результат обработки и анализа уже существующих произведений. В таком случае для предоставления произведению правовой охраны необходимым будет установление критериев, которые помогут определить степень оригинальности во вновь образованном произведении.

Отсюда, главными вопросами, которые должны быть урегулированы для предоставления правовой охраны объектам, созданным искусственным интеллектом, выступает авторство и оригинальность произведений.

В мировой практике существуют несколько основных подходов к определению авторства произведений, созданных искусственным интеллектом:

- автор – разработчик искусственного интеллекта (компьютерной программы или кода);
- автор – пользователь искусственного интеллекта (для отдельных видов программ);

– автор – непосредственно искусственный интеллект (внедрение концепции «электронного лица») [2].

Судебная практика в основном выделяет две категории произведений:

- созданные искусственным интеллектом самостоятельно;
- созданные человеком с помощью искусственного интеллекта.

В отличие от первой категории, произведения, созданные человеком с использованием искусственного интеллекта, при условии их оригинальности являются объектами интеллектуальной собственности. Они наделены правовой охраной. Произведения, созданные исключительно искусственным интеллектом, относятся к объектам, не подлежащим правовой охране.

В Республике Молдова, как и в других государствах произведения, созданные искусственным интеллектом, не являются объектами права интеллектуальной собственности. Их можно использовать без ограничений. Однако такая ситуация не будет продолжительной, поскольку развитие потребует в дальнейшем правового урегулирования и защиты прав соответствующих субъектов. Игнорирование же вопроса правовой охраны объектов, созданных искусственным интеллектом, приведет к незаинтересованности рынка в развитии соответствующих технологий в связи с их незащищенностью. Сегодня в первую очередь необходимо решить вопрос о том, будет ли в принципе предоставлена охрана объектам, созданным искусственным интеллектом.

Литература:

1. АВЕРКИН, А.Н., ГААЗЕ-РАПОПОРТ, М.Г., ПОСПЕЛОВ, Д.А. *Толковый словарь по искусственному интеллекту*. Москва: Радио и связь, 1992. 256 с.
2. ЛАВРЕНЕВА, Н., АБРАМОВИЧ, Н. Являются ли объектом права интеллектуальной собственности произведения, созданные искусственным интеллектом. В: *Юрист & Закон*, № 17 от 09 мая 2019 – URL <https://www.legalalliance.com.ua/rus/publikacii/avlautsa-li-obektom-prava-intellektualnoj-sobstvennosti-proizvedenia-sozdannye-iskusstvennym-intellektom/> (дата обращения 10.02.2022).

CONTRACTELE ALEATORII ÎN MEDIUL ON-LINE, PERSPECTIVE ȘI TENDINȚE DE DEZVOLTARE

ALEATORY CONTRACTS IN ONLINE AREA, DEVELOPMENT'S PERSPECTIVES AND TRENDS

Aliona CARA-RUSNAC, ORCID: 0000-0002-2026-2206
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.440.52:004

e-mail: cara_aliona@yahoo.com

În articolul dat, ne propunem să analizăm natura juridică a contractelor aleatorii și tendințele de digitalizare ale acestora, o tendință inevitabilă în zilele noastre pentru dezvoltarea relațiilor. Tehnologia s-a răspândit practic în toate ariile, astfel contractele care stau la baza acestor raporturi au fost influențate și acestea de tehnologiile informaționale. Contractele aleatorii au un specific, fiind inevitabil prezent elementul definitor *incertitudinea*. Pornind de la aceasta vom încerca să punem în discuții aspectele care nemijlocit avantajează forma electronică a acestor contracte și, dimpotrivă, care pun piedici în dezvoltare sau bariere în încheierea acestor contracte în formă electronică.

Contractele aleatorii sunt acele contracte cu titlu oneros în care întinderea drepturilor și obligațiilor nu se cunosc în momentul încheierii contractului, în unele cazuri, chiar existența obligației pentru una sau ambele părți. Contractele aleatorii depind de un eveniment viitor și incert, lăsând părțile în situația de nesiguranță privind survenirea/nedurvenirea unui eveniment, adică șanse de câștig sau de prejudiciu (specific caracterului aleatoriu) sunt prezente pentru părțile contractante. Pe de altă parte, contractele în formă electronică nu au o definiție legală, sunt în absența unei definiții clare și certe. Autoarea română Mihaela Tudorache, în lucrarea sa, *Contractul încheiat prin mijloace electronice*, a definit contractul încheiat prin mijloace electronice în două sensuri, *în sens de negotium*, fiind acordul de voință dintre două sau mai multe persoane, exprimat (direct sau indirect cu ajutorul unui agent electronic inteligent în ceea ce privește profesionistul) prin mijloace electronice, pe bază de ofertă, acceptare de ofertă și confirmare de acceptare de ofertă, cu intenția de a constitui, modifica, transmite sau stinge un raport juridic de drept civil între părți, care a apărut fie în lumea reală, fie în lumea virtuală, fiind indiferent dacă executarea contractului va avea loc prin mijloace electronice sau prin mijloace tradiționale, și al doilea *în sens de instrumentum* este o colecție de date în format electronic care consemnează acordul de voință al părților, ce urmează a fi identificate/citate prin intermediul unui program informatic sau al altui procedeu similar, și căruia i s-a atașat sau i s-a asociat o semnătură electronică [1, p.69].

Printre exemplele clasice de contracte aleatorii, identificăm contractul de rentă viageră prevăzut de art. 1222 Cod civil al Republicii Moldova '... (1) *Renta se constituie printr-un contract în baza căruia o parte (debirentier) se obligă să plătească periodic,*

cu titlu gratuit sau oneros, o redevență celeilalte părți (credentier)'. Din aceste prevederi, obligația credentierului este certă în momentul semnării/încheierii contractului (transmiterea dreptului de proprietate în schimbul unei rente viagere). Și în acest sens, întinderea debientierului este incertă, depinde de durata vieții credentierului [2]. Forma contractului al bunurilor transmise în viitor presupune forma autenticată. Forma electronică ar ușura și ar facilita procesul de încheiere respectiv de negociere al contractului de rentă, de exemplu, dacă o parte contractuală se află peste hotarele țării și alta nemijlocit în Republica Moldova. Obiectul contractului de rentă ar putea fi un bun imobil, în acest sens, urmează să fie autentificat notarial, respectiv înregistrat în registrul bunurilor imobile, ceea ce îngreunează procesul de încheiere a contractului în formă electronică, mai ales luând în calcul faptul că autentificarea notarială este încă la început de cale în legislația civilă a Republicii Moldova.

Un alt contract aleatoriu care prezintă interes pentru studiul în cauză este contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, prevăzut de art. 1213 ...

'(1) În baza contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, o parte (beneficiarul întreținerii) se obligă să dea celeilalte părți (dobânditor) în proprietate un bun imobil sau mobil, iar dobânditorul se obligă să asigure beneficiarului întreținere în natură – locuință, hrană, îngrijire și ajutorul necesar pe timpul cât va trăi, precum și înmormântare. Acest contract este cu titlu oneros și aleatoriu'. Din definiția acestui contract este clară problematica încheierii acestuia în format electronic, mai ales deducând din prevederile art. 1214 Cod civil al RM care prevede că dacă la înstrăinarea bunului prin lege se cere respectarea formei autentice, contractul se încheie în formă autentică. Astfel, situația este similară, precum la contractul de rentă pus în discuție.

Principalul obiectiv al prezentului studiu prevăzut de art. 1822 Cod civil al RM, este Contractul de asigurare ce reprezintă (1) Prin contract de asigurare, o parte (contractantul asigurării) se obligă să plătească celeilalte părți (asigurător) prima de asigurare, iar asigurătorul se obligă să plătească asiguratului, beneficiarului asigurării sau, după caz, terțului păgubit o prestație bănească (indemnizație ori despăgubire de asigurare) la producerea cazului asigurat în interiorul perioadei de asigurare.

(2) Orice clauză care derogă de la dispozițiile prezentului capitol în detrimentul contractantului, asiguratului sau beneficiarului consumator este lovită de nulitate absolută, vom prezenta sub aspect comparativ al contractului de asigurare cu alte contracte cu același caracter aleatoriu, dar cel din urmă fiind mai ușor transformat digital, având în vedere importanța acestuia și cererea de asigurare a clienților, care pot să acceseze contractul de asigurare fiind cu totul în alt localitate sau chiar țară.

Autoarea Cristina Ungur în studiul său *Piața de asigurări într-o lume digitală* a menționat că transformarea digitală a industriei de asigurare este un avantaj pentru dezvoltarea pieței de asigurare, dar în același timp este și o provocare în implementarea tehnologiilor în sistemele sale și în activitatea acestora [3, p.1]. Potrivit studiului efectuat de PWC, companiile intenționează să investească anual aproximativ 5% din venitul

realizat din vânzările digitale în procesul de digitalizare, această sumă fiind comparabilă cu o investiție în valoare de 907 mld. dolari americani [4]. Cristina Ungur a prezentat în cercetarea sa direcțiile principale ce vizează inovațiile digitale ce schimbă activitatea de asigurări: a) *Big data* – presupune aplicarea tehnologiilor avansate seturilor de date ale clienților și redirecționarea vânzării produselor în funcție de cererea pe piață. Totodată, aplicarea analizei avansate (AA) a bazei de clienți poate să identifice care sunt canalele de distribuție (inclusiv agenții și brokerii) care se potrivesc cel mai bine anumitor tipuri de potențiali clienți. În acest sens, rețelele de socializare joacă un rol-cheie, în cazul reclamării produselor din momentul ce persoana este în căutare de produse de asigurare și până la vânzarea acestor produse redirecționând la platformele de vânzare a produselor de asigurare [3, p.1]; b) *Blockchain* – poate fi utilizată în cadrul domeniului de asigurare prin aplicarea acestora în cadrul contractelor smart, în care se pot vedea în regim real și transparent toate condițiile asigurării. Printre companiile mari care utilizează aceste tehnologii în domeniul de asigurare sunt SwissRe, MunichRe, Allianz ș.a. care au început să utilizeze în tehnologia blockchain numită B3i (*Blockchain Insurance Industry*). În același timp, *American International Group* și IBM au eliberat polițele de asigurare prin blockchain; c) Internetul lucrurilor (IoT) așa-numitele sisteme ale caselor inteligente care pot identifica incendiile, dacă apar astfel minimizând pierderile și reduce riscurile de producere a inundațiilor și incendiilor datorită sistemelor de avertizare. Un alt exemplu sunt asigurările în cadrul sectorului agricol care utilizează tehnologii, precum dronele și sateliții pentru a preveni riscurile și pentru a evalua daunele; d) *Telematica* fiind o tehnologie transversală care unește ariile tehnologice ale managementului, telecomunicațiilor și informaticii, aduce un aport considerabil la dezvoltarea afacerilor. Autoarea menționează că în domeniul asigurărilor este utilizat în gestionarea mai eficientă a reclamațiilor, stabilirea exactă a primelor, precum și inovarea produselor; e) *Mashine learning* în cadrul acestor companii de asigurări se adaptează mai ușor schimbărilor tehnologice, spre exemplu la calcularea volumelor primelor și pentru a gestiona despăgubirile, tot aici se referă și biometria vocii care identifică clienții ce se adresează la compania de asigurare; f) Infrastructura IT la calculul și stocarea informației, cum ar fi de exemplu în Cloud, pot fi minimalizate costurile de deplasare a agenților la locul săvârșirii faptei și doar conectarea prin intermediul sistemelor; g) (*VR*) atracția globală de folosire a smartphone față de jocuri. Un exemplu ar fi utilizarea VR pentru a reconstitui faptele unui accident [3, p.2]. Desigur, toate exemplele analizate anterior ne demonstrează faptul că contractul de asigurare este unul mai flexibil de a fi adaptat noilor tehnologii moderne, cu toate că acest contract presupune și un risc mare pentru clienți care își asigură viața, sănătatea, proprietatea, fiind expuse datele personale ale acestora în mediul virtual, securitatea personală a clienților în mediul virtual.

Concluzii. În final, am dori să concluzionăm că unele contracte aleatorii sunt mai rigide la transformările digitale având în vedere caracteristicile și particularitățile acestora, precum sunt contractul de rentă, contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață. În pofida faptului că digitalizarea este implementată practic în orice

domeniu, inclusiv în domeniul contractelor, totuși componenta umană rămâne a fi un obiectiv important și principal catalizator sau noncatalizator în încheierea unui contract în formă electronică. Am prezentat și analizat și contractele care sunt influențate de tehnologiile moderne, în același timp, am prezentat și riscurile la care se pot expune persoanele ce le accesează. Însă vom concluziona că procesul de digitalizare și de transformare de la contractul clasic la unul tehnologizat, încheiat în formă electronică, este unul inevitabil în anumite domenii.

Referințe:

1. TUDORACHE, M. *Contractul încheiat prin mijloace electronice în reglementarea din Noul Cod civil*. București: C.H. Beck. 392 p. ISBN: 978-606-180-130-5.
2. Codul civil al Republicii Moldova. Legea nr.1107 din 06.06.2002. Publicat: 01-03-2019 în *Monitorul Oficial*, nr. 66-75, art. 132.
3. UNGUR, C. *Piața de asigurări într-o lume digitală Cercetări Financiare și Monetare*, INCE [Accesat 27.12.2011] Disponibil: https://ince.md/uploads/files/1530285986_digitalizare.pdf.
4. PwC's 2016 Global Industry. 4.0 Survey "Industry 4.0: Building the digital enterprise".

PROBLEMATIZAREA PROVENIENȚEI ȘI EVOLUȚIEI GRUPULUI FINANCIAR-INDUSTRIAL CA GRUP DE PERSOANE JURIDICE CU SCOP LUCRATIV

PROBLEMATIZATION OF THE ORIGIN AND ECOLUTION OF THE INDUSTRIAL FINANCIAL GROUP AS A GROUP OF LEGAL PERSONS WITH A PROFING-MAKING PURPOSE

Alexandru CUZNETOV, ORCID: 0000-0002-2738-5620
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 334.73:336.71

e-mail: cuznetov_alexandru@yahoo.com

Pentru diversificarea și îmbunătățirea producerii, micșorarea cheltuielilor și majorarea profiturilor, antreprenorii se asociau în diferite grupuri de afaceri. Un rol deosebit joacă și *grupul financiar-industrial*, având la bază capitaluri atât financiare, cât și industriale, care substanțial contribuie la formarea unei entități economice puternice, care, în final, duce la dezvoltarea economică fructuoasă a statului.

Grupul financiar-industrial reprezintă o serie de companii, unite printr-o structură de gestionare comună și sursă de creditare, în care un rol îl joacă, de obicei, o instituție financiar-bancară (banca). Companiile incluse în acest grup nu reprezintă, în mod necesar, interesele unei anumite industrii, ele pot efectua o varietate de activități pe piață, producând diverse tipuri de marfă, iar investițiile sunt realizate dintr-o singură sursă [1, p. 401].

Doctrinarii A.A. Turceac, L.S. Bariutin și L.S. Berșadscaia susțin că *grupul financiar-industrial* este o formă asociativă între întreprinderi industriale și instituții financiare bazată pe relațiile de interdependență economică și financiară. Acest grup poate funcționa ca un ansamblu de subiecți economici (de obicei, persoane juridice) sau activează ca întreprindere-mamă și întreprindere-fiică, fie funcționează pe baza îmbinării activelor cu scop de integrare tehnologică sau economică [3, p. 110].

Savantul A.G. Movsesean caracterizează *grupul financiar-industrial* ca o uniune benevolă de organizații care activează în domeniul producerii de mărfuri și servicii, instituții bancare sau alte instituții financiar-creditare, întreprinderi de stat și municipale, companii de investiții, fonduri de pensii private, organizații de asigurări și alte tipuri de întreprinderi ce asigură procesul investițional și funcțional al grupului [3, p. 30].

Cercetătorul S.A. Lutoșchin consideră că *grupurile financiar-industriale* sunt uniuni mari formate din diverse întreprinderi, companii, precum și instituții financiare direcționate atât spre eficientizarea procesului de producție, cât și spre îmbunătățirea mijloacelor de producere prin interacțiunea capitalului financiar și industrial cu atragerea cunoștințelor din sfera tehnico-științifică [4, p. 22].

Totuși, care a fost necesitatea fuzionării industriașilor și finanțatorilor în asemenea grup?

Considerăm că asocierea acestora este condiționată de cerințele stringente în dezvoltarea și creșterea afacerilor pe viitor, afaceri care au ajuns la un punct maxim în evoluție, iar extinderea acestora nu este posibilă fără modificări serioase.

De aceea, pentru analiza perspectivelor și dezvoltării ulterioare a grupurilor financiar-industriale, trebuie să înțelegem, inițial, cauza și condițiile apariției acestora, prin prisma cercetării originii și evoluției lor.

Distingem *următoarele etape istorice în geneza și progresul grupurilor financiar-industriale*:

1. Apariția primelor grupuri, sfârșitul sec.XIX-prima jumătate a secolului XX.

Este prima etapă în formarea uniunilor industrial-financiare sub forme de *trust* și *sindicat*. Această etapă, în istoria economiei mondiale, se remarcă prin procesul profund de monopolizare a industriei. Astfel, trusturile și sindicatele au fost principala formă de asociere a monopolistilor.

Paralel, legislațiile antimonopol și antitrust, adoptate de către statele lumii (exemplu, *Legea antitrust a lui Șerman* din 1890 în SUA) au avut o influență impunătoare asupra mecanismelor de remodelare și de modificare a formelor organizaționale a grupurilor de întreprinderi. Fapt ce a contribuit la adaptarea, la formarea și corectarea tuturor tipurilor de grupuri industriale mari existente, iar în final influențând direcțiile de ocolire a legislației în vigoare ce reglementa procedura lichidării trusturilor și sindicatelor.

2. Progresul și dezvoltarea grupurilor de întreprinderi, anii 1950-1970. După finalizarea celui de-al Doilea Război Mondial, începe o nouă etapă în dezvoltarea și formarea grupurilor financiar-industriale. Principalul catalizator fiind situația instabilă a economiei globale, provocată de distrugerii uriașe, de epuizarea resurselor materiale și financiare ale țărilor europene și ale coloniilor lor.

Concomitent, s-au modificat și sferile de influență politice și economice. Spre exemplu, Germania a pierdut teritorii bogate în resurse, aflate sub protectoratul său, iar Marea Britanie a devenit unul dintre cei mai mari debitori, având datoriile fabuloase față de SUA. Din acest motiv, în anii '50 ai sec. XX s-a început procesul de unificare a afacerilor în diferite domenii ale economiei producătoare. Ca rezultat, în anii '60 ai sec. XX, grupul financiar-industrial devine principala formă de organizare a uniunilor monopoliste: în jurul unor instituții financiar-bancare sau holdinguri se alipeau întreprinderi cu independență economică pur formalistă [5, p. 254].

Un rol important în acest proces l-a avut și revoluția tehnico-științifică, care a influențat progresul și dezvoltarea grupurilor financiar-industriale. Acestea, în comparație cu prima jumătate a sec. XX, puțin câte puțin, au început să controleze și domeniul tehnologiilor informaționale, și telecomunicațiilor, proces ce a durat până la începutul anilor '80 ai sec. XX. Fuziunea de diferite întreprinderi, în cadrul unor grupuri, a făcut posibilă creșterea semnificativă a producerii industriale în țările europene și în SUA, ceea ce a dus la dominarea economică a acestora pe plan global.

3. Consolidarea pozițiilor grupurilor de întreprinderi pe piață, anii 1980-2010. Începutul anilor '80 ai sec. XX dă startul demarării unei noi etape în dezvoltarea și

consolidarea pozițiilor grupurilor financiar-industriale, factor facilitat de procesul de achiziționare a acțiunilor din cadrul diferitor societăți pe acțiuni ce prezentau interes economic pentru marile grupuri financiare.

Astfel, grupurile financiar-industriale deveneau proprietarii pachetelor de control în companiile subordonate, transformându-se cu timpul în holdinguri. Acest proces a fost influențat de diminuarea producției industriale în țările Europei de Vest și în SUA, factor ce a determinat și diversificarea grupurilor financiar-industriale, care și-au activizat acțiunile de procurare a acțiunilor întreprinderilor din alte țări. Etapa analizată este remarcată și prin apariția masivă a grupurilor financiar-industriale din sfera prestărilor de servicii: companiile de asigurări, structuri de consultanță (*consulting*) etc.

De accentuat, că anume aceste forme de grupuri de întreprinderi s-au recomandat, din punct de vedere atât teoretic, cât și practic, ca fiind eficiente în afaceri pe planul economiei mondiale. La începutul anilor 2000, aproximativ o pătrime (25%) din toată producția mondială se afla sub controlul a circa 600 de grupuri financiar-industriale [6, p. 5].

Indicatorul respectiv ne oferă dreptul de a concluziona că grupurile financiar-industriale au devenit parte integrantă a marilor structuri economice, politice și sociale din cadrul statelor, având posibilitatea de a influența nu doar asupra economiei, dar și asupra politicii statelor sau uniunilor de state.

Motivele apariției grupurilor financiar-industriale, analizate mai sus, au fost descrise și de economistul Rudolf Hilferding în monografia *Capitalul financiar*. În opinia acestui autor, sarcinile procesului de fuzionare a *capitalului bancar* și a *capitalului industrial* în *capital financiar* sunt [7]:

- 1) stimularea transformărilor în economie;
- 2) îmbunătățirea climatului investițional;
- 3) dezvoltarea competitivității mărfurilor autohtone;
- 4) accelerarea progresului tehnico-științific.

Analiza bazelor metodologice ale *capitalului financiar-industrial* permite identificarea conținutului, în care sunt prezenți atât *subiecții*, *obiectul*, cât și *raporturile* dintre acestea [8, p. 5].

Subiecții capitalului financiar-industrial sunt, pe de o parte, instituțiile financiar-creditare, precum și companiile de asigurări, fondurile de investiții și de pensii, iar pe de altă parte, structurile de producere, cum ar fi întreprinderile industriale, de transport, de comerț etc.

Obiectul capitalului financiar-industrial, privit în general, sunt mijloacele financiare, formarea, distribuirea și utilizarea acestora în conformitate cu scopurile stabilite. În același timp, aceste mijloace financiare reprezintă un viitor potențial al tuturor factorilor de producție, cum ar fi: forța de muncă, capitalul, terenurile etc.

Cu mijloace financiare pot fi procurați factorii materiali necesari producerii (clădiri, construcții, utilaj, terenuri etc.). Ele pot fi utilizate pentru dobândirea forțelor motrice de producere, cum ar fi: munca, prin achitarea salariilor, instruirea și reciclarea, ridicarea

calificării salariaților; totodată, pot fi cheltuite pentru fondarea noilor instituții financiar-bancare, reorganizarea întreprinderilor, organizarea noilor obiecte financiar-industriale. Aceasta permite identificarea capitalului financiar-industrial ca un sistem integrat de autoreproducere, care fiind relativ izolat de alte structuri economice, este capabil să-și fondeze propriile întreprinderi.

Caracterul *raporturilor capitalului financiar-industrial* se caracterizează ca un proces de integrare, de formare a unui singur grup cu diverse interconexiuni între subiecți, în baza obiectului menționat.

Dacă, până la formarea capitalului financiar-industrial, fiecare subiect avea sfera sa de activitate (instituțiile bancare – circulația mijloacelor financiare, întreprinderile – producția sau alte tipuri de activități de întreprinzător etc.), avea funcții, sarcini și obiective caracteristice, avea forme distincte de venit, atunci în procesul de formare a capitalului financiar-industrial are loc îmbinarea sferelor de activități (instituțiile financiar-bancare se încadrează în producere și în alte activități de întreprinzător, se stimulează fondarea noilor structuri de întreprinzător, întreprinderile fondează instituții financiar-bancare etc.) prin intermediul diferitelor tipuri de activități de întreprinzător (operațiuni de trust, sistem de participațiune etc.), are loc întrepătrunderea organică a funcțiilor, scopurilor activității lor, dar cel mai important (accentuăm), are loc acumularea și consolidarea formelor de venit ce sunt integrate într-un tot.

Rezumând cele de mai sus, evidențiem că activitatea grupului financiar-industrial reprezintă totuși însăși activitatea membrilor lui, care se desfășoară în conformitate cu contractul de constituire a grupului financiar-industrial și cu proiectul de organizare a acesteia, fiind orientată spre obținerea de profituri. Beneficiul grupului financiar-industrial reprezintă profitul consolidat al membrilor grupului. La întocmirea bilanțului consolidat, beneficiul se reflectă în bilanțul companiei centrale. Modalitatea și direcțiile de cheltuire a beneficiului sau de acoperire a pierderilor se constată prin decizia consiliului administratorilor grupului financiar-industrial, dacă contractul de constituire nu prevede altfel.

Referințe:

- 1.. CARPENARU, S.D. *Romanian commercial law*. Bucharest: Universul juridic, 2016.
2. ТУРЧАК, А.А., БАРИЮТИН, Л.С., БЕРШАДСКАЯ, Т.Н. *Интегрированные финансово-промышленные структуры*. Санкт-Петербург: Наука, 1996.
3. МОВСЕСЯН, А.Г. *Методологические основы обеспечения устойчивости финансово-промышленных групп*. Москва: МСХА, 1997.
4. ЛУТОШКИН, С.А. *Исторический опыт создания и деятельности финансово-промышленных групп в Российской Федерации в 1991-2016 гг.: Диссертация*. Москва, 2017. A se vedea: http://elibrary.bsu.az/books_200/N_91.pdf

5. ТИМОШИНА, Т.М. *Экономическая история зарубежных стран*. Москва: Юстицинформ, 2004.
6. УТКИН, Э.А., ЭСКИНДАРОВ, М.А. *Финансово-промышленные группы*. Москва: Тандем. Экмос, 1998.
7. ГИЛЬФЕРДИНГ, Р. *Финансовый капитал*. Москва: Социально-экономическая литература, 1969.
8. ОРЕХОВ, С.А., СЕЛЕЗНЕВ, В.А. *Менеджмент финансово-промышленных групп*. Москва: МЭСИ, 2005.

**PARTICULARITĂȚILE APLICĂRII TERMENULUI DE
PRESCRIȚIE A ACȚIUNII ÎN REPARARE A PREJUDICIULUI
CAUZAT DE O AUTORITATE PUBLICĂ SAU DE O PERSOANĂ
CU FUNCȚIE DE RĂSPUNDERE**

**THE PARTICULARS OF THE APPLICATION OF THE LIMITATION
TERM OF THE ACTION IN THE REPAIR OF THE DAMAGE CAUSED BY
A PUBLIC AUTHORITY OR BY A PERSON WITH THE FUNCTION OF
RESPONSIBILITY**

Sorin BRUMĂ, ORCID: 0000-0002-2505-5011

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.43:347.426.6:35.077.3

e-mail: sorinbruma.privat@gmail.com

În prezent, dispozițiile Codului civil [1] oferă posibilitatea de a obține repararea prejudiciului cauzat persoanei printr-un act administrativ ilegal sau prin nesoluționarea în termen legal a unei cereri în temeiul prevederilor speciale de la art. 2006 Cod civil (până în 2019 art. 1404 Cod civil). Spre deosebire de legislația națională, în România, dacă examinăm integral tabloul legislativ în această materie, vom constata mai multe ipoteze sau cazuri de răspundere delictuală sau extracontractuală [2], răspunderea pentru prejudiciile cauzate prin acte ilicite ale autorităților publice este reglementată de legislația conexasă Codului civil [3].

În Republica Moldova, legislația în vigoare obligă partea prejudiciată să aplice la apărarea drepturilor sale și prevederile Codului administrativ [4], unde sunt reglementări care oferă posibilitatea de a soluționa chestiunea reparării prejudiciului cauzat prin emiterea unor acte administrative ilegale, refuzul nejustificat al autorităților de a soluționa cererile sau nesoluționarea în termen legal a unei cereri de către o autoritate publică sau de către o persoană cu funcție de răspundere.

Astfel, dispozițiile art. 35 Cod administrativ denotă că *autoritatea publică și persoanele fizice care le reprezintă răspund, după caz, penal, contravențional, civil sau disciplinar pentru neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a activității administrative, în condițiile legii.*

Problema constă în aceea că există situații în care la etapa contestării actului emis de autoritatea publică sau refuzului de a soluționa în termen legal o cerere și până la soluționarea prin hotărâre judecătorească definitivă a contestației depuse, persoana lezată în drepturi nu poate formula concomitent și solicitările privind repararea prejudiciului cauzat în sensul dispozițiilor art. 19 Cod civil. În aceste condiții, apare problema privind termenul de înaintare a acțiunii în reparare a prejudiciului, care în anumite situații depinde de Hotărârea judecătorească prin care a fost anulat actul administrativ sau a fost recunoscut ilegal refuzul de a soluționa în termen legal o cerere.

În materia răspunderii delictuale, Codul civil la alin.(1) art.2038 stabilește că *(1) Dacă legea nu prevede astfel, acțiunea în reparare a prejudiciului se prescrie în termen de 3 ani începând cu momentul în care persoana vătămată a cunoscut sau trebuia să cunoască existența prejudiciului și persoana obligată să-l repare.* Totodată, alin.(4) art.395 Cod civil prevede că *(4) În acțiunile privind repararea prejudiciului, termenul de prescripție extintivă începe să curgă de la data când păgubitul a cunoscut sau trebuia să cunoască atât tipul prejudiciului, cât și pe cel care răspunde de el.*

Pentru a depune acțiunea în instanța de judecată, nu este suficient de a cunoaște existența prejudiciului /tipul prejudiciului și persoana obligată să-l repare, așa cum prevăd normele citate, dar și cuantumul acestuia. În literatura de specialitate, este menționat că prejudiciul reprezintă cuantificarea patrimonială a daunei ori a pagubei suferite de o persoană [5], respectiv persoana prejudiciată trebuie să se aprecieze concret care sunt pretențiile sale în această privință, iar mai apoi să le formuleze în ordinea stabilită de legislația în vigoare. Având în vedere faptul că în răspunderea pentru prejudiciul cauzat prin emiterea actului administrativ ilegal sau prin refuzul de a soluționa în termen legal o cerere, subiectul răspunderii este autoritate publică, partea prejudiciată este impusă de a respecta procedurile stabilite de lege, inclusiv în ceea ce ține de termenele de înaintare a pretenției/cererii prealabile.

În conformitate cu prevederile alin. (3) art. 60 Cod administrativ, *în cazul depunerii cererii privind acordarea despăgubirilor pentru prejudiciul cauzat prin emiterea unui act administrativ individual sau normativ ilegal, termenul general începe să curgă din data în care hotărârea instanței de judecată prin care s-a anulat actul administrativ ilegal a rămas definitivă. Dacă autoritatea publică a anulat un act administrativ ilegal, termenul general începe să curgă din data în care decizia cu privire la anularea actului administrativ ilegal a rămas incontestabilă.*

Există însă situații în care partea prejudiciată prin emiterea actului administrativ ilegal sau prin refuzul de a soluționa în termen legal o cerere este impusă de a depune acțiunea în instanța de judecată în termen mai restrâns decât cel prevăzut la art.2038 Cod civil, cum ar fi cazul răspunderii pentru prejudiciul cauzat prin actul administrativ ilegal al Băncii Naționale a Moldovei.

Astfel, potrivit dispozițiilor art. 144¹ alin. (1) lit. b) din Legea nr.202 din 06.10.2017 privind activitatea băncilor [6] *Repararea prejudiciului cauzat prin actul administrativ ilegal al Băncii Naționale a Moldovei emis în aplicarea prezentei legi sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri de către aceasta cu privire la aplicarea prezentei legi poate fi solicitată prin depunerea unei cereri în acest sens la Banca Națională a Moldovei: ... în termen de 30 de zile de la data la care a rămas definitivă hotărârea instanței de judecată prin care s-a anulat actul administrativ ilegal ori a fost soluționată cererea sau, în cazul în care actul administrativ a fost anulat de către Banca Națională a Moldovei, în termen de 30 de zile de la data în care decizia cu privire la anularea actului administrativ ilegal a rămas incontestabilă”.*

Din conținutul acestor prevederi, rezultă că persoana lezată în drepturi prin acțiunile sau inacțiunile Băncii Naționale a Moldovei este impusă de lege să depună cerere prea-

labilă după emiterea unei hotărâri definitive, dar nu irevocabile, care în practică conform art.254 Cod de procedură civilă [7] devin irevocabile după examinarea recursului de către instanța de recurs. Totodată, dispozițiile art. 144¹ alin. (2) din Legea nr.202 din 06.10.2017 privind activitatea băncilor stabilesc aceea că *în termen de 30 de zile de la data depunerii cererii la Banca Națională a Moldovei, aceasta decide în privința cererii prevăzute la alin.(1).*

În aceste condiții (conform art.209 Cod administrativ), persoana lezată în drepturi prin acțiunile sau inacțiunile Băncii Naționale a Moldovei trebuie să depună acțiunea în instanța de judecată în termen de 30 de zile de la data comunicării sau notificării actului administrativ individual emis de Banca Națională a Moldovei prin care cererea de despăgubire este respinsă sau admisă parțial.

Pe cale de consecință, concluzionăm că persoana lezată prin actul administrativ ilegal al Băncii Naționale a Moldovei urmează să înainteze pretențiile privind repararea prejudiciului nu în termen de 3 ani, începând cu momentul în care a cunoscut sau trebuia să cunoască existența prejudiciului și persoana obligată să-l repare, dar în termenele stabilite la art. 144¹ din Legea nr.202 din 06.10.2017 privind activitatea băncilor și cei de la art.209 Cod administrativ, care după cum a fost menționat sunt cu mult mai restrânși.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107-XV or 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 82-86/661 din 26.06.2002. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.66-75 din 01.03.2019.
2. POP, L., POPA, I.-F., VIDU, S.I. *Drept civil: obligațiile*. Ed.2-a, rev. și adăug. București: Universul juridic, 2020, p. 345.
3. Lege nr. 554 din 2 decembrie 2004 contenciosului administrativ, emitent Parlamentul din România. Publicat în *Monitorul Oficial*, nr. 1154 din 7 decembrie 2004. Accesat <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/57426>.
4. Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19-07-2018. Publicat în *Monitorul Oficial*, nr. 309-320 art. 466 din 17.08.2018.
5. VASILESCU, P. *Drept civil: obligațiile*. București: Editura Hamangiu, 2012, p. 571.
6. Legea nr. 202 din 06-10-2017 privind activitatea băncilor. Publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 434-439, art. 727 din 15.12.2017.
7. Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003. Republicat în temeiul art. VI alin.(4) al Legii nr.17 din 05.04.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 142-148, art.277.

EMISIUNEA OBLIGAȚIUNILOR DE CĂTRE SOCIETĂȚILE CU RĂSPUNDERE LIMITATĂ

ISSUANCE OF BONDS BY THE LIMITED LIABILITY COMPANIES

Cristina MARTIN, ORCID: 0000-0001-8546-5760
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.724:347.4

email: cristinamartin.md@gmail.com

Din 16 iunie 2022, societățile cu răspundere limitată din Republica Moldova au posibilitate practică să emită obligațiuni. Acest fapt se datorează aprobării, la 2 iunie 2022, de către Parlamentul Republicii Moldova, a Legii nr. 146 pentru modificarea unor acte legislative [1], care a completat, în particular, Legea 135/2007 cu privire la societățile cu răspundere limitată și Legea 171/2012 privind piața de capital.

Argumentarea necesității acestor modificări legislative era dictată de completările care au fost efectuate încă în anul 2018 [2], prin care, în special, societățile cu răspundere limitată au fost abilitate cu dreptul de a emite obligațiuni corporative în vederea atragerii de împrumuturi. Mecanismul de realizare a acestui drept însă s-a lăsat așteptat circa patru ani.

Primele emisiuni de obligațiuni de către o societate cu răspundere limitată sunt atribuite companiei engleze East India Company, care a recurs la aceasta formă de finanțare imediat după finalizarea Revoluției Glorioase (1688-1689), pentru a evita intrarea în insolabilitate [3]. Piața obligațiunilor corporative s-a dezvoltat lent, în anii 1880, încă fiind formată, în mare parte, din obligațiuni ale companiilor feroviare, atingându-și apogeul abia în anul 1909. În plan comparativ, la sfârșitul anului 2019, stocul global de obligațiuni corporative aflate în circulație a atins un maxim istoric de 13.500 mld. USD [4].

În ultimii ani, emitenții corporativi s-au bazat din ce în ce mai mult pe piețele de obligațiuni corporative ca o sursă permanentă de finanțare, în detrimentul pieței împrumuturilor. Astfel, Meta Platforms Inc., compania-mamă a Facebook, a declarat recent că a strâns 10 mld. USD în cadrul primei sale oferte de obligațiuni din istorie, în timp ce încearcă să finanțeze răscumpărări de acțiuni și investiții pentru a-și moderniza activitatea. Alți giganți din domeniul tehnologiei, cum ar fi Apple Inc și Intel Corp, au emis, de asemenea, obligațiuni recent, obținând 5,5 mld. USD și, respectiv, 6 mld. USD [5].

La data de 1 august 2022, în Republica Moldova sunt înregistrate 94.029 societăți cu răspundere limitată [6] din totalul de 99.193 de persoane juridice cu scop lucrativ. Aceste cifre atestă ponderea imensă a societăților cu răspundere limitată în economia națională. Emisiunea de obligațiuni, ca și alternativă de atragere a finanțărilor, presupune mai multe avantaje [7, p.7]:

- *Flexibilitate*: condițiile de emisiune (de exemplu, termenele, structura, valoarea) pot fi maximal adaptate la necesitățile și specificul companiei.

- *Agilitate*: emisiunea de obligațiuni oferă acces mai rapid la finanțare, în comparație cu finanțarea bancară. Compania poate reacționa imediat la condițiile pieței.
- *Termen mai lung*: piețele de obligațiuni oferă acces la scadențe mai lungi în comparație cu împrumuturile corporative.
- *Diversificare*: piețele de obligațiuni reduc dependența de împrumuturile bancare și oferă acces la o gamă largă de împrumuturi.
- *Prețuri*: în funcție de condițiile de piață, prețurile la obligațiuni pot fi foarte și foarte atractive.

Finanțarea prin intermediul obligațiunilor corporative este foarte populară în Statele Unite, fiind urmată de Franța, Portugalia și Regatul Unit. Totodată, conform studiilor de ramură, piața obligațiunilor corporative în SUA este de trei ori mai mare decât piața europeană [7, p.10].

Recurgerea sporită a societăților la finanțarea prin emisiunile de obligațiuni a fost susținută de inițiative de reglementare în mai multe țări. Astfel, pe parcursul ultimului deceniu au fost aduse modificări legislațiilor naționale în Luxemburg, Uzbekistan, Serbia, Federația Rusă, Lituania, Ucraina în sensul permiterii societăților cu răspundere limitată să emită obligațiuni corporative. Totuși, sunt state, unde legislația condiționează emisiunea de obligațiuni (Franța [8]) sau, în general, interzice (România [9]).

Legiuitorul moldovean a condiționat emisiunea obligațiunilor de către societatea cu răspundere limitată la respectarea următoarelor cerințe specifice:

- Actul de constituire al societății cu răspundere limitată prevede expres particularitățile emisiunii de obligațiuni.
- Organul suprem de decizie (adunarea generală a asociaților sau asociatul unic) aprobă hotărârea privind emisiunea de obligațiuni, care va conține datele emitentului și informația despre obligațiunile care se plasează.
- Societatea emite doar obligațiuni neconvertibile.
- Societatea, pe toată durata de circulație a obligațiunilor emise, dezvăluie informația și asigură imediat, la cererea deținătorului de obligațiuni, accesul la acte / informații.

Este meritorie intenția legiuitorului de a aduce prevederi ce au drept scop sporirea protecției deținătorilor de obligațiuni și recuperării accelerate a mijloacelor financiare, fără a recurge la instanțele de judecată. În acest sens, sunt trei direcții prin care se urmărește realizarea protecției drepturilor deținătorilor de obligațiuni.

- Societatea nu va avea dreptul să distribuie profitul net între asociați, dacă nu au fost onorate obligațiile de plată scadente față de deținătorii de obligațiuni.
- Administratorul societății va purta răspundere materială deplină pentru prejudiciile cauzate de el societății, prin efectuarea sau neefectuarea de plăți ale dobânzilor sau altor venituri aferente obligațiunilor.
- Dreptul de creanță al deținătorului de obligațiuni va fi investit, la solicitare, cu formulă executorie. Depozitarul central sau altă entitate juridică care efectuează plățile

eferente obligațiilor va emite extrasul din contul deținătorului de obligațiuni și actul care confirmă creanța deținătorului de obligațiuni față de emitent. Investirea cu formulă executorie se va efectua în conformitate cu prevederile Legii nr. 246/2018 [10].

Referințe:

1. Legea nr. 146 pentru modificarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial*, nr. 178-184/341 din 17.06.2022.
2. Legea nr. 229 cu privire la modificarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial*, nr. 441-447/705 din 30 noiembrie 2018.
3. A new understanding of the history of limited liability: an invitation for theoretical reframing. [Accesat 23.08.2022]. Disponibil: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-institutional-economics/article/new-understanding-of-the-history-of-limited-liability-an-invitation-for-theoretical-reframing/B12B69696AC81304A2738ADE4FFF4556>
4. CELIK, S., DEMIRTAS, G. and ISAKSSON, M. *Corporate Bond Market Trends, Emerging Risks and Monetary Policy*. OECD Capital Market Series, Paris, 2020 [Accesat 23.08.2022]. Disponibil: <https://www.oecd.org/corporate/ca/Corporate-Bond-Market-Trends-Emerging-Risks-Monetary-Policy.pdf>
5. Meta a colectat 10 miliarde dolari în cadrul primei emisiuni de obligațiuni / de *REURTERs* [Accesat 24.08.2022]. Disponibil: <https://money.usnews.com/investing/news/articles/2022-08-09/meta-raises-10-billion-in-first-ever-bond-offering>
6. Date statistice din Registrul de Stat al unităților de drept după forma de organizare juridică [Accesat 23.08.2022]. Disponibil: <https://asp.gov.md/ro/informatii-utile/date-statistice/rsud-forma>
7. Analysis of European corporate bond market, [Accesat 27.08.2022]. Disponibil: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/171120-corporate-bonds-analytical-report_en.pdf
8. SAS or SARL [Accesat 23.08.2022]. Disponibil: <https://www.french-business-law.com/sas-or-sarl-article27.html>
9. Legea României 31/1990 actualizată, art. 200 [Accesat 23.08.2022]. Disponibil: <https://legeaz.net/legea-31-1990/art-200>
10. Lege nr. 246/2018 privind procedura notarială. În: *Monitorul Oficial*, nr.30-37/89 din 01.02.2018.

UNELE ASPECTE ALE CONTRACTULUI DE ASIGURARE A BUNURILOR

SOME ASPECTS OF THE GOODS INSURANCE CONTRACT

Natalia CHIBAC, ORCID: 0000-0003-3934-0777

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.44:368.022

e-mail: kibnat@rambler.ru

În perioada de dezvoltare a relațiilor de piață, obiectele de valoare semnificativă devin din ce în ce mai importante în viața noastră. Printre aceste obiecte, unul dintre locurile centrale este ocupat de bunuri cu tendința sa constantă de creștere a valorii.

Într-un mediu competitiv, companiile de asigurări extind din ce în ce mai mult gama de riscuri de asigurare. Din toate aceste motive, importanța asigurărilor în societatea modernă este în continuă creștere.

Desigur, oamenii încearcă să prevină un impact negativ asupra proprietății. În catastrofele și cataclismele globale, care zguduie în prezent lumea imobilelor, sunt cauzate daune semnificative, adesea ireparabile. Nu se poate nega că, pe lângă forțele naturale de natură spontană (inundații, furtuni, cutremure etc.), schimbarea continuă a mediului uman în sine determină apariția diversilor factori adversi (materiale nucleare, radiații electromagnetice, substanțe explozive).

Valoarea asigurării de bunuri a cetățenilor nu poate fi subestimată, deoarece ajută la menținerea nivelului atins de bunăstare materială a cetățenilor. Statul este, de asemenea, direct interesat de dezvoltarea anumitor tipuri de asigurări (cele mai frecvente sunt asigurarea clădirilor și apartamentelor, autovehiculelor etc.), întrucât disponibilitatea acoperirii asigurărilor în rândul populației scutește în anumite situații de plata despăgubirilor din contul mijloacelor bugetare [4, p.51-60].

Doar prezența unei rezerve materiale create poate garanta viață umană normală în cazul unor consecințe nedorite.

Problema asigurării de bunuri constă în faptul că în legislația actuală relațiile efective pentru asigurarea de bunuri nu sunt suficient reglementate și nu au fost create acele forme juridice, în care urmează să se desfășoare acest domeniu de asigurare.

După cum este știut, contractul este temelia pentru apariția unui raport juridic pentru asigurarea de bunuri. În prezent, semnificația contractului a crescut, în special datorită faptului că, de multe ori, este singurul reglementator al relației dintre părți. În ciuda perspectivelor de dezvoltare a relațiilor de asigurări de bunuri, executarea unor anumite contracte provoacă adesea anumite dificultăți, în primul rând, din cauza imperfecțiunii legislației în acest domeniu.

Legiutorul moldav a reglementat contractul de asigurare în mai multe acte normative de diferit nivel.

Actualmente, după modernizarea Codului civil [2], capitolul respectiv din cod a suferit schimbări semnificative și esențiale.

Potrivit alin.(1) art.1822 CC RM[1], prin contract de asigurare, o parte (contractantul asigurării) se obligă să plătească celeilalte părți (asigurător) prima de asigurare, iar asigurătorul se obligă să plătească asiguratului, beneficiarului asigurării sau, după caz, terțului păgubit o prestație bănească (indemnizație ori despăgubire de asigurare) la producerea cazului asigurat în interiorul perioadei de asigurare.

Din această noțiune putem concluziona că:

- contractul de asigurare este un raport juridic stabilit între participanții la aceste raporturi, privind implementarea serviciilor de asigurare pe baza normelor civile existente;
- contractul de asigurare este o tranzacție oneroasă, conform căreia asiguratul primește de la asigurător prestări de servicii de asigurare. Acest lucru este în concordanță cu esența economică a asigurării, bazată pe formarea unui fond de asigurare de către asigurători din primele de asigurare și redistribuirea acestui fond între aceiași asigurați. Considerarea contractului de asigurare drept tranzacție cu titlu gratuit este neîntemeiată, întrucât asigurătorii nu au propriul fond special pentru a răspunde nevoilor ocazionale ale asiguraților sau beneficiarilor. Altfel, asigurarea ar trebui privită ca activitate de caritate.

Interesul asiguratului este de a primi mijloace bănești de la asigurător pentru a elimina consecințele adverse asupra proprietății în urma apariției cazului asigurat, în limita sumei asigurate. Interesul asigurătorului consta în realizarea unui profit sub forma diferenței dintre sumele primite de la asigurați și sumele plătite acestora, care se formează din cauza faptului că cazul asigurat nu se produce în cadrul tuturor contractelor încheiate.

Una din trăsăturile caracteristice asigurării este formarea fondului bănesc din contribuțiile asiguraților. Acest fond se află la dispoziția unei persoane juridice independente – o companie de asigurări – care dispune de licență pentru dreptul de a se angaja în activități de asigurare. Din acest fond, la producerea unui eveniment asigurat, plățile se efectuează fie către asigurat, fie către o altă persoană specificată în lege sau contract.

O regulă generală în asigurarea de bunuri este aceea ca interesul patrimonial să existe atât în momentul încheierii asigurării, cât și în momentul producerii riscului asigurat. În asigurarea de bunuri, interesul patrimonial decurge, de regulă, din statutul de proprietar al persoanei care dorește să se asigure.

Circumstanță importantă la încheierea contractului de asigurare a bunurilor este că numai bunurile care fac obiectul intereselor legitime ale asiguratului sau ale beneficiarului pot deveni obiect al acestui contract. Astfel de bunuri sunt:

- bunuri aparținând persoanelor fizice sau juridice cu domiciliul, sediul sau reședința în Republica Moldova;
- bunurile primite în folosință sau aflate spre păstrare, reparare, prelucrare, curățare, vopsire, vânzare sau pentru a fi expuse în cadrul muzeelor și expozițiilor etc.;
- bunurile care fac obiectul unor contracte de cesiune, locațiune, arendă sau gestiune.

Analizând legislația privind contractul de asigurare, putem susține că un contract de asigurare trebuie să expună în mod transparent, precis și inteligibil funcționarea mecanismului asigurării, astfel încât consumatorul să poată evalua consecințele economice care rezultă din acesta în ceea ce îl privește.

Vorbind despre asigurarea bunurilor imobile (case, clădiri de locuit și comerciale ș.a.), putem concluziona că, până în prezent, asigurarea clădirilor și spațiilor rezidențiale nu este obligatorie, dar asigurarea voluntară a locuințelor nu este la mare căutare în rândul locuitorilor republicii. Dacă se introduce un sistem de asigurare a locuințelor, acesta va face posibilă realizarea unei finanțări țintite a cheltuielilor și eficiență în eliminarea incendiilor și accidentelor din fondul de locuințe; exclude cheltuielile neprevăzute ale mijloacelor bugetare și a proprietarului, atrage fonduri de la populație și alte surse nebugetare pentru a compensa daunele aduse fondului locativ, investirea fondurilor libere ale asigurătorilor în sectorul locativ.

Apare întrebarea: De ce locuința (un obiect al proprietății cetățeanului) nu este un obiect al asigurării obligatorii? De exemplu, în România, există o lege privind asigurarea obligatorie a locuințelor împotriva inundațiilor, alunecărilor de teren și cutremurelor [3].

Analizând starea unor zone din republică a fondului de locuințe, unde predomină alunecările de teren și inundațiile, considerăm că este necesar ca în viitorul apropiat elaborarea și adoptarea unei legi cu privire la asigurarea obligatorie pentru locuințe, care nu ar exclude posibilitatea asigurării de locuință și sub formă de asigurare facultativă.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107-XV от 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 82-86/661 от 26.06.2002 г. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.66-75 din 01.03.2019.
2. Legea nr.133 din 15.11.2018 cu privire la modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 467- 479 din 14.12.2018.
3. Legea nr. 260 din 4 noiembrie 2008 privind asigurarea obligatorie a locuințelor împotriva cutremurelor, alunecărilor de teren și inundațiilor (republicată și actualizată). Republicată în temeiul art.V din Legea nr. 243/2013 pentru modificarea și completarea Legii nr.260/2008 privind asigurarea obligatorie a locuințelor împotriva cutremurelor, alunecărilor de teren și inundațiilor. În: *Monitorul Oficial al României*. Partea I, nr. 456 din 24 iulie 2013, dându-se textelor o nouă numerotare. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/168054>.
4. БОЙКО, Е.В. Некоторые особенности отдельных видов договоров имущественного страхования. В: *Международный научный журнал «Вестник науки», №2 (47), т.1, февраль 2022, с.51-60.* [Accesat:12.07.2022] Disponibil: <file:///C:/Users/crust/Downloads/nekotorye-osobennosti-otdelnyh-vidov-dogovorov-imuschestvennogo-strahovaniya.pdf>

ORGANIZAREA MUNCII ȘI CONSECINȚELE NERESPECTĂRII EI

ORGANISATION OF LABOUR AND THE CONSEQUENCES OF NON-COMPLIANCE

Felicia PĂSCĂLUȚĂ, ORCID: 0000-0003-2901-1259
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 349.22:347.454.3

e-mail: feliciapascaluta79@mail.ru

Organizarea muncii reprezintă un sistem de măsuri, metode, forme și mijloace de natură social-economică și tehnico-organizatorică orientate spre a asigura și folosi eficient forța de muncă în scopul obținerii unui efect util al activității de muncă. Aspectele de organizare a muncii de către angajator și respectarea de către salariat a cerințelor instituite rezultă din mai multe norme ale legislației, printre care menționăm prevederea ce se conține la art.5 lit.o) Codul muncii al RM, care, în particular, indică drept unul din principiile de bază ale relațiilor de muncă „*obligația părților la contractele colective și individuale de muncă de a respecta clauzele contractuale, inclusiv dreptul angajatorului de a cere de la salariat îndeplinirea obligațiilor de muncă și manifestarea unei atitudini gospodărești față de bunurile angajatorului...*”; prevederile art.9 alin.(2) Cod muncii al RM care stabilesc obligația salariatului „*să respecte cerințele regulamentului intern al unității...*”; „*să respecte disciplina muncii*”; „*să respecte cerințele de securitate și sănătate în muncă*”; „*să manifeste o atitudine gospodărească față de bunurile angajatorului*”; „*să informeze de îndată angajatorul sau conducătorul nemijlocit despre orice situație care prezintă pericol pentru viața și sănătatea oamenilor sau pentru integritatea patrimoniului angajatorului*”; prevederile art.10 alin.(1) Cod muncii al RM care instituie dreptul angajatorului „*să ceară salariaților îndeplinirea obligațiilor de muncă și manifestarea unei atitudini gospodărești față de bunurile angajatorului*”; „*să stimuleze salariații pentru munca eficientă și conștiincioasă*”; „*să tragă salariații la răspundere disciplinară și materială în modul stabilit de cod și de alte acte normative*” [1].

Fiind investit cu autoritate de a organiza activitatea de muncă, angajatorul, în același timp, este în drept să verifice respectarea de către salariat a modului de îndeplinire a obligațiilor sale, astfel salariatul urmează să respecte întocmai disciplina muncii instituită la unitate.

Codul muncii al RM, în art.201 ne dă definiția disciplinei muncii drept „*disciplina muncii reprezintă obligația tuturor salariaților de a se subordona unor reguli de comportare stabilite în conformitate cu prezentul cod, cu alte acte normative, cu convențiile colective, cu contractele colective și cu cele individuale de muncă, precum și cu actele normative la nivel de unitate, inclusiv cu regulamentul intern al unității*”.

Deci, disciplina muncii vizează obligativitatea de a respecta niște reguli de conduită prestabilite din timp de către legiuitor, în general, și de angajator și reprezentanții salariaților, în special.

În cazul în care salariatul săvârșește o abatere disciplinară cu vinovăție, survine răspunderea disciplinară, care se prezintă ca o instituție specifică dreptului muncii. Elementele esențiale ale răspunderii disciplinare sunt:

- calitatea de salariat, care rezultă dintr-un contract individual de muncă;
- existența unei fapte ilicite;
- săvârșirea faptei cu vinovăție.

Conform art. 206 alin.(1) CM al RM, pentru încălcarea disciplinei de muncă, angajatorul are dreptul să aplice față de salariat următoarele sancțiuni disciplinare: a) avertismentul; b) mustrare; c) mustrare aspră; d) concedierea (în temeiurile prevăzute la art.86 alin.(1) lit.g)-r).

Indiferent de funcția sau postul pe care îl deține salariatul în cadrul unității, odată ce au fost întrunite elementele constitutive ale abaterii disciplinare, angajatorul are obligația de a examina și dreptul de a dispune concedierea disciplinară. În esență, concedierea disciplinară reprezintă cea mai gravă sancțiune disciplinară care poate fi aplicată de către angajator, deoarece salariatul ca rezultat își pierde locul de muncă și sursa de existență [2, p. 33]. Abaterea disciplinară este o acțiune îndreptată contra normelor de drept al muncii, săvârșită cu vină, efectuată de către salariatul care posedă capacitate juridică de muncă.

În cazul în care se inițiază procedura concedierii disciplinare a salariatului, angajatorul obligatoriu parcurge următoarele etape:

1. *Constatarea abaterii disciplinare.* Dacă interpretăm art.209 alin.(1) CM al RM „sancțiunea disciplinară se aplică, de regulă, imediat după constatarea abaterii disciplinare, dar nu mai târziu de o lună din ziua constatării ei...”, conținutul redă nemijlocit termenul în care poate să acționeze angajatorul și înaintarea actului de constatare (de ex. act, proces-verbal; notă informativă etc.) a abaterii disciplinare.

2. *Solicitarea explicației, lămuririi în formă scrisă de la salariat privind fapta comisă.* Art. 208 alin.(1) CM al RM prevede această normă, inclusiv art.208 alin.(2) CM al RM indică că, în funcție de gravitatea faptei comise de salariat, angajatorul este în drept să organizeze și o anchetă de serviciu,

3. *Emiterea ordinului (dispoziției, deciziei, hotărârii) de concediere de către angajator.* Temei juridic, prevăzut la art.210 alin.(1) CM al RM. Sancțiunea disciplinară se aplică prin ordin (dispoziție, decizie, hotărâre), în care se indică în mod obligatoriu: a) temeiurile de fapt și de drept ale aplicării sancțiunii; b) termenul în care sancțiunea poate fi contestată; c) organul în care sancțiunea poate fi contestată.

4. *Comunicarea ordinului (dispoziției, deciziei, hotărârii) de concediere disciplinară.* Norma legală prevăzută la art.210 alin.(2) și ale art.81 alin.(3) CM al RM. În acest caz, comunicarea ordinului (dispoziției, deciziei, hotărârii) de concediere disciplinară produce un efect juridic major: de la data comunicării acestui act juridic curge termenul

de 3 luni, statuat în art. 355 alin.(1) lit.a) Codul muncii în vederea formulării unei eventuale contestații.

Legislația muncii a RM stabilește unele restricții la realizarea dreptului angajatorului de a dispune concedierea unui anumit salariat [3, p. 491]. Conform art. 86 alin. (2) CM al RM, nu se admite concedierea salariatului în perioada aflării lui în concediu medical, în concediu de odihnă anual, în concediu de studii, în concediu de maternitate, în concediu paternal, în concediu parțial plătit pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani, în concediu suplimentar neplătit pentru îngrijirea copilului în vârstă de la 3 la 4 ani, în concediu pentru îngrijirea unui membru bolnav al familiei, în concediu pentru îngrijirea copilului cu dizabilități, în perioada îndeplinirii obligațiilor de stat sau obștești, precum și în perioada detașării, cu excepția cazurilor de lichidare a unității.

Întrucât desfacerea contractului individual de muncă din inițiativa angajatorului are loc prin dispoziția scrisă a acestuia, cu arătarea motivelor de drept și de fapt, iar actul respectiv își produce efectele de la data comunicării, urmează ca motivele pentru care s-a desfășurat contractul individual de muncă să fie stabilite la data când se ia această măsură, fără ca angajatorul să le mai poată schimba ulterior.

Contestarea ordinului (dispoziției, deciziei, hotărârii) de concediere nu poate fi făcută oricând, ci nemijlocit – cu ale cuvinte, fără respectarea procedurii de soluționare prealabilă a litigiului pe cale extrajudiciară – în instanța de judecată, conform procedurii contencioase generale (art. 166-276 Cod de procedură civilă), în termen de 3 luni de la data în care salariatului disponibilizat i-a fost comunicat actul unilateral al angajatorului [4, p. 165].

Referințe:

1. Codul muncii al Republicii Moldova, adoptat prin Legea RM nr. 154-XV din 28 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 29.07.2003, nr. 159-162.
2. JOSANU, D. *Asigurarea disciplinei muncii*. Chișinău, 2013. ISBN 978-9975-4277-9-1.
3. BOIȘTEANU, E., ROMANDAȘ, N. *Dreptul muncii: Manual*. Chișinău: 2015. ISBN 978-9975-53-444-4.
4. BOIȘTEANU, E., ROMANDAȘ, N., PĂSCĂLUȚĂ, F. *Ghidul specialistului în resurse umane*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Chișinău: 2021. ISBN 978-9975-157-97-1.

DISCRIMINAREA ÎN DOMENIUL SERVICIILOR DE ASISTENȚĂ MEDICALĂ ȘI ALTOR SERVICII DE SĂNĂTATE, ÎN VIZORUL CONSILIULUI PENTRU PREVENIREA ȘI ELIMINAREA DISCRIMINĂRII ȘI ASIGURAREA EGALITĂȚII

DISCRIMINATION IN THE FIELD OF HEALTH CARE AND OTHER HEALTH SERVICES, ON THE RADAR OF THE COUNCIL FOR PREVENTING AND ELIMINATING DISCRIMINATION AND ENSURING EQUALITY

Aliona CHISARI-RURAK, ORCID: 0000-0003-0764-6843

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.724:316.647.82:616-082

e-mail: chisarialiona@yahoo.com

Prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferile politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, constituie pentru Republica Moldova o prioritate.

Astfel, realizarea cercetărilor, care abordează discriminarea din diverse perspective, este bine-venită. Prezentul rezumat are drept **scop** stabilirea rolului Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității în prevenirea și înlăturarea consecințelor fenomenului discriminării în domeniul serviciilor de asistență medicală și altor servicii de sănătate. Pentru atingerea acestui scop, au fost trasate câteva **obiective**: identificarea criteriilor de discriminare; analiza practicii Consiliului în domeniul serviciilor de asistență medicală și altor servicii de sănătate; stabilirea categoriilor de subiecți care pretind a fi discriminați în domeniul vizat; elucidarea prevederilor legale, care se constată a fi încălcate, condiționând discriminarea. Urmărind realizarea obiectivelor enunțate, în procesul de elaborare a rezumatului, au fost utilizate mai multe metode de cercetare, cele mai relevante fiind: metoda logică, metoda comparativă, metoda sistemică.

În ultima perioadă, tot mai mult este abordată **discriminarea** ca orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți ale persoanei sau ale unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criterii reale sau pe criterii presupuse. Legislația Republicii Moldova evidențiază în calitate de criterii de discriminare: rasa, culoarea, naționalitatea, originea etnică, limba, religia sau convingerile, sexul, vârsta, dizabilitatea, opinia, apartenența politică, neexcluzând și orice alt criteriu similar [1, art. 1]. Astfel, în calitate de criteriu protejat, identificăm și starea sănătății.

În vederea prevenirii aspectelor discriminatorii, dar și înlăturării consecințelor acestui fenomen în anul 2013, în Republica Moldova, a fost creat Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (în continuare: Consiliu) [2].

Printre multiplele competențe ale Consiliului se evidențiază examinarea plângerilor persoanelor care se consideră a fi victime ale discriminării.

Abordând domeniul serviciilor de asistență medicală și altor servicii de sănătate, constatăm că practica Consiliului nu este una foarte bogată [3]. Cele mai relevante cazuri vizează discriminarea persoanelor în acces la serviciile de asistență medicală. Analizând conținutul deciziilor Consiliului, evidențiem în calitate de subiecți care pretind că sunt discriminați: persoane testate HIV-pozitiv, persoane cu dizabilitate, persoane în etate, persoane cu pretinse boli psihice, copii, persoane deținute etc.

Evidențiem că, în cazurile supuse analizei, se constată încălcarea flagrantă a mai multor prevederi legale, în special fiind încălcat art. 8 lit. B) din Lega privind asigurarea egalității [1], care prevede interzicerea oricărei forme de discriminare privind accesul persoanelor la serviciile de asistență medicală și alte servicii de sănătate. În contextul Legii privind drepturile și responsabilitățile pacientului [4], Consiliul invocă încălcarea dreptului la atitudine respectuoasă și umană din partea prestatorului de servicii de sănătate, indiferent de vârstă, sex, apartenență etnică, statut socioeconomic, convingeri politice și religioase; la examinare, tratament și întreținere în condiții adecvate normelor sanitaro-igienice; la asigurarea accesului echitabil la serviciile de sănătate de cea mai înaltă calitate.

În anumite situații, Consiliul a constatat prezența discriminării pe criteriul de statut de asigurat, dizabilitate și vârstă în acces la asistență și servicii medicale. În cazul respectiv, a fost instituită prezumpția discriminării indirecte, fiind identificate o regulă, un criteriu sau o practică aparent neutre, care dezavantajează anumite persoane/grup de persoane, pe baza unui criteriu protejat. Consiliul a reținut că modalitatea de organizare a accesului populației la servicii medicale specializate de ambulator și cele de înaltă performanță este în dezavantajul persoanelor asigurate. Dezavantajul se materializează prin faptul că persoanele asigurate, pentru a beneficia de aceste servicii, trebuie să aștepte o perioadă mai îndelungată până li se va presta serviciul medical solicitat prin comparație cu cei care sunt dispuși să achite taxa pentru serviciile de care au nevoie. În special, Consiliul a reținut că această situație, aparent neutră, afectează în mod disproporțional persoanele cu dizabilități și persoanele în vârstă, care din cauza problemelor de inaccesibilitate și a pensiilor mici, nu își pot permite să beneficieze de astfel de investigații în alte localități, inclusiv să achite pentru respectivele servicii [5].

Un interes aparte prezintă decizia emisă în urma autosesizării Consiliului, obiect fiind asigurarea obligatorie gratuită de asistență medicală din partea statului a persoanelor neangajate care îngrijesc un copil [6]. Având în vedere că politica națională de asigurare obligatorie de asistență medicală instituie măsuri de sprijin pentru anumite grupuri vulnerabile, pentru a le asigura accesul la asistență medicală în sistemul public, Consiliul susține că situația persoanelor care îngrijesc la domiciliu o persoană cu dizabilitate severă, de facto, este una comparabilă cu cea a persoanelor care îngrijesc de un copil, or și acesta necesită îngrijire și supraveghere permanentă din partea altei persoane. Deși situațiile sunt similare, statul nu le oferă o protecție similară.

Consiliul a recomandat Guvernului, în această situație, să revadă prevederile legale, încadrând și persoanele neangajate, care îngrijesc un copil până la 2 ani, în categoria celor pentru care acesta apare în calitate de asigurat.

Analizând prevederile Legii cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, observăm că Guvernul nu a ținut cont de aceste recomandări [7].

În concluzie, evidențiem că importanța deciziilor Consiliului rezultă din caracterul de recomandare al acestora. Totodată, Consiliul intervine pe lângă organele corespunzătoare cu demersuri de intentare a proceselor disciplinare în privința persoanelor cu funcții de răspundere care au comis în activitatea lor fapte discriminatorii; constată contravențiile cu elemente discriminatorii în conformitate cu prevederile Codului contravențional; sesizează organele de urmărire penală în cazul săvârșirii unor fapte discriminatorii ce întrunesc elemente ale infracțiunii.

Referințe:

1. Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalității nr. 121 din 25.05.2012. În: *Monitorul Oficial*, nr. 103 din 29.05.2012.
2. Legea Republicii Moldova cu privire la activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității nr. 298 din 21.12.2012. În: *Monitorul Oficial*, nr. 48 din 05.03.2013.
3. <http://egalitate.md/decisions-opinions/> - Decizii ale Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității în domeniul serviciilor de asistență medicală și altor servicii de sănătate.
4. Legea Republicii Moldova cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263 din 27.10.2005. În: *Monitorul Oficial*, nr. 176-181 din 30.12.2005.
5. http://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/Decizie_constatare_204_2019.pdf Decizia Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității din 13.01.2020, cauza nr. 204/19.
6. http://egalitate.md/wpcontent/uploads/2016/04/Draft_Decizie_65_2017_constatare_votat_sem.doc.pdf Decizia Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității din 28.08.2017, cauza nr. 65/17.
7. Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr. 1585 din 27.02.1998. În: *Monitorul Oficial*, nr. 38-39 din 30.04.1998.

Această comunicare științifică a fost elaborată în cadrul Proiectului de Stat: „Protecția consolidată a drepturilor pacientului în sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală”. Cifrul: 20.80009.0807.30, realizat în cadrul Centrului Interuniversitar de Drept Medical, Universitatea de Stat din Moldova.

CARACTERUL BIDIMENSIONAL AL EFECTELOR CONTRACTULUI FAȚĂ DE TERȚI

THE TWO-DIMENSIONAL NATURE OF THE EFFECTS OF THE CONTRACT IN RELATION TO THIRD PARTIES

Ludmila BELIBAN-RAȚOI, ORCID: 0000-0002-6307-5291
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.447:340.111.5

e-mail: beliban.ludmila@gmail.com

Natura obligațiilor și a contractului ca izvor al acestora creează diferite construcții geometrice întru explicare a acestora și vizualizare de către percepția umană. Astfel, principiul autonomiei de voință și al libertății contractuale dă naștere unor structuri destul de complicate care pot fi identificate corect doar prin aspect geometric, adică prin crearea de construcții triunghiulare, sferice, radiale. Dacă am crea o construcție sferică cu privire la efectele contractelor, în interiorul sferei am plasa părțile, iar în exteriorul ei terții. Terții se aseamănă electronilor liberi aflați în dinamică absolută și pot pătrunde în sferă doar în cazurile expres stabilite de părți sau de lege, schimbându-și aspectul în cel de parte sau de persoană interesată.

Încheierea unui contract generează un raport contractual juridic între persoanele care l-au încheiat. Efectele contractului nu se produc însă decât între părți, adică între persoanele care au consimțit la încheierea lui. Restul persoanelor nu sunt legate de contract, în sensul că nașterea raportului contractual nu generează drepturi și obligații în favoarea sau în sarcina lor [1, p.132].

Efectul contractelor este limitat la părțile contractante, prin urmare, contractele nu au decât un efect relativ. Față de terți, contractele nu pot, în principiu, produce efecte nici contra, nici în favoarea lor [2, p. 520], cu unele excepții însă. De exemplu, nudul proprietar este obligat să respecte locațiunea transmisă de uzufructuar, deși este un terț față de această locațiune (Codul civil al Republicii Moldova art. 609 alin. (3)). La stingerea uzufructului, nudul proprietar este obligat să mențină contractele de locațiune sau de arendă, încheiate în modul stabilit. El poate totuși să refuze menținerea în cazul în care:

- a) termenul contractului de locație sau de arendă depășește, fără consimțământul lui, termenul obișnuit în conformitate cu uzanțele locale;
- b) spațiul comercial a fost dat în chirie pe un termen mai mare de 5 ani;
- c) întreprinderea agricolă a fost dată în arendă pe un termen mai mare de 12 ani;
- d) terenul agricol a fost dat în arendă pe un termen mai mare de 6 ani;
- e) contractul de locațiune sau de arendă stipulează condiții neobișnuite, excesive pentru nudul proprietar.

Despre relativitate în cazul constituirii drepturilor reale, ne vom referi mai jos. Un alt exemplu ar fi contractul matrimonial, opozabil tututor persoanelor care intră în

raport cu soții. O problemă practică cu privire la acest contract este faptul cunoașterii de către terț a contractelor matrimoniale, iar în practică se determină problema cunoașterii existenței contractului matrimonial. Alte țări au găsit soluția acestui caz, creând un registru electronic al contractelor matrimoniale. ***La fel, credem iminent necesară instituirea unui registru electronic de înregistrare a contractelor matrimoniale ce ar crea certitudine raporturilor juridice și aspect de publicitate contractului față de terți.***

Contractul produce efecte numai în interiorul cercului contractual și numai între părțile care l-au încheiat. Obligațiile sunt doar în sarcina părților, rezultă că efectul obligatoriu se rezumă doar la categoria părților, conținutul obligațional al contractului neproducând efecte față de terți decât dacă legiuitorul, în mod excepțional, prevede expres un astfel de efect [3, p. 186].

De asemenea, contractul este obligatoriu și pentru alte categorii de persoane, precum succesorii. Totodată, contractul este obligatoriu și terților, mai bine zis opozabil terților, care nu pot aduce atingere drepturilor și obligațiilor născute din contract, acesta pot fi de folos și terților, dar fără ca ei să aibă dreptul de a cere executarea în folosul lor, cu excepțiile strict prevăzute de lege.

De aceea, în raporturile cu terții, contractul este relativ, în sensul că terții nu sunt legați obligațional de contract (principiul relativității). De aici nu se poate deduce însă că terții nu sunt ținuți să respecte situația juridică generată de contract. Dimpotrivă, această realitate juridică trebuie respectată de persoanele care au cunoștință de ea (principiul opozabilității) [4, p.132]. O consecință valorică a celor expuse este faptul că efectele contractelor față de terți sunt generate de două principii de bază, și anume:

- principiul relativității efectelor contractelor;
- principiul opozabilității.

Aceste principii sunt determinate de acțiuni simetric opuse, ce implică acțiuni negative și active. Acțiunea negativă reiese din sintagma ***nu sunt legați obligațional de contract*** și reiese din principiul relativității efectelor contractelor. Cea pozitivă este exprimată în sintagma ***trebuie să respecte situația juridică generată de contract.***

În doctrina interbelică [5, p. 188], aceste două principii, cel al relativității și cel al opozabilității, deseori, erau confundate. Astăzi, este imposibilă confuzia lor, autorii contemporani menționând că nu este cazul ca opozabilitatea și relativitatea să fie privite ca fațete opuse ale aceleiași monede, după cum analizăm actul juridic din perspectiva terților, respectiv a părților [6, p. 212].

Spre deosebire de opozabilitate, care se identifică printr-un soi de pasivitate respectuoasă [7, p. 88], relativitatea denuște o delimitare a eficacității actului juridic, atunci când în discuție intră efecte juridice concrete, care ar urma să fie suportate de patrimoniul unui anumit subiect de drept [8, p. 195]. Rezultă că viața, realitățile sociale complexe reclamă existența unei anumite tangențe între contract și unele persoane, altele decât părțile între care s-a încheiat actul. Faptul acesta obligă la lămurirea noțiunilor de parte, terț și având-cauză, precum și a raportului dintre aceștia și contract [9, p. 187].

În concluzie, relevăm că aspectul efectelor contractelor față de terț este dominat de două principii generale, cel al relativității și cel al opozabilității, principii care determină locul terțului în cadrul efectelor contractelor. Astfel, relativitatea determină faptul că terțul nu poate fi obligat de către părțile contractului, deoarece astfel s-ar atenta, în primul rând, la principiile constituționale, și anume, la libertatea persoanei. Opozabilitatea implică obligativitatea terțului de a nu realiza acțiuni care ar atinge drepturile părților unui contract.

Referințe:

1. POP, Liviu, POPA, Ionuț Florin, VIDU, Stelian Ioan. *Curs de drept civil. Obligațiile*. București: Universul juridic, 2015. ISBN 978-606-673-560-5.
2. HAMANGIU, Constantin, ROSETTI-BĂLĂNESCU, Ion, BĂICOIANU, Alexandru. *Tratat de drept civil*. Vol. II. București: All Beck, 1998. ISBN 973-571-137-0/973-571-139-7.
3. DOGARU, Ion, DRĂGHICI, Pompil. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor; în reglementarea NCC*. Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-606-18-0832-8.
4. POPA, Ionuț-Florin. *Op. cit.*, p. 132.
5. ROSSETI-BĂLĂNESCU, I., SACHELARIE, O. *Principiile dreptului civil român*. București, 1947.
6. MIHAI, David. *Eseu asupra cunoașterii în dreptul civil. Aparență. Opozabilitate. Formalism. Publicitate*. București: Universul juridic, 2017. ISBN 978-606-39-0147-8.
7. VASILESCU, Paul. *Drept civil. Obligații*. Ediția a II-a revizuită. București: Hamangiu, 2017. ISBN 978-606-27-0848-1.
8. MIHAI, David. *Op. cit.*
9. DOGARU, Ion, DRĂGHICI, Pompil. *Op. cit.*

ANALIZA DISTINCTIVĂ A CONTRACTULUI INDIVIDUAL DE MUNCĂ PENTRU PERIOADA ÎNDEPLINIRII UNEI ANUMITE LUCRĂRI FAȚĂ DE CONTRACTUL DE ANTREPRIZĂ

DISTINCTIVE ANALYSIS OF THE INDIVIDUAL EMPLOYMENT CONTRACT DURING THE PERIOD OF PERFORMING A PARTICULAR WORK IN RELATION TO THE ENTERPRISE CONTRACT

Tatiana MIHAILOV, ORCID: 0000-0003-4527-3144

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 349.22:347.454

e-mail: mihailov.tatiana@gmail.com

Contractul individual de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări își găsește o reglementare expresă în Titlul X din Codul muncii al Republicii Moldova. Așadar, potrivit prevederilor art.312 alin.(1) din cod, încheind contractul individual de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări, salariatul se obligă să efectueze pentru angajator lucrarea stipulată în contract, conform unei anumite profesii, specialități, calificări, primind pe parcursul perioadei de efectuare a lucrării respective o recompensă lunară sub formă de salariu [1].

Convenția colectivă cu privire la modelul Contractului individual de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări și la modelul Actului de recepționare a lucrării [2] stabilește în mod expres în art.2 că poate fi încheiat un contract individual de muncă pentru îndeplinirea unei anumite lucrări doar în cazul în care stabilirea unui termen exact pentru finalizarea lucrării nu este posibilă.

Art.1352 Cod civil al Republicii Moldova [3] prevede definiția legală a contractului de antrepriză, potrivit căruia „prin contractul de antrepriză, o parte (antreprenor) se obligă să efectueze pe riscul său o anumită lucrare celeilalte părți (client), iar aceasta se obligă să recepționeze lucrarea și să plătească prețul convenit”.

Similitudinile existente între contractul de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări și contractul de antrepriză ridică discuții asupra naturii juridice a acestui tip de contract. Astfel, potrivit art.312 alin.(1) Codul muncii, în baza contractului de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări, salariatul își asumă obligația de efectuare în favoarea angajatorului a lucrării stipulate în contract. Salariatul beneficiază de salariul lunar pe întreaga durată de efectuare a lucrării. Din analiza normei legale, rezultă asemănarea obiectului contractului individual de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări și a obiectului contractului de antrepriză, care în ambele cazuri constă în efectuarea unei anumite lucrări.

În calitate de părți ale contractului individual de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări apare angajatorul (persoană fizică sau juridică) și salariatul – doar persoană fizică cu capacitate de muncă. În ceea ce privește contractul de antrepriză, atât

în calitate de client, cât și în cea de antreprenor pot apare persoanele juridice și persoanele fizice cu capacitate deplină de exercițiu. Ținând cont de faptul că contractul de antrepriză este unul de natură civilă și nu de drept al muncii, prevederile legale – în ceea ce privește capacitatea minorului de a încheia un contract de muncă – nu sunt aplicabile în cazul respectiv.

Contractul individual de muncă pentru îndeplinirea unei anumite lucrări se încheie, atunci când părțile nu pot stabili termenul concret necesar în vederea finalizării lucrării. Totodată, părțile contractante pot stabili atât un termen general de executare, cât și termene de executare necesare finalizării unor părți din lucrare. În cadrul contractului de antrepriză, părțile pot conveni de asemenea, termenul general de executare, iar în caz de necesitate, termenul de inițiere a lucrărilor, termenul de executare a unei părți și termenul de finalizare a lucrării. Legiuitorul instituie prezumția legală pentru contractul de muncă pentru perioada îndeplinirii unei lucrări, conform căreia dacă timpul necesar efectuării unei lucrări este mai mare de 5 ani, contractul în cauză se va considera încheiat pe o perioadă nedeterminată, criteriu caracteristic contractului individual de muncă standard.

Conținutul contractului individual de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări se stabilește de către părți, părțile având în același timp obligația legală de a include în contract clauzele prevăzute de art.49 alin.(1) (articol ce reglementează conținutul contractului individual de muncă standard), precum și o clauză specială care va stipula modul și locul de recepție finală a lucrării de către angajator. Ceea ce este substanțial diferit față de contractul de antrepriză, și, prin urmare, plasează contractul individual de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări în câmpul de acțiune al dreptului muncii, este faptul reglementării exprese a timpului de muncă și a celui de odihnă al salariatului angajat în baza acestui contract. În acest sens, durata timpului de muncă nu poate fi mai mare, iar a celui de odihnă – mai mică decât limitele stabilite de Codul muncii. O astfel de obligație nu poate exista în cadrul unui contract civil, fiind specifică doar raporturilor de muncă.

Antrepriza se deosebește de contractul de muncă în care salariul se determină prin raportare la cantitatea și calitatea muncii depuse și unde raportul dintre părți este de subordonare, de control și conducere exercitate de angajator, pe când în cazul antreprizei, antreprenorul este independent, iar prețul este plătit numai pentru lucrarea finalizată pe care acesta s-a obligat să o execute. În cazul contractului de muncă, datorită raportului de prepușenie existent între angajat și angajator, acesta din urmă răspunde pe temei delictual pentru prejudiciul cauzat prin fapta ilicită comisă de prepusul său în exercitarea profesiei pentru care a fost angajat. Dimpotrivă, contractul de antrepriză nu creează raporturi de subordonare și autoritate între părți, astfel că nu există prepușenie și, prin urmare, clientul nu poate fi chemat să răspundă pentru prejudiciul cauzat terților prin fapta ilicită a antreprenorului, chiar dacă această faptă s-a produs în executarea antreprizei [4].

Considerăm că actuala reglementare a contractului individual de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări creează confuzii la nivel legislativ în ceea ce

privește natura juridică a acestuia, întrucât delimitarea lui de contractele civile devine una anevoioasă.

Referințe:

1. Codul muncii al Republicii Moldova nr.154 din 28.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.159-162.
2. Convenția colectivă (nivel național) cu privire la modelul Contractului individual de muncă pentru perioada îndeplinirii unei anumite lucrări și la modelul Actului de recepționare a lucrării, nr.16 din 25.06.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 195-209.
3. Codul civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr.66-75.
4. ISTRĂTOAIE, M-L. *Contracte civile speciale: Curs universitar*. București: C.H. Beck, 2017. 274 p.

STABILIREA IDENTITĂȚII SOLICITANȚILOR ASISTENȚEI NOTARIALE ȘI PROVOCĂRI CONTEMPORANE

ESTABLISHING THE IDENTITY OF APPLICANTS FOR NOTARY ASSISTANCE AND CONTEMPORARY CHALLENGES

Vitalii PISTRIUGA, ORCID: 0000-0002-2818-7159
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.961

e-mail: pisvital@yandex.ru

Cu toate că dezvoltarea tehnologiilor informaționale deschide tot mai multe perspective, reglementarea juridică a relațiilor sociale ce vizează aceste tehnologii și aplicarea lor în viața contemporană ridică foarte multe semne de întrebare față de autoritățile legislative. Tergiversarea procesului legislativ și întârzierea în luarea deciziei creează incertitudini în aplicarea acestor inovații, precum și poate aduce daune economiei statului.

Prima facie, solicitantul asistenței notariale este privit în calitate de subiect de drept. Codul civil atribuie acest rol persoanei fizice și persoanei juridice. Este unanim recunoscut că, pentru a deveni subiect de drept este nevoie de recunoașterea personalității juridice, iar în domeniul dreptului privat este vorba despre dobândirea capacității de folosință. În prezent, fiecare persoană fizică dobândește capacitatea de folosință din momentul nașterii iar, în unele cazuri, chiar și mai devreme [1, art. 24]. Spre deosebire de persoana fizică, care se bucură de inteligență naturală, care îi oferă posibilitatea de a lua decizia în mod independent și în interes propriu, statul recunoaște calitatea de subiect de drept și după persoana juridică, capacitatea de folosință a căreia se dobândește din data înregistrării de stat, cu unele excepții [1, art. 176]. Atribuirea capacității de folosință persoanei juridice a apărut grație ficțiunii juridice, fără a fi legată de aptitudinile intelectuale independente ale acesteia.

Intervenția tehnologiilor informaționale a generat dispute în privința unei noi categorii, numită de unii autori „persoana electronică” [2]. În cadrul prezentului articol, vom considera că inteligența artificială este o varietate a persoanei electronice, cea din urmă având și alte reprezentări. Inteligența artificială (IA) este utilizată în diferite domenii, iar „setările” acesteia permit de a concluziona că IA se bucură de independență în luarea deciziei, bazată pe propria inteligență cu posibilitatea de autodezvoltare, și acest grad de independență se află în continuă creștere. Pe bună dreptate, unii critică ideea de a recunoaște după IA personalitate juridică, bazându-se pe deosebirile de persoana fizică [3]. Totuși, deosebiri omogene putem vedea și în cazul comparării cu persoana juridică. Drept consecință, de fapt, rămâne doar la discreția statului suveran de a recunoaște sau nu personalitatea juridică după persoana electronică sub imperiul sistemului de drept respectiv. De exemplu, în 2017 în Japonia, unui chat-bot i-a fost oferit permis de ședere

(este vorba despre chat-bot-ul *shibuya mirai*). Tot în anul 2017, în Arabia Saudită un robot a obținut statut de cetățean și este poziționat ca femeie. În ambele cazuri nu a avut loc modificarea cadrului legal, fapt care a generat conflicte [2, p. 21].

În al doilea rând, este de observat că stabilirea identității (cu alte cuvinte, identificarea) nu este descrisă în legislația națională. Legea privind procedura notarială conține o normă specială dedicată stabilirii identității [4, art. 12]. Totuși, nici norma juridică în cauză nu descrie procedura de stabilire a identității, niciun act normativ subsecvent acesteia. Articolul examinat nu conține prevederi privind stabilirea identității persoanei juridice, fiind reglementate doar actele de identitate pentru persoane fizice. În linii generale, identificarea presupune atribuirea unui obiect unor însușiri speciale, care permit deosebirea de obiecte similare. Identificarea subiectului presupune corespunderea acestuia datelor despre acest subiect. Dacă anterior pentru identificare au fost suficiente numele și prenumele, în prezent pentru identificare sunt necesare mai multe date personale. Norma juridică examinată stipulează datele personale obligatorii minime necesare pentru identificarea persoanei, inclusiv persoanei juridice.

În cazul persoanei fizice datele de identificare trebuie să fie bazate pe datele biometrice caracteristice acestei persoane, cum ar fi: culoarea și forma ochilor, grupa sanguină, forma capului, amprenta degetelor, înălțimea etc. În ultima vreme, datele biometrice nu sunt indicate în actele de identitate eliberate, ci doar fotografia titularului actului. Ca urmare, datele persoanele stipulate în lege se indică în actele notariale, iar stabilirea identității se realizează prin verificarea corespunderii persoanei fizice prezente în fața notarului cu persoana înfățișată pe fotografia aflată în actul de identitate prezentat. Evident, în prealabil, notarul este obligat să verifice valabilitatea actului de identitate prezentat, precum și a datelor de identitate reflectate în actul de identitate, prin accesarea datelor registrului de stat al populației. Toate aceste acțiuni pot fi denumite „identificarea fizică” a persoanei. Față de persoana juridică identificarea fizică nu este posibilă din motiv că reprezintă o ficțiune juridică, care nu este materializată ca subiect de drept.

În curând, va intra în vigoare legea, care definește „identificarea electronică” oferind următoarea semnificație *proces de utilizare a datelor de identificare ale persoanelor în formă electronică, reprezentând în mod unic fie o persoană fizică sau juridică, fie o persoană fizică care reprezintă o persoană juridică*, iar „date de identificare personală” înseamnă *set de date care permite stabilirea identității unei persoane fizice sau a datelor de identificare ale unei persoane juridice ori a identității persoanei fizice care reprezintă o persoană juridică* [5, art. 2]. Identificarea electronică este utilizată în diferite domenii [6, p. 4-5]. Identificarea electronică se realizează în prezent prin intermediul semnăturii electronice avansate [7, art. 4], precum și în alt mod, cum ar fi serviciul guvernamental de autentificare și control al accesului MPass. Este de atenționat că, deși identificarea electronică în acest mod prezumă reprezentarea fizică, totuși, în realitate, nu este exclus faptul că instrumentul sau datele de identificare electronică au fost aplicate de către persoane terțe, fie cu consimțământul titularului, fie fără acest acord.

În al treilea rând, apare problema legată de identificarea persoanei la distanță. În curând Guvernul urmează să stabilească metodele recunoscute de identificare a persoa-

nei la distanță. Identificarea electronică se bazează pe datele individuale/personale ale subiectului. Un anumit grup de date personale de regulă se numește „profilul” persoanei. În prezent, aproape pentru fiecare persoană care utilizează resurse informaționale deschise, chiar și un smartphone, este format un profil, pe alocuri cu date biometrice ce permit accesarea serviciului (de ex., amprenta degetului, fața, ochiul). Securitatea datelor personale în acest caz ridică foarte multe semne de întrebare [8]. Profilul persoanei poate fi utilizat pentru identificarea persoanei. Faptul dat atrage riscul identificării false, iar la elaborarea cadrului legal ce ține de activitatea notarială la distanță urmează a fi luate în considerație și amenințările existente în domeniul dat.

Urmărind scopul utilizării serviciilor electronice și în activitatea notarială, în special în competențele ce țin de identificarea electronică a persoanei, concomitent cu ajustarea legii actuale, este evidentă și necesitatea unor noi reglementări bine chibzuite, care vor găsi soluții optime, mult așteptate de societatea civilă, inclusiv de autorul prezentului articol.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002. Intrat în vigoare la 12.06.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2002, nr. 82-86, art. 661.
2. АКСЕНОВА, М. Концепция «электронного лица» в правовом пространстве. В: *Юрист*. 2020, № 7, сс. 18-24.
3. ДУРНЕВА, П. Искусственный интеллект: анализ с точки зрения классической теории правосубъектности. В: *Гражданское право*. 2019, № 5, сс. 30-33.
4. Legea privind procedura notarială nr. 246 din 15.11.2018. În vigoare din 01.03.2019, cu unele excepții. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 30-37, art. 89.
5. Legea privind identificarea electronică și serviciile de încredere nr. 124 din 19.05.2022. În vigoare din 10.12.2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 170-176, art. 317.
6. ТАНИМОВ, О. Влияние цифровых технологий на появление новых структурных элементов системы права. В: *Российская юстиция*, 2019, № 7, сс. 2-5.
7. Legea privind semnătura electronică și documentul electronic nr. 91 din 29.05.2014. În vigoare din 04.01.2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 174-177, art. 397.
8. ЖАРОВА, А. Вопросы обеспечения безопасности цифрового профиля человека. В: *Юрист*. 2020, № 3, сс. 55-61.

INTERDICȚIA INVOCĂRII COMPORTAMENTULUI PROPRIU ILICIT SAU DE REA-CREDINȚĂ

PROHIBITION OF INVOICING OWN ILLEGAL OR BAD-FAITH CONDUCT

Elena ARAPU, ORCID: 0000-0001-8678-291X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.441.6:347.51

e-mail: elenarapu@yahoo.com

Complexitatea principiului fundamental de bună-credință este determinată inclusiv de spectrul larg de manifestări pe care îl prezintă, ce se impun a fi reglementate din necesitatea de a limita căile de sfidare ale acestuia. Una dintre acestea îl reprezintă principiul interdicției invocării comportamentului propriu ilicit sau de rea-credință cunoscut dreptului privat, drept *nemo auditur propriam turpitudinem allegans*, introdus, odată cu modernizarea Codului civil la art. 14, în conformitate cu care, pe de o parte, nicio persoană nu poate invoca, la întemeierea pretenției sale, fapta ilicită sau de rea-credință care tot ea a săvârșit-o sau la care a participat (art. 14 alin.(1) Cod civil), iar pe de altă parte, nicio persoană nu poate obține un avantaj din comportamentul său ilicit sau de rea-credință (art. 11 alin.(2) Cod civil). Desigur, această prevedere, în cumul cu alte manifestări ale principiului de bună-credință reglementate de cod, nu fac decât să-i asigure acestuia din urmă, un alt nivel de aplicabilitate. Având în vedere protecția oferită de principiul de bună-credință, în general, desigur tentația justițiabililor de a face apel către el este mare. Cu toate acestea, în particular nu pot fi admise situațiile în care propriul comportament ilicit sau de rea-credință să favorizeze subiecții de drept, prin obținerea anumitor avantaje, or este de neconceput ca tocmai fapta ilicită sau cea de rea-credință, care este sancționată de normele de drept, să stea la baza exercitării unui drept subiectiv civil.

E de remarcat că situațiile practice apărute nu fac decât să justifice necesitatea statuării regulii la nivel de principiu, astfel precum s-a recurs cu ocazia modernizării Codului civil al Republicii Moldova, după modelul [1] art. 1:4 alin.(2) și (3) Cod civil al Ungariei, art. 1 alin.(4) Cod civil al Federației Ruse, precum și §6 alin.(2) Cod civil al Cehiei.

Deși, la prima vedere conținutul normei din punct de vedere teoretic nu ridică anumite probleme de interpretare, totuși unele aspecte de ordin practic în mod firesc nu vor întârzia să apară.

Doctrina franceză [2], de altfel ca și cea română și ale altor state din sistemul de drept romano-germanic prezintă pentru adagiul *nemo auditur propriam turpitudinem allegans* un istoric condimentat cu multe controverse iscate între susținătorii și adversarii lui, legate de temeiul, domeniul de aplicare și sensului exact al acestuia. Chiar și așa, argumentele invocate în susținerea tezelor invocate oricum au fost inspirate de la rădăcini, desigur din dreptul roman. Se susține [3], că adagiul latin, *Nemo auditur...*(nimeni

nu este ascultat când își prezintă propria-i indecență), exprimat prin regula de natură morală prin care se înțelege că nimănui nu-i este îngăduit să tragă foloase prin invocarea în justiție a propriei imoralități, are la origini acțiunea – *condictio*, pusă la îndemâna persoanei care a executat o obligație a sa în temeiul unei convenții imorale (*condictio abturpen causa*), și care putea cere restituirea prestației, în situația în care reclamantul nu avea cunoștința de caracterul imoral al convenției. Respectiv, acțiunea în repetițiune era admisibilă, doar dacă obligația avea caracter imoral numai în privința părâtului. În situația, în care ambii, erau vinovați de imoralitate, acțiunea în repetițiune trebuia respinsă în baza adagiului „*in pari causa turpitudinis cessat repetitio*”. După cum se observă, adagiul „*in pari causa turpitudinis cessat repetitio*” nu este decât o formă primitivă a adagiului „*nemo auditur propriam turpitudinem allegans*”. Treptat, în timp, regula „*in pari causa turpitudinis cessat repetitio*” a prins o nouă formă, în timp ce caracterul său moral s-a conturat mai bine în adagiul „*nemo auditur propriam turpitudinem allegans*” aplicat astăzi.

Principiul *interdicției invocării comportamentului propriu ilicit sau de rea-credință*, recunoscut și prin așa adagii precum *nullus commodum capere potest de iniuria sua propria* sau *ex iniuria non oritur ius*, în mare parte, își găsește aplicare în raporturile obligaționale, iar în *common law* este cunoscut ca *clean hands theory*, statuat în Principiul nr. I.1.5 al Principiilor TransLex [4]. *Clean hands theory*, presupune că una dintre părți nu poate prevala de faptul că cealaltă parte nu și-a executat o obligație contractuală sau nu a recurs la vreo cale de atac, dacă prima parte a împiedicat-o, printr-un act ilegal, pe cea din urmă să execute obligația [5]. Fiind desprins din principiul general de bună-credință, principiul pornește de la ideea de încredere și cooperare între părțile raportului obligațional, acționarea cu „mâinile curate”, adică cu corectitudine, onestitate, deschidere și luarea în cont a intereselor celeilalte părți la raportul juridic. Astfel vine în contradicție cu acest principiu, comportamentul lui X care solicită încasarea unor penalități de întârziere în executarea unei lucrări, dacă tot X, fiind obligat prin contract, a tergiversat cu rea-credință punerea la dispoziție a materialelor necesare.

Dincolo de considerațiile doctrinare și teoretice, în mod practic, aplicarea regulii stabilită de principiul *interdicției invocării comportamentului propriu ilicit sau de rea-credință* nu reprezintă nimic altceva decât o veritabilă sancțiune civilă.

Cu toate că dreptul civil este guvernat de legea echilibrului, care prin analogie poate fi asimilat în oarecare măsură legii conservării masei substanței în chimie, totuși în cazul părților vinovate de ilicitatea actului încheiat, li se va refuza apărarea pe cale judiciară a drepturilor lor.

Referințe:

1. http://www.justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2017/aprilie/Nota_informativ_proiect_amendare_Cod_civil_xxxxxxx.pdf

2. GUY, L. *La Règle Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*: Thèse pour le doctorat, Faculté de droit de l'Université de Bordeaux. Bordeaux: Imprimerie René Samie, 1936.
3. POMPIL, D. Aplicații ale răspunderii civile în cazul regulii „Nemo auditur propriam turpitudinem alegans”. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Tîrgu Jiu. Seria „Științe juridice”*, 2010, nr. 1.
4. <https://animus.md/adnotari/14/>
5. https://www.trans-lex.org/904000/_/no-advantage-in-case-of-own-unlawful-acts/

DREPTUL PACIENTULUI DE A NU FI INFORMAT

THE PATIENT'S RIGHT NOT TO BE INFORMED

Ion GUCEAC, ORCID: 0000-0001-5144-788X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.721:614.253.83

e-mail: iguceac@gmail.com

În sistemul AOAM, pacientul deține un statut special grație reglementărilor juridice în materie care îi oferă, de altfel, acest statut.

Lato sensu, potrivit *Dicționarului explicativ al limbii române* [1], cuvântul „statut” presupune: sub aspect juridic: *statut personal – totalitatea legilor care se aplică cetățenilor unui stat*; și sub aspect sociologic: *statut social – locul pe care îl ocupă un individ într-un sistem social dat și la un anumit moment*. Prin urmare, nu avem doar intenția de a enumera drepturile, libertățile și obligațiile de care dispune pacientul în baza legii, ci a evidenția anumite aspecte importante ale statutului social al pacientului.

Conform *Legii cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263 din 27.10.2005* [2], prin *pacient (consumator al serviciilor de sănătate)* înțelegem – *persoana care necesită, utilizează sau solicită servicii de sănătate, indiferent de starea sa de sănătate, sau care participă benevol, în calitate de subiect uman, la cercetări biomedicale*.

În comunicările de specialitate străine, s-a conturat un concept pe larg dezbătut, și anume, dreptul pacientului *de a nu ști (the right to not know)*. În limbajul juridic autohton, acesta se traduce ca dreptul *de a nu fi informat*.

Revendicarea „dreptului de a nu fi informat” pare ciudată, dat fiind că este specifică omului dorința de a fi informat asupra stării sale de sănătate și, în general, despre tot ce prezintă interes. Să ne amintim că, potrivit lui Aristotel, „toți oamenii doresc prin natură să știe” și această dorință este una dintre trăsăturile care distinge oamenii de alte animale [3].

Peste tot s-a subliniat cu tărie că pacientul are dreptul de a fi informat cu privire la riscurile și beneficiile unui tratament sau intervenție și, pe această bază, să-și dea consimțământul sau nu. Sunt înregistrate situații când medicina se confruntă cu cererea opusă. De obicei, acest lucru se întâmplă când vine vorba despre anumite rezultate medicale predictibile, pe care pacienții nu doresc să le cunoască având în vedere istoricul bolilor din familie sau alte cauze.

O situație în acest sens, este expusă într-o reputabilă revistă de specialitate: *Barbara, o femeie de 35 de ani și mamă a doi copii, are antecedente familiale de cancer de sân. Îndemnată de rude, a decis să treacă testul. Dacă Barbara are mutația, are un risc de 80% să dezvolte cancer de sân. Trei zile mai târziu, deprimată de deciziile dificile pe care ar trebui să le ia în cazul în care ar fi fost găsită mutația, a cerut medicului să nu o informeze cu privire la rezultatele testelor* [1].

Cu siguranță, părerile vor fi diferite, vor exista adepți ai conceptului *de a nu fi informat* și cei care vor fi împotriva. În cele care urmează, vom prezenta câteva opinii ale cercetătorilor care au identificat avantaje ale *dreptului de a nu fi informat*. R. Wachbroit susține că pentru a înțelege refuzul pacienților de a avea acces la informațiile lor genetice, trebuie să considerăm că povara cunoașterii poate deveni insuportabilă pentru ei, ducând la o depresie psihologică severă și având un impact negativ asupra vieții lor de familie și asupra relațiile lor sociale în general. R. Chadwick consideră că pentru mulți oameni, descoperirea că au o afecțiune genetică care îi pune într-un risc ridicat de a suferi anumite boli netratabile i-ar putea deprima atât de mult încât calitatea, bucuria și scopul vieții lor s-ar evapora literalmente [5].

Prin urmare, pare rezonabil să le permiți oamenilor să aleagă să nu primească acele informații potențial dăunătoare și să-și continue viața în pace. Pe de altă parte, nu ar trebui neglijată probabilitatea de a fi tratat împotriva unor boli complicate. De aceea, având în vedere și progresul tehnico-științific în medicină, considerăm că ar trebui să existe o delimitare clară a *dreptului de a nu fi informat*, pentru a nu irosi șansa unei vindecări în exercitarea acestuia. În acest context, o obiecție fundamentală este că, conform unei tradiții filozofice îndelungate și bine stabilite, cunoașterea este întotdeauna bună în sine și, prin urmare, un „drept de a rămâne în ignoranță” apare ca o contradicție; adică ca atitudine irațională, care este incompatibilă cu noțiunea de „drept” [6].

Dreptul de a nu fi informat se conține în legislația națională, la art. 11 alin. (7) din Legea nr. 263 din 27.10.2005 [2]: *Pacientul are dreptul de a cere în mod expres să nu fie informat și de a alege o altă persoană care să fie informată în locul său.*

Considerăm necesar ca art. 11 alin. (7) să reglementeze exhaustiv că dreptul de a nu fi informat poate fi exercitat doar pentru anumite categorii de boli (imposibil de a fi tratate). De asemenea, este importantă stabilirea modalității în care pacientul va cere să nu fie informat, de exemplu: în scris, în prezența unui superior al medicului care efectuează tratamentul. Astfel, se va oferi protecție și angajatului instituției medicale în cazul apariției unor litigii. Totodată, este important să fie stabilit cercul de persoane care pot fi alese de către pacient pentru a fi informate în locul acestuia, de exemplu: rude de sânge sau prin afinitate, pentru a asigura faptul că informația recepționată va determina o abordare serioasă și întreprinderea unor măsuri necesare tratării bolii sau diminuării efectelor acesteia. În aceeași ordine de idei, propunem ca identificarea unei persoane care să fie informată în locul pacientului, să fie o condiție obligatorie în cazul exercitării dreptului de a nu fi informat, or la moment, aceasta rămâne a fi o opțiune. Astfel, pacientul ar avea dreptul de a cere în mod expres să nu fie informat cu respectarea condiției identificării altei persoane care să fie informată în locul său.

Acestea fiind spuse, considerăm că reglementarea desfășurată a dreptului de a nu fi informat va asigura garantarea principiilor de bază ale drepturilor pacientului, și anume, recunoașterea vieții umane, a sănătății omului ca valoare supremă și orientarea spre menținerea vieții, a sănătății fizice și psihice a pacientului în procesul prestării serviciilor de sănătate.

Referințe:

1. *Dicționarul explicativ al limbii române*. [Accesat la 01.08.2022]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/statut>
2. Lege nr. 263 din 27.10.2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului Publicat: 30.12.2005 în *Monitorul Oficial*, nr. 176-181, art. 867. Data intrării în vigoare: 30.06.2006.
3. Aristotel. *Metaphysics*. [Accesat la 01.08.2022]. Disponibil: <http://classics.mit.edu/Aristotle/metaphysics.1.i.html>
4. BMJ Journals, [Accesat la 01.08.2022], Disponibil: <https://jme.bmj.com/content/30/5/435>
5. WACHBROIT, R. *Disowning knowledge: issues in genetic testing*. Philosophy and Public Policy Quarterly. 1996. [Accesat la 01.08.2022]. Disponibil: <http://www.puaf.umd.edu/IPPP/rw.htm>
6. OST, D. The ‘right’ not to know. In: *The Journal of Medicine and Philosophy*, 1984, o p. 301-312. [Accesat la 01.08.2022]. Disponibil: <https://academic.oup.com/jmp/article-abstract/9/3/301/1011531>

Acest articol a fost elaborat în cadrul Proiectului de Stat: „Protecția consolidată a drepturilor pacientului în sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală”. Cifru: 20.80009.0807.30, realizat în cadrul Centrului Interuniversitar de Drept Medical al Institutului de Cercetare și Inovare, Universitatea de Stat din Moldova.

RĂSPUNDEREA CIVILĂ A PRESTATORILOR DE SERVICII DE SĂNĂTATE

CIVIL LIABILITY OF HEALTH CARE PROVIDERS

Inna SOȚCHI, ORCID: 0000-0002-1953-1181

CZU: 347.51:614.25

e-mail: inna.sotchi@bsp.md

Potrivit literaturii de specialitate, răspunderea civilă [1] este raportul juridic de obligații în care o persoană, numită răspunzătoare, este îndatorată să repare prejudiciul injust suferit de către o altă persoană.

În temeiul art. 1 din Legea nr. 263 din 27.10.2005 [2], *prestatori de servicii de sănătate* sunt instituțiile medico-sanitare și farmaceutice publice sau privatem indiferent de forma juridică de organizare care poate fi inclusiv dar nu limitativ instituție medico-sanitară, întreprindere, societate cu răspundere limitată sau cabinetul medicului de familie. Medicii și alți specialiști în domeniu, alte persoane fizice și juridice abilitate cu dreptul de a practica anumite genuri de activitate medicală și farmaceutică în temeiul legii sus-numite sunt considerați prestatori de servicii de sănătate.

În cadrul raporturilor de drept medical subiecții pot fi trași la răspundere contractuală și delictuală, iar în unele situații sunt pasibile ambele tipuri de răspundere.

Prestatorii de servicii de sănătate poartă răspundere față de pacienți și terți atât în cadrul sistemului Asigurării Obligatorii de Asistență Medicală cât și în afara lui. Aceștia la fel sunt pasibili răspunderii contractuale în cadrul raporturilor juridice cu CNAM. Între prestatori și CNAM se încheie un contract de prestare a serviciilor medicale în cadrul AOAM, conform căruia Prestatorul de servicii de sănătate se obligă să acorde persoanelor asigurate asistență medicală calificată, în volumul și termenele prevăzute în programul unic. Din acest raport tripartit prestatorul de servicii de sănătate poartă răspundere atât față de CNAM cât și față de pacient.

Contractele semnate cu CNAM sunt contracte-tip aprobate prin Hotărâre de Guvern [3]. Structural, contractul-tip nu poate fi modificat de părțile contractante [4]. Aceste contracte sunt semnate în favoarea unui terț [5].

Prestatorii de servicii medicale răspund față de pacienți și terți în temeiul obligațiilor contractuale asumate. După modernizarea Codului civil al RM a fost reglementată o categorie nouă de contracte printre care și contractul de servicii de tratament. Potrivit art. 1400 alin.(1) CC al RM [6] „[...] (prestatorul de servicii de tratament) se obligă să acorde tratament medical celeilalte părți (pacient)”. În cazul respectiv, prestatorul este instituția medicală reprezentată de către conducătorul acesteia care va purta răspundere contractuală în cazul încălcării prevederilor acestuia.

Obiectivul cercetării constituie analiza aplicării legislației civile în raporturile răspunderii civile a prestatorilor de servicii de sănătate. Acest obiectiv a fost realizat

prin analiza anumitor cauze de referință examinate de către instanțele de judecată naționale.

Spre exemplu, în cauzele [7] *G.O. vs o IMSP din RM și Avocatul Parlamentar vs ATM de sector*, instituția medico-sanitară publică a fost obligată să achite despăgubiri materiale și morale familiei pacientului în temeiul prevederilor răspunderii juridice civile delictuale. Instanțele naționale unanim au constatat că instituția medicală are calitate de comitent, iar medicul și alți lucrători medicali au calitatea de prepuși care au avut calitatea procesuală de intervenienți accesorii.

Cunoaștem că legislația specială privind răspunderea prestatorilor de servicii de sănătate lipsește, iar acest fapt duce la aplicarea diferențiată a legii și creează precedente judiciare neuniforme. Concluzia cercetării impune aprobarea unui cadru normativ special în vederea definirii noțiunii malpraxisului medical, identificarea criteriilor specifice răspunderii respective, crearea sistemului de asigurare a prestatorilor de servicii de sănătate și personalului medical împotriva riscului respectiv.

Referințe:

1. <https://legeaz.net/dictionar-juridic/raspunderea-civila>
2. Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263-XVI din 27.10.2005.
3. Hotărârea Guvernului nr. 1636 din 18.12.2002 cu privire la aprobarea Contractului-tip de acordare a asistenței medicale (de prestare a serviciilor medicale) în cadrul asigurării obligatorii de asistență medicală. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.178-181 art.1792 din 27.12.2002.
4. SADOVEI, N. *Drept medical*. Vol. I. Teoria generală a Dreptului medical. Chișinău: CEP USM, 2020. 277 p.
5. *Ibidem*.
6. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002. Republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 66-75 din 01.03.2019.
7. https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/23da7dd2-4e35-e711-80d0-0050568b4c47
8. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=24196

Acest articol a fost elaborat în cadrul Proiectului: „Protecția consolidată a drepturilor pacientului în sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală”. Cifrul: 20.80009.0807.30. Program de Stat (2020-2023), realizat în cadrul Centrului Interuniversitar de Drept Medical, Universitatea de Stat din Moldova.

CONSIMȚĂMÂNTUL INFORMAT AL PACIENTULUI DIN PERSPECTIVA LEGISLAȚIEI EUROPENE ȘI NAȚIONALE

PATIENT'S INFORMED CONSENT FROM THE EUROPEAN AND NATIONAL LEGISLATION PERSPECTIVE

Andrei PĂDURE, ORCID: 0000-0003-4249-9172

Anatolii BONDAREV, ORCID: 0000-0003-1861-7490

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”

CZU: 349.6:340.5:614.253.83

e-mail: andrei.padure@usmf.md

e-mail: anatolii.bondarev@usmf.md

Introducere. Acordul informat al pacientului este un concept fundamental al eticii medicale [1] și o componentă actuală a reglementării juridice privind activitatea medicală [2]. Mai mult, acordul sau consimțământul informat al pacientului, împreună cu etica dialogului, este mecanismul prin care se realizează modelul antipaternalist de acordare a asistenței medicale [3]. În acest gen de comunicare, fluxul de informație este deschis și bilateral. Modul de abordare nominalizat definește bolnavul drept un subiect responsabil și liber de a lua decizii vitale importante și oportune pentru el însuși sau de a oferi informația necesară luării hotărârilor. Principiul consimțământului este o condiție evolutivă relativ nouă, care demonstrează legalitatea asistenței medicale, tinde să reflecte conceptul de autonomie și de autodeterminare decizională a persoanei care necesită și solicită asistență medicală [4]. Doctrina acordului informat rezidă pe respectul pentru autonomia individuală și pe recunoașterea faptului că exercitarea autodeterminării în materie de sănătate este un drept al pacientului [5, 6].

Scopul prezentului studiu constă în analiza comparativă a legislației naționale și a normelor europene principale în domeniul sănătății publice din perspectiva realizării dreptului pacientului la autodeterminare.

Rezultate și discuții. La nivel european drepturile pacientului la viață, sănătate și autodeterminare sunt consfințite în mai multe norme, precum: Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale; Convenția Europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante; Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei; Carta Socială Europeană; Declarația promovării drepturilor pacienților în Europa; Carta Europeană a drepturilor pacienților. În Republica Moldova, problematica consimțământului și acordului informat al pacientului apare, în premieră, în calitate de precondiție a oricărui act medical odată cu aprobarea Legii ocrotirii sănătății. În momentul actual, obligativitatea obținerii acordului informat al pacientului și consimțământului pentru orice prestație medicală este stipulată de Legea nr. 411/1995 ocrotirii sănătății; Legea nr. 263/2005 cu privire la drepturile și

responsabilitățile pacientului și Legea nr. 264/2005 cu privire la exercitarea profesiei de medic. Totodată, pentru anumite manopere sensibile, obținerea consimțământului este reglementată de Legea nr. 1402/1997 privind sănătatea mentală; Legea nr. 185/2001 cu privire la ocrotirea sănătății reproductive și planificarea familială; Legea nr. 138/2012 privind sănătatea reproducerii; Legea nr. 23/2007 cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA; Legea nr. 42/2008 privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane și Legea nr. 153/2008 cu privire la controlul și profilaxia tuberculozei.

Analiza legislației europene arată că, în privința consimțământului informat al pacientului, sunt reglementate următoarele aspecte: obligativitatea obținerii acordului și informării prealabile a pacientului, dreptul persoanei de a refuza intervenția medicală, modul de obținere a acordului în caz de urgențe medicale și în cazurile speciale privind minorii sau persoanele incapabile de a consimți, modul de gestionare a refuzului reprezentantului legal al pacientului, atunci când intervenția medicală este necesară, prelevarea produselor biologice din corpul pacientului, participarea pacientului la învățământul medical clinic și cercetare. Legislația națională este, în cea mai mare parte, conformă normelor europene și asigură respectarea aceluiași aspecte privind consimțământul informat al pacientului.

Concluzii. Cu toate că legislația Republicii Moldova acoperă toate aspectele reglementate de normele europene privind consimțământul informat al pacientului atât pentru orice prestație medicală, cât și pentru manopere ce țin de unele domenii vulnerabile (sănătatea mentală și reproductivă, transplantul de organe și alte produse biologice, infecția HIV și tuberculoza), analiza comparativă a arătat că există unele omisiuni ce pot afecta realizarea pe deplin a dreptului la autodeterminare. Astfel, legislația națională din domeniul sănătății publice nu prevede ca părerea minorului să fie luată în considerare în calitate de un factor din ce în ce mai hotărâtor, în funcție de vârstă și gradul său de maturitate. Totodată, în situațiile de urgență, când există un pericol pentru viața pacientului, iar consimțământul său ori cel al reprezentantului legal sau rudei apropiate nu poate fi obținut în timp, nu este stipulată obligativitatea de a lua în considerare dorințele exprimate anterior de către pacient cu privire la o intervenție medicală anumită. Deși ultima dispoziție este prevăzută atât în Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei, cât și în Declarația promovării drepturilor pacienților în Europa, niciuna dintre aceste norme nu precizează expres modalitățile de exprimare de către pacient a voinței sale anterioare.

Referințe:

1. MEISEL, A., KUCZEWSKI, M. Legal and ethical myths about informed consent”. In: *Arch. Intern. Med.* 1996, no. 22, vol. 156, pp. 2521–2526. ISSN 1538-3679.
2. ПАШИНИАН, Г. А., ТАЛАЛАЕВ, В. Н., АНИУТИН, Р. Г. Экспертная оценка дефектов оказания медицинской помощи в оториноларингологии. В: *Судебно-медицинская экспертиза*. 2004, №4, сс. 3-6. ISSN 0039-4521.

3. PĂDURE, A. Aspecte etice și juridice ale consimțământului informat al pacientului. În: *Sănătate Publică, Economie și Management în Medicină*. Chișinău, 2011, nr.1(36), p.57-61. ISSN 2587-3873.
4. MALLARDI, V. The origin of informed consent. In: *Acta Otorhinolaryngol. Ital.* 2005, no. 5, vol. 25, pp. 312-327. ISSN 0392100X.
5. SPRUNG, C. L., WINICK, B. J. Informed consent in theory and practice: legal and medical perspectives on the informed consent doctrine and a proposed reconceptualization. In: *Crit. Care Med.* 1989, no. 12, vol. 17, pp. 1346-1354. ISSN 0090-3493.
6. HARIRI, E. et. al. The role of informed consent in clinical and research settings. In: *Medical Clinics of North America*. 2022, vol. 106, Iss. 4, July 2022, pp. 663-674 ISSN 0025-7125.

Această comunicare științifică a fost elaborată în cadrul Proiectului de Stat: „Protecția consolidată a drepturilor pacientului în sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală”. Cifrul: 20.80009.0807.30, realizat în cadrul Centrului Interuniversitar de Drept Medical, Universitatea de Stat din Moldova.

ASPECTE DE CONFIDENȚIALITATE LA PRELUCRAREA DATELOR DE LOCALIZARE

PRIVACY ASPECTS IN THE PROCESSING OF LOCATION DATA

Petru ISTRATI, ORCID: 0000-0001-6963-0930
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 342.721:343.522

e-mail: petruistrati@gmail.com

Evoluțiile tehnologice din ultimele decenii în domeniul obținerii datelor de localizare generează o mulțime de avantaje economice, științifice, sociale sau o utilizare specifică în domeniul militar.

Având în vedere că datele de geolocație pot avea precizie și acuratețe din ce în ce mai înaltă, se justifică ascendența îngrijorărilor cu privire la problemele de confidențialitate ce decurg din prelucrarea acestor date. În prezent, fiecare telefon mobil sau ceas „inteligent” este echipat cu o mulțime de diverși senzori (GPS-[Sistemul de Poziționare Globală]; senzor de proximitate; gyroskop; senzor de mișcare; microfon; pedometru; senzor de câmp magnetic; de temperatură; de umiditate etc.). Tehnologia care permite generarea datelor de localizare nu este utilizată în exclusivitate de dispozitivele de comunicare mobilă, dar și în trotinete și biciclete electrice sau autoturisme.

Datele de localizare sunt utilizate, în timp real, la scară largă în aplicațiile de prognoză meteo, hărți și navigație auto, închirieri autoturisme sau imobile, măsurări cadastrale, turism, sănătate și sport, în video registratoarele pentru traficul rutier, aplicații de matrimoniale, rețele de socializare ș.a.

Dezvăluirea cascadei de date ce sunt furnizate de aceste dispozitive și aplicații, în special cele cu privire la localizare, generează riscuri majore pentru confidențialitate și chiar securitatea persoanei. Scopul prezentului rezumat este de a expune, fără caracter de exhaustivitate, doar câteva aspecte/teze referitor la probleme de confidențialitate la prelucrarea datelor de geolocație, soluțiile legislative existente, având ca obiectiv reliefaarea tendințelor și a vectorilor de interpretare și aplicare a acestora.

Datele cu privire la geolocație pot reprezenta date cu caracter personal, noțiune definită la art. 2 al Convenției nr. 108/1981 („*date cu caracter personal*” înseamnă orice informație referitoare la o persoană fizică, identificată sau identificabilă [„*persoana respectivă*”]) [1, art. 2].

Nu de puține ori însă, din cauza sensibilității lor, datele cu privire la localizare pot constitui categorii speciale de date. Astfel, în mod individual sau combinate cu alte date, datele de localizare pot contribui la creionarea unui profil psihologic sau unui model de comportament al subiectului de date [a se vedea Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene în cauza (c-293/12) *Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communications*,

Marine and Natural Resources and Others and Kärntner Landesregierung and Others din 08.04.2014, pct. 26-28].

Un model de comportament poate include, de asemenea, categorii speciale de date, dacă, de exemplu, dezvăluie vizite la spitale și locuri religioase, prezența la demonstrații politice sau prezența în alte locații specifice care dezvăluie date despre, de exemplu, viața sexuală. Aceste profiluri pot fi folosite pentru a lua decizii care afectează în mod semnificativ subiectul datelor [2, p.7]. În cauza *Carpenter vs United States* (2018), Curtea Supremă a Statelor Unite a Americii a reiterat raționamentele expuse în cauzele *Katz* (1967) și *Jones* (2012) potrivit cărora indivizii, sub auspiciul celui de-al Patrulea amendament al Constituției, pot avea așteptări rezonabile privind intimitatea și confidențialitatea lor și atunci când se află în spații publice, iar referitor la identificarea prin date celulare, Curtea Supremă a reținut: *Un telefon mobil își urmărește cu fidelitate proprietarul dincolo de străzile publice și în reședințe private, cabinete medicale, sedii politice și alte locații potențial revelatoare. [...] În consecință, atunci când Guvernul urmărește locația unui telefon mobil, realizează o supraveghere aproape perfectă, ca și cum ar fi atașat un monitor de gleznă utilizatorului telefonului* [3, p.13].

Așadar, aproape fiecare posesor de telefon mobil, în mod voluntar, dar nu se știe cât de conștient, poartă cu sine un dispozitiv de supraveghere aproape perfect, care este unic identificabil prin codul IMEI (*International Mobile Equipment Identity*). În prezent, sistemul global de navigație prin satelit (GNSS), stațiile de bază ale Sistemului global pentru comunicații mobile (GSM) și Wi-Fi sunt cele trei tipuri principale de semnale radio utilizate pentru poziționarea în telefoane inteligente [4, p. 313].

Atunci când prelucrează datele cu caracter personal, furnizorii de informații geospațiale se califică fie ca „operatori de date”, fie ca „persoane împuternicite de operator”. Un operator de date determină scopurile și mijloacele pentru prelucrare, în timp ce o persoană împuternicită acționează la instrucțiunile operatorului de date. Operatorul de date este principalul destinatar normativ al legislației privind protecția datelor [5, p. 23].

În limitele prezentului rezumat ar fi dificil să expunem complet obligațiile operatorului care prelucrează date privind localizarea pentru a se conforma la legislația în vigoare (*preponderent cu referire la legislația Uniunii Europene*), însă pentru început acesta trebuie să fie sigur referitor la temeiul legal al prelucrării (ex.: consimțământul persoanei vizate, executarea unui contract, obligație legală etc.); să ia măsuri suficiente pentru a asigura confidențialitate și securitatea datelor prelucrate; să respecte drepturile subiecților de date etc.

În scopul prevenirii încălcării drepturilor subiecților și având în vedere că prelucrarea datelor cu privire la localizare implică de cele mai multe ori un volum mare de date, cu utilizarea noilor tehnologii, pentru evaluarea corectă a riscului este util și necesar ca operatorul să efectueze un studiu de evaluare a impactului asupra protecției datelor, așa cum este descris în Regulamentul General de Protecție a Datelor [6, considerent 90, 91 și art. 35]. De asemenea, în acord cu art. 25 al actului citat, operatorul prelucrării datelor

cu privire la geolocație, la proiectarea sistemelor de prelucrare a acestor date urmează să asigure protecția datelor începând cu momentul conceperii (*privacy by design*) și în mod implicit (*privacy by default*).

Aplicațiile ar trebui să utilizeze datele de localizare doar atunci când sunt active, să aibă facilități intuitive de deconectare a acestei opțiuni și să ofere cât mai multă transparență referitor la sistemul de prelucrare a acestor date. Spre exemplu, având în vedere practica de monitorizare a autoturismelor companiilor, angajații beneficiază de protecția vieții private și atunci când sunt la muncă (a se vedea cauza CtEDO: *Bărbulescu vs România*), persoanele să se poată aștepta la prelucrarea legală a datelor și atunci când sunt în locuri publice (a se vedea cauza CtEDO: *Uzun vs Germania*) și chiar și atunci când fac obiectul unei investigații de natură penală (a se vedea cauza CtEDO: *Ben Faiza vs Franța*).

În contextul economiei „Big Data”, în care capacitățile de prelucrare și stocare a informației cresc în progresie geometrică, datele cu privire la locație reprezintă o mică categorie de date, însă acompaniată cu altele poate provoca riscuri cu privire la securitate și confidențialitatea persoanei.

Localizarea geografică este o tehnologie minunată care stimulează inovația în multe domenii. Cu toate acestea, considerăm că există o nevoie clară de educație, precum și de cercetare privind proiectarea sistemelor care să țină seama de locație, oferind în același timp protecție maximă împotriva încălcării confidențialității [7, p. 6]. Nu este o exagerare să spunem că creșterea utilizării datelor bazate pe locație reprezintă una dintre cele mai mari provocări legate de confidențialitate confruntată vreodată [8, p. 8].

Referințe:

1. Convenția nr. 108 pentru protecția persoanelor referitor la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal, încheiată la Strasbourg 28.01.1981.
2. „Article 29 Data Protection Working Party”, *Opinion 13/2011 on Geolocation services on smart mobile devices*; 881/11/EN WP 185, adopted on 16 May 2011.
3. *Carpenter vs. United States (2018)*, disponibilă la https://www.supremecourt.gov/opinions/17pdf/16-402_h315.pdf (accesat la 29.08.2022).
4. BU-PASHA, Sh., ALÉN-SAVIKKO, A., MÄKINEN, J., GUINNESS, R., KORPISAARI, P. EU Law Perspectives on Location Data Privacy in Smartphones and Informed Consent for Transparency. In: *European Data Protection Law Review*, vol. 2 (2016), Issue 3.
5. World Geospatial Industry Council, „*Geospatial Information and Privacy: Policy Perspectives and Imperatives for Geospatial Industry*”, 2020, disponibil: <https://wgicouncil.org/wp-content/uploads/2020/03/Geospatial-Information-and-Privacy-report-Final.pdf> (accesat la 30.08.2022).

6. Regulamentul UE 2016/679 al Parlamentului European și a Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46. In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L119/1 din 04.05.2016.
7. FRIEDLAND, G., SOMMER, R. *Cybercasing the Joint: On the Privacy Implications of Geo-Tagging*, în <https://www1.icsi.berkeley.edu/pubs/networking/cybercasinghotsec10.pdf> (accesat la 26.08.2022).
8. NOLAN, Ph., TABIN, I. *Geolocation services – where does the Article 29 Working Party stand?*. In: *Data Protection Ireland*, vol. 4, issue 4.

CONDIȚIILE NECESARE PENTRU DEȚINEREA CALITĂȚII DE PARTE A FIDUCIEI

REQUIREMENTS FOR THE PARTIES TO A TRUST

Irina DIGORI, ORCID: 0000-0003-3537-0098
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.67:347(478)(094.4)

e-mail: irinadigori@gmail.com

S-au strecurat deja mai bine de 3 ani de la introducerea instituției fiduciei în legislația Republicii Moldova. Cu toate acestea, familiarizarea cu acest instrument juridic va dura încă o perioadă de timp, existând o multitudine de aspecte de elucidat. Prin urmare, ne propunem în prezenta lucrare să analizăm mai detaliat subiectul părților unei fiducii, prin prisma condițiilor necesare pentru deținerea acestor calități. Pentru atingerea acestui obiectiv, au fost utilizate metodele de cercetare: logică, comparativă și cea a analizei sistemice.

Potrivit alin. (1) art. 2056 C.civ. RM, „sunt părți ale fiduciei constituitorul, fiducia-
rul, beneficiarul și asistentul fiduciei.” Primele trei roluri sunt esențiale pentru construcția
fiduciei (în majoritatea cazurilor), iar existența asistentului este una opțională.

Codul civil al Republicii Moldova nu prevede expres anumite condiții pentru
deținerea calității de parte a fiduciei, cu excepția categoriei specifice de „fiduciar speci-
al” (care este descrisă la art. 2132 alin. (6) C.civ. RM). Prin urmare, constituitor, fiduciar,
beneficiar și asistent al fiduciei poate fi orice persoană fizică sau juridică, cu următoarele
precizări pe care le-am dedus din analiza sistemică a normelor. Vom expune condițiile
succesiv, pentru fiecare dintre aceste categorii.

Constituitorul este persoana care constituie o fiducie și transmite fiduciarului titlul
asupra drepturilor aduse ca aport la masa patrimonială fiduciară. Constituitor poate fi
orice persoană fizică sau juridică. Codul civil nu instituie niciun fel de limitări speciale
în ceea ce privește dreptul unei persoane de a acționa în calitate de constituitor. Bi-
neînțeles, prevederile generale în materia capacității de folosință și exercițiu se aplică
corespunzător și trebuie să fie respectate. Astfel, având în vedere că fiducia implică un
transfer de natură patrimonială, așadar este un act de dispoziție, apreciem că persoana
fizică trebuie să fie înzestrată cu capacitate de exercițiu deplină sau, în cazul minorului
sau al adultului ocrotit printr-o măsură de ocrotire contractuală sau judiciară, se vor res-
pecta regulile privind actele de dispoziție, și anume – după caz: reprezentarea de către
reprezentantul legal, părinte, tutore; încuviințarea părintelui, a curatorului, a tutorelui
ori a altui ocrotitor; autorizarea consiliului de familie, autorității tutelare ori a instanței
de judecată, necesare potrivit legii sau hotărârii judecătorești. În cazul unui minor sau
al unei persoane în privința căreia s-a instituit o măsură de ocrotire judiciară, trebuie de
ținut cont de prevederile Codului civil al Republicii Moldova cu privire la actele juridice

interzise – art. 140 și cu privire la inadmisibilitatea donației – art. 1203 lit. a), având în vedere dispoziția art. 2075 alin. (4).

În doctrina românească [1, p. 190-191] se menționează că singura condiție pe care trebuie să o îndeplinească persoana fizică sau juridică ce dorește să dețină calitatea de constituitor în cadrul contractului de fiducie (conform Codului civil al României) este de a fi titulara drepturilor pe care intenționează să le transfere. Spre deosebire de reglementările din România, din definiția legală a contractului de fiducie (cuprinsă în art. 2075 C.civ. RM), rezultă caracterul consensual al contractului, ceea ce lasă deschisă întrebarea dacă poate fi încheiat un contract de fiducie cu privire la un drept pe care constituitorul (încă) nu îl deține. Formal, contractul poate fi încheiat și îl va obliga pe constituitor să transmită sau, după caz, să constituie titlul asupra drepturilor fiduciei fiduciarului, conform condițiilor indicate în contract. Bineînțeles, un asemenea contract, în momentul încheierii sale, nu ar avea niciun efect translativ de proprietate și ar constitui doar o „fiducie vidă”, masa patrimonială fiduciară fiind încă deșartă (există însă și ideea că masa patrimonială fiduciară va cuprinde creanța față de constituitor: „acest drept la un transfer este primul activ al trust-ului” [2, p. 470]). Cu toate acestea, potrivit normei imperative de la art. 2075 alin. (2) lit. d), contractul de fiducie trebuie să prevadă: drepturile care se transmit de către constituitor în componența masei patrimoniale fiduciare. Din cauza marjei de interpretare pe care o lasă normele (cu privire la obligativitatea transferului pentru constituirea fiduciei), este bine-venit de evitat contractele de fiducie prin care constituitorul se obligă să transmită drepturile pe care nu le deține, sau, cel puțin, trebuie de acordat o atenție sporită formulării contractului. În astfel de cazuri, mai există opțiunea de a privi acest contract de fiducie drept unul încheiat sub condiție suspensivă.

Fiduciarul este persoana care se obligă să devină titularul unei mase patrimoniale (masă patrimonială fiduciară), să o administreze și să dispună de ea, în conformitate cu condițiile care guvernează raportul (condiții ale fiduciei), în folosul unui beneficiar sau pentru a promova un scop de utilitate publică. Spre deosebire de reglementările din România, Franța și alte state, legislația Republicii Moldova nu impune anumite cerințe pentru a deține calitatea de fiduciar. Cu toate acestea, nu putem afirma că orice persoană poate fi fiduciar, ci considerăm că poate avea această calitate doar o persoană juridică care nu a intrat în lichidare sau o persoană fizică care are capacitate de exercițiu deplină și nu este supusă niciunei măsuri de ocrotire (i.e. contractuală sau judiciară – e.g. ocrotirea provizorie, caz în care persoana își păstrează capacitatea de exercițiu deplină). Această condiție nu este indicată expres în C.civ. RM, dar o desprindem drept concluzie din interpretarea *per a contrario* a prevederii art. 2135 lit. a) C.civ. RM și, în plus, din natura, întinderea și complexitatea împuternicirilor, drepturilor și obligațiilor fiduciarului. Fiduciarul trebuie să administreze masa fiduciară, respectiv trebuie să aibă capacitatea civilă deplină, pentru a nu fi dependent de decizia unor alte persoane, autorități sau a instanței de judecată. Cu toate acestea, în lipsa unor prevederi exprese ale C.civ. RM, acest aspect rămâne discutabil. Spre exemplu, poate fi pusă întrebarea: „de ce nu ar putea fi fiduciar constituitorul asupra căruia este instituită o măsură de ocrotire contractuală sau ocrotirea provizorie, mai ales în varianta dacă ar mai exista încă un alt fiduciar?” sau

alte întrebări/spețe cu condiții specifice. Deși noi nu considerăm rațional ca o persoană în asemenea condiții să dețină calitatea de fiduciar, ar putea exista și opinii contrare. Cert însă este faptul că fiduciarul trebuie să fie în stare să își îndeplinească obligațiile și să asigure *funcționalitatea* fiduciei.

Beneficiarul este persoana care, potrivit condițiilor fiduciei, are dreptul la beneficiu din masa patrimonială fiduciară sau are vocația la un asemenea beneficiu. Beneficiar poate fi orice persoană juridică sau fizică (inclusiv un minor sau un adult ocrotit printr-o măsură de ocrotire contractuală sau judiciară). Mai mult decât atât, persoana poate fi beneficiar chiar dacă s-a născut ori s-a constituit după constituirea fiduciei – art. 2087 alin. (3) C.civ. RM. În acest sens, poate apărea întrebarea: „este obligatoriu ca beneficiarul să fie conceput în momentul constituirii fiduciei sau nu?” Analizând reglementările privind moștenirea subsecventă (care este, într-o oarecare măsură, expresia fiduciei în materia succesiunii), observăm că moștenitor subsecvent poate fi și o persoană fizică deocamdată neconcepută sau o persoană juridică încă neconstituită în momentul deschiderii moștenirii, dar care se va constitui ulterior. Considerăm că această situație este posibilă nu doar în cazul unei fiducii constituite prin testament (care ia naștere din momentul decesului defunctului), ci și în cazul oricărei alte fiducii. Prin urmare, beneficiar poate fi orice persoană fizică: în viață, concepută sau neconcepută, precum și orice persoană juridică constituită sau care urmează a fi constituită. Important este ca beneficiarul să fie „determinat în mod suficient de către constituitor sau determinabil pe altă cale la data la care beneficiul devine scadent” – art. 2087 alin. (1).

Asistent al fiduciei este persoana care, potrivit condițiilor fiduciei, are dreptul de a desemna sau a revoca fiduciarul ori de a-și da consimțământul la renunțarea fiduciarului, precum și alte discreții și împuterniciri prevăzute expres. Din nou, în privința persoanelor care pot deține calitatea de asistent al fiduciei, C.civ. RM nu conține nicio prevedere expresă. Totuși, ținând cont de drepturile, atribuțiile și obligațiile acestuia, considerăm că trebuie să fie întrunite aceleași condiții ca și în cazul fiduciarului – adică asistent al fiduciei poate fi doar o persoană juridică care nu a intrat în lichidare sau o persoană fizică care are capacitate de exercițiu deplină și nu este supusă niciunei măsuri de ocrotire.

În concluzie, chiar dacă Codul civil al Republicii Moldova nu prevede expres condiții anume pentru deținerea calității de parte a fiduciei, analiza sistemică a normelor ne permite să deducem care sunt acele condiții specifice pentru fiecare dintre calitățile de constituitor, fiduciar, beneficiar și asistent al fiduciei.

Referințe:

1. MOREANU, D. *Fiducia și Trust-ul*. București: C.H. Beck, 2017.
2. REID, K.G.C. Constitution of Trust: A Scottish Perspective. Symposium: Book X (Trusts) of the DCFR. In: *The Edinburgh Law Review*, 2011, vol. 15, no. 3, pp. 467-470.

INTERFERENȚE ÎNTRE DREPT ȘI TEHNOLOGIILE ÎN MEDICINĂ

INTERFERENCES BETWEEN LAW AND TECHNOLOGY IN MEDICINE

Tudor CRIGAN, ORCID: 0000-0002-6157-7239

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 349:61:004

e-mail: crigant@gmail.com

Dezvoltarea și perfecționarea sistemelor de colectare și prelucrare a informației au dus la modernizarea sistemelor de acces. Astfel, în ultimul timp, în medicină, sistemele de securitate bazate pe tehnologii noi se prezintă ca o alternativă viabilă, cu un cost redus, la sistemele bazate pe cartele magnetice, coduri de bare sau parole.

Adoptarea la scara largă într-un interval de timp scurt nu este probabilă. Consumatorii vor avea rețineri în a adopta tehnologia, dacă vor trebui să plătească în plus pentru ea, iar beneficiile nu vor fi pe măsură. Deja calculatoarele au devenit parte integrantă a vieții noastre de zi cu zi, iar majoritatea tranzacțiilor, de la semnarea contractelor până la efectuarea cumpărăturilor și la completarea formularelor pentru recuperarea taxelor se realizează digital, astfel încât se creează cadrul propice pentru ca firmele de biometrie să speră că produsele lor vor fi în curând omniprezente și indispensabile [5].

Tehnologia medicinei își produce influențe majore asupra vieții de zi de zi, având o strânsă corelație cu dreptul, uneori influențele fiind acceptate ca fiind necesare, alteori fiind un tribut al epocii în care trăim, iar alteori fiind privite cu scepticism.

Progresul medical nu înseamnă doar dezvoltarea de medicamente și proceduri chirurgicale noi, ci și trecerea unor servicii medicale, a unor facilități și a unor modalități de supraveghere a sănătății în mediul digital, virtual, conectat la internet, dependent de dispozitive mobile și utilizând resursele imense ale tehnologiei digitale. Tehnologia în medicină, în ansamblul ei, înseamnă capacitatea de a acumula, procesa și folosi un volum mare de date, ceea ce va schimba radical acest domeniu, oferind acces la servicii medicale mai bune, mai puțin costisitoare și, totodată, mai eficiente și corecte din punct de vedere juridic [3].

Tehnologia avansează de la o zi la alta, iar o mare parte din atenția mijloacelor de informare în masă și a publicului larg este concentrată asupra celor mai noi invenții, gadgeturi și inovații lansate pe piață. Cu toate acestea, istoria ne învață că majoritatea transformărilor radicale în societățile umane nu apar imediat după apariția unei invenții, ci abia atunci când ajung să fie suficient de răspândite pentru a avea un impact la nivel sistemic [8].

Principiile juridice care trebuie respectate de către instituțiile medicale ar fi următoarele:

– Garantarea dreptului la a doua opinie în aceeași cauză medicală. Pacientul are dreptul să solicite opinia a doi sau mai mulți medici cu privire la aceeași problemă de sănătate. La fel și lucrătorul medical are dreptul să solicite opinia a unuia sau a unor colegi de ai săi cu privire la probleme de sănătate ale pacientului său. În acest din urmă caz, medicul e obligat să respecte datele confidențiale ale pacientului.

– Autodeterminarea. Presupune că pacientul este subiectul principal în luarea deciziilor cu privire la propria sănătate. Deciziile pacientului urmează a fi luate în cunoștință de cauză după o informare din partea medicului. Principiul presupune că pacientul are dreptul să aleagă instituția medicală, medicul său, iar unde este posibil, să aleagă metodele de diagnosticare și tratament.

– Inviolabilitatea și intangibilitatea corpului uman. El presupune că orice intervenție medicală poate avea loc doar cu acordul pacientului, dacă interesele acestuia o cer și dacă nu este interzisă de lege. Medicul nu poate să acționeze asupra pacientului în dauna acestuia sau fără a avea perspective de a trata o maladie [9].

De-a lungul istoriei, inovațiile care au permis extinderea longevității umane au fost de ordin tehnologic, nu medical: de exemplu, conceperea unui sistem de canalizare a stopat răspândirea a numeroase boli și a redus masiv mortalitatea timpurie.

În schimb, în ultima vreme, progresul medical a constat în dezvoltarea de medicamente și proceduri chirurgicale noi. În următorii ani, informatica va sta la baza progresului ce va fi înregistrat în medicină. Capacitatea de a acumula, procesa și folosi date în volum mare va schimba radical acest domeniu, oferind publicului acces la servicii medicale mai bune, mai puțin costisitoare și, totodată, mai eficiente [4].

Tehnologiile în medicină sunt în curs de dezvoltare în domenii științifice actuale. Posibilitățile, abordările și soluțiile în aplicațiile bazate pe realitatea virtuală sunt imense. Inovațiile în tehnologia informației, împreună cu costurile reduse ale produselor hardware și software, vor rafina și vor spori eficiența, expertiza și competența actului medical, în scopul de a asigura confort pentru pacient și o abordare terapeutică adecvată și sigură.

Cele mai evidente tehnologii inovatoare care vor schimba actul medical sunt, desigur, realitatea augmentată și realitatea virtuală. Dispozitivele medicale care vor folosi tehnologii noi vor oferi oamenilor acces la o altă lume. Atracția acestor noi tehnologii este extrem de puternică, iar potențialul pe care companiile de produse medicale îl pot exploata este uriaș.

Experiențele virtuale sunt extrem de intense și greu de uitat, mai ales că deocamdată nu oricine le poate avea. Într-o lume suprasaturată de informații, experiențele puternice pe care le pot oferi tehnologiile inovatoare sau realitatea augmentată pot schimba radical relația cu pacientul, păstrându-i interesul pentru anumite produse sau servicii și fidelizându-l [1].

Între drept și medicină există mult mai multe legături decât, uneori, suntem tentați să credem. Dreptul însoțește ființa omenească dinainte de naștere, adică de la concepție și, uneori, dincolo de moarte. Cine mai face aceasta? Medicina. Iată de ce, între drept

și medicină există nenumărate punți de legătură. Credem că sunt singurele domenii în care omul este urmărit de la concepție și până dincolo de trecerea în neființă sau în eternitate.

Nu mai este o noutate folosirea de dispozitive care măsoară funcțiile corpului, oferă date importante despre metabolismul pacientului și îi ajută astfel pe medici să stabilească un diagnostic corect. Senzorii sunt folosiți și în testele clinice realizate de companiile farmaceutice, când totul depinde de modul în care aceste date despre pacienți sunt colectate și interpretate [2].

Nimeni nu poate fi silit să devină medic. Nimeni nu poate visa să devină pacient. Niciun pacient nu concepe să-și dea viața în mâinile medicului. Nu orice deces al unui pacient poate fi imputat medicului. Nu orice greșeală a medicului poate rămâne fără urmări [7].

Astăzi, tehnologia în medicină influențează semnificativ numeroase domenii, însă câteva dintre cele care ne afectează cel mai mult zi de zi, printre care și medicina, nu i-au resimțit încă impactul în aceeași măsură. Acest lucru promite să se schimbe în următorii ani, tehnologia trebuind să producă în medicină schimbări radicale, fără precedent în ultimul secol.

În final, mai presus de orice medicină, este o profesiune de încredere, iar rolul preventiv și educativ al normei juridice este acela de a apăra încrederea publică, în faptul că actul medical va proteja și va promova corespunzător valorile sociale supreme: sănătatea și viața.

Referințe:

1. BACIU, Gh. *Medicina legală*. Chișinău: Știința, 1995.
2. BACIU, Gh. *Evoluția medicinei legale pe plaiul basarabean*. Chișinău, 2013. 308 p.
3. BACIU, Gh., PĂDURE, A. *Traumatismele mecanice în aspect medico-legal*. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic Medicina, 2006. 254 p.
4. BELIȘ, Vl. *Tratat de medicină legală*. Vol. 1. 831 p.; vol. 2. București: Editura medicală, 1995. 976 p.
5. EȚCO, C. *Management în sistemul de sănătate*. Chișinău: Epigraf, 2006. 864 p.
6. TINTIUC, D., GROSSU, I. *Sănătate Publică și Management*. Chișinău, 2007, pp. 488-489.
7. POENARU, Iu. *Pedeapsa cu moartea: „pro” sau „contra”*. București: Lumina Lex, 1994.
8. UNGUREAN, S. *Deficiențe medicale: cauze și consecințe*. Chișinău, 2001.
9. UNGUREAN, S. *Medicina legală*. Chișinău: Știința, 1993. 414 p.

ÎNAPOIEREA COPILULUI ÎN STATUL REȘEDINȚEI SALE OBIȘNUITE

RETURN OF THE CHILD TO THE STATE OF HIS HABITUAL RESIDENCE

Valentina DONI, ORCID: 0000-0003-0316-0651
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.231.14:343.549

e-mail: av.donivalentina@gmail.com

Analiza problematicii privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite, în cazurile privind răpirea internațională de copii de către unul din părinți, își justifică relevanța și utilitatea practică din perspectiva protejării interesului superior al copilului și respectării Convenției de la Haga din 25 octombrie 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii [1]. Scopul articolului fiind determinarea problematicii stabilirii echilibrului dintre interesul superior al copilului față de interesul la respectarea dreptului la viața privată, conform art.8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului. Obiectivele prezentului studiu constau în analiza practicii judiciare și a evoluției istorice a reglementărilor în cazurile privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite. Metodele utilizate în cadrul studiului sunt metoda sistemică, istorică, analitică și logică.

În această ordine de idei, conform Hotărârii Judecătorei Chișinău, sediul Centru din 08 iulie 2019 [2], se indică că, conform art.3 din Convenție, deplasarea sau neînapoierea este ilicită: „a) când are loc prin violarea unui drept privind încredințarea, atribuit unei persoane, unei instituții sau oricărui alt organism acționând fie separat, fie împreună, prin legea statului în care copilul își avea reședința obișnuită, imediat înaintea deplasării sau reînapoierii sale”. În același sens, conform pct. 57 [2] din această hotărâre se stipulează că dreptul privind încredințarea, vizat la lit.a) poate rezulta, între altele, dintr-o atribuire de plin drept, dintr-o hotărâre judecătorească sau administrativă sau dintr-un acord în vigoare potrivit dreptului aceluși stat. În prezenta cauză s-a constatat că deplasarea minorului pe teritoriul Republicii Moldova a fost una legală, din moment ce la trecerea de către minor a frontierei de stat acesta a fost însoțit de către ambii părinți. La fel, instanța nu a constatat violarea dreptului reclamantului privind încredințarea minorului, în circumstanțele în care la materialele dosarului nu au fost prezentate probe în acest sens, și anume, lipsa o hotărâre judecătorească sau administrativă de încredințare a copilului minor reclamantului, sau care ar stabili domiciliul minorului cu tata.

În acest sens, menționăm că, conform prevederilor art. 58 alin.(1) Codul familiei a Republicii Moldova, „Părinții au drepturi și obligații egale față de copii, indiferent de faptul dacă copiii sunt născuți în căsătorie sau înafara ei, dacă locuiesc împreună cu părinții sau separat” [3]. Deci în cauza respectivă părinții exercitau autoritatea părintească în comun asupra copilului și nu a fost stabilit domiciliul copilului doar cu un părinte.

Nu poate fi trecut cu vederea faptul că reglementarea aspectelor civile a răpirii internaționale de copii au pus atât în fața celor abilitați cu aplicarea legii, cât și în fața științei dreptului familiei un șir de controverse generate de modificările esențiale ale legii. Aici facem referire la Legea nr. 112 din 09.07.2020 pentru modificarea unor acte normative [4] care a produs modificări atât în Codul familiei cât și în Codul de procedură civilă prin instituirea capitolului XXV¹ „Înapoierea copilului și exercitarea dreptului de vizitare a copilului”.

În primul rând, modificarea respectivă a impus adresarea cererilor în fața Curții de Apel Chișinău. Un exemplu în acest sens este Decizia Curții Supreme de Justiție din 03 august 2022 împotriva încheierii din 05 iulie 2022 a Curții de Apel Chișinău prin care s-a restituit cererea depusă de reclamant din cauza neindicării esenței de încălcare sau a pericolului de încălcare a drepturilor, libertăților sau intereselor legitime ale reclamantului, lipsa indicării pretențiilor și a documentelor ce certifică circumstanțele pe care reclamantul își întemeiază pretențiile.

Concluzionăm că înapoierea copilului în statul reședinței obișnuite, deși a suferit modificări, continuă să se bazeze pe principii internaționale general-recunoscute. În fiecare caz, se va ține cont de interesul superior al copilului și de drepturile egale ale părinților de a exercita autoritatea părintească asupra copilului.

Referințe:

1. Convenția de la Haga din 25 octombrie 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii. Publicat: 30-12-1999 în *Tratate Internationale*, nr. 15, art. 67, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118015&lang=ro
2. Hotărârea Judecătorei Chișinău, sediul Centru din 08 iulie 2019, dosarul nr.2-3650/19, https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2573c7d7-844-d-4a86-90be-aaf3f6ee671f
3. Codul familiei Republicii Moldova nr. 1316 din 26.10.2000. Publicat: 26-04-2001 în *Monitorul Oficial*, nr. 47-48, art. 210, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122974&lang=ro#
4. Legea nr. 112 din 09.07.2020 pentru modificarea unor acte normative. Publicat: 14-08-2020 în *Monitorul Oficial*, nr. 205-211, art. 454, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122632&lang=ro

Articol elaborat în cadrul Proiectului: „Aspecte civile ale răpirii internaționale de copii”. Cifru: 553.04.

ROLUL PRINCIPIULUI ECHILIBRULUI DE INTERESE ÎN LICENȚIEREA ACTIVITĂȚII DE ÎNTREPRINZĂTOR

THE ROLE OF THE PRINCIPLE OF BALANCE OF INTERESTS IN BUSINESS LICENSING

Nicolae PASCARU, ORCID: 0000-0002-5392-5539
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 334.722:346.26

email: pascarunicolae.95@gmail.com

Scopul acestui articol este de a identifica coraportul dintre principiul echilibrului de interese și practicarea anumitor activități de întreprinzător supuse licențierii.

Atingerea acestui scop este asigurată prin următoarele obiective: analiza complexă a conținutului principiului echilibrului de interese, identificarea legăturii acestui principiu cu activitatea de licențiere, cercetarea aspectelor specifice legate de implementarea practică a acestui principiu. În acest sens, pentru a efectua un studiu mai detaliat al temei alese spre cercetare, vom utiliza drept bază metodologică o serie de metode specifice de cercetare cu caracter sociouman, ca de exemplu: metoda descriptivă, metoda analitică, metoda de sinteză, metoda comparativă, metoda concluziei etc.

Construcția intereselor ca motor al acțiunilor, faptelor, activităților individuale și colective ale oamenilor, manifestarea aspirațiilor lor de viață și conținutul activităților lor de viață, dezvoltarea tehnologiilor moderne de armonizare a intereselor în legislație, au deschis literalmente calea spre studierea unei probleme derivate și, implicit, conexe, dar și majore ale jurisprudenței contemporane, și anume, problema stabilirii unui echilibru de interese.

Problema găsirii unui echilibru între diversele interese în drept a fost și rămâne actuală în orice moment. Interesele au fost și continuă să fie unul dintre principalii factori ai vieții umane, influențând atât crearea, cât și funcționarea sistemului de drept. Înscrierea în lege a intereselor semnificative din punct de vedere social care corespund intereselor obiective ale societății este crucială pentru realizarea statului de drept, deoarece protejarea intereselor prin intermediul unor norme juridice care nu corespund intereselor obiective ale societății în ansamblu duce la încălcarea echilibrului acestora.

În consecință, una dintre cele mai importante sarcini ale dreptului devine armonizarea interesului public cu cel privat, realizarea unui compromis între aceste categorii de interese.

Deși principiul echilibrului între interesele private și cele publice în licențierea activității de întreprinzător nu este consacrat în legislație, în doctrina juridică, așa cum menționează unii autori, există diferite versiuni de desemnare a acestui principiu, care reflectă ideile sale esențiale ca „principiul justiției”, „principiul proporționalității”

„principiul restrângerii minime a drepturilor subiecților privați în interes public” etc. [1, p.58].

Principiul echilibrului intereselor publice, în raport cu cele private, este un principiu universal de drept fiind aplicabil mai multor ramuri de drept, așa cum afirmă unii autori [2, p.117].

În literatura juridică, principiul echilibrării intereselor private și publice este menționat ca unul dintre principiile dreptului civil, al afacerilor, al dreptului executiv, al dreptului fiscal, al dreptului funciar, al asigurărilor sociale, al dreptului administrativ și al dreptului mediului. Aceste formațiuni juridice pot fi atribuite atât ramurilor de drept privat, cât și ale dreptului public.

Într-o opinie, autoarea E.G. Komissarova, consideră că structura principiului echilibrului intereselor publice și cele private are următoarea structură:

- proporționalitatea drepturilor și obligațiilor părților părți;
- disponibilitatea oportunităților reale pentru realizarea intereselor legitime ale fiecărei părți a părților [3, p.8].

Academicianul V.V. Laptev a atribuit principiul combinării intereselor private și publice principiilor de bază ale dreptului afacerilor, care, în special, este subliniat de alți reprezentanți ai științei dreptului afacerilor. În plus, în opinia autorului, această categorie juridică „este recunoscută ca principiu general al dreptului internațional și este aplicată de justiție în majoritatea țărilor străine dezvoltate” [4, p.13].

Principiul echilibrului intereselor publice, în raport cu cele private în procesul de licențiere, presupune respectarea de către stat a intervenției limitate în interesele private ale întreprinzătorilor, formarea unei ordini juridice în care participanții la raporturile juridice de licențiere să poată prevedea consecințele comportamentului lor și să aibă încredere în invarianța statutului lor oficial stabilit, a drepturilor dobândite și a eficacității protecției lor de stat și lege.

În procesul de licențiere a activității de întreprinzător, principiul echilibrului interesului public și cel privat își evidențiază valoarea sa practică prin faptul că în emiterea deciziilor de suspendare și sau de retragere a licențelor în activitatea de întreprinzător, autoritățile de licențiere trebuie să țină cont de acest principiu și de faptul că eventualele restricții impuse asupra drepturilor și libertăților individuale fundamentale ale întreprinzătorului de a practica o anumită activitate licențiată corespunde unui echilibru între interesele private și publice concurente protejate constituțional.

Pentru a obține un echilibru just al intereselor private și publice în procesul de licențiere a activității de întreprinzător, este de mare importanță consacrarea directă în legislația națională a Republicii Moldova [5].

În acest sens, o stipulare expresă a acestui principiu în Legea nr.235 cu privire la principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător ar exclude evitarea unor eventuale abuzuri de intervenție excesivă din partea autorităților statului în raport cu întreprinzătorii care practică un anumit gen de activitate licențiat [6].

Astfel, **în concluzie**, putem menționa că gradul de asigurare a echilibrului dintre interesele private și cele publice este o măsură a eficacității reglementării legale în domeniul licențierii activităților de întreprinzător sub aspectul îndeplinirii principalelor sarcini ale dreptului, care include, pe de o parte, protecția drepturilor întreprinzătorilor titulari de licență, pe de altă parte, asigurarea protecției drepturilor și interesului public. Cu alte cuvinte, eficacitatea reglementării legale în domeniul licențierii activităților de întreprinzător este determinată de măsura în care reglementarea normativă existentă permite un echilibru just între interesele private și cele publice, iar acest lucru poate fi asigurat doar de stipularea expresă a principiului echilibrului de interese în prevederile cadrului normativ.

De asemenea, așa cum am putut să deducem din punct de vedere doctrinar, autorii care au cercetat acest principiu și l-au definit, majoritatea opinează asupra faptului că principiul echilibrului de interese apare ca o condiție specială ce trebuie, în mod indubitabil, de consacrat la nivel normativ, acesta fiind unul dintre principiile care asigură un mod optim de funcționare a statului, a societății și a individului. Principiul echilibrului de interese se exprimă prin luarea în considerare și respectarea exactă a raporturilor proporționale dintre interesele legitime ale subiecților societății. Asigurarea echilibrului are ca scop crearea și menținerea condițiilor pentru a asigura realizarea și protecția intereselor legitime pe baza garanțiilor normative existente și introduse.

În acest sens, una dintre problemele nerezolvate de legiuitor este determinarea la nivelul cadrului normativ a echilibrului intereselor publice și private în reglementarea juridică a activității de întreprinzător. Această problemă are mai multe fațete, manifestările ei există în mai multe ramuri ale dreptului, deoarece interesele participanților la relațiile juridice adesea nu numai că nu coincid, ci sunt multidirecționale, ceea ce nu este întotdeauna luat în considerare de legiuitor. Astfel, o analiză a legislației actuale nu permite să ne facem nicio idee clară despre ceea ce legiuitorul înțelege drept interese publice și private în activitatea de întreprinzător.

Totodată, analiza complexă a acestui principiu ne permite să mai concluzionăm că principiul echilibrului de interese are statutul unui principiu independent și interacționează în mod activ cu alte principii de drept, dezvoltând și elaborând principiile egalității și buneii-credințe, și limitând domeniul de aplicare a principiilor inadmisibilității intervenției arbitrare a oricui în afacerile private, necesității exercitării neîngrădite a drepturilor civile, asigurării restabilirii drepturilor încălcate și protecției judiciare a acestora.

Referințe:

1. СТАРЖЕНЕЦКИЙ, В.В. *Россия и Совет Европы: право собственности*. Москва, 2004.
2. ВАВИЛИН, Е.В. *Осуществление и защита гражданских прав*. Москва: Волтерс Клувер, 2009.

3. КОМИССАРОВА, Е.Г. *Принципы в праве и основные начала гражданского законодательства*. Екатеринбург, 2002.
4. ЛАПТЕВ, В.В. *Предпринимательское (хозяйственное) право: Учебник Занковского*. Москва, 2006.
5. Legea nr.160 privind reglementare prin autorizare a activității de întreprinzător, adoptată la 22.07.2011. Publicată la 14.10.2011 în *Monitorul Oficial*, nr. 170-175.
6. Legea nr.235 cu privire la principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător. Adoptată la 20.07.2006, în vigoare din 01.01.2008), în *Monitorul Oficial*, nr.126-130 art.627 din 11.08.2006.

CLAUZA DE NECONCURENȚĂ

THE NON-COMPETE CLAUSE

Tatiana MACOVEI, ORCID: 0000-0002-4458-0567
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.776

e-mail: macovei.tanea@gmail.com

Apariția economiei pe piață și a cadrului concurenței pe care acesta îl implică, generează o anumită etică profesională și aplicarea acțiunilor corespunzătoare pentru acțiunile de concurență neloială. Clauza de neconcurență este foarte apropiată de păstrarea secretului comercial și este aplicată pe larg în statele cu economie de piață, are drept scop protejarea intereselor angajatorului pentru a nu fi prejudiciat de către salariat, precum și a evita concurența neloială. Unii specialiști în materia dreptului sunt sceptici când aud de clauza de neconcurență și prima reacție este să nege existența unei asemenea clauze, deoarece aceasta încalcă libertatea de a munci, este contrară Constituției și a Codului muncii. Constituția Republicii Moldova prevede că orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului [1]. În același timp, Codul muncii [2] al Republicii Moldova prevede expres la art. 6 alin. (3) că nimeni, pe toată durata vieții sale, nu poate fi obligat să muncească sau să nu muncească într-un anumit loc de muncă sau într-o anumită profesie, oricare ar fi acestea. Iar alin. (4) prevede că orice act juridic încheiat cu nerespectarea dispozițiilor alin.(1), (2) și (3) este nul.

Astfel apare întrebarea dacă se permite sau nu clauza de neconcurență în contractele individuale de muncă, iar dacă se permite care sunt condițiile legale? Respectiv, scopul acestei cercetări științifice este de a afla în ce condiții poate fi stabilită clauza de neconcurență în contractele individuale de muncă.

Obiectivele cercetării constau în identificarea cadrului normativ ce reglementează clauza de neconcurență și identificarea problemelor care pot apărea în practică în legătură cu clauza de neconcurență în contractele individuale de muncă. Metodele utilizate în cercetarea științifică sunt logică, istorică, comparativă, deductivă.

Clauza de neconcurență este o novație în legislația Republicii Moldova, motiv pentru care reprezintă un interes sporit atât pentru practicieni, cât și pentru doctrinari. Unii autori consideră că nu este necesară reglementarea clauzei de neconcurență în contractul individual de muncă datorită faptului că atentează la unul dintre drepturile fundamentale ale salariaților, și anume, la libertatea muncii [3]. Însă, totuși unii autori consideră că prin inserarea clauzei de neconcurență în contractul individual de muncă nu se urmărește îngrădirea dreptului de muncă al salariatului, ci se are în vedere protejarea intereselor patronului și evitarea pe cât e posibil a prejudicierii acestuia, cât și a unității pe care o

conduce, astfel eliminându-se concurența neloială [4]. Deși la o primă vedere această clauză ar fi interzisă, totuși reglementările juridice în această materie au fost schimbate prin completarea Codului muncii al Republicii Moldova cu art. 53¹ Codul muncii la data de 26 august 2022.

Astfel, potrivit 53¹ Codul muncii, părțile contractului individual de muncă pot negocia o clauză de neconcurență prin care salariatul să fie obligat ca după încetarea contractului individual de muncă să nu presteze, în interes propriu sau al unui terț, o activitate care se află în concurență cu cea prestată la angajatorul său, pe perioada negociată de părți, dar nu mai mult de un an.

În general, clauza de neconcurență presupune obligația salariatului de a nu întreprinde activități de concurență contra angajatorului, precum și obligația de a nu folosi informațiile de serviciu, mijloacele angajatorului, cât și experiența căpătată în timpul serviciului cu scopul obținerii beneficiului, și în dauna intereselor angajatorului. Cu alte cuvinte, clauza de neconcurență îl împiedică pe salariat să desfășoare o activitate care este în concurență cu cea a angajatorului. Chiar dacă clauza de neconcurență este o autolimitare a propriilor drepturi, dar este acceptată de către salariat, dar avantajoasă în ceea ce ține de partea financiară, pentru a fi valabilă clauza de a nu concura inserată în contractul individual de muncă, aceasta obligatoriu trebuie să respecte următoarele condiții de valabilitate:

- să fie acceptată în urma negocierilor dintre angajator și salariat, respectiv să fie voluntară. Clauza de neconcurență are caracter contractual, deci impunerea prin efectul legii este exclusă;

- să fie oneroasă. Îndemnizația urmează să fie plătită de către angajator pe toată durata de valabilitate a obligației de neconcurență. Referitor la caracterul oneros al clauzei de neconcurență, legislația muncii a Republicii Moldova prevede că pe parcursul acestei perioade, angajatorul îi achită salariatului o indemnizație lunară, a cărei mărime va fi negociată de salariat și angajator, dar care nu va fi mai mică de 50% din salariul mediu lunar al salariatului;

- să existe interesul legal al angajatorului. Clauza de neconcurență inserată în conținutul contractului individual de muncă nu trebuie să fie generalizată și nici formală, însă doar atunci când într-adevăr există un interes legal al angajatorului în limitarea dreptului salariatului la muncă. Deci, observăm că clauza de neconcurență nu poate fi inserată fiecărui salariat, însă doar celor care datorită funcției pe care o ocupă în cadrul întreprinderii pot să fie într-o concurență cu activitatea angajatorului;

- să se limiteze în timp clauza de neconcurență. Potrivit legislației în vigoare durata maximă a clauzei de neconcurență este de un an de zile după încetarea raporturilor juridice de muncă. După cum observăm, legiuitorul moldav a reglementat posibilitatea de a stabili clauza de neconcurență doar după încetarea contractului individual de muncă, spre deosebire de legislația altor state, spre exemplu a României, care prevede posibilitatea de a stabili clauză de neconcurență atât pe parcursul executării contractului individual de muncă, cât și după încetarea acestuia;

- activitatea concurentă să fie limitată geografic. Luând în calcul specificul afacerii angajatorului, urmează să identificăm zona geografică, localitatea sau regiunea unde trebuie să fie limitată această activitate. Aria geografică trebuie identificată cât mai corect și rezonabil, făcându-se o limitare doar la zona în care salariatul poate fi într-o reală concurență cu angajatorul;

- să fie indicate și definite expres activitățile concurente. Clauza de neconcurență nu poate avea ca efect interzicerea în mod absolut a exercitării profesiei sau specializării salariatului.

În cazul în care salariatul încalcă clauza de neconcurență, acesta urmează să restituie indemnizația primită și să recupereze angajatorului prejudiciul cauzat. Legislația în vigoare permite părților să renunțe la clauza de neconcurență. Astfel dacă părțile nu au prevăzut altfel prin clauza de neconcurență, cu condiția notificării și a plății a trei indemnizații lunare, angajatorul poate înceta unilateral clauza de neconcurență. Notificarea de încetare va produce efecte numai pentru viitor. De asemenea, și salariatul poate renunța la clauza de neconcurență. Astfel, dacă părțile nu au prevăzut altfel prin clauza de neconcurență, cu condiția notificării în formă scrisă, salariatul poate înceta clauza de neconcurență în cazul în care angajatorul întârzie, cel puțin cu o lună, achitarea indemnizației.

Concluzii. Clauza de neconcurență prezintă avantaje atât pentru angajator, cât și pentru salariat. Urmează să supra m odul în care această nouă instituție juridică va fi aplicată în dreptul muncii, iar în cazul în care vor apărea oarecare carențe, vor fi făcute propuneri *de lege ferenda* pentru îmbunătățirea acestui segment.

Referințe:

1. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994.
2. Codul muncii al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 154 din 28.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 159-162 din 29.07.2003.
3. BELIGRĂDEANU, Ș. Clauzele de neconcurență în contractele de muncă. În: *Dreptul*, 1991, nr.6, p.47.
4. ATANASIU, Al. Spre un nou conținut al contractului de muncă – clauza de neconcurență. În: *Dreptul*, 1991, nr.12, p.48.

**SOLUȚIONAREA ALTERNATIVĂ A LITIGIILOR *VERSUS*
PROCEDURILE CIVILE DE CONTROL**

**ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION *VERSUS* CIVIL CONTROL
PROCEEDINGS**

Elena BELEI, ORCID: 0000-0003-0618-5360
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 349.918

e-mail: elenabelei@yahoo.com

Printre obiectivele specifice Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 [1] se regăsesc: Îmbunătățirea cadrului normativ în materia arbitrajului (2.4.2) și Promovarea beneficiilor mecanismelor alternative de soluționare a disputelor în mediul de afaceri, în comunitatea juridică, în mediul academic și în sistemul judecătoresc (2.4.3.) În acest context, cadrul normativ actual [2, 3, 4] se prezintă a fi ușor depășit, confuz sau chiar contradictoriu.

Promovarea arbitrajului în Republica Moldova ar amplifica avantajele acestuia. Arbitrajul ar putea fi o soluție pentru eludarea corupției judiciare și a ineficienței instanțelor naționale de judecată. Alegând arbitrajul, părțile încredințează soluționarea litigiului unor specialiști cu o calificare înaltă și specializare aprofundată, desemnați de acestea. Întrucât procedura de soluționare a litigiului este special adaptată la necesitățile lor, părțile pot avea toată încrederea în proces, fiind sigure de integritatea lui. Utilizarea mai amplă a arbitrajului poate contribui la scăderea restanței de dosare în instanțele de judecată, sporind, astfel, eficiența lor, în special în circumstanțele în care pandemia de COVID-19 le-a influențat eficacitatea [5].

Dincolo de necesitatea adoptării unei noi legi, unice cu prevederi clare și flexibile, cadrul normativ conex, de asemenea, necesită îmbunătățiri.

Legea-cadru – Codul de procedură civilă – prevede două proceduri de control cu incidență asupra arbitrajelor naționale: Capitolul XLIII. Procedura în cauzele de contestare a hotărârilor arbitrale și Capitolul XLIV. Procedura în cauzele de eliberare a titlurilor de executare silită a hotărârilor arbitrale.

Situații în care părțile litigante opuse depun în paralel cerere de încuviințare a executării silite și cerere de desființare a aceleiași hotărâri arbitrale sunt destul de controversate și dificil de examinat. Astfel de proceduri paralele, inițiate în aceeași instanță în privința aceleiași hotărâri arbitrale, creează cheltuieli inutile de timp și resurse, deoarece la examinarea lor instanța va folosi aceleași materiale. În opinia unor practicieni [5], o posibilă soluție pentru a evita această dublare a procedurii, cu respectarea dreptului la

apărare pentru ambele părți, constă în conexasia procedurii de încuviințare a executării silită și a procedurii de desființare. Din această perspectivă, considerăm că e timpul de renunțat la o procedură civilă de control – cea de eliberare a titlurilor de executare silită a hotărârilor arbitrale, despovărând instanțele de prerogative improprii și fluidizând șansele justițiabililor de a atinge efectele scontate prin executarea silită a hotărârilor arbitrale.

Optând pentru fortificarea efectelor hotărârilor arbitrale, considerăm imperios ca nouă lege să clarifice faptul că *hotărârea arbitrală* este obligatorie din data adoptării și devine *executorie*, dacă nu este contestată în termen. Dreptul de a contesta o hotărâre arbitrală semnifică legătura dintre cele două forme de apărare a drepturilor civile – forma arbitrală și cea judiciară. Termenul actual de contestare cu durata de 3 luni din ziua primirii hotărârii arbitrale constituie un interval rezonabil. Considerăm justificată atribuirea hotărârii arbitrale la documentele executorii. Codul de executare al Republicii Moldova urmând a fi completat în acest sens. Astfel, efectul executoriu al acesteia survine după expirarea a 3 luni de la comunicare. Sarcina clarificării efectului executoriu trebuie să revină părților în arbitraj, care vor demonstra executorului judecătoresc data recepționării documentului, calcularea termenului de 3 luni ne reprezentând o dificultate majoră. Însă pierderea termenului de contestare a hotărârii arbitrale urmează a fi reglementată din perspectiva dreptului de repunere conform art. 116 Cod de procedură civilă al Republicii Moldova. În acest sens, prevederea similară din art. 363/1 Cod procedură civilă constituie o sancțiune procedurală echitabilă.

Cu referire la categoriile de hotărâri arbitrale, este utilă clasificarea legislativă a acestora în *hotărâre arbitrală integrală și parțială*, precum și *hotărâre arbitrală adițională*. Hotărârile arbitrale provizorii i se cuvine o normă proprie.

Astfel, prin hotărâri arbitrale provizorii se aplică măsuri de asigurare, fie de către arbitrii de urgență, fie de către tribunalele arbitrale. Aceste hotărâri trebuie să rămână unicele excepții sub incidența procedurilor de control judecătoresc. Propunem *de lege ferenda* ca la cererea unei părți, instanța de judecată să poată încuviința executarea silită a unei măsuri de asigurare dispusă de tribunalul arbitral, eliberând titlul executoriu conform Codului de procedură civilă. Instanța de judecată refuză executarea silită a unei măsuri de asigurare dispusă de tribunalul arbitral, dacă aceasta suferă de un viciu care ar constitui temei pentru desființarea unei hotărâri arbitrale conform prevederilor Codului de procedură civilă.

Impedimentul obiectiv care constituie o premisă a exercitării dreptului la acțiune în sens procedural necesită reformulare întru asigurarea coerenței legislative. Astfel, art. 169 și 265 Cod de procedură civilă urmează să prevadă refuzul în acceptarea unei cereri de chemare în judecată similar temeiului de încetare a procesului, dacă există o hotărâre arbitrală obligatorie cu privire la litigiul dintre aceleași părți, asupra aceluiași obiect și având aceleași temeiuri, cu excepția cazului desființării acesteia de către instanța de judecată.

Faptul că în unele situații instanțele de judecată pot interveni pentru a susține arbitrajul este unul cert. Însă este imperioasă clarificarea limitelor intervenției instanțelor de

judecată în procedurile arbitrale naționale, după cum arbitrabilitatea trebuie clarificată în raport cu competența exclusivă a instanțelor de judecată. Considerăm necesară această intervenție în următoarele cazuri:

- aplicarea măsurilor de asigurare ex-ante unei proceduri arbitrale derivată dintr-o convenție arbitrală;
- desemnarea arbitrilor, dacă instituția arbitrală nu-și exercită atribuțiile;
- recuzarea arbitrului;
- încetarea mandatului arbitrului;
- clarificarea competenței tribunalului arbitral;
- reclamarea probelor pentru procedura arbitrală;
- depozitarea dosarului arbitral.

Nu mai puțin importantă este competența jurisdicțională teritorială a instanțelor. În toate cazurile în care este permisă intervenția instanței de judecată în procedura arbitrală, cererea se va depune în instanța care ar fi fost competentă să examineze cauza civilă în lipsa clauzei arbitrale.

Referințe:

1. Legea nr. 211 din 06-12-2021 pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia. În: *Monitorul Oficial*, nr. 325-333 din 31-12-2021, art. 496.
2. Legea nr.23 din 22-02-2008 cu privire la arbitraj. În: *Monitorul Oficial*, nr. 88-89 din 20-05-2008, art. 314, cu modificările ulterioare.
3. Legea nr.24 din 22-02-2008 cu privire la arbitrajul comercial internațional. În: *Monitorul Oficial*, nr. 88-89 din 20-05-2008, art. 316, cu modificările ulterioare.
4. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225/2003, În: *Monitorul Oficial*, nr. 285-294 din 03-08-2018, art. 436, cu modificările ulterioare.
5. *Evaluarea legislației și practicii arbitrale din Republica Moldova*, 20.10.2021. Studiu elaborat cu asistența BERD și în parteneriat cu IDLO în cadrul proiectului de asistență tehnică „Moldova – Medierea comercială și Arbitrajul (Faza a IV-a)”, finanțat de USAID.

CONCEPTE CU PRIVIRE LA CONSTITUȚIONALIZAREA PROCEDURII PENALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

CONCEPTS REGARDING THE CONSTITUTIONALISATION OF CRIMINAL PROCEDURE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Igor DOLEA, ORCID: 0000-0003-4094-6098
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.13:342.4(478)

e-mail: idolea.irp@gmail.com

Constituționalizarea procedurii penale constituie un subiect relativ nou pentru doctrina procesuală penală din Republica Moldova. De fapt, și în Franța, care se consideră țara de origine a conceptului, subiectul a început să se consolideze doar în anii 70 ai secolului trecut, după unele hotărâri ale Consiliului Constituțional francez și abordările doctrinale care au urmat. În termeni simpli, constituționalizarea este un proces de difuzare a principiilor constituționale în normele procesual penale. Procesul de constituționalizare este unul complex, pornind de la crearea jurisprudenței constituționale și încorporarea acesteia fie în normele procesuale penale, fie în practica judiciară. La rândul său, la crearea jurisprudenței constituționale piatra de temelie o constituie standardele internaționale, printre acestea numărându-se, în primul rând, cele ce derivă din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Chiar dacă în doctrina națională sau jurisprudența Curții Constituționale termenul de constituționalizare nu a fost frecvent utilizat, la o retrospectivă sumară, se observă conturarea a două concepte de constituționalizare a dreptului. Respectiv, conceptele apărute concomitent reprezintă produsul influenței a două modele consolidate în sistemele de drept.

Primul concept derivă din teoria controlului judiciar al constituționalității legilor (*judicial review*) realizat de către instanțele de drept comun. Doctrina *judicial review* își găsește originea în sistemul judiciar al SUA după celebra cauză *Marbury vs Madison* din 24 februarie 1803, în care s-au pus bazele controlului de constituționalitate a legilor. Curtea Supremă a Statelor Unite a recunoscut dreptul judecătorului ordinar de a constata neconstituționalitatea normei legislative la examinarea unei cauze concrete în instanță. Fiind acceptată în mai multe țări, cu sisteme de drept nu neapărat identice, doctrina privind natura controlului nu mai provoacă polemici, discuțiile rezumându-se la mecanismele de control al constituționalității.

Al doilea concept derivă din doctrina kelseniană, aplicată în cea mai mare parte în țările Europei continentale, concept ce presupune controlul de constituționalitate realizat de către instanțe de jurisdicție constituțională. Deși posedă particularități distincte de la țară la țară, ideea principală este că un control de constituționalitate poate fi realizat doar de către o instanță de jurisdicție constituțională. Chiar și până la înființarea curților

constituționale, care a avut loc, în mare parte, în cea de a doua jumătate a sec. XX, în unele sisteme de drept, cum ar fi spre exemplu cel francez, instanțele supreme de justiție au recunoscut lipsa de competență în examinarea problemelor legate de constituționalitatea legilor. Se considera că referințele părților vizând neconstituționalitatea legii impun instanțelor anumite reguli, fapt ce nu poate fi acceptat.

După adoptarea Constituției Republicii Moldova, s-a observat o încercare de a promova în activitatea judecătorească ambele concepte. Potrivit unei hotărâri explicative a Plenului (*nr.2/1996*), Curtea Supremă de Justiție a recomandat instanțelor judecătorești aplicarea directă a Constituției în cazurile în care prevederile acesteia, ce urmează a fi aplicate, nu conțin indicații referitor la adoptarea unei legi speciale, ce ar reglementa aplicarea prevederilor Constituției, sau dacă instanța judecătorească stabilește că legea care a fost adoptată până la intrarea în vigoare a Constituției contravine prevederilor ei. Însuși instanțele de judecată erau tentate de a aplica unele principii constituționale, chiar dacă normele procesuale omiteau de a reglementa. Spre exemplu, erau acceptați avocații părților vătămate sau a martorilor, chiar dacă la epoca evenimentelor încă nu era adoptat noul Cod de procedură penală în care a fost prevăzut acest drept, sau instanțele aplicau direct prezumția caracterului licit al dobândirii proprietății, renunțând să aplice în unele cazuri confiscarea ș.a. Prin urmare, instanțele dispuneau de competența de a nu aplica norma sau de a constata o omisiune legislativă, când ajungeau la concluzia că norma sau omisiunea contravine Constituției.

Pe de altă parte, în cel mai scurt timp după adoptarea Constituției, și-a început activitatea Curtea Constituțională având competența de a constata neconstituționalitatea normelor sau a omisiunilor legislative. Această dualitate de competențe era determinată și de atribuția exclusivă a CSJ de a ridica excepția de neconstituționalitate sau de a sesiza Curtea Constituțională pentru control de constituționalitate. Doar CSJ, până la urmă, decidea dacă există probleme de incertitudine privind constituționalitatea legii. Respectiv, o asemenea competență a instanței supreme crea indirect premisele unui control de constituționalitate în momentul luării deciziei privind existența/inexistența temeiurilor de sesizare a Curții Constituționale. De menționat că în Codul de procedură penală există unele prevederi care, aparent, ar susține teoria privind dreptul instanțelor judecătorești de a nu aplica o normă pe care o consideră neconstituțională. Spre exemplu, art. 2 alin. (3) CPP prevede că: *nici o lege care reglementează desfășurarea procesului penal nu are putere juridică dacă este în contradicție cu Constituția*. Totuși, considerăm că această normă are un caracter mai mult declarativ decât de substanță.

Lucrurile au luat o altă întorsătură după o hotărâre a Curții Constituționale din 2016. În HCC 2/2016, Curtea Constituțională a ridicat standardul de competență a instanțelor judecătorești de a sesiza prin intermediul excepției de neconstituționalitate. Aplicându-se interpretarea evolutivă a procesului de ridicare a excepției de neconstituționalitate, a fost recunoscut dreptul instanțelor de orice nivel de a sesiza Curtea, din oficiu sau la cererea părților, în cazul când există incertitudini privind neconstituționalitatea actului aplicabil litigiului examinat. Regula se aplică inclusiv în situația în care actul nu mai este în vigoare, dar continuă să producă efecte, sau există o omisiune legislativă. Ulteri-

or, raționamentele expuse de către Curte au constituit temei de modificare a art. 7 CPP. Unul dintre aceste raționamente expuse în hotărârea menționată a fost și inadmisibilitatea competenței judecătorului ordinar de a se pronunța asupra temeiniciei sesizării sau asupra conformității cu Constituția a normelor contestate. Prin acest raționament, Curtea a creat un impediment în aplicarea conceptului de control judiciar al constituționalității legilor.

În același context, urmează a fi analizat, fie și sumar, conceptul aplicării directe de către instanțele judecătorești a tratatelor internaționale, drept prevăzut de art. 7 alin. (5) din CPP. În țările Uniunii Europene abordarea este și mai complexă, acordându-se dreptul părților de a ridica în fața instanței subiectul ce ține de corespunderea legislației Uniunii Europene cu norma internă care urmează a fi aplicată în litigiul examinat. Așadar, potrivit normelor procesuale, instanța poate aplica direct tratatul, dacă stabilește că norma juridică națională ce urmează a fi aplicată contravine prevederilor tratatelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale. Instanța informează despre aceasta și CSJ. Normele procesuale nu reglementează acțiunile ulterioare ale CSJ. După cum se observă, această situație este similară cu dualismul de competențe privind aplicarea directă a Constituției menționat *supra*. Soluția ar fi una ce derivă din construcția procesuală creată după HCC 2/2016. Aceasta deoarece în situația în care se constată o contradicție dintre norma procesuală și tratatul internațional, implicit norma vine în contradicție și cu Constituția, pornind de la prevederile art. 4 din Constituție prin care se asigură că dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. Faptul că instanța constituțională este preocupată și de corespunderea normelor naționale cu actele internaționale este confirmat de jurisprudența constantă a Curții. Prin urmare, utilizarea instrumentului excepției de neconstituționalitate poate fi eficientă și în cazul existenței incertitudinii privind corespunderea normei procesuale cu tratatul internațional.

În concluzie, constatăm că pentru procedura penală națională rămâne a fi viabil un model de constituționalizare realizat prin intermediul organului specializat de jurisdicție constituțională. O eventuală dualitate de competențe ale Curții Constituționale și ale judecătorului ordinar creează riscul de ignorare a normei constituționale prin care Curții îi este atribuită competența de unică autoritate de jurisdicție constituțională. La fel, există riscul unei incertitudini juridice în care, în funcție de viziunile unui sau altui judecător ordinar, pot fi afectate așteptările legitime ale justițiabililor. Prin urmare, conceptul aplicării directe a Constituției de către instanțele ordinare cedează în fața celui al controlului de constituționalitate și, în opinia noastră, nu are viabilitate pentru sistemul procesual penal din Republica Moldova.

PARTICULARITĂȚILE ÎNCEPERII PROCESULUI PENAL ȘI ALE ÎNCEPERII URMĂRIRII PENALE

THE PARTICULARITIES OF THE INITIATION THE CRIMINAL PROCEEDINGS AND THE PROSECUTION

Dumitru ROMAN, ORCID: 0000-0001-5322-8066
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.123:343.13

e-mail: roman1dumitru@gmail.com

Generalități. Până în anul 2012 doctrina procesuală penală autohtonă prevedea următoarele: „Începerea urmăririi penale constituie un fapt juridic important ce marchează declanșarea unui proces penal și care presupune că organele competente de stat au cunoștința de săvârșirea unei infracțiuni și se întreprind toate acțiunile prevăzute de lege în scopul constatării acestei fapte prejudiciabile” [1, p.434]. Astfel prin **începerea urmăririi penale** se înțelegea și **începerea procesului penal**. Totodată, practica judecătorească din 2008-2010 menționa: „Faza actelor premergătoare începerii urmăririi penale **nu este parte** componentă a procesului penal, însă acestea se efectuează în vederea pornirii urmăririi penale” [2, p.632-634]. Datorită faptului că în practică se realizau acțiuni de urmărire penală, contrar legii, până la începerea urmăririi penale, instanțele de judecată declarau nule anumite acte procedurale și, după caz, se adopta soluția – încetarea procesului penal [2, p.706]. Pentru legalizarea actelor premergătoare, realizate până la începerea urmăririi penale, art. 1 alin.(1) Cod de procedură penală a fost completat prin Legea nr. 66 din 05.04.2012 cu dispoziția „Procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni” [3]. Astfel „...se face distincție între începerea procesului penal și începerea urmăririi penale, în calitate de acte de inițiere a unor etape diferite ale procesului, desfășurate **succesiv**” [4, p.55].

Particularitățile începerii procesului penal:

1) *Nu există un act procedural distinct care ar declanșa procesul penal* [5, p.28,29]; Acțiunea de înregistrare a următoarelor acte: a) plângere; b) denunț; c) autodenunț; d) proces-verbal cu privire la constatarea infracțiunii, întocmit de organele de constatare prevăzute la art. 273 alin. (1) C.proc.pen; e) depistarea nemijlocit de către organul de urmărire penală sau procuror a bănuielii rezonabile cu privire la săvârșirea unei infracțiuni; f) raportul de audit al Curții de Conturi și documentele aferente acestuia, în *Registrul de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni* (Registrul nr.1) constituie începerea procesului penal.

2) *Numai după începerea procesului penal pot fi realizate anumite acțiuni procesuale:* a) audierea martorilor; b) cercetarea la fața locului; c) prezentarea spre recunoaștere; d) experimentul; e) examinarea corporală; f) examinarea cadavrului; g) constatarea tehnico-științifică și medico-legală [6].

3) *Din momentul începerii procesului penal și până la începerea urmăririi penale sau refuzului pornirii acesteia durata activității nu va depăși 30 de zile.* În doctrină această fază inițială a procesului penal este denumită **verificarea sesizării organului de urmărire penală** [4, p.55].

Particularitățile începerii urmăririi penale:

1) *Urmărire penală se dispune obligatoriu prin ordonanța procurorului sau a organului de urmărire penală conform art.274 alin.(1) C.proc.pen.* Lipsa ordonanței de pornire a urmăririi penale în practica judiciară a dus la nulitatea actelor procedurale realizate [2, p. 734].

2) *Urmărirea penală se declanșează (in rem) și nu (in personam).* În practică atestăm două situații de pornire a urmăririi penale: a) (în rem), adică în privința faptului unei infracțiuni concrete, fără să existe oare care date despre făptuitor; b) (in rem), dar în conținutul plângerii victimei sau altor acte figurează o persoană concretă. În cea din urmă situație, se interpretează greșit că „umărirea penală este pornită in personam”. Astfel, Curtea Supremă de Justiție a explicat clar într-o cauză penală „, deoarece numele inculpatului a fost menționat în partea descriptivă a ordonanței de pornire a urmăririi penale, situația lui S. A. prin ordonanța de pornire a urmăririi penale **in rem** nu a fost afectată nici într-un fel, în privința lui nu au fost efectuate careva acțiuni de urmărire penală sau măsuri speciale de investigație” [7]. Interpretarea greșită în practică a acestor două concepte juridice este cauza unor soluții contrare privind momentul calculării termenului aflării în calitate de bănuț, care a fost temeiul unui recurs în interesul legii [8].

3) *Urmărirea penală se pornește (in rem) de la care se poate disjunge o altă cauză privind o persoană concretă.* În practica judiciară s-a specificat „, La 26.10.2016 procurorul R. D. a dispus începerea urmăririi penale în baza elementelor infracțiunii prevăzute de art. 217¹ alin. (4) lit. b) Cod penal, comisă de un grup criminal organizat, ulterior, prin ordonanța din 01.08.2018 procurorul M.E. a dispus disjungerea din cauza penală nr. xxxx cu o nouă cauză penală într-o procedură separată, în privința lui Ș.N.”, pe indicii infracțiunii menționate supra, nefiind necesară pornirea urmăririi penale expres în privința lui Ș.N. [9].

4) *Schimbarea încadrării juridice a faptelor indicate în ordonanța de pornire a urmăririi penale nu necesită o nouă începere a urmăririi penale.* Astfel, Curtea Supremă de Justiție a reținut „, prin ordonanța din 15 iunie 2015, procurorul a dispus scoaterea de sub urmărirea penală pe trei capete de acuzare, pe T. Gr. învinuit de săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art. 287 alin. (3), 27, 145 alin. (1) și 349 alin. (1) Cod penal, din motivul inexistenței în acțiunile lui a elementelor componente acestor infracțiuni, cauza penală nefiind clasată. Totodată punându-l pe T. Gr. sub învinuire în baza art. 151 alin. (1) Cod penal, ceea ce atestă o recalificare a acțiunilor săvârșite de inculpat, în contextul în care urmărirea penală a fost pornită pe fapt (in rem)” [10].

Concluzii. Începerea procesului penal, precum și începerea urmăririi penale, constituie fapte juridice procesuale penale de importanță majoră, iar nerespectarea legii la aceste activități inițiale poate genera nulitatea unor acte procedurale.

Referințe:

1. DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I. [et. al.], *Drept procesual penal*. Ed. a 3-a, rev. și completată. Chișinău: S.n., 2009 (F.E.-P. Tipografia Centrală). ISBN 978-9975-78-833-5.
2. GURSCHI, C., BOTEZATU, R., DOLEA, I. [et. al.] *Jurisprudența Curții Supreme de Justiție în materie penală (2008-2010)*. Chișinău: S.n., 2009 (F.E.-P. Tipografia Centrală). ISBN 978-9975-53-078-1.
3. Publicat: 27-07-2012 în *Monitorul Oficial*, nr. 155-159 art. 510. [Accesat: 28.08.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=6769&lang=ro
4. OSOIANU, T., OSTAVCIUC, D. *Urmărirea penală = Criminal investigation = Уголовное преследование: Curs universitar*. Chișinău: Cartea Militară, 2021(F.E.-P. Tipografia Centrală). ISBN 978-9975-157-58-2.
5. DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova: (comentariu aplicativ): Text cu modificările legislative operate până la 1 septembrie 2016*. Chișinău: Cartea juridică, 2016. ISBN 978-9975-3111-3-7.
6. Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr. 38 *Cu privire la acțiunile procesuale care pot fi efectuate din momentul sesizării sau autosesizării organului competent pînă la declanșarea urmăririi penale*. [Accesat: 27.08.2022] Disponibil:http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=60
7. Decizia Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 05 februarie 2019, Dosarul nr. 1ra-13/2019. [Accesat: 27.08.2022] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13017
8. Decizia Curții Supreme de Justiție din 22 februarie 2019, *Recursul în interesul legii privind aplicarea neunitară a prevederilor art. 63 din Codul de procedură penală*. Dosarul nr. 4-1ril-2/2019. [Accesat: 27.08.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_interes_lege.php?id=9
9. Decizia Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 28 iunie 2021, Dosarul nr. 1ra-708/2021. [Accesat: 20.08.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18875
10. Decizia Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 06 iulie 2021, Dosarul nr. 1ra-834/21. [Accesat: 27.08.2022]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=19294

IPOSTAZELE INSTITUȚIEI EXECUTĂRII INDIRECTE ÎN REGLEMENTAREA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

POSITIONS OF THE INSTITUTION OF INDIRECT EXECUTION IN THE NATIONAL REGULATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Gheorghe MACOVEI, ORCID: 0000-0003-0821-3177
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.275:347.4:351.71(478)

e-mail: gheorghe.macovei@melegal.md

Din interpretarea sistemică a normelor legale putem deduce existența în Republica Moldova a așa-numitei instituții de „executare indirectă”, datorită căreia se asigură încă un mijloc de apărare/executare a creanțelor creditorilor față de debitori. Ce este natura juridică și domeniul de aplicare a acesteia?

Un prim exemplu de „executare indirectă” este situația în care potențialul beneficiar al instituției are datorii față de buget, fiind somat spre executare de către Serviciul Fiscal de Stat. În același timp, să admitem că beneficiarul are un debitor față de care are o creanță pecuniară scadentă, indiferent de natura raportului civil.

Pornind de la prevederile art. 205 Cod fiscal [1], organul fiscal poate urmări creanțele contribuabilului față de terți. În caz de confirmare a datoriei, organul fiscal are dreptul de a purcede la măsurile de executare silită aplicabile pentru obligațiile fiscale. Soluția în acest caz pentru debitorul bugetar este de a prezenta informația despre debitorul său Serviciului Fiscal de Stat, cu detalii despre datorie, termene, acte încheiate. Conform procedurilor legale, după un interval de 10 zile SFS poate încasa banii direct de la debitorul debitorului bugetar.

În acest caz, pe de o parte, are loc plata datoriei față de buget, pe de altă parte, se stinge creanța față de debitorul rău-platnic, fără a avea grija unor proceduri judiciare complicate pentru încasarea sumelor.

Un alt exemplu ce reiese din normele legale actuale îl întâlnim în cazul urmăririi persoanei de către executorul judecătoresc pentru anumite datorii. Evident că lipsa mijloacelor bănești pentru stingerea datoriei pune în pericol bunurile care pot fi scoase la licitație, vândute la prețuri derizorii. Aici admitem că o companie este datoare cu o sumă care poate acoperi integral suma urmărită de executor, creanță care este scadentă, dar care din varii motive nu este achitată.

În conformitate cu art. 99 Cod de executare [2], în caz de urmărire silită a debitorului, executorul poate urmări și creanțele debitorului față de propriii debitori. În acest caz, soluția pentru beneficiar e simplă. Se remite informația despre datorie executorului judecătoresc, ce se referă la sumă, termene etc. Prin grija executorului judecătoresc, debitorul este somat la plata datoriei, totodată fiind prevenit despre faptul că nu poate

să facă plata direct creditorului său. După expirarea a 15 zile de la somare, debitorul urmează să facă plata către executor.

Și în această situație, pe de o parte, debitorul urmărit de executor își stinge datoria în procedura pornită de executorul judecătoresc și își salvează bunurile, pe de altă parte, își execută datoria față de propriul debitor și întoarce banii de la cel ce întârzie plățile.

În acest caz, aplicabil procedurilor de executare silită, legea prevede și o procedură judiciară simplificată pentru situația în care debitorul debitorului urmărit nu face plata, aceasta se desfășoară în termene restrânse cu prezentarea unui set minim de acte.

Un alt exemplu de „executare indirectă” este întâlnit în procedurile de faliment și insolvabilitate. Evidențiem că o companie în faliment poate încasa mai ușor banii de la debitorii săi datorită procedurilor legale speciale. Începând cu anul 2013, în spațiul național apare termenul „poprire” [3], care semnifică aceeași executare de la debitorul debitorului, dar cu o aplicabilitate specifică doar procedurilor de insolvabilitate. *Difficultate, greutate, impas, impediment, inconvenient, neajuns, nevoie, obstacol* etc. – toate acestea sunt sinonimele cuvântului *poprire*, oferite de *Dicționarul de sinonime*.

Considerând prevederile art. 452, 453 Cod de procedură civilă al României anterior, iar la moment 780, 781 al Codului de procedură civilă în vigoare [4], prin intermediul popririi la cererea creditorului, executorul judecătoresc urmărește silit sume de bani, titluri de valoare sau alte bunuri mobile incorporabile datorate debitorului ori deținute în numele său de o a treia persoană. Astfel poprirea în forma sa clasică implică participarea a trei subiecți distincți. În primul rând, acesta este **creditorul popritor**, este cel ce în baza raportului de creanță principal solicită de la debitor executarea creanței sale în cadrul procedurii de executare silită. Al doilea subiect este **debitorul poprit**, adică cel ce în baza raportului de creanță principal urmează a executa cerințele conform documentului executoriu. Al treilea subiect este **terțul poprit**, adică persoana terță raportului de creanță principal, dar care are calitatea de debitor față de debitorul poprit.

Cu părere de rău, nici etimologia, nici semnificațiile termenului de poprire reglementate în legislațiile cele mai apropiate după sens, nu ne permite să înțelegem pe deplin esența instituției juridice date.

În acest sens, să admitem situația că persoana este datoare unei companii cu o sumă de bani, iar din anumite divergențe privind calitatea serviciilor și/sau produselor, nu a achitat contravaloarea, ajungând la o înțelegere temporară cu directorul companiei. La o etapă ulterioară, compania-creditoare ajunge în proces de insolvabilitate, iar persoana este somată de administratorul insolvabilității de așa-numita „înfințare a popririi”.

Ce s-a întâmplat? Odată cu pornirea procedurii de insolvabilitate, are loc înlăturarea conducerii companiei, iar administrarea acesteia este realizată de administrator autorizat, a cărei funcție este inclusiv păstrarea masei debitoare. În acest sens, el capătă atribuții extinse privind urmărirea datornicilor companiei insolubile. Așa-numita poprire este în esență o procedură de încasare a sumelor de la cei datori companiei insolubile, inclusiv cu ajutorul instanței de insolvabilitate.

Astfel, dacă persoana are datorii scadente față de o companie insolubilă, poate fi somată despre înființarea popririi. Neplata datoriei în termen de 5 zile de la somare duce la pornirea unui proces de judecată simplificat în instanța de insolabilitate care va confirma datoria și va permite încasarea forțată a sumelor. Procesul se va desfășura în termene restrânse, cu formalități minime, iar persoana își va păstra o singură cale de atac, procedura fiind în final îndreptată spre o încasare rapidă și simplă a banilor.

În ceea ce ne privește, considerăm că, sub așa-numita poprire, reglementată de legea insolabilității, se are în vedere de fapt înaintarea de către administratorul insolabilității a unei pretenții material-juridice față de o persoană, pretenție care nu este bazată pe un document executoriu, pretenție care rezultă dintr-un raport material existent între debitorul insolubil și persoana respectivă și, în sfârșit, pretenția care urmează a fi supusă unei examinări judiciare în cazul în care terța persoană își manifestă dezacordul cu aceasta.

În concluzie, reținem că modalitățile de executare indirectă există în toate legislațiile sub diferite denumiri și drept scop de a oferi creditorilor încă un mod de a-și recupera creanțele, urmărind persoanele care sunt datoare debitorilor proprii. Iar din toate procedurile valabile conform legislației în Republica Moldova urmează să recunoaștem că construcția juridică, reglementată de legea insolabilității în vigoare, ce poartă denumirea de poprire, este un mijloc original, oferit administratorului insolabilității, pentru a exercita drepturile debitorului insolubil în privința propriilor debitori. Pe de altă parte, reglementarea în vigoare a plecat departe de construcția clasică a popririi, ca mijloc de urmărire silită indirectă.

Referințe:

1. Codul fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 62 din 18.09.1997.
2. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443 din 24.12.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 34-35 din 03.03.2005.
3. Legea insolabilității nr. 149 din 29.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 193-197 din 14.09.2012.
4. Codul de procedură civilă al României. Legea 134/2010 privind Codul de procedură civilă.

TRANZACȚIA DE MEDIERE ȘI EXECUTAREA SILITĂ

MEDIATION TRANSACTION AND ENFORCEMENT

Oxana NOVICOV, ORCID: 0000-0002-4909-1383
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.965.42:347.952

e-mail: oxnovicov@gmail.com

Deși opuse ca esență, medierea și executarea silită pot conviețui, ba chiar se pot completa sau își pot potența și accentua avantajele una pe fundalul celeilalte.

Scopul acestei cercetări este identificarea unor omisiuni de reglementare a aspectelor specifice privind executarea silită a tranzacției de mediere, precum și conturarea unor soluții, sugestii pentru creșterea atractivității și aplicabilității metodelor de soluționare alternativă a litigiilor.

Potrivit art. 33 din Legea cu privire la mediere:

„(1) Tranzacția este obligatorie pentru părți și se execută benevol în termen de 20 de zile, dacă părțile nu au stabilit altfel.

(2) Dacă tranzacția încheiată în cadrul unui proces de mediere, care a avut loc în afara procesului civil, nu este executată benevol, pentru a fi executată silit, aceasta poate fi, după caz:

a) confirmată de către instanța de judecată în condițiile Codului de procedură civilă; sau

b) investită cu formulă executorie de către notar, în condițiile stabilite de lege, dacă a fost încheiată între persoane juridice”.

Pentru elaborarea acestui articol, am efectuat un sondaj, ca să aflăm cât de frecvent ajung a fi puse în executare silită tranzacțiile de mediere autentificate notarial și dacă există aspect specific în executarea acestora. Doar 7 dintre executorii judecătorești chestionați au confirmat că au avut în procedura de executare silită tranzacții de mediere, numărul lor la fiecare dintre executorii judecătorești respectivi oscilând între 2 și 15.

Numărul redus de astfel de documente executorii poate fi văzut ca un indicator optimist privind eficiența și sustenabilitatea unei tranzacții de mediere – or, din moment ce acestea rar ajung a fi puse în executare silită, rezultă că părțile procedurii de mediere își respectă benevol angajamentele asumate prin tranzacția de mediere.

În cazul când tranzacția de mediere a fost confirmată de instanța de judecată, va fi eliberat un titlu executoriu, care poate fi pus în executare silită. În acest caz, executarea silită își va urma cursul clasic, reglementat de Codul de executare, aplicabil oricărui titlu executoriu.

În situația când în calitate de document executoriu pus în executare apare tranzacția de mediere investită cu formulă executorie de către notar, apar anumite aspecte speci-

fițe legate de natura acestui document executoriu, pentru care legiuitorul nu a prevăzut soluții adaptate și comprehensive.

Astfel, potrivit art. 71 Cod de executare, dacă sensul, extinderea sau modul de aplicare a actului de dispoziție al instanței de judecată ce urmează a fi executat nu sunt clare sau au incidență asupra procedurii de executare, ori dacă actul de dispoziție al instanței cuprinde dispoziții contradictorii, executorul judecătoresc poate solicita, din oficiu sau la cererea participanților la procedura de executare, instanței de judecată sau **organului emitent** explicarea actului în modul stabilit de lege pentru explicarea hotărârii judecătorești.

Articolul citat oferă soluția pentru situațiile când în procesul executării apar neclarități privind sensul/extinderea dispozitivului actului pus în executare. Legea indică că în aceste situații explicarea eventualelor neclarități stă în seama emitentului actului. Însă, raportat la tranzacția de mediere pusă în executare silită, se pare că acest articol nu oferă soluții. Or, în cazul tranzacției de mediere, investite cu formulă executorie de notar, este mai dificil a stabili cine poate fi considerat emitent al acestui document executoriu, aceasta deoarece potrivit art. 24 al Legii cu privire la mediere, „**Părțile convin, de comun acord, asupra condițiilor de soluționare a litigiului. Mediatorul nu are putere de decizie asupra acestor condiții**, dar, la cererea părților, poate înainta propuneri privind opțiunile de soluționare a litigiului”.

Astfel, norma citată, credem, exclude posibilitatea de a considera mediatorul drept emitent al acestui document executoriu.

Pornind de la premisa că caracterul executoriu al tranzacției de mediere emană din procedura notarială de investire cu formulă executorie, am putea ajunge la ideea că notarul ar putea fi considerat emitent al acestui document executoriu. Apreciem însă că și această tratare este nefondată, din moment ce notarul nu are niciun aport la formularea condițiilor tranzacției, el doar o investește cu formulă executorie, în acea expunere și conținut pe care i-o prezintă partea interesată.

Această dilemă considerăm urmează a fi dezlegată de legiuitor, clarificând entitatea competentă pentru rezolvarea incidentului procedural cauzat de neclaritatea sensului, extinderii sau modului de aplicare a tranzacției de mediere.

Aceași situație o avem și referitor la aplicarea prevederilor art. 77 Cod de executare și 252 CPC. Astfel, art. 77 CE prevede că „(1) Dacă există circumstanțe care fac executarea dificilă sau imposibilă, executorul judecătoresc sau părțile în procedura de executare vor înainta în instanța de judecată care a eliberat documentul executoriu o cerere privind schimbarea modului și a ordinii de executare a hotărârii.

(2) Cererea de schimbare a modului și a ordinii de executare a hotărârii se examinează în modul prevăzut la art.252 Cod de procedură civilă, în cel mult 30 de zile”.

Reținem că acest articol nu oferă soluții pentru documentele executorii ce nu emană de la instanța de judecată. Aceste omisiuni de reglementare privează beneficiarii unei tranzacții de mediere puse în executare silită de unele remedii procedurale, valabile și reglementate pentru alte categorii de documente executorii.

La fel, am considera oportune intervenții legislative pentru a asigura o procedură mai suplă de executare silită a tranzacțiilor de mediere – or, aceste documente executorii, în contrast cu alte documente executorii, prevăd niște obligații asumate benevol de părți, într-un proces de negociere, fără implicarea unor autorități statale. Corespunzător, unele etape ale procedurii de executare ar putea fi reduse sau comprimate, iar unele reglementări restrictive referitoare la urmarirea unor bunuri/venituri (existente în Codul de executare) nu ar trebui să fie aplicate, dacă acest lucru rezultă din conținutul tranzacției de mediere.

O altă linie de intervenție legislativă, privind procedura de executare în asociere cu medierea, ar fi cea referitoare la reglementarea modului de executare silită a documentelor executorii vizând minorii – în special cele privind stabilirea domiciliului minorului și cele privind stabilirea graficului de întrevederi cu minorul.

Reglementările actuale ce se conțin în Codul de executare pentru astfel de proceduri sunt sumare, neexistând un capitol dedicat exclusiv acestui tip de executări silite. Acestui deficit de reglementare i se mai alătură și un deficit de pregătire și calificare adaptată interacțiunii cu minorii a executorilor judecătorești – or, aceștia sunt juriști, nu și pedagogi sau psihologi, ca și formare. Aceste două aspecte fac ca tipologia respectivă de executări silite, sensibilă și dificilă prin însăși natura sa, să devină și mai anevoioasă. În acest sens, considerăm bine-venită pentru aceste tipuri de executări silite reglementarea obligatorie a intervenției unui mediator – cu studii psihologice și/sau pedagogice – pentru situațiile când minorul refuză să stea cu părintele în custodia căruia a fost determinat de instanță sau refuză să se întâlnească cu unul dintre părinți, bunei, manifestă ostilitate sau frică față de aceștia.

În concluzie, aplicarea sugestiilor enunțate ar spori atractivitatea, celeritatea executării și aplicabilitatea tranzacțiilor de mediere. La fel, creșterea interesului pentru aplicarea mecanismelor alternative de soluționare a litigiilor ar fi mult mai rodnică și vizibilă, dacă legiuitorul ar diminua tendința de a imprima – din ce în ce mai mult – executării silite (procedură coercitivă prin esența sa) caracter rugător și foarte permisiv cu debitorul. Această tendință diluează granițele dintre amabil și coercitiv, și lipsește măsurile de soluționare alternativă a litigiilor de un fundal de contrast ce le-ar avantaja.

ÎNREGISTRAREA ȘI EVIDENȚA SESIZĂRILOR CU PRIVIRE LA INFRAȚIUNI ÎN RAPORT CU PRINCIPIUL *NON BIS IN IDEM*

REGISTRATION AND RECORD OF CRIMES REPORTS UNDER THE *NON BIS IN IDEM* PRINCIPLE

Valeriu BODEAN, ORCID: 0000-0003-3473-8153
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.23:343.13(478)(094.4)

e-mail: valeriu.bodean@gmail.com

Codul de procedură penală al Republicii Moldova [1], la art. 1 alin. (1) stabilește că procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni.

Totodată, art. 265 al Codului obligă organul de urmărire penală (după caz, procurorul) să primească plângerile sau denunțurile cu privire la infracțiuni, chiar și atunci când cauza nu ar fi de competența lui.

În același timp, în textul art. 2 alin. (4) Cod de procedură penală, legiuitorul a stabilit o regulă foarte clară cu privire la reglementarea procedurii penale. Cităm: normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul Cod.

Din interpretarea textelor normative, la care ne-am referit mai sus, izvorăște o problemă cu un serios impact practic, și anume: legea de procedură penală nu reglementează în niciun fel modalitatea de înregistrare și evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni, existând o lacună vădită.

Pentru completarea omisiunii indicate, în data de 18 iulie 2008, a fost emis ordinul comun al Procuraturii Generale, Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal și al Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției (actualmente, Centrul Național Anticorupție), prin care au fost aprobate, *inter alia*, Instrucțiunea privind modul de primire, înregistrare, evidență și examinare a sesizărilor și altor informații despre infracțiuni și Instrucțiunea privind evidența unică a infracțiunilor, cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni [2, p.3-4].

Potrivit primei din cele două instrucțiuni menționate, sesizările despre infracțiuni săvârșite, pregătite sau în curs de pregătire, prevăzute de Codul penal, sunt înregistrate, în mod obligatoriu, în Registrul de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni (Registrul nr. 1), care este considerat drept document de evidență primară.

La prima vedere, Instrucțiunea vine să uniformizeze activitatea organelor abilitate cu gestionarea proceselor penale, atunci când le sunt notificate informații despre infracțiuni, în conformitate cu dispozițiile art. 1 Cod de procedură penală. Algoritmul implementat prin punere în aplicare a Instrucțiunii pare a fi unul extrem de simplu și

clar: depunerea sesizării, înregistrarea acesteia (cu demararea implicită a procesului penal) și examinarea procesului penal, potrivit prevederilor de la art. 274 și 279 Cod de procedură penală, urmând a fi dispusă, în termen de până la 30 de zile, fie începerea urmăririi penale, fie soluția de refuz în pornirea urmăririi.

Notăm însă că Registrele nr. 1 sunt ținute în mod separat și chiar autonom de către toate subdiviziunile teritoriale ale Inspectoratului General al Poliției, de alte unități polițienești cu atribuții de organe de urmărire penală, de Procuratura Generală, procuraturile specializate și teritoriale, Centrul Național Anticorupție cu Direcțiile sale teritoriale și de Serviciul Vamal.

Problema pe care o punem în discuție este lipsa unei sincronizări între registrele ținute de respectivele instituții, iar ca rezultat al inexistenței concordanței, adesea generează situații care aduc atingere principiului *non bis in idem*, dezvăluit în textul art. 22 Cod de procedură penală, care garantează dreptul persoanei de a nu fi urmărită de mai multe ori.

Bunăoară, se ivesc cazuri când un organ teritorial de urmărire penală a examinat o sesizare cu privire la infracțiune, procesul penal fiind finalizat cu emiterea ordonanței procurorului de refuz în pornirea urmăririi penale, dar în același timp un alt organ de urmărire penală are în gestiune o sesizare similară, fără a cunoaște despre existența unei rezolvări definitive a primei sesizări, și dispune începerea urmăririi penale pentru aceleași fapte. Se creează, așadar, o confuzie, o concurență între două lucrări procesuale distincte, care privesc aceleași fapte, iar ordonanța de începere a urmăririi penale, în acord cu prevederile art. 275 pct. 8) Cod de procedură penală este una absolut ilegală, dat fiind că existența în privința persoanei a unei hotărâri neanulate de neîncepere a urmăririi penale pe aceleași acuzații este nu altceva decât una din circumstanțele care exclud urmărirea penală.

Am adus cel mai simplu exemplu, dar cazurile de acest gen, ce apar în activitatea cotidiană a organelor de urmărire penală, sunt variate, toate însă având grave și directe repercusiuni asupra protecției persoanei împotriva unor urmăririi penale repetate din partea agenților statului.

Deși problema constatată nu este una recentă, fiind arhicunoscută în mediul juriștilor, până în prezent nu au fost găsite și aplicate soluții legislative în măsură să prevină asemenea situații de-a dreptul jenante.

În opinia noastră, problema poate fi rezolvată radical, prin crearea, aiudoma Ucrainei, a unui Registru unic de evidență a (proceselor) cauzelor penale (*Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР)*), cu includerea obligatorie în textul Codului de procedură penală, la art. 1, a mențiunii despre obligativitatea înregistrării procesului penal în respectivul Registru, cu pornirea procesului penal (a se vedea art. 214 pct. 2) Cod de procedură penală al Ucrainei) [3].

Nu în ultimul rând, menționăm că activitatea de primire și înregistrare a sesizărilor cu privire la infracțiuni, în cazul reglementării legislative, va intra în concordanță cu dispozițiile din cuprinsul art. 2 alin. (4) Cod de procedură penală, cu excluderea tentativelor de speculare pe seama legalității acestor operațiuni cu caracter procesual.

Referințe:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 258-251.
2. Ordinul nr. 121/254/286-0/95 privind evidența unică a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni. Chișinău: Tipografia Centrală, 2008. 248 p. ISBN 978-9975-78-660-7.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Accesat 01.09.2022] Disponibil: [https://zakon.rada.gov.ua /laws/show/4651-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text)

ASPECTE ALE EXAMINĂRII CERERILOR CU VALOARE REDUSĂ

ASPECTS OF EXAMINATION OF LOW-VALUE CLAIMS

Veaceslav BOTNARI, ORCID: 0000-0002-9251-8880
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.15:343.13(478)(094.4)

e-mail: vbotnari@mail.ru

Procedura în cazul cererilor cu valoare redusă se aplică pentru cauzele de încasare a unei sume de bani care nu depășește 10 salarii medii pe economie prognozate la data sesizării instanței, fără a se lua în considerare dobânzile, penalitățile, cheltuielile de judecată și alte venituri accesorii. În același timp, procedura menționată nu se aplică în materie fiscală, vamală sau în cazul răspunderii pentru prejudiciul cauzat de o autoritate publică ori de o persoană cu funcție de răspundere și al răspunderii statului pentru prejudiciul cauzat prin acțiunile ilegale ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii sau ale instanțelor de judecată, precum și în cazul litigiilor cu privire la drepturile nepatrimoniale.

Această procedură prevede o modalitate simplificată de examinare a cauzelor menționate care, în principal, se referă la examinarea cererilor fără desfășurarea unor ședințe publice și cu posibilitatea exercitării unei singure căi de atac. Lipsa necesității în desfășurarea unei ședințe publice diminuează atât din eforturile participanților la proces pentru a se deplasa la ședința stabilită, cât și a instanței de judecată care are o libertate mai mare în gestionarea timpului său și nu este ținută de ora și data stabilită pentru examinarea cauzei. În același timp, reducerea numărului căilor de atac diminuează din timpul total de examinare a unei cauze concrete și reduce sarcina Curții Supreme de Justiție.

Procedura cererilor cu valoare redusă a fost introdusă în Codul de procedură civilă prin Legea nr.17 din 05.04.2018, care pe lângă procedura în cazul cererilor cu valoare redusă a introdus și alte modificări care să asigure celeritatea examinării cauzelor civile.

În ceea ce ne privește, dorim să abordăm modalitatea de aplicare practică a prevederilor ce vizează procedura cererilor cu valoare redusă, care deja cunoaște o experiență de peste 4 ani, dar care continuă să fie una neuniformă sub diferite aspecte.

Potrivit art.276³ alin.(1) Cod de procedură civilă „*Procedura cu privire la cererile cu valoare redusă este scrisă*”. Potrivit alin.(2) din același articol „*Judecătorul poate dispune citarea participanților la proces, dacă apreciază acest fapt ca fiind necesar sau dacă admite solicitarea uneia dintre părți de a examina cererea în ședință publică*”.

Astfel, se constată existența a două situații, când o cerere, deși se examinează în procedura cererilor cu valoare redusă, care este scrisă, dar în cadrul căreia părțile sunt totuși invitate în ședință de judecată. Aceste două situații sunt: 1. Judecătorul consideră

necesar acest fapt; 2. Judecătorul admite solicitarea uneia dintre părți de a examina cererea în ședință publică.

Deși expuse distinct, considerăm că ambele ipoteze se referă la două fețe ale aceleiași situații, doar că în prima judecătorul o constată *ex officio*, iar în cea de-a doua la solicitarea unei părți. Indiferent de situație, judecătorul trebuie să considere necesară citarea în ședință a participanților.

Continuând cele sus-expuse, trebuie să stabilim faptul că judecătorul poate cita părțile în proces pentru a le audia, însă în același timp, păstrând cauza în procedura cererilor cu valoare redusă. Acest aspect este unul important, întrucât de aceasta depinde în viitor numărul căilor de atac de care vor dispune participanții în cazul în care vor dori să conteste hotărârea emisă, dar și aplicabilitatea altor prevederi caracteristice pentru procedura generală în acțiuni civile.

În anul 2021, Secția generalizare a practicii judiciare civile, comerciale și de contencios administrativ a Curții Supreme de Justiție a emis o Notă informativă ce vizează practica judiciară de examinare a cererilor cu valoare redusă [2]. În acest sens, au fost studiate 272 de dosare din cele 15 judecătoria din Republica Moldova.

Din analiza efectuată, s-a constatat prezența unei practici judecătorești neuniforme la nivelul primei instanțe, referitor la comunicarea actelor de procedură, care are drept consecință examinarea cererilor cu valoare redusă în procedură generală și dispunerea citării publice a pârâtului. Constatarea expusă în Nota informativă corespunde și cu constatările autorului. Instanțele de judecată, deși primesc spre examinare cererea de chemare în judecată în procedura cererilor cu valoare redusă, urmează căi procesuale diferite, atunci când citația expedită la adresa pârâtului indicată de reclamant este restituită expeditorului (instanței). În unele situații, instanțele de judecată expediază la adresa reclamantului o citație pentru a fi înmănată pârâtului prin telegramă, prin intermediul executorului judecătoresc sau pentru a fi publicată conform art.108 Cod de procedură civilă. Reclamantul, la rândul său, după realizarea indicațiilor instanței, transmite către instanță dovada de citare prin metodele sus-expuse. În aceste cazuri, cererea de chemare în judecată continuă în procedura cererilor cu valoare redusă. În alte situații, instanțele de judecată dispun examinarea cauzei în procedură generală și citează părțile în ședință de judecată, care în esență este fixată doar pentru a dispune citarea publică a pârâtului și a pune în sarcina reclamantului realizarea citării publice. Observațiile autorului arată că majoritatea cazurilor de examinare a cererilor cu valoare redusă în procedură generală are loc anume în legătură cu nerecepționarea corespondenței de către pârât. În acest context, susținem opinia formulată de autorii Notei informative [2] și considerăm că imposibilitatea de a cita pârâtul prin scrisoare cu aviz de recepție nu constituie temei pentru a dispune examinarea cauzei în procedură generală.

Codul de procedură civilă la art.276³ alin.(4) CPC prevede expres că instanța dispune examinarea cauzei în ordine generală doar atunci când din materialele cauzei rezultă că cererea nu poate fi examinată în ordinea stabilită pentru cererile cu valoare redusă. Nu există niciun criteriu care să permită stabilirea situațiilor care ar face imposibilă exa-

minarea cauzei în procedura cererilor cu valoare redusă. În același timp, art.276² CPC este destul de rigid și indică expres situațiile care odată întrunite determină examinarea cererii de chemare în judecată anume în procedura cererilor cu valoare redusă. Astfel, considerăm că examinarea cauzei în procedură generală va putea fi dispusă doar atunci când se va stabili că cererea supusă examinării nu corespunde exigențelor art. 276² CPC. Asemenea situații se pot datora fie erorii judiciare la etapa intentării când instanța eronat a stabilit că cererea urmează a fi examinată în procedura cererilor cu valoare redusă, fie atunci când reclamantul a modificat obiectul acțiunii sau quantumul pretențiilor astfel încât cererea nu se mai încadrează în prevederile art. 276² CPC.

Există situații în care instanța să considere necesară audierea participanților în ședință publică. Aceste situații, neexhaustiv, au fost expuse în jurisprudența CtEDO și menționate în cadrul Notei informative a CSJ [2]: necesitatea de a evalua dacă circumstanțele au fost stabilite corect de către autorități; circumstanțele cer ca instanța să-și formeze propria impresie referitoare la justițiabili, prin acordarea dreptului de a explica propria lor situație personală, în mod direct sau prin intermediul unui reprezentant; necesitatea de a obține o clarificare cu privire la anumite detalii, *inter alia* prin intermediul unei audieri. Asemenea situații permit instanței să dispună citarea participanților la proces cu menținerea cauzei în procedura cererilor cu valoare redusă.

Considerăm că participanții la proces, dar în primul rând instanțele de judecată, pe lângă faptul că trebuie să mențină acțiunile și soluțiile procesuale în limitele prevăzute de lege, dar în același timp urmează să profite din plin de prerogativele procedurii în cazul cererilor cu valoare redusă și să nu recurgă în mod rigid la procedura generală în fiecare situație atipică.

Referințe:

1. Codul de procedură civilă al RM.
2. Notă informativă a Curții Supreme de Justiție a RM ce vizează practica judiciară de examinare a cererilor cu valoare redusă (accesibilă la http://csj.md/images/Nota_informativaG.pdf)
3. Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative (simplificarea Codului de procedură civilă) (accesibil la <https://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=77abd958-4622-42ffa621-bff7789b77e4>)

ÎNLOCUIREA PĂRȚII ÎN PROCEDURA DE EXECUTARE. ASPECTE TEORETICO-PRACTICE

SUBSTITUTION OF PARTIES IN EXECUTION PROCEEDINGS. THEORETICAL-PRACTICAL ASPECTS

Vladislav CLIMA, ORCID: 0000-0002-8128-285X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.952

e-mail: climavlad@mail.ru

Executarea silită reprezintă una din instituțiile fundamentale ale dreptului procesual civil și o componentă importantă a justiției într-un stat de drept.

Dreptul la executarea unei hotărâri judecătorești este unul dintre aspectele dreptului de acces la justiție și reclamă, prin natura sa, o reglementare din partea statului [1, p. 6].

Implicarea instanței de judecată în procedura de judecată este incontestabilă, având o necesitate stringentă, de a asigura corectitudinea, promptitudinea și eficiența executării silite a actelor de justiție.

Unul din incidentele de procedură soluționate de instanța de judecată, în calitatea sa de organ cu atribuții specifice organului de executare, este încuviințarea înlocuirii părții în cadrul procedurii de executare, incident reglementat de art. 47 Cod de executare [2].

Norma art. 47 Cod de executare, intitulată generic „succesiunea de drepturi în procedura de executare”, reprezintă o denumire neinspirată a legiuitorului național, așa cum, în cazul succesiunii în procedura de executare, se realizează o înlocuire a părții atât în drepturi, cât și în obligații. Or, succesorul va dobândi toate drepturile și obligațiile celui succedat, adică ale debitorului sau ale creditorului.

Prin urmare, suntem de opinia că art. 47 Cod de executare urmează a fi revizuit și ajustat în „succesiunea în procedura de executare”, pentru ca denumirea articolului comentat să corespundă efectelor înlocuirii părții în procedura de executare.

Pornind de la structura logico-juridică a art. 47 Cod de executare, deducem că această este aplicabilă în exclusivitate situațiilor de înlocuire a părții în cadrul unei proceduri de executare silită, pendinte în gestiunea executorului judecătoresc. Or, conform art. 60 alin. (1) Cod de executare, procedura de executare se întentează la cererea creditorului urmărit sau, în cazurile prevăzute de prezentul Cod, la demersul instanței de judecată, cu prezentarea documentului executoriu spre executare. Această concluzie este fortificată și de art. 10 alin. (2) Cod de executare, care statuează că executarea silită începe prin sesizarea executorului judecătoresc în condițiile legii și se efectuează prin orice formă prevăzută de prezentul Cod, simultan sau succesiv, până la realizarea dreptului recunoscut prin documentul executoriu, până la achitarea dobânzilor, a penalităților sau a altor sume, acordate potrivit legii, precum și a cheltuielilor de executare.

Corespunzător, conchidem că norma art. 47 Cod de executare se referă doar la situațiile de înlocuire a părții în cadrul unei proceduri de executare silită, aceasta nefiind aplicabilă și pentru faza de executare benevolă a documentelor executorii.

Această concretizare s-a făcut în contextul în care pot exista și spețe, în cadrul cărora se solicită înlocuirea părții în raportul stabilit printr-o hotărâre judecătorească, până la intentarea procedurii de executare silită.

Relevantă, în acest sens, este și decizia Curții de Apel Chișinău nr. 2r-596/22 din 12 aprilie 2022 [3], în care instanța de recurs a fost chemată să verifice legalitatea și temeinicia unei încheieri prin care s-a respins cererea succesorului de înlocuire în raportul stabilit printr-o hotărâre judecătorească, în care nu a fost demarată faza facultativă – executarea silită.

Potrivit circumstanțelor cauzei, la data de 21 decembrie 2018, Judecătoria Chișinău, sediul Central a emis ordonanța judecătorească cu privire la încasarea de la debitorul B.B. în beneficiul creditorului A.A. a sumei de 14 000,00 EUR și 8 107,80 lei, iar la data de 19 ianuarie 2019 ordonanța judecătorească a devenit irevocabilă. După ce ordonanța judecătorească a devenit irevocabilă, creditorul A.A. a decedat, iar până la deces nu a pus în executare silită ordonanța judecătorească. După obținerea certificatului de moștenitor, soția creditorului a solicitat printr-o cerere executorului judecătoresc intentarea procedurii de executare silită în baza ordonanței judecătorești, însă executorul a refuzat intentarea procedurii de executare silită, reiterând că soția creditorului nu poate solicita executarea silită a ordonanței judecătorești.

Soția creditorului a înaintat în instanță cerere, întemeiată pe dispozițiile art. 70 Cod de procedură civilă [4] și art. 47 Cod de executare, prin care a solicitat înlocuirea creditorului A.A. cu succesorul său în drepturi, însă cererea a fost respinsă, fiind invocată inaplicabilitatea normelor de procedură indicate, în lipsa unui proces civil pendinte pe rolul instanței, dar și în lipsa unei proceduri de executare silită pendinte în gestiunea executorului judecătoresc.

Curtea de Apel Chișinău prin decizia din 12 aprilie 2022 a reținut inaplicabilitatea la caz a prevederilor art. 47 Cod de executare, stabilind că succesiunea procesuală la faza de executare este posibilă oricând, atât cât durează executarea silită, din data emiterii încheierii de intentare a procedurii de executare până la adoptarea încheierii de încetare a executării, prin urmare, cu aluzie la argumentele recurentului, precum că Ordonanța din 21 decembrie 2018 emisă de Judecătoria Chișinău, sediul Central, nu a fost pusă în executare se atestă incontestabil inaplicabilitatea prevederilor art.47 Cod de executare. Totodată, cu referire la aplicabilitatea prevederilor art. 70 Cod de procedură civilă, instanța de recurs a statuat că succesiunea procesuală la caz rezultă din hotărâre judecătorească definitivă și nu din raport juridic litigios sau executare propriu-zisă a hotărârii judecătorești, prin urmare, cererea formulată privind succesiunea procesuală urmează a fi admisă drept una întemeiată.

Așadar, conchidem că, în cazul în care se solicită înlocuirea unei părți ieșite din raportul stabilit printr-o hotărâre judecătorească, până la intentarea procedurii de executare silită, vor fi aplicabile prevederile art. 70 Cod de procedură civilă. Or, respinge-

rea cererilor de înlocuire a părții în cadrul procedurii de executare benevolă a hotărârii judecătorești este de natură să aducă o atingere dreptului părții la un proces echitabil, în special, dreptului de a obține executarea silită a unei hotărâri judecătorești.

Din sensul art. 47 Cod de executare, se desprinde că înlocuirea părții în procedura de executare poate fi dispusă în baza următoarelor temeuri: decesul persoanei fizice, dizolvarea persoanei juridice sau reorganizarea ei, cesiunea creanței, preluarea datoriei.

Autorii Comentariului Codului de executare [5] au considerat justă completarea temeiurilor de înlocuire a părții în cadrul procedurii de executare, cu temeiurile de înlocuire stabilite de normele juridice mai noi.

Achiesăm acestei concluzii, de vreme ce, în momentul adoptării Codului de executare, legiuitorul nu a putut anticipa modificările care vor interveni ulterior în legislația civilă ce reglementează instituția „obligațiilor”.

Astfel, Codul civil [6] prevede în art. 852-857 subrogația. Este vorba de terțul care plătește în locul debitorului și care se subrogă în drepturile creditorului, în forma în care acestea se aflau la data subrogației. Un astfel de terț care plătește în locul debitorului obține calitatea de creditor al acestuia, deci poate la cerere să-i succedă creditorului din procedura de executare silită, dacă instanța de judecată acceptă prin încheiere respectiva circumstanță. Cererea privind admiterea succesiunii de drepturi în procedura de executare o pot depune atât oricare dintre părțile interesate, cât și executorul judecătoresc din oficiu, la instanța de la locul executării. Atunci când instanței i s-a adresat o parte a procedurii de executare cu cerere de admitere a succesiunii procesuale, instanța este obligată să atragă executorul judecătoresc în proces și în funcție de temei și partea adversă a procedurii de executare.

Referințe:

1. COBAN, I. *Implicarea instanței de judecată în executarea silită*: Note de curs. Chișinău; CEP USM, 2020. ISBN: 978-9975-152-00-6.
2. Codul de executare al Republicii Moldova, nr. 443/2004. În: *Monitorul Oficial*, nr. 34-35 din 03-03-2005. Republicat în *Monitorul Oficial*, nr.214-220 din 05-11-2010) cu modificările ulterioare.
3. https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a13f4711-76bc-4961-ba03-1a1511135b5e decizia Curții de Apel Chișinău nr. 2r-596/22 din 12 aprilie 2022
4. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225/2003. În: *Monitorul Oficial*, nr. 285-294 din 03-08-2018) cu modificările ulterioare.
5. Comentariul Codului de executare al Republicii Moldova, <https://rm.coe.int/comentariu-codul-de-executare-final/1680a2cf49>
6. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002. În: *Monitorul Oficial*, nr.82-86 din 22-06-2002. Republicat în *Monitorul Oficial*, nr.66-75 din 01-03-2019) cu modificările ulterioare.

EFECTELE CERERII DE DEMISIE DEPUȘĂ DE CĂTRE JUDECĂTOR

EFFECTS OF RESIGNATION APPLICATION SUBMITTED BY JUDGE

Natalia GAVRILENCO, ORCID: 0000-0002-3820-8021
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.962.2:347.992

e-mail: natalita.gavrilenco@gmail.com

Eliberarea din funcție a judecătorului, fără a fi sancționat disciplinar sau condamnat, îi oferă dreptul la o indemnizație unică de concediere prevăzută la art. 26 alin. (3) al Legii nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului și stabilirea pensiei speciale în condițiile art. 32 al Legii nr. 544 din 20 iulie 1995 [1, p.25].

În acest sens, un alt temei al eliberării judecătorului din funcție, cu păstrarea dreptului la o indemnizație unică de concediere este expirarea împluternicirilor în legătură cu nenumirea judecătorului până la atingerea plafonului de vârstă, precum și în legătură cu atingerea de către acesta a plafonului de vârstă.

În perioada 2021-2022, au fost admise cererile de demisie a trei judecători [2]. Cererile de demisie a judecătorilor au fost generate de atingerea plafonului de vârstă, 65 de ani.

În accepțiunea art.11 alin.(1) Legea nr.544/1995 cu privire la statutul judecătorului, judecătorii judecătorilor se numesc în funcție de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, până la atingerea plafonului de vârstă de 65 de ani. Totodată, conform art. 25 alin. (1) lit. k) și alin. (2) Legea nr.544/1995 cu privire la statutul judecătorului, judecătorul este eliberat din funcție de organul care l-a numit, în cazul depunerii unei cereri de demisie în legătură cu atingerea plafonului de vârstă de 65 de ani. Propunerea privind eliberarea judecătorului din funcție este înaintată de Consiliul Superior al Magistraturii Președintelui Republicii Moldova.

Din 01.04.2022, art. 116 din Constituție este prezentat sub o altă dimensiune. La alin.(2) al aceluiași articol se stipulează că: „Judecătorii instanțelor judecătorești se numesc în funcție, în condițiile legii, până la atingerea plafonului de vârstă, de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Președintele Republicii Moldova poate respinge o singură dată candidatura propusă de către Consiliul Superior al Magistraturii”.

Această intervenție a dus la excluderea termenului inițial de 5 ani de numire a judecătorilor, prevăzut la art. 116 din Constituție. Judecătorii vor fi numiți în funcție până la atingerea plafonului de vârstă de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea CSM.

La fel, a fost exclusă cerința deținerii „vechimii în funcția de judecător de cel puțin 10 ani” de către Președintele, vicepreședinții și judecătorii Curții Supreme de Justiție

prevăzută la art. 116 alin.(3) și (4) din Constituție. Prin aceste modificări s-a urmărit obținerea calității de judecător la CSJ și a persoanelor cu o vechime în funcție alta decât cea de judecător.

Astfel, judecătorului demisionat sau pensionat i se plătește o indemnizație unică de concediere egală cu 50% din produsul înmulțirii salariului său mediu lunar la numărul de ani complet lucrați în funcția de judecător. Totodată, în calculul indemnizației unice de concediere pentru judecătorul demisionat și reîntors în funcție se ia timpul activității în funcția de judecător de la data încetării ultimei demisii.

Chiar din titlul art. 17 din Legea 199/2010 rezultă că indemnizația unică de concediere reprezintă o garanție socială în legătură cu încetarea mandatului. Potrivit regulii generale instituite prin art. 17 alin.(2) din legea nominalizată, indemnizația de concediere „nu se acordă în cazul în care demnitarul a activat în funcția respectivă mai puțin de 2 ani, în cazul revocării sau eliberării din funcție a demnitarului pentru motive imputabile acestuia, indicate în actul administrativ de revocare sau de eliberare din funcție, precum și în cazul reîncadrării demnitarului în condițiile art. 18 alin. (2)”. În aceeași ordine de idei dispune și art. 26 alin.(3) din Legea 544/1995, care acordă dreptul la indemnizație unică de concediere doar „judecătorului demisionat sau pensionat”. În continuarea acestei idei, art. 25 alin.(31) din Legea 544/1995 dispune că „eliberarea din funcție a judecătorului în baza temeiurilor specificate la alin. (1) lit. b), f), g) și i) atrage lipsirea acestuia de dreptul la indemnizația unică de concediere, prevăzută la art. 26 alin. (3)” [3].

Astfel, indemnizația de concediere face parte din garanțiile sociale nu doar ale judecătorilor, or în conformitate cu art. 17 din Legea 199/2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică aceasta este parte componentă a statutului tuturor persoanelor cu funcții de demnitate publică.

În acest context, prin prisma variantei finale a Proiectului de lege nr. 272 din 25.11.2019 cu privire la modificarea art. 26 și 32 din Legea nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului [4], autorii au reușit să aducă modificări doar asupra condițiilor de pensionare a judecătorilor sub aspectul majorării vârstei de pensionare de la 50 la 63 de ani.

Necesită a fi luat în considerare faptul că dreptul la demisie este un drept stabilit de legislație pentru judecători în mod egal cu alte categorii profesionale. Acest temei este unul constant pus la baza hotărârilor adoptate de CSM în privința judecătorilor [1].

Revenind la plata unică a indemnizației judecătorului demisionat, în speță pe 30 decembrie 2016, Victor Pruteanu a demisionat din funcția de judecător de la Curtea de Apel Chișinău. Potrivit articolului 26 din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului, Curtea de Apel Chișinău i-a calculat o indemnizație unică de concediere în sumă de 237.924 lei. Din indemnizația unică de concediere s-a reținut impozitul pe venit în sumă de 40256,74 lei și contribuții de asigurări sociale de stat obligatorii în sumă de 14275,44 lei [5, p.26].

Prin Decizia Curții Constituționale nr.116/2018, s-a *declarat inadmisibilă* excepția de neconstituționalitate, cu privire la calcularea și la reținerea impozitului pe venit și a contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii din indemnizația unică de concediere stabilită și plătită judecătorului, diminuează drepturile și interesele legale ale acestuia și instituie un tratament discriminatoriu în raport cu alți contribuabili.

Referințe:

1. Raport privind implementarea competențelor CSM. Raport elaborat cu suportul proiectului „atreco – sporirea eficienței, responsabilității și transparenței instanțelor de judecată din moldova” Agenția de Administrare a Instanțelor Judecatorești, Ministerul Justiției a RM, Chișinău, 2016.
2. Conform informației disponibile pe site-ul Președinției, Decrete – Președinția Republicii Moldova (presedinte.md), informație vizualizată la 06.02.2022.
3. Asociația Judecătorilor din Republica Moldova. Opinie Finală asupra Proiectului de lege nr. 272 din 25.11.2019 cu privire la modificarea art. 26 și 32 din Legea nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului. Disponibil pe Internet la adresa: 0c39b7bb5f8a4e594ad575be8a43e2e7.pdf (bizlaw.md) vizitat la 07.02.2022.
4. Proiect de Lege cu privire la modificarea Legii nr.544/1995 cu privire la statutul judecătorului. Varianta inițială. Disponibil pe Internet la adresa: Proiecte de acte legislative (parlament.md) vizitat la 07.02.2022.
5. Sesizarea nr.139g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a art. IV pct. 7 din Legea nr. 71 din 12 aprilie 2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative și a pct. 9) din Anexa nr. 5 la Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2016, nr. 156 din 1 iulie 2016. Disponibil pe Internet la adresa: ro-139g20181010c70d8.pdf (constcourt.md) vizitat la 07.02.2022.

ASPECTE CONCLUDENTE RECRUTĂRII AGENTULUI SUB ACOPERIRE

CONCLUSIVE ASPECTS OF UNDERCOVER RECRUITMENT

Artiom ENI, ORCID: 0000-0003-1775-5074
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.132-051

e-mail: artiomeni@yahoo.com

Actualmente, metodică criminalistică de cercetare a infracțiunilor complexe, în mod particular cele săvârșite de organizațiile (asociații) criminale și grupuri criminale organizate, dictează autorităților competente necesitatea infiltrării investigatorilor sub acoperire în grupurile de infractori, pentru a culege date și informații cu privire la faptul existenței infracțiunii.

Termenul de „investigator sub acoperire” este reprodus din conceptul anglo-saxon (*undercover investigator or agent*), având în linii generale aceeași conotație, respectiv, de a se infiltra și a lucra cu cei ce urmează a fi investigați în legătură cu furnizarea informației, date și probe privind activitatea infracțională [1, p. 1568].

Experiența luptei împotriva criminalității organizate a dovedit că utilizarea investigatorilor sub acoperire constituie o componentă importantă a acțiunilor de urmărire penală proactive din cazurile instrumentate în zilele noastre. Aceste metode sunt deosebit de utile în cauzele penale, unde există puține probe și nu sunt identificate persoane dispuse să depună mărturie [2, p. 35].

În modul în care s-a statuat în literatura de specialitate, o operațiune sub acoperire prezintă trei caracteristici esențiale: *secretul* (agentul disimulează calitatea sa de polițist sau terț care lucrează pentru poliție), *viclenia* (agentul construiește un scenariu în scopul de a câștiga încrederea unei persoane în vederea constatării unei infracțiuni sau a strângerii de informații referitoare la o infracțiune), *interacțiunea* [3, p. 97].

Investigatorul sub acoperire a fost definit în doctrina penală ca o persoană ce acționează sub o altă identitate decât cea reală, care cercetează minuțios și sistematic, în scopul descoperirii datelor privind existența unei infracțiuni sau pregătirea comiterii acesteia, cât și a persoanelor care au săvârșit-o sau urmează să o săvârșescă [4, p. 8].

Pornind de la specificul investigației sub acoperire și a mediului infiltrării operative a investigatorului, ne-am propus ca scop să abordăm unele aspecte ale recrutării agentului, prin deducerea logică a calităților și trăsăturilor care trebuie să le însușească candidatul, astfel încât sarcinile investigației sub acoperire să fie realizate convenit.

Cu toate că legislația procesual-penală nu reglementează aspectele legate de recrutarea investigatorilor sub acoperire, iar unele repere ale domeniului dat pot fi reglementate de actele departamentale ale organului special de investigație, purtând un caracter secret, totuși considerăm că pentru desemnarea persoanelor care vor investiga sub aco-

perire sunt necesare unele măsuri de recrutare, selecție și instruire, cu luarea în vedere și a gradului de pregătire profesională, onestitate, motivare, abilități de negociator, disponibilitate și mobilitate de lucru în grup, rezistență la stres.

Un investigator sub acoperire bun trebuie să posede mai multe abilități, cum ar fi:

- să aibă cunoștință despre lumea criminală, metodele și modul de operare;
- să fie familiarizat cu limbajul operat în mediul infiltrării operative;
- să aibă aceeași origine sau o conduită compatibilă cu cea a infractorilor;
- să nu fie cunoscut în zona de acțiune.

Pe lângă abilitățile enumerate, agentul sub acoperire trebuie să posede unele calități, ca de exemplu: inteligența, încrederea în sine, curaj, capacitate de analiză, spiritul de inițiativă, inventivitate, memorie bună, condiție fizică.

Le fel, el trebuie să fie comunicabil și să aibă o experiență prealabilă infiltrării, pentru a crea o atmosferă de seriozitate și simțul practic în activitatea criminală supusă investigației.

Așadar, pornind de la caracteristicile enumerate ale agentului sub acoperire, recrutarea eficientă a acestuia se circumscrie următoarelor etape:

- identificarea;
- prelucrarea;
- aprecierea;
- verificarea;
- stabilirea sarcinilor;
- încheierea colaborării.

Având în vedere etapele prenotate, se recomandă ca în grupul de supraveghere a potențialului investigator sub acoperire să se includă identificatorul, cel ce recrutează, coordonatorul.

În situația recrutării candidatului se lucrează în două direcții:

a) se caută o persoană care este informată despre activitatea criminală pentru a elabora metodologia de recrutare;

b) sunt supuse verificării persoanele care sunt din anturajul celui ce urmează să fie recrutat, pentru ca ulterior să se creeze o situație în urma căreia cel ce trebuie recrutat să-și exprime acordul la colaborare.

La etapa inițială de recrutare, se dobândesc informații despre persoană, fără a intra în contact direct cu aceasta, obținându-se informații din surse, precum: documente oficiale (dosarul personal, carnetul de muncă, biografia, carta medicală etc.), corespondența poștală, convorbirile telefonice interceptate, filajul, persoanele apropiate.

După obținerea informației cu privire la persoana ce urmează să fie recrutată, colaboratorul operativ recurge la contactul direct cu aceasta, în urma căruia se stabilește contactul, se creează o relație, se testează candidatul și se apreciază potențialul acestuia de a realiza misiunea.

Practica recrutării agentului sub acoperire demonstrează că cele mai eficiente pre-texte de recrutare sunt:

- provocarea persoanei la acordarea unui ajutor;
- acordarea de ajutor persoanei recrutate;
- cunoștință prin intermediul persoanelor cunoscute;
- cunoștință prin intermediul copiilor;
- activități și interese comune, ca ex. hobby, locuri de agrement etc.

Categoriile enumerate trebuie să trezească un interes sporit din partea persoanei ce urmează să fie recrutată la o interacțiune convenită cu colaboratorul operativ pentru consolidarea contactului.

În cadrul contactului cu persoana care se recrutează, poate fi efectuată și o analiză psihologică a acesteia prin crearea unor împrejurări de provocare pentru testarea credibilității, compatibilității cu mediul infiltrării și rezistenței la stres.

Tot din practica recrutării agenților rezultă că cea mai bună metodă de provocare este crearea unor situații în care persoana trebuie să piardă, să cedeze, să discute cu un interlocutor nedorit, să divulge informații care le deține în secret.

Rezultatele obținute în urma identificării, prelucrării și testării persoanei recrutate trebuie incluse în dosarul personal al acesteia care va servi la recrutarea propriu-zisă cu parcurgerea etapelor acestui proces, previzibilitatea unor situații de risc și acțiuni ale investigatorului sub acoperire și, după caz, neutralizarea psihologică a acestuia sau retragerea din activitatea de investigație sub acoperire.

Referințe:

1. *The Oxford English Reference Dictionary* (Dicționarul de referință Oxford). Ed. II. New York: Oxford University Press, 1966.
2. BUTOI, T. Investigatorul acoperit (posibilități și limite). În: *Lumea Detectivilor*, 2005, nr. 15.
3. MATEUȚ, Gh. *Protecția martorilor. Utilizarea martorilor anonimi în fața organelor procesului penal*. București: Lumina Lex, 2003.
4. VOICA, D. Investigatorul sub acoperire, o nouă instituție a dreptului procesual penal român. În: *Dreptul*, 2004, nr. 5.

DREPTUL LA ASISTENȚĂ JURIDICĂ A PERSOANELOR SUPUSE MĂSURILOR DE OCROTIRE JUDICIARE

THE RIGHT TO LEGAL ASSISTANCE OF PERSONS SUBJECT TO JUDICIAL PROTECTION MEASURES

Dionis BRÎNZĂ, ORCID: 0000-0003-3428-5350
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.121.4:347.964.1

e-mail: dionis.brinza95@gmail.com

Dreptul la apărare este garantat de art. 26 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova. Prin asigurarea dreptului la apărare, alături de alte principii ale proceselor judiciare, părților le sunt asigurate mijloacele prin intermediul cărora se aduce la îndeplinire finalitatea procesului civil, și anume, pronunțarea unei soluții cât mai juste și echitabile în cauză, și atingerea scopului propus. Un aspect al respectivei garanții îl reprezintă dreptul persoanelor de a fi asistate în cadrul proceselor de judecată de un avocat ales sau numit din oficiu.

În cadrul procesului civil, asistarea persoanelor de un avocat nu este o obligativitate, ce ține, mai degrabă, de discreția justițiabilului. Fiecare persoană este liberă să aprecieze cum pot fi mai bine apărate interesele sale legitime [1, p. 49]. Așadar, justițiabilul sau un alt participant la proces este liber să decidă dacă în cadrul procesului civil va fi reprezentat de un avocat sau, de sine stătător, își va apăra interesele. Cu toate acestea, în pofida principiului disponibilității, legiuitorul prevede situații în care prezența avocatului este obligatorie.

Una din aceste situații se referă la cauzele de instituire, modificare sau revocare a unei măsuri de ocrotire judiciară. Necesitatea acordării asistenței juridice de către un avocat persoanelor în privința cărora este intentată procedura de instituire, modificare sau revocare a unei măsuri de ocrotire judiciară (în continuare – *persoane supuse măsurilor de ocrotire judiciare*), este dictată de vulnerabilitatea și necesitățile speciale ale respectivelor persoane. În acest sens, prezența obligatorie a unui avocat care să apere interesele respectivelor persoane este dictată de necesitatea prevenirii abuzurilor în cauzele de instituire, modificare sau revocare a unei măsuri de ocrotire judiciară. Acest raționament rezultă din prevederile alin. (4) art. 12 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități din 13 decembrie 2006, ce prevede expres că, *Statele - Părți se vor asigura că toate măsurile legate de exercitarea capacității juridice prevăd protecția adecvată și eficientă pentru prevenirea abuzurilor, conform legislației internaționale privind drepturile omului. Măsurile de protecție vor fi proporționale cu gradul în care asemenea măsuri afectează drepturile și interesele persoanei.*

Scopul prezentei lucrări este determinarea reglementării și întinderea dreptului la asistență juridică a persoanelor supuse măsurilor de ocrotire judiciară. În lucrare, ne

propunem să determinăm cadrul legal ce reglementează obiectul prezentului studiu, și să identificăm unele problematice ce țin de realizarea acestuia.

Așadar, dreptul persoanei supuse măsurilor de ocrotire judiciare, la asistență juridică este prevăzut expres la art. 306 alin. (1) CPC. Această normă prevede dreptul persoanei numite de a fi asistat de un avocat ales, sau să solicite desemnarea unui avocat care acordă asistență juridică garantată de stat. Totodată, alin. (3) art. 306 CPC, prevede că, în cazul în care persoana nu este asistată de un avocat, judecătorul este obligat să solicite coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat (CNAJGS) desemnarea unui avocat, care va dispune de împuternicirile unui reprezentant legal. Astfel, constatăm că persoana supusă măsurilor de ocrotire judiciare, în mod obligatoriu, trebuie să fie asistată de către un avocat, fie că acesta este un avocat ales, fie că este un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat. În acest sens, este de menționat că asistența juridică acordată de avocatul garantat de stat, în cauzele de instituire, modificare, reînnoire sau revocare a măsurii de ocrotire judiciară se acordă gratuit.

Avocatul care acordă asistență juridică în temeiul art. 306 CPC dispune de împuternicirile unui reprezentat legal. Prin urmare, prevederile art. 79 CPC se aplică în mod corespunzător. Așadar, decizia coordonatorului teritorial al CNAJGS este actul prin care se împuternicește avocatul și dovada acestor împuterniciri. În acest sens, este de menționat că lipsa semnăturii persoanei pe mandatul avocațional nu reprezintă temei de înlăturare a avocatului sau de lipsă a împuternicirilor.

Chestiunea privind desemnarea avocatului care acordă asistență juridică garantată de stat se atribuie la acțiunile procesuale efectuate de instanța de judecată la faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare și se încadrează conform lit. u) alin. (1) art. 185 CPC și art. 306 CPC. Chestiunea privind desemnarea unui avocat în cadrul procedurii privind măsurile de ocrotire este una complexă și deosebit de importantă, prin urmare, judecătorul trebuie să o soluționeze imediat după intentarea procesului [2, p. 59].

Totodată, în acest sens, trebuie de făcut o remarcă, și anume, că avocatul în mod obligatoriu trebuie să țină cont de dorințele și sentimentele persoanei supuse măsurii de ocrotire judiciară.

Asigurarea dreptului la asistență juridică a persoanelor supuse măsurilor de ocrotire judiciare poate ridica unele problematice atât de ordin practic cât și teoretic. O astfel de problemă ar putea să apară în situația în care persoana în privința căreia se solicită instituirea măsurii de ocrotire este reprezentată de un avocat ales, iar din raportul de expertiză psihiatrică prezentat în baza art. 307 alin. (2) CPC rezultă că persoana în urma unei boli mintale nu are capacitatea de a conștientiza acțiunile sale și de a-și exprima voința. Așadar, în situația expusă, raportul de expertiză pune la îndoială discernământul respectivei persoane. În acest caz, oricărui observator obiectiv i-ar apărea întrebări, referitoare la modul în care a fost încheiat contractul de asistență juridică și semnat mandatul avocațional.

În acest sens, este de menționat că instanța de judecată nu este în drept să înlătore avocatul ales de către persoană, chiar dacă există dubii întemeiate referitor la discernă-

mântul persoanei, la încheierea contractului de asistență juridică și la semnarea mandatului avocațional. Ori până la instituirea măsurii de ocrotire judiciară persoana are capacitate de exercițiu deplină, fără a fi restricționată în dreptul de a încheia acte juridice sau de a împuternici persoane.

Așadar, judecătorul în calitate de garant al respectării drepturilor și libertăților justițiabilului trebuie să întreprindă toate măsurile necesare pentru a-i asigura justițiabilului un proces echitabil. Iar în cadrul cauzelor privind măsurile de ocrotire, judecătorul trebuie să se asigure că persoana în privința supusă măsurii de ocrotire judiciară, beneficiază de asistență juridică efectivă și eficientă.

Prin urmare, considerăm că în respectiva situație instanța de judecată trebuie să solicite coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat desemnarea unui avocat. Așadar, prin aceasta instanța judecătorească, pe de o parte, nu-i va încălca dreptul persoanei de a-și alege un avocat, iar pe de altă parte, se va asigura că persoana supusă măsurii de ocrotire judiciară va fi asistată de un avocat care va acționa exclusiv în interesul persoanei respective. Prin urmare, va fi înlăturat riscul abuzurilor sau situațiilor care ar pune la îndoială acordarea asistenței juridice efective și depline, persoanei supuse măsurii de ocrotire judiciară.

Concluzii. Din cele expuse *supra*, conchidem că persoana supusă măsurii de ocrotire judiciară trebuie în mod obligatoriu să fie asistată de către un avocat, fie că acesta este un avocat ales, fie că acesta este un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat. Totodată, în cazul în care persoana beneficiază de asistență din partea unui avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, cel din urmă va avea împuternicirile unui reprezentant legal. La fel, este de menționat că judecătorul în calitatea sa de garant al respectării drepturilor și libertăților justițiabililor, și în special al persoanelor supuse măsurilor de ocrotire, trebuie să întreprindă toate acțiunile necesare pentru protecția drepturilor și intereselor legitime ale respectivei persoane. Prin urmare, judecătorul trebuie să utilizeze în mod deplin instituția desemnării avocatului din oficiu, pentru înlăturarea riscului abuzurilor sau situațiilor care ar pune la îndoială acordarea asistenței juridice efective și depline, persoanei supuse măsurii de ocrotire judiciară.

Referințe:

1. LEȘ, I. *Tratat de drept procesual civil*. București: ALL BECK, 2001.
2. CREȚU, V. Подготовка дел об ограничении недееспособности и признании недееспособности физического лица к судебному разбирательству. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, nr. 3 din 2008.

DREPTUL LA EXECUTAREA HOTĂRÂRII JUDECĂTOREȘTI ÎN TERMEN REZONABIL

THE RIGHT TO EXECUTE THE COURT DECISION WITHIN A REASONABLE TIME

Mihaela CĂPĂȚÎNĂ, ORCID: 0000-0003-3795-8768
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.951.3

e-mail: capatinamihaela2@gmail.com

Dreptul la executarea unei hotărâri judecătorești în termen rezonabil reprezintă dezideratul oricărui justițiabil aflat în posesia unui titlu executoriu, pentru care instituția executării reprezintă garanția că hotărârea obținută va fi executată, iar pretențiile sale vor fi satisfăcute efectiv, concret și într-un termen optim.

În prezenta lucrare, ne-am propus să analizăm *conceptul termenului rezonabil de executare a hotărârilor judecătorești*, importanța realizării efective a acestui drept și rolul participanților la procedura de executare în vederea asigurării nu doar a executării unui titlu executoriu ce derivă dintr-o hotărâre judecătorească, dar și realizarea acestuia într-un termen optim, în așa fel încât participanții la procedura de executare să simtă că justiția a fost îndeplinită.

Astfel, în cadrul desfășurării unui proces echitabil, un rol important îl ocupă respectarea dreptului la judecare și ulterior la executarea hotărârii într-un termen rezonabil, motiv pentru care legiuitorul a reglementat respectivele aspirații atât în CPC, art. 4 „Sarcinile procedurii civile constau în judecarea justă, în termen rezonabil, a cauzelor” coroborat cu art. 192 alin. (1) „Cauzele civile se judecă în primă instanță în termen rezonabil”, cât și în CE, art. 70 alin. (1) „Documentul executoriu va fi executat în termenul indicat în el sau, în cazul în care nu este indicat, într-un termen rezonabil”. Dacă la nivel național avem prevederile menționate și o practică inconsecventă în astfel de cauze, jurisprudența CtEDO la acest subiect este una vastă și unitară, care pornește de la principiul că dreptul la un proces echitabil ar fi iluzoriu, dacă ordinea juridică a unui stat ar permite ca o hotărâre judecătorească definitivă și obligatorie să rămână inoperabilă, în detrimentul unei părți a procesului [1].

Noțiunea de „termen rezonabil”, potrivit CtEDO, este un corolar al principiului celerității procedurilor judiciare pe care Statele Contractante se obligă să îl respecte și să îl asigure în temeiul art. 6 par. 1 al Convenției, care prevede „Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, public și în termen rezonabil...” [2].

Având în vedere cele menționate mai sus, este evidentă importanța respectării dreptului la executarea hotărârii judecătorești în termen rezonabil, însă nu mai puțin important este identificarea principalilor actori care contribuie la executarea hotărârilor judecătorești și acțiunile sau inacțiunile cărora au implicații asupra duratei procedurii de

executare. În acest sens, CE prevede la art. 42 „Participanții la procedura de executare sunt: părțile, creditorii intervenienți, reprezentanții, specialiștii, experții, interpreții și martorii asistenți”, iar la art. 10 alin. (1) este prevăzut că „Executarea silită reprezintă un ansamblu de măsuri, prevăzute de prezentul Cod, prin care creditorul realizează, prin intermediul executorului judecătoresc, cu concursul organelor de stat abilitate, drepturile sale, recunoscute printr-un document executoriu, dacă debitorul nu-și îndeplinește benevol obligațiile”. Din normele citate *supra*, este evident faptul că executarea unei hotărâri judecătorești în termen rezonabil depinde nu doar de creditor și debitor, dar și de restul participanților la procedura de executare, inclusiv executorul judecătoresc în procedura căruia se află cauza și organele de stat implicate în executarea titlului executoriu. Astfel, exercitarea cu bună-credință, a drepturilor și obligațiilor avute, de către cei numerotați, inevitabil va duce la executarea hotărârii judecătorești cu respectarea termenului rezonabil, iar în final va face simțită justiția îndeplinită de către instanța de judecată. În aceeași ordine de idei, menționăm că respectarea termenului rezonabil de executare a unei hotărâri judecătorești nu se poate rezuma doar la buna credință a participanților la procedură. În acest sens, statului îi revine importanța și responsabilă misiune de a asigura mecanisme viabile și corespunzătoare etapei actuale de dezvoltare a societății, care să contribuie la executarea hotărârii judecătorești în termene optime și cu cât mai puține resurse consumate.

CtEDO în jurisprudența sa a reținut că un termen de executare nerezonabil de lung al unei hotărâri obligatorii poate așadar implica o încălcare a Convenției [3]. Pentru a stabili dacă un termen este sau nu rezonabil, Curtea Europeană a instituit criterii prin care se stabilește durata unei proceduri. Astfel, punctul de început al termenului (*dies a quo*) este, în mod obișnuit, data prezentării spre executare, a titlului executoriu, iar cu privire la punctul de sfârșit al calculării termenului (*dies ad quem*), data încetării procedurii de executare. Este de menționat faptul că termenul rezonabil trebuie raportat la fiecare caz în parte, luând în considerare durata procedurii, natura pretențiilor, complexitatea procesului, comportamentul autorităților competente și al părților.

Din cele relatate *supra* și din analiza sumară a jurisprudenței naționale în cauzele ce se referă la executarea în termen rezonabil a hotărârilor judecătorești, desprindem fără echivoc importanța și actualitatea subiectului analizat, care la nivel național nici până în prezent nu se bucură de o apreciere unanimă, mai cu seamă în litigiile în care calitatea de debitor o are o persoană de drept privat, aceasta în pofida faptului că, potrivit art. 120 din Constituția RM, respectarea sentințelor și a altor hotărâri definitive ale instanțelor judecătorești este obligatorie, altfel spus, respectarea hotărârilor judecătorești se exprimă prin obligativitatea executării acestora.

În contextul celor relatate, prezintă interes și faptul că, în vederea executării hotărârii CtEDO în cauza *Olaru ș.a. c. Moldovei*, la 21.04.2011 a fost adoptată Legea nr. 87, potrivit căreia oricare persoană fizică sau juridică are dreptul de a solicita instanței de judecată compensații materiale și morale pentru încălcarea termenului rezonabil de judecarea cauzei sau de executare a hotărârii judecătorești. Atragem atenția asupra faptului că remediul instituit prin Legea nr. 87 nu este decât unul compensator, fără implicații

directe asupra executării hotărârii judecătorești a cărui termen rezonabil de executare a fost încălcat. Mai mult ca atât, deși legiuitorul prevede că statul are drept de regres față de persoana vinovată, până în prezent nu au fost instituite oarecare criterii clare ca respectiva prevedere să fie operabilă și efectivă. Astfel, la etapa actuală, Legea 87 rămâne a fi remediu neefectiv, adoptarea căruia nu a sporit rata de hotărâri judecătorești executate în termen rezonabil, ci doar a micșorat numărul de cauze adresate CtEDO de către cetățenii RM.

Concluzii. Obligația de respectare a termenului rezonabil prevăzută de art. 6 parag. 1 din CEDO, este o obligație de rezultat, care incubă statelor-părți la Convenție. Este indiscutabil faptul că asigurarea respectării termenului rezonabil de executare a unei hotărâri judecătorești, în conformitate cu standardul convențional, ar trebui să reprezinte o prerogativă pentru legiuitorul RM și o preocupare pentru toate autoritățile statului implicate, într-o măsură sau alta, în procedura de executare.

Pentru a asigura executarea hotărârilor judecătorești în termen rezonabil, legiuitorul urmează a opera o serie de modificări în legislație, și anume, în CPC să fie introduse termene optime de examinare a contestațiilor la executare, iar prevederile cu privire la circulația actelor în format electronic să devină pe deplin operabile, în CE să fie introduse mecanisme care să permită realizarea acțiunilor de executare în termene restrânse (prin digitalizarea procedurii) cu asigurarea respectării drepturilor și intereselor tuturor participanților la proces, iar în Legea nr. 87/ 2011 să fie reglementate criterii clare de acțiune în regres față de persoana vinovată de încălcarea termenului rezonabil.

Referințe

1. *Immobiliare Saffi vs Italia*, 28 iulie 1999, § 63; *Șandor vs România*, 24 martie 2005, § 23.
2. SANDUȚA, V. Asigurarea termenului rezonabil în procesul civil: standarde convenționale și riscuri. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2015, nr. 3 (34), accesat 18.08.2022. disponibil: <https://ibn.idsi.md/>
3. *Bourdov c. Rusiei* (nr. 2), pct. 66.

PROCEDURA DE EXAMINARE A CONTESTAȚIEI LA EXECUTARE

EXAMINATION PROCEDURE OF THE CONTESTATION TO ENFORCEMENT

Dumitru DUMITRAȘCU, ORCID: 0000-0002-6430-1342
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

CZU: 343.847:34.03

e-mail: dumitrascu.dum@gmail.com

Procedura de executare reprezintă faza finală a procesului civil. Chiar dacă litigiul dintre părți a fost soluționat și actul judecătoresc devenind, de regulă, incontestabil este pus în executare, în faza executării este posibilă intervenția instanței judecătorești în scopul realizării controlului asupra legalității actelor executorului judecătoresc. În literatura de specialitate [1, p. 196], contestația la executare este definită ca fiind o cale de atac specifică procedurii execuționale îndreptată împotriva actelor de executare sau a întregii executări silite în vederea restabilirii legalității.

Contestația la executare este o procedură de control judiciar asupra actelor de executare întocmite de executorul judecătoresc sau acțiunilor/inacțiunilor acestuia. Posibilitatea promovării contestației la executare are o dublă semnificație [2, p. 450]: 1) oferă participanților la procedura de executare garanția legalității actelor de executare, a căror verificare va fi făcută prin intermediul instanței de judecată; 2) asigură independența executorului judecătoresc, acțiunile acestuia fiind pasibile de anulare doar prin hotărârea instanței de judecată. În consecință, contestația la executare reprezintă o acțiune civilă specială.

Din cuprinsul art. 161 Cod de executare [3] (în continuare – CE) rezultă cercul subiecților ce pot depune contestația la executare. În această categorie se includ părțile, participanții la procesul de executare și terții. Participanți la procedura de executare sunt, conform art. 42 CE: părțile, creditorii intervenienți, reprezentanții, specialiștii, experții, interpreții și martorii asistenți. Părți în procedura de executare sunt: creditorul și debitorul (art. 43 alin. (1) CE). Codul de executare nu stabilește expres cine sunt terții, în această calitate se regăsesc persoanele străine de procesul de executare silită, de exemplu, persoanele la care se află pretinsele bunuri ale debitorului și prin actele executorului acestora le-au fost încălcat un drept, cu alte cuvinte, terțul pretinde un drept de proprietate sau un alt drept real asupra bunului respectiv.

Contestația la executare nu se impune cu taxa de stat, pentru că este o procedură de control al legalității actelor executorului judecătoresc. Numai că este criticabilă modalitatea de reglementare a acestui fapt, or art. 161 alin. (3) CE arată că „Cererea prevăzută la alin.(2) nu se supune taxei de stat”, pe când alin. (2) art. 161 CE reglementează competența instanțelor în examinarea contestației la executare. De aceea, propunem *de*

lege ferenda ca art. 161 alin. (3) CE să aibă următorul conținut: *Cererea privind contestarea actelor de executare sau acțiunilor/inacțiunii executorului judecătoresc nu se supune taxei de stat.*

Codul de executare în art. 161 stabilește că contestația la executare se depune în termen de 15 zile de la data săvârșirii ori a refuzului de a săvârși anumite acte, dacă legea nu prevede altfel. Terții care nu au participat la procesul de executare pot contesta actele de executare, întocmite de executorul judecătoresc, în termen de 15 zile de la data la care au aflat ori trebuie să afle despre aceste acte.

Deși Codul de executare nu prevede expres, în cererea de contestare a actelor de executare sau acțiunilor/inacțiunii executorului judecătoresc trebuie de indicat: a) instanța căreia îi este adresată; b) datele de identificare ale reclamantului și intimatului; c) datele de identificare ale executorului judecătoresc; d) esența încălcării sau a pericolului de încălcare a drepturilor, libertăților sau intereselor legitime ale reclamantului, pretențiile lui; e) acțiunile la care urmează a fi obligat să îndeplinească executorul judecătoresc (în cazul contestării inacțiunii executorului judecătoresc); f) copia cererii adresate executorului judecătoresc privind corectarea erorilor materiale sau formale comise la întocmirea actelor de executare, potrivit art. 65 alin. (3) CE (în situația în care reclamantul contestă încheierea privind refuzul corectării actelor).

Contestația la executare se judecă în condițiile Codului de procedură civilă, cu excepțiile stabilite de Codul de executare. Pornind de la natură juridică a unei proceduri de control, ce exclude o analiză a fondului cauzei, modul de desfășurare a procedurilor judiciare în cazul contestării actelor de executare este similar unui incident procedural. În consecință, structura procesului se va rezuma la expunerea explicațiilor asupra contestației de către participanții la proces [4, p. 351].

Art. 163 alin. (1) CE dispune că reclamațiile din cererea privind contestarea actelor de executare întocmite de executorul judecătoresc sau a acțiunilor/inacțiunii acestuia se înaintează împotriva creditorului sau debitorului. Este discutabilă opțiunea legiuitorului de atribuire a calității de intimat creditorului sau debitorului. În primul rând, obiectul contestației la executare formează actele de executare întocmite de executorul judecătoresc sau acțiunile/inacțiunea executorului judecătoresc. În al doilea rând, executorul judecătoresc este investit de stat cu competența de a îndeplini activități de interes public, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, executorul judecătoresc este exponentul puterii de stat (potrivit art. 2 din Legea privind executorii judecătorești [5]).

De aceea, în cadrul contestației la executare nu este firesc ca să aibă calitatea procesuală pasivă creditorul sau debitorul, dacă le atribuim lor calitatea de intimat, înseamnă că creditorul sau debitorul a încălcat drepturile și/sau interesele altor persoane (celelalte părți, participanților la executare sau terței persoane) prin emiterea actului contestat, fapt care nu corespunde realității. În acest sens, art. 21 CE stabilește că executorul judecătoresc este unica persoană autorizată să efectueze executarea silită a documentelor executorii, iar efectuarea actelor de executare silită de către alte persoane atrage răspunderea prevăzută de lege.

Totodată, executorul judecătoresc nu poate avea calitatea procesuală pasivă în contestația la executare (cu excepția situației când se contestă cuantumul onorariului executorului judecătoresc, aici el având calitatea de intimat, după cum just prevede art. 163 alin. (3²) CE) și nici calitatea de intervenient accesoriu (calitatea care îi este atribuită potrivit art. 163 alin. (1) CE), întrucât, după cum se arată în doctrina română [6, p. 653], executorul judecătoresc nu este parte a executării silită, în sensul că acesta nu realizează actele de executare silită în considerarea vreunui drept personal, ci acționează ca instituție special abilitată prin lege și este investit să îndeplinească un serviciu de interes public.

Din acest considerent, recomandăm *de lege ferenda* ca art. 163 alin. (1) CE să fie expus în felul următor: „*Reclamațiile din cererea privind contestarea actelor de executare întocmite de executorul judecătoresc sau a acțiunilor/inacțiunii acestuia se examinează în condițiile Codului de procedură civilă. Executorul judecătoresc este obligat să prezinte instanței de judecată copia certificată a procedurii de executare și să dea explicații scrise referitoare la actele contestate*”.

În cazul contestării actului întocmit de executorul judecătoresc, sarcina probațiunii este pusă în seama reclamantului. Însă acest fapt nu eliberează executorul de obligația prezentării explicațiilor scrise referitor la actele contestate. Instanța soluționează contestația la executare prin încheiere, ce poate fi atacată cu recurs.

Referințe:

1. TRĂILESCU, A., LUNGĂNAȘU, C. *Drept procesual civil – Executarea silită*. București: C.H. Beck, 2021. 323 p. ISBN: 978-606-18-1094-9.
2. BELEI, E. et al. *Drept procesual civil: Partea specială*. Chișinău: S.n. (Tipografia „Lexon-Prim”), 2016. 492 p. ISBN: 978-9975-4072-2-9.
3. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443 din 24.12.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 214-220 din 05.11.2010.
4. BELEI, E. et al. *Comentariul Codului de executare al Republicii Moldova. Cartea I. Executarea hotărârilor cu caracter civil*. 2021. [Accesat 10.08.2022] Disponibil: <https://rm.coe.int/comentariu-codul-de-executare-final/1680a2cf49>
5. Legea privind executorii judecătorești nr. 113 din 17.06.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 2-8 din 06.01.2017.
6. *Noul Cod de procedură civilă: comentat și adnotat*. Vol. II: Art. 527-1134. / Coord.: V.M. CIOBANU, M. NICOLAE. București: Universul juridic, 2016, 1831 p. ISBN 978-606-673-309-0.

PARTICULARITĂȚILE TRANZACȚIEI DE ÎMPĂCARE ÎNCHEIATĂ ÎN PROCESUL DE INSOLVABILITATE

THE PARTICULARITIES OF THE SETTLEMENT AGREEMENT CONCLUDED IN INSOLVENCY PROCEEDINGS

Alina GAJA, ORCID: 0000-0002-0748-8307
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.45/.47:347.736

e-mail: alina.gaja96@gmail.com

Tranzacția este definită la art. 1917 Cod civil al Republicii Moldova ca fiind contractul prin care părțile previn un proces care poate să înceapă, termină un proces început, sau rezolvă dificultățile ce apar în procesul executării unei hotărâri judecătorești.

În doctrina de specialitate, această instituție este definită ca o convenție bilaterală prin intermediul căreia părțile convin să-și facă concesii reciproce, în scopul de a pune capăt unui proces, sau de a-l evita [1, p. 301]. Într-o altă accepțiune, tranzacția este definită ca o judecată privată a litigiului, făcută chiar de părțile implicate în conflict. Pe calea tranzacției, părțile au posibilitatea de a pune capăt conflictului până a ajunge în instanța de judecată, iar dacă procesul a început – posibilitatea de a-l înceta [2, p. 13].

Pornind de la definițiile prezentate, observăm că atât Codul civil, cât și doctrina tratează contractul de tranzacție ca fiind un act care previne sau termină un litigiu clasic, apărut între una sau mai multe părți cu interese contradictorii, sau soluționează dificultățile ce apar la executare.

Cu toate acestea, un aspect mai puțin cercetat și analizat în doctrină este faptul că tranzacția poate fi semnată nu doar cu privire la o procedură contencioasă clasică, ci și în procesul de insolvență.

În acest sens, menționăm că în urma reinstaurării relațiilor economice de piață după declararea independenței Republicii Moldova, activitatea economică a continuat să progreseze, declanșând un întreg mecanism alcătuit din raporturi juridice de diferită natură.

Întru desfășurarea normală a activității de întreprinzător, se impune datoria pozitivă a comercianților de a-și executa obligațiile obținute în baza raporturilor juridice ai căror subiecți sunt, în special, în cazul în care obiect al acestora sunt banii, ori neachitarea la scadență a sumelor de bani datorate de către debitor îl pune pe creditor în situația de a fi lipsit de mijloacele financiare necesare reluării circuitului de producție.

Neexecutarea obligațiilor bănești la scadență produce consecințe negative nu numai asupra creditorului, ci și față de alți antreprenori cu care creditorul se află în raporturi juridice. Ținând seama de interconexiunea raporturilor juridice în care se află comercianții, deducem că nerespectarea obligațiilor privind plata sumelor de bani se poate repercuta „în lanț” asupra altor comercianți, ducând la un blocaj financiar, cu consecințe nefaste pentru activitatea comercială și pentru securitatea creditului [3, p. 707].

În asemenea situații, se instituie o procedură specială de executare colectivă, egalitară și concursuală, asupra bunurilor debitorului comerciant, aflat în imposibilitatea de a efectua plățile comerciale. Această procedură a fost denumită insolvabilitate [4, p.374]. În Republica Moldova, procedura respectivă este reglementată de Legea insolvabilității.

Secțiunea a IV-a, Capitolul V din Legea insolvabilității, denumită „Satisfacerea creanțelor creditorilor chirografari. Încetarea procesului de insolvabilitate”, reglementează tranzacția încheiată în cadrul procesului de insolvabilitate. Așadar, rezultă că un proces de insolvabilitate poate fi, de asemenea, încetat în cazul în care părțile ajung la un acord.

Astfel, scopul acestui studiu este de a releva particularitățile tranzacției încheiate în cadrul procesului de insolvabilitate, conținutul, condițiile de confirmare, precum și efectele confirmării sau refuzului instanței de a confirma tranzacția. De asemenea, se va pune în discuție modalitatea de revocare a tranzacției și consecințele neexecutării acesteia de către debitor sau terț.

Pentru elaborarea studiului, a fost utilizată doctrina și legislația națională, precum și internațională. Autorul a utilizat metoda logică, comparativă, analitică, deductivă și altele.

Ab initio, remarcăm că esența tranzacției încheiate în cadrul procesului de insolvabilitate corespunde cu tranzacția clasică reglementată la art. 1917 Cod civil, ori, aceasta are rolul de a înceta procesul. De asemenea, ținem să evidențiem că tranzacția încheiată în procesul de insolvabilitate parcurge, în mod similar, o procedură de control judiciar, fiind confirmată de instanța de insolvabilitate. În prezenta lucrare, ne-am propus să evidențiem particularitățile caracteristice tranzacției încheiate în procesul de insolvabilitate, în vederea trasării unei concluzii cu privire la importanța acestui instrument, atingerii scopului în procesul de insolvabilitate – satisfacerea creanțelor creditorilor.

Având în vedere cele menționate mai sus, reținem că în procesul de insolvabilitate poate fi semnată o tranzacție în orice fază a procesului de insolvabilitate, inclusiv în perioada de observație a debitorului, în procedura falimentului sau în procedura restrucurării.

Având în vedere faptul una dintre părțile tranzacției sunt creditorii, cu calitatea de *beneficiari* ai procesului de insolvabilitate, la decizia cu privire la încheierea unei tranzacții participă în mod obligatoriu organul de reprezentare a creditorilor, care potrivit art. 53 din Legea insolvabilității este adunarea creditorilor sau comitetul creditorilor. Art. 162 alin. (2) din Legea insolvabilității specifică că hotărârea respectivă se adoptă de adunarea creditorilor, cu majoritatea simplă de voturi ale creditorilor chirografari validați și cu votul unanim al creditorilor garantați. Legea prevede că în numele creditorilor, tranzacția se semnează de persoana împuternicită de adunarea creditorilor. Pe de altă parte, din partea debitorului, hotărârea cu privire la încheierea tranzacției se ia de organul de conducere al debitorului sau de administratorul insolvabilității/lichidatorul numit în modul prevăzut de lege.

Cu privire la conținutul tranzacției, Legea insolvenței nu prevede doar că părțile urmează a face concesiuni reciproce, ci stipulează că în contractul de tranzacție este obligatoriu să se conțină dispoziții cu privire la modul și la termenele de achitare a creanțelor validate. De asemenea, reținem că dacă tranzacția nu prevede altfel, garanțiile reale aplicate patrimoniului debitorului se mențin până la executarea integrală a tranzacției.

Totodată, ținem să subliniem că la confirmarea tranzacției, instanța nu verifică doar să fie respectată procedura și să nu încalce drepturile și interesele legitime ale părților sau ale terților, ci verifică și dacă au fost stinse integral creanțele masei și creanțele de rangul întâi și doi. Potrivit acestei condiții, la cererea de confirmare a tranzacției se anexează, pe lângă alte acte reglementate expres, și dovezile de plată a creanțelor menționate.

În cazul în care instanța admite cererea de confirmare a tranzacției, acest fapt constituie temei pentru încetarea procesului de insolvență. În cazul în care nu sunt îndeplinite toate condițiile legale cu privire la confirmarea tranzacției, instanța emite o încheiere de refuz, care poate fi atacată cu recurs în ordinea prevăzută de legea insolvenței.

Drept consecință a neexecutării tranzacției, Legea insolvenței stabilește dreptul creditorului de a iniția față de debitor un nou proces de insolvență, în cadrul căruia să înainteze creanțele în mărimea confirmată prin tranzacție.

În concluzie, remarcăm că în urma studiului efectuat, se constată că tranzacția de împăcare încheiată în cadrul procesului de insolvență are trăsături specifice, ce reies din natura acestei proceduri. Cu toate acestea, esența și scopul tranzacției rămân aceleași – de a ajunge la un acord în vederea încetării procesului de insolvență.

Referințe:

1. TOADER, C. *Drept civil. Contracte speciale*. Ed. a II-a. București: All Beck, 2005.
2. MIHALACHE, I. Teoria și practica aplicării contractului de tranzacție. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr. 11.
3. CĂRPENARU, S. *Drept comercial român*. București: All Beck, 2007.
4. ROȘCA, N., BAIEȘ, S. *Dreptul afacerilor*. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014.

COERENȚA PRACTICII JUDICIARE: DIVERGENȚELE DE JURISPRUDENȚĂ PRIN PRISMA PRINCIPIILOR ELABORATE DE CtEDO

COHERENCE OF CASE LAW: DIVERGENCES IN JURISPRUDENCE IN THE LIGHT OF THE PRINCIPLES DEVELOPED BY THE ECtHR

*Vladimir GROSU, ORCID: 0000-0001-7155-7680,
Adrian BORDIANU, ORCID: 0000-0002-2453-8783
Universitatea de Stat din Moldova*

CZU: 347.99:341.645

e-mail: grosuvladimir2@gmail.com
e-mail: abordianu8@gmail.com

Numărul hotărârilor adoptate de Curtea Europeană (CtEDO) este în creștere, inclusiv împotriva Republicii Moldova, iar de multe ori, odată cu aceasta, Înalțul for de la Strasbourg nu scapă ocazia de a ridica standardele în domeniul protecției drepturilor omului și a-și rafina jurisprudența.

Dreptul la un proces echitabil, garantat de art.6 al Convenției, nimereste probabil cel mai des în vizorul CtEDO, iar principiul securității raporturilor juridice este de o actualitate care nu poate fi supraestimată, în raport cu practica instanțelor moldovenești.

În prezentul studiu, încercăm să abordăm problema coerenței practicii judiciare și asigurarea caracterului ei uniform. Divergențele de jurisprudență sunt o sursă de insecuritate juridică și trebuie eliminate, dar pe de altă parte, să nu uităm că ele scot la iveală diversitatea de păreri judecătorești, concurente sau conflictuale, care, fiind lăsate să se amplifice până la punctul în care sunt coapte, pot genera soluții conceptuale noi, progresiste și durabile.

Judecătorii instanțelor supreme sunt cei care, în primul rând, trebuie să asigure coerența practicii judecătorești, eradicarea disparităților sau divergențelor de jurisprudență, iar înepori, interpretând în spirit evolutiv legea – chiar și să se hotărască la revirimente de jurisprudență. Revirimentul jurisprudențial, prin efectele pe care le produce, poate prezenta un pericol la adresa securității juridice, însă, pe de altă parte, asigură revigorarea dreptului, în măsura în care acesta să meargă în pas cu relațiile din societate.

Cert este că, pentru a asigura o coerență în practica judecătorească, nu poate fi ocolită clarificarea a cel puțin două aspecte: (i) chestiunea „divergențelor de jurisprudență” și (ii) cea a mecanismelor cu ajutorul cărora tratăm problema disparităților apărute în practică.

Divergențele sau conflictele de jurisprudență ne indică la existența unei discordanțe între diferite hotărâri care au fost pronunțate pe marginea unei probleme de drept. Discordanța dată trebuie tratată în sensul apropierii soluțiilor date prin hotărârile judecătorești, astfel ca în perspectiva evoluției ele să meargă în sens unic.

Poziția Curții Europene în această materie este clară: „principiul securității raporturilor juridice este parte componentă a ansamblului de articole a Convenției și că el constituie unul din elementele fundamentale ale unui Stat de drept [1]. Cu certitudine, divergențele de jurisprudență sunt inerente oricărui sistem judiciar care are la bază un ansamblu de instanțe de fond având autoritate asupra teritoriului atribuit în competența lor. Cu toate acestea, rolul unei jurisdicții supreme este anume de a regla aceste contradicții [2].

Deci, însăși Curtea Europeană admite că existența divergențelor de jurisprudență este, probabil, o inevitabilitate pentru un sistem judiciar, deoarece, după cum s-a exprimat renumitul savant francez J. Carbonnier, judecătorul „nu este un sclav încătușat ...al legii”. Pentru J. Carbonnier „legea este prea umană pentru a pretinde absolutul liniei drepte. Sinuos, capricios, nesigur, așa cum ni s-a părut... Drept flexibil!” [3, p.8].

Într-un sistem juridic cum este cel moldovenesc, probabil nu vom greși dacă vom spune că și cel românesc sau francez, în care deciziile instanțelor de judecată nu sunt recunoscute în drept ca generatoare de norme juridice, nu este ceva anormal ca unele jurisdicții, inclusiv instanțele supreme în stat, sau mai multe formațiuni judecătorești ale uneia și aceleiași jurisdicții să adopte poziții diferite pe marginea aceleiași chestiuni de drept. Astfel, Înalta Curte de la Strasbourg, fără a avea o unanimitate în cauza *Nejdet Şahin et Perihan Şahin vs Turcia* [4], a constatat neviolarea art.6 §1 al Convenției sub aspectul practicii judecătorești neuniforme, în situația în care două instanțe judecătorești supreme distincte și autonome au dat interpretări diferite aceluiași text juridic. CtEDO a subliniat în acea cauză, că acest fapt de unul singur nu este suficient pentru a constata atingerea principiului securității raporturilor juridice, în timp ce dreptul intern ar părea să fie capabil să absoarbă sursa acestor necoerențe, având în vedere existența unui tribunal de conflict, apreciindu-l respectiv drept un mecanism de tratare a divergențelor respective de jurisprudență.

Cu toate acestea, deoarece jurisprudența funcționează *de facto* ca un adevărat izvor de drept, aceste disparități strică armonia în sistemul judecătoresc luat în ansamblu, situație percepută de alți actori ai sistemului ca o negare de a li se face justiție. Conflictul de jurisprudență menține o tensiune permanentă între dorința de a avea o previzibilitate în interpretarea normelor juridice și dezordinea necesară, cauzată de necesitatea de a menține un caracter suplu și evolutiv al sistemului juridic.

Art. 6 § 1 CEDO nu conferă un drept dobândit la jurisprudență coerentă. Dezvoltarea jurisprudenței nu este, în sine, contrară bunei administrări a justiției, deoarece omisiunea de a menține o abordare dinamică și evolutivă ar risca să împiedice reforma sau îmbunătățirea [5]. Astfel, schimbarea de jurisprudență, care se vede astfel legitimată, poate trece printr-o fază sau perioadă de divergențe de jurisprudență, compromițând egalitatea de tratament a justițiabililor, precum și securitatea juridică pentru unii dintre ei. Însă, divergențele de jurisprudență, dacă nu pot fi evitate, ele trebuie eliminate cât mai curând posibil pentru ca subiecții de drept să nu suporte consecințele nefavorabile. În acest sens, CtEDO a observat în cauza *Guðmundur Andri Ástráðsson vs Islanda*

că „o practică a diferențelor profunde și de lungă durată care s-a dezvoltat în cadrul celei mai înalte autorități judiciare a țării este în sine contrară principiului securității juridice, principiu care se regăsește implicit în toate articolele din Convenție și constituie unul din elementele de bază ale Statului de drept” [6].

Dar, în practică există situații când hotărârile divergente sunt adoptate de același complet de judecată sau cameră. Acest lucru în sine încă este insuficient pentru a fi considerat contrar Convenției [7]. Aici, trebuie să fim atenți că poate fi vorba de o schimbare, reviriment de jurisprudență în sensul evoluției acesteia.

Existența unei practici judiciare bine stabilită ar trebui să fie luată în considerare la evaluarea întinderii motivării care trebuie dată într-o cauză, în care instanța decide să devieze de la acea jurisprudență. Îndepărtarea de la jurisprudența consacrată obligă instanța să dea o motivare mai detaliată care să explice cauzele soluționării cazului contrar acelei practici [8].

O altă situație avem când, pe parcursul unei perioade mai îndelungate, hotărârile divergente sunt adoptate de complete sau instanțe de judecată diferite: o asemenea situație mai degrabă poate mărturisi despre acea patologie care persistă într-un anumit domeniu al practicii judiciare și care trebuie eliminată cât mai curând posibil.

Cât privește aspectul prevenirii sau soluționării disparităților de jurisprudență, Curtea Europeană a punctat avantajele unui sistem de drept, în care există mecanisme de tratare sau de eliminare a divergențelor: **(i) mecanismul de prevenire a divergențelor și (ii) cel de regularizare a divergențelor**. Un model specific îl reprezintă mecanismul intermediar al opiniilor separate.

În calitate de mecanisme de prevenire a divergențelor din sistem ar servi sistemele judiciare în care funcționează camere mixte sau o adunare plenară a instanței (supreme) de judecată. Drept exemplu, cităm art.30 din CEDO, conform căruia „În cazul în care cererea prezentată unei camere ridică o problemă gravă privind interpretarea convenției sau a protocoalelor sale, sau dacă soluționarea unei cauze poate conduce la o contradicție cu o hotărâre pronunțată anterior de Curte, camera poate, atât timp cât nu a pronunțat hotărârea sa, să se desesizeze în favoarea Marii Camere”. În aceeași ordine de idei, se înscrie și art.25 al Legii cu privire la Tribunalul administrativ federal al Elveției, care stipulează că „o curte nu se poate îndepărta de la jurisprudența instituită de una sau mai multe curți decât prin acordul curților interesate reunite”. Același articol stipulează că „dacă o curte urmează să decidă asupra unei chestiuni care privește mai multe curți, ea cere acordul curților interesate reunite, dacă ea este de părerea că o decizie comună este dezirabilă pentru dezvoltarea dreptului și pentru uniformitatea jurisprudenței. ...Decizia este luată fără dezbateri și leagă curtea care urmează să se pronunțe în cauza respectivă” [9].

În unele state, inclusiv în Republica Moldova, există și mecanismul **avizelor consultative** sau al **chestiunilor prejudiciare** (Franța), care constă în posibilitatea adresării de către instanța inferioară în instanța superioară după un aviz când există o problemă de interpretare și care implică riscul unor dezlegări diferite ulterioare în

practică. Pornind de la conținutul art. 12/2 Cod de procedură civilă, solicitarea avizului consultativ trebuie să se refere la dificultăți de aplicare corectă a normei de drept susceptibile de interpretări diferite [10].

Toate mecanismele descrise mai sus tind să contribuie la instituirea unei interpretări omogene și să elimine divergențele de la rădăcinile acestora.

Printre mecanismele de regularizare a divergențelor, putem cita sesizarea Adunării plenary a judecătorilor Curții de casare din Franța, fie retrimiteria cauzei Marii Camere a CtEDO, potrivit art 43 CEDO „atunci când cauza ridică o problemă gravă privind interpretarea sau aplicarea Convenției sau a Protocoalelor sale, sau o altă problemă gravă cu caracter general”.

Condamnarea Statului de către CtEDO, de asemenea, poate fi privit ca un mecanism de tratare a divergențelor de jurisprudență, deoarece hotărârea de constatare a unei încălcări deschide calea revizuirii hotărârii naționale prin care s-a admis violarea sub aspectul admiterii practicii judiciare divergente.

În concluzie, considerăm oportun să cităm raționamentele Curții Constituționale din Hotărârea nr. 21 din 22.07.2016, care a opinat că „Într-un sistem care are la bază independența judiciară, instanțele superioare asigură coerența jurisprudenței pe întreg teritoriul țării prin hotărârile pronunțate de acestea în cauze individuale. Instanțele inferioare, fără a fi ținute în mod formal să respecte precedentele judiciare în țările cu sistem de drept continental, spre deosebire de situația din țările cu sistem *common-law*, tind să se conformeze la principiile enunțate în cuprinsul deciziilor instanțelor superioare pentru a evita ca hotărârile lor să fie anulate în căile de atac. Mai mult, norme procedurale speciale pot asigura coerența dintre diferite nivele ale sistemului de instanțe” [11]. După cum a subliniat Curtea Constituțională în aceeași hotărâre [12]. independența judecătorului „nu exclude obligația unui judecător de la o jurisdicție de grad inferior de a respecta o hotărâre anterioară a unei instanțe de grad superior în ceea ce privește interpretarea legii incidente în cauza ulterioară (precedentul judiciar)”.

Într-o anumită măsură, divergențele de jurisprudență nu sunt altceva decât o mică sau mare dezordine în ordinea juridică, care, fără a fi dramatizată – deoarece evoluția sistemului de drept nu poate avea loc fără o schimbare de jurisprudență, necesită a fi abordată prin implementarea în legislația națională a ambelor tipuri de mecanisme, atât de prevenire, cât și de tratare a divergențelor de jurisprudență.

Aceste mecanisme (panel de conflict, cameră reunită/mixtă, adunarea plenară a instanței judecătorești supreme) trebuie să armonizeze jurisprudența diferitelor camere și să unifice dreptul judecătoresc.

O altă soluție care trebuie mereu să însoțească mecanismele legale constă în instituirea unui mecanism neformal – care se numește la CtEDO „dialoguri dintre judecători”. Și deoarece dreptul este un organism viu, iar interpretarea lui trebuie să fie în permanentă evoluție, aceste dialoguri sau schimb reciproc de opinii dintre judecătorii din diferite instanțe judecătorești, inclusiv instanțe din diferite state sau jurisdicții internaționale, ar putea servi ca sursă de inspirație dintre cele mai eficace în realizarea

sarcinii de uniformizare a jurisprudenței, reducerii sau prevenirii de practici divergente, precum și deciderea momentului în care survine necesitatea unui reviriment de jurisprudență.

Referințe:

1. CtEDO, *Beian c. României (nr.1)*, 2007.
2. CtEDO, *Zielinski et Pradal et Gonzalez et autres c. France* [GC], n°24846/94 et 34165/96 à 34173/96, § 59, CEDH 1999-VII; *Svilengacánin and Others vs Serbia*, 2021, §§ 81-82.
3. CARBONNIER, J. *Flexible droit*. 10e édition. Paris: LGDJ, 2001.
4. CtEDO, *Nejdet Şahin and Perihan Şahin vs Turkey* [GC], 2011.
5. CtEDO, *Nejdet Şahin and Perihan Şahin vs Turkey* [GC], 2011, § 58.
6. CtEDO, *Guðmundur Andri Ástráðsson vs Iceland* [GC], 2020, § 238.
7. CtEDO, *Santos Pinto vs Portugal*, 2008, § 41.
8. A se vedea printre altele cauza *Gorou vs Greece (no. 2)* [GC], no. 12686/03, §38, ECHR 2009.
9. Loi du 17 juin 2005 sur le Tribunal administratif fédéral, <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2006/352/fr>.
10. Încheierea CSJ din 29 martie 2019, dosarul nr. 8ac-3/19, http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=49.
11. Hotărârea Curții Constituționale nr. 21 din 22.07.2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 125 lit. b) din Codul penal, a art. 7 alin. (7), 39 pct. 5), 313 alin. (6) din Codul de procedură penală și a unor prevederi din art. 2 lit. d) și 16 lit. c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție, § 111.
12. Hotărârea Curții Constituționale nr. 21 din 22.07.2016, § 109.

NATURA JURIDICĂ ȘI PARTICULARITĂȚILE PROCEDURII DE ÎNAPOIERE A COPILULUI ȘI A EXERCITĂRII DREPTULUI DE VIZITARE A COPILULUI

LEGAL NATURE AND PARTICULARS OF CHILD RETURN PROCEEDINGS AND EXERCISE OF CHILD VISITATION RIGHTS

Igor COBAN, ORCID: 0000-0003-1934-9352
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 341.231.14:343.549

email:coban.igor@gmail.com

Scopul prezentului studiu îl constituie realizarea unei cercetări științifice a *Procedurii de înapoiere a copilului și a exercitării dreptului de vizitare a copilului* în vederea determinării naturii juridice a acestei instituții și locul ei în sistemul dreptului procesual civil, precum și identificarea particularităților de examinare a unor astfel de cereri.

Cererea privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și cea privind exercitarea dreptului de vizitare a copilului își are drept fundamentare în angajamentele internaționale ale Republicii Moldova prin ratificarea *Convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii*, întocmită la Haga la 25 octombrie 1980 prin *Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1468 din 29.01.1998*.

Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, întocmită la Haga la 25 octombrie 1980 nu substituie necesitatea implementării unui mecanism național care ar reglementa procedura de înapoiere a copilului și exercitarea dreptului de vizitare a copilului, or tratatul internațional prevede că: *statele contractante iau toate măsurile corespunzătoare spre a asigura, în limitele teritoriului lor, realizarea obiectivelor convenției, în acest scop, ele urmează să recurgă la procedurile lor de urgență* [1].

Deși legiuitorul a inclus acest tip de procedură în compartimentul: Procedura specială a Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, după natura sa juridică, aceasta nu imprimă semnele unei proceduri speciale clasice. *Per a contrario*, considerăm că *Procedura privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și cea privind exercitarea dreptului de vizitare a copilului* comportă trăsăturile unei proceduri contencioase.

Scopul acestei proceduri este de a proteja interesul superior al copilului în orice litigiu privind încredințarea sa, pe plan internațional, împotriva efectelor dăunătoare ale unei deplasări sau neînapoieri ilicite, în vederea garantării imediate a înapoierii copilului în statul reședinței sale obișnuite, precum și de a asigura protecția dreptului de vizitare.

Obiectul Convenției, potrivit articolului 1 al acesteia, îl constituie două componente: de a asigura înapoierea imediată a copiilor deplasați sau reținuți ilicit în orice stat contractant, precum și de a face să se respecte efectiv în celelalte state contractante drepturile privind încredințarea și vizitarea, care există într-un stat contractant.

Convenția prevede posibilitatea înapoierii copilului în statul reședinței sale obișnuite pe cale administrativă și pe cale judiciară. Or, art. 11 al Convenției prevede că *autoritățile juridice sau administrative ale oricărui stat contractant urmează să procedeze de urgență în vederea înapoierii copilului.*

În acest sens, art. 6 al Convenției prevede că *fiecare stat contractant desemnează o autoritate centrală însărcinată să satisfacă obligațiile ce-i sunt impuse prin convenție.*

Din coroborarea prevederilor art. 7¹ lit. b) și art. 3 al Legii nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți, rezultă că în Republica Moldova autoritatea centrală în sensul Convenției este Ministerul Muncii și Protecției Sociale.

Înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite pe cale administrativă are loc prin intermediul autorității centrale. Autoritățile centrale urmează să coopereze între ele și să promoveze o colaborare între autoritățile competente în statele lor respective, pentru a asigura imediata înapoiere a copiilor și a realiza celelalte obiective ale convenției nominalizate. Potrivit prevederilor art. 7 al Convenției, înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite pe cale administrativă este posibil doar pe cale amiabilă.

Înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite pe cale judiciară se examinează de către instanțele de judecată. În acest sens, a fost instituită procedura „Înapoierea copilului și exercitarea dreptului de vizitare a copilului”, aceasta fiind stabilită în Capitolul XXV¹, art. 293¹-293⁴ CPC. Instituția Înapoierii copilului și exercitării dreptului de vizitare a copilului este una relativ nouă, fiind instituită prin Legea nr. 112 din 09.07.2020 privind modificarea unor acte normative.

Cererea privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și cea privind exercitarea dreptului de vizitare a copilului se depune la Curtea de Apel Chișinău.

Evidențiem faptul că în cauzele privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și cea privind exercitarea dreptului de vizitare a copilului, legiuitorul stabilește în calitate de participanți: reclamantul; autoritatea centrală din Republica Moldova pentru implementarea prevederilor convenției; și pârâtul. Iar această particularitate intră în contradicție cu specificul și esența Procedurii speciale – unde nu pot exista părți litigante (reclamant și pârât).

Din prevederile art. 293¹ CPC, rezultă că cererea privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și cea privind exercitarea dreptului de vizitare a copilului poate fi depusă de către autoritatea centrală din Republica Moldova pentru implementarea prevederilor convenției menționate sau de către reclamant de sine stătător.

Cererea privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și cea privind exercitarea dreptului de vizitare a copilului trebuie să corespundă prin forma și conținutul ei cerințelor art. 166, 167 CPC. Ceea ce o deosebește de o acțiune clasică sunt cerințele suplimentare și obligatorii prevăzute la art. 293¹ alin.(1) și (2) CPC.

Cauza privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și cea privind exercitarea dreptului de vizitare a copilului se examinează în ședință închisă cu participarea obligatorie a reclamantului, a pârâtului sau a reprezentanților acestora, pre-

cum și a autorității centrale din Republica Moldova pentru implementarea prevederilor convenției.

Art. 293³ alin. (2) CPC prevede că *instanța examinează cererea în mod prioritar și judecă cauza în fond în termen de 10 zile lucrătoare de la data admiterii cererii*. În acest sens, considerăm că legiuitorul a avut în vedere 10 zile lucrătoare de la data primirii cererii spre examinare. Ori admiterea cererii reprezintă una din soluțiile finale pe care poate să le ia instanța de judecată, și nicidecum nu poate fi punct de pornire a termenului de examinare a cauzei. În jurisprudența CtEDO s-a statuat că: termenul de șase săptămâni prevăzut la articolul 11 § 2 din Convenția de la Haga nu este obligatoriu (Iosub Caras, precitată, § 38), totuși, în opinia Curții, depășirea acestei perioade nu poate fi considerată ca fiind compatibilă cu obligația pozitivă de a acționa în mod prompt în contextul unei proceduri de înapoiere a copilului (Adžić, precitată, § 97) [2].

O altă particularitate a procedurii respective se referă la termenul de întocmire a hotărârii integrale. Așadar, potrivit art. 293⁴ alin. (2) CPC, hotărârea integrală se întocmește în termen de 14 zile de la data pronunțării dispozitivului acesteia.

Concluzii. *Procedura privind înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și cea privind exercitarea dreptului de vizitare a copilului este o procedură contencioasă*. Iar pentru a evita în practica judiciară interpretări eronate și a exclude orice denaturare sistemică a esenței remediului procedural respectiv, se impune cu titlu de propunere *de lege ferenda* excluderea acesteia din compartimentul: Procedura specială al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.

Referințe:

1. Art. 2, Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, întocmită la Haga la 25 octombrie 1980 prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1468 din 29.01.1998.
2. § 30, *Crețoi vs Republica Moldova*, 14 decembrie 2021 (cererea nr. 49960/19).

AMENZILE JUDICIARE ÎN PROCESUL CIVIL

JUDICIAL FINES IN CIVIL PROCEEDINGS

Vasile JOSAN, ORCID: 0000-0001-7375-395X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 347.95:347.91/.95(478)(094.4)

e-mail: vasile.josan@gmail.com

Actul de justiție nu poate fi conceput decât într-o ordine de drept procesuală, care să-i acorde eficiență, exactitate și predictibilitate. Dreptului procesual civil îi revine, în acest sens, un important rol sancționator pentru a descuraja și a pedepsi exercitarea abuzivă a drepturilor procedurale, îndeplinirea deficitară a actelor de procedură sau neîndeplinirea acestora.

Prin sancțiuni procedurale civile, înțelegem acele măsuri cu caracter de constrângere destinate să garanteze respectarea normelor juridice care prescriu forma și conduita după care trebuie să se desfășoare activitatea judiciară în pricinile civile [1, p.811].

Sancțiunile procedurale nu sunt simple recomandări, ci veritabile instrumente cu caracter coercitiv, care generează consecințe nefaste celor vizați. Amenda judiciară conturează toate funcțiile sancțiunilor procedurale civile: preventivă/educativă; sancționatorie/represivă și cea reparatorie.

Putem defini amenda judiciară drept o sancțiune pecuniară, care se achită în beneficiul statului, este aplicată de către instanța de judecată părților, altor participanți la proces, cât și terților pentru săvârșirea cu rea-credință a unor fapte împotriva bunului mers al procesului civil.

Potrivit art. 161 alin. (1) Cod de procedură civilă al RM [2], amenzile judiciare se aplică de către instanța judecătorească, în cazurile și în proporțiile stabilite de prezentul Cod, persoanelor care au săvârșit încălcări procedurale. Pornind de la această prevedere, putem desprinde că amenzile judiciare se aplică doar în cazurile și în proporțiile stabilite expres de CPC. În consecință, instanța de judecată este limitată de prevederile ferme ale CPC, atunci când aplică o amendă judiciară și nici nu poate utiliza analogia legii.

O primă problemă de interpretare se referă la lipsa de identitate între expresia „prezentul Cod” și conceptul „legea procesuală”. Întrucât, norme procesuale se conțin nu doar în CPC. Astfel, amenzile judecătorești sunt prevăzute și în alte norme procesuale decât în CPC, cum ar fi Codul administrativ [ex. art. 216 alin. (3)] sau Codul de executare [art. 163 alin. (7)] etc.

Sancțiunea amenzii se aplică, în toate situațiile, de către instanța în fața căreia s-a săvârșit abaterea [3, p.324]. Factorul declanșator pentru aplicarea amenzilor judiciare este ca cei vizați să fi săvârșit încălcări procedurale. Astfel, instanța este împuternicită cu prerogative de sancționare a celor care săvârșesc aceste încălcări, pentru a le putea preveni mai eficient, într-o primă fază, dar și pentru a-i pedepsi pe cei care deja au comis încălcări. Or, principalele sarcini ale procedurii civile, prevăzute de altfel și în art. 4

CPC, constau în judecarea justă și în termen rezonabil a cauzelor, precum și în consolidarea legalității și a ordinii de drept.

Observăm că subiecții care sunt pasibili de amendă judiciară sunt diverși. În cazul participanților la proces, aceștia sunt chemați să se folosească cu bună-credință de drepturile lor procedurale, obligație ce le revine din textul art. 56 alin. (3) CPC. Eventuale abuzuri în exercitarea drepturilor urmând a fi sancționate cu amendă de până la 50 u.c. conform art. 61 alin. (3) CPC.

Doctrina a consolidat ideea că majoritatea abaterilor care antrenează sancțiunea amenzii vizează introducerea unor cereri sau exercitarea unor drepturi procesuale cu rea-credință. Reaua-credință este un element subiectiv calificat și opus bunei-credințe care trebuie să cauționeze conduita procesuală a părților. Ea implică, în plan subiectiv, convingerea părții că acționează împotriva principiilor care guvernează procedura judiciară și în dauna stabilirii adevărului [4, p.357].

Instanța poate aplica amenzi, spre exemplu, dacă participantul la proces sau reprezentantul a înaintat repetat cereri sau demersuri cu rea-credință, ori acestea sunt vădit neîntemeiate sau sunt formulate cu scopul tergiversării examinării cauzei [art. 203 alin. (2) CPC] etc.

Pentru ignorarea caracterului obligatoriu al actelor judecătorești, instanța de judecată poate sancționa și terții. Spre exemplu, art. 136 alin. (3) CPC prevede sancționarea martorului care nu s-a prezentat din motive neîntemeiate în ședința de judecată; prin art. 105 alin. (9) CPC se stabilește posibilitatea amendării lucrătorului poștal pentru neînținerea citației sau a înștiințării sau art. 119 alin. (3) CPC care instituie posibilitatea amendării persoanelor care dețin probe, dar care refuză sau omit să le prezinte instanței în termenul stabilit de aceasta etc.

Aplicarea sancțiunii trebuie întotdeauna să fie motivată de instanță, pentru a evita încălcarea drepturilor părților în proces, elocventă este cauza *CiEDO SIMIĆ vs Bosniei și Herțegovina* [5].

Modul de aplicare a amenzii judiciare este prevăzut în art. 163 CPC. Potrivit normelor prevăzute în art. 11 lit. b) Cod de executare a Republicii Moldova, încheierea judecătorească prin care se aplică amenda judiciară este un document executoriu. Așa cum am menționat și la începutul acestui articol, creditor al creanței ce rezultă din suma amenzii este statul respectiv, instanța de judecată, din oficiu, transmite încheierea de aplicare a amenzii judiciare spre executare.

La art. 163 alin. (3) CPC, legiuitorul stabilește că încheierea privind aplicarea amenzii judiciare poate fi atacată odată cu fondul cauzei. Însă dacă hotărârea/decizia instanței asupra fondului nu este atacată, după rămânerea acestora ca irevocabile prin neatacare, încheierea de aplicare a amenzii judiciare poate fi atacată cu recurs separat.

În plan comparativ, evocăm o altă formulă ce se regăsește în art. 191 Cod de procedură civilă al României, în care s-a optat ca împotriva încheierii de aplicare a amenzii judiciare sau a despăgubirii se poate face numai cerere de reexaminare, iar încheierea prin care se soluționează cererea de reexaminare este definitivă.

În jurisprudență și în doctrină au fost derivate mai multe opinii, însă Curtea Constituțională a României a tranșat polemica referitoare la această normă, atunci când a constatat 12[...] *faptul că împotriva încheierii de stabilire a amenzii sau despăgubirii se poate face numai cerere de reexaminare, aceasta soluționându-se de către un alt complet decât cel care a stabilit amenda sau despăgubirea, nu poate constitui o încălcare a vreunei norme constituționale sau convenționale invocate, întrucât instanța nu soluționează fondul litigiului. Prin această măsură, legiuitorul nu a înțeles să limiteze accesul la justiție sau dreptul la apărare, ci să asigure valorificarea în condiții egale a acestor drepturi constituționale* [5, pct. 12].

Revenind la CPC național anterior¹, în cadrul art. 164 era prezentă instituția re-examinării încheierii privind aplicarea amenzii în vederea anulării sau reducerii acesteia. Adicional, art. 165 CPC prevedea posibilitatea ca instanța să dispună amânarea sau eșalonarea executării amenzii.

În concluzie, putem afirma cu certitudine că instituția amenzii judiciare este una esențială pentru buna desfășurare a procesului civil, iar caracteristicile și formele de manifestare a acesteia merită o atenție mai sporită în plan doctrinar și jurisprudențial.

Referințe:

1. RĂDESCU, D., RĂDESCU, E., STOICAN, G. *Dicționar de dr. civil și proceduri civile*. București: C.H. Beck, 2009.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003, cu modificările în vigoare la 01.09.2022. Publicat în *Monitorul Oficial*, la 03.08.2018, nr. 285-294, art. 436.
3. LEȘ, I. *Sanctiunile procedurale în materie civilă*. București: Hamangiu, 2008.
4. LEȘ, I. *Noul Cod de procedură civilă: comentariu*. Ed. 2-a, rev. și adăugită. București: C.H. Beck, 2015.
5. <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D%2C%22itemid%22:%5B%22001-217256%22%5D%7D>
6. Decizia Curții Constituționale a României nr. 357 din 16 iunie 2020. Publicată în *Monitorul Oficial*, nr. 892 din 30 septembrie 2020.

¹ Prin Legea nr. 17 din 05.04.2018, art. 164 și art. 165 au fost abrogate, iar art. 163 a fost modificat. Astfel, începând cu 01.06.2018, este în vigoare redacția actuală de contestare a încheierii de aplicare a amenzii judiciare.

ADMINISTRAREA ȘI APRECIEREA PROBELOR ÎN CADRUL REVIZUIRII PROCESULUI PENAL

ADMINISTRATION AND APPRECIATION OF EVIDENCE IN THE CONTEXT OF CRIMINAL TRIAL REVIEW

Adela MORCOV, ORCID: 0000-0002-7035-7772
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 343.14:343.13(478)(094.4)

e-mail: adelamorcov@protectlex.md

Scopul și obiectivul prezentului demers îl constituie determinarea în cadrul fiecărei etape pe care o parcurge o cerere de revizuire – a limitelor cercetărilor ce pot fi efectuate, precum și a modalităților de strângere, verificare și apreciere a probelor. La fel, aceasta are drept obiectiv stabilirea standardelor de probă care sunt aplicabile în cadrul procedurii de revizuire.

Astfel, în opinia doctrinei franceze, instituția revizuirii manifestă un caracter unic, atât în obiectivul său, care îl reprezintă repararea unei erori de justiție (A), cât și unic în consecința sa, care constituie distrugerea unei decizii finale (B) [1, p.14-15]. Totodată, se consideră că aceasta este poziționată la intersecția a două interese divergente, întrucât plasează legiuitorul și destinatarul legii într-o dilemă: de identificare a echilibrului între perfecționism și stabilitate a justiției (A); și fără a aduce atingere acestor două – să urmărească păstrarea păcii sociale (B) [1, p. 73].

În vederea realizării scopului particular al procedurii de revizuire, pentru demonstrarea temeiniciei cazurilor de revizuire – activitatea de cercetare și de administrare a probelor este inerentă.

Așadar, în temeiul art. 460 alin. (6) C.proc.pen., procurorul, drept urmare a emiterii unei ordonanțe de deschidere a procedurii de revizuire, are obligația pozitivă de a efectua cercetarea circumstanțelor sau de a da o însărcinare în acest scop ofițerului de urmărire penală.

Respectiv, procurorul fie va încuviința, fie va efectua nemijlocit acțiuni de urmărire penală, în măsura în care acestea vor fi necesare și proporționale cu scopul urmărit, fără a admite ingerințe minim inutile în drepturile persoanelor vizate în cadrul procedurii a cărei revizuire se solicită.

Cu privire la procedeele probatorii, prin care pot fi administrate probele în contextul introducerii cererii de revizuire, se atestă că art. 460 alin. (6) C.proc.pen., le enumeră (*i.e. audieri, cercetări la fața locului, expertize judiciare, ridicări de obiecte sau documente*), însă nu exhaustiv, utilizând pe final sintagma „și alte acțiuni de urmărire penală care vor fi necesare”.

Astfel, tipul acțiunilor de urmărire penală ce pot fi desfășurate urmează a fi raportate direct la evaluarea de către procuror a criteriului necesității de efectuare a acțiunii, precum

și la totalitatea procedeele probatorii indicate în Titlul IV, Cap. III C.proc.pen., cu excepția desfășurării activității speciale de investigații. Suplimentar, pentru cercetarea circumstanțelor relevante în cadrul procedurii, în opinia autorilor autohtoni, procurorul poate solicita dosarul de la instanță [2, p.663], avându-se probabil în vedere faptul că acesta este în drept să efectueze acțiunea de ridicare a documentelor necesare din dosar, în copii.

De cealaltă parte, vom puncta că și instanța de judecată poate, când este necesar, să administreze probe noi la cererea părților, împuternicirile acesteia fiind însă limitate. *Prim*, este imposibilă administrarea *ex-officio* a probelor și *secund*, este limitat și spectrul procedeele probatorii posibil a fi efectuate în cadrul procedurilor judiciare.

Astfel, aferent acțiunilor, procedeele, mijloacelor probatorii, precum și cu privire la obiectul probatoriului, în opinia unor autori, teoretic, nu există nicio limitare, atât timp cât faptele sau împrejurările au un caracter de noutate, în sensul arătat de doctrină și jurisprudență, și au aptitudinea de a dovedi netemeinicia hotărârii definitive [2, p.663; 3, p.154].

Aderăm parțial la cele expuse și considerăm totuși că există și anumite limitări în ceea ce privește desfășurarea procedeele probatorii, spre exemplu, atunci când ne referim la interdicțiile de audiere a unor persoane în calitate de martor, potrivit art. 462 alin. (3) teza a treia C.proc.pen. Deși interdicția este stabilită pentru etapa judiciară a examinării admisibilității cererii de revizuire, considerăm că urmează a fi aplicată și la etapa cercetărilor premiselor cazurilor de revizuire de procuror.

Totodată, a fost indicat în literatura de specialitate că probele noi administrate se referă la *thema probandum*, și nicidecum la mijlocul de probă prin care acestea sunt obținute, subliniindu-se că este posibilă reluarea judecării cauzei în ordinea revizuirii numai în măsura în care este adus un probatoriu inedit sau cel puțin necunoscut instanței, care să permită constatarea erorii judiciare și înlăturarea acesteia. Totodată, invocându-se practica constantă Înaltei Curți de Casație și Justiție a României, s-a arătat că pe calea revizuirii nu se poate obține o „prelungire a probațiunii” [3, p. 154].

O altă exigență care urmează a fi respectată în contextul cercetărilor – o constituie administrarea obiectului obligatoriu al probațiunii în contextul cererii de revizuire (mijlocului de probă obligatoriu).

Spre deosebire de C.proc.pen. național, unde obiectul probațiunii poate fi dedus indirect în funcție de temeiul invocat (*e.g. în cazul temeiului prevăzut la art. 458 alin. (3) pct. 1) C.proc.pen. – sentința penală irevocabilă*), art. 454 alin. (1) C.proc.pen. a României, instituie că situațiile care constituie cazurile de revizuire prevăzute la art. 453 alin. (1) lit. b)-d) se dovedesc prin hotărâre definitivă, prin care instanța s-a pronunțat asupra fondului cauzei, constatând existența falsului sau existența faptelor și săvârșirea lor de respectivele persoane. La acest capitol, considerăm oportună stabilirea și în C.proc.pen. național a unei asemenea reglementări, similară actualului art.97 C.proc.pen.

Într-un alt registru, deja cu referire la aprecierea probelor, vom puncta că regulile comune/criteriile de apreciere stabilite în art. 101 C.proc.pen. rămân a fi valabile pentru toate etapele de examinare a cererii de revizuire, distinct însă, în viziunea noastră, fiind standardul de probațiune aplicabil.

În opinia unor autori [3, p.458], nu putem vorbi despre existența unui standard probator, altul decât „dincolo de orice îndoială rezonabilă”.

În contradictoriu, opinăm că standardul poate fi interpretat diferit, în funcție de etapa la care se află cererea or, în cadrul examinării prealabile a cererii, standardul probator aplicabil este mai redus decât cel aplicabil la etapa de rejudecare în fond a cauzei după admiterea cererii.

La etapa preliminară, instanța va verifica doar dacă cererea a fost făcută în condițiile legii, precum și circumstanțele și probele pe care revizuirea se întemeiază, doar din perspectiva admisibilității și a legăturii cu temeiul de revizuire invocat, în sensul arătat de art.432 alin.(3) C.proc.pen.. La această etapă, apariția în intima convingere a judecătorului¹ a unui dubiu rezonabil aferent temeiniciei hotărârii atacate (*în special atunci când se solicită revizuirea în favorem condamnatului*), îl considerăm a fi suficient pentru admiterea cererii de revizuire, fără însă a admite discreditarea și subminarea importanței principiului autorității lucrului judecat.

În ceea ce privește însă etapa de rejudecare a cauzei după admiterea cererii de revizuire, punctăm că art. 463 alin. (1) C.proc.pen. instituie regula că rejudecarea se face conform regulilor de procedură privind judecarea în primă instanță. Respectiv, la această etapă aplicarea unui alt standard de probă decât „dincolo de orice dubiu rezonabil” nu poate fi admisă².

Mai mult ca atât, în optica dreptului la un proces echitabil, se va mai ține cont și de faptul că la aprecierea probelor, doar la etapa de rejudecare a cauzei, instanța urmează să țină cont de prezumția de nevinovăție³, etapa prealabilă de admisibilitate a cererii fiind scutită de luarea în cont a acestei prezumții.

Referințe:

1. GOETZ, D. *La revision en matiere penale*: These. Strasbourg: Université de Strasbourg. 2015. 366 p. Disponibil pe: <http://www.theses.fr/2015STRAA036>
2. DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I. et. al. *Drept procesual penal*. Ediția a III-a, revizuită și completată. Chișinău: Tipografia Centrală.
3. NEGRU, A. *Administrarea și aprecierea probelor în procesul penal*. București: Universul juridic, 2022. 542 p.
4. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 18 din 22.05.2017. Disponibilă pe: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=617>

¹ În sensul Hotărârii Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 18 din 22.05.2017.

² Această concluzie are drept fundament statuările Curții Europene a Drepturilor Omului, care a punctat că art. 6 CEDO nu se aplică procedurilor ce vizează o cerere eșuată de redeschidere a unui caz, întrucât doar noile proceduri, după ce a fost admisă redeschiderea, pot fi considerate ca referitoare la existența unei acuzații penale (*a se vedea statuările Curții în cauzele Löffler vs Austria, §§ 18-19, 03.10.2000; José Maria Ruiz Mateos ș.a. vs Spania, decizia Comisiei din 02.12.1994, decizii și rapoarte 79, p. 141*).

³ Demonstrarea vinovăției dincolo de orice îndoială rezonabilă constituie o componentă esențială a dreptului la un proces echitabil și instituie în sarcina acuzării obligația de a proba toate elementele vinovăției într-o manieră aptă să înlăture dubiul (*Brăgadireanu vs România; Orhan v. Turcia; Irlanda vs Regatul Unit*) [4, §79].

**UNELE CONSIDERAȚII ALE RĂSPUNDERII SUBSIDIARE
PENTRU NEDEPUNEREA CERERII INTRODUCTIVE
CONFORM PREVEDERILOR art. 14 DIN LEGEA
INSOLVABILITĂȚII**

**SOME CONSIDERATIONS OF THE SUBSIDIARY LIABILITY FOR
NON-FILING OF THE INITIAL APPLICATION ACCORDING TO art. 14
OF THE INSOLVENCY LAW**

Andrei IOSIP, ORCID: 0000-0001-5093-0343

CZU: 347.736:347(478)(094.4)

e-mail: avocat.andreiosip@gmail.com

Atragerea la răspundere subsidiară a membrilor organelor de conducere a debitorului constituie un mecanism exclusiv și excepțional pentru repararea prejudiciului material cauzat creditorilor, ale căror creanțe nu pot fi stinse din motivul cauzării intenționate a insolvenței debitorului, din culpa membrilor organelor de conducere sau a altei persoane [1, p. 1].

Calificativul „excepțional”, atribuit mecanismului de aplicare a răspunderii subsidiare, rezultă din prevederile art. 9 alin. (2) și (3) Legea nr. 135 din 14 iunie 2007 privind societățile cu răspundere limitată, precum și art. 145 (3) Cod civil, care statuează că societatea răspunde pentru obligațiile asumate doar cu bunurile sale, iar asociații pot răspunde pentru obligațiile societății doar în cazurile expres stabilite de lege.

Conform art. 2 din Legea insolvenței 149/2012, insolvență este situația financiară a debitorului caracterizată prin incapacitatea de a-și onora obligațiile de plată, constatată prin act judecătoresc de dispoziție.

Totodată, potrivit prevederilor art. 15 alin.(1) Legea insolvenței 149/2012, în cazul insolvenței debitorului din culpa fondatorilor (membrilor) lui, a membrilor organului executiv sau a unor alte persoane care au dreptul de a da indicații obligatorii pentru debitor ori care pot influența în alt mod acțiunile debitorului (insolvență intenționată), aceștia poartă răspundere subsidiară solidară față de creditorii în măsura în care bunurile debitorului sunt insuficiente pentru executarea creanțelor creditorilor.

În acord cu prevederile art. 248 alin.(1) lit. h) din Legea insolvenței nr. 149/2012, la cererea administratorului insolvenței/lichidatorului, a comitetului creditorilor sau a oricărui creditor care are interes legitim, instanța de insolvență poate dispune ca o parte din datoriile debitorului insolvent să fie suportate de membrii organelor lui de conducere și/sau de supraveghere, precum și de orice altă persoană, care i-au cauzat insolvența prin nedeplinirea cererii de intentare a procesului de insolvență conform prevederilor art. 14.

Analizând sistemic prevederile normelor precizate *supra*, deducem că pentru angajarea răspunderii subsidiare a membrilor organelor de conducere, deponentul cererii

este obligat să demonstreze, prin probe pertinente și concludente, că insolvabilitatea debitorului a survenit ca o consecință directă și în legătură cauzală cu faptele comise intenționat, cu vinovăție și în interes propriu de membrii organelor de conducere, precum și cu condiția ca acestea să fie prevăzute la art. 248 alin. (1) Legea insolvenței 149/2012.

Răspunderea subsidiară reglementată la art. 248 alin. (1) Legea insolvenței este de natură juridică delictuală, ceea ce presupune obligativitatea probării îndeplinirii cumulative a condițiilor prevăzute de dispozițiile art. 1998 Cod civil, care statuează că cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune.

Deci, pentru a stabili culpa și a atrage la răspundere subsidiară membrii organelor de conducere și/sau de supraveghere a societății debitoare, urmează să fie întrunite cumulativ condiții speciale, și anume: să existe un prejudiciu, să existe o faptă ilicită între cele expres enumerate la art. 248 Legea insolvenței, să existe un raport de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciul cauzat creditorilor, precum și fapta să fie săvârșită cu vinovăție.

Așa cum se remarcă din conținutul prevederilor art. 248 lit. h) Legea insolvenței, membrii organelor de conducere a debitorului pot fi atrași la răspundere subsidiară pentru fapta de nedepunere a cererii de intentare a procesului de insolvență conform prevederilor art. 14 Legea insolvenței.

Subsecvent, art. 14 alin. (1) Legea insolvenței 149/2012 prevede că debitorul este obligat să depună cerere introductivă dacă există unul din temeiurile prevăzute la art. 10. Totodată, art. 10 alin.(2) și (3) Legea insolvenței 149/2012 prevede că temeiul general de intentare a unui proces de insolvență constă în incapacitatea de plată a debitorului, iar temeiul special de intentare a unui proces de insolvență constă în supraîndatorarea debitorului în cazul în care acesta este persoană juridică responsabilă de creanțe.

De asemenea, art. 14 alin.(2)-(4) Legea insolvenței statuează că debitorul este obligat să depună cerere introductivă și în cazul în care: a) executarea integrală a creanțelor scadente ale unui sau mai multor creditori poate cauza imposibilitatea satisfacerii integrale la scadență a creanțelor celorlalți creditori; și b) în cadrul lichidării, care se efectuează conform altor legi, devine evident că debitorul nu poate satisface integral creanțele creditorilor. Debitorul este obligat să depună cerere introductivă imediat, dar nu mai târziu de expirarea a 30 de zile din data survenirii temeiurilor indicate în prezentul articol la alin. (2) și art. 10 alin. (2). Dacă debitorul nu depune cerere introductivă în cazurile și în termenul prevăzut în prezentul articol, persoana care, în conformitate cu legislația în vigoare, are dreptul de a reprezenta debitorul, asociații cu răspundere nelimitată și lichidatorii debitorului răspund subsidiar în fața creditorilor pentru obligațiile apărute după expirarea termenului prevăzut la alin. (3). Aceste persoane sunt trase la răspundere contravențională în conformitate cu legea.

Răspunderea subsidiară pentru fapta de nedepunere a cererii introductive în termenul legal poate fi imputată unui cerc limitat de subiecți. Or, norma statuată la art. 13 (2) Legea insolvenței stabilește că dreptul de a depune cerere introductivă în numele debitorului conform alin. (1), în cazul în care acesta nu este persoană fizică, îl au: organul executiv, persoana care, în conformitate cu legislația în vigoare, deține dreptul de reprezentare a debitorului, asociații cu răspundere nelimitată și lichidatorii debitorului.

Conform art. 61 alin. (1) Cod civil, persoana juridică își exercită, de la data constituirii, drepturile și își execută obligațiile prin administrator. Calitatea de administrator o poate avea una sau mai multe persoane fizice care dispun de capacitatea deplină de exercitiu.

Corespunzător, din cercul subiecților prevăzuți de art. 247 alin. (1) Legea insolvenței, fapta de nedepunere a cererii introductive în termenul prevăzut de art. 14 alin. (3) Legea insolvenței, poate fi imputată doar administratorului societății cu răspundere limitată.

Inacțiunea prevăzută de art. 248 alin. (1) lit. h) Legea insolvenței, spre deosebire de celelalte temeuri prevăzute în art. 248 alin. (1) Legea insolvenței, are specificul său, și anume: - inacțiunile prevăzute la acest articol nu duc la apariția stării de insolvență, or, anume apariția acestei stări de insolvență îl obligă pe administratorul societății comerciale să depună cerere introductivă; - nedepunerea cererii introductive duce la încasarea doar a obligațiilor, apărute după expirarea termenului prevăzut la art. 14 alin. (3) Legea insolvenței 149/2012, neavând relevanță suma creanțelor validate în cadrul procesului de insolvență.

Corespunzător, pentru atragerea la răspundere subsidiară prin prisma acestui articol, urmează a fi stabilită data survenirii stării de insolvență, termenul-limită de depunere a cererii introductive, obligațiile, apărute după expirarea acestui termen. Mai mult, urmează obligatoriu să fie probată legătura causală între fapta de nedepunere a cererii introductive și survenirea stării de insolvență.

În concluzie, învederăm că atragerea la răspundere subsidiară a administratorului statutar pentru nedepunerea cererii introductive conform art. 14 Legea insolvenței este un exercițiu complex, reprezentând mai mult excepția decât regula. Astfel, pentru antrenarea răspunderii subsidiare urmează să se demonstreze fără dubii că administratorul se face vinovat în mod direct și intenționat de starea de insolvență a debitorului care a apărut ca o consecință directă a neexecutării obligației stabilite la art. 14 Legea insolvenței 149/2012.

Referințe:

1. Ordonanța Plenului Curții Supreme de Justiție a Federației Ruse din 21 decembrie 2017 nr. 53 despre „unele chestiuni legate de atragerea la răspundere subsidiară a persoanelor care controlează activitatea debitorului”.

**ANALIZA REZULTATELOR ECONOMICO-FINANCIARE ÎN SC
„CLIMĂUȚANUL-AGRO” SRL**

**ANALYSIS OF ECONOMIC-FINANCIAL RESULTS IN THE SC
”CLIMĂUȚANUL-AGRO” SRL**

Tatiana BUJOR, ORCID: 0000-0001-5583-8802
Boris COREȚCHI, ORCID: 0000-0001-8841-4838
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 334.722:658.012.12(478)

e-mail: tatiana.bujor@usm.md
e-mail: boris.coretchi@usm.md

În condițiile economiei de piață, problemele ce țin de determinarea rezultatelor economico-financiare ale entităților și de analiza acestora se consideră a fi actuale, deoarece fiecare unitate economică tinde spre obținerea și maximizarea profitului, și nu spre activarea în pierderi.

Deci, rezultatul financiar al activității entității economice se caracterizează prin suma profitului, obținut (sau pierderii suportate). Profitul reprezintă premisa și consecința oricărei afaceri, dar și una din legile importante care stau la baza evoluției societății și reflectă atât performanța entității economice, cât și capacitatea de a reinvesti sau de a acorda dividende. În funcție de suma profitului, investitorii potențiali pot să-și decidă strategia de îmbinare a resurselor de producție în scopul minimizării pierderilor și a riscului.

Respectiv, în scopul acesta, este necesar de a duce o evidență strictă și corectă a rezultatelor obținute (profitului/pierderii), pentru ca să fie posibilă analiza acestora, care va permite stabilirea influenței factorilor asupra profitului/pierderii, evidențierea și mobilizarea rezervelor de sporire a profitului și a rentabilității, existente în entitatea economică.

Astfel, analiza și evaluarea rezultatelor financiare permite identificarea punctelor forte, punctelor slabe, oportunităților și riscurilor entității economice. În baza rezultatelor financiare, este posibilă menținerea unui nivel corespunzător al autofinanțării și al capacității entității în rambursarea datoriilor și reinvestirii tehnologice.

Anume cuantificarea rezultatelor financiare are un caracter semnificativ, deoarece permite managerilor să opteze pentru direcțiile principale de dezvoltare ale activității economice, atât pentru perioada curentă, cât și pentru cea planificată.

Scopul cercetării constă în a analiza rezultatele economico-financiare din SC „Climăuțanul-Agro” SRL, s. Climăuți, r-nul Dondușeni, și de a propune unele măsuri, direcții de sporire a rezultatelor financiare din entitatea economică studiată.

Scopul prestabilit a determinat următoarele **obiective**: analiza abordărilor conceptuale, evidențierea esenței, tipologiei și rolului rezultatelor financiare în entitatea economică analizată:

1. aprecierea rezultatelor financiare în SC „Climăușanul-Agro” SRL pe perioada 2017-2021;

2. evidențierea direcțiilor, oportunităților de sporire a rezultatelor financiare în entitatea economică SC „Climăușanul-Agro” SRL.

Pentru realizarea scopului și a obiectivelor studiului, au fost utilizate următoarele metode: calitativă, cantitativă, analitică și sintetică, deductivă, inductivă etc.

Tabel

Aprecierea rezultatelor financiare în SC „Climăușanul-Agro” SRL
pe perioada 2017-2021

Indicatorii	Anii					Abaterea absolută, ±			
	2017	2018	2019	2020	2021	2018/ 2017	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020
1. Venitul din vânzări, mii lei	173481	197024	217199	210407	163514	23542	20175	-6792	-46893
2. Profit până la impozitare, mii lei	11330	41606	23837	36038	-25665	30276	-17770	12201	-61703
3. Profit net, mii lei	10505	36611	20774	31369	-25665	26106	-15838	10596	-57034
4. Valoarea medie a capitalului propriu, mii lei	165 942	183 100	210 242	253 672	272 655	17159	27142	43430	18983
5. Valoarea medie a activelor, mii lei	232273	266060	331685	373577	380357	33787	65624	41892	6781
6. Rentabilitatea vânzărilor (rd.2:rd.1*100), %	7%	21%	11%	17%	-16%	15%	-10%	6%	-33%
7. Rentabilitatea economică (rd.2:rd.5*100), %	5%	16%	7%	10%	-7%	11%	-8%	2%	-16%
8. Rentabilitatea financiară, calculată în baza: - profitului net (rd.3:rd.4*100), %	6%	20%	10%	12%	-9%	14%	-10%	2%	-22%
- profitului până la impozitare (rd.2:rd.4*100), %	7%	23%	11%	14%	-9%	16%	-11%	3%	-24%

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor SC „Climăușanul-Agro” SRL.

Evoluția veniturilor din vânzări în perioada analizată a avut o ușoară scădere în mărime de 6%, ceea ce în valoarea absolută constituie cca 10 mil lei. În același timp, menționăm că consecutiv în anii 2018 față de 2017 și 2019 față de 2018 entitatea economică a sporit volumul veniturilor din vânzări, înregistrând o valoare maximă de cca 217 mil lei. Aceste oscilații ale veniturilor din vânzări sunt explicate de mai mulți factori, unul dintre care este considerat cel mai principal – condițiile climaterice – favorabile sau nefavorabile.

Pe de altă parte, observăm că profitul până la impozitare a înregistrat o altă evoluție. Cu toate că în anul 2019 volumul veniturilor din vânzări s-a majorat față de anul 2018 cu cca 20 mil lei, profitul până la impozitare s-a redus în aceeași perioadă cu cca 17,7 mil. lei. Acest fapt demonstrează sporirea cheltuielilor de producere în anul 2019, în special din contul majorării prețurilor la inputurile necesare procesului de producție în agricultură. În general, profitul până la impozitare în perioada analizată a înregistrat un trend negativ de reducere cu cca 37 mil lei, fixând pierderi în anul 2021 în valoare de cca 25,6 mil lei. Respectiv, aceeași dinamică a fost înregistrată și la profitul net al entității economice în perioada analizată.

Starea de performanță economico-financiară poate fi considerată un element-cheie urmărit de orice potențial sau real creditor. Creditorii pot bloca orice acces al entității la finanțare, iar în situații deosebite pot chiar să ceară declararea falimentului, atunci când starea de performanță financiară este considerată ca fiind total necorespunzătoare. Astfel, menținerea unei stări de performanță economico-financiară cât mai bună și, respectiv, îmbunătățirea acesteia, trebuie să constituie o preocupare esențială a entității economice în vederea continuării desfășurării activității în condițiile profitabilității și lichidității.

Pentru sporirea rezultatelor financiare în SC „Climăușanul-Agro” SRL și pentru crearea unor premise de transformare a acestei entități într-un agent esențial, în cadrul producătorilor agricoli din Republica Moldova, se poate propune un set de măsuri de ordin metodologic și practic, după cum urmează:

1. Perfecționarea managementului financiar. Modul în care o întreprindere crește și se dezvoltă, capacitatea sa de a rămâne competitivă și de a supraviețui depinde de capacitatea managerilor financiari de a utiliza maximum eficient resursele financiare, pe baza căreia este posibilă creșterea profitabilității întreprinderii.

2. Creșterea volumului venitului din vânzări, care poate fi obținut prin următoarele acțiuni: majorarea randamentului la hectar, sporirea calității producției; sporirea productivității muncii.

3. Reducerea costului vânzărilor. Pentru reducerea costului entitatea trebuie să: dezvolte și modernizeze tehnologiile de producere; diversifice furnizorii de materie primă și materiale, energie și combustibil.

4. Accelerarea vitezei de rotație a capitalului. În acest context, o poziție prioritară revine operațiunilor privind sporirea ritmului de încasare a producției livrate prin ținerea unei evidențe clare, permanente a documentelor de decontare.

În concluzie, putem menționa următoarele: (1) scopul fiecărui agent economic este de a obține un profit cât mai mare în raport cu efortul depus; (2) cu toate că în anul

2019 volumul veniturilor din vânzări s-a majorat față de anul 2018 cu cca 20 mil. lei, profitul până la impozitare s-a redus în aceeași perioadă cu cca 17,7 mil lei. Acest fapt demonstrează sporirea cheltuielilor de producere în anul 2019, în special, din contul majorării prețurilor la inputurile necesare procesului de producție în agricultură; (3) în general, profitul până la impozitare în perioada analizată a înregistrat un trend negativ de reducere cu cca 37 mil lei, fixând pierderi în anul 2021 în valoare de cca 25,6 mil. lei, respectiv aceeași dinamică a fost înregistrată și la profitul net în perioada analizată; (4) în anul 2021 SC CLIMĂUȚANUL-AGRO SRL a înregistrat pierderi la capitolul profit până la impozitare și profitul net. Aceste pierderi sunt generate, în special, din cauza sporirii cheltuielilor aferente activelor imobilizate și cheltuielilor excepționale, care s-au majorat în anul 2021 cu cca 51,5 mil lei. Aceste cheltuieli sunt legate de valoarea contabilă a imobilizărilor supuse casării la expirarea duratei de utilizare; diferențe nefavorabile de curs valutar aferente datoriilor față de furnizorii străini; valoarea materialelor deteriorate în urma calamităților naturale; (5) rezultatul oscilației indicatorilor rentabilității depinde, în mare măsură, de profit și evoluția în dinamică a rentabilității financiare din întreprindere care a fost de asemenea influențată, în special, de fluctuația anuală a profitului; (6) în viziunea noilor cerințe ale economiei de piață, orice producător, în perioada desfășurării unei activități, trebuie să-și determine foarte clar potențialul său de dezvoltare în ramura respectivă și efortul propriu pentru obținerea unor rezultate financiare mai avantajoase.

Referințe:

1. BOTNARI, N. *Finanțele întreprinderii*. Chișinău: ASEM, 2008. ISBN 9789975-78-482-5.
2. GHEORGHIU, A. *Analiza economico-financiară*. București: Editura Economică, 2004. 320 p. ISBN 973-709029-2.
3. PETCU, M. *Analiza economico-financiară a întreprinderii. Probleme. Abordări. Metode. Aplicații*. București: Editura Economică, 2009. ISBN 978-973-709-415-5.
4. RADU, F., BONDOR, D., CÂRCIUMARU, D. *Analiză și diagnostic economico-financiar*. Craiova: Scrisul Românesc, 2008. 305 p. ISBN 978-973-38-0011-8.
5. Situațiile financiare ale SC „CLIMĂUȚANUL-AGRO SRL (2017-2021).

STATUTUL DE ȚARĂ CANDIDAT PENTRU ADERAREA LA UNIUNEA EUROPEANĂ – O NOUĂ ȘANSĂ PENTRU SISTEMUL DE CERCETARE ȘI INOVARE AL REPUBLICII MOLDOVA

THE STATUS OF CANDIDATE COUNTRY FOR EUROPEAN UNION MEMBERSHIP – A NEW OPORTUNITY FOR MOLDOVA’S RESEARCH AND INNOVATION SYSTEM

Dorina MIRON, ORCID: 0003-0345-2275
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 339.924:338.2(470):005.591.6

e-mail: dorina.miron1988@gmail.com

Studiul își propune să realizeze o evaluare preliminară Sistemului Național de Cercetare și Inovare din Republica Moldova și trasarea principalelor oportunități care derivă din obținerea statutului de țară candidată pentru aderarea la Uniunea Europeană (UE). Se preconizează că rezultatele vor permite o mai bună aliniere la prioritățile naționale în contextul Agendei Republicii Moldova – UE pentru următoarea perioadă.

Metodologia aplicată este efectuată prin cercetarea documentară a rapoartelor, informațiilor și cadrelor de reglementare existente. Metodologia combină analiza calitativă și cea cantitativă a datelor puse la dispoziție de instituțiile naționale și organizațiile internaționale, instrumente de *benchmarking* bazate pe indici internaționali, evaluarea rapoartelor și programelor instituțiilor implicate în domeniul de cercetării și inovării.

De la independență, Republica Moldova a parcurs o tranziție dificilă către o economie de piață, cu diferite regimuri politice cu viziuni geopolitice diferite, crize financiare, furtul miliardului și alte impedimente de natură financiară. Totuși, a fost înregistrată și o creștere economică semnificativă, deși volatilă, o reducere a sărăciei, iar astăzi avem un statut de economie cu venituri medii inferioare [1, p.4]. Cu toate acestea, creșterea productivității a scăzut pe măsură ce motoarele inițiale ale schimbărilor structurale de la începutul perioadei postindependență s-au epuizat. Angajamentele Republicii Moldova în cadrul Agendelor internaționale pentru dezvoltare durabilă au condiția imperativă de a asigura trecerea de la economia liniară la economia circulară. Acest parcurs înseamnă „inovarea”, care trebuie să vină sub forma unei cercetări și experimentări sistematice cu idei și să ocupe un loc central în eforturile de dezvoltare. Evenimentele recente au făcut o astfel de abordare și mai importantă. La 23 iunie 2022, Consiliul European a acordat Republicii Moldova statutul de țară candidată pentru aderarea la UE [2]. Obținerea acestui statut nu oferă calitatea de stat-membru al UE, întrucât cea din urmă presupune parcurgerea unor proceduri complexe care implică eforturi substanțiale în implementarea reformelor în toate domeniile, printre care și în cel de cercetare și dezvoltare (CI). Un prim-pas în acest sens ar fi încorporarea politicii de cercetare și inovare în strategia

națională de politică economică. Îmbunătățirea coordonării dintre strategia de cercetare și inovare și ambițiile socioeconomice naționale este esențială.

După ce a obținut statutul de țară candidat pentru aderarea la UE, Republica Moldova se poate bucura de o serie de beneficii vitale pentru economia națională. Toate aceste beneficii pot fi obținute doar cu un Sistemul Național de Cercetare și Inovare (SNCI) bine structurat cu politici care vin să integreze toți actorii acestui sistem. Astăzi, SNCI este unul fragmentat cu diferite instituții implicate în promovarea politicii de cercetare și inovare. Pentru o viziune mai clară a actorilor implicați, a se vedea Figura.



Fig. Actorii Sistemului Național de Cercetare și Inovare

Sursa: Elaborat de autor în baza Raportului Ecosistemului Inovării din Moldova (UNIDO Country), https://www.unido.org/sites/default/files/files/2021-02/Report_on_Innovation_Ecosystem_of_Moldova.pdf

Pornind de la cele menționate, se denotă importanța pentru stabilirea unei responsabilități ministeriale pentru Politica de cercetare și inovare, fapt menționat și în Evaluarea *inter pares* a sistemului de Cercetare și Inovare al Republicii Moldova [3, p.5-6]. Urmarea recomandărilor propuse de experți internaționali, Guvernul a realizat că este necesară o reformă în sectorul științei și inovării. Astfel, în 2018, a fost creată Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare, iar distribuirea fondurilor între instituțiile de cercetare se realizează acum pe bază de competiție. Anul 2019 a devenit primul an în care noul mecanism de distribuire a fondurilor a devenit funcțional. Înțelegerea legăturilor dintre actorii instituționali implicați în activitățile sau procesele de inovare este esențială pentru îmbunătățirea performanțelor tehnologice și economice ale unei țări.

O altă provocare a SNCI este de a spori și eficientiza finanțarea publică. Conform Biroului Național de Statistică, în anul 2021, cheltuielile efectuate pentru activitatea de

cercetare-dezvoltare au însumat 560,5 mil. lei, reprezentând 0,23% din produsul intern brut (PIB), pe când în Uniunea Europeană ponderea cheltuielilor pentru CI în statele-membre constituie 3% din PIB. În anul 2021, comparativ cu anul 2020, cheltuielile pentru activitatea de cercetare-dezvoltare s-au majorat cu 90,9 mil. (cu 19,4%), în unitățile de stat – cu 36,7 mil. (cu 8,8%). Cheltuielile efectuate în unitățile cu forma de proprietate de stat constituie 81,2% din cheltuielile totale [4].

În noile împrejurări, Republica Moldova trebuie să îmbunătățească SNCI, să stimuleze cooperarea dintre universități și industrie (sectorul privat), să asigure un cadru de reglementare în conformitate cu legislația UE, să atragă investiții pe scară largă pentru a sprijini inovarea, precum și să creeze un sistem educațional atractiv, care sunt principalii piloni pentru dezvoltarea economică.

Un prim-pas în acest sens este de a respecta Agenda Parteneriatului Estic care descrie principalele priorități post-2020 și unde un loc important este atribuit domeniului cercetării și inovării, și anume, suport pentru modernizare și inovare la toate nivelurile de educație și training, creșterea Indicelui Global al Inovării prin investiții în politicile de Cercetare și Inovare, creșterea ponderii cheltuielilor CI din PIB cu cel puțin 50% pentru susținerea dezvoltării durabile, asigurarea participării în continuare la programele *Horizon Europe and EU4Innovation*, consolidarea securității energetice prin realizarea întregului potențial al energiei regenerabile, promovarea inovării în domeniul energiei, investiții pentru stimularea inovării digitale și suport pentru start-up-urile inovatoare ș.a. [5, p.4-13]. Alinierea strânsă a obiectivelor Parteneriatului Estic și eforturile Guvernului din Republica Moldova, în ceea ce privește cercetarea și inovarea, protejând în același timp mediul înconjurător, reprezintă o mare oportunitate de a spori impactul inițiativelor actuale și viitoare.

Referințe:

1. Global Innovation Index 2021, Republic of Moldova, p.4 [Accesat 07.09.2022]. Disponibil: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021/md.pdf
2. European Council conclusions, 23-24 June 2022, [Accesat 07.09.2022]. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf>
3. Evaluarea *inter pares* a sistemului de Cercetare și inovare al Republicii Moldova, Horizon 2020 Policy Support Facility, [Accesat 07.09.2022]. Disponibil: https://ec.europa.eu/research-and-innovation/sites/default/files/rio/report/PR%2520Moldova_Executive%2520Summary%2520MD.pdf
4. Activitatea de cercetare-dezvoltare în anul 2021, Biroul Național de Statistică. [Accesat 07.09.2022]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7367>
5. Joint Staff Working Document, Recovery, resilience and reform: post-2020 Eastern Partnership priorities, European Commission, p.4-13, Brussels, 2021.

ORGANIZAREA CONTABILITĂȚII CHELTUIELILOR ÎN ENTITĂȚILE TURISTICE

ORGANIZATION OF EXPENDITURE ACCOUNTING IN TOURIST ENTITIES

Oxana COSTEȚCHI-JUȘCA, ORCID: 0000-0002-3898-4792
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 657.47:338.48

e-mail: oxana.costetchi.jusca@usm.md

Cheltuielile în condițiile economiei de piață sunt un important indicator de calitate care caracterizează în formă monetară eficiența entității. Cheltuielile reflectă nivelul organizatoric și tehnic al procesului de producție (progresivitatea tehnicii, tehnologiei, organizarea producției și a muncii, nivelul managementului), precum și alte condiții și factori, care caracterizează activitățile financiare și economice ale entităților, în general, și ale entităților turistice, în special. Rezultatele financiare, indicatorii financiari depind de volumul cheltuielilor și influențează respectiv gradul de atractivitate al investițiilor în entitățile economice.

În conformitate cu Standardele Naționale de Contabilitate, prin cheltuieli se înțelege diminuări ale beneficiilor economice înregistrate în perioada de gestiune sub formă de ieșiri, reduceri ale valorii activelor sau de creșteri ale datoriilor care contribuie la diminuări ale capitalului propriu (rezultatului financiar), altele decât cele rezultate din distribuirea acestuia proprietarilor [3, p. 157].

La entitățile turistice, cheltuielile se reflectă în mod diferit la turoperatori și la agențiile de turism. Contabilitatea cheltuielilor la entitățile turistice se ține după destinații pe următoarele grupe [3, p. 160]: cheltuieli ale activității operaționale; cheltuieli ale altor activități; cheltuieli privind impozitul pe venit. Cheltuielile activității operaționale sunt generate de fabricarea și comercializarea produsului turistic și prestarea serviciilor. Cheltuielile activității operaționale includ [3, p. 160]: costul vânzărilor; cheltuielile de distribuire; cheltuielile administrative; alte cheltuieli din activitatea operațională.

Costul vânzărilor cuprinde [3, p.160]: valoarea contabilă a produsului turistic vândut; costul serviciilor prestate terților în cadrul activității operaționale; alte cheltuieli corelate cu veniturile din vânzări. Costul vânzării în entitățile turistice este reprezentat de produsul turistic, care vizează dreptul la un tur, ca complex de servicii de transport, cazare, excursii, alimentație, precum și servicii de ghid, traducător, servicii de viză, îngrijire medicală, tratament și prevenirea bolilor etc., selectate în funcție de scopul călătoriei, care face obiectul achiziției vânzării și este vândut fie unui turist, fie unei agenții de turism. Un produs turistic poate fi format de turoperator fie din servicii, ale căror drepturi sunt dobândite de la terți, sau servicii create pe cont propriu. Cheltuielile asociate activităților operaționale ale entităților de turism, care nu sunt incluse în costul

produsului turistic vândut, se împart în: cheltuieli administrative; cheltuieli de distribuire și alte cheltuieli din activitatea operațională.

Cheltuielile administrative includ cheltuielile generale legate de activitatea generală a entității de turism, managementul acesteia. Acestea sunt cheltuieli pentru călătorii de afaceri și întreținere a aparatului de conducere al entității; costurile de amortizare, întreținere și reparație ale imobilizărilor necorporale și corporale, obiectelor de mică valoare și scurtă durată cu destinație administrativă; plățile suplimentare, ajutoarele materiale, indemnizațiile, sporurile și compensațiile acordate salariaților entității (cu excepția celor legate de procesele de producție și prestare a serviciilor); costurile de soluționare a litigiilor pe cale judecătorească; cheltuieli pentru plata impozitelor, taxelor și ale altor plăți obligatorii ale entității, cu excepția celor incluse în costul produsului (serviciilor) turistice vândute; plata pentru serviciile de decontare și numerar și alte servicii bancare; valoarea pieselor de schimb consumate pentru reparația autoturismului cu destinație administrativă; compensațiile personalului administrativ al entității pentru utilizarea în scopuri de serviciu a autoturismelor personale; energia electrică consumată în scopuri administrative; cheltuieli privind rechizitele de birou; formularele documentelor primare și rapoartelor; cheltuieli pentru paza obiectelor administrative și asigurarea securității antiincendiară ale acestora, cheltuieli suportate în scopuri filantropice și de sponsorizare; costul serviciilor prestate entității turistice de către entități de consulting și asistență juridică, societăți de audit, birouri de traduceri, oficii poștale, entități de telecomunicații, internet etc.; cheltuieli ce țin de pregătirea și perfecționarea profesională a personalului administrativ; cheltuieli pentru procurarea literaturii de specialitate, materialelor normative și instructive, precum și abonarea la ediții speciale (ziare, reviste etc.); cheltuieli pentru acțiunile de ocrotire ale sănătății, organizarea timpului liber și a odihnei salariaților entității.

Cheltuielile de distribuire includ cheltuielile legate de vânzarea unui produs turistic direct către cumpărători sau prin intermediul agențiilor de turism. Acestea reprezintă remunerarea vânzătorilor unui produs turistic, costul reclamei și cercetării de piață, realizarea de broșuri și cataloage publicitare, călătoriile de afaceri ale lucrătorilor din vânzări, participare la expoziții și alte cheltuieli legate de informarea despre serviciile de călătorie.

Alte cheltuieli ale activității operaționale includ cheltuielile legate de desfășurarea activității operaționale a entității, dar care nu pot fi atribuite la costul vânzărilor, cheltuielile de distribuire sau cheltuielile administrative. Acestea sunt cheltuielile asociate cu conversia monedei naționale în străină în timpul turismului de ieșire și conversia valutei turiștilor străini în moneda națională; costuri indirecte de producție neincluse în costul produselor turistice fabricate sau serviciilor prestate; pierderi din modificarea cursurilor de schimb în timpul activităților operaționale; amenzi recunoscute, penalități, confiscare, despăgubiri pentru nerespectarea prevederilor legislației și clauzelor contractuale.

Cheltuielile altor activități includ: cheltuielile cu activele imobilizate, care reprezintă cheltuielile aferente ieșirii, cu excepția lipsurilor și deteriorărilor constatate

la inventariere; cheltuielile financiare, care includ cheltuielile (pierderile) rezultate din operațiunile financiare ale entității, cheltuieli aferente diferențelor de sumă; cheltuielile excepționale, condiționate de evenimente atipice, care nu se manifestă permanent sau cu regularitate (calamități naturale, perturbări politice, modificări ale legislației etc.). O situație excepțională pentru entitățile turistice a constituit-o criza sanitară la nivel național și internațional, în legătură cu pandemia de COVID-19. Astfel, în contabilitatea entităților turistice au apărut cheltuieli excepționale, ca rezultat al stopării sau reducerii activităților de bază ale entității.

Cheltuielile privind impozitul pe venit se contabilizează în baza metodei impozitului pe venit curent. Cheltuielile privind impozitul pe venit se contabilizează ca majorare concomitentă a cheltuielilor și datorii curente.

În turismul internațional, turoperatorii joacă un rol de lider, ei sunt cei care formează produsul turistic, ei rezervă și plătesc hotelul, rezervă un zbor, furnizează servicii de transport, servicii de excursie etc., și anume, ceea ce este de obicei inclus în tur, în afară de aceasta, turoperatorul stabilește prețurile pentru pachetul turistic format de acesta și politica reducerilor. Prin încheierea unui contract de comision cu turoperatorul, agentul de turism dobândește, în mod legal, dreptul nu pentru întregul produs achiziționat, ci doar pentru comisionul aferent. Astfel, cheltuielile efectuate de agentul de turism la achiziționarea unui pachet turistic nu sunt cheltuielile acestuia, de aceea, acestea nu trebuie să se reflecte în contabilitatea agențiilor de turism la conturile de cheltuieli. În mod similar, întreaga sumă de implementare nu constituie venitul agenției de turism și, respectiv, nu trebuie reflectat la conturile de venituri. Astfel, cheltuielile principale ale agenției de turism vor fi cheltuielile recunoscute în perioada suportată și clasificate drept cheltuieli de distribuție și cheltuieli administrative.

În concluzie, putem spune că ținerea corectă a evidenței cheltuielilor în entitățile de turism, atât pe grupe de cheltuieli, cât și la formarea costului produsului turistic, are o importanță incontestabilă pentru o bună desfășurare a activității acestora.

Referințe:

1. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1-6, art. 22 din 05.01.2018 (cu modificările din 16.12.2020, în vigoare de la 01.01.2021).
2. Codul fiscal al RM nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al RM*, 08.02.2007, nr. Ediție specială (cu modificările și completările ulterioare).
3. SNC „Cheltuieli” aprobat prin Ordinul MF nr.118 din 06.08.2013. În: *Monitorul Oficial al RM*, nr.233-237 din 22.10.2013.

OPORTUNITĂȚI DURABILE PRIVIND ACHIZIȚIILE PUBLICE INOVATOARE

SUSTAINABLE OPPORTUNITIES IN INNOVATIVE PUBLIC PROCUREMENT

Elena RUSU, ORCID: 0000-0001-8593-0079

Ecaterina ULIAN, ORCID: 0000-0001-6105-1221

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 351.712.5:502.131.1

e-mail: gogolnicencoe@mail.ru

e-mail: Ulian.Ecaterina@gmail.com

Achizițiile publice în domeniul inovării pot îmbunătăți și stimula redresarea economică a UE după criza provocată de pandemia de COVID-19 prin investiții publice mai bune. Autorii prezintă sistemul de achiziții publice inovatoare, în mod concis, aspectele fundamentale ale achizițiilor publice în domeniul inovării. În contextul dat abordează conceptul de achiziții publice inovatoare (*IPP Innovative Public Procurement*) ca un proces prin care entitățile publice procură bunuri, servicii, lucrări și utilități în condiții de raport optim: preț – calitate, astfel încât acestea să genereze beneficii inovative pentru entități și societate, dar cu impact negativ minim asupra mediului.

Pentru realizarea studiului, autorii au aplicat *metode* de cercetare tradiționale: metoda monografică, analiza de documente, comparația, analiza tendinței ș.a. *Obiectivele* articolului denotă: clarificarea conceptului de achiziții publice în domeniul inovării, dimensiunea globală și valoarea sa adăugată; cadrul de politici, ilustrează modul în care se poate deschide calea achizițiilor publice pentru inovatori, inclusiv pentru întreprinderile nou-înființate și IMM-urile inovatoare. **Scopul** general este de a sprijini achizitorii publice să contribuie într-o mai mare măsură la redresarea economică, la dubla tranziție verde și digitală, precum și la reziliența UE.

Inovarea este esențială pentru a obține creștere economică durabilă și locuri de muncă în toate regiunile. Produsele, lucrările și serviciile noi consolidează competitivitatea întreprinderilor europene și creează locuri de muncă. Achizițiile publice reprezintă aproape 20% din PIB în Europa. Modul în care sunt cheltuiți banii publici are un impact important asupra economiei. Achiziționarea de soluții inovatoare permite organismelor publice la nivel regional și local să asigure o furnizare mai eficientă a serviciilor publice, cu un consum redus de energie, costuri mai mici pe ciclul de viață și avantaje oferite de soluții care corespund nevoilor lor.

Autorităților publice care sprijină procesul de inovare sau achiziționarea de bunuri și servicii inovatoare li se acordă direct servicii îmbunătățite la costuri optimizate. Din acest motiv, introducerea inovării devine *eficientă* și *eficace* în direcția unor societăți moderne, mai competitive, mai durabile [1].

Ca definiție, achizițiile publice inovatoare reprezintă achiziționarea unui produs sau serviciu nou sau mai bun, care îmbunătățește productivitatea, calitatea, durabilitatea și impactul sectorului public. În cadrul achizițiilor publice inovatoare, obiectul poate fi reprezentat de rezultate, eficacitate, performanță, calitate sau cerințe operaționale [2].

Achizițiile publice în domeniul inovării oferă oportunități neexploatate pentru întreprinderile nou-înființate și pentru dezvoltarea de soluții inovatoare, astfel cum a subliniat Comisia în recent adoptata sa strategie dedicată IMM-urilor și în Planul de acțiune privind drepturile de proprietate intelectuală [3]. Astfel, s-a constatat că achiziții publice în domeniul inovării înseamnă orice achiziție care îndeplinește, unul din următoarele criterii:

Tabel

Criteriile achizițiilor publice în domeniul inovării

<p>1. Achiziționarea procesului de inovare – servicii de cercetare și dezvoltare – cu rezultate (parțiale)</p>	<p>2. Achiziționarea rezultatelor inovării</p>
<p>• În cazul dat, achizitorul public își descrie necesitățile, indemnând întreprinderile și cercetătorii să dezvolte produse sau servicii inovatoare, care nu există încă pe piață, pentru a răspunde acestor necesități. Aici se includ activități ce au ca scop aplicarea rezultatelor obținute de pe urma cercetării și/sau experienței practice, care sunt orientate spre utilizarea în activitatea practică și/sau comercializarea pe piață a materialelor, produselor sau dispozitivelor, procedeele, sistemelor și serviciilor noi sau ameliorate substanțial.</p>	<p>• În acest caz, achizitorul public, în loc să cumpere soluții gata de utilizare, acționează ca prim utilizator și cumpără un produs sau un serviciu care este nou pe piață și care conține caracteristici cu adevărat noi. O astfel de inovare, care aduce performanțe mai bune și valoare adăugată pentru diferitele părți interesate, corespunde contextului tradițional (<i>inovare progresivă</i>), dar adesea afectează vechiul sistem prin crearea de tipuri diferite de actori, fluxuri, valori (<i>inovare disruptivă</i>) sau chiar necesită o transformare mai cuprinzătoare, deoarece abordează necesități nesatisfăcute și impune reforme structurale sau organizaționale (<i>inovare transformatoare</i>).</p>

Sursa: Elaborat de autor în baza sursei [3].

Comisia Europeană a emis deja o serie de materiale de orientare spre dezvoltarea achizițiilor inovatoare [4]. Acestea se concentrează asupra unor anumite aspecte neexplorate ale instrumentelor propuse de normele UE modernizate și le plasează într-o perspectivă mai amplă, inclusiv în contextul sprijinului acordat la nivelul UE pentru

întreprinderile nou-înființate și IMM-urile inovatoare. Prin urmare, aceste orientări au drept scop [4]:

- să furnizeze argumente pentru realizarea unei analize economice pentru achizițiile publice în domeniul inovării;
- să sugereze acțiuni de politică care să ofere sprijinul politic și organizațional necesar pentru proiectele inovatoare;
- să sprijine evitarea incertitudinilor pe baza explicării cadrului juridic al UE pentru achizițiile publice aplicat procedurilor inovatoare, precum și prin exemple din viața reală.

Un exemplu de achiziții inovatoare a fost Austria [6]. Apele reziduale rămase în urma producției de monede din Austria conțin substanțe chimice în concentrații care depășesc limitele legale. Agenția Federală pentru Achiziții Publice din Austria a lansat o procedură de achiziții publice în trei etape în vederea găsirii unei soluții inovatoare pentru monetăria austriacă (entitatea responsabilă pentru producția de monede). Potențialii furnizori au fost invitați să furnizeze informații despre istoricul soluției inovatoare. În clauzele contractuale au fost incluse obiective precise pentru tratarea apei. Rezultatul a fost mecanismul de evaporare în vid, ușor de instalat, care a fost selectat, filtrează o gamă largă de particule, inclusiv metalice, provenite din procese galvanice, fotografice, de imprimare, farmaceutice și alimentare, ceea ce îl face potrivit pentru utilizare într-o varietate de industrii. În plus, nevoia de apă proaspătă a monetăriei austriece a fost redusă cu 97%, economisindu-se 4 mil. de litri de apă pe an.

În concluzie, achizițiile publice inovatoare abordează preocupări privind modalitatea în care acestea aduc cea mai mare valoare adăugată în ceea ce privește calitatea, eficiența din punctul de vedere al costurilor, impactul social și de mediu și dacă aduc oportunități pentru piața furnizorilor. Acestea deschid calea către soluții de calitate superioară și mai eficiente care apreciază beneficiile sociale și de mediu, îmbunătățesc raportul cost-eficacitate și aduc noi oportunități de afaceri pentru autorități publice și întreprinderi.

Referințe:

1. Innovation Procurement Platform, <http://innovation-procurement.org/why-buy-innovation/>
2. Comunicare a Comisiei. Orientări privind achizițiile publice în domeniul inovării Bruxelles, 18.6.2021, 4320 final.
3. Comunicare a Comisiei. Valorificarea la maximum a potențialului inovator al UE – Un plan de acțiune privind proprietatea intelectuală care să sprijine redresarea și reziliența UE. COM(2020) 760 final, 25.11.2020. <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0760&from=EN>.
4. Benchmarking of R & D procurement and innovation procurement investment across Europe (Analiza comparativă a investițiilor în achiziții publice în dome-

niile cercetării, dezvoltării și inovării în întreaga Europă), Comisia Europeană, octombrie 2020: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=69920.

5. <https://www.hankintakeino.fi/fi/hankintaosaamisen-kehittaminen/mika-kesta-va-ja-innovatiivinen-hankinta>
6. http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/news_alert/Issue58_Case_Study117_BBG_Austria.pdf

Această publicație este elaborată în cadrul Proiectului: „Consolidarea achizițiilor publice durabile în Republica Moldova”. Cifrul: 20.80009.7007.15, finanțat din Bugetul de Stat în cadrul Programului de Stat (2020-2023).

AVANTAJELE ȘI DEZAVANTAJELE ÎN FINANȚAREA CU CAPITALUL VENTURE A PROIECTELOR INOVAȚIONALE

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES IN VENTURE CAPITAL FINANCING OF INNOVATIVE PROJECTS

Viorica UNGUREANU, ORCID: 0000-0002-2874-439X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 658.14/.15:005.8

e-mail: vioricaung@mail.ru
e-mail: vioricaungureanudreptate@gmail.com

Introducere. Este bine cunoscut faptul că fără inovații, nu există progres economic, iar orice entitate economică urmărește, în primul rând, scopul de a obține un profit cât mai avantajos. În acest context, potrivit art. 20 Cod cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova nr.259/2004, prin inovare înțelegem „activitatea de aplicare a rezultatului obținut de pe urma cercetării și/sau experienței practice, care este orientată spre utilizarea în activitatea practică și/sau comercializarea pe piață a materialelor, produselor sau dispozitivelor, procedeele, sistemelor și serviciilor noi sau ameliorate substanțial” [1]. Totodată, în conformitate cu Comunicarea Comisiei Europene COM (1995) 688 „Cartea verde a inovării” [2], inovarea, constă în: a) înnoirea și lărgirea gamei de produse, servicii și piețe asociate; b) stabilirea de noi metode de producție, aprovizionare și distribuție; c) introducerea de schimbări în management, organizarea muncii, condițiile de muncă și instruire a personalului.

Atunci, când nu ai fericită ocazie de a beneficia de surse tradiționale de finanțare a proiectelor de la membrii familiei prin moștenire sau surse primare (autofinanțarea activității curente, profitul întreprinderii, capital de rezervă), sau surse alternative din partea statului și a altor parteneri (subvenții, subsidii, fonduri și programe de asistență), precum și cele bancare, nonbancare, leasing, credite comerciale etc., apelăm, adesea, la alte surse secundare (capital venture).

Scopul și obiectivele cercetării: constă în identificarea trăsăturilor specifice gestionării activităților de creație și inovare, a mecanismului de finanțare cu venture capital, a avantajelor și dezavantajelor finanțării cu capital venture.

Metodologie de cercetare. În prezenta cercetare, am recurs la metodele fundamentale de investigație a legislației, metoda analitică a cercetării cu ajutorul căreia am studiat și am analizat reglementările primare și secundare adoptate pentru realizarea prevederilor legislației în domeniul dat. Cercetarea realizată mai are la bază metodologia bazată pe principii teoretico-științifice și empirice și metode analitice: analiza și sinteza documentelor literaturii științifice, metode statistice; observația; inducția și deducția.

Ipoieza generală a investigației presupune că, înainte de a recurge la finanțarea activității inovaționale cu capital venture, este necesar de a analiza avantajele și dezavantajele finanțării cu astfel de sursă alternativă. În acest context, analiza avantajelor

și dezavantajelor ajută la clarificarea unor aspecte necesare luării unor decizii corecte care ar îmbina eforturile managementului entităților inovatoare cu cel al structurilor de stat, comunității științifice, antreprenoriatului inovativ, organelor administrației publice, sistemul educațional și alți participanți, ar diminua influența factorilor și ar conduce la accelerarea ritmului dezvoltării social-economice a țării.

Interesul reciproc al entităților nou-create și al investitorilor cu capital venture în dezvoltarea cu succes și dinamică a proiectelor este asociat nu numai cu potențialul financiar al acestora, ci și cu posibilitatea de a stimula progresul științific și tehnologic în țară. Pentru a îndeplini aceste obiective, este necesar de a efectua un studiu, în deosebi, avantajele și dezavantajele finanțării cu capital venture.

Tabel

Avantajele și dezavantajele finanțării cu capital venture

AVANTAJE	DEZAVANTAJE
<ol style="list-style-type: none"> 1. Posibilitatea de a atrage o sumă semnificativă de capital pentru implementarea proiectelor cu risc ridicat atunci când alte surse de fonduri nu sunt disponibile sau suficiente. 2. Pentru a strânge fonduri, nu sunt necesare garanții, așa cum este cazul împrumuturilor. 3. Fondurile pot fi furnizate într-un timp scurt. 4. De regulă, acest tip de finanțare nu prevede plăți intermediare (dobânzi, dividende) etc. 5. Capacitatea de a strânge fonduri nu numai în etapele inițiale, ci și pe măsură ce compania se maturizează și produsul creat este îmbunătățit (în etapele ulterioare de finanțare). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pot apărea dificultăți în găsirea de investitori și atragerea sumei planificate. 2. Fondurile de risc pot oferi finanțare în condiții nefavorabile. 3. Posibilitatea de a atrage finanțare de risc este foarte dependentă de starea pieței. 4. Probabilitatea unei ieșiri neașteptate a investitorului din proiect sau a vânzării cotei sale de către acesta către terți. 5. Necesitatea alocării unei cote (folosirea finanțării cu capital venture poate duce la o schimbare în distribuția proprietății și la pierderea controlului asupra luării deciziilor). 6. Dezvoltarea slabă a finanțării cu capital venture în multe țări.

Sursa: Elaborat de autor.

Concluzii. Potrivit studiilor efectuate, putem concluziona că susținerea de către stat a activității inovaționale este, indiscutabil, necesară și, în unele cazuri, obligatorie. Înlăturarea și facilitățile fiscale, simplificarea, promovarea și implementarea capitalului venture vor influența benefic din perspectiva macroeconomică asupra dezvoltării procesului de finanțare a activității inovaționale în Republica Moldova. Practica internațională evidențiază capitalul venture drept o formă eficientă de susținere a dezvoltării afacerilor mici și mijlocii la etapa de lansare. Investitorii dispun de finanțe pe care vor să le avanseze în timp, antreprenorii dispun de o idee generatoare de profit. Ca rezultat, ambele părți pot rămâne satisfăcute la final, când proiectul dă roade.

În baza rezultatelor studiului se pot deduce următoarele concluzii:

1. Înaintea lansării procedurii de finanțare venture a proiectelor inovative, este necesar de a efectua un studiu de piață și o analiză a avantajelor și dezavantajelor acestui tip de finanțare riscant;
2. finanțarea cu capital venture este o investiție pe termen lung cu risc sporit în start-up-uri de înaltă tehnologie sau proiecte inovative promițătoare ale întreprinderilor existente;
3. investitorii-cheie pe piața capitalului venture sunt fondurile de risc și *business angels*. Consumatorii de capital venture sunt entități inovative care operează în domeniul tehnologiei computerelor, nanotehnologiei, industria medicinei și cea farmaceutică, mediului sau alte domenii de înaltă tehnologie;
4. un aspect-cheie al procedurii de finanțare cu capital venture este evaluarea eficacității unui proiect inovator. Acesta oferă investitorului de risc să aleagă cel mai eficient proiect din punctul de vedere al profitabilității și al riscului, în comparație cu alte propuneri inovative.

Referințe:

1. Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova nr.259/2004 (republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.58-66, art.131).
2. COM (1995) 688. Green Paper on Innovation. European Commission. December 1995. Disponibil: http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com95_688_en.pdf.
3. МУСОСТОВ, З.Р., ДУДАЕВ, Т.-А.М., САЙДУЛАЕВА, Д.М. Венчурное финансирование как источник развития инновационной деятельности предприятий. В: *Вестник Алтайской академии экономики и права*. 2020, №12-2, сс. 362-367; mod de accesare: URL: <https://vael.ru/ru/article/view?id=1520> (data обращения: 09.09.2022).
4. Hotărâre de Guvern Nr.377 din 10.06.2020 cu privire la aprobarea proiectului de lege pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030”. (Publicat: 26-06-2020 în *Monitorul Oficial*, nr. 153-158 art. 508).
5. SPENCER, E. Ante, „Creative capital: Georges Doriot and the birth of Venture Capital”, Harvard Business Press, Boston, Massachusetts, 2008, pg.xii, ISBN 978-1-4221-0122-3, link: https://books.google.dk/books?id=XzFm6_dv6jUC&printsec=copyright&hl=ro#v=onepage&q&f=false (accesat la 27.03.2020).

ASPECTELE DE BAZĂ ALE CRIZEI ECONOMICO-FINANCIARE INTERNAȚIONALE ACTUALE

THE BASIC ASPECTS OF THE CURRENT INTERNATIONAL ECONOMIC-FINANCIAL CRISIS

Angela FILIP, ORCID: 0000-0003-2359-860X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 338.124.4(100):339.747

e-mail: filip77@mail.ru

Studiul efectuat asupra situației din sistemul financiar global permite de a confirma ipotezele înaintate în anul 2020 privind *perspectivele declanșării unei noi crize financiare globale*.

În viziunea unor autori, perspectivele declanșării unei crize financiare se conturează în urma manifestării următorilor factori [3]:

- Manifestării pe termen mediu a consecințelor crizei economice internaționale ciclice.
- Impactului consecințelor crizei economice pandemice COVID-19.
- Acutizării problemelor dezechilibrelor economice și financiare globale.

Modelul evolutiv al crizei globale actuale este prezentat în Figură.

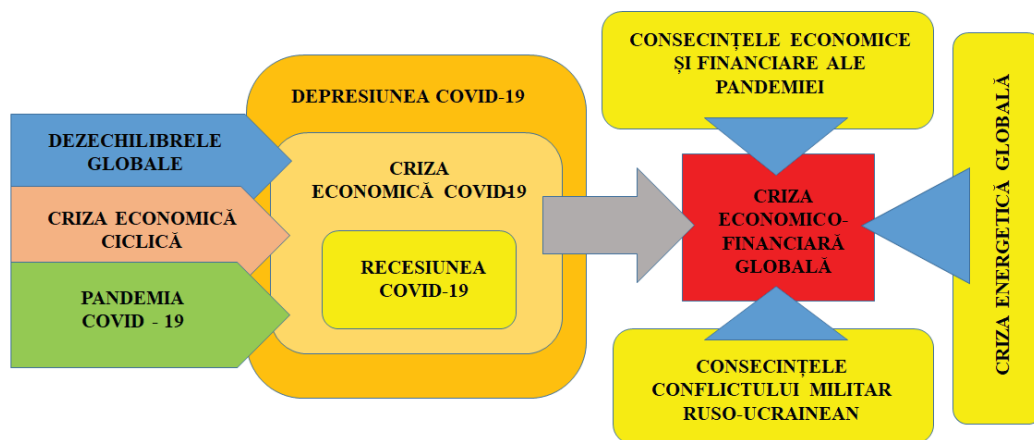


Fig. Prezentarea evolutivă a crizei economico-financiare internaționale actuale
Sursa: în baza dezvoltării [2].

În baza modelului, putem observa *fenomenul crizelor suprapuse*. Este vorba de criza economico-financiară ciclică declanșată în anul 2018, urmată de criza pandemică lansată în 2020, iar acum suntem martorii unei crize economico-financiare globale.

În contextul abordării tematicii problemelor financiare ale crizei pandemice globale, este cazul de amintit de problema dezechilibrelor globale. Impactul dezechilibrelor globale asupra stabilității sistemului financiar mondial este multidimensional și este generator de probleme financiare specifice aplicate de criza pandemică globală.

Într-o anumită măsură, această criză poate fi examinată drept o formă specifică de manifestare a globalizării financiare și este de așteptat ca aceasta să afecteze cel mai puternic țările cu economiile slab dezvoltate.

Conflictul armat dintre Federația Rusă și Ucraina a declanșat tulburări pe piețele financiare și a crescut drastic incertitudinea cu privire la redresarea economiei globale.

Unii experți sunt de opinie că acest conflict generează riscuri suplimentare ca premise ale unei crize economico-financiare globale [1]:

- Ridicarea prețurilor la mărfuri, ceea ce intensifică amenințarea unei inflații ridicate de lungă durată, care crește riscurile de stagflație și tulburări sociale.

- Anumite sectoare precum autovehiculele, transporturile sau produsele chimice, care sunt mai susceptibile, de a avea de suferit.

- Economii europene sunt cele mai expuse riscului unei inflații suplimentare de cel puțin 1,5 puncte procentuale în 2022, în timp ce creșterea PIB-ului ar putea fi redusă cu 1 punct procentual. Împreună cu o reducere completă a aprovizionării cu gaze naturale rusești, aceasta ar putea costa cel puțin 4 puncte din PIB, conducând astfel creșterea PIB-ului UE aproape de zero – mai probabil pe un teritoriu negativ – în 2022.

- În restul lumii, consecințele economice vor fi resimțite în principal prin creșterea prețurilor mărfurilor, care va alimenta presiunile inflaționiste deja existente.

În opinia unor experți, în momentul de față se desfășoară o criză energetică globală fără precedent, legată de creșterea spectaculoasă la petrol, gaz și energie electrică. De asemenea, ei afirmă „Economia mondială a supraviețuit până acum creșterilor fără precedent ale prețurilor la energie, dar s-ar putea ajunge în curând la o situație în care scumpirile devin nesustenabile, din cauza sancțiunilor împotriva FR și a lipsei de combustibili fosili, în special, în Europa” [6].

În continuare, se poate constata drept dificultate financiară importantă la moment *problema mondială a inflației*. În anul 2021, nivelul inflației globale a atins nivelul de 4,35%, iar pentru anul 2022 sunt prognozate 3,81% [5]. Acest proces este considerat drept o notă de plată pentru relansarea rapidă a economiei mondiale și sporirea PIB-ului mondial. Oricum aprobarea de către guvernele multor țări a măsurilor fiscale de aproximativ 16 trilioane USD [4] nu putea să treacă fără consecințe.

Criza pandemică a agravat *problema formării bulei financiare gigantice a datoriei la nivel global*. În anul 2021 nivelul datoriei globale a constituit 303 trilioane USD, sporind față de sfârșitul anului 2020 cu 22 trilioane USD (sau cu 7,6%). Iar raportul acestei datorii față de PIB-ul global a atins nivelul de 351% [7].

Impactul crizei financiare internaționale asupra pieței valutare internaționale, sistemului bancar mondial, sistemului mondial de asigurări și piața internațională de capital formează incertitudini importante.

Referințe:

1. *Economic consequences of the Russia-Ukraine conflict: stagflation ahead*. [Accesat 25.08.2022]. Disponibil: <https://www.coface.com/News-Publications/News/Economic-consequences-of-the-Russia-Ukraine-conflict-Stagflation-ahead>
2. FETINIUC, Valentina, LUCHIAN, Ivan, ȚVIRCUN, Alexandra. The financial anatomy of current pandemic crisis. In: *Journal of Financial and Monetary Economics*. România, București, no 8/2020, p. 105. ISSN 2537-3269
3. FETINIUC, Valentina, LUCHIAN, Ivan. Impact of the covid-19 crisis on global financial imbalances. In: *Geopolitical, Social Security and Freedom Journal*. December 2020, vol. 3, issue 2, pp. 42-52. EISSN 2587-3326
4. *FMI: Pandemia va produce economiei mondiale pierderi mai mici decât criza economică din 2008*. [Accesat 29.08.2022]. Disponibil: <https://www.digi24.ro/stiri/economie/digi-economic/fmi-pandemia-va-produce-economiei-mondiale-pierderi-mai-mici-decat-criza-economica-din-2008-1479801>
5. *Global inflation rate from 2016 to 2026*. [Accesat 25.08.2022]. Disponibil: <https://www.statista.com/statistics/256598/global-inflation-rate-compared-to-previous-year/>
6. NEȚOIU, Raul. *CNN: Vom avea o criză energetică mai gravă decât cele din anii '70. Europa ar putea trece la raționalizarea gazului la iarnă*. [Accesat 30.08.2022]. Disponibil: <https://www.digi24.ro/stiri/economie/energie/cnn-vom-avea-o-criza-energetica-mai-grava-decat-cele-din-anii-70-europa-ar-putea-trece-la-rationalizarea-gazului-la-iarna-1962683>
7. WILKES, Tommy. *Emerging markets drive global debt to record \$303 trillion - IIF*. [Accesat 29.08.2022]. Disponibil: <https://www.reuters.com/markets/europe/emerging-markets-drive-global-debt-record-303-trillion-iif-2022-02-23/>

ANALIZA CADRULUI LEGISLATIV CU PRIVIRE LA PRODUȚIA AGRICOLĂ ECOLOGICĂ

ANALYSIS OF THE LEGISLATIVE FRAMEWORK REGARDING ORGANIC AGRICULTURAL PRODUCTION

Galina IGNAT, ORCID: 0000-0002-1581-9057
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 338.439:631.14/.15:340.13(478)

e-mail: galina.ignat01@gmail.com

Scopul acestui articol este analiza cadrului legislativ cu privire la producția agricolă ecologică în Republica Moldova. În cadrul procesului de elaborare al acestui articol, au fost aplicate astfel de metode de cercetare, precum investigarea surselor legislative, analiza legilor și a cadrului legal existent în Republica Moldova, analiza monografiilor existente, observația, metoda deducției. În urma utilizării metodelor de cercetare, s-a constatat că problemele majore, care periclitează dezvoltarea acestui sector sunt limitările de ordin legislativ și normativ, politicile și practicile naționale privind producția ecologică ce nu sunt conforme cu standardele UE, certificatele ecologice moldovenești nu sunt recunoscute în UE, precum și faptul că în Republica Moldova nu sunt recunoscute certificatele emise în UE. Cadrul legal este insuficient dezvoltat, ceea ce creează dificultăți în practicarea agriculturii ecologice și o face mai puțin atractivă pentru producătorii agricoli.

Producția agricolă ecologică are o perspectivă mare în Republica Moldova, deoarece există toate premisele de dezvoltare: soluri bogate în humus, condiții climaterice favorabile, forță de muncă experimentată etc. Dar dezvoltarea acestui sector este periclitată de câteva probleme majore, una dintre care ține de limitările de ordin legislativ și normativ, ce reglementează dezvoltarea acestui sector.

Ideea agriculturii ecologice în Republica Moldova a apărut abia la sfârșitul anilor 90. Prima fermă ecologică certificată a fost creată în 2001, având o suprafață totală de 168 ha. În prezent suprafața ecologică certificată a ajuns la aproximativ 30.000 ha. Drept temei legal pentru dezvoltarea agriculturii ecologice a fost utilizat cadrul legal elaborat în baza Regulamentului Consiliului UE 2092/91 – Regulamentul tehnic „Producția agroalimentară ecologică și etichetarea produselor agroalimentare ecologice”.

În mod oficial, agricultura ecologică a fost recunoscută în Republica Moldova prin adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a Legii nr.115 din 09.06.2005 cu privire la producția agroalimentară ecologică. Această lege a fost pusă în aplicare prin Hotărârea de Guvern nr. 149 din 10.02.2006 pentru implementarea Legii cu privire la producția agroalimentară ecologică.

În anul 2008, Guvernul Republicii Moldova adoptă Hotărârea de Guvern nr.1078 din 22.09.2008 cu privire la aprobarea Reglementării tehnice „Producția agroalimentară

ecologică și etichetarea produselor agroalimentare ecologice”, care stipula câteva reguli noi, conform cerințelor legislației naționale.

Ulterior, prin Legea nr. 26 din 24.02.2011, în Republica Moldova a fost lansată marca națională de agricultură ecologică „Agricultura ecologică – Republica Moldova” pentru produsele alimentare ecologice care au fost inspectate și certificate conform standardului național. Această lege a fost primită pentru a se conforma cu modificările făcute la reglementările UE, dar nu a înlăturat impedimentele existente pentru agricultura ecologică, ci mai mult le-a complicat, deoarece legislația UE este într-un proces continuu de perfecționare, ce operează schimbări în momentul apariției necesităților, pe când legislația de profil din Republica Moldova înregistrează stagnări și întârzieri cronice în procesul de ajustare la legislația UE.

Trebuie de menționat că pe parcursul deceniului 2010-2020, agricultura ecologică a cunoscut o dezvoltare importantă, fiind propulsată preponderent de către partea consumatorilor, ceea ce a scos în evidență mai multe imperfecțiuni și lacune ale cadrului legal existent.

În lipsa unor instrumente legale care ar promova dezvoltarea producției ecologice și consumul acestor produse, mai multe inițiative locale au fost lansate și implementate cu succes de către diverși actori locali.

Actualmente, sectorul agriculturii ecologice este ghidat de către autoritatea competentă – Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare (MAIA), opt companii internaționale de certificare și trei companii de certificare autohtone. Datele privind produsele crescute, recolta și structura costurilor sunt difuze, fiindcă MAIA colectează doar datele de la companiile de certificare din Republica Moldova, pe când companiile internaționale de certificare raportează în conformitate cu Regulamentul european 834/2007. Absurditatea situației constă în faptul că dacă producătorii doresc să se certifice la companiile locale, ei sunt eligibili în cadrul programului de subvenții, dar certificatul ecologic emis de aceste entități nu este recunoscut, în mare parte, de către companiile importatoare din Europa. Și invers, dacă producătorii sunt certificați de către operatorii europeni, aceștia nu pot beneficia de subvenții.

Producerea în sistemul ecologic este susținută de către stat, fiind reintrodusă ca măsura dedicată de subvenționare, care presupune acoperirea unei părți de cheltuieli în perioada de conversie ce poate dura până la trei ani și facilitează exportul producției ecologice prin acoperirea parțială a cheltuielilor la export. Controlul producției ecologice este efectuat în paralel de organisme de inspecție și certificare, unele recunoscute, iar altele nerecunoscute de către Comisia Europeană. Aceeași dualitate persistă și în colectarea datelor statistice: datele sunt colectate și de MAIA, ca autoritate națională competentă, și de Comisia Europeană. Respectiv, o bună parte dintre agenții economici își certifică producția agroalimentară în baza Regulamentului UE, nefiind înregistrați în Republica Moldova, iar o altă parte, la organisme de control naționale, în baza Legii 115/2005, care nu este în conformitate cu standardele UE. Abia în anul 2019, a fost demarat procesul de armonizare a Legislației Republicii Moldova cu cea din UE, prin

transpunerea prevederilor Regulamentului UE 2018/848 privind producția ecologică și etichetarea produselor ecologice, dar cu părere de rău acest proces deocamdată nu este finalizat.

Principalele constatări ale acestui articol pot fi formulate în felul următor:

1. Politicile și practicile naționale privind producția ecologică nu sunt conforme cu standardele UE, iar tergiversarea adaptării Legii nr. 115 din 09.06.2005 privind produsele alimentare ecologice la cerințele actuale creează impedimente în dezvoltarea durabilă a sectorului.

2. Revitalizarea sectorului agriculturii ecologice se datorează efortului conjugat al partenerilor de dezvoltare, operatorilor și instituțiilor din Republica Moldova, inclusiv prin oferirea suportului financiar.

3. Certificatele ecologice moldovenești nu sunt recunoscute în UE, fapt ce îngustează piața de desfacere pentru operatorii ecologici din Republica Moldova. În consecință, produsele certificate cu standard ecologic moldovenesc nu pot ajunge pe piața europeană și astfel se restrânge și mai mult piața de desfacere pentru operatorii ecologici din Republica Moldova.

4. Agricultură ecologică este într-o creștere continuă în funcție de cererea pieței de desfacere, iar potențialul agropedologic al țării oferă posibilități pentru dezvoltarea stabilă a produselor ecologice. Totodată, gestiunea sectorului atât la nivel de stat, cât și la nivel de structuri asociative creează bariere în dezvoltarea sustenabilă a agriculturii ecologice în Republica Moldova.

Referințe:

1. Guvernul RM. HG nr.149 din 10.02.2006 pentru implementarea Legii cu privire la producția agroalimentară ecologică, 2006. [Accesat: 29.08.2022]. Disponibil: *lex.justice.md*
2. Guvernul RM. HG nr.1078 din 22.09.2008 cu privire la aprobarea Reglementării tehnice „Producția agroalimentară ecologică și etichetarea produselor agroalimentare ecologice”, 2008. [Accesat: 28.08.2022]. Disponibil: *lex.justice.md*
3. Guvernul RM. HG nr.884 din 22.10.2014 pentru aprobarea Regulamentului privind utilizarea mărcii naționale „Agricultura Ecologică – Republica Moldova”, 2014. [Accesat: 28.08.2022] Disponibil: *lex.justice.md*
4. Parlamentul RM. Legea nr.115 din 09.06.2005 cu privire la producția agroalimentară ecologică, 2005. [Accesat: 27.08.2022]. Disponibil: *http://lex.justice.md/md/312917*

EDUCAȚIA „VERDE” – FACTORUL-CHEIE PENTRU DEZVOLTARE DURABILĂ, CREATIVITATE ȘI INOVARE

”GREEN” EDUCATION – THE KEY FACTOR FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT, CREATIVITY AND INNOVATION

Anelia CARAMAN, ORCID: 0000-0002-8407-5610
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 37.033:502.131.1:330.34

e-mail: aneliacaraman@yahoo.com

„Conservarea [naturii] și dezvoltarea durabilă este o stare de armonie între om și teritoriu. În ciuda a aproape unui secol de propagandă, activitățile de conservare avansează în continuare cu viteza melcului. [...] Răspunsul obișnuit la această dilemă este «mai multă educație». Nimeni nu va dezbate acest lucru, dar este sigur că doar volumul educației trebuie mărit? **Sau ceva lipsește și din conținut?**” (Aldo Leopold *The Land Ethic. A Sand County Almanac*, New York, Oxford University Press, 1948).

Dezbătută pe larg, în prezent, educația „verde” este considerată de mare actualitate și importanță. Acest fapt reiese și din multitudinea de definiții și lucrări teoretice dedicate acesteia. Dar, ea continuă să fie abordată, mai degrabă, ca o disciplină aparte (obligatorie sau opțională; în țara noastră fiind valabilă a doua situație), neintegrată în programele de învățământ, fără corelație cu alte domenii și cu o ofertă redusă în ceea ce privește aplicabilitatea în viața de zi de zi. Deși ca termen este din ce în ce mai cunoscut, educația «verde» este văzută, mai degrabă, ca un domeniu separat și nu ca o necesitate permanentă a vieții noastre cotidiene. Rolul crucial al educației ecologice este din ce în ce mai recunoscut, ceea ce reiese și din creșterea numărului de lucrări teoretice și materiale practice realizate pentru a facilita dezvoltarea sa și atingerea scopului de a avea o populație informată privind problemele de mediu, conștientă de implicațiile acțiunilor sale și doritoare de a menține mediul său într-o stare favorabilă generațiilor următoare. „Misiunea educației „verzi” este formarea gândirii ecologice, care să includă o atitudine clară și critică cu privire la problemele de mediu și comportamente corespunzătoare acestei atitudini”[7].

„Implementarea «triunghiului cunoașterii» – educație-cercetare-inovare în Republica Moldova reprezintă un imperativ pentru procesul de dezvoltare a țării. Din momentul în care educația a fost declarată drept prioritate națională, este imperios necesară consolidarea rolului cercetării-dezvoltării și elaborarea unei strategii privind cercetarea-dezvoltarea în Republica Moldova ca modalitate de creștere a stocului productiv de capital și a cunoștințelor de utilizare a acestuia. Paradigma dezvoltării economice va prevedea atragerea investițiilor, dezvoltarea industriilor exportatoare, promovarea societății bazate pe cunoștințe, inclusiv prin fortificarea activităților de cercetare-dezvoltare, inovare și transfer tehnologic, orientate spre eficiență, și competitivitate” (din Strategia de cercetare-dezvoltare a Republicii Moldova).

„Educația «verde» este un ghid pentru sustenabilitate și factorul-cheie pentru dezvoltarea creativității și inovării, a competențelor personale, profesionale, antreprenoriale și sociale, precum și pentru asigurarea bunăstării în general. Dacă dorim să fim competitivi într-o lume în continuă globalizare și cu multe provocări, va trebui să ne îndreptăm spre o economie «verde», bazată mai mult pe cunoaștere. Implicarea educației ecologice în cercetare, inovare și creativitate nu se rezumă doar la niște activități separate. Aceasta trebuie să ocupe un loc primordial, să promoveze cooperarea, bunele practici, să dezvolte noi oportunități și să stimuleze un schimb continuu de experiențe în sprijinul cercetării și inovării” [1, 3, 4]. Ceea ce e important pentru noi în contextul acestei inițiative, este ca lecțiile învățate și ideile dezvoltate să gasească un loc în Strategiile și Programele de dezvoltare ale R. Moldova și să fie transpuse în acțiuni concrete. De asemenea, tranziția către o economie verde trebuie susținută prin schimbări la nivelul calificărilor și al programelor naționale de educație și învățământ profesional, pentru a răspunde nevoilor emergente în materie de competențe verzi și de dezvoltare durabilă .

De menționat că „educația «verde» nu este o soluție magică la problema dezvoltării durabile, ci este unul dintre elementele cheie în asigurarea tranziției către o economie sustenabilă, deoarece creează baza educațională necesară în societate. Cel mai important, poate influența mentalitatea populației, făcându-i conștienți de importanța durabilității. Acesta este un element-cheie pentru implementarea conceptului de economie verde, deoarece principalele probleme ale tranziției către o astfel de economie – creșterea gradului de conștientizare, participarea populației și consumul durabil, precum și dobândirea de noi competențe pentru forța de muncă – sunt, de fapt, legate de schimbarea atitudinii și comportamentului” [2, 8]. Acumularea de noi cunoștințe și necesitatea aplicării de noi competențe de specialitate pentru a da un conținut mai concret conceptului de dezvoltare durabilă va continua să fie o necesitate urgentă, deoarece multe domenii de expertiză sunt în proces continuu de dezvoltare. „Educația «verde» determină o reorientare spre motivarea oamenilor pentru a se responsabiliza în problemele cu care se confruntă întreaga planetă. Dar este mai mult decât a învăța despre dezvoltarea durabilă. Este susținută acumularea de cunoștințe pentru înțelegerea complexității lumii, dezvoltarea înțelegerii interdisciplinare, a gândirii critice, dar și a capacității de acțiune pentru a răspunde acestor provocări prin intermediul soluțiilor inovative” [5, 6, 9].

Drept concluzie, educația este esențială pentru dezvoltarea sustenabilă. Ea este decisivă pentru îmbunătățirea capacității conducătorilor și cetățenilor de a găsi soluții creative pentru un viitor mai bun și mai sustenabil. Din păcate, fondul nostru actual de cunoștințe, deprinderi și experiențe în domenii variate, nu oferă soluții pentru toate problemele globale contemporane, sociale și economice. Cu toate că omenirea s-a confruntat cu multe crize în trecut, crize pe care le-a depășit cu brio, în prezent ne confruntăm cu probleme mult mai mari – provocări fără precedent în ceea ce privește mediul și clima, iar cumulate acestea reprezintă o amenințare la adresa bunăstării noastre. Dar încă nu este prea târziu pentru a lua măsuri ferme. Chiar dacă sarcina poate părea intimidantă, avem încă posibilitatea să reversăm unele tendințe negative, să ne adaptăm pentru a minimiza

daunele, să refacem ecosistemele esențiale și să protejăm cu mai multă hotărâre ceea ce încă avem. Pentru a ne asigura durabilitatea pe termen lung, este necesar să percepem mediul, clima, economia și societatea ca părți inseparabile ale aceluiași întreg. Deși am putea să învățăm din istorie pentru a rezolva problemele de astăzi, realitatea curentă ne demonstrează că noua generație va trebui să învețe pe cont propriu despre ce presupune sustenabilitatea. Și educația „verde” joacă un rol important în acest sens.

În opinia noastră, atunci când se vorbește educație, trebuie umărită, în principal, evoluția în timp a fiecărui nivel, de la preșcolar la cel postuniversitar și analizate punctele forte și slabe. Ca și propuneri pentru sistemul educațional, mergem pe ideea de a scoate în evidență punctele forte și de a realiza un echilibru între metodele practice de predare și cele teoretice, punând accent pe partea practică, introducerea de programe de consiliere, prin care să se îndrume pe fiecare spre o direcție potrivită acestuia, să fie ajutați să fie creativi, inovativi, să ia deciziile corecte prin argumente clare, având în vedere dorințele, pasiunile și talentele acestora. De asemenea, un alt punct ce trebuie corelat la cele menționate anterior, am putea vorbi de eficiența și modalitatea de predare, care, în opinia noastră, ar trebui să fie dinamică, bazată pe inovație și metode interactive, care să capteze atenția. Timpul a demonstrat că oamenii își pierd interesul de a face un anumit lucru, dacă nu sunt stimulați. Astăzi se învață mai mult pentru că TREBUIE, pentru că este NECESAR, nu din plăcerea de a afla ceva nou, iar noțiunile acumulate se păstrează pentru un timp foarte scurt, prin urmare, nu putem vorbi de dezvoltare durabilă, dacă nu conștientizăm faptul că, pentru a ne asigura viitorul, noi suntem cei care trebuie să muncim, să ne educăm mai întâi pe noi, ca apoi să îi putem educa pe alții.

Referințe:

1. BOGNER, F.X. The influence of short-term outdoor ecology education on long-term variables of environmental perspective. In: *The Journal of Environmental Education*. 1998, vol. 29(4), pp. 17-29.
2. BONNETT, M., WILLIAMS, J. Environmental education and primary children's attitudes towards nature and the environment. In: *Cambridge Journal of Education*. 1998, vol. 28(2), pp. 159-174.
3. BRADLEY, J. C., WALICZEK, T. M., ZAKICEK, J. M. Relationship between environmental knowledge and environmental attitude of high school students. In: *The Journal of Environmental Education*. 1999, vol. 30(3), pp. 7-21.
4. BURCU, A., BURCU, A. *Educația ecologică, dezvoltarea durabilă și calitatea vieții*. Cluj-Napoca: Editura Mega, 2005.
5. CHAWLA, L. Life Paths into Effective Environmental Action. In: *The Journal of Environmental Education*. 1999, vol. 31(1), pp. 15-26.
6. DETTMAN-EASLER, D., PEASE, J. L. Evaluating the effectiveness of residential environmental education programs in fostering positive attitudes toward wildlife. In: *The Journal of Environmental Education*. 1999, vol. 31(1), pp. 33-39.

7. FODOR, L. Zece note distinctive ale educației ecologice. In: IONESCU, M. și CHIȘ, V. (coord.). *Studii de pedagogie. Omagiu profesorului Dumitru Salade*. Cluj-Napoca: PUC, 2000.
8. JOHNSON, D. I. *A Quantitative Comparison of Environmental Education, Conservation Education, Outdoor Education, Ecological Education, Environmentalized Education and General Education based on Goals*: PhD Dissertation. Michigan State University, 1970.
9. KRAPFEL, P. Deepening Children's Participation through Local Ecological Investigations. In: SMITH, G.A. și DILAFRUZ, R.W. (coord.). *Ecological Education in Action: On Weaving Education, Culture and the Environment*, Albany. State University of New York Press, 1999, pp. 47-64.

ANALIZA ACORDULUI DE ASOCIERE DINTRE UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI REPUBLICA MOLDOVA ÎN DOMENIUL ACHIZIȚIILOR PUBLICE DURABILE

ANALYSIS OF THE ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE FIELD OF SUSTAINABLE PUBLIC PROCUREMENT

Larisa DRAGANCEA, ORCID: 0000-0002-6890-0852
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 35.073.53(478):[341.232.3:061.1 UE] e-mail: dragancealarisa@yahoo.com

Una din preocupările actuale la nivel global este protecția mediului înconjurător. Achizițiile publice durabile reprezintă una din modalitățile de implementare a standardelor ecologice față de bunurile, serviciile și lucrările achiziționate de autoritățile contractante. Realizarea cu succes a acestui scop depinde atât de cererea, cât și de oferta existentă pe piața bunurilor, serviciilor și lucrărilor.

O perioadă mai îndelungată, multe țări nu au luat în considerare în mod real valoarea ecologică a bunurilor, serviciilor sau lucrărilor. Acum, atât la nivel internațional, cât și în mod particular la nivelul politicilor țărilor, se vorbește din ce în ce mai mult despre achizițiile durabile.

La elaborarea unei practici în domeniul achizițiilor publice durabile, Republica Moldova s-a bazat pe principiul „achiziții publice pentru un mediu mai bun” și și-a manifestat interesul în implementarea acestuia în legislația națională prin ratificarea Acordului de Asociere dintre Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele sale membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte [1]. Acest pas este considerat unul important, întrucât au fost stabilite momente-cheie în vederea realizării unor reforme economice, promovării unui număr mai mare de locuri de muncă mai bune, reducerii sărăciei, consolidării coeziunii sociale, dezvoltării durabile și îmbunătățirii calității vieții, precum și consolidarea obiectivului de ecologizare a economiei.

De asemenea, părțile au reiterat angajamentul față de principiile economiei de piață, față de dezvoltarea durabilă și față de un multilateralism eficace. Părțile și-au reafirmat angajamentul de a urmări dezvoltarea durabilă și au recunoscut că dezvoltarea economică, dezvoltarea socială și protecția mediului sunt pilonii interdependenți ai acesteia.

Mai mult ca atât, în Acordul de Asociere sunt specificate două directive europene [2] ale căror principii și termeni ar trebui să se regăsească în legislația națională. În acest sens, pot fi menționate următoarele acte normative care înglobează prevederile directivelor europene: Regulamentul privind achizițiile publice folosind procedura de negociere [3]; Regulamentul privind realizarea achizițiilor publice prin dialog competitiv [4].

Deschiderea reciprocă a pieței achizițiilor publice urmează să fie realizată gradual și simultan, odată ce armonizarea legislației naționale cu cea europeană va fi finalizată.

Transpunerea Directivelor nu presupune traducerea, copierea și impunerea în totalitate a normelor, deoarece sunt unele norme specifice doar statelor-membre ale UE, în contextul obligațiilor ce rezultă din Tratatul de Funcționare a UE. În același timp, Directivele oferă, în cazul unor instrumente, diferite soluții pentru care Statele-Membre au o discreție în implementare. În Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului, în pct. 2 se menționează că „achizițiile publice joacă un rol-cheie în strategia Europa 2020, prezentată în Comunicarea Comisiei din 3 martie 2010, intitulată «Europa 2020, O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii», reprezentând unul dintre instrumentele de piață care trebuie utilizate pentru realizarea unei creșteri inteligente, durabile și favorabile incluziunii, asigurând în același timp o utilizare cât mai eficientă a fondurilor publice” [5].

Tendențele de digitizare și europenizare a achizițiilor publice rămân în ascensiune. Acestea consolidează gradul de transparență în domeniu, un cadru normativ benefic pentru eficientizarea procedurilor de achiziții publice, dar și asigurarea unei competiții mai mari, inclusiv prin deschiderea acestui sector pentru operatorii economici europeni.

Prin semnarea, în 2014, a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană și crearea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător UE-Moldova (*Deep and Comprehensive Free Trade Agreement – DCFTA*), Republica Moldova și-a asumat o serie de angajamente ce vizează inclusiv reformarea sistemului național de achiziții publice. Acestea se referă la deschiderea reciprocă și graduală a piețelor de achiziții ale R. Moldova, pe de o parte, și UE, pe de altă parte. Și, totodată, Republica Moldova are obligația de a depune eforturi susținute pe trei direcții [6]:

- 1) armonizarea treptată a legislației în domeniul achizițiilor publice cu acquis-ul comunitar;
- 2) reforma instituțională în domeniul achizițiilor publice;
- 3) crearea unui sistem eficace al căilor de atac în materie de atribuire a contractelor de achiziții publice.

Încheierea Acordurilor de Asociere de către Uniunea Europeană cu statele terțe are la bază articolul 217 al Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE) din 2012, care prevede în mod expres: „Uniunea poate încheia cu una sau mai multe terțe țări sau organizații internaționale acorduri ce stabilesc o asociere, implicând drepturi și obligații reciproce, acțiuni comune și proceduri speciale” [7].

Obligațiile care derivă din angajamentele internaționale asumate de către Republica Moldova, în special Acordul de Asociere cu UE, sunt în mare parte reflectate în Legea privind achizițiile publice nr. 131 din 03.07.2015, deși cu unele abateri de la termenele prevăzute.

Unul dintre principiile de reglementare a relațiilor privind achizițiile publice, prevăzut în Legea 131/2015, prevede în art.24 standarde de protecție a mediului, iar în cazul implementării achizițiilor durabile, acestea trebuie să fie raportate la sistemele

de asigurare a calității bazate pe seriile de standarde europene relevante, precum și pe standarde de gestionare a mediului. Așadar, achizițiile publice necesită a fi abordate nu doar ca un proces de achiziție, dar și ca fiind un instrument prin care poate fi susținută dezvoltarea economică durabilă, protecția mediului, atenuarea problemelor sociale etc.

Legislația națională existentă în Republica Moldova este fezabilă pentru dezvoltarea durabilă a statului. Astfel, Republica Moldova este pregătită pentru a dezvolta o economie mai competitivă, pentru protejarea mediului, pentru dezvoltarea noilor tehnologii și metode de producție ecologică, pentru introducerea noilor rețele electrice inteligente și eficiente, pentru îmbunătățirea mediului de afaceri cu susținerea UE. În mare parte, cadrul normativ național transpune principiile achizițiilor publice durabile.

Referințe:

1. https://www.oneplanetnetwork.org/sites/default/files/1._legal_review_moldova_rom_fina..pdf
2. *Acordul de Asociere UE-RM, Cap. 8, art. 268, Achiziții Publice*: 1) Directiva 2004/18/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 31 martie 2004 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii; 2) Directiva 2004/17/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 31 martie 2004 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții în sectoarele apei, energiei, transporturilor și serviciilor poștale. Accesibil aici: http://www.gov.md/public/files/2013/ianuarie_2014/ACORD_RM-UE_1.pdf
3. *Regulamentul privind achizițiile publice folosind procedura de negociere*, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=349871>
4. *Regulamentul privind realizarea achizițiilor publice prin dialog competitiv*, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=349874>
5. Directiva 2014/24/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26.02.2014 privind achizițiile publice și de abrogare a Directivei 2004/18/CE. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, nr. 94/65 din 28.03.2014.
6. <https://dcfta.md/despre-aa-dcfta>
7. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

ABORDĂRI METODOLOGICE ÎN ELABORAREA STRATEGIILOR DE MARKETING UNIVERSITAR

METHODOLOGICAL APPROACHES IN DEVELOPING UNIVERSITY MARKETING STRATEGIES

Ecaterina ȘIȘCAN, ORCID: 0000-0002-6386-9489
Academia de Studii Economice din Moldova

CZU: 339.138:378.4(478)

e-mail: siscan.ecaterina@ase.md

Contextul global și național de dezvoltare a învățământului superior amplifică în mod constant provocările cu care se confruntă universitățile autohtone. Astfel, procesele de internaționalizare, globalizare și digitalizare din ultimii ani, alături de declinul demografic și subfinanțarea educației, au adus provocări importante pentru învățământul superior.

Universitățile din Republica Moldova se confruntă astăzi cu următoarele provocări: atragerea și retenția studenților în contextul intensificării concurenței pe piața națională și internațională; restructurarea ofertelor educaționale în funcție de cerințele pieței muncii și ale angajatorilor pentru a facilita angajabilitatea absolvenților, crearea și consolidarea parteneriatelor cu mediul de afaceri ș.a.

În aceste condiții, o importanță deosebită capătă problema orientării de marketing a instituțiilor de învățământ superior. Eficiența marketingului universitar, ca și în orice alt domeniu de activitate, depinde de calitatea planului și a strategiei de marketing. Cu toate acestea, elaborarea strategiilor și planurilor de marketing pe termen lung în universități nu este o practică răspândită. De regulă, ele se concentrează asupra unor acțiuni episodice orientate spre o anumită parte a strategiei de dezvoltare a instituției [1, p. 26].

Această stare de lucruri a determinat interesul pentru problema abordată în prezenta lucrare. Scopul prezentului articol, în acest context, constă în identificarea unor abordări și principii moderne în planificarea strategică de marketing educațional. Studiarea modelelor existente ar permite instituțiilor de învățământ superior alegerea modelului potrivit sau elaborarea propriului demers în planificarea activității de marketing.

Datorită specificului învățământului superior și a dinamismului mediului în care își desfășoară activitatea instituțiile de învățământ, scopul strategiilor de marketing educațional este cel de a oferi universităților o metodologie rațională și planificată pentru a identifica, a anticipa și a reacționa la schimbările pieței.

O trecere în revistă a publicațiilor în domeniu permite identificarea mai multor tipuri strategii de marketing și modele care sunt cu succes aplicate de către companiile din diferite domenii de activitate și care ar putea fi ajustate domeniului educațional. În lucrare va fi examinat modelul SOSTAC, ca o variantă alternativă pentru planificarea strategică de marketing. Alegerea este justificată de universalitatea și adaptabilitatea modelului.

Modelul SOSTAC a fost dezvoltat de Paul Smith încă în anii '90 ai secolului trecut și, deși modul în care a evaluat marketingul s-a dezvoltat mult, rămâne a fi unul dintre cele mai populare modele utilizate atât pentru planificarea strategică de marketing, cât și pentru planificarea campaniilor de marketing [2]. Mai mult ca atât, popularitatea acestuia a crescut și ca urmare a ajustării modelului la marketingul digital.

Așadar, modelul SOSTAC este un model de planificare a strategiilor de marketing compus din șase componente (Fig.):

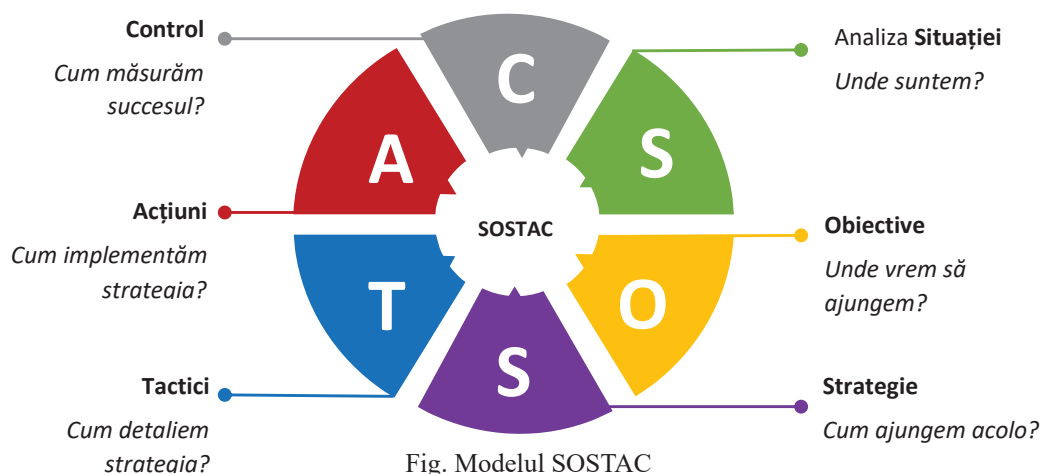


Fig. Modelul SOSTAC
Sursa: Elaborat de autor în baza [3].

Analiza situației este punctul de plecare în realizarea demersului de elaborare a strategiei de marketing. În cadrul acestei etape, se urmărește analiza mediului în care își desfășoară activitatea organizația, analiza clienților, competitorilor, punctelor forte și slabe ale organizației, oportunităților și amenințărilor. În calitate de instrumente pentru realizarea unei analize situaționale complexe, se utilizează: analiza PEST, analiza SWOT, Modelul 5C, Modelul lui Porter ș.a.

Obiective. După analiza situației în care se află compania, evaluarea punctelor forte și slabe, oportunităților și amenințărilor, este foarte important să se stabilească obiective clare, măsurabile pe termen lung și scurt. La această etapă se purcede la formularea misiunii și viziunii companiei, obiectivelor strategice care cel mai frecvent vizează: atragerea clienților noi, loializarea clienților, creșterea cotei de piață, extinderea pe noi piețe de desfacere etc.

Strategie. Este cea mai importantă parte a unui plan de marketing care stabilește direcția pentru tacticile și acțiunile potrivite. În linii mari, acum se decide cum își va atinge compania obiectivele. Sarcinile marketingului la această etapă se referă la identificarea piețelor – țintă, poziționare, crearea de valoare ș.a. De cele mai dese ori, companiile utilizează în acest scop modelul STP (segmentare, țargetare, poziționare).

Tacticile detaliază strategia de marketing și conțin acele instrumente specifice pe care compania intenționează să le utilizeze pentru a atinge publicul – țintă și obiectivele de marketing. În mod obișnuit, se operează cu instrumentele mixului de marketing (4P/7P), dar, în funcție de natura planului de marketing și obiectivele propuse, instrumentele pot varia.

Acțiuni. Această componentă acoperă zona marketingului intern fără de care niciun plan, oricât de bine gândit, nu are șanse să fie implementat [2]. În această etapă se stabilesc atribuțiile și responsabilitățile angajaților, resursele care vor fi procesate. Pentru notarea tuturor acțiunilor, poate fi folosit cadrul celor 7S al lui McKinsey.

Control. La această etapă se realizează controlul rezultatelor intermediare, monitorizarea implementării planului, evaluarea eficienței strategiei de marketing, analiza indicatorilor de performanță.

Avantajul esențial al modelului SOSTAC constă în flexibilitatea lui. Această abordare permite evaluarea situației curente a marketingului în companie și ajustarea deciziilor la fiecare din etapele analizate. Flexibilitatea modelului înseamnă că acesta poate fi folosit cu succes la elaborarea strategiilor pe termen lung chiar și în condițiile transformărilor digitale rapide la care asistăm.

Deși modelul este dezvoltat și utilizat preponderent în domeniul afacerilor, considerăm că acesta poate sta la baza metodologiei de elaborare a strategiilor și planurilor de marketing al instituției de învățământ superior.

Referințe:

1. FOSKETT, N. Markets, government, funding and the marketisation of UK higher education. In: *The marketisation of higher education: the student as consumer*. Edited by Mike MOLESWORTH, Elizabeth NIXON and Richard SCULLION. Taylor & Francis e-Library, 2010, pp. 25-38. ISBN 0-203-84282-0.
2. *Strategie de marketing digital cu SOSTAC*. [Accesat: 06.09.2022]. Disponibil: <https://institutuldemarketing.ro/strategie-de-marketing-digital-cu-sostac/>
3. *PR Smith Marketing Ltd*. [Accesat: 06.09.2022]. Disponibil: <https://prsmith.org/sostac/>
4. ИЗАКОВА, Н. Б., КАПУСТИНА, Л. М. Концептуальная модель управления маркетингом малого промышленного предприятия. В: *Журнал экономической теории*. 2019, № 4 (16), сс. 796-809.

MANAGEMENTUL SERVICIILOR MEDICALE PRIVATE ÎN RAPORT CU COMPONENTELE SISTEMULUI INFORMAȚIONAL CONTABIL

MANAGEMENT OF PRIVATE HEALTHCARE SERVICES, CONSIDERING THE COMPONENTS OF ACCOUNTING IT SYSTEMS

Maria BOGOI, ORCID: 0000-0003-3393-104X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 005:614.1:657.1

e-mail: tinevschi@mail.ru

Managementul serviciilor medicale private în raport cu componentele sistemului informațional contabil, este o parte componentă a organizării instituției medicale, iar pentru studierea acesteia sunt necesare atât cunoștințele generale în domeniul managementului, cât și înțelegerea unor noțiuni, concepte și abordări specifice.

Scopul serviciilor medicale private este de a asigura ca regiunea sa fie organizată, administrată și susținută în conformitate cu principiile stabilite de Strategia Globală pentru Sănătate tuturor: și anume, echitate, accesibilitate, accent pe promovare și prevenire, dezvoltarea comunității, descentralizarea, integrarea programelor de sănătate și coordonare diferitelor condiții medicale. O abordare bazată pe îngrijirea sănătății ce pune accentul atât pe populație cât și pe individ este un mijloc de a obține acest lucru.

Sistemul de management, orientat spre calitate, reprezintă premisa fundamentală a sistemelor actuale de management, orientate spre soluționarea eficientă a problemelor, verificarea rezultatelor și dezvoltarea planurilor de acțiune, într-un proces dinamic de adaptare la mediul extern și intern.

Managementul unităților sanitare constă în studierea proceselor și relațiilor de management din cadrul unei unități medicale, în vederea descoperirii legislațiilor și principiilor ce le guvernează și a conceperii de noi sisteme, metode, tehnici și modalități de conducere care să asigure obținerea și creșterea competitivității. Esența științei managementului o reprezintă studiul relațiilor și proceselor de management [1].

Procesul de management într-o unitate sanitară constă în ansamblul fazelor prin care se determină obiectivele acestuia, resursele și procesele de muncă necesare realizării și executării acestora, prin care se înregistrează și controlează munca personalului, folosind un ansamblu de metode și tehnici în vederea îndeplinirii eficiente a rațiunilor ce au determinat înființarea unității respective.

Procesele de execuție – din punct de vedere cantitativ, se caracterizează prin faptul ca forța de muncă fie că acționează asupra obiectelor muncii prin intermediul mijloacelor de muncă, asigură o serie de servicii corespunzătoare naturii proceselor de muncă implicate și obiectivelor previzionate.

Procesele de management – se caracterizează prin aceea ca o parte din forța de muncă acționează asupra celeilalte părți, a majorității resurselor umane, în vederea realizării unei eficiențe cât mai ridicate, având caracter preponderent multilateral.

Relațiile de management pot fi definite ca raporturile ce se stabilesc între componentele unei organizații și între acestea și componentele altor sisteme, în procesele previzionării, coordonării, antrenării și control-evaluării activităților unității [3].

Procesul de management se poate partaja, având în vedere natura sarcinilor implicate de desfășurarea lui și modul de realizare, în cinci funcții: previziune, organizare, coordonare, antrenare, control-evaluare.

Exercitarea funcțiilor și relațiilor de management la nivelul unei unități sanitare se realizează prin sistemul de management.

✓ **Subsistemul decizional** constă în ansamblul deciziilor adoptate și aplicate în unitatea sanitară. Componenta esențială a sistemului decizional o reprezintă *decizia de conducere sau de management* prin care desemnăm cursul de acțiune ales în vederea îndeplinirii unui obiectiv, ce are implicații directe asupra a cel puțin unei alte persoane, influențând compartimentul și acțiunile.

✓ **Subsistemul informațional** cuprinde totalitatea datelor, informațiilor circuitelor informaționale, fluxurilor informaționale, procedurilor și mijloacelor de tratare a informațiilor existente, care au ca scop asigurarea suportului informațional necesar previzionării și îndeplinirii obiectivelor [5].

Orice sistem informațional îndeplinește următoarele funcții: decizionare, operațională și de documentare.

Sistemul de management al unei unități sanitare poate fi definit ca ansamblul elementelor cu caracter decizional, organizatoric, informational, motivational etc. din cadrul unității sanitare, prin intermediul căreia se exercită ansamblul proceselor și relațiilor de management, în vederea obținerii unei eficacități și eficiențe cât mai mari.

Sistemul de management cuprinde mai multe component, și anume:

- Subsistemul metodologic;
- Subsistemul decizional;
- Subsistemul informațional;
- Subsistemul organizatoric.

Sistemul informațional al managementului poate fi definit ca sistem manual sau computerizat, proiectat și aplicat cu scopul de a le oferi managerilor de la toate nivelurile și funcțiile informațiile parvenite din sursele interne și externe ale organizației, pentru comunicarea și utilizarea acestora în adoptarea de decizii eficiente în activitățile de previziune, organizare, coordonare și control, conform competențelor specifice [4].

Definirea *sistemului informațional* conform unei sau altei teorii, al unui sau altui domeniu poate să ducă la omiterea unor caracteristici ale sale, la o îngustare a sensului sistemului informațional.

O altă definiție determină **sistemul informațional** ca *un set de elemente sau echipamente interconectate ce colectează (prin intrare), manipulează, stochează (prin pro-*

cesare) și repartizează (prin ieșire) date și informații tot așa de bine ca și un mecanism cu reacție inversă (Fig. 1).

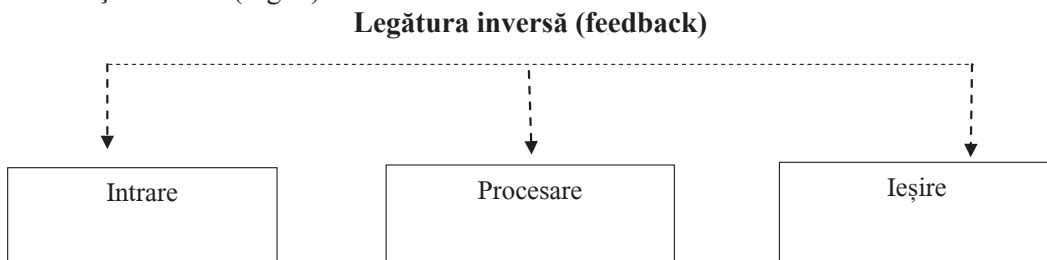


Fig.1. Componentele unui sistem informațional

Un alt punct de vedere în definirea sistemului informațional este cel al managementului, activitate care îl folosește cel mai mult și pentru care este indispensabil.

Imaginea din Figura 2 ilustrează de ce e necesar să definim termenul *sistem informațional* din punctul de vedere al procesului de management alături de noțiunile *tehnologie, informațională* și *management* [4].

Sistemele informaționale sunt acele sisteme care utilizează tehnologii informaționale pentru colectarea, transmiterea, stocarea, regăsirea, manipularea, vizualizarea informației, folosite în unul sau mai multe procese de management.



Fig.2. Sistemul informațional și tehnologiile informaționale în contextul managementului

În mod general, un sistem este un ansamblu de elemente conectate între ele, care formează un întreg, iar sistemul informațional este definit ca fiind un „ansamblu de procedee, și mijloace de colectare, prelucrare și transmitere a informației necesare procesului de conducere a întreprinderilor, instituțiilor, ministerelor etc.”.

Informația este o „comunicare, veste, știre care pune pe cineva la curent cu o situație” și constituie o „reprezentare simbolică asupra unor entități din realitate”. Aceasta prezintă caracter de noutate pentru receptori, fiind reprezentată de elemente noi, în raport cu cunoștințele prealabile, ce sunt cuprinse în semnificația unui simbol sau a unui grup de simboluri: text scris, mesaj vorbit etc.

Informațiile se obțin pe baza datelor, acestea din urmă fiind reprezentate prin diferite cuvinte, propoziții, cifre, semne, imagini, culori. Suportul material al datelor îl constituie purtătorii de date (documente, diverse registre, și cei tehnici: benzi, dischete, CD-uri etc.), care au calitatea de a conserva, stoca și restitui datele.

Volumul de informații aflat în curs de transfer între două entități active din cadrul unui sistem informațional reprezintă un flux informațional; orice astfel de flux se caracterizează prin direcție, sens și conținut. Direcția fluxului informațional este reprezentată de canalul informațional, respectiv mediul de comunicare existent în mod potențial între două stații informaționale, sensul fluxului informațional indică orientarea lui de la entitatea-sursă către entitatea-receptoare, iar conținutul poate fi reprezentat de mesaje, indicatori sau documente vehiculate.

Conducerea oricărei unități presupune adoptarea de către echipa managerială a unei multitudini de decizii cu privire la activitatea curentă, previzională, de investiții etc. Pentru luarea de decizii, decidenții au nevoie de informații, cu ajutorul cărora să-și fundamenteze opțiunea lor [5]. Managementul unității, indiferent de obiectul de activitate, se bazează pe informații, care după zona de proveniență se împart în informații interne (furnizate din interiorul unității) și informații externe (colectate din exteriorul unității).

Întrucât prezintă utilitate ca resursă, iar pentru obținerea sa presupune efort uman și cheltuieli, informația devine obiect al economiei sub forma bunurilor informaționale. Față de categoria bunurilor corporale, cele informaționale prezintă următoarele particularități distinctive: costuri înalte pentru producere, dar relativ reduse pentru înregistrare și reproducere; caracterul perisabil, supuse rapidei uzuri morale; consum nedistructiv, multiplicare prin diseminare, deținătorii inițiali nefiind deposedați de utilitatea transferată altor subiecți receptori.

Informațiile care, prin conținutul și modul lor de organizare și regăsire, prezintă utilitate și disponibilitate pentru folosirea lor de către factorul uman în scopuri de cunoaștere, decizie sau acțiune dau conținut resurselor informaționale. Constituirea și utilizarea resurselor informaționale pot fi considerate la nivel de organizație, de sector economic, de economie națională, precum și la scară internațională. La nivelul firmelor de afaceri, resursele informaționale reprezintă o sursă majoră de avantaj concurențial, care devine activă în funcție de abilitatea cu care aceste resurse sunt gestionate pentru promovarea obiectivelor strategice urmărite. „În ansamblul unui sistem cu resurse epuizabile, informația, continuu regenerabilă, tinde să devină resursa cea mai importantă”.

Pentru ca informația să devină aptă pentru utilizare, aceasta trebuie să îndeplinească condițiile de autenticitate în reprezentarea realității, exactitate a fixării aspectelor ei cuantificabile și oportunitate a disponibilizării sale în locul și la momentul cerut.

În funcție de obiectul de reflectare și de destinația atribuită de către utilizatori, informația poate fi de natură economică, științifică, tehnică, social-politică etc. Dacă mesajul comunicat se referă la activități economico-financiare, atunci avem de-a face cu o informație economică [4].

Operând cu informații, ca și materie primă, contabilitatea este văzută ca fiind „o tehnică de ordin cantitativ, de colectare, prelucrare și analiză a informațiilor privind fluxurile economice din activitatea unei întreprinderi”. Privită ca și activitate specializată în măsurarea, evaluarea, cunoașterea, gestiunea și controlul activelor, datoriilor și capitalurilor proprii, precum și a rezultatelor obținute, contabilitatea trebuie să asigure – potrivit Legii contabilității și raportării financiare, nr.287 din 15.12.2017 – înregistrarea cronologică și sistematică, prelucrarea, publicarea și păstrarea informațiilor cu privire la poziția financiară, performanța financiară și fluxurile de trezorerie, atât pentru cerințele interne ale acestora, cât și în relațiile cu investitorii prezenți și potențiali, creditorii financiari și comerciali, clienții, instituțiile publice și alți utilizatori [2].

Din această definiție rezultă că unitățile patrimoniale trebuie să furnizeze informații despre activitatea desfășurată tuturor acelorora cu care acestea au relații: statul, băncile, furnizorii, clienții, salariații, asociații și acționarii, alte persoane fizice sau juridice, iar comunicarea are ca obiect informațiile contabile.

Informația contabilă este produsul final al contabilității. Acesta nu poate fi decât rezultatul unui compromis între așteptări și exigențe multiple. Profesorul Mihai Ristea consemna următoarele „acceptată ca o practică socială, contabilitatea se află în situația de a-și trata produsul pe care-l furnizează ca un compromis între așteptările și exigențele protagoniștilor sociali, între cererea și oferta de informații contabile”.

Sistemul informațional contabil poate fi definit ca fiind ansamblul mijloacelor, procedeele și metodelor utilizate pentru colectarea, consemnarea, prelucrarea, transmiterea, utilizarea și stocarea informațiilor contabile [5].

Contabilitatea este o sursă majoră de informații pentru conducerea oricărei unități, cu cele două ramuri ale sale: contabilitatea financiară și contabilitatea de gestiune. În cadrul contabilității financiare, informațiile contabile sunt sintetizate în situațiile financiare ale întreprinderii. Aceste documente se întocmesc, pentru perioade de timp, numite exerciții financiare. În schimb, în cadrul contabilității de gestiune, informațiile contabile sunt conținute de diverse documente destinate uzului intern al managementului, pentru adoptarea deciziilor curente ale întreprinderii. Nevoile informaționale ale managerilor sunt acoperite, în cea mai mare parte, prin rapoarte nepublicate. Aceștia nu sunt limitați la informațiile comunicate prin documentele de sinteză publicate și nici nu trebuie să aștepte atât de mult.

Funcția de informare a contabilității constă în furnizarea informațiilor în scopul fundamentării deciziilor. *Contabilitatea are o funcție de informare internă* (pentru managementul întreprinderii) *și o funcție de informare externă* (a terților). Informațiile furnizate de contabilitate stau la baza procesului decizional atât în interiorul, cât și în exteriorul întreprinderii.

Contabilitatea furnizează informații cu privire la modul de gospodărire a resurselor de care dispune (materiale, financiare, umane), evoluția producției obținute, costurile de producție, veniturile realizate etc. După gradul de transparență, informațiile furnizate de contabilitate se grupează în două mari categorii:

- *informații total transparente*: cele care se referă la poziția și performanța financiară. Acestea fac obiectul contabilității financiare. Se obțin după reguli precizate de Ministerul Finanțelor Publice, au deci un caracter normat, publicându-se în vederea informării corecte a tuturor persoanelor interesate;

- *informații mai puțin transparente*: cele care se referă la calculația costurilor, structura bugetelor întreprinderii, cunoașterea performanțelor interne etc. Acestea fac obiectul contabilității de gestiune. Nu au un caracter normat și nu sunt divulgabile marelui public, întrucât țin de secretul de întreprindere.

Având în vedere această delimitare a informațiilor, *sistemul informațional contabil al întreprinderii are două componente*: una care se ocupă de furnizarea informațiilor în exterior – *contabilitatea financiară* și alta, care furnizează informații doar celor din întreprindere – *contabilitatea de gestiune*. Contabilitatea financiară (generală) este considerată „fața externă” a întreprinderii, iar contabilitatea de gestiune (internă, managerială, de exploatare, analitică) considerată „fața internă” a întreprinderii.

Delimitarea informațiilor în informații publice și informații confidențiale (nedivulgabile) a apărut din momentul în care s-a conturat conținutul contabilității de gestiune, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, ca urmare a multiplicării societăților pe acțiuni (care au separat conducerea întreprinderilor de proprietarii acestora), a revoluției industriale și apariției concurenței. Sub aspectul organizării sistemului informațional contabil al unei întreprinderi există două concepte: monism contabil și dualism contabil. Monismul contabil presupune existența unui singur circuit de informații contabile, în timp ce dualismul contabil separă cele două categorii de informații contabile.

Referințe:

1. Legea ocrotirii sănătății nr.411-XII. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 28.03.1995, nr.34.
2. Legea contabilității și raportării financiare nr.287 din 15.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.1-6. Data intrării în vigoare: 01.01.2019.
3. LOZAN, O., GRAMA, R., CIOCANU, M. et al. *Managementul calității în instituțiile spitalicești*. Chișinău : T- Par, 2017.
4. Precizări privind unele măsuri referitoare la organizarea și conducerea contabilității de gestiune, aprobate prin Ordinul M.F.P. nr.182/2003, publicate în: *Monitorul Oficial al României*, 2004, nr.23.
5. NOYELLE, D., WESTERCAMP, G. *Cele trei componente ale unui sistem informațional, Informatique et gestion*. Franța, 2002, nr.30.

INTEGRAREA FACTORILOR ESG ÎN ACTIVITATEA INSTITUȚIILOR DE CREDIT

INTEGRATION OF ESG FACTORS IN THE ACTIVITY OF CREDIT INSTITUTIONS

Daniela BUMBAC, ORCID: 0000-0002-8457-0398
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 005.334:336.77

e-mail: pislaruc_daniela@mail.ru

Încălzirea globală, pierderea semnificativă a biodiversității și poluarea legată de activitățile umane amenință tot mai mult viitorul planetei și al societății noastre. Este un fapt incontestabil astăzi că tranziția digitală și verde, precum și accelerarea schimbărilor climatice necesită definirea unor noi modele de dezvoltare economică ce presupune reziliență, incluziune, egalitate, solidaritate și o relație mai bună a agenților economici cu natura. În timp ce performanța organizațională definită în mod tradițional nu a respectat întru totul cerințele mediului, bunăstării sociale și biodiversității, voci auguste proclamă revizuirea acestei relații de operare prin noi abordări de evaluare a performanței în afaceri. Odată cu angajamentul statelor de a limita încălzirea globală, se fac eforturi considerabile la toate nivelurile pentru realizarea cu succes a acestui obiectiv.

ESG – *Environmental, Social and Governance*, este un termen destul de frecvent întâlnit în mediul economic. În esență **ESG** se referă la trei factori de bază – de **mediu**, **sociali** și de **gubernanță** – prin care se poate măsura durabilitatea și impactul social al unei organizații.

1. Factorii de mediu includ contribuțiile pe care o organizație le face pentru a diminua efectul emisiilor gazelor cu efect de seră, managementul deșeurilor sau folosirea în mod eficient a energiei.

2. Factorii sociali se referă la drepturile omului, oferirea de condiții optime de muncă pentru fiecare angajat în parte sau eradicarea oricărei forme de exploatare a minorilor. Una dintre principalele misiuni ale oricărei companii ar trebui să fie dezvoltarea comunității în care activează, fără a cauza disconfort pentru niciuna dintre părțile implicate.

3. Factorii de gubernanță reprezintă baza principiilor dintre oricare organizație și stakeholderi. O relație profitabilă între companie și partenerii externi înseamnă un echilibru între interesele fiecărei părți.

Criza COVID-19 ilustrează materialitatea factorilor de risc social și de mediu, precum și importanța unei guvernante puternice. În acest context, *trio-ul ESG va deveni pe parcurs un indicator fundamental în analizele financiare și nu numai.*

Continuitatea afacerii, sănătatea și bunăstarea angajaților, planificarea strategică pe termen lung au devenit domenii critice începând cu 2020. Salariații, clienții, inves-

titorii, acționarii au un interes crescut ca afacerile să „livreze” rezultate responsabile și din punct de vedere social. Pandemia a subliniat importanța capitalului uman, social și modul în care acestea sprijină bunăstarea companiilor. Tot pandemia ne-a arătat cât de interconecțați suntem la nivel global și cât de rapid se pot propaga riscurile de tip ESG în întregul sistem economic internațional. Companiile care vor include măsurarea indicilor ESG în strategia de management al riscurilor vor putea acționa proactiv pregătind planuri adecvate de intervenție care le vor permite rezistența pe piață chiar și pe timp de criză.

Începând cu anul 2020, criteriile de mediu, guvernanta și sociali au început să fie integrate de către organismele de supraveghere și de reglementare ale băncilor europene, în special Autoritatea Bancară Europeană (EBA) și Banca Centrală Europeană (BCE). În plus, din 2022 băncile și companiile de investiții sunt obligate să manifeste transparență față de investitori cu privire la sustenabilitatea investițiilor lor. Includerea riscurilor de mediu în reglementările bancare este o noutate care va determina o schimbare semnificativă în managementul riscurilor, precum și în organizarea și strategia de afaceri a băncilor. Deși introducerea acestor riscuri poate fi percepută de instituțiile bancare ca fiind anumite constrângeri, prin dificultatea implementării precum și o posibilă creștere a cerințelor de capital, pe de altă parte, ea poate constitui o oportunitate.

Într-adevăr, băncile care finanțează proiecte inovatoare-ecologice și realizează produse sustenabile, vor beneficia de un avantaj major în ceea ce privește profitabilitatea durabilă, riscurile de mediu și rezistența. În plus, ele pot deveni motoarele unei economii mai ecologice și mai responsabile.

Orientările ABE privind acordarea și monitorizarea împrumuturilor impun o serie de criterii pe care băncile trebuie să le ia în considerare înainte de a acorda credite, expunerea debitorilor la factorii de mediu fiind unul dintre aceștia. În primul rând, băncile ar putea lua în considerare sustenabilitatea activității unei companii în politica lor de finanțare, în special ținând cont de un orizont de timp mai lung decât cel actual: de exemplu 10 sau 20 de ani. Acest orizont mai lung ar viza efectele negative pe care multe activități industriale și comerciale le pot avea asupra mediului și populației locale. De exemplu, deși o activitate se poate dovedi de succes și profitabilă pe termen scurt și mediu (până la 5 ani), ea poate fi nesustenabilă din cauza impactului său asupra mediului și a faptului că profitabilitatea acesteia poate scădea pe orizonturi mai lungi de timp (scăderea cererii consumatorilor, utilizarea tehnologiei învechite etc.).

Publicațiile privind riscurile de mediu ale autorităților europene de supraveghere bancară stabilesc o bază de reglementare solidă privind tratamentul prudential al acestor riscuri. Acestea introduc schimbări majore în managementul și guvernanta instituțiilor de credit. În primul rând, băncile vor trebui să evalueze noi riscuri pe care nu erau obișnuite să le măsoare înainte. În plus, ele vor trebui să-și revizuiască semnificativ modelele actuale, în special, pe cele pentru evaluarea parametrilor de risc de credit (rating, probabilitatea de nerambursare, pierderi în caz de nerambursare). În al doilea rând, băncile vor trebui să ia în considerare noi factori de risc și indicatori în faza de acordare și mo-

monitorizare a creditelor. Acești noi indicatori vor influența decizia de acordare, precum și evaluarea clienților existenți (modificări ale ratingului lor). În al treilea rând, instituțiile vor trebui să schimbe percepția și guvernarea riscurilor lor și să își revizuiască apetitul pentru risc.

Concluzii. Instituțiile de credit ar trebui să perceapă impactul pe termen scurt, mediu și lung al riscurilor climatice și de mediu, care trebuie luate în considerare în procesele de guvernare ale instituției. Riscurile legate de mediu trebuie integrate în guvernarea instituției conform modelului celor trei linii de apărare (audit, risc, conformitate). Cadrul de gestiune a riscurilor bancare ar trebui actualizat pentru a integra factorii ESG în procesele de detectare, cuantificare și gestiune a riscurilor. Monitorizarea impactului factorilor ESG asupra fluxurilor de numerar și a tamponului de lichiditate, precum și asupra expunerii curente la riscul de piață și instituirea testelor de stress. Integrarea factorilor ESG în procesul de creditarea băncii și dezvoltarea conceptului de finanțare verde.

Introducerea criteriilor de sustenabilitate în reglementările bancare reprezintă o provocare majoră pentru atenuarea schimbărilor climatice și conservarea mediului, precum și pentru managementul riscurilor băncilor. Pe de o parte, luarea în considerare a acestor factori ar încuraja unitățile să finanțeze proiecte și activități durabile, cu un impact redus asupra mediului, iar pe de altă parte, ar schimba semnificativ strategia de afaceri, precum și percepția față de guvernarea și managementul riscurilor în bănci.

Referințe:

1. *Intégration de l'analyse du risque relatif aux facteurs ESG au sein d'une stratégie de placement macroéconomique.* Disponibil: https://www.cibcassetmanagement.com/email/assets/documents/pdfs/Integrating-ESG-Risk-Analysis_fr.pdf [Accesat: 22.08.2022].
2. BERENGUER, M. *Intégrer les risques liés au climat dans les exigences de fonds propres des banques.* Disponibil: <https://www.i4ce.org/publication/integrer-les-risques-lies-au-climat-dans-les-exigences-de-fonds-propres-des-banques/> [Accesat: 01.09.2022].
3. *Le changement climatique: quels risques pour les banques et les assurances? Analyses et synthèses.* Disponibil: https://acpr.banque-france.fr/sites/default/files/medias/documents/as_101_risque_climatique_banques_fr.pdf [Accesat: 04.09.2022].

CONVENȚIA-CADRU PRIVIND ETICA ÎN TURISM – PILONUL DE BAZĂ PENTRU DEZVOLTAREA DURABILĂ A TURISMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

THE FRAMEWORK CONVENTION ON TOURISM ETHICS – THE BASIC PILLAR FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Victor CIOBANU, ORCID: 0000-0002-3055-6697
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 338.48:174(478)

e-mail: victorciobanu7@gmail.com

În cadrul normativ și în documentele de politici, Republica Moldova este orientată spre dezvoltarea durabilă a turismului. Astfel, în conformitate cu art. 4 alin. (1) din Legea nr. 352/2006 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova „Statul sprijină turismul, ca unul din domeniile prioritare ale economiei naționale ... prin crearea de condiții pentru dezvoltarea durabilă a turismului” [1]. Întru realizarea acestui obiectiv, „Guvernul stabilește politica de stat în domeniul turismului, aprobă strategia și programele naționale în domeniu, precum și asigură dezvoltarea durabilă a turismului” [1].

Unul dintre primele documente de politici care a pus accent pe dezvoltarea durabilă a fost Strategia de dezvoltare durabilă a turismului în Republica Moldova în anii 2003-2015, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 1065 din 02 septembrie 2003 [2].

Orientarea spre dezvoltarea durabilă a fost reflectată, într-un mod mai voalat, și în Strategia de dezvoltare a turismului „Turism 2020”, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 338 din 19 mai 2014, care în obiectivul specific nr. 1 își propune „Perfecționarea cadrului normativ în domeniul turismului în conformitate cu cerințele pieței turistice, racordate la standardele europene” [3].

Direcția spre o dezvoltare durabilă a turismului este păstrată și în proiectul Programului național de dezvoltare a turismului „Turism 2026” pentru anii 2022-2026 [4]. Astfel, acesta se propune a fi „un document de planificare strategică elaborat în vederea stabilirii unui cadru de politici pasibil să ofere o abordare holistică și vizionară asupra dezvoltării industriei turismului pe termen mediu, cu accent preponderent pe valorificarea inteligentă și durabilă a potențialului turistic al Republicii Moldova, creând un mediu favorabil și cuprinzător pentru dezvoltarea unui produs turistic competitiv și sustenabil [4].

Deși declarate ca direcții prioritare de dezvoltare, aspectele de sustenabilitate în documentele de politici enunțate au un caracter destul de timid. Pentru a fortifica caracterul sustenabil, este necesar de a reforma substanțial domeniul turismului, aplicând o abordare modernă, reflectată într-o lege nouă, care să fie elaborată în baza principiilor stabilite în *Convenția-cadru privind Etica în Turism*.

Convenția-cadru privind etica în turism a fost adoptată în cadrul celei de-a 23-a sesiuni a Adunării Generale a Organizației Mondiale a Turismului a Națiunilor Unite (UNWTO sau OMT) prin Rezoluția A/RES/722 (XXIII) din 12 septembrie 2019.

UNWTO, din care fac parte 193 de state-membre ONU, a invitat toate statele-membre să ratifice/adere la Convenție.

Scopul **Convenției** constă în contribuirea la **dezvoltarea turismului sustenabil, responsabil și accesibil**. Țările-membre urmează să implementeze prevederile Convenției prin elaborarea unei politici în domeniu, care să corespundă celor 9 principii, și anume:

- 1) Aportul turismului la înțelegere reciprocă și respect între popoare și societăți;
- 2) Turismul – instrument al perfecționării individuale și colective;
- 3) Turismul – factor al stabilității ecologice;
- 4) Turismul – domeniu ce utilizează resurse culturale și contribuie la sporirea acestora;
- 5) Turismul – o activitate benefică pentru țările și comunitățile-gază;
- 6) Responsabilitățile participanților la procesul turistic;
- 7) Dreptul la turism;
- 8) Libertatea călătoriilor turistice;
- 9) Drepturile angajaților și profesionalilor din sectorul turistic” [7].

Astfel, principiile enunțate, acoperind componentele economice, sociale, culturale și de mediu, intenționează să sprijine maximizarea beneficiilor sectorului turismului, minimalizând în același timp potențialele impacturi negative.

Prin ratificarea Convenției, Republica Moldova urmează să-și asume anumite obligațiuni, inclusiv de ordin legislativ, organizațional și financiar. În acest sens, este necesară consultarea extinsă cu toți participanții la procesul turistic pe așa subiecte ca: asigurarea accesului la odihnă, călătorii și concedii; securitatea și protecția sănătății turiștilor; integrarea maximă a obiectivelor turistice în infrastructura social-economică a localităților; în cazul investițiilor – asigurarea efectuării analizei privind impactul asupra mediului cultural și asupra mediului natural; reinvestirea veniturilor din turism în infrastructura turistică și reabilitarea obiectivelor culturale valorificate în activitatea turistică; obligațiuni pentru mijloacele mass-media; stimularea turismului social; aspecte privind garantarea drepturilor angajaților din domeniul turismului ținând cont de specificul activității; asigurarea accesului la instruirea de specialitate etc.

În același timp, respectarea principiilor de bază de dezvoltare a turismului va contribui la dezvoltarea sustenabilă turismului în țara noastră și la sporirea imaginii Republicii Moldova ca destinație turistică în plan internațional.

Concluzii:

1. Domeniul turismului din Republica Moldova este necesar de a fi revizuit substanțial, aplicând o abordare modernă, reflectată într-o lege nouă, elaborată în baza principiilor stabilite în *Convenția-cadru privind Etica în Turism*.

2. Alinierea Republicii Moldova la principiile de etică în turism va spori imaginea țării ca și destinație turistică și va facilita integrarea acesteia în piața turistică mondială.

3. Ratificarea Convenției va avea un efect benefic asupra economiei Republicii Moldova, deoarece respectarea de către toți participanții la procesul turistic din țară a principiilor de etică în turism va contribui la afirmarea domeniului turistic drept o activitate sustenabilă, generatoare de venituri în comunitățile-gază, va spori capacitatea și performanța întreprinderilor din turism și va satisface nevoile crescânde și emergente ale consumatorilor de turism.

4. Prin abordările expuse în principiile de etică în turism, ratificarea Convenției va consolida acțiunile tuturor participanților la procesul turistic și va contribui la dezvoltarea cooperării și colaborării în domeniul turismului la nivel local, național și internațional.

5. Respectarea principiilor de etică în turism va contribui la realizarea Obiectivelor Dezvoltării Durabile ale Agendei 2030, în special, în ceea ce privește creșterea economică comprehensivă și durabilă, ocuparea deplină și productivă a forței de muncă, munca decentă pentru toți, precum și consumul și producerea durabilă.

Recomandări. În scopul asigurării dezvoltării durabile a turismului în Republica Moldova, autorul consideră necesară întreprinderea, pe etape, a următoarelor acțiuni:

1. Ratificarea, de către Republica Moldova, a Convenției-cadru privind Codul de etică în turism.
2. Elaborarea, în baza principiilor expuse în Convenție, a legii noi a turismului.
3. Elaborarea, în baza legii noi, și implementarea unor programe de dezvoltare durabilă a turismului, orientate spre realizarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă.

Referințe:

1. Legea nr. 352/2006 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121972&lang=ro.
2. Strategia de dezvoltare durabilă a turismului în Republica Moldova în anii 2003-2015, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 1065 din 02 septembrie 2003, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=77959&lang=ro.
3. Strategia de dezvoltare a turismului „Turism 2020”, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 338 din 19 mai 2014, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=56010&lang=ro.
4. Proiectul Programului național de dezvoltare a turismului pentru anii 2022-2026 „Turism 2026”, <https://particip.gov.md/ru/document/stages/proiectul-hotararii-de-guvern-cu-privire-la-aprobarea-programului-national-de-dezvoltarea-turismului-turism-2026-pentru-anii-2022-2026-in-continuare-programul-turism-2026/9488>.

5. Raportul privind realizarea în anii 2014-2020 a Strategiei de dezvoltare a turismului „Turism 2020” (<https://mei.gov.md/ro/content/rapoarte-transparenta>).
6. Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2021-2023, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 636 din 11 decembrie 2019, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128516&lang=ro
7. Convenția-cadru privind Codul de etică în Turism, adoptată de OMT <https://www.unwto.org/ethics-convention>

ROLUL BRANDULUI DE ȚARĂ ȘI AL IMAGINII LA DEZVOLTAREA ȚĂRII

THE ROLE OF NATION BRAND AND IMAGE IN THE DEVELOPMENT OF THE NATION

Veronica FURDUI, ORCID: 0000-0002-2620-5843
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

CZU: 659.126:330.34(478)

e-mail: veronica.furdui41@gmail.com

Într-o eră a globalizării economice, în care relațiile internaționale se află într-o interdependență și concurență economică, pentru a activa cu succes în viitor, politicienii vor trebui să se antreneze activ în *brand management* care are ca sarcini depistarea unei nișe a brandului specific țării, implicarea în marketingul competitiv, asigurarea satisfacției clienților, și mai presus de toate, crearea loialității brandului.

Un brand de țară reprezintă o construcție simbolică, care accentuează în mod pozitiv calitățile memorabile, atractive, unice, relevante și durabile ale unei națiuni [1].

Brandul de țară constituie un ciclu de autoreglare perpetuă: o țară promovează brandurile naționale, care, la rândul lor, vor promova țara. Imaginea și progresul sunt două componente paralele dintr-un sistem economic, o imagine pozitivă a unei țări fiind consecința progresului, și viceversa, iar o gestionare a imaginii și progresului în tandem creează o schimbare accelerată a situației și poziției unei țări. Un brand de țară poate modela profund destinul economic, cultural, politic al țării și competitivitatea internațională.

Promotorii acestui concept îl apreciază ca fiind un puternic egalizator pentru țările fără influență economică, militară, politică care cu ajutorul brandului pot concura pe piața globală. Astfel brandul de țară poate ajuta la obținerea unei vizibilități mai mari, atragerea turiștilor și investitorilor străini, extinderea exporturilor și promovarea imaginii în rândul statelor-membre ale organismelor internaționale, concomitent cu cultivarea patriotismului în rândul cetățenilor din țară.

În literatura de specialitate, se menționează diferite dimensiuni ale brandului de țară, care pot fi sintetizate într-un model hexagonal al brandului de țară, care cuprinde: turismul, brandurile de export, politica internă și externă (sau diplomația publică), investițiile și imigrația, cultura și istoria și oamenii [2, p.118].

Aceste elemente joacă un rol important în competitivitatea internațională a unei țări fiind principalele aspecte cu care publicul din străinătate vine în contact.

Obiectivul principal al oricărei țări trebuie să fie cunoașterea poziției pe care o deține pe piața globală, pentru a-și modela evoluția în direcția competitivității internaționale prin intermediul strategiilor de poziționare.

Reputația sau imaginea unei țări (brandului de țară) poate fi afectată în funcție de poziția pe care o deține în clasamentele internaționale, în special în cele cu un grad ridicat de notorietate în rândul factorilor de decizie.

Există indicatori specifici care evaluează poziția relativă a diferitelor țări și care se bazează pe percepția anumitor audiențe. Cel mai utilizat și cunoscut indicator al percepției publicului este indicatorul brandului de țară „Anholt Ipsos Nation Brands Index (NBI)”, elaborat de Simon Anholt, inventatorul conceptului brand de țară. Astfel, Simon Anholt a lansat primul clasament internațional al brandurilor de țară bazându-se pe o analiză comparativă efectuată la nivelul a 11 țări, care la moment a ajuns la 60 de țări, în ceea ce privește produsele și serviciile, competența și corectitudinea în guvernare, dezvoltarea capitalului uman, percepția culturii, dezvoltarea turismului și a investițiilor.

Cele mai apreciate țări din lume continuă să fie lideri la capitolul imagine și reputație globală, dar problemele economice mondiale și-au lăsat amprenta, două treimi din națiunile lumii au înregistrat scăderi în reputația lor pe parcursul anului trecut. Cu toate acestea, Germania deține locul de top pentru al cincilea an la rând ca națiune cu cea mai bună reputație globală, urmată de Canada, Japonia, Italia ș.a. [3].

Cu toate că țările dezvoltate și-au păstrat pozițiile de frunte în clasamente, totuși într-o perioadă de provocări economice, sociale, de mediu și politice continue, oamenii par mai puțin impresionați de succesele și problemele țărilor străine acordând o atenție mai sporită țării de origine. În urma studiului efectuat, s-au evidențiat Marea Britanie, Franța, Suedia și Australia care au înregistrat un declin al imaginii [3].

La etapa actuală de conjunctură politică și economică globală, brandul de țară devine un element esențial pentru obținerea avantajelor competitive, în special, pentru țările Europei Centrale și de Est, fie din cauza poziției lor ca fiind națiuni europene relativ noi, fie și din cauza încercărilor lor de a dezvolta economia locală și, fie în unele cazuri, pentru a se integra în Uniunea Europeană (UE).

Conform cercetărilor realizate, Republica Moldova nu deține o recunoaștere necesară și o imagine pozitivă de care are nevoie pentru a concura pe piața globală. În general, Moldova este cunoscută ca una din țările cele mai sărace din Europa, cu o economie devastată. Doar un număr mic de persoane au asocieri economice favorabile cu Moldova (doar 31,5%).

Aspectele pozitive cele mai mult apreciate se referă la elementele culturii și tradițiilor (55,7%) și elementele potențialului natural și antropologic (27,7%). *Aspectele negative* care nu sunt agreate se referă preponderent la mediul economic (45,6%) și mediul social (35,7%).

Odată cu dezvoltarea relațiilor internaționale, au fost demarate o serie de încercări de modificare a imaginii negative și de creare a brandului de țară al Moldovei.

Guvernul Republicii Moldova a aprobat în 2006 proiectul „Brandul Republicii Moldova”. Proiectul a fost elaborat timp de doi ani de către Organizația de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova (MIEPO).

Astfel, un cub colorat tridimensional și sloganul „Descoperiți-ne” („Discover us”) a devenit brandul Republicii Moldova. Acest simbol are o serie de semnificații, fiind asociat cu o piatră prețioasă și necunoscută, precum este Moldova și este format din mai multe culori care reprezintă businessul și investițiile, turismul, agrobusiness-ul și vinul.

Sloganul „Descoperiți-ne” a fost creat ca un îndemn de a cunoaște țara care este puțin cunoscută în exterior.

În 2014 Agenția Turismului a Republicii Moldova a prezentat noul brand al industriei turismului din Republica Moldova, așa-numitul „Pom al vieții” cu sloganul turistic „Discover the routes of life” (Descoperă drumurile vieții), care îndeamnă vizitatorii să urmeze calea spre noi descoperiri prin ospitalitatea, istoria, vinul, gastronomia și tradițiile moldovenești [4].

Din păcate, eforturile Republicii Moldova de a crea un brand de țară încă nu au avut efectul scontat, aceste eforturi fiind la o etapă incipientă, Republica Moldova deținând potențial pentru a deveni un brand de succes, prin strategia de diferențiere, care va contribui la dezvoltarea durabilă a țării.

Referințe:

1. ALLAN, M. *Why Brand Places?* Opinion No. 64 [on-line], [Accesat 09.09.2022] Disponibil: http://beyondbranding.com/Agenda_MSA_Article_Feb2004.pdf.
2. ANHOLT, S. *Brand New Justice: How branding places and products can help the developing world*. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann, 2002, pp.118.
3. IPSOS, *Global Press Release (PDF)* (Press release) (October 19, 2021). [on-line] [Accesat 09.09.2022] Disponibil: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2021-10/NBI-2021-ipsos.pdf>.
4. AGENȚIA DE STAT PENTRU PROPRIETATEA INTELECTUALĂ, „*Pomul Vieții*” – noul brand turistic al Republicii Moldova!, [on-line] [Accesat 09.09.2022] Disponibil: <https://agepi.gov.md/ro/news/pomul-vietii-noul-brand-turistic-al-republicii-moldova>.

ELEMENTE DE CONFRUNTARE ȘI CONCORDANȚĂ ÎNTRE CONTABILITATE ȘI FISCALITATE

ELEMENTS OF CONFRONTATION AND CONCORDANCE BETWEEN ACCOUNTING AND TAXATION

Lilia LAVRENCIUC, ORCID: 0000-0001-8396-9869

Natalia GAVRILAȘ, ORCID: 0000-0002-2788-7065

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 657.1:336.221.24

e-mail: liliabojinov@rambler.ru

e-mail: natalia_popa@mail.ru

Fiscalitatea Republicii Moldova a făcut pași importanți în sensul reglementării clare pentru entități, dar aceștia nu sunt suficienți pentru eliminarea problemelor existente.

Din cauza complexității și a cotelor exagerate asupra impozitelor, apare provocarea companiilor de a încălca tot mai mult regulile și principiile pentru a avea un regim fiscal mai favorabil.

În urma analizei relației contemporane a contabilității și fiscalității, apare o realitate care demonstrează că principiile, normele, reglementările celor două componente nu sunt convergente în foarte multe cazuri. Dacă este să privim relația de conectare–deconectare a contabilității de fiscalitate din perspectiva contabilității, se dovedește că recunoașterea și evaluarea activelor și datoriiilor, veniturilor și cheltuielilor, conform Standardelor Naționale de Contabilitate, distanțează contabilitatea de evaluările fiscale [3, 4]. Diferențierile existente între bilanț și declarația fiscală, între contul fiscal a contribuabilului și balanța de verificare privind performanța financiară a entității, vin să accentueze deconectarea contabilității de fiscalitate.

Dacă accentul asupra legislației fiscale s-ar deplasa spre interesele contabilității, atunci ambele părți atât în mediul contabil cât și în cel fiscal, vor obține un pas important în armonizarea relației contabilitate–fiscalitate [2, p.20]. Unele soluții de armonizare a contabilității cu fiscalitatea, în viziunea autorului, pot fi divizate în felul următor:

- Entitatea trebuie să țină cont de interesul administrațiilor fiscale, care este de a încasa valoarea impozitelor care i se cuvin statului.
- Fiscalitatea este specifică fiecărui stat, iar în Republica Moldova avem de a face cu un sistem fiscal particular (național) nearmonizat internațional.
- Contractele de livrări cu valori sporite trebuie să prevadă acordurile de preț în avans, fapt care ar permite gestionarea unui eventual risc fiscal.
- Instruirea încontinuu a personalului responsabil de impozite și taxe.
- Abonarea la revistele de profil fiscal.
- Adresarea în formă scrisă către Serviciul Fiscal de Stat cu cazurile neclare, sau puțin expuse în baza generalizată a practicii fiscal.

▪ Stipularea în politicile contabile de reguli și parametri fiscali, care urmează a fi respectați în anul curent.

În Republica Moldova, astăzi intersectarea contabilității și fiscalității prezintă elemente din diferite sisteme internaționale, cu multiple probleme, dar și cu unele succese înregistrate pe parcursul ultimilor ani. Totuși, mulțimea neajunsurilor acoperă cu mult avantajele acestei relații tensionate dintre contabilitate și fiscalitate.

În Figura 1, elaborată de autor, se pot urmări principalele puncte de confruntare a acestor compartimente de importanță majoră pentru entitate și stat.

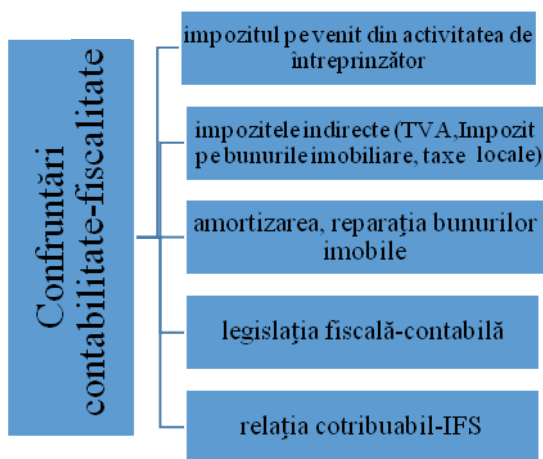


Fig. 1. Puncte de confruntare contabilitate-fiscalitate
Sursa: Elaborată de autori.

Cele mai mari discrepanțe între contabilitate și fiscalitate pot fi urmărite la compartimentul impozitului pe venit. O metodă de armonizare pe cât posibilă a acestui compartiment ar fi, desigur, apelarea la practicile internaționale. Trebuie de menționat și faptul că Codul fiscal al Republicii Moldova permite implementarea în entitate a IFRS, acesta fiind un aspect important pentru concilierea problemei [1]. De asemenea, putem specifica și alte momente de dispersare a domeniilor, cum ar fi problemele legate de impozitele indirecte și imperfecțiunea legislației fiscale actuale.

Totodată, putem urmări și hotărârile moderne și avantajoase atât pentru entitate, cât și pentru stat, care duc astăzi la o conciliere a contabilității și fiscalității contemporane din țara noastră. Printre acestea se numără multitudinea serviciilor electronice care reduc cu mult intersecția inspectorului fiscal și a entității. În același timp, lista publică din timp a controalelor din partea tuturor instituțiilor statului, la fel, este o implementare apreciată de businessul din țară. Alte momente de armonizare pot fi urmărite în Figura 2 – Puncte de concordanță între contabilitate și fiscalitate:

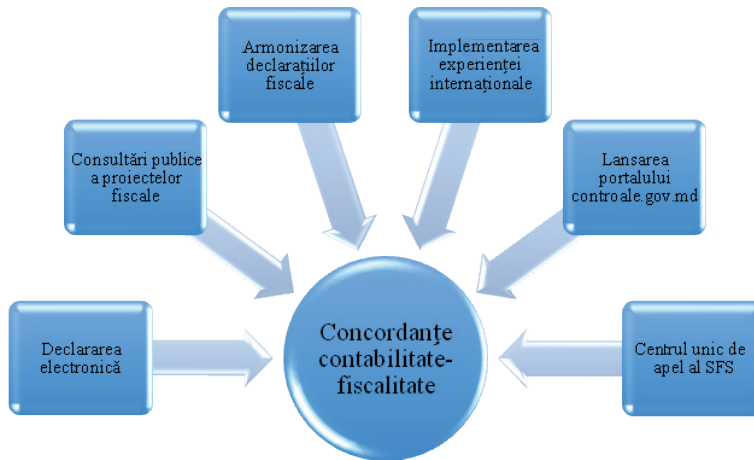


Fig. 2. Puncte de concordanță între contabilitate și fiscalitate
Sursa: Elaborată de autori.

În același timp, contabilitatea rămâne principalul furnizor de informații pentru scopuri fiscale, astfel are loc un proces permanent de legătură între cele două domenii. Atât în domeniul contabilității, cât și în domeniul fiscal, legislația națională a început preluarea unor directive europene în domeniu, care redau primele impacte pozitive (reducerea dublei impozitări, reducerea actelor și procedurilor la importul-exportul de bunuri ș.a).

În concluzie, menționăm că totuși perfecționările, aduse legislației din domeniul contabilității, au vizat și introducerea de prevederi referitoare la responsabilitatea persoanelor care întocmesc situația financiară. Această responsabilitate aparține conducerii fiecărei entități, care răspunde pentru aplicarea consecventă a politicilor contabile elaborate în baza reglementărilor contabile și pentru imaginea fidelă prezentată în situațiile financiare, dar și experților contabili și auditorilor financiari.

Iar după scandalurile financiare, care au zguduit Republica Moldova, s-a purces la întărirea cerințelor și exigențelor referitoare la informația furnizată de contabilitate. Acest aspect lasă amprente pozitive în relația contabilitate-fiscalitate.

Referințe:

1. Codul fiscal al Republicii Moldova. <http://www.fisc.md> (vizitat 01.09.2022).
2. GRIGOROI, L., ȚURCANU, L. ș.a. *Contabilitatea întreprinderii*. Ediția III-a, revăzută și actualizată. Chișinău: Cartier, 2021. ISBN 978-9975-86-456-5.
3. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 15 decembrie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1-6, din 05 ianuarie 2018.
4. Standardele Naționale de Contabilitate. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 233-237 din 22.10.2013.

MANAGEMENTUL CRIZELOR ÎN ACTIVITATEA TURISTICĂ

CRISIS MANAGEMENT IN TOURISM ACTIVITY

Tatiana LUCA, ORCID: 0000-0002-4974-5519

Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 338.48:005.931.11

e-mail: tatiana.luca@usm.md

Conduc de actualitate și de creșterea rapidă a numărului de crize care afectează industria turismului, în lucrare subliniem importanța studierii managementului crizelor în domeniul turismului. Gestionarea eficientă a cunoștințelor despre criză sporește rezistența organizațiilor de turism, precum și a destinațiilor în situații de criză, le întărește mecanismele de apărare, limitează potențialele daune și le permite să revină la normalitate mai rapid. Analizând literatura de specialitate existentă și realitatea actuală, lucrarea propune unele soluții pentru managementul crizelor în activitatea turistică.

Turismul este una dintre industriile cu cea mai rapidă creștere din lume, dar, în același timp, acest sector este destul de predispus la diverse riscuri de dezastre, epidemii, crize economice. În fiecare an, auzim despre cutremure, tsunami, furtuni tropicale și inundații care devastează destinațiile turistice din lume. Activitatea turistică este expusă amenințărilor cu epidemii, precum SARS, gripa aviară, Ebola, MERS și Zika, Covid. Termenul de „criză în turism”, este utilizat din ce în ce mai mult în cazul destinațiilor a căror economie a avut de suferit prin scăderea imediată a numărului de turiști, cauzată de elemente naturale sau de natură antropică.

Crizele în turism se definesc ca orice eveniment care amenință desfășurarea normală a tuturor activităților turistice și duce la deteriorarea reputației și a imaginii unei destinații (atractivitate și siguranță) și care, în final, afectează economia locală, prin reducerea numărului de turiști și, implicit, a veniturilor. Expresia *Managementul crizelor* a fost folosită oficial pentru prima oară de Președintele american J.F. Kennedy în timpul „crizei rachetelor” din Cuba în 1962. *Managementul crizelor reprezintă totalitatea strategiilor, a proceselor și a metodelor care contribuie la prevenirea și la gestionarea unei situații de criză* [1, p.63].

Managementul crizelor din turism presupune elaborarea de măsuri și planuri pentru a răspunde prompt la evenimentele de dezastru într-un mod adecvat pentru a minimiza impactul negativ asupra vizitatorilor și industriei turismului. Destinațiile bine pregătite și afacerile din turism sunt gata să planifice și să ia măsurile necesare rapid pentru recuperarea după dezastru.

Sănătatea și turismul se află într-o strânsă legătură, din mai multe puncte de vedere, printre care beneficiile fizice și psihice ale călătorilor, căutarea stării de bine și îmbunătățirea sănătății. Întrucât la moment lumea se confruntă cu o urgență globală de sănătate, socială și economică, fără precedent odată cu pandemia COVID-19, călăto-

riile și turismul sunt printre cele mai afectate sectoare, cu hoteluri închise și restricții de călătorie instituite în aproape toate țările lumii. Sosirile internaționale de turiști au scăzut de la aproape 1,5 mld. în 2019 la aproximativ 380 de mil. în 2020, în scădere cu 74%. Aceasta reprezintă o pierdere estimată la 1,3 trilioane USD în cheltuielile turistice internaționale, de aproximativ 11 ori mai mare decât pierderile din timpul crizei globale din 2009 [3, p. 56].

De asemenea și Republica Moldova, care este o destinație turistică ce prezintă interes major pentru cetățenii altor țări, a avut de suferit în urma restricțiilor de călătorie legate de criza pandemică COVID-19. Astfel, numărul vizitatorilor străini fiind în creștere permanentă până la declanșarea pandemiei, de exemplu, în anul 2019, Republica Moldova a fost vizitată de 4,6 mil. cetățeni străini, cu 0,3 mil. persoane mai mult ca în anul 2018, ceea ce constituie o creștere cu 6,2%. Spre regret, din cauza pandemiei COVID-19, numărul turiștilor cazați în structurile de recepție turistică în anul 2020 s-a diminuat considerabil, fiind în descreștere cu cca 76% față de anul 2019. Restricțiile de călătorie aplicate de toate țările lumii în scopul de a preveni răspândirea virusului COVID-19 au afectat dramatic activitatea agențiilor de voiaj, în special cu referire la turismul emițător, care, comparativ cu anul 2013, a înregistrat o descreștere de cca 54%. S-a redus de aproape 2 ori și numărul turiștilor în cadrul turismului receptor (6,2 mii în anul 2020 față de 13,2 mii persoane în anul 2013). În anul 2020, din cauza pandemiei COVID-19, volumul încasărilor din activitatea agențiilor de voiaj s-a diminuat cu 1,7 mld. lei față de anul 2019, ceea ce constituie o descreștere de cca 69%. Volumul încasărilor în anul 2020, comparativ cu anul 2013, s-a redus cu 0,22 mld. lei, ceea ce constituie o scădere de cca 22% [5, p.48].

Toate aceste cifre ne arată cât de drastic este impactul unei crize asupra sectorului turistic, de aceea cunoștințele despre managementul crizelor în turism sunt de o importanță majoră. Datele statistice demonstrează faptul că autoritățile naționale nu au fost pe deplin pregătite ca să gestioneze eficient criza pandemică pentru a reduce la minimum pierderile din sector.

Deciziile și măsurile anticriză sunt dependente de fazele crizei, iar ele pot schimba parțial sau chiar total rezultatele preconizate. În orice condiții, sprijinul prioritar trebuie să vină din partea statului, cel mai des domeniile specifice de intervenție [4, p.86]:

1. Revizuirea ale cadrului normativ, ale cărui deficiențe evidențiază unele probleme sistemice.
2. Ajustări la politica fiscală, care într-o serie de cazuri distorsionează piața, determinându-i pe anumiți agenți economici să funcționeze într-un regim semitransparent.
3. Stimulente economice în domeniile specifice de activitate, care ar stimula competitivitatea.
4. Impulsionarea procesului de digitizare a economiei și dezvoltarea comerțului electronic.

Concluzii. Criza este o oportunitate de a regândi modul în care turismul interacționează cu societatea în ansamblu, cu alte sectoare economice și cu resursele și

ecosistemele noastre naturale; pentru a-l măsura și gestiona mai bine; pentru a asigura o distribuție echitabilă a beneficiilor sale și pentru a avansa tranziția către o economie a turismului mai sigură și mai rezistentă. Fundamentul pentru o formă de succes a managementului crizelor pleacă de la concluziile studiului de mai sus. Astfel, el oferă posibilitatea de concentrare și de planificare a măsurilor de gestionare, dar în același timp, indică faptul că efectele negative ulterioare ale unui eveniment pot fi diminuate printr-o pregătire strategică.

Referințe:

1. CRISTUREANU, C. *Strategii și tranzacții în turismul internațional*. București: Editura Beck, 2006.
2. GLAESSER, Dirk. *Crisis Management in the Tourism Industry*. Published April 26, 2006 by Routledge. 282 p. ISBN 9780750665230.
3. *How COVID-19 is changing the world: a statistical perspective*. Committee for the Coordination of Statistical Activities, 2020. 80 p. <https://hdr.undp.org/content/how-covid-19-changing-world-statistical-perspective> , accesat la 02.09.2022.
4. Matricea COVID. Raport elaborat de Consiliul Economic pe lângă Prim-ministru. Chișinău, 106 p. <https://consecon.gov.md/wp-content/uploads/2020/10/Studiul-de-impact-al-pandemiei-COVID-19-asupra-sectoarelor-economice-%C8%99i-Matricea-de-politici-1.pdf> , 02.09.2022.
5. Raport privind realizarea în anii 2014-2020 a Strategiei de dezvoltare a turismului „Turism 2020”. Chișinău, 78 p. https://me.gov.md/sites/default/files/raport_sdt_turism_2020.pdf , 03.09.2022.

ASIGURAREA ECOLOGICĂ – FACTOR AL DEZVOLTĂRII DURABILE

ECOLOGICAL INSURANCE – FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Dragoș MACARI, ORCID: 0000-0003-3211-497X
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 330.34:502.131.1

e-mail: macari.dragos@gmail.com

Etapa actuală de dezvoltare economică, însoțită de schimbări politice, reformă administrativă și descentralizare a puterilor, a dus la acumularea de consecințe pozitive și negative de mediu și economice.

Asigurările sustenabile reprezintă o reacție de răspuns la provocările actuale cu care se confruntă societatea. Prin adoptarea principiilor sustenabilității în activitățile desfășurate, societățile de asigurări contribuie atât la diminuarea și prevenirea riscurilor, încurajează inovarea și dezvoltarea durabilă a afacerilor. În cercetarea realizată, autorii concluzionează, în baza unor exemple de bune practici și date analitice, că asigurările sustenabile trebuie să devină un obiectiv atât al documentelor de politici și strategii la nivel național, precum și un obiectiv strategic de creștere pentru societățile de asigurări atât din România, cât și din Republica Moldova.

Schimbările negative ale mediului au depășit rezultatele economice externe și se poate afirma că în prezent umanitatea trece printr-o etapă de criză ecologică, a cărei esență constă în contradicțiile care au apărut între posibilitățile nelimitate ale activității umane și posibilitățile limitate ale biosferei în furnizarea de resurse pentru această activitate. Adică problemele de mediu și economice apărute la mijlocul secolului al XIX-lea nu și-au găsit soluția în secolul al XX-lea și s-au agravat până la începutul mileniului III. Așadar, la începutul secolelor XX și XXI, a început să se formeze un nou model de dezvoltare a civilizației.

Dovezile acestor procese au arătat că creșterea colosală la scara activității umane a dat acum noi forme calitative de impact antropic asupra mediului, făcându-l global într-o serie de parametri, comparabil ca putere cu procesele geologice și subminând semnificativ atât baza reproducerii economice, cât și condițiile obișnuite de viață.

Calea de ieșire din această situație este implementarea la nivel mondial a strategiilor naționale pentru dezvoltare durabilă, reflectată cel mai pe deplin în „Agenda XXI” adoptată de Conferința ONU pentru Mediu și Dezvoltare. Acest document cuprinde soluționarea celor mai acute probleme economice și de mediu ale statului și în viitor, până la mijlocul secolului XXI – formarea noosferei – sferei rațiunii, unde unitatea de măsură a bogăției naționale sunt valorile spirituale și cunoștințele unei persoane care trăiesc în armonie cu mediul și natura. În plus, este atins și aspectul regional, ale cărui activități sunt destul de ample: implementarea măsurilor de protecție a mediului, lucrări practice pentru îmbunătățirea sănătății populației, dezvoltarea infrastructurii sociale și asigurarea bunăstării sanitare și epidemiologice.

În concluzie, putem remarca faptul că pe fondul contextului actual al schimbărilor climatice și al globalizării, au fost adoptate o serie de acte normative necesare protecției mediului și a calității vieții, și dezvoltării durabile. Acestea vizează domenii precum emisiile în aer din surse industriale sau transport, gestionarea deșeurilor, protejarea și gestionarea resurselor de apă, protejarea naturii și a biodiversității, evaluarea impactului asupra mediului și răspunderea de mediu etc. În același timp, Comisia Europeană, în calitatea sa de „gardian al ecologiei”, asigură aplicarea măsurilor care decurg din aceste acte normative. La nivel legislativ, se remarcă o serie de noi inițiative legislative care vizează gestionarea deșeurilor, reducerea emisiilor de dioxid de carbon, protejarea biodiversității. Din punct de vedere instituțional, remarcăm înființarea unor organisme și instituții publice cu atribuții punctuale destinate protecției mediului. Pentru asigurarea sănătății și bunăstării populației, este necesar un mediu curat care să se bazeze pe o utilizare rațională a resurselor naturale.

Astăzi, toată lumea știe despre dezvoltarea durabilă. Acum, mai multe organizații, industrii etc. fac din dezvoltarea durabilă un obiectiv al succesului și al supraviețuirii în prezent și pentru viitor. Industria asigurărilor adoptă, de asemenea, conceptul de *dezvoltare durabilă* ca obiectiv și face diverse modificări și inovații în produsele și serviciile lor pentru a le susține pe piață. Urmărind marketingul ecologic, adoptând asigurări durabile și organizând campanii de conștientizare a mediului, industria asigurărilor contribuie cu o pondere majoră la dezvoltarea durabilă. Este datoria față de toată lumea să utilizeze resursele actuale într-un mod optim, astfel încât generația noastră viitoare să fie beneficiată de aceasta și apoi să se realizeze doar dezvoltarea durabilă în lume.

Trecerea către asigurări durabile este determinată de recunoașterea faptului că planeta se confruntă cu provocări majore de la schimbările climatice, încălzirea globală și creșterea emisiilor de gaze cu efect de seră, rezultând inundații, secetă și condiții meteorologice extreme. Pentru ca asigurările durabile să funcționeze, are nevoie de o cooperare strânsă între organismele consultative, precum ONU și asigurătorii la nivel global. Cu toate acestea, companiile de asigurări trebuie să colaboreze cu clienții lor pentru a promova produse și inițiative ecologice.

Referințe:

1. PSI Principles for Sustainable Insurance. A global sustainability framework and initiative of the United Nations Environment Programme Finance Initiative. UNEP Finance Initiative International Environment House. Disponibil online la: <https://www.unepfi.org/psi/wp-content/uploads/2012/06/PSI-document.pdf>
2. PNUD Moldova. Obiectivele de Dezvoltare Durabilă. <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/sustainable-development-goals.html>
3. *Dezvoltarea durabilă modele și scenarii pe termen mediu și lung*. Academia Română. Institutul Național de Cercetări Economice. Coordonatori: Emilian DOBRESCU. Lucian-Liviu ALBU.

Articol elaborat în cadrul atelierului „15. Științe Economice”.

ANALIZA FACTORILOR DE INFLUENȚĂ ASUPRA COMPORTAMENTULUI CONSUMATORULUI

ANALYSIS OF THE FACTORS OF INFLUENCE ON CONSUMER BEHAVIOR

Lucia NEPOTU, ORCID: 0000-0001-5306-7346
Universitatea de Stat din Moldova

CZU: 339.18:366.12

e-mail: lucia.nepotu@usm.md

Domeniul comportamentului consumatorului a apărut în anii 1960. Scopul a fost dezvoltarea unor strategii de marketing care să obțină rezultate pozitive. Este necesar ca întreprinderile să înțeleagă atitudinile și comportamentul consumatorilor în procesul de cumpărare. Scopul lucrării este de a identifica și prezenta principalii factori de influență asupra comportamentului consumatorului și de a analiza influențele acestora asupra procesului decizional de cumpărare.

Obiectivul prezentului articol este de a determina principalele grupe de factori cu influență asupra comportamentului consumatorului și de a prezenta componența și caracteristicile acestora. În articol au fost utilizate mai multe metode de cercetare științifică, printre care: metoda de analiză a literaturii de specialitate, inducția, deducția și abstracția științifică.

Maniera în care consumatorul abordează deciziile de cumpărare cunoaște o mare diversitate, întrucât reacțiile acestora sunt determinate, în cea mai mare măsură, de multitudinea factorilor care influențează direct sau indirect, în ultimă instanță, procesul decizional de cumpărare și de consum.

Toți specialiștii recunosc că, în fapt, comportamentul consumatorului nu se poate explica decât prin cunoașterea sistemului de factori ce acționează în strânsă legătură și intercondiționare reciprocă, dar modul în care acționează și mai ales locul și rolul pe care aceștia le au în sistem sunt privite în mod diferit și de aceea întâlnim în literatura de specialitate diferite clasificări ale acestor factori [1, p.11].

Factorii de influență asupra comportamentului pot fi grupați în:

- *influențe direct observabile*, din această categorie fac parte factorii economici, factorii demografici, factorii specifici mixului de marketing și factorii situaționali;
- *influențe de natură endogenă*, aici ne referim la motivație, aptitudini, percepția, informația, învățarea și personalitatea;
- *influențe de natură exogenă* – familia, grupurile de referință și grupurile de apartenență, cultura, subcultura și clasa socială.

Influențele direct observabile din care fac parte *factorii demografici*, în această categorie sunt cuprinse o mare varietate de variabile pentru care s-a demonstrat, teoretic și experimental, că exercită o influență evidentă asupra formării și manifestării comportamentului consumatorului, în sensul că toate procesele comportamentale sunt determina-

te, mai mult sau mai puțin, în diferite proporții și combinații, de astfel de factori. Teoria și practica de specialitate au consacrat luarea în considerare a unor variabile, cum sunt: ocupație, grupa de vârstă, statutul de muncă, nivelul de instruire, distribuția după sex, mediul de domiciliu, zona geografică etc. În general, astfel de variabile demografice sunt considerate variabile independente în studiile comportamentale, în funcție de care sunt prelucrate și interpretate variabilele dependente, respectiv cele care descriu sau explică diferite procese ale comportamentului consumatorului [2, p.48].

Factorii economici – pe piețele globalizate se necesită cunoștințe economice ale regiunilor, zonelor și a țărilor separate. Printre aceste variabile se găsesc: dimensiunea economiei, structura industrială a țării, distribuția venitului [3, p.71]. Cele mai frecvente influențe ale factorilor economici, în studierea comportamentului consumatorului, sunt: veniturile persoanelor, prețurile produselor și serviciilor și indicii acestuia, cheltuielile, produsul intern brut, rata inflației etc.

Factorii specifici mixului de marketing se referă la politicile de preț, produs, plasare și promovare. Influența acestor variabile asupra consumatorilor urmărește cunoașterea reacțiilor și a percepțiilor cumpărătorilor cu privire la fiecare componentă corporală și acorporală a produsului sau serviciului [2, p.51].

Factorii situaționali sunt acea ce caracterizează o situație definită în spațiu și timp, și nu rezultă din cunoașterea atributelor personale sau a celor ce stimulează varianta aleasă, dar care au un caracter demonstrabil în comportament. Aceste influențe sunt independente de caracteristicile stimulului sau ale consumatorului. Ele sunt niște elemente specifice momentului și locului în care se manifestă comportamentul consumatorului [2, p.54].

Influențele de natură endogenă. Kotler și Armstrong evidențiază factorii-cheie care influențează luarea deciziilor consumatorilor: motive, personalitate și percepții: Motivația – o persoană are nevoie din ce în ce de mai multe motive pentru a obține satisfacția sa, care pot fi satisfacerea unor nevoi fiziologice, precum foamea, frigul, setea și somnul, sau cele psihologice, în recunoaștere, stima de sine etc. Personalitatea – există caracteristici psihologice care determină comportamentul unei persoane în momentul achiziției. Percepția – individul interpretează informațiile într-un mod specific pentru a ajuta la luarea unei decizii în momentul achiziției. Iar învățarea reflectă o modificare în comportament datorită acumulării experienței. Specialiștii afirmă că cea mai mare parte a comportamentului uman este învățat.

Influențele exogene care sunt reprezentate de *factorii culturali* sunt cei care exercită cea mai mare influență asupra comportamentului consumatorului, aceștia includ:

- Cultura – înglobează atât valorile materiale ale unei comunități entice sau naționale, cât și cele nemateriale pe care indivizii și le însușesc în procesul de „învățare culturală”: percepțiile, normele, valorile, atitudinile, comportamentele, tradițiile, preferințele etc.
- Cultura secundară sau subcultura – reprezintă cultura unui grup de persoane mult mai restrâns care transmit sisteme de valori ce se bazează pe experiențe asemănătoare din viață.

- Clasele sociale – sunt niște grupuri de indivizi care prezintă omogenitate în raport cu anumite criterii esențiale, ca de exemplu: venitul, profesia, puterea, prestigiul social etc.[4, p.6-7].

Familia reprezintă cea mai importantă „structură de consum” din cadrul oricărei societăți, grupul social cel mai apropiat de individ și principalul element de influență asupra consumului. În cadrul familiei, rolul de cumpărător se modifică în funcție de stilul de viață al acesteia [4, p.7]. *Grupurile de apartenență* în care individul are calitatea de membru, calitate de care este conștient și care este recunoscută de către ceilalți membri. *Grupuri de referință* la care individul aspiră să devină membru, considerând că are valori, interese și obișnuințe comune cu cei care deja fac parte din aceste grupuri.

În urma analizei factorilor de influență asupra comportamentului consumatorului, observăm multitudinea și gradul de importanță de cunoaștere a acestora. Specialiștii de marketing trebuie să studieze procesele și influențele de consum și comportamentele dezvoltate de acesta, deoarece chiar și cele mai simple decizii pot implica mai mulți factori de influență. Cunoștințele referitoare la comportamentul consumatorului asigură fundamentul strategiilor de marketing cu privire la: poziționarea produsului, segmentarea pieței, lansarea produselor noi, adoptarea unor decizii de marketing-mix etc., asigurându-le o eficiență sporită. Iar în ultimele decenii, una din problemele esențiale ale întreprinderilor o constituie cunoașterea manierei în care vor răspunde consumatorii la diverși stimuli pe care îi vor folosi ei în vederea atingerii obiectivelor și a scopurilor stabilite.

Referințe:

1. BRĂTUCU, G., BRĂTUCU, T.O. *Analiza sistemului de factori care influențează comportamentul consumatorului individual*. Disponibil [Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.](#) [Accesat: 08.09.2022].
2. CĂTOIU, I., TEODORESCU, N. *Comportamentul consumatorului*. București: Uranus, 2004. 295 p.
3. АЛЕШИНА, И.В. *Поведение потребителей: Учебник*. Москва: Экономика, 2006. 525 с.
4. PASCU, R. *Comportamentul consumatorului: Suport de curs*. 59 p.

CUPRINS

DREPT PENAL

<i>Serghei BRÎNZA</i>	
CONCEPTUL DE „INFRAȚIUNE COMISIVĂ PRIN OMISIUNE” ÎN DREPTUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA	5
<i>Vitalie STATI</i>	
ÎN CE MĂSURĂ PREVEDEREA DE LA lit.c) alin.(1) art.36 AL CONVENȚIEI DE LA ISTANBUL ESTE IMPLEMENTATĂ ÎN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA? ...9	
<i>Gheorghe GLADCHI</i>	
CLASIFICAREA PARTICIPANȚILOR LA INFRAȚIUNE	12
<i>Ludmila DUMNEANU</i>	
CANTITATEA (PROPORȚIILE) ÎNLOCUITORILOR DE DROGURI	15
<i>Лилия ГЫРЛА</i>	
ДЕСТРУКТИВНАЯ МЕДИАПРОПАГАНДА: ВЗГЛЯД КРИМИНОЛОГИИ И ПСИХОЛИНГВИСТИКИ	18
<i>Mariana GRAMA (TIMOTIN)</i>	
DESPRE CONFISCAREA EXTINSĂ, INTERPRETAREA EXTENSIVĂ ȘI EFECTUL RETROACTIV AL LEGII PENALE	22
<i>Stanislav COPEȚCHI</i>	
TURISMUL SEXUAL: NOVELĂ ÎN MATERIA INCRIMINĂRII PENALE	25
<i>Daniel MARTIN</i>	
CONSIMȚĂMÂNTUL VICTIMEI – CAUZĂ CARE ÎNLĂTURĂ CARACTERUL PENAL AL FAPTEI	29
<i>Gheorghe RENIȚĂ</i>	
SOLUȚIILE INSTANȚEI DE JUDECATĂ ÎN IPOTEZA APLICĂRII AMNISTIEI	32
<i>Petru VÎRLAN</i>	
PROBLEME DE INTERPRETARE A NOȚIUNII „DIFERENȚĂ SUBSTANȚIALĂ” ÎN CAZUL ÎMBOGĂȚIRII ILICITE	36
<i>Elena CONDORACHI</i>	
BUNĂSTAREA ANIMALELOR ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI DIN UCRAINA. ANALIZA JURIDICO-PENALĂ PRIVIND TRATAREA CU CRUZIME A ANIMALELOR ÎN CONTEXTUL STĂRII DE RĂZBOI	39
<i>Anastasia BOLDESCU</i>	
UNELE PRECIZĂRI PRIVIND OBIECTUL MATERIAL AL VÂNATULUI ILEGAL	40
<i>Cristina PAPANAGA</i>	
FORMELE UNITĂȚII INFRAȚIONALE DIN PERSPECTIVA CONVENȚIEI EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI	43
<i>Cristina CHIHAI</i>	
„KAIROS PLANET” – OMISIUNE SAU EROARE DE CALIFICARE	46

<i>Silvia BALCAN</i>	DREPTUL LA VIAȚĂ A FIINȚEI UMANE NENĂSCUTE <i>VERSUS</i> DREPTUL LA AUTODETERMINARE ȘI REPRODUCERE	49
<i>Dănuț Gheorghiță CAIA</i>	INCESTUL: ÎNTRE NORMELE RELIGIOASE ȘI CELE DE DREPT	52
<i>Dumitru CUCU</i>	INVESTIGAREA CRIMINALISTICĂ A INFRAȚIUNILOR DE CONTRABANDĂ CU VALUTA ÎN NUMERAR PRIN DELIMITAREA DINTRE FAPTA PENALĂ ȘI NEPENALĂ	55
<i>Mihai GARABA</i>	CONFISCAREA EXTINSĂ ÎN LUMINA LEGII nr. 190 DIN 21.07.2022: PROBLEME ȘI PERSPECTIVE	58
<i>Georgiana DOBOȘ</i>	EVOLUȚIA ISTORICĂ A INFRAȚIUNII DE VIOL	62
<i>Andrei STRATAN</i>	EXPERIENȚA SLOVENIEI ȘI A POLONIEI PRIVIND INFRAȚIUNEA DE DOBÂNDIRE A CREDITULUI/ÎMPRUMUTULUI PRIN ÎNȘELĂCIUNE	65
<i>Alexandru STRÎMBEANU</i>	CALCULATORUL – OBIECT MATERIAL AL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art.259 DIN CODUL PENAL	69
<i>Diana HAMĂC</i>	PROXENETISMUL ȘI TANGENȚA ACESTUIA CU UNELE CONTRAVENȚII	72
<i>Constantin PISARENCO</i>	INTEGRAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN MEDICINĂ: ASPECTE LEGALE ..	75
<i>Mircea ROȘIORU</i>	EVOLUȚIE INTERPRETATIVĂ A CRITERIILOR „ENGEL”	78
DREPT PUBLIC		
<i>Ion GUCEAC</i>	DREPTURILE REPRODUCTIVE – DREPTURI FUNDAMENTALE ALE OMULUI. ABORDĂRI DOCTRINARE DE ANSAMBLU.....	82
<i>Elena ARAMĂ</i>	NICOLAE STEINHARDT ȘI SUBIECTUL RENOVĂRII ȘTIINȚEI JURIDICE.....	87
<i>Rodica CIOBANU</i>	PLURALITATEA INSTRUMENTELOR CONCEPTUALE UTILIZABILE ÎN IDENTIFICAREA MECANISMELOR DE MODERNIZARE A GUVERNĂRII.....	91
<i>Ianuș ERHAN</i>	ANALIZA CADRULUI JURIDIC DE REGLEMENTARE AL DOMENIULUI ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE	94
<i>Natalia CRECIUN</i>	HUMAN BASED APPROACH TO INNOVATION IN THE JUSTICE SECTOR	99

<i>Pavel ZAMFIR</i>	REGLEMENTAREA JURIDICĂ A GESTIONĂRII ANVELOPELOR UZATE – DEZIDERAT AL POLITICII DE MEDIU A REPUBLICII MOLDOVA	102
<i>Victor MOCANU</i>	DESCENTRALIZAREA ADMINISTRATIVĂ.....	105
<i>Oleg PANTEA</i>	REALIZAREA DREPTULUI LA EDUCAȚIE ÎN LOCURILE PRIVATIVE DE LIBERTATE (Studiu de caz).....	109
<i>Radu MOLDOVANU</i>	MECANISME DE DEBLOCARE A CRIZELOR CONSTITUȚIONALE.....	113
<i>Rodica NICHITA</i>	DREPTUL LA EDUCAȚIE ȘI FERICIREA – VALORI SUPREME ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ.....	116
<i>Svetlana SLUSARENCO</i>	SERVICIUL PUBLIC – ASPECTE CONCEPTUALE ȘI CARACTERISTICI	119
<i>Ion JECEV</i>	TENDINȚE PRIVIND MODIFICAREA CONCEPȚIEI CLASICE A SEPARĂȚIEI PUTERII DE STAT	122
<i>Veronica MOCANU</i>	E-DOSAR JUDICIAR: ETAPĂ DE TRANZIȚIE CĂTRE JUSTIȚIA VIRTUALĂ.....	126
<i>Doina CUCIURCA</i>	TYPE OF PARLIAMENTARISM AND ITS POLITICAL CONSEQUENCES.....	129
<i>Mircea GLADCHI</i>	ACTELE PERMISIVE DE MEDIU ȘI CONCESIUNILE – MANIFESTAREA RELAȚIILOR DE PROPRIETATE ÎN RAPORT CU OBIECTIVELE DE MEDIU	132
<i>Daniel SECHER</i>	CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND CORELAȚIA DINTRE DREPTUL FUNDAMENTAL LIBERTATEA CREAȚIEI ȘI DREPTUL LA INFORMAȚIE	135
<i>Vlad VLAICU</i>	SERVICIUL FISCAL DE STAT – ORGAN CU ATRIBUȚII DE URMĂRIRE PENALĂ ȘI ACTIVITATE SPECIALĂ DE INVESTIGAȚII	138
<i>Aurica CAMENSCIC</i>	TEORIA SI PRACTICA MEDIERII ÎN LITIGII DE MUNCĂ	141
<i>Gheorghe COSTACHI, Tatiana GHERGHELEGIU</i>	INTERPRETAREA CONSTITUȚIEI – COMPETENȚĂ IMPORTANTĂ A CURȚII CONSTITUȚIONALE.....	150

DREPT INTERNAȚIONAL

<i>Violeta COJOCARU</i>	DREPTUL COPILULUI LA UN NUME	153
<i>Lilia GRIBINCEA</i>	LIBERA CIRCULAȚIE A CAPITALURILOR ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ.....	156

<i>Aurel BĂIEȘU</i>	CONVENȚIILE DE ARBITRAJ PATOLOGICE	159
<i>Natalia ZAMFIR</i>	DECARBONIZATION BY APPROVING THE CLIMATE FRAMEWORK LAW.....	162
<i>Valentin ROȘCA</i>	ROLUL PRINCIPIULUI <i>NON-REFOULEMENT</i> ÎN CONSOLIDAREA MECANISMULUI INTERNĂȚIONAL DE PROTECȚIE A REFUGIAȚILOR.....	166
<i>Natalia SUCEVEANU</i>	CÂTEVA REFLECȚII PE MARGINEA GESTIONĂRII PROCESULUI DE OBTINERE A STATUTULUI DE STAT CANDIDAT ȘI PAȘII URMĂTORI PENTRU LANSAREA NEGOCIERILOR DE ADERARE LA UE	171
<i>Igor ȘEREMET</i>	ASPECTE LACUNARE PRIVIND CALIFICAREA REȘEDINȚEI OBIȘNUITE A PERSOANELOR JURIDICE ÎN SISTEMUL DE DREPT CONFLICTUAL AL REPUBLICII MOLDOVA	175
<i>Sorin DOLEA</i>	LEGALITATEA INVESTIȚIILOR ÎN ARBITRAJUL INVESTIȚIONAL	178
<i>Doina CAZACU</i>	REGLEMENTĂRILE INTERNAȚIONALE PRIVIND EGALITATEA DE GEN ÎN CONTEXTUL UMANITAR.....	181
<i>Cristina BANCU</i>	UNELE REPERE PRIVIND PROCEDURILE DE INSOLVENȚĂ TRANSFRONTALIERĂ PREVĂZUTE DE REGULAMENTUL (UE) 2015/848	185
<i>Corneliu DONI</i>	REGLEMENTAREA JURIDICĂ A ACHIZIȚIILOR REALIZATE DE MISIUNILE DIPLOMATICE ALE REPUBLICII MOLDOVA ÎN STRĂINĂTATE	188
<i>Adriana DODON</i>	STABILIREA CONȚINUTULUI LEGHI STRĂINE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT	191
<i>Valeriu BABĂRĂ</i>	REFLECȚII ASUPRA REGIMULUI CONFLICTUAL AL SUBROGAȚIEI LEGALE....	194
<i>Emre KOLUMAN</i>	ДВОЙНОЕ ГРАЖДАНСТВО ИНВЕСТОРА В МЕЖДУНАРОДНОМ ИНВЕСТИЦИОННОМ АРБИТРАЖЕ	197
<i>Irina IACOVLEVA</i>	ПРОБЛЕМЫ МЦУИС, СВЯЗАННЫЕ С ЮРИСДИКЦИЕЙ	200
<i>Fredolin LECARI</i>	COOPERAREA INSTITUȚIONALIZATĂ A STATELOR ÎN VEDEREA COMBATERII CRIMINALITĂȚII TRANSNAȚIONALE ORGANIZATE	203
<i>Shady MAWAD</i>	КИТАЙСКИЕ ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ПРЕДПРИЯТИЯ ПРОТИВ ПОЛОЖЕНИЯ ВТО О ЗАПРЕТЕ СУБСИДИЙ.....	206

DREPT PRIVAT

Sergiu BĂIEȘU

CÂTEVA REPERE CONCEPTUALE PRIVIND DEFINIȚIA ACTULUI JURIDIC CIVIL	209
--	-----

Nicolae SADOVEI

REGIMUL JURIDIC AL FONDURILOR ASIGURĂRII OBLIGATORII DE ASISTENȚĂ MEDICALĂ PRIN PRISMA CONSTITUȚIEI REPUBLICII MOLDOVA	214
---	-----

Valentina CEBOTARI

CORELAȚIA DINTRE INTERESUL PRIVAT ȘI CEL PUBLIC ÎN CONTRACTUL MATRIMONIAL	217
--	-----

Tatiana BODIUL

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПРАВА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В КОНТЕКСТЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА	221
--	-----

Aliona CARA-RUSNAC

CONTRACTELE ALEATORII ÎN MEDIUL ON-LINE, PERSPECTIVE ȘI TENDINȚE DE DEZVOLTARE	224
---	-----

Alexandru CUZNEȚOV

PROBLEMATIZAREA PROVENIENȚEI ȘI EVOLUȚIEI GRUPULUI FINANCIAR-INDUSTRIAL CA GRUP DE PERSOANE JURIDICE CU SCOP LUCRATIV	228
--	-----

Sorin BRUMĂ

PARTICULARITĂȚILE APLICĂRII TERMENULUI DE PRESCRIȚIE A ACȚIUNII ÎN REPARARE A PREJUDICIULUI CAUZAT DE O AUTORITATE PUBLICĂ SAU DE O PERSOANĂ CU FUNCȚIE DE RĂSPUNDERE	233
--	-----

Cristina MARTIN

EMISIUNEA OBLIGAȚIUNILOR DE CĂTRE SOCIETĂȚILE CU RĂSPUNDERE LIMITATĂ	236
---	-----

Natalia CHIBAC

UNELE ASPECTE ALE CONTRACTULUI DE ASIGURARE A BUNURILOR	239
--	-----

Felicia PĂSCĂLUȚĂ

ORGANIZAREA MUNCHI ȘI CONSECINȚELE NERESPECTĂRII EI	242
--	-----

Aliona CHISARI-RURAK

DISCRIMINAREA ÎN DOMENIUL SERVICIILOR DE ASISTENȚĂ MEDICALĂ ȘI ALTOR SERVICII DE SĂNĂTATE, ÎN VIZORUL CONSILIULUI PENTRU PREVENIREA ȘI ELIMINAREA DISCRIMINĂRII ȘI ASIGURAREA EGALITĂȚII ...	245
---	-----

Ludmila BELIBAN-RAȚOI

CARACTERUL BIDIMENSIONAL AL EFECTELOR CONTRACTULUI FAȚĂ DE TERȚI	248
---	-----

Tatiana MIHAILOV

ANALIZA DISTINCTIVĂ A CONTRACTULUI INDIVIDUAL DE MUNCĂ PENTRU PERIOADA ÎNDEPLINIRII UNEI ANUMITE LUCRĂRI FAȚĂ DE CONTRACTUL DE ANTREPRIZĂ	251
--	-----

<i>Vitalii PISTRIUGA</i>	STABILIREA IDENTITĂȚII SOLICITANȚILOR ASISTENȚEI NOTARIALE ȘI PROVOCĂRI CONTEMPORANE	254
<i>Elena ARAPU</i>	INTERDICȚIA INVOCĂRII COMPORTAMENTULUI PROPRIU ILICIT SAU DE REA- CREDINȚĂ.....	257
<i>Ion GUCEAC</i>	DREPTUL PACIENTULUI DE A NU FI INFORMAT	260
<i>Inna SOȚCHI</i>	RĂSPUNDEREA CIVILĂ A PRESTATORILOR DE SERVICII DE SĂNĂTATE.....	263
<i>Andrei PĂDURE, Anatolii BONDAREV</i>	CONSIMȚĂMÂNTUL INFORMAT AL PACIENTULUI DIN PERSPECTIVA LEGISLAȚIEI EUROPENE ȘI NAȚIONALE	265
<i>Petru ISTRATI</i>	ASPECTE DE CONFIDENȚIALITATE LA PRELUCRAREA DATELOR DE LOCALIZARE	268
<i>Irina DIGORI</i>	CONDIȚIILE NECESARE PENTRU DEȚINEREA CALITĂȚII DE PARTE A FIDUCIEI.....	272
<i>Tudor CRIGAN</i>	INTERFERENȚE ÎNTRE DREPT ȘI TEHNOLOGIILE ÎN MEDICINĂ	275
<i>Valentina DONI</i>	ÎNAPOIEREA COPILULUI ÎN STATUL REȘEDINȚEI SALE OBIȘNUITE.....	278
<i>Nicolae PASCARU</i>	ROLUL PRINCIPIULUI ECHILIBRULUI DE INTERESE ÎN LICENȚIEREA ACTIVITĂȚII DE ÎNTREPRINZĂTOR.....	280
<i>Tatiana MACOVEI</i>	CLAUZA DE NECONCURENȚĂ	284

DREPT PROCEDURAL

<i>Elena BELEI</i>	SOLUȚIONAREA ALTERNATIVĂ A LITIGIILOR <i>VERSUS</i> PROCEDURILE CIVILE DE CONTROL	287
<i>Igor DOLEA</i>	CONCEPTE CU PRIVIRE LA CONSTITUȚIONALIZAREA PROCEDURII PENALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA	290
<i>Dumitru ROMAN</i>	PARTICULARITĂȚILE ÎNCEPERII PROCESULUI PENAL ȘI ALE ÎNCEPERII URMĂRIRII PENALE	293

<i>Gheorghe MACOVEI</i>	IPOSTAZELE INSTITUȚIEI EXECUTĂRII INDIRECTE ÎN REGLEMENTAREA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA	296
<i>Oxana NOVICOV</i>	TRANZACȚIA DE MEDIERE ȘI EXECUTAREA SILITĂ	299
<i>Valeriu BODEAN</i>	ÎNREGISTRAREA ȘI EVIDENȚA SESIZĂRILOR CU PRIVIRE LA INFRAȚIUNI ÎN RAPORT CU PRINCIPIUL <i>NON BIS IN IDEM</i>.....	302
<i>Veaceslav BOTNARI</i>	ASPECTE ALE EXAMINĂRII CERERILOR CU VALOARE REDUSĂ	305
<i>Vladislav CLIMA</i>	ÎNLOCUIREA PĂRȚII ÎN PROCEDURA DE EXECUTARE. ASPECTE TEORETICO-PRACTICE	308
<i>Natalia GAVRILENCO</i>	EFECTELE CERERII DE DEMISIE DEPUȘĂ DE CĂTRE JUDECĂTOR	311
<i>Artiom ENI</i>	ASPECTE CONCLUDENTE RECRUTĂRII AGENTULUI SUB ACOPERIRE	314
<i>Dionis BRÎNZĂ</i>	DREPTUL LA ASISTENȚĂ JURIDICĂ A PERSOANELOR SUPUSE MĂSURILOR DE OCROTIRE JUDICIARE	317
<i>Mihaela CĂPĂȚÎNĂ</i>	DREPTUL LA EXECUTAREA HOTĂRĂRII JUDECĂTOREȘTI ÎN TERMEN REZONABIL	320
<i>Dumitru DUMITRAȘCU</i>	PROCEDURA DE EXAMINARE A CONTESTAȚIEI LA EXECUTARE	323
<i>Alina GAJA</i>	PARTICULARITĂȚILE TRANZACȚIEI DE ÎMPĂCARE ÎNCHEIATĂ ÎN PROCESUL DE INSOLVABILITATE	326
<i>Vladimir GROSU, Adrian BORDIANU</i>	COERENȚA PRACTICII JUDICIARE: DIVERGENȚELE DE JURISPRUDENȚĂ PRIN PRISMA PRINCIPIILOR ELABORATE DE CtEDO.....	329
<i>Igor COBAN</i>	NATURA JURIDICĂ ȘI PARTICULARITĂȚILE PROCEDURII DE ÎNAPOIERE A COPILULUI ȘI A EXERCITĂRII DREPTULUI DE VIZITARE A COPILULUI	334
<i>Vasile JOSAN</i>	AMENZILE JUDICIARE ÎN PROCESUL CIVIL	337
<i>Adela MORCOV</i>	ADMINISTRAREA ȘI APRECIEREA PROBELOR ÎN CADRUL REVIZUIRII PROCESULUI PENAL	340
<i>Andrei IOSIP</i>	UNELE CONSIDERAȚII ALE RĂSPUNDERII SUBSIDIARE PENTRU NEDEPUNEREA CERERII INTRODUCTIVE CONFORM PREVEDERILOR art. 14 DIN LEGEA INSOLVABILITĂȚII.....	343

ȘTIINȚE ECONOMICE

<i>Tatiana BUJOR, Boris COREȚCHI</i>	
ANALIZA REZULTATELOR ECONOMICO-FINANCIARE ÎN SC „CLIMĂUȚANUL-AGRO” SRL	346
<i>Dorina MIRON</i>	
STATUTUL DE ȚARĂ CANDIDAT PENTRU ADERAREA LA UNIUNEA EUROPEANĂ – O NOUĂ ȘANSĂ PENTRU SISTEMUL DE CERCETARE ȘI INOVARE AL REPUBLICII MOLDOVA	350
<i>Oxana COSTEȚCHI-JUȘCA</i>	
ORGANIZAREA CONTABILITĂȚII CHELTUIELILOR ÎN ENTITĂȚILE TURISTICE	353
<i>Elena RUSU, Ecaterina ULIAN</i>	
OPORTUNITĂȚI DURABILE PRIVIND ACHIZIȚIILE PUBLICE INOVATOARE.....	356
<i>Viorica UNGUREANU</i>	
AVANTAJELE ȘI DEZAVANTAJELE ÎN FINANȚAREA CU CAPITALUL VENTURE A PROIECTELOR INOVAȚIONALE	360
<i>Angela FILIP</i>	
ASPECTELE DE BAZĂ ALE CRIZEI ECONOMICO-FINANCIARE INTERNAȚIONALE ACTUALE.....	363
<i>Galina IGNAT</i>	
ANALIZA CADRULUI LEGISLATIV CU PRIVIRE LA PRODUCȚIA AGRICOLĂ ECOLOGICĂ	366
<i>Anelia CARAMAN</i>	
EDUCAȚIA „VERDE” – FACTORUL-CHEIE PENTRU DEZVOLTARE DURABILĂ, CREATIVITATE ȘI INOVARE.....	369
<i>Larisa DRAGANCEA</i>	
ANALIZA ACORDULUI DE ASOCIERE DINTRE UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI REPUBLICA MOLDOVA ÎN DOMENIUL ACHIZIȚIILOR PUBLICE DURABILE.....	373
<i>Ecaterina ȘIȘCAN</i>	
ABORDĂRI METODOLOGICE ÎN ELABORAREA STRATEGIILOR DE MARKETING UNIVERSITAR.....	376
<i>Maria BOGOI</i>	
MANAGEMENTUL SERVICIILOR MEDICALE PRIVATE ÎN RAPORT CU COMPONENTELE SISTEMULUI INFORMAȚIONAL CONTABIL	379
<i>Daniela BUMBAC</i>	
INTEGRAREA FACTORILOR ESG ÎN ACTIVITATEA INSTITUȚIILOR DE CREDIT	385
<i>Victor CIOBANU</i>	
CONVENȚIA-CADRU PRIVIND ETICA ÎN TURISM – PILONUL DE BAZĂ PENTRU DEZVOLTAREA DURABILĂ A TURISMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	388

<i>Veronica FURDUI</i>	ROLUL BRANDULUI DE ȚARĂ ȘI AL IMAGINII LA DEZVOLTAREA ȚĂRII	392
<i>Lilia LAVRENCIUC, Natalia GAVRILAȘ</i>	ELEMENTE DE CONFRUNTARE ȘI CONCORDANȚĂ ÎNTRE CONTABILITATE ȘI FISCALITATE	395
<i>Tatiana LUCA</i>	MANAGEMENTUL CRIZELOR ÎN ACTIVITATEA TURISTICĂ	398
<i>Dragoș MACARI</i>	ASIGURAREA ECOLOGICĂ – FACTOR AL DEZVOLTĂRII DURABILE.....	401
<i>Lucia NEPOTU</i>	ANALIZA FACTORILOR DE INFLUENȚĂ ASUPRA COMPORTAMENTULUI CONSUMATORULUI	403

**Conferința științifică națională cu participare internațională
„INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE”
dedicată Zilei internaționale a Științei pentru Pace
și Dezvoltare, 10-11 noiembrie 2022**

Științe juridice și economice

Redactor – *Antonina Dembișchi*
Asistență computerizată – *Maria Bondari*

Bun de tipar 28.12.2022. Formatul 70x100 ¹/₁₂.
Coli de tipar 34,5. Coli editoriale 30,0.
Comanda 35 sp. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009